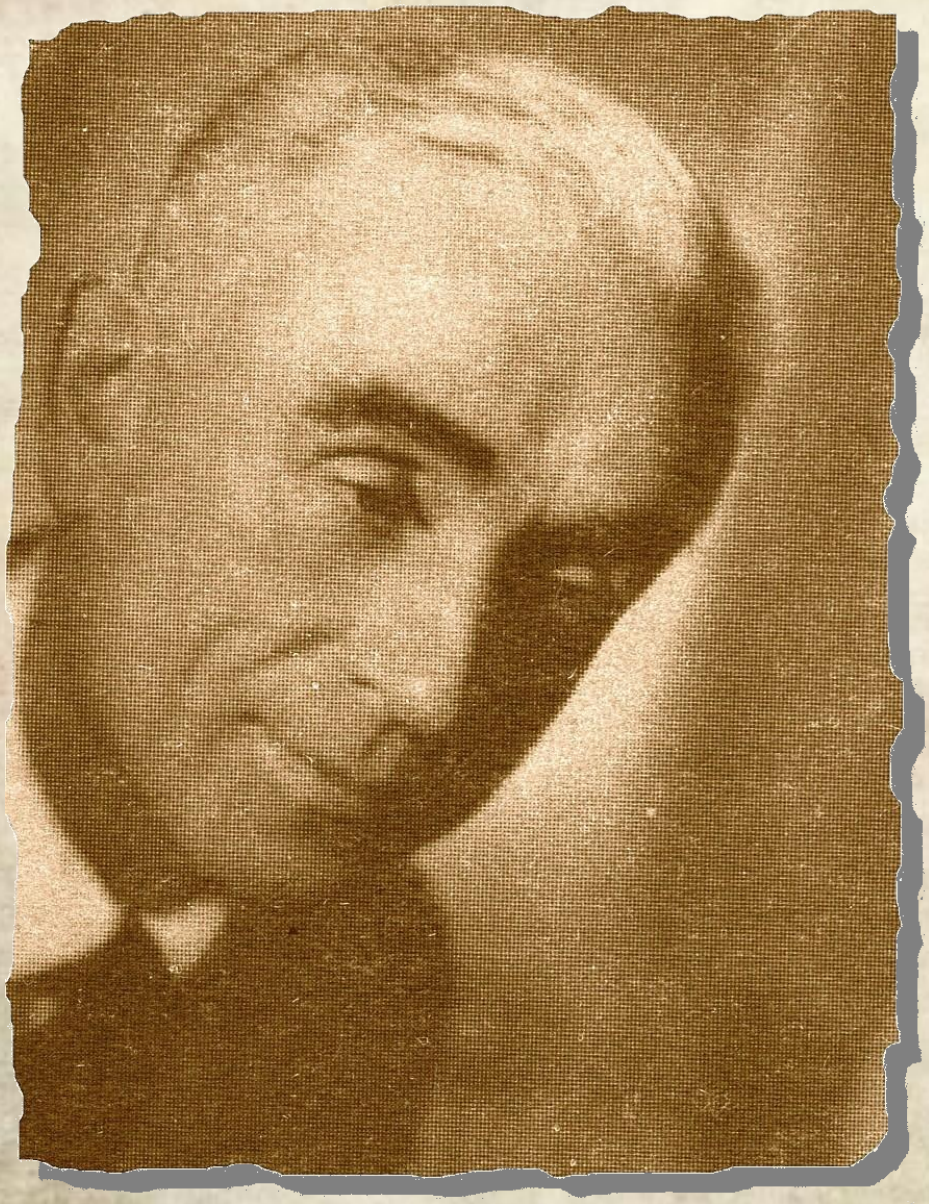
ION NICOLAE BUCUR

COMOSICUS

CICLUL DAC
CARTEA A PATRA

ION NICOLAE BUCUR

Restitutio Daciae

ION NICOLAE BUCUR

COMOSICUS

Ciclul Dac
Cartea a Patra

Romanul epocii lui Burebista

Dupa romanul aparut la

EDITURA EMINESCU 1983

✯

În memoria parintilor mei

Unde-mi sînt amintirile rănite,
Pe care mi le-ai mîngîiat pîn'la uitare?
Dă-mi-le, să fiu din nou răzvrătitul!
Mă aşteaptă soarta,
Nerăbdarea mă sugrumă.
Tremurînd, îmi iau viața în mîini
Şi plec spre viitor, spre mîne-veşnicul!

LUCIAN BLAGA: Zamolxe

✯

Partea Întîi Îngemănarea 5

CAPITOLUL I FRĂMÎNTARE ŞI CHEMARE 5

CAPITOLUL II ZIDURI NOI, ÎNDEMNURI NOI 48

CAPITOLUL III UNDE SÎNT FRAŢI, ACOLO E ŢARA ... 103

CAPITOLUL IV ZĂRI LUMINOASE SE APRIND..... 151

Partea a doua Razletirea 196

CAPITOLUL V BINELE NU FACE PAŞI PREA MARI ... 196

CAPITOLUL VI DISCORDIA SAPĂ RĂDĂCINI ADÎNCI . 236

CAPITOLUL VII PRIMEJDIA VINE DIN DOUĂ PĂRŢI... 271

CAPITOLUL VIII SE STĂVILEŞTE DESTRĂMAREA.... 299

Partea Întîi
Îngemănarea

CAPITOLUL I
FRĂMÎNTARE ŞI CHEMARE

1

În anul 682 de la întemeierea Romei[1], stăpîn al cetății Tibiscum şi al plaiurilor, pădurilor şi munților din jur era tarabostele[2] Oroles. La daci, în vorbirea obişnuită, cetăți se numeau şi aşezările locuite de tarabosti, toate construcțiile ce formau conacul moşiei — un loc cu împrejmuire puternică pe vîrful unei coline, uşor de apărat în caz de pericol — ce se deosebeau de cetățile întărite aparținînd regelui, cu ziduri de piatră legate cu bîrne, străjuite de cete de luptători, înălțate în poziții între povîrnişuri de munți, unde putea fi oprit duşmanul pornit să cotropească şi să prădeze. Cetatea Tibiscum domina valea rîului Tibisis[3] de pe tîmpla rotunjită a unui deal prelung, în urcuş uşor către crestele ce se profilau spre apus. În trecut şi ea fusese cetate de apărare, întărită cu val de pămînt şi turnuri de pază, aşezată la răscrucea drumurilor ce se întîlneau acolo venind dinspre răsărit, apus, miazăzi şi miazănoapte. Numai de cîțiva ani

1 Anul 71 î.e.n.
2 Nobil dac, moşier
3 Timişul

regele Burebista o dăruise tarabostelui drept răsplată pentru faptele de vitejie săvîrşite în luptele cu tribul celtic scordiscilor, opriți prin părțile unde se împreunau cele două ape mari: Pathissus şi Dunaris[4], întărind astfel încrederea ce i-o acorda încă de pe vremea copilăriei, înălțîndu-l la rangul de căpetenie militară şi de stăpîn al acelor plaiuri.

După ce sărea peste apa Tibisisului pe podul de lemn, drumul pornea spre cetate urcînd cu şerpuiri lungi printre copacii bătrîni ce îmbrăcau povîrnişul muntelui, oprindu-se în fața celor două porți grele, întărite cu piroane de fier, păzite de străji zi şi noapte. Înăuntru se întindea clădirea lungă din bîrne groase, bine rostuite la colțuri, cu cerdac tot aşa de lung prin fața celor patru încăperi în care locuia tarabostele. În spatele ei se înşirau alte construcții: cazarma străjilor, hambarele cu bucate şi chiliile sclavilor, dincolo de care se zăreau staulele cailor. Jos, în vale, între deal şi rîu erau îngrămădite magaziile, atelierele şi saivanele, împrejmuite de un gard puternic cu bulumaci groşi, înfipți adînc în pămînt şi împletitură deasă din mărăcini, iar împrejur, împrăştiate pînă pe povîrnişuri, erau colibele comatilor legați de moşie din tată în fiu, a căror soartă era în totul la bunul plac al tarabostelui, deşi se bucurau de oarecare libertate în mişcări, aveau căminul şi familia lor, deosebindu-se mult de sclavi, oameni priviți ca nişte ființe ce făceau parte din rîndul animalelor. De fapt sclavia pe meleagurile dace era ceva proaspăt, se răspîndise numai de cîteva zeci de ani. De cînd negustorii greci şi romani pătrunseseră în Dacia, devenise un fel de modă, era totodată un semn de bogăție, ca tarabostii să cumpere sclavi sau să-i primească drept răsplată de la rege dintre captivii luați în lupte. Modul de viață al comatilor şi sclavilor depindea în egală măsură de sufletele celor ce le erau stăpîni; la unii trăiau în oarecare îndestulare ca şi dacii liberi, iar la alții ca simpli robi, înfometați.

Tarabostele Oroles dădea dovadă de alese porniri spre omenie, se purta cu supuşii săi ca şi cum i-ar fi fost egali, iar aceştia păstrau distanța şi respectul cuvenit, fără să fie stăpîniți de teamă, deşi cel ce greşea era pedepsit cu străşnicie. De altfel, mulți se înfiorau numai privindu-i înfățişarea. De talie potrivită, cu pieptul lat, brațele puternice şi vocea ca tunetul, cînd vorbea începeau să vibreze lucrurile din apropiere. Ajuns în puterea vîrstei, abia trecuse de patruzeci de ani, călit în lupte, mînuia sulița, spada, arcul şi ghioaga cu mult curaj şi măiestrie. În luptele cu scordiscii îi culcase la pămînt pe toți ce se apropiaseră de el. De multe ori se

4 Tisa şi Dunărea

aruncase în mijlocul învălmăşelilor şi lovise cu sete, despresurîndu-l pe rege. Dar cine îl cunoştea bine, nu vedea în el un om fioros, ci mai degrabă îl asemuia cu un comate care trăia alături de pădure, cu trupul întărit doborînd copacii şi scurtînd buştenii. Cînd alerga în galopul calului, cu pletele şi barba blonde, de nuanță uşor castanie, jucîndu-i în bătaia vîntului, se simțea în elementul său, mai ales de cînd mersul pe jos îi era greu, stînjenit de piciorul drept, pe care nu-l putea îndoi destul, betegit într-o bătălie cu scordiscii, în toiul căreia se prăbuşise cu calul într-o prăpastie.

Soarele îmbrăca zările într-o lumina veselă. Plaiurile, văile şi munții se estompau pierzîndu-se în pîcla uşoară a zilei de vară. Era către vremea prînzului. Tarabostele ieşi în cerdac, coborî încet treptele scării din lespezi de piatră, înaintă spre poartă cîțiva paşi, apoi se opri. Strigă pe căpetenia gărzii, străduindu-se să-şi stăpînească vocea, nu voia să se arate supărat:

— Gethulis, unde eşti?

— Aici, stăpîne! răspunse acesta, ieşind în fugă din turnul ce străjuia poarta.

— Ce ai făcut cu sclavul acela, l-ai biciuit aşa cum ți-am poruncit?

— Nu, stăpîne. Cînd l-am căutat, era plecat în vale la ateliere; am zis să aştept pînă se întoarce...

— Ai zis să aştepți... repetă murmurînd tarabostele. Poate că zeii lui l-au ajutat... sau tu ai gîndit că am să uit...

— Fug în vale, stăpîne, acolo îl...

— Stai! îi strigă, văzîndu-l că se întoarce, gata să pornească spre poartă. M-am răzgîndit, l-am iertat, mi-am adus aminte de fapta lui bună din primăvară. Tu de ce nu i-ai luat apărarea?

Gethulis rămase descumpănit, privindu-l mirat, niciodată stăpînul nu revenise asupra unei porunci, mai ales cînd pedepsea, îl ştia om bun şi drept, însă nu-l văzuse vreodată trecînd cu vederea peste o greşeală. Căută să spună ceva, încercă să pună parte sclavului, pe care îl cunoştea vrednic şi cinstit, dar nu avu timp, de dincolo de porți se apropiau ropote de călăreți ce urcau în galop. După cîteva clipe Comosicus şi Andra strînsera frîiele şi caii se opriră aruncînd cu potcoavele jerbe de scîntei pe plăcile de piatră ce pavau curtea. Erau amîndoi numai tinerețe şi sănătate. Tarabostele uită de cele petrecute, îşi privi cu dragoste şi mîndrie feciorul şi fiica, numai cu ei doi mai rămăsese. Comosicus era un flăcău abia ieşit din adolescență, blond, cu obrajii rozalii şi pletele larg ondulate, căzute pe umeri. Avea porniri de luptător, alerga cu calul fără şa, sărea cu uşurință peste şanțuri

şi garduri, ştia să-l oprească şi să-l întoarcă fulgerător, întocmai ca un călăreț pe cîmpul de bătaie. De cîte ori îi privea, sufletul tarabostelui se umbrea, o durere surdă se trezea în el, tot aşa arătase şi feciorul cel mare, căzut luptînd vitejeşte cu scordiscii. Acum pentru el Comosicus era fala şi speranța vieții sale. Nu şi-a regăsit liniştea pînă nu şi-a învățat feciorul să mînuiască spada cu măiestrie, să arunce sulița fără greş şi să trimită săgeata la locul dorit. Dar şi de fată era mîndru, o sorbea din ochi, alături de băiat era ca o floare care abia îşi deschisese petalele, lacomă după lumina soarelui. Andra moştenise gingăşia mamei şi vigoarea tatălui. Întocmai ca mama, avea obrazul alb, fruntea înaltă, fața ovală, pe care jucau ochii mari, lucitori, de culoarea cerului senin, toate încadrate de buclele bogate, blonde, de nuanța spicului de grîu pîrguit, ce-i cădeau pe umeri strînse în două cosițe groase, iar din partea tatălui primise temeritatea şi îndîrjirea; ca un bărbat alerga cu calul, sărind peste tot ce-i ieşea în cale, mînuia cu dibăcie sulița şi arcul şi nu dădea înapoi din fața primejdiei. Se lua deseori la întrecere cu Comosicus, călărea pe cîmpie ca o amazoană, urmărită de privirile pline de uimire ale comatilor.

— Tată, de la podul de peste Tibisis l-am lăsat în urmă pe Comosicus, rosti Andra îmbujorată, strunind calul.

Băiatul încropi un surîs, ştia ce gîndea tatăl.

— Aşa, fata mea, să te ții tare, să nu te creadă nevolnică nici un flăcăiandru.

Tarabostele oftă. Rămăsese numai cu o fată, celelalte două fuseseră luate de zeul cel mare. Urmase apoi îmbolnăvirea soției; de mult timp nu mai putea să umble, o ținea la pat o suferință la picioare.

— Am făcut un ocol pe după casele comatilor, am urcat pînă la Peştera Ursului şi ne-am întors pe la saivane, reluă ea plină de viață. Ne-am oprit sus, la marginea pădurii, lînga căsuța lui Siporus. Am văzut la el o veveriță, se juca într-o colivie; a spus că mi-o dă mie, mi-o aduce astăzi. Ce om bun este bădia Siporus! Ştii că pe Ina am făcut-o surata mea?

Fața tarabostelui se umbri şi mai mult. Înțelesese multe lucruri, pricepuse că între Comosicus şi Ina se înfiripase o legătură nevinovată, o dragoste de adolescenți, însă se prefăcuse că nu o lua în seamă.

— Bine, copiii mei, descălecați şi intrați în casă, mama doreşte să vă vadă, le spuse pornind spre poartă.

Aşadar Siporus se înapoiase, gîndea el călcînd rar. Îl trimisese la cetatea Arcidava, la rege, să ia parte la o vînatoare ce se organiza în cinstea

unui oaspete străin, venit tocmai de la Dionysopolis, cetate de pe țărmul Pontului Euxin. Pe el îl avea cel mai dibaci vînător, îşi formase o ceată de oameni isteți, numai însoțit de el pornea după vînat. Urmat de Gethulis dădu roată cetății, se opri pe la chiliile sclavilor, îşi aminti că poruncise să le repare, să facă învelitori mai groase pentru iarnă, dublate cu cîte o blană mare de berbec, apoi intră în grajdurile cailor şi se convinse că erau bine îngrijiți. Cînd se întoarse la poartă, îl găsi pe Siporus. Aştepta.

— Mă rog Marelui zeu pentru sănătatea stăpînului! salută acesta aplecîndu-se supus. M-am înapoiat, stăpîne.

— Vino după mine, îi spuse pornind să urce spre cerdac. Vreau să-mi povesteşti tot ce ai făcut şi ce ai văzut.

Porunci unei sclave să aducă două ulcele cu vin şi se aşezară în capul dinspre vale al cerdacului, de unde se vedea lucind apa Tibisisului şi plaiurile pînă departe, pierzîndu-se în pîcla ce se îngroşa către vîrfurile munților dinspre răsărit.

— Ia spune-mi, ce face regele, e sănătos? îl întrebă pe comate după ce sorbiră din ulcele.

— Marele zeu să-l țină, că tare bun om este! Nu-l mai văzusem din anul trecut, de cînd a venit aici şi v-am însoțit la vînătoare. Este plin de sănătate, cînd îl priveşti vezi în el numai putere şi povară. Zic povară, fiindcă nu ştiu de ce mi se pare că, parcă poartă în spate întreg neamul dacilor. Mergeam în urma lui prin pădure cînd l-am auzit spunîndu-i acelui străin, pe care îl omenea cu multă grijă: „Poporul dac este mare, dar trăieşte neunit. Cînd va avea un singur conducător, atunci Roma îi va căuta prietenia.” Au vorbit ei despre multe, dar nu prea le-am priceput. Eu, stăpîne, abia îndrăznesc să-l privesc pe rege, pentru mine el este ca un zeu, în mintea mea îl văd stînd alături de Zamolxis.

— Aşa, Siporus, îmi place cum vorbeşti. Aşa trebuie să-l vezi pe rege!

— Sînt un comate nevolnic, stăpîne, spun şi eu ce am în suflet. Trei zile a durat vînătoarea. Cu cît urca mai sus, în munte, cu atît regele se înveselea mai mult. Eram mulți, am doborît vînat să încarci carele: urşi, cerbi, căprioare şi multe alte jivine de-ale pădurii. Străinul acela — tînăr, frumos, cu privire vie — se bucura şi se minuna. Dar acolo în munte eu nu prea am avut linişte, m-am frămîntat întruna cu gîndul la stăpîna...

— De ce? Ai avut vreo presimțire, vreun semn? Crezi că suferința ei se va înrăutăți?

— Nu, stăpîne. În fiecare clipă mă rog Marelui zeu pentru însănătoşirea ei. La asta m-am gîndit, să se facă sănătoasă, şi asta mi-a venit acolo sus, pe vîrf de munte. Urcasem pe podişul cel mare, din care se ridică trei vîrfuri, nu prea înalte, dar făloase, le spune: celui dinspre răsărit, Semenisis, celui dinspre mizănoapte, Goznis, iar celui dinspre miazăzi Piatra Nedeiei, asta fiindcă în jurul acestei stînci are loc şi o petrecere în miez de vară. Între vîrful Goznis şi cel al Nedeiei am dat peste o scobitură în piatră, plină cu apă, adică un mic lac de munte în care se scurge un pîrîiaş, ca şi cum s-ar opri să se odihnească, apoi porneşte mai departe în vale. Din toate părțile veneau poteci şi toate se opreau pe malul lacului. Acolo am întîlnit un bătrîn încărcat de ani, dar cu gură vrednică. A început îndată ce m-a văzut: „Bag seamă că nu eşti de pe aici, că nu te semui să te mai fi văzut — mi-a spus el, dornic să intre în vorbă. Ai venit să-ți lecuieşti vreun beteşug?” „Nu, i-am răspuns, unde, cum să-mi lecuiesc?” „Aici în lacul ăsta, s-a pornit el din nou. Din bătrîni i se spune Baia Vulturului, dar acum lumea îi zice Izvorul Tămăduirii. Aşa merge povestea, cică ar fi fost văzut un vultur bătrîn, plin de bube, fără fulgi, bălăcindu-se în apa lui, de unde a ieşit sănătos, viguros, cu pene frumoase. Unii cred că toți vulturii de prin munții vecini îşi aduc puii şi îi scaldă în lac, pentru a-i face puternici, să trăiască viață lungă. Să vezi ce o să fie aici peste vreo zece zile! Dau năvală cei cu beteşuguri, vin cu carul, călare sau tîrîndu-se pe jos, aduşi de alții sănătoşi. Tot plaiul se umple de oameni ologi, de copii plăpînzi, de femei cu boli de ale lor. În ziua cînd cade miezul verii, cine se scaldă de şapte ori în Baia Vulturului se înzdrăveneşte. Anul ăsta miezul verii va fi cică de poimîine într-o săptămînă. Am văzut şi eu pe mulți lecuiți. Asta o fi voia Marelui zeu, face minunea asta numai într-o singură zi din an”. A mai vorbit el despre multe, dar eu nu prea îl mai ascultam, nu-mi mai ieşea din gînd minunea cu tămăduirea. Eu zic că ar fi bine să încercăm cu stăpîna, poate se face bine, o vedem iarăşi mergînd pe picioare.

— Da... ar fi de încercat!... murmură tarabostele. Nici vraciul pe care l-am adus nu ştia de Baia Vulturului, altfel m-ar fi îndemnat să o duc acolo. Să mă încred în tine, Siporus? Nu aş vrea să o chinuim degeaba...

— Cum e voia stăpînului... Fac cum zice stăpînul... Sînt gata să însoțesc pe stapîna acolo! O ducem într-un car cu fîn mult.

— Bine, aşa vom face. Să te pregăteşti din vreme. Ia goleşte ulcica, ai uitat de ea. Cînd ai pornit încoace, regele nu ți-a spus nimic?

— Da, m-a luat deoparte şi mi-a şoptit: „Să spui tarabostelui Oroles că vreau să-i vorbesc. Simt nevoia să mă mai sfătuiesc cu el.”

Tarabostele se mişcă frămîntat:

— Asta înseamnă că iarăşi mai porneşte ceva. Este un om care parcă nu-şi încape în el, veşnic chinuit, într-o neîncetată căutare.

Tăcu. Afară se auzeau glasuri ce nu păreau de sfadă, ci de panică, amestecate cu ropote de cal pe lespezile ce pavau curtea. Se săltă în picioare să iasă, dar nu avu timp, înăuntru intră Gethulis, urmat de baciul de la stînă. Amîndoi erau palizi, agitați, îngrijorați.

— Ce supărare mi-ați mai făcut, Rostris? îl întrebă pe baci.

— Nenorocire mare, stăpîne! Sînt îngrozit de cele ce s-au întîmplat. Poți să porunceşti să mă omoare, stăpîne! Dar acum nu e vreme de tînguire, ci de apărare...

— Spune o dată, nemernicule, altfel îți crap capul î

— Stăpîne, alaltăieri, pe plaiul ce se lasă spre Tapae, ciobanii tarabostelui Burrennus ne-au furat una din turmele de oi. Noi am prins de veste la vreme, am pornit după ei şi i-am prins tocmai cînd băgau turma în ocolul de la stîna lor. N-am stat pe gînduri, ne-am pus pe ei cu bîtele. A fost bătaie mare, au căzut şi de la noi doi sclavi — de la ei mai mulți — pînă la urmă am luat turma, dar nu pot să-mi dau seama cum s-a făcut că stîna lor a luat foc şi s-a făcut scrum. Astăzi de dimineață, noi am prins că tarabostele şi-a strîns oamenii: garda, comatii şi sclavi de încredere şi a pornit spre stîna noastră. Abia am avut vreme să ascund turmele în văgăuna ce se înfundă în Valea Vînturişului. Ei ne-au înconjurat stîna, au ars-o, apoi au pornit încoace. Poate că tarabostele Burrennus are de gînd să ne atace cetatea, stăpîne! Eu le-am luat-o înainte, am ținut-o numai în galopul calului. Aşa s-a pornit nenorocirea. Dacă am greşit, să mă trimiți la Marele zeu, stăpîne!

Tarabostele îl ascultase frămîntîndu-şi barba. O ştia, era veche duşmănia între el şi tarabostele Burrennus. Nu erau supuşii aceluiaşi rege. Moşia sa, cu cetatea Tibiscum, ce se întindea pînă dincolo de Tapae, aparținea de ținutul dac ce avea ca rege pe Burebista, a cărui cetate de scaun era Arcidava, iar moşia tarabostelui Burrennus, cu cetatea Rasidava, ce se întindea spre răsărit de Tapae pînă în cîmpia înconjurată de înălțimi de sub Muntele cel Mare[5], aparținea de ținutul ce avea ca rege pe Duras, a cărui cetate de scaun era Sargedava, aşezată la intrarea în valea îngustă şi

5 Masivul Retezat.

lungă ce urca pînă pe Kogaion, muntele sfînt al dacilor, unde era marele altar al lui Zamolxis. Ciobanii lor se mai sfădiseră şi bătuseră, însă niciodată nu ajunsese ca acum la o adevărată luptă între doi taraboşti, aşezaţi la margini de ţinuturi, pentru că totul ar fi putut degenera într-o înfruntare sîngeroasă a celor doi regi. Deseori altceva se întîmpla şi nu avea urmări grave: deoarece un taraboste era stăpîn pe moşia şi supuşii săi, dacă era aşezat la o margine de ţinut, putea să se desprindă de regele său şi să se alipească la ţinutul regelui vecin. Pentru asta mărginaşii se bucurau de multă atenţie, trebuiau să fie oameni de încredere. Văzînd că tarabostele tace, baciul reluă îngrozit, bănuind că va fi ucis, iar cei doi vecini puternici se vor împăca:

— Să mă omori numai pe mine, stăpîne! Jur în numele Marelui zeu că ceilalţi ciobani nu sînt vinovaţi; toţi au fost obişnuiţi să mă asculte orbeşte.

Tarabostele porni spre ieşire, vorbind din mers:

— Gethulis, spune să sune străjile din tulnice şi cornuri ca pentru plecare la război. Garda şi toţi comatii luptători să se adune degrabă jos, pe drumul ce coboară din cetate. Vor merge cu noi toţi călăreţii şi pedestraşii. Tu, Rostris, ne însoţeşti pînă întîlnim pe vecinul duşmănos, apoi te grăbeşti spre locul unde ai ascuns turmele. Pe urmă vom vedea ce va mai fi de făcut.

Străjile sunară ca pentru primejdie, de adunare. Sus, în cetate, şi jos, la ateliere şi saivane, şi printre colibele comatilor se dezlănţui mişcare. Cîţiva luptători din gardă porniră în galopul cailor spre satele mai apropiate de drumul spre Tapae, cu poruncă să strîngă comatii pregătiţi de luptă şi să iasă cu ei în calea tarabostelui. Se lăsau umbrele înserării cînd iscoadele trimise înainte vestiră că erau aproape de tabăra duşmanului. Burrennus se oprise cu cetele sale pentru odihnă peste noapte. Tarabostele Oroles alese un loc ascuns vederii, porunci ca toţi să se odihnească, fără să aprindă nici o licărire de foc, iar el însoţit de Gethulis, Rostris şi iscoada care adusese vestea porniră prin pădure să cerceteze împrejurimile locului unde poposeau oaspeţii nepoftiţi. Prin amurgul ce se lăsa, mai mult auziră decît văzură ce se petrecea, îl ştia pe Burrennus mare iubitor al vinului. În timp ce oamenii de rînd se odihneau, el şi căpeteniile ce-l însoţeau se porniseră să chefuiască. Cu mult înainte de ivirea zorilor dădu lovitura, mai întîi sperie şi împrăştie caii, apoi atacă tabăra. Se petrecu un lucru la care nu se aşteptase, comatii şi sclavii ce-l însoţeau pe Burrennus fugiră în pădure, iar tarabostele rămase înconjurat numai de gardă. Era tocmai ceea ce dorea Oroles, să evite cît mai mult vărsarea de sînge şi supărarea celor

doi regi ai ținuturilor ce se învecinau. Făcu în aşa fel mişcările cu oamenii săi, încît opri încercuirea adversarului, lăsă un loc pe unde acesta să poată fugi. În cîteva clipe Burrennus şi garda sa pieriră în desişuri. Era mulțumit că totul se desfăşurase astfel, ceea ce avea să urmeze era treaba celor doi regi, ei se puteau război sau împăca, pedepsind pe vinovat. Pînă seara Oroles urmări cetele lui Burrennus, nu se opri decît cînd le văzu alungate de pe moşia sa. Noaptea se odihni la stîna arsă, pe care baciul Rostris şi ciobanii se apucaseră să o refacă încă din cursul zilei.

În dimineața următoare tarabostele porni înapoi spre Tibiscum, după ce lăsă pentru un timp o ceată de comati luptători care să apere stîna şi turmele. Mergea în pasul calului, avîndu-l alături pe Comosicus. Nu-şi oprise feciorul de a-l însoți, avea grijă să-l călească în luptă. Se gîndea la ceea ce va spune regele cînd va auzi de cele petrecute.

— Tată, cît este de mare neamul dacilor? rupse băiatul tăcerea, apropiindu-se cu calul.

Tarabostele tresări, scos din gînduri. Răspunse, privindu-şi feciorul mirat:

— Mare... mai mare decît al tuturor neamurilor care îl înconjoară. Dar de ce mă întrebi?

— Nu înțeleg un lucru, aud vorbindu-se cînd de daci, cînd de geți, sîntem două neamuri care vorbesc aceeaşi limbă? Asta am auzit-o de la sclavul grec care m-a învățat să scriu şi să citesc. Dacă nu murea aşa de repede, aflam mai multe de la el.

— Nu, feciorul meu, dacii şi geții sînt acelaşi neam, despre care străinii vorbesc folosind nume diferite. Am auzit şi eu de la rege, cică grecii ne numesc mai mult geți, pe cînd romanii ne spun daci.

— Pai, tată, dacă sîntem un singur neam, care este aşa de mare, de ce peste daci sînt mai mulți regi?

— Asta e slăbiciunea noastră, feciorule — şi aş spune prostia noastră. Am ajuns să ne batem între noi. Neamul mare al dacilor cuprinde multe triburi, cele dintr-un ținut s-au unit şi fiecare are un rege. Aşa se face că peste daci sînt mai mulți regi. Dar neamul dacilor nu este numai atît cît se găseşte acum sub stăpînirea regilor, mai sînt mulți frați de-ai noştri supuşi unor neamuri vecine care le-au cotropit pămîntul.

— Şi regele nostru, Burebista, se împacă aşa, se mulțumeşte să fie căpetenie numai peste o mînă de daci?

— Nu pot să-mi dau seama ce nutreşte el în suflet... Tarabostele tăcu. În față se deschidea o vale adîncă.

Strînse frîul calului şi începu să coboare.

2

Cetatea Arcidava era aşezată pe o colină rotunjită de ape de-a lungul vremurilor, marcînd un loc singular în larga şi întinsa vale a rîului al cărui nume, pierdut în negura trecutului, a fost acela de Apus Flumen[6]. Nu se ştia de cînd, moşnegii o povesteau doar ca pe o legendă, spuneau că marele mamelon ce susținea cetatea ar fi fost înălțat de oameni, de captivii aduşi de o căpetenie dacă de dincolo de Dunaris, faptă săvîrşită în timpuri străvechi. Ceea ce cunoşteau fără îndoială cei mai bătrîni, mulți apucaseră să o vadă, era faptul că în acel loc se pomenise o cetate de lemn, construită din bîrne de o grosime ce uimea, însă tatăl regelui Burebista, care se numise tot Burebista, adusese un constructor dintr-o cetate de pe țărmul Pontului Euxin şi-l însărcinase să dea focului pe cea veche şi să zidească în locul ei alta din piatră, mai încăpătoare, mai impunătoare şi mai rezistentă la atacuri din afară. Era înconjurată de ziduri groase din blocuri de piatră bine fasonate, între care se înălțau din loc în loc turnuri de apărare şi de pază, iar curtea frumos pavată cu lespezi netede. Între ziduri erau mai multe clădiri: cea mai arătoasă servea de locuință regelui, alături de aceea din care se purtau treburile țării, una ce avea destinația de cazarmă pentru gardă, alta cu chiliile pentru sclavii slujitori ai curții, veneau apoi magaziile, iar mai departe grajdurile. La poalele colinei, jur-împrejur, se înşirau casele căpeteniilor militare şi civile, acelea ale comatilor legați de moşia cetății de scaun a regelui, ale negustorilor străini aşezați pe acele meleaguri, precum şi magaziile, atelierele şi saivanele regale. La Arcidava avuseseră reşedința toate căpeteniile ce fuseseră regi ai dacilor din acel ținut în vremuri ce se pierdeau în negura trecutului.

Casa în care locuia regele era întocmai ca aceea a unui arhonte bogat dintr-o cetate greacă de pe țărmul Pontului Euxin sau chiar de la Atena. Pe vremea cînd se construise cetatea prea puțini romani se încumetau să ajungă pînă acolo. Dar mai era o piedica, dacii se temeau de Roma, ale cărei

---

6 Caraşul

legiuni pătrunseseră mult în Tracia. În anul Romei 679[7], generalul C. Screbonius Curio, guvernatorul Macedoniei, făcuse o expediție pînă la Dunaris, oprindu-se la cetatea Singidunum[8]. Acea înaintare a romanilor îl neliniştea pe regele Burebista, puterea Romei putea deveni un pericol pentru daci. Singur, în încăperea din care conducea treburile țării, se gîndea îngrijorat la trecut şi viitor. Ce vor face dacii, aflați sub mai mulți regi, în fața puhoiului de legionari trimişi de Roma? Neamul dacilor era mare, populația, vorbea aceeaşi limbă pe o întindere uriaşă, de la răsărit la Tyras[9] pînă la apus de Pathissus, iar la miazăzi pînă la munții Haemus[10]. Vedea nenorocirea în împărăția lor, erau numeroase triburi: în partea de răsărit trăiau piefigii, costobocii, carpii, tirageții, în ținutul dintre munți — ratacensii, la miazăzi — siensii şi burii... Nu mai continuă să le numească în gînd, ştia că erau multe, unele nici nu-i veneau în minte. Se înfioră şi se mişcă în scaun. Pentru ce să fie mai mulți regi, dacă exista un singur popor? Dar nu reprezentau întregul neam numai dacii ce aveau căpetenii regi, mulți alții se găseau sub stăpînirea unor străini veniți de aiurea: la răsărit — bastarnii şi sarmații, la apus — celții şi scordiscii, iar la miazăzi — odrişii. Dacă la toți aceştia îi mai adăuga pe romani, îşi dădea seama că poporul dac se afla în primejdie. Alta ar fi situația, dacă toate triburile dace s-ar uni şi-ar arunca înapoi dincolo de hotare pe străinii cotropitori, murmură săltîndu-se în picioare. Regii daci în loc să se unească şi să apere pămîntul pe care poporul dac este stăpîn se bat între ei din pricini mărunte, continuă oftînd. În primii ani ai tinereții fusese trimis de tatăl său la Roma, stătuse acolo mai mult timp. Îi explicase odată sclavul înțelept, pe care îl cumpărase pentru a-l învăța să scrie şi să citească limba romanilor, că politica dintotdeauna a Senatului roman față de popoarele vecine a avut la bază dictonul: Divide et impera[11]. Înțelegea acum că în cazul dacilor numai era nevoie de nici o acțiune politica a Romei pentru a-i împărți, puteau fi bătuți pe rînd şi stăpîniți uşor. Gîndul său alergă spre Marele preot. Pînă atunci singurul lucru ce-i unise spiritual pe daci, le menținuse trează conştiința că formau un singur popor, fusese credința în Marele zeu Zamolxis, ascultarea de Marele preot şi prosternarea în fața Marelui altar de pe muntele sfînt Kogaionul, în zilele de mari sărbători, cînd se aducea

7 Anul 74 î.e.n.
8 Belgrad
9 Nistru
10 Balcani
11 Împarte şi stăpîneşte.

Marea jertfă. Se apropie de fereastră clătinînd capul şi zîmbindu-şi în barbă. Făcuse o descoperire: acela care îi va uni pe daci într-o singură țară nu-i va putea conduce uşor, decît dacă ar fi ajutat de Marele preot. Kogaionul nu se găsea în ținutul pe care îl stăpînea el, ci în cel vecin, al cărui rege era Duras, iar acum nici nu aveau un Mare preot, pregăteau alegerea altuia în locul bătrînului împovărat de ani, pe care zeul cel mare îl chemase la el, sus în cer. De va fi să pornească lupta de unire a tuturor dacilor într-o singură țară, va trebui să înceapă întîi cu Duras, fie să-l învingă, fie să-l facă ajutor la conducerea poporului, apoi să pună pe Kogaion un Mare preot care să fie în totul alături de rege. Toate aceste reflecții îi intensificau înfiorarea, totul părea ceva prea frumos, vedea cu mintea Dacia mare, cu un singur rege, iar pe Marele preot alături de el, o Dacie mai puternică decît toate țările vecine, care nu se va speria de puterea Romei. De talie mijlocie, arătа potolit în mişcări, dar cu privire ce săgeta. Nimeni nu bănuia că sufletul său era ca un vulcan gata să arunce flăcări şi lavă. Barba şi pletele, blonde, crescute în voie, dădeau capului său o înfățişare ce se asemăna cu aceea a haiducului pornit să lupte împotriva lăcomiei şi nedreptății. Dogoarea ce-i mocnea în inimă îi menținea o stare de frămîntare ce nu se potolea niciodată. De cînd era rege, scordiscii — vecinii dinspre Pathissus — nu i-au dat pace, iar de cînd romanii au ajuns pînă la Dunaris, îngrijorarea despre soarta dacilor nu-l mai părăsise. Dacă ar avea un ajutor în care să se încreadă, ar porni lupta de unire a dacilor. Cine ar putea să fie pus Mare preot? Poate că acolo, pe Kogaion, Duras va şi fi ales unul şi pregătea Marea adunare a capnoboților[12] pentru a-l unge ca trimis al Marelui zeu printre daci. Din nou scutură capul şi se apropie de fereastră, copleşit parcă de o mare greutate, de neputință şi de îndoială: dacă noul Mare preot, prin capnoboții săi, va îndîrji poporul împotriva sa? Ei, capnoboții, puteau umbla pretutindeni, strîngeau luptători — preoții aveau o oaste a lor — judecau peste capul regilor, pedepseau, întemnițau, omorau. Țara sa era mică, se întindea de dincolo de Tapae pînă aproape de apa Pathissusului, între Dunaris şi Maris[13], iar aceea a lui Duras mai mare, cuprindea între hotarele ei mai mulți daci, lupta cu el ar fi fost inegală, greu de purtat, cu puțini sorți de izbîndă. Totul ar fi stat în ajutorul capnoboților, al Marelui preot, în armata preoților. Nu simți cînd se deschise uşa, auzi numai o şoaptă:

---

12 Grad ierarhic în rîndul preoților.
13 Mureş.

— Tata este singur.

Se întoarse şi văzu fetele. Pentru el Carpina şi Serena erau soarele, viața. Cîți băieți îi dăruise Theia, regina, toți fuseseră luați de marele zeu încă din faşă. Fața sa se lumină, pentru ele nu era niciodată îngrijorat, împovărat. De cîte ori le privea era copleşit de un sentiment de mîndrie şi mîhnire: de mîndrie, pentru frumusețea şi vioiciunea lor; de mîhnire, pentru că Zamolxis nu se îndurase să-i lase nici un fecior, care să-l urmeze în cetatea de scaun. Spunea deseori în glumă, celor ce nu se abțineau să le admire cu murmure de uimire, că fata cea mică, Serena, cu părul blond de nuanță mai închisă, cu irizații spre castaniu, fusese născută la umbră, iar despre cea mare, Carpina, cu parul de culoarea frunzelor îngălbenite la început de toamnă, că fusese adusă de zei la lumina vie a soarelui de primăvară, în rest, fetele aveau multă asemănare: aceeaşi talie de înălțime potrivită, la fel de repezi în mişcări, cu fețele ovale şi nasurile uşor săltate în vînt, iar ochii ca cerul senin. Cine le privea bine observa că fața Carpinei aducea către forma rotundă, iar aceea a Serenei părea mai prelungă. Se apropie de ele şi le strînse la piept cu dragoste.

— Ce doresc fetițele mele dragi?

— Tată, ne-a trimis mama. A venit iarăşi negustorul acela grec de la Tomis... A adus lucruri minunate... Ne dai voie să cumpărăm ceva? îndrăzni Carpina.

— Cum să cumpărați, voi vreți să mă sărăciți? şopti în glumă, îndepărtîndu-le de la piept şi privindu-le cu căldură părintească, apoi le strînse din nou.

— Tată, tu aşa faci întotdeauna!... murmură Serena.

— Vă dau voie să luați tot ce doriți, dacă îmi promiteți ceva...

— Orice, tăticule! rostiră amîndouă.

— Acum sînteți destul de mari, vă pot vorbi ca unor fete care în curînd vor porni în viață alături de bărbații care le vor fi soți. Vreau să-mi faceți legămînt ca mă veți asculta, veți îndeplini voia mea, păstrînd convingerea că tatăl vostru țintește în egală măsură binele fiicelor sale, al țării şi al întregului popor dac.

Carpina se grăbi să dea răspunsul:

— Da, tată, mă leg! Nu eşti tu tăicuțul meu drag?

— Şi eu, tată! Nu voi ieşi niciodată din cuvîntul tău! murmură Serena.

— Aşa-mi place! Am două fete cuminți. Spuneți-i mamei că are voie să vă cumpere orice doriți!

Uşa se deschise printr-o mişcare scurtă şi din prag şeful gărzii rosti cu supunere:

— Mărite rege, un preot, spune că se numeşte Deceneu, cere să intre să-ți vorbească! Îi dăm voie?

— Plecați, fetelor! Da, îl primesc, să vină! răspunse stăpînit de curiozitate, alergînd cu mintea către Kogaion, unde urma să fie ales un nou mare preot.

Preotul intră sfios, aplecîndu-se cu supunere în fața regelui:

— Mărite rege, mă rog Marelui zeu Zamolxis să-ți dea sănătate şi viață lungă, pentru propăşirea dacilor! Pe mine nu mă cunoşti, Mărite rege, nici n-ai de unde. Sînt un umil preot al cultului lui Zamolxis, trimis de pe Kogaion din fragedă tinerețe să învăț cele ce ştiu alte popoare despre lume, despre pămînt şi cer, despre zei, viață şi moarte. Mă numesc Deceneu. Precum vezi, nu sînt prea în vîrstă, deşi peregrinarea a lăsat pe fața mea unele semne de îmbatrînire înainte de vreme.

— Fii binevenit, Deceneu! După modul cum vorbeşti bănuiesc că voi afla multe lucruri noi de la tine, iar ca dovadă că nu-ți voi grăbi plecarea, voi cere să ne aducă o măsură cu vin şi două cupe.

Avea în față un bărbat destul de tînăr, cu mantie largă de preot pe umeri, veche, prăfuită, semn că venea de la drum lung. Era slăbuț, puțintel la trup, cu privire arzătoare şi înfățişare de ascet. Părul blond-roşcat îi cădea pe umeri în şuvițe răvăşite, iar în ochii albaştri, limpezi, avea o lucire ce-i dădea un aer de profundă meditație. Barba rară, strînsă într-un smoc îngust sub bărbie, îi prelungea fața, accentuîndu-i slăbiciunea de schimnic.

— Mărite rege, Marele zeu aranjează lucrurile ca ele să corespundă cu soarta oamenilor, cu aceea ce le este dat să săvîrşească. Încă de cînd mă aflam la Delfi îmi pusesem în gînd ca, înainte de a mă înapoia pe Kogaion, să trec pe la tine; nu bănuisem că în drumul meu voi fi rugat cu insistență să fac acest lucru. Am plecat de la Atena cu o corabie care venea la Dionysopolis[14], cetatea de pe țărmul Pontului Euxin...

— Acolo l-ai întîlnit pe Acornion...

— Da, Mărite rege. M-a dus la el stăpînul corăbiei. Cînd a auzit că vin în Dacia s-a bucurat. Mi-a vorbit cu multă însuflețire despre tine, spunea că tu eşti o speranță pentru ei, pentru greci, căci o Dacie puternică va ține piept Romei şi, cu ajutorul zeilor, Elada lor va scăpa de jugul roman.

---

14 Balcic

— Ai spus că el te-a îndemnat să treci pe la mine... De ce? Acornion este omul meu de încredere, prin el aflu ce se mai petrece la Roma şi prin alte părți.

— Întocmai, Mărite rege! El se înapoiase de curînd de acolo. După cîte am înțeles, este nu numai un bogat negustor, ci şi un isteț om de legătură, ştie să se descurce în afacerile politice. Mi-a povestit ce s-a întîmplat la Roma, de curînd, şi m-a rugat ca tot ce aflu de la el să-ți aduc la cunoştință. Timp de doi ani Senatul roman a fost în panică. Spunea că un gladiator din Capua numit Spartacus, de neam trac, a reuşit să pornească o răscoală. A strîns cetele de sclavi fugiți de la ferme, ce stăteau ascunşi prin păduri, şi, ajutat de o mulțime de gladiatori, a format o armată puternică, a purtat lupte şi a înfrînt multe legiuni romane, punînd în pericol Roma şi statul roman. Văzîndu-se în fața unei primejdii atît de mari, Senatul a însărcinat pe unul din cei mai înverşunați duşmani ai sclavilor, pe generalul Licinius Crassus să ducă războiul cu Spartacus. Aruncînd în luptă o armată de zece legiuni, l-a înfrînt; pe el şi pe căpeteniile ce l-au ajutat i-a prins şi i-a răstignit de-a lungul unui drum numit via Appia de la marginea Romei. Dar sacrificiul celor ce s-au răsculat n-a fost fără folos: lipsa de sclavi, provocată de decimarea lor după înfrîngere, a forțat pe marii fermieri să împartă pămîntul în loturi mici, să-l dea plebeilor să-l muncească, şi să-şi ia o parte din recoltă, sau, în schimbul unei plăți, în fiecare an.

— Aşadar, Roma este acum ca un urs bolnav care îşi linge rănile, murmură regele, apoi continuă, satisfăcut că făcuse o descoperire: aşa cum fermierii romani au dat pămînt plebeilor, la fel am putea încerca şi noi, tarabostii să-l dea comatilor şi să primească ceva în schimb. Acum comatii muncesc ca nişte robi pe moşiile lor. Îți mulțumesc pentru vestea adusă, voi continua să mă mai gîndesc la asta. După ce mai sorbim cîte o cupă de vin, aş vrea să-mi vorbeşti despre tine. Noi, dacii, nu prea avem oameni învățați.

Preotul se săltă de pe scaun şi îşi potrivi mai bine mantia, apoi se aşează la loc.

— Mărite rege, nu mi-e ruşine să-ți spun că nu prea sînt prieten cu vinul, şi nici cu altă băutură, în afară de apa limpede de izvor. Am călătorit mult — la Atena, Delfi, Olimp, Alexandria Egiptului — şi am învățat multe. Am ascultat prelegeri ale unor filozofi pe care îi socotesc mai presus decît zeii. Dacă ai cunoaşte, Mărite rege, ce comori de înțelepciune au lăsat lumii cîțiva învățători de-ai lor, de care n-ai avut de unde să auzi: Pitagora, Aristotel, Socrate, Platon, Arhimede, Hipocrate, ai privi oamenii şi viața cu

alți ochi. Pentru asta mă simt nu numai preot, ci şi geometru, filozof, retor şi vraci — am învățat să vindec unele suferințe ale omului. Să nu te mire, Mărite rege, cele ce auzi, sînt preot al cultului lui Zamolxis, însă să ştii că în adîncul sufletului meu am ajuns să înțeleg că nu are nici un sens să crezi în puterea vreunui zeu — zeii sînt plăsmuiri ale minții omeneşti. Nutresc în mine convingerea că tot ce se petrece în jurul nostru purcede de la oameni, în sufletele lor sălăşluiesc în egală măsură răutatea şi bunătatea. M-am înapoiat în Dacia cu pornirea de a istovi zbătîndu-mă să îndrept oamenii pe drumul cel bun, al înfrățirii, întrajutorării, milosteniei. La noi, Mărite rege, numai credința în Marele zeu şi limba ce o vorbim fac să se ştie că există un numeros neam al dacilor. M-am întrebat adesea, în clipele mele de meditație chinuită: de ce să nu fie o singură țară, o Dacie Mare, a tuturor dacilor? Acesta sînt eu, plăpîndul Deceneu, preotul modest al Marelui zeu, aşa m-am înapoiat după atîta peregrinare prin lume.

Regele îl privea cu ochii înflăcărați, în sufletul său se pornise o răscolire pe care nu şi-o mai putea stapîni. Se săltă de pe scaun, se apropie de el şi-l îmbrățişa, rostind tulburat:

— Ce putere a cerului te-a îndemnat să-mi vorbeşti astfel? Parcă ai fi sălăşluit în inima mea. De mult sînt chinuit de tot felul de gînduri. Dacii se cade să fie uniți, să trăiască într-o singură țară. Poporul trebuie pus să învețe, să scrie şi să citească, să înalțe cetăți puternice, să fie îndemnat să facă negustorie, să prindă curaj pentru a ieşi în lume, să cutreiere mările şi țările. De mult visez să fac o Dacie Mare, care să strîngă la sînul ei toate triburile dacilor, tot neamul ce se întinde spre răsărit dincolo de Tyras, pînă la apus, dincolo de Pathissus, şi de la munții păduroşi din miazănoapte pînă la poalele Haemusului ce se lasă la miazăzi. Pentru a desăvîrşi acest vis am nevoie de un ajutor energic, de un bun sfetnic, şi acesta n-ar putea fi decît Marele preot. Tu, Deceneu, tu plăpîndul preot care porți în suflet atîta învățătură şi înțelepciune vei fi sfetnicul meu. Tu, ca Mare preot, vei îndemna poporul la unire, învățătură şi cumpătare. Noi amîndoi vom înălța pe Kogaion un mare sanctuar al dacilor şi vom construi o puternică cetate de scaun, dar pentru asta trebuie să mergem acolo. Cu tine alături de mine, voi porni lupta! Nu se poate ca poporul să nu fie dornic de unire.

Preotul se ridică şi se trase cîțiva paşi înapoi. Era palid. Murmură:

— M-ai copleşit de tot, Mărite rege! N-am bănuit că venind încoace calea destinului meu va fi alta. Sînt gata din tot sufletul să te urmez, dar nu ca Mare preot...

— Dacă cineva vede în ce parte este binele, trebuie să aibă şi puterea să-l săvîrşească. Cînd eu voi ajunge să fiu rege şi peste ținutul în care se află Kogaionul, tu vei deveni Marele preot al Marelui zeu Zamolxis! La venire ai spus că Zeul cel mare aranjează lucrurile ca ele să corespundă cu destinul oamenilor, cu ceea ce le este dat să săvîrşească. El, Zamolxis, ți-a îndreptat drumul încoace, el l-a îndemnat pe Arconion să te folosească drept trimis al său.

Regele tăcu adînc tulburat. Umplu cupele şi-l îndemnă pe preot să bea. Chemă apoi pe căpetenia gărzii:

— Să pregătiți cea mai bună încăpere pentru odihna acestui preot! Va fi găzduit la noi mai multe zile.

— Mărite rege, tocmai vroiam să intru, a venit tarabostele Oroles, mi-a spus că vrea să-ți vorbească neîntîrziat.

Preotul se îndreptă spre uşă.

— Stai, Deceneu, e bine să auzi şi tu ce-mi spune tarabostele. Nu eşti de astăzi înainte sfetnicul şi ajutorul meu?

Oroles intră şi se închină în fața regelui cu supunere.

— Mă rog Marelui Zamolxis pentru sănătatea ta, Mărite rege! salută el cu fața împietrită, lucru ce-l miră pe Burebista, copilăriseră doară împreună, întotdeauna tarabostele intra la el în plină vervă. Mărite rege, s-a petrecut ceva care te va supăra mult, dar nu puteam să fac altfel, nu era vreme să aştept încuviințarea ta: tarabostele Burrennus cu oamenii săi a năvălit pe moşia mea, iar eu i-am răspuns cum se cuvenea, l-am lovit şi alungat!

— Nu înțeleg de ce a făcut asta, poate că a fost îndemnat de regele său, de Duras?!...

Tarabostele povesti tot ce se întîmplase, de cînd ciobanii lui Burennus îi furaseră o turmă, pînă la încercuirea şi alungarea cetelor acestuia pornite să-i atace cetatea.

— Şi din asta tu ai rămas aşa de speriat, Oroles? Crezi că se va pregăti să te lovească iarăşi?

— Eu, Mărite rege, nu mă tem de el. Îngrijorarea mea este alta: mă întreb dacă regele Duras nu va porni un război împotriva ta.

— Fii liniştit, taraboste, cred că nu se va încumeta el să facă asta, numai dintr-atît. Totuşi se cade să fim cu băgare de seamă. Doar s-au mai văzut certuri şi hărțuieli între doi taraboşti vecini şi nu s-a ajuns la o luptă între regii lor. Vezi că nu m-am supărat? Uită şi tu necazul. Ți-a ars stîna,

dar vei face alta mai frumoasă şi mai mare. Acum priveşte pe omul acesta. Este preot de-al Marelui zeu. Îl vezi? Pe cît arată de puțintel la trup, pe atît este de mare la minte. El va fi ajutorul şi sfetnicul meu. Se numeşte Deceneu. Şi tu, Oroles, vei fi alături de mine, în tine am multă încredere. Va veni o răscolire ca o furtună, vom alerga, vom lupta, nu vom cunoaşte odihna, apoi peste toată Dacia se va întinde linştea, propăşirea, înfrățirea!

Tarabostele îl privea mirat, nu înțelegea ce voia să spună, mintea nu-l ajuta să iasă în calea gîndurilor regelui, îl bucura numai însufleţirea cu care vorbea. După ce regele tăcu, se întoarse spre preot şi se prosternă:

— Mă plec în fața unui trimis al Marelui zeu pe pămînt. Eu întotdeauna privesc pe cel ce este preot ca şi cum ar fi Mare preot. Rugămintea mea ar fi ca atunci cînd porneşti de la Arcidava spre Kogaion, să-mi faci cinstea să te opreşti cîteva zile la cetatea mea, Tibiscum. Aş vrea să-mi vezi feciorul şi să-mi dai o povață.

3

După trei zile, preotul Deceneu plecă spre Kogaion. Începuse vara, cu vreme frumoasă şi căldură multă. Regele se frămîntase mult în căutarea unei căi pe care să pornească în aşa fel, încît pînă la capătul ei să înfăptuiască marea unire a dacilor într-o singură țară. Cele petrecute între tarabostii Oroles şi Burrennus puteau constitui un pretext pentru a năvăli cu oastea în ținutul regelui Duras, a cărui cetate de scaun era Sargedava, în apropiere de Kogaion, însă nu voise să-l folosească, îşi dădea seama că începutul trebuia să-l facă după o pregătire bine chibzuită, cu mulți sorți de izbîndă. Duras ar fi putut să ridice împotriva sa şi alte căpetenii — pe ceilalți regi ai ținuturilor dace — şi, cum pe pămîntul stăpînit de acesta se afla şi Kogaionul, exista pericolul ca împotriva oastei sale să lupte şi cetele preoților şi capnoboților, deşi un mare preot încă nu fusese ales în locul bătrînului ce fusese luat de Marele zeu. Mai era apoi o primejdie, din partea scordiscilor: ştiindu-l pornit cu oastea spre răsărit, ei puteau năvăli dinspre apus, prădînd şi arzînd satele vecine cu hotarul lor. Tot aşa se temea că va face şi regele Cotiso, ce stăpînea ținutul dac de la miazăzi de Muntele cel Mare, el s-ar fi putut arăta gata să sară în ajutorul lui Duras, înaintînd cu oastea de-a lungul văii Dunarisului pînă la Arcidava. Şi totuşi Burebista îşi dădea seama că momentul era prielnic, în marea acțiune ce o întreprindea, Roma nu l-ar fi putut stînjeni, acolo

răscoala lui Spartacus era încă proaspătă, iar războiul civil încă se continua. Nu se îndoia, ştia că romanii n-ar fi privit cu ochi buni întemeierea unui singur stat al dacilor, mare şi puternic. Hotărîrea o luase după ce stătuse mult de vorbă cu un bătrîn înțelept, care se pricepea ca nimeni altul să dreseze caii pentru călărie şi pentru luptă. Îi spusese ce gînduri nutrea, în ce stare de frămîntare chinuitoare se găsea, iar acesta îl îndemnase:

— Trebuie să încerci, Mărite rege! în orice lucrare mare e bine să se înceapă printr-o încercare, păstrînd grija de a putea da înapoi oricînd. Eu, cînd dresez un mînz, întîi încerc şi, dacă văd că este prea zburdalnic, îl mai las, aştept să mai crească. Încercînd, îți dai seama de greutățile ce-ți stau în cale, de curajul şi hotărîrea celui pe care vrei să-l faci să ți se supună. Să ştii că şi calul cînd te poartă călare înseamnă că a învățat să te asculte, se teme de puterea ta. Eu, Mărite rege, n-aş vrea decît ca Marele zeu să-mi dea zile numai pînă văd o Dacie a tuturor dacilor. Şi să mai ştii un lucru: cînd pretutindeni se va întinde printre daci vestea că vrei să-i uneşti, te va urma întreg poporul. Încearcă, Mărite rege!

Cuvintele acelui bătrîn fuseseră ca o scînteie care aprinde un foc ce nu mai poate fi stins! Pornise pe Oroles la regele Duras, în cetatea Sargedava. Trimisul său fusese primit cu răceală. Abia începuse să povestească cele întîmplate, cînd Duras îi strigase de răsunase încăperea:

— Minți, taraboste Oroles! De mult Burrennus a venit şi mi s-a plîns că ciobanii tăi i-au atacat stîna, i-au dat-o pîrjolului şi s-au retras luîndu-i două turme. Pornind să-şi ia oile înapoi, prin asta el nu a făcut o faptă de război împotriva ținutului stăpînit de Burebista, ci să-ți ceară socoteală pentru cele săvîrşite de oamenii de la stîna ta. Tu, în loc să potoleşti lucrurile, l-ai împresurat şi ai dat o adevărată bătălie. Spui că regele Burebista îl cere pe Burrennus pentru a-l judeca şi pedepsi, dar eu ca rege al său nu mă pot învoi la asta. Dacă este cineva în drept să-l ceară pe vinovat, acela sînt eu! Eu aş putea să te cer pe tine, căci de la tine a pornit totul!

Tăcuse un timp, încropind un zîmbet rece, săgetîndu-l pe taraboste cu privirea, apoi continuase satisfăcut ca de o descoperire mare:

— Dar de ce să te mai cer, taraboste Oroles, dacă te am în mîna mea? Te voi reține la Sargedava pînă ce pe Kogaion capnoboții vor alege un nou Mare preot; după aceea te voi da judecății lui Zamolxis în fața Marelui altar.

Tarabostele fusese zguduit de un fior, sfîrşitul nu putea fi decît moartea. Cel judecat pe Kogaion era aruncat în sulițe: dacă murea îndată ce trupul îi era străpuns, însemna că nu fusese vinovat; în celălalt caz, în timp ce victima se zbătea în chinuri, un capnobot îi dădea cîteva lovituri cu spada scurtîndu-i suferința, luîndu-i viața. Întotdeauna poporul dac se îngrozise de dreptatea preoților, deşi ei continuau să susțină că aşa era voia marelui zeu.

Preotul Deceneu, aflat pe Kogaion, auzise de la un capnobot că în fața marelui altar va fi judecat tarabostele Oroles, îndată ce va fi ales marele preot, şi se grăbise să trimită vestea regelui Burebista. Preotul era hotărît să împiedice pe orice cale săvîrşîrea dreptății lui Zamolxis, pe care în conştiința sa o socotea drept un mod necinstit de a pedepsi al capnoboților. În cazul lui Oroles, răzbunarea ar fi venit din partea regelui Duras. Lucrurile luaseră o întorsătură la care Burebista nu se aşteptase: Duras îl înfrunta, făcuse gestul de a-l reține şi da judecății pe Oroles pentru o faptă de care era sigur că nu este vinovat. Acesta ar fi fost pentru el un al doilea motiv, mai puternic, de a simula că era hotărît să pornească războiul; ar fi fost încordarea maximă în încercarea la care îl îndemnase bătrînul dresor de cai. Zvonul de război între Burebista şi Duras se întinse pe la toate cetățile taraboştilor şi prin toate satele. Se aflase şi cauza înfruntării dintre cei doi regi. De-a lungul cărărilor, rîurilor şi văilor alergau călăreți anunțînd comatii să se adune la cetatea tarabostelui lor, pregătiți de luptă. Şi, în mare grabă, tarabostii se adunară cu cetele la cetatea de scaun a regilor lor. Pornite de la Arcidava şi Sargedava cele două oşti se întîlniră şi se opriră de o parte şi de alta a curmăturii numită Poarta de Fier, dincolo de Tapae, locul de unde drumul începea să coboare spre cîmpia largă ce se deschidea la poalele Muntelui cel Mare. Încercarea urmărită de regele Burebista era către sfîrşit: dacă Duras ataca, trebuiau lăsate armele să vorbească, însă acesta nu se încumeta să pornească lupta, aştepta.

Tabăra lui Duras era aşezată pe o colină, la mică depărtare de drumul ce cobora cu şerpuiri largi spre Tapae. El nu-şi găsea liniştea, începuse să se îndoiască de cele spuse de tarabostele Burrennus şi de vinovăția tarabostelui Oroles. Cunoştea apucăturile lui Burrennus, auzise de faptele sale săvîrşite în timpul chefurilor şi de asprimea ce o dovedea față de comatii legați pe viață de moşia sa, însă îi era greu să mai dea înapoi. Stătea pe trunchiul unui copac doborît de furtună, frămîntat de ceea ce va urma. Îl mira şi faptul că iscoadele aduseseră vestea că în tabăra lui

Burebista nu se vedeau pregătiri de luptă. Pe tot plaiul erau împrăştiaţi tarabostii înconjuraţi de cetele lor de luptători. Îi atrase atenţia o mişcare dinspre drum, apoi văzu una din străji apropiindu-se în fugă:

— Mărite rege, un preot — spune că se numeşte Deceneu — cică vrea să-ţi vorbească.

Porunci să-l aducă. Se gîndi că poate pe Kogaion capnoboţii reuşiseră să aleagă pe unul dintre ei mare preot şi că oastea preoţilor ar putea interveni în încordarea ce se crease între el şi Burebista.

— Mă rog Marelui zeu pentru sănătatea ta, Mărite rege! salută preotul apropiindu-se. Sînt un umil preot al lui Zamolxis, care nu şi-a mai putut stăpîni inima, văzînd ca doi regi daci vecini au strîns oaste şi sînt gata să se înfrunte cu armele. Mărite rege, destinul fiecărui om şi al întregului popor este sorocit de Marele zeu şi ce este dat să vină nu poate fi zădărnicit nici de tine, nici de regele Burebista.

— Tu eşti Deceneu, preotul acela care a umblat departe pe alte meleaguri? Ai văzut cetăţi şi noroade, ai cunoscut credinţe în alţi zei şi ai ascultat învăţăturile înţelepţilor de pe acolo?

— Eu sînt, Mărite rege! Am umblat mult, am văzut multe şi am învăţat cîte ceva de la geometri, filozofi şi retori... Se petrec în lume fapte, Mărite rege, încît te uimeşti că ele sînt făcute de oameni, nu poţi să înţelegi cum pot sta alături atîta bunătate şi atîta răutate.

Regele asculta, măsurîndu-l cu privirea pe preotul puţintel la trup, care dovedea multă învăţătură şi înţelepciune. Dar şi preotul vorbea fără grabă, cercetîndu-l pe rege, ca şi cum se străduia să-i pătrundă în suflet. Avea în faţă un dac tînăr, cu pletele şi barba blonde, ca oricare altul din rangul taraboştilor, cu cămaşa încreţită la gît, acoperită de un pieptar de zale, şi cu încălţări din piele grosă strînse pe picioare. Părea lipsit de energie, o fire care nu suporta prea mult încordarea, frămîntat întruna de o grea neîmpăcare. Ca rege peste ţinutul în care se afla Kogaionul, puterea lui fusese umbrită de aceea a marelui preot, a cărui autoritate se întindea peste toate ţinuturile locuite de daci. La cei treizeci de ani ai săi încă nu-şi legase viaţa de o soţie, deşi trăia într-o neîncetată căutare. Numai de cîteva luni, de cînd murise bătrînul mare preot se simţea mai liber în mişcări, devenise mai hotărît. Poate că de aceea împinsese lucrurile pînă la înfruntarea cu armele a regelui vecin, era dornic să se simtă rege: puternic, stăpîn, neşovăitor.

— Bine, cred că nu ai venit să-mi spui pe unde ai umblat şi ce se petrece în lume...

— Mărite rege, cunoscînd ţări şi noroade, inima mea a început să bată cu mai multă putere pentru poporul dac. Noi sîntem trecători, plecăm la Marele zeu după un număr de ani mai mare sau mai mic, însă neamul acesta dac nu trebuie să piară niciodată. Triburi venite de aiurea, ce stau oprite la hotar, privesc cu lăcomie spre pămîntul nostru. Şi ei văd că nu sîntem uniţi. Tot neunit a fost şi poporul grec, de aceea a căzut de peste şaptezeci de ani sub jugul Romei, deşi a dat cei mai buni gînditori ai lumii: filozofi, geometri, retori. Dacă legiunile romane vor ajunge la Dunaris, neunirea noastră va face să le cădem pradă uşoară.

Duras se mişcă înviorat, învăluindu-l pe preot într-o privire plină de preţuire, în timp ce pe faţa sa se contura un zîmbet.

— Pentru asta ai venit? Te poartă gîndul că eu aş putea să-i unesc pe daci?

— Nu tu, Mărite rege! Altul are această chemare şi este hotărît să o înfăptuiască. Umblînd prin lume, am învăţat să privesc adînc în sufletele oamenilor, să le descifrez destinul. Cu sau fără voia ta, Mărite rege, poporul dac tot se va uni, îl va urma cu însufleţire pe acela ales de Marele zeu să ne strîngă neamul într-o ţară mare, frumoasă şi bogată, care să poată ţine piept oricărui vecin lacom, pornit pe cotropire şi jefuire.

— Vrei să spui că acela care va fi Mare preot este ursit...

— Nu merge cu gîndul într-acolo, Mărite rege, credinţa în Zamolxis leagă numai spiritual poporul...

— Dar spune o dată, pe cine ai în gînd?

— Pe Burebista, Mărite rege! El este bărbatul brav ales de Zeul cel mare, al cărui destin se contopeşte cu al poporului dac.

— Şi ce pot să fac eu, să-i dau ţara, fugind cu oastea din faţa lui?

— Este un fel de a vorbi... Îi dai ţara... Eu zic, Mărite rege, că altfel trebuie spus: ţara îl va urma! rosti preotul rîzînd.

— Dar pentru ce rîzi? Mă crezi chiar atît de slab?

— Nu, Mărite rege. Am avut în minte că se potriveşte aici un frumos joc de cuvinte: Tu îi dai, iar el la rîndul său îţi va da...

— Ce? Nu înţeleg ce vrei să spui...

— Mărite rege, de fapt ţara nu i-o dai, iar el nu o va lua aşa ca pe un lucru, ea rămîne a dacilor; el însă totuşi va da ceva, îţi va da pe Carpina de soţie. Ce va fi mai departe?... Nu se va schimba prea mult situaţia ta, vei ră-

mîne căpetenie a ținutului peste care acum eşti rege. Regele Burebista va avea nevoie de ajutoare bune, supuse, viteze, care să-l urmeze pînă la sacrificiu.

Ascultîndu-l, fața lui Duras deveni tot mai palidă. Ceea ce auzea îi răscolea sufletul. De mult se gîndise să ceară pe Carpina de soție, o văzuse o singură dată la o sărbătoare a marii jertfe pe Kogaion, însă nu luase hotărîrea să facă încercarea, aştepta un moment prielnic. Cele petrecute între tarabostii Oroles şi Burrennus, care împinseseră lucrurile către un război cu regele Burebista, îl făcuse să piardă orice speranță.

— Pentru cele ce mi-ai vorbit despre țară şi pentru propunerea ce-mi faci sînt gata să te îmbrățişez, iar dacă se va dovedi că totul a fost o înşelare plină de batjocură, voi pune să fii ars de viu!

— Aşa să faci, Mărite rege! Acum saltă capul, scutură toate grijile ce le porți în suflet, pentru că ele vor trece asupra altuia. De acum înainte te vei simți mai liber, vei fi fericit şi vei sta alături de un bărbat aprig, care-ți va fi stîlp ocrotitor.

Plăpîndul preot n-a încetat să alerge. S-a îndreptat degrabă spre tabăra lui Burebista, cu o undă de nesiguranță în suflet. Tot ce întreprinsese o făcuse din propria-i pornire. De altfel ştia în amănunt ce urmărea regele, hotărît să aducă la îndeplinire, iar el tocmai asta făcuse, cu o singură deosebire: nu fusese vorba să dea pe Carpina lui Duras. Această idee îi venise preotului îndată ce-l văzuse atît de tînăr şi plin de viață. Aflînd condițiile în care ajungea la împăcare, Burebista îl îmbrățişase cu recunoştință pe Deceneu şi adusese mulțumiri Marelui zeu pentru că îl ajuta să înceapă marea acțiune de unire a dacilor fără să verse nici o picătură de sînge. Pentru el acest lucru era un semn bun. Carpina primise vestea în tăcere, voind să arate prin aceasta că se supunea dorinței tatălui, deşi în suflet se bucura; şi ei îi plăcuse pe regele Duras cînd îl văzuse la sărbătoarea marii jertfe pe Kogaion.

Ceea ce a urmat s-a desfăşurat ca într-un vis. Cele două oşti unite, avînd în frunte pe Burebista şi Duras s-au îndreptat spre Sargedava, devenită cetatea de scaun a Daciei ce se întindea cît cele două ținuturi unite. De la început regele Burebista se arată hotărît şi energic. Pentru a-i fi pe plac, capnoboții se grăbiră să aducă o mare jertfă lui Zamolxis, ştiind totodată că astfel îl vor face pe rege să urce pe Kogaion şi să se roage marelui zeu în fața marelui altar. După ceremonia de aducere a marii jertfe, care arătă că Zeul cel mare era binevoitor regelui — victima îşi dăduse

fulgerător sfîrşitul cînd trupul îi fusese străpuns de vîrfurile sulițelor — Burebista săltă mîinile şi ceru linişte. Rosti apoi cu vocea ca tunetul:

— Toți cei de față — şi prin voi va afla poporul — să luați aminte, din acest moment dacii au o singură țară: Dacia, şi un singur rege! Vom avea mult de luptat pînă ce țara noastră va deveni Dacia Mare, care va cuprinde pe toți dacii. Cer tuturor: capnoboți, preoți, taraboşti şi comati să se supună cuvîntului regelui. De cîtva timp însă nu avem un Mare preot, pentru că nu s-au hotărît capnoboții pe cine să aleagă. De astăzi înainte trebuie să se ştie un lucru: pe Marele preot îl alege regele! El, Marele preot, va fi ajutorul meu la conducerea treburilor țării. Acum iarăşi să luați aminte cu toții. Hotărăsc: Mare preot al Daciei va fi preotul Deceneu! Cine nu va asculta de el înseamnă că nu se supune mie! Dar la Dacia mai avem de alipit şi alte ținuturi, de aceea amînăm pe mai tîrziu, cînd va sosi momentul, să sărbătorim adevărata creare a statului dac care să-i cuprindă pe toți dacii. Pînă atunci să ne rugăm Marelui zeu să ne dea ajutor să ieşim învingători în luptele cu toți duşmanii! Urez tuturor sănătate şi bucurie!

Scurt timp după aceea s-a desfăşurat după ritual nunta lui Duras cu Carpina. A fost pentru prima oară cînd noul mare preot a apărut în mulțime în odăjdiile cultului lui Zamolxis şi a unit în fața marelui altar pe cei doi soți. A urmat un ospăț bogat, cu belşug de bucate şi prăpăd de vin. Au luat parte şi tarabostii Oroles şi Burrennus, au uitat duşmănia. Totuşi un cuvînt nepotrivit a avut Burrennus cînd a spus: „Duras şi-a vîndut țara pentru a-şi lua soție", însă în toiul chefului nu a fost luat în seamă sau nu a fost auzit de nimeni.

Totul se pornise ca o avalanşă ce nu se mai putea şi nici nu trebuia oprită. Regele devenise neobosit, alerga şi organiza, se pregătea pentru un nou pas mai departe, mai erau două ținuturi dace cu regii lor, pe care trebuia să le alipească țării, înainte de a porni lupta cu triburile duşmane vecine: boii, tauriscii, scordiscii, bastarnii şi odrişii care cotropiseră pamînturile dace de la răsărit, apus şi miazăzi. Unul din regi era Cotiso, cu cetatea de scaun la Pelendava, stăpînea întreg ținutul dintre Muntele cel Mare şi apa Dunarisului, pînă în cîmpia întinsă şi netedă de dincolo de Alutus[15], iar celălalt Sagitulp, cu cetatea de scaun la Porolissum, în partea de miazănoapte a Daciei, stăpînea un ținut mai mic, retras, neatins de drumurile mari, era un fel de taraboste independent care se socotea rege.

---

15 Olt

Burebista alerga în galopul calului, urmat de garda sa, pe drumul ce o ținea de-a lungul văii care lega Kogaionul de cetatea Sargedava. În minte frămînta multe: unde să înalțe o cetate de scaun, care să rămînă de-a lungul veacurilor mărturie de unire a tuturor dacilor într-o țară mare şi puternică, unde să construiască cetăți de apărare, de care să se izbească noroadele vecine pornite să cotropească şi să jefuiască, cîte ajutoare să-şi ia, pe care să le pună căpetenii de ținuturi, să strîngă oaste, şi să poarte grijă ca toți tarabostii să respecte cuvîntul regelui, cuvînt ce trebuia să fie lege pentru toți. La o cotitură a drumului văzu înainte trei călăreți ce mergeau vorbind în pasul cailor. Pe măsură ce se apropia de ei, păreau tot mai agitați, apoi săriră de pe cai şi scoaseră căciulile. Regele strînse frîul şi calul se opri în fața lor.

— Mă rog Marelui Zamolxis, pentru sănătatea ta, Mărite rege! Eu sînt Sagitulp, stăpînul cetății Porolissum...

— Adică regele ținutului de la Porolissum... Şi eu mă rog Marelui zeu pentru tine, Sagitulp! Ai pornit pe Kogaion, vrei să ai binecuvîntarea Marelui preot?

— Nu, te caut pe tine, Mărite rege. Cînd am auzit că țara are un rege, care vrea să unească tot neamul dacilor, din clipa aceea mi-am zis că nu mai sînt regele micului meu ținut, ci un taraboste ca oricare altul. Am venit să mă plec în fața ta, Mărite rege, să-ți spun că voi fi un supus gata oricînd să-ți îndeplinească voia, să nu iasă din cuvîntul tău. Acum noi cei de la Porolissum nu ne vom mai simți singuri, nu vom mai fi îngrijorați că din pădurile nesfîrşite ce se lasă spre miazănoapte vom fi atacați fără veste şi prădați.

— Sagitulp, cîte zile îi trebuie unui călăreț să ajungă de aici pînă la Porolissum?

— Dacă merge întins, trei zile, Mărite rege.

— Cam mult, nu pot să mă rup de aici pentru o săptămînă. Rămîne să-ți fiu oaspete mai tîrziu, cînd ne vom mai linişti. Tu, Sagitulp, rămîi căpetenie a ținutului de la Porolissum. Ai spus că te-ai bucurat cînd ai auzit că vreau să strîng între aceleaşi hotare întreg neamul dacilor.

— Da, Mărite rege!

— Atunci caută să te grăbeşti. Alergi înapoi la Porolissum, strîngi oastea şi vii cu ea încoace. Nu-ți spun acum pentru ce, dar vei fi lîngă mine cînd vom porni acolo unde trebuie. Mai sînt şi alte ținuturi pe care trebuie să le alipim țarii.

— Pornesc îndată, Mărite rege!

— Nu, astăzi mă vei însoți pînă la Sargedava, ne vom ospăta împreună, te vei odihni puțin, apoi vei pleca însoțit de o gardă.

4

Toți cei care slujeau sus în cetatea Tibiscum — sclavi de curte, comati şi străjeri — erau în mare fierbere: se aranjau lucruri, se măturau şi se spălau lespezile pavajului, se curățau încăperile şi cerdacul, se pregăteau bucatele cele mai gustoase de toate felurile şi se coceau aluaturi împănate cu dulciuri. Un trimis de pe Kogaion sosise cu două zile în urma şi vestise ziua cînd va veni marele preot. Tarabostele Oroles se sculase de dimineață, îşi aranjase frumos barba şi pletele, îmbrăcase veşminte de sărbătoare, apoi ieşise în cerdac, de unde încerca să prindă cu privirea pînă departe de-a lungul drumului orice mişcare, nerăbdător să vadă ivirea alaiului, îşi revenise greu din panica prin care trecuse. Dat de Duras pe mîinile capnoboților pentru judecare, se văzuse aruncat într-o hrubă cu gratii de fier de sub Kogaion. Pierduse orice speranță, ştia că dovedirea nevinovăției sale prin întrebarea lui Zamolxis, aruncîndu-l în sulițe, însemna moartea. Regele nu l-ar mai fi putut salva, chiar dacă ar fi pornit îndată cu oastea să se bată cu Duras, n-ar fi făcut altceva decît să-i grăbească plecarea la marele zeu. Fusese spre amurg, văzuse prin crăpătura stîncii cum se sfîrşea încet ziua, cînd auzise zgomot apropiindu-se după colțul coridorului. Se ridicase de pe blocul de piatră ce-i servea drept scaun, pregătit să dea lupta, hotărît să scape din mîinile capnoboților, cînd auzise o voce care îi păruse cunoscută:

— Curaj, taraboste Oroles! Cît timp voi fi eu prezent pe Kogaion, nu ți se va întîmpla nimic!

— Deceneu?! Tu eşti, bunule preot?

— Eu, taraboste. La fel cum se urmăresc ziua cu noaptea, pretutindeni am văzut lupta dintre bine şi rău. Să ştii că nu numai în Dacia slujitorii zeilor sînt aşa, peste tot pe unde am umblat am văzut că sînt la fel şi fac la fel: caută să afle adevărul nimicind, nu îndreptînd.

— Mai este vreo speranță, Deceneu? Ce face regele Burebista?

— Speranța ne-o creăm noi, ea nu poate veni de la zei sau duhuri, trebuie să avem tărie sufletească. N-am venit să te scot, căci nu pot desface încuietorile cătuşelor, ci numai să-ți alung din suflet disperarea. Sper că în

curînd voi reuşi să-l ajut pe rege, iar o dată cu aceasta să te salvez şi pe tine.

Privea în depărtări, vedea podul ce sărea peste apa Tibisisului, iar dincolo de el drumul ce se arcuia pînă pierea în pîcla dintre dealuri, depănînd în minte momentele grele prin care trecuse în zilele cînd stătuse întemniţat în hruba din sînul Kogaionului. Mai întîi zări un val de praf ce alerga ca un şarpe pe deasupra drumului, apoi distinse călăreţi ce se apropiau în galopul cailor. Ieşi din cerdac, porunci la străji să sune din tulnice, sări pe cal şi porni în vale ca o nălucă, urmat de gardă. Jos, acolo unde drumul începea să urce spre cetate în ocoluri largi, întîlni alaiul marelui preot. Strînse frîul, sări din şa şi se prosternă, uimit de schimbarea ce se desăvîrşise în înfăţişarea preotului pe care îl ştia slăbuţ şi palid:

— Mă plec cu supunere şi credinţă în faţa Marelui preot al Marelui zeu Zamolxis! Fii binevenit, Mare preot, pe săraca mea moşie! În fiecare clipă mă rog Zeului cel mare pentru sănătatea ta!

— Şi eu mă rog lui Zamolxis pentru tine, taraboste Oroles! răspunse salutului de primire marele preot. M-am mai rugat lui, ştii în care împrejurare, şi el mi-a ascultat rugăciunea. Acum sări la loc în şa, treci alături de mine şi haide să ne urmăm drumul.

La intrarea în cetate, alaiul fu primit de comatii, străjerii şi sclavii cetăţii cu flori şi urale, însoţite de sunetele prelungi, grave, repetat modulate ale tulnicelor.

După ce s-au ospătat, avînd lîngă ei pe Andra şi Comosicus — suferindă, mama copiilor nu putea părăsi patul, deşi Siporus o dusese la Baia Vulturului de pe muntele Semenisis — marele preot şi tarabostele au ieşit să facă un înconjur plaiului pe care se afla cetatea. Era o zi frumoasă de sfîrşit de august, cu soare vesel şi căldură potrivită. Mergeau pe la marginea pădurii, încîntaţi de mireasma florilor din fîneaţă şi de ciripitul păsărilor, cînd marele preot se opri şi, privindu-l adînc în ochi, îl întrebă:

— Pentru ce ai ţinut atît de mult să viu în cetatea ta, taraboste Oroles? Acum regele şi cu mine ne zbatem neobosiţi, pînă la căderea iernii avem multe de făcut şi mult de umblat.

— Nu am găsit altă cale prin care să-ţi arăt recunoştinţa mea, Mare preot. Am socotit că ai nevoie de cîteva zile de odihnă. Aici la Tibiscum tot ce te înconjoară e frumos şi bun pentru sănătate.

— Odihnă?!... Nu e vreme de tihnă, bunule şi viteazule taraboste, Dacia noastră este acum ca o casă căreia abia i se pune temelia, dar nimeni nu

ştie cît de înaltă şi cît de mult se va întinde. Regele se grăbeşte să pună oarecare rînduială în țară, să-i aducă la ascultare pe toți tarabostii, iar eu să dau o nouă orînduire cultului lui Zamolxis. Să ştii că nu este uşor să-i faci pe taraboşti şi capnoboți să-ți asculte cuvîntul, şi mai ales să se dezbare de unele apucături urîte, pline de lăcomie şi cruzime față de popor. Cît priveşte recunoştința, află că tot ce am săvîrşit nu a fost decît datoria față de rege. Cînd am revenit în țară, după îndelungata peregrinare pe meleaguri străine, îmi ardea inima de dorul oamenilor şi al plaiurilor noastre, adînc mîhnit că neamul acesta mare al dacilor nu este unit, nu trăia între aceleaşi hotare. Cum să nu-l admir, să nu-l slujesc pe Burebista, dacă şi în sufletul său pîlpîie aceeaşi vîlvătaie? Avem atît de multe de făcut, bunule taraboste, încît, în unele momente, mă simt copleşit. Dacii trebuie să prindă din urmă în învățătură, artă şi ştiință pe greci şi romani, apoi să-i întreacă. Ce ştiu să facă tinerii noştri? Mînuiesc cu măiestrie sulița şi arcul, sînt ageri călăreți, dovedesc mult curaj la vînătoare, dar asta nu este destul. Dacă te-ai duce la Atena şi ai vedea templele de pe Acropole nu ți-ar veni să crezi că acele minuni sînt făurite de mîna şi mintea omenească. Trebuie să înălțăm şi noi dacii un Acropole al nostru, bunule taraboste, care să dăinuie peste veacuri, să fie ca o stea călăuzitoare pentru urmaşii acestui neam.

— Tinerii... Ai spus bine, Mare preot, flăcăii noştri au rămas la obiceiul pămîntului, mai mult n-au avut de unde să învețe. De mult mă frămîntă o grijă: Ce mă fac cu Comosicus? L-ai văzut, arată că va deveni un bărbat frumos, isteț şi viteaz, însă numai atît. Cum aş putea să-i dau mai multă învățătură? Dar mai este ceva care mă îngrijorează şi mă mîhneşte: feciorul meu, mîndrețea aceea de băiat, a pus ochii pe fata unui comate, pe care îl am pe moşie cel mai iscusit vînător, s-a înfiripat între ei o dragoste puternică, nevinovată, copilărească, aşa cum ştim că se întîmplă cu oricare în anii răscolitori ai tinereții neîmplinite. Nu port nici un gînd rău copilei, aş supăra pe Marele zeu care i-a dat atîta frumusețe, dacă m-aş porni să-i urgisesc părinții, şi pe ea... Ce mă îndeamnă înțelepciunea ta să fac, Mare preot?

Deceneu se opri şi se propti cu spatele de trunchiul gros al unui copac. Zîmbea. Începu să povestească:

— Cînd mă aflam în Alexandria Egiptului, mă împrietenisem cu un sclav care trăise mulți ani cu stăpînul lui la Roma, avea un suflet minunat. El mi-a vorbit despre o întîmplare adevărată — aşa susținea — cică acolo

tot aşa feciorul unui patrician bogat se îndrăgostise de fiica unui plebeu sărac lipit pămîntului. Este drept că şi fata îl iubea pe tînăr. Amîndoi erau frumoşi, cînd îi priveai puteai să juri că nu erau o pereche de oameni, ci a unui zeu cu o zeiță. Patricianul nu voia să audă de dragostea lor şi, cum era un om cu multă vază acolo, şi-a pus în joc toată influența şi a alungat din cetate pe sărmanul plebeu cu întreaga lui familie. Dar zeii sorociseră altfel: scurt timp după aceea peste cetate a căzut o molimă pustiitoare de ciumă. Boala a început să secere bărbați şi femei, tineri şi copii, patricieni sau plebei, fără alegere. Îngroziți, cei ce vedeau de treburile cetății au luat hotărîrea ca bolnavii să fie scoşi în afara zidurilor şi părăsiți acolo. Zăceau nefericiții fără nici un fel de ajutor, numai cîinii umblau printre ei şi le lingeau bubele. Printre aceştia se găsea şi feciorul patricianului. Chiar din ziua în care fusese scos din cetate şi aruncat pe maidan, s-a ivit acolo fata plebeului, care, fără să fie îngrozită de molimă, a luat pe tînăr în brațe, s-a îndreptat cu el spre pădure şi s-a oprit în apropierea unui rîu. Nu ştia nimeni cît şi cum l-a îngrijit, dar minunea s-a săvîrşit, amîndoi au scăpat cu viață. Se înțelege că de atunci nu s-au mai despărțit, au făcut voia zeului, au rămas soț şi soție. Este uluitoare puterea dragostei; bunule taraboste, şi atît de curată, încît comite un mare păcat cel care încearcă să o întineze.

— Cum, Mare preot, să-mi las feciorul să ia ca nevasta pe fata unui comate de pe moşia mea?

— N-am spus asta, taraboste Oroles. Cel mai înțelept lucru este să nu te amesteci de-a dreptul în dragostea lor, pentru ca nu te-ai putea alege decît cu ura lor puternică. Ceva totuşi se poate încerca, iar dacă iubirea care îi leagă iese învingătoare, atunci s-a făcut dovada că aşa au sortit zeii.

— Ce să încerc? Dă-mi un sfat!...

— Ți-am spus că eu şi regele căutăm tineri pe care să-i punem să învețe. Avem nevoie de cîțiva dintre cei mai ageri la minte, vrem să facem din ei oameni abili pentru treburile politice, să-i folosim ca trimişi ai noştri pe lîngă alți regi sau pe lîngă Senatul de la Roma. Sînt situații cînd un astfel de trimis obține mai mult decît o întreagă oaste pe cîmpul de luptă. Uite care este sfatul meu, bunule taraboste — cred că el va fi cu totul pe voia regelui — primeşte să-ți trimitem feciorul la Dionysopolis, o cetate greacă de pe țărmul Pontului Euxin, este acolo un om de încredere al lui Burebista, se numeşte Acornion. Vrem să facem din Comosicus un dac învățat, un om de mare ajutor pentru rege. Cît timp va sta acolo va

deprinde alte gusturi, va întîlni alte fete, va înțelege altfel lumea, astfel că ceea ce te îngrijorează acum se va spulbera ca fumul în vînt.

Tarabostele îl privea cu ochii măriți, uimit de înțelepciunea preotului slăbuț ce-i vorbea cu atîta liniște şi convingere.

Spre seară, stăteau amîndoi în cerdac, gustînd la răstimpuri vin din cupele ce le aveau în față. Cu voia marelui preot, tarabostele îl chemă pe Comosicus.

— Fiule, de acum eşti flăcău împlinit, aş vrea să stăm de vorbă toți trei aşa ca bărbații. I-am vorbit Marelui preot despre tine, i-am spus cît de ager eşti în mînuirea suliței şi arcului, cît de bine stăpîneşti calul, sărind peste orice îți iese în cale, şi cu cîtă uşurință ai învățat cîte ceva de la sclavul acela pe care zeii ni l-au luat. Înțeleptul Deceneu te întreabă: Vrei să-l ajuți pe rege?

Comosicus privi mirat cînd spre preot, cînd spre taraboste.

— Tată, nu văd rostul întrebării, tu ştii că sînt hotărît să lupt cu prețul vieții pentru Burebista. Sînt nerăbdător să vină vremea ca el să mă primească în rîndul celor mai de încredere luptători ai săi. Am început şi eu să înțeleg ce vrea să facă regele pentru daci.

— Numai în rîndul luptătorilor? îl întrebă marele preot.

— Dar al cui?

— Regele şi cu mine am dori să-ți ajuți țara altfel, reluă marele preot. Am vrea să devii omul de încredere pe care să-l putem trimite oriunde, chiar şi la Roma, iar acolo să vorbească în numele nostru. Pentru asta, Comosicus, va trebui să pleci la Dionysopolis, unde în doi sau trei ani vei învăța să vorbeşti frumos limba elinilor şi limba romanilor, să cunoşti ceva istorie, poezie şi filozofie, să poți sta cu cinste alături de un patrician, magistrat sau senator de la Roma. Vei merge la un bun prieten al regelui, te vei simți la el ca şi acasă.

Comosicus se tulbură. Murmură:

— Tată, dar tu ai rămîne singur... Andra nu te poate ajuta...

— Îți mulțumesc, feciorul meu, pentru grija ce-mi porți. Nu trebuie să uiți însă că noi, cei din neamul Oroles, am fost întotdeauna gata să răspundem la orice chemare a regelui.

— Dar şi aici în țară pot să fac orice îmi va cere!...

— Tu întotdeauna mi-ai spus, Comosicus, că nu vei ieşi niciodată din cuvîntul meu. M-am legat față de Marele preot că vei merge la Dionysopolis

şi, cum toamna se apropie, va trebui să porneşti cît mai curînd, nu e bine să te prindă iarna pe drum. De mîine te sfătuiesc să începi pregătirile.

Îşi cunoştea tatăl, ştia că era iute la mînie, o încercare de opunere n-ar fi făcut altceva decît să-l îndîrjească şi mai mult.

— Mă rog Marelui zeu pentru sănătatea ta, Mare preot! salută murmurînd, apoi se întoarse şi se îndreptă spre uşă.

— Curaj, Comosicus! Numai Zamolxis cunoaşte destinul fiecărui om şi ceea ce ne va aduce viitorul. Poate că va veni o vreme cînd prin tine se va salva Dacia.

Tînărul se simți străbătut de un fior. Erau cuvinte rostite de marele preot; fiecare dac păstra convingerea că acesta stătea de vorbă cu zeul cel mare. Îl mai privi o dată pe Deceneu şi ieşi din cerdac. În curtea cetății se opri dezorientat, în jur toate îi păreau schimbate. Se îndreptă spre porțile mari, trecu pe lîngă strajă şi începu să coboare pe poteca ce ducea de-a dreptul spre casele comatilor. Mergea fără țintă, prin minte gîndurile se succedau cu repeziciune, fără să le poată stăpîni, numai imaginea Inei rămînea neschimbată, aşa cum o avea în suflet din clipa cînd o zărise în poiana plină cu flori ce se întindea la marginea pădurii. Atunci alergase în galopul calului, pătrunsese printre copaci, o văzuse şi strînsese frîul săgetat. Rămăsese un timp locului, privind-o cu uimire şi încîntare, convins că surprinsese o zeiță zburdînd printre flori. În jocul de lumini şi culori al cerului şi pădurii, avea impresia că în trupul ei razele se concentrau şi prindeau viață. Dacă în locul lui ar fi fost un om care văzuse Erehteionul de pe Acropole de la Atena, acela nu s-ar fi îndoit să creadă că avea în față o cariatidă, care purta fotă dacă din lînă de culoare albastră şi cămaşă albă cu mîneci scurte, înflorată peste piept şi pe umeri.

Cosițele blonde-aurii adunate în două cozi groase îi cădeau printre sîni, ajungînd pînă spre cingătoare. Cînd zîmbea, două gropițe rotunde se conturau în obraji, dîndu-i un aer de neînfrîntă veselie, de lacomă poftă de viață. Ina avea trupul viguros, oțelit de muncă, era nelipsită de lîngă tatăl ei în țarină şi în livadă, ca toate fetele comatilor care trudeau pe moşia tarabostelui. De multe ori el, tatăl — Siporus — cu sufletul tulburat de frumusețea şi blîndețea fetei, căuta să o cruțe, o trimitea cu vaca şi cele două capre la păşune. După ce aflase de legătura ce se înfiripase între fiica sa şi feciorul tarabostelui, se întrebase deseori: era între ei dragostea naivă a adolescenței, lipsită de profunzime, sau simțămîntul adînc ce contopeşte pentru totdeauna două suflete, pe care numai puterea zeilor l-ar mai face să

piară. De cîteva ori o îndemnase să nu-şi chinuie sufletul, să nu se mai gîndească la feciorul tarabostelui, să țină seamă că ei sînt comati săraci ce muncesc aproape ca nişte robi pe moşia cetății Tibiscum.

Comosicus continuă să coboare povîrnişul cu tulburarea în suflet. Pentru cît timp va pleca? Ce va face Ina cît el va lipsi? Ce fapte noi se vor petrece pînă se vor revedea? întrebările se urmau una după alta, fără să încerce să găsească răspuns la vreuna. De multe ori în rătăcirile lui singuratice pe plaiuri, arzînd de dorul fetei, luase hotărîrea ca la prima bătălie la care va lua parte să lupte cu vitejie, să doboare duşmanii din jurul regelui cum culcă firele de grîu cosaşul, iar cînd acesta va voi să-l răsplătească, să nu-i ceară altceva decît să încuviințeze ca el să ia de soție pe Ina. La ieşirea dintre copacii împrăştiați pe coasta dealului întîlni pe Axia. Bătrîna trăgea de curmei o capră îndărătnică ce nu voia s-o urmeze, behăia neîncetat, chemîndu-şi ieduțul rămas acasă, închis în ocol. Văzînd-o, se învioră, întotdeauna îşi descărcase sufletul față de ea. Se simțea legat de bătrînă tot aşa de strîns ca şi de mamă. Ea îl alăptase şi îl crescuse pînă se făcuse băiat mare.

— Marele zeu se bucură numai văzîndu-te, feciorul mamei, că tare arăți voinic şi chipeş. În fiecare dimineață mă rog lui să te țină sănătos şi să-ți dea noroc în viață.

— Tot aşa mă rog şi eu pentru tine, mamă Axia. Mi-e sufletul împovărat, aş vrea să-ți vorbesc. Marele zeu îmi pune răbdarea la grea încercare. Nu vreau să o pierd pe Ina, mamă Axia!

— Stai, numai să leg capra lîngă un tufăriş, şi am să te ascult.

Se aşezară pe două buturugi de la marginea pădurii. Povesti bătrînei cele spuse de Marele preot, primite cu bucurie de tatăl său, că urma să pornească în curînd spre o cetate îndepărtată, trimis la învățătură.

— Ce fac cu Ina, mamă Axia? Sînt gata să-mi dau viața, decît să o pierd pe ea!

Bătrîna clătină capul, privindu-l cu adînca înțelegere, murmurînd:

— Feciorul meu, amîndoi sînteți copiii mei: pe tine te-am alăptat şi crescut, iar ea este fata fiicei mele, sînge din sîngele meu. De multe ori, gîndindu-mă la voi, mi se frînge inima de milă. Bătrînă cum sînt, cunosc bine sufletele oamenilor. Vei pleca departe, Comosicus, vei vedea multe lucruri, te vei lega de alții, iubirea ta va începe să pălească şi... cine poate şti... ea să se piardă în uitare...

— Mamă Axia, jur în numele Marelui zeu că nu voi...

— Taci, copilul meu, nu jura! Nu te lega în fața Zeului cel mare cu ceva pe care nu ştii dacă vei putea să-l îndeplineşti. Numai el, Zamolxis îți cunoaşte destinul... Cît despre ea, Ina va suferi crunt. Să nu te îndoieşti, dragostea ei este curată, ție ți-a dat inima, te va aştepta sărmana. Toate astea vin de la zei, noi oamenii nu putem face nimic. Poate că va rămîne ca o poveste, printre cei ce trudesc pe moşia cetății Tibiscum, dragostea dintre feciorul tarabostelui şi fiica unui biet comate!... Dar să nu-ți mai împovărez şi eu sufletul, ci să te ajut. Eşti dornic să o vezi, vrei să-ți iei rămas bun de la ea?

— Vreau, mamă Axia! Ina trebuie să rămînă liniştită, să mă aştepte încrezătoare. Nu voi sta prea mult printre străini, mă voi grăbi să revin acasă.

— Toate se fac după voia Marelui zeu, nu a noastră. Am să ți-o aduc. Să vii mîine pe la vremea prînzului în Poiana Cerbului. Fata te va aştepta acolo.

După ieşirea lui Comosicus, marele preot şi tarabostele au continuat să vorbească despre cele ce se petreceau prin toate ținuturile locuite de daci şi despre rege. Trăiau vremuri de răscruce, fiecare avea o neîmpăcare în suflet, un amestec de înflăcărare şi îngrijorare, neştiind ce va aduce viitorul. Îngrijorarea lui Deceneu îşi avea obîrşia în puterea Romei, în ea vedea un pericol pentru Dacia, iar tarabostele era neîmpăcat din pricina plecării feciorului într-o cetate atît de îndepărtată, să trăiască alături de străini. Tulburarea lui Oroles se înteți din clipa cînd află de la marele preot că regele se gîndea să-i ceară să părăsească cetatea Tibiscum, să se găsească în preajma sa în cetatea de scaun de la Sargedava, la care se adăugă vestea că un trimis de-al lui Acornion venise în Dacia, astfel că la înapoiere îl va putea lua pe Comosicus la Dionysopolis. În cele din urmă găsiră nimerit ca peste două zile Marele preot să părăsească Tibiscumul însoțit de fiul tarabostelui.

În dimineața ce urmă, Comosicus stătu mult timp lîngă patul de suferință al mamei. Toată noaptea ea plînsese, nu-şi putea stăpîni durerea că singurul ei fecior va pleca departe printre străini. Ca să treacă mai uşor peste momentul greu al primirii vestei — se aşteptase ca soția să izbucnească în lacrimi — tarabostele îi spusese că totul se făcea din voia regelui, că nu-i stătea în putere să se opună cuvîntului său. Ea prinse capul feciorului între mîini şi îl strînse la sîn suspinînd. Îi vorbi mult, sfătuindu-l cum să se poarte pe acolo pe unde va umbla, să nu lege

prietenie cu oameni răi, să fie respectuos cu cei din casa în care va fi găzduit şi să se grăbească să se înapoieze acasă. În clipele acelea simți izbucnind în sufletul său mîndria bărbăției, se străduia să o liniştească, se arătă bucuros de faptul că fusese ales de rege pentru a-i deveni om de încredere. Vorbindu-i, ca un val în toată ființa sa se săvîrşea o prefacere, îi creştea dîrzenia, se întărea în el voința de a ieşi învingător în toate încercările prin care îi va fi dat să treacă; era ca un luptător înainte de începerea unei bătălii. Îşi părăsi mama lăsînd-o mai împăcată cu ea însăşi. Ieşi din cetate şi porni pe poteca ce ducea spre Poiana Cerbului. De departe o văzu pe Ina, culegea flori la capătul celălalt al poienii. Întocmai ca atunci cînd o văzuse pentru prima oară o asemui cu o zeiță coborîtă printre oameni. Alergă spre ea, o prinse în brațe şi o sărută. Ochii fetei erau înecați în lacrimi.

— Ina, dragostea mea, tu ai plîns!... Întotdeauna mi-ai spus că te vei dovedi tare alături de mine, în orice împrejurare ne vom găsi, prin orice încercare vom trece.

— Şi, aşa sînt! răspunse, încropind un zîmbet, dedesubtul căruia mocnea durerea. Mi-a povestit bunica tot... Vei pleca departe... Dar sînt mîndră de tine, dragul meu! Mă voi ruga Marelui zeu în fiecare clipă să slujeşti cu cinste şi bărbăție pe rege.

— Să nu te îndoieşti de iubirea mea, Ina, ea va dăinui cît timp îmi va bate inima în piept. Îl voi sluji pe rege cu bună-credință şi voi obține încuviințarea să-mi devii soție.

— O fiică de comate, soața unui taraboste... murmură rîzînd.

— Da, Ina, aşa va fi! izbucni el, strîngînd-o la piept şi sărutînd-o.

O luă apoi de mînă şi porni cu ea spre un buştean de la marginea poienii. O privea cu lăcomie, era toată numai frumusețe şi sănătate.

— Port în inima mea o linişte grea, începu ea, după ce se aşezară. Poate că aşa a vrut Marele zeu, ca eu să trec prin suferință. Nu mi-e ruşine cu dragostea ce-ți port, deşi mulți din jurul meu socotesc că nu se cade... Nici tata nu este împăcat în sufletul lui, dar pentru asta nu te urăşte. Tu vei pleca, vei pribegi, Comosicus... pe daca de la Tibiscum poate că o vei uita... dar ea te va păstra în inima ei toată viața, nu va fi niciodată a altui bărbat!...

— Iar eu nu voi fi niciodată al altei femei! Mă crezi, Ina?

— Nu-ți răspund. Bunica mi-a spus că fetele nu se pricep destul la bărbați, se încred în ei cu uşurință şi de cele mai multe ori cad victime. Dar

să lăsăm asta, nu ne foloseşte la nimic acum. Tu vei pleca, iar eu te voi însoți cu mintea pretutindeni pe unde vei umbla. Orice se va întîmpla, orice vei face, Ina ta va gîndi numai frumos despre tine. Dacă tu te vei înapoia bătrîn, iar eu voi fi o babă, ne vom privi ca doi moşnegi neputincioşi şi vom rîde.

Fata îi vorbea astfel spre a-şi frînge durerea din suflet, deşi ochii încă luceau umezi de lacrimi. El o asculta şi se bucura de tăria ei, de a cărei dragoste nu se îndoia. Soarele coborîse către crestele munților cînd amîndoi, cu inimile bătînd în piepturi gata să se spargă, cu sufletele contopite, s-au strîns într-o îmbrățişare plină de speranță, întărind legămîntul printr-un ultim sărut.

Sosi şi cea de-a patra zi de la venirea marelui preot. Din zori, tarabostele nu-şi mai găsi stare. Soarele se ridicase cîteva sulițe pe cer cînd întregul alai — gardă, slujitori şi care — se puse în mişcare. Călare, între Deceneu şi Comosicus, tarabostele îi însoți pînă dincolo de podul ce trecea peste apa Tibisisului. La despărțire strigă către marele preot:

— Să spui regelui că, dîndu-i băiatul, a primit din partea mea şi sufletul! Marele zeu să-i dea sănătate lui Burebista!

5

Venise toamna, frunzele din copaci începuseră să cadă. La Sargedava se pornise multă mişcare, oameni veneau şi plecau spre toate cetățile celor trei ținuturi ale căror căpetenii ascultau de rege, adică ale celor trei țări dace ce avuseseră ca regi pe Burebista, Duras şi Sagitulp. Dar acestea împreună nu erau Dacia, nu se întindeau pe tot pămîntul locuit de daci. Burebista se grăbea, îşi îndreptase privirea spre ținutul dintre Muntele cel Mare, Dunaris şi Alutus, al cărui rege era Cotiso, urmărea ca pînă la căderea iernii să-l alipească țării mari pe care se străduia să o întemeieze. Lăsa pentru mai tîrziu eliberarea celorlalte ținuturi şi alungarea cotropitorilor: boii, tauriscii, scordiscii, bastarnii, sarmații şi odrişii, pe care nu-i vedea înfrînți decît prin lupte grele. Poruncise ca toți tarabostii să vină degrabă la Sargedava, însoțiți de cetele lor de luptători — călăreți, sulițaşi şi arcaşi. În acelaşi timp, de pe Kogaion plecau şi veneau preoți din toate părțile, Deceneu grăbea strîngerea şi întărirea oastei marelui zeu — de fapt a marelui preot — ale cărei căpetenii erau capnoboții. Pe la începutul lui octombrie, oastea regelui şi aceea a

marelui preot, unite, se îndreptară spre cheile rîului Rabo[16]. Pentru a nu întîrzia au ales calea mai uşoară, dar mai lungă, cu un mare ocol prin valea Alutusului, urmăreau să iasă din munți dincolo, chiar în apropierea Pelendavei, să-l surprindă pe Cotiso şi să-l determine să se supună. Ştiau că vor întîmpina obstacole grele, că luptătorii vor trebui să înainteze de-a lungul cheilor mergînd mai mult prin apă, însă persistaseră în hotărîre, voiau să verifice dîrzenia noii armate a dacilor. În fond, nici regele, nici marele preot nu erau mulțumiți că unitățile lor de luptă erau nişte cete de oameni purtînd diferite arme — sulițe, arcuri, topoare, coase, măciuci — strînse în grabă de taraboşti şi capnoboți. Amînaseră pentru mai tîrziu organizarea unei armate a cărei structură să se asemuie aceleia a legiunilor romane, cu formații speciale de luptă comandate de grade militare bine instruite. Între Burebista şi Deceneu înțelegerea era deplină, aveau încredere unul în celălalt, prin firile lor se completau fericit: unul reprezenta voința dîrză, însuflețirea, celălalt — inteligența vie, prevederea, iar amîndoi purtau în suflet aprinsă, dragostea pentru poporul dac, pentru țara pe care în mintea lor o vedeau înjghebată în întregime, mare cît se întindea tot neamul geto-dacilor.

După ieşirea din munți cele două oşti se opriră în loc deschis, în mijlocul unei văi largi. Preoții înjghebară un altar, se înălțară rugăciuni către marele zeu şi se aduseră jertfe: un berbec şi un ied; socotiră că nu era cazul să se treacă la o mare jertfă, să fie sacrificat un om. De altfel nici regele şi nici marele preot nu țînteau războiul cu orice chip, nu doreau să se verse sînge dac, sfîrtecîndu-se frații între ei. Nu grăbiră înaintarea spre Pelendava, cetatea de scaun a lui Cotiso, aşteptară să vadă ce va face tarabostele Oroles, pornit să încerce o cale de înțelegere. Evitarea luptei i-ar fi bucurat mult, ar fi fost un semn de bunăvoință din partea marelui zeu pentru unirea poporului dac. Ajuns în apropierea cetății, însoțit de o mică gardă, Oroles se trezi înconjurat de o ceată de luptători. Nu văzu la ei căutături aspre, pe fețele lor plutea un aer de bucurie reținută. Căpetenia îl luă şi îl duse în fața regelui. Încă tînăr, abia trecut de treizeci şi cinci de ani, Cotiso era un dac chipeş, bine legat, energic, însă nestatornic, întotdeauna părea cuprins de un fel de nelinişte, izvorîtă parcă dintr-o dorință neîmplinită. Cine îi pătrundea în suflet, înțelegea uşor pentru ce era astfel: îl chinuia dorul de mărire. Era rege al ținutului cuprins între Dunaris, Alutus şi Muntele cel mare, însă ar fi vrut ca țara sa să fie şi mai mare, deşi nu

16 Jiul.

vedea cum şi cît să-şi întindă puterea. Cu fața aproape pătrată, cu privirea vie, cu pletele şi barba încadrîndu-i frumos chipul, arăta ca un cavaler gata în orice clipă să se întreacă în luptă. Dorința lui de mărire nu era legată de unirea tuturor dacilor într-o singură țară, nu vedea poporul dac ca pe un tot unitar, ci ca pe o mulțime de oameni din care o bună parte — şi cît mai mare — putea fi stăpînită de el. Auzise de ceea ce făcuse Burebista dincolo de Muntele cel Mare şi se pregătise, hotărît să nu cedeze.

— Marele zeu să-ți dea sănătate, Mărite rege! salută tarabostele Oroles intrînd. Am fost trimis cu gînduri bune.

— De ce n-ați stat acolo la voi în țară, dacă aveți gînduri bune? Eu nu am călcat hotarul să trec la voi!

— Frumos, Mărite rege, îmi place cum rosteşti vorbele în limba noastră strămoşească. Aşa este că sîntem frați?

Cotiso îi aruncă o căutătură rece, privindu-l încurcat.

— Pentru asta ați trecut cu oastea încoace, să-mi spuneți că sîntem frați?

— Şi pentru asta, Mărite rege, dar mai mult pentru a face ca oastea ta şi a noastră să se unească, apoi aflat în fruntea unei armate puternice, regele să pornească să elibereze şi pe ceilalți frați ai noştri subjugați de triburi celtice, germanice şi sarmatice.

— Care rege?

— Burebista! El e hotărît să unească pe toți dacii.

Regele pufni pe nas şi se frecă în barbă. Murmură cu pornire:

— Să facă ce vrea cu țara şi oastea lui, eu nu o dau pe a mea! Burebista vrea ca eu să ajung un taraboste oarecare, supus lui?

— Dar nu va fi aşa, Mărite rege! Dacia nu va putea fi condusă de rege fără ajutoare de nădejde. Fiecare ținut va avea căpetenia lui, prin aceste căpetenii se va statornici o ordine nouă în țară, se va crea o armată puternică, bine înarmată, care să poată ține piept legiunilor romane. L-am auzit pe rege spunînd, înainte ca eu să pornesc încoace, că ținutul de aici ce se întinde de-a lungul Dunarisului, este cel mai în pericol să fie cotropit de Roma. Vei putea tu singur să te bați şi să arunci înapoi cohortele romane? Nu simți o mîndrie în suflet să vezi Dacia Mare, cu întreg poporul strîns în jurul regelui, cu toți dacii legați prin credința în Zamolxis, cu o armată puternică şi cu cetăți întărite, apărate de ziduri tari din piatră, cu un Mare sanctuar pe Kogaion şi un Mare preot?

— Aşa te-au învățat ei, Burebista şi Deceneu, să-mi vorbeşti? Să te duci să le spui că nu-mi dau țara, şi le cer să părăsească neîntîrziat pămîntul meu. Dacă vor război, eu sînt gata să lupt!

— Rămîne de văzut dacă toți tarabostii şi comatii tăi sînt gata...

— Ce ai îndrăznit să spui, taraboste Oroles? Vrei să te pun în lanțuri sau să te arunc în sulițe?

— Prin asta n-ai săvîrşi decît trimiterea la zei a unui om, Mărite rege! Pe Burebista şi Deceneu tot nu-i vei putea opri de pe drumul pe care au pornit. Aşadar, acesta e cuvîntul tău: eşti gata de luptă. Atunci, facă-se voia Marelui zeu! Mă voi ruga lui pentru sănătatea ta, Mărite rege!

Cotiso se apropie de el fluturînd un zîmbet. În ochi îi răsărise o lumină ce părea că ardea, întocmai ca la un om care a făcut o descoperire la care nu se aştepta.

— Te grăbeşti, taraboste?

— Trebuie să duc regelui răspunsul tău...

— N-ai să mai poți pleca, te opresc aici drept zălog. Trimit un sol la regele tău să-i spună că, dacă nu-mi părăseşte țara, pe tine te va pierde! Acum ai prilejul să te convingi cît de mult te prețuieşte Burebista.

Tarabostele izbucni în rîs:

— Asta înseamnă că va ieşi victorios. Şi Duras m-a închis într-una din hrubele Kogaionului, dar pînă la urmă s-a împăcat cu regele. Ce ştiu eu care este voia Marelui zeu?!...

Trimisul lui Cotiso sosi a doua zi spre seară în tabăra lui Burebista, aducînd condițiile în care va fi eliberat Oroles. Regele se tulbură, din nou viața tarabostelui era în primejdie. Era hotărît să nu cedeze, dar nici să grăbească prea mult deznodămîntul. Marele preot îi spusese că în unele cazuri neprevăzutul poate salva cele mai grele situații. Pentru a nu da semne de slăbiciune, puse oastea în mişcare încetă spre Pelendava, atent să vadă ce va face adversarul. Nu se temea de o înfrîngere, avea armată puternică, însă nu voia să se verse sînge dac nici de o parte nici de alta. Opri înaintarea îndată ce iscoadele aduseră vestea că din față se apropia oastea lui Cotiso. Ordonă să se aşeze tabăra, împrăştiind cetele de luptători în aşa fel, încît să poată porni la atac în orice clipă, dacă situația ar fi impus aceasta. Dar zilele treceau fără ca vreuna din părți să întreprindă ceva. Cele două tabere erau destul de aproape, le despărțea o vale prelungă şi largă, îmbrăcata de zăvoaie cu tufişuri rare, mărunte, prin mijlocul căreia şerpuia un pîrîu ce se vărsa mai jos în rîul Rabo. Luptătorii celor doua tabere luau

apă din acelaşi rîu, însă din locuri deosebite, păzite cu grijă. De cînd aflase că tarabostele Oroles fusese luat zălog de Cotiso, comatele Siporus — încercatul vînător — nu-şi mai găsea stare. Într-o zi se răzleți cu ceata lui prin tufărişuri, încercînd să intre în legătură cu oameni din tabăra cealaltă. Nu se aşteptase să întîlnească tot o ceată, pornită de dincolo să facă acelaşi lucru.

— Staţi jos, fraților, să nu vă vadă vreo căpetenie! strigă unul.

Siporus se apropie de ei, încordat ca la vînătoare, pregătit pentru a face față unei lovituri din oricare parte. Se temea să nu fie şi alții ascunşi prin boschetele din jur. Rămase dezorientat cînd se văzu primit cu brațele deschise.

— Marele zeu să fie cu voi! salută el încurcat, neîncrezător.

— Şi cu tine, frate, venit de dincolo! răspunse unul mai în vîrstă, cu barba stufoasă, ce părea a fi căpetenia. Ce face regele? Este adevărat ce se vorbeşte?

— Adică ce se vorbeşte? întrebă la rîndul său, trecîn-du-şi privirea de la o față la alta.

— Că Burebista este pornit să-i unească pe toți dacii într-o țară mare şi puternică. Aşa s-a întins zvonul pe la noi.

Siporus se linişti. Făcu semn la cei din ceată să se apropie.

— Vă răspund îndată, după ce ne aşezăm într-un loc mai ferit vederii. Da, unele căpetenii — taraboşti şi capnoboți — nu prea văd cu ochi buni ceea ce vrea să facă regele.

Găsiră o poiană înconjurată de desişuri şi se aşezară cu toții în cerc.

— Uite ce frumos ne stă aşa, începu Siporus, trecîndu-şi degetele prin barbă. Pentru ce să ne batem fraţii între noi? Dar sînteți nerăbdători să aflați răspunsul la întrebare: da, fraților, aşa este, regele Burebista este hotărît să-i unească pe toți dacii. Dincolo de munți a şi făcut-o cu o bună parte. Țara s-a mărit, în loc de trei regişori, avem unul înțelept şi puternic. Cică după ce vă cuprinde şi pe voi în hotarele Daciei pe care o întemeiază, va porni pe rînd spre răsărit, spre apus şi spre miazăzi să bată şi să alunge triburile de năvălitori care acum stăpînesc pe ceilalți frați ai noştri. Regele se gîndeşte să înalțe o cetate mare, întărită, acolo, pe undeva pe lîngă Kogaion, care să fie scaunul de domnie, cu case mari din piatră, cu ziduri groase, unde să se adune sfatul țării. El şi Marele preot Deceneu vor să ridice pe Kogaion Marele sanctuar al dacilor, care va fi un fel de templu, cum am auzit că au în cetățile lor grecii şi romanii... Vom avea şi noi Marele

templu al lui Zamolxis. Hei, dar văd că mă priviți mirați, unii dintre voi poate credeți că vă toc minciuni, vă întrebați de unde ştiu eu un biet comate ce au de gînd să facă regele şi Marele preot. Aflați că tot ce ați auzit mi-au fost spuse de stăpînul meu, tarabostele Oroles.

— Oroles?! murmură cel pe care îl asemuia a fi căpetenie.

— Da, Oroles! De ce te miri atîta? Tarabostele a copilărit cu regele.

— Păi, pe el l-a oprit Cotiso ca zălog, cică vrea să-l omoare, dacă Burebista nu pleacă înapoi cu oastea.

— Ştiu, de aceea am pornit încoace, mă căznesc să aflu dacă se găseşte adus aici în tabăra voastră. Aş încerca să-l scap.

— Noi sîntem plecați pentru altceva. Am dori să trecem între cetele voastre. La noi sînt mulți care n-ar vrea să lupte împotriva lui Burebista.

— Aşa zici!... murmură Siporus frămîntat, scărpinîndu-se-în barbă. Atunci n-ai cum să mă ajuți... Dar nu mi-ai spus dacă regele vostru l-a adus cu el pe tarabostele Oroles, ştii cumva?

— Ştiu, l-a adus, tarabostele este păzit de o ceată a cărei căpetenie este fratele meu.

— Şi n-ar putea să-l facă scăpat? se grăbi Siporus..

— Ne-am gîndit noi la asta, dar ne-am dat seama ca nu e bine, i-am face pe cei doi regi să înceapă lupta; aşa poate că vor găsi o cale de înțelegere.

Siporus tăcu mult timp privind în jos, apoi săltă capul şi-l săgeta cu privirea pe cel ce vorbise.

— Tu şi cu mine am putea să facem o treabă bună. Eu aş zice ca tu şi ceata ta să nu treceți acum în tabăra noastră. Să vă duceți înapoi printre ai voştri şi să vorbiți cu cît mai mulți ca, în clipa cînd va începe lupta, toți să arunce sulițele, arcurile, topoarele, măciucile şi să treacă de partea noastră. Şi tot în acea clipă, tu şi fratele tău să-l dezlegați pe taraboste şi să-i dați drumul. Eu voi căuta să fiu prin apropierea lui, să-l ajut, dacă va fi nevoie. După asta să vezi ce repede se vor împăca cei doi regi.

— Ştii că nu e rău ce spui tu? Cum te cheamă, frate, să-i spun tarabostelui numele tău, să se încreadă că nu-i vrem răul.

— Siporus. Dar pe tine?

— Rubobostes.

— Tu ai nume de viteaz luptător, frate Rubobostes, ți-ar sta bine să fii taraboste, mare căpetenie...

— Să lăsăm asta, nu e vreme de glumă! Am să fac aşa cum ai spus tu. Ce se va întîmpla după aceea vom vedea. Poate că asta este voia Marelui zeu! În fiecare zi, spre seara, ne întîlnim tot aici, pînă cînd cei doi regi vor porni lupta. De-abia atunci vor deschide ochii...

— Aşa să faci, frate Rubobostes! se însufleți Siporus. Acum îmi dau bine seama că Marele preot vede bine lucrurile...

— Cum le vede? Ce, ți-a prezis el că o să mă întîlneşti?

— Era vorba de puterea noastră, a comatilor. Atunci cînd l-am auzit vorbind nu era Mare preot, ci numai un biet preot care sosise de la drum lung, de departe, de pe la greci parcă spunea. Porniseră la vînătoare amîndoi, tarabostele Oroles şi el, preotul Deceneu. Eu îi însoțeam, mergeam la cîțiva paşi în urma lor. Dar nu erau plecați să prindă neapărat ceva vînat, ci mai mult aşa ca să treacă timpul, în liniştea pădurii desluşeam bine ce vorbeau ei. L-am auzit pe preot spunînd: „Să ştii, taraboste, că ei, comatii, sînt o mare putere. Dacă s-ar uni şi s-ar răscula, nu le-ar mai sta nimeni în cale. Aşa au făcut la Roma sclavii, s-au revoltat. Ei bine, au fost atît de tari, încît zece legiuni de-abia au putut să-i înfrîngă. La noi din cine este formată oastea regelui? Din cîteva căpetenii, taraboşti şi capnoboți, şi din mulțimea de comati. Cînd ei, comatii, se vor uni şi nu vor mai voi să lupte, regele va fi pierdut.” Cam asta i-a spus preotul tarabostelui, şi găsesc că avea multă dreptate. Acum ce vedem? Oastea lui Cotiso este alcătuită numai din comati, iar a noastră tot aşa. Dacă mîine-poimîine comatii voştrii întind brațele spre ai noştri, în loc de luptă va fi o adevărată sărbătoare, semnul unirii dacilor sub regele Burebista. Eu zic că ne-am înțeles, frate Rubobostes. Mîine spre seară ne vedem tot aici. Acum să ne despărțim. Pentru gîndul vostru bun, mă rog Marelui zeu să vă dea sănătate şi viață lungă!

Trecură după aceea cîteva zile în linişte. În cele doua tabere nu se observa nimic, nici o pregătire care să prevestească apropierea momentului cînd cele două oşti vor porni la atac. În fiecare seară Siporus se întîlni cu Rubobostes. Nu a îndrăznit să se ducă la rege să-i spună, se temea că nu va fi crezut, sau mai rău, că, pentru a-şi scăpa stăpînul, devenise o iscoadă în slujba lui Cotiso. De fapt regele Burebista trecea printr-o puternică încordare, era hotărît să nu-l piardă pe tarabostele Oroles. Şedeau în fața adăpostului din frunzare, el şi Marele preot. Deceneu se oferise să se ducă la Cotiso, să se dea drept zălog în locul tarabostelui, dar regele nu se învoise, ar fi fost o încercare fără sorți de izbîndă, fiind totodată şi un semn

de slăbiciune din partea sa. Nu se îndoia că rezultatul va fi refuzul, Cotiso nu putea îndrăzni să-l țină ostatic pe Marele preot, pentru că ridica împotriva sa întreg poporul dac. Tăceau. Fiecare îşi framînta gîndurile. După un timp regele se mişcă neliniştit, prin trup îl străbătea un fior. Îşi amintise de îndemnul bătrînului de la Arcidava, cel ce se pricepea minunat să dreseze caii pentru călărie, el îi spusese că în orice lucrare mare este bine să se înceapă cu o încercare. Aşa făcuse cu Duras şi pînă la urmă totul se descurcase mai bine decît se aşteptase. Aşadar, şi cu Cotiso va trebui să încerce. Se ridică în picioare şi porunci şefului gărzii să cheme pe toate căpeteniile, taraboşti şi capnoboți. Cei dintîi veniră Duras şi Sagitulp, amîndoi se dovedeau ajutoare de nădejde ale regelui. Marele preot privea liniştit, hotărît să se opună dacă regele pornea pe o cale greşită.

— Sînteți pregătiți de luptă? întrebă regele cînd văzu că toți cei chemați erau de față. Mîine vom porni atacul, continuă el zîmbind, după ce auzi răspunsul lor, dar va fi un atac în care nu trebuie să facem vărsare de sînge. Dincolo, în tabăra cealaltă sînt tot frați de-ai noştri. Pornim la atac în chiote şi sunete de tulnice şi cornuri, iar dacă vedem că şi de partea cealaltă se face la fel, noi ne vom retrage în grabă, părăsind cîmpul de luptă. Numai dacă ei ne vor urmări şi se vor arăta porniți să lovească şi să ucidă, atunci —să ne ierte Marele zeu — vom întoarce şi noi armele, ne vom bate cu străşnicie. Să nu vă temeți că vom fi înfrînți, noi sîntem mai numeroşi decît ei, călăreții noştri vor năvăli la vreme şi-i vor pune pe fugă. Fiecare să-şi pregătească cetele, să facă întocmai cum am spus. Mîine în zori toți luptătorii să fie aşezați în linie. Cînd va răsuna semnalul din tulnice şi cornuri, să porniți la atac!

Ceea ce s-a petrecut în ziua următoare a stîrnit admirație şi recunoştință în tabăra lui Burebista, în timp ce Cotiso, buimăcit de întorsătura pe care o lua întreaga situație, a sunat încetarea şi a făcut act de supunere. Se pornise atacul din ambele părți, liniile de luptători se apropiau cînd, în partea lui Cotiso, sulițele, arcurile şi măciucile au început să fie aruncate, brațele să fie ridicate, fluturînd în vînt cămăşile, bundele, sumanele şi căciulile toți au continuat fuga spre cealaltă parte, unde, în urale ce umpleau cerul, au fost primiți cu îmbrățişări. Regele privea cu înfiorare şi însuflețire momentul atît de înălțător, care dovedea dorința fierbinte a poporului dac: unirea. Se văzuse apoi în față cu Cotiso şi cu tarabostele Oroles.

— Marele zeu a vrut să fie aşa! Mă rog lui pentru sănătatea ta, Mărite rege! a rostit Cotiso, revenit din buimăceală — înțelesese abia atunci că aşa trebuia să se întîmple. Sînt supusul tău, Mărite rege, gata să te slujesc în orice clipă cu tot devotamentul!

— Iar eu am nevoie de căpetenii, altfel nu pot conduce singur Dacia Mare. Vei putea uita că ne-am înfruntat? Dar mai întîi să-mi faci dovada că eşti de bună-credință. Îți vei strînge oastea şi o vei uni cu a mea, apoi vom porni împreună pînă dincolo de Alutus, în cîmpia cea mare ce se întinde către răsărit. Spune-mi, Cotiso, cetatea Argedava făcea parte tot din ținutul stăpînit de tine?

— Cîteodată da, dacă ajungeam cu oastea pînă la ea. Trecea dintr-o mînă în alta. Acolo, în cîmpia cea mare, e greu să te faci ascultat, fiecare taraboste este ca şi un rege.

După zece zile, oastea mărită a lui Burebista sosi la Argedava, cetate pe malul drept al rîului Ordessos[17], întărită, cu şanțuri şi val înalt de pămînt. De acolo trimise căpetenii pînă departe să cerceteze împrejurimile: spre miazănoapte pe Duras, spre răsărit pe Sagitulp, iar spre miazăzi către Dunaris pe Oroles. Se apropia sfîrşitul toamnei, trebuia să se grăbească. La plecare regele spuse lui Cotiso:

— Îmi pun multă nădejde în tine, Cotiso. Te las căpetenie a acestui ținut, ce se întinde din părțile Pelendavei pînă în cîmpia cea mare, departe spre răsărit. La Argedava vom face cea de a doua cetate de scaun a țării, de aici vom trece cu oastea dincolo de Dunaris să eliberăm pe frații noştri de sub odrişi, pînă la munții Haemus. Pentru că a dovedit multă dragoste de țară, vei avea ca ajutor pe Rubobostes, pe care l-am înălțat la rangul de taraboste şi căpetenie de oaste.

---

17 Argeş

CAPITOLUL II

ZIDURI NOI, ÎNDEMNURI NOI

1

Primăvara anului 683[18] de la întemeierea Romei venise potolită, caldă, frumoasă, luminoasă. Cetatea Sargedava nu mai cunoştea liniştea de altădată, de acolo plecau şi acolo veneau trimişi, soli, iscoade, negustori din toate părțile țării, de la cetățile greceşti de pe țărmul Pontului Euxin şi de la triburile străine vecine. Nu se împlinise încă un an de cînd devenise cetatea de scaun a regelui Burebista şi se dovedea neîncăpătoare. Aşezată la înălțime pe un vîrf de munte izolat, rotund, cu povîrnişuri repezi, se întindea pe tot plaiul neted de deasupra, înconjurată de un val de pămînt înalt de cinci şi gros de opt paşi. Pornind din vale, pe unde alerga pîrîul Sargetia, ce curgea năvalnic din sus dinspre Kogajon, drumul urca pieptiş cu pante grele şi întoarceri iuți pînă se oprea în fața porților mari, din dulapi groşi de lemn, întărite cu plăci, scoabe şi piroane de fier. Sargedava fusese din cele mai vechi timpuri cetate de reşedință a căpeteniei triburilor dace care stăpîneau ținutul ce se întindea peste munții din jur şi de-a lungul văii rîului Maris. De la început regele Burebista văzuse că cetatea nu era îndestulătoare pentru nevoile conducerii unei țări, ale cărei hotare aveau să se lărgească an de an, totuşi se instalase acolo din trei motive: era în apropierea Kogaionului, se găsea mai spre mijlocul pămîntului stăpînit de daci şi putea fi apărată uşor cu ajutorul munților. De la Sargedava pînă la Kogaion drumul şerpuia alături de pîrîul Sargetia, urmînd valea ce se îngusta tot mai mult pe măsură ce urca şi se apropia de muntele pe care — spunea legenda — se urcase Zamolxis la cer. Un călăreț pornit în galop de la cetatea de scaun a regelui ajungea la reşedința marelui preot în răstimpul dintre două cîntări ale cocoşilor.

---

18 Anul 70 î. e. n.

Încă din iarnă, tarabostele Oroles părăsise cu întreaga familie cetatea Tibiscum, care redevenise cetate de apărare luată în pază de o puternică formație de luptători, ca şi Arcidava. Moşia cetății şi satele cu comatii lor trecură în grija tarabostelui Burrennus, care era vecin. În schimb, Oroles primise de la rege toată Valea Carsia, unde pregătea să înalțe o cetate nouă, căreia se gîndise să-i dea numele de Carsidava. Burebista se grăbea să strîngă în jurul său oameni destoinici, supuşi, de bună-credință, care să-l ajute la conducerea țării. Căuta ca aceştia să fie tineri, viteji, neobosiți. Cîteodată vedea că are atît de multe de făcut, încît nu se putea hotărî cu care să înceapă. Țara nu înjghebase o cancelarie domnească, nu avea legi care să fie cunoscute şi respectate de întreaga populație, tarabostii îşi creau drepturi şi împărțeau dreptatea după cum fiecare considera datina. Aşa cum era țara mărită, mai departe nu se putea merge dacă nu se statornicea ordinea. Erau zile frumoase de mai cînd regele strînse la Sargedava toate căpeteniile. Pentru prima oară în Dacia, el se gîndise să înfiripeze un sfat al țării. În încăperea cea mai mare a cetății, unde înainte avea cazarmă garda, construită din bîrne groase de lemn, legate prin încheieturi puternice, susținută de temelie din piatră, se făcuse curățenie, se puseseră bănci lungi din scînduri frumos netezite cu barda şi două jilțuri lustruite, îmbrăcate cu velințe albastre, se decoraseră pereții cu ramuri de brad şi flori, iar în cele patru colțuri, pe patru stîlpi de lemn, rotunjiți ca nişte coloane, se înălțau patru făclii ale căror flăcări luminau şi împrăştiau o atmosferă de solemnitate în toată sala de sfat. Cei chemați sosiră la vreme şi aşteptară. Priveau mirați pregătirile, fără să înțeleagă ceva.

În dimineața sorocită, era a opta zi după calendele lunii mai, regele intră însoțit de marele preot Deceneu şi de celelalte căpetenii ale țării: Duras, Cotiso, Sagitulp şi Oroles. După ei veneau gărzile: a regelui şi a marelui preot. Sala de sfat era plină de taraboşti şi capnoboți. În cele două colțuri din spatele jilțurilor stăteau tulniceri şi cornişti. Regele şi marele preot se aşezară fiecare pe locul său, iar gărzile se aliniară în spatele lor. O astfel de solemnitate nu mai văzuseră căpeteniile dace. În sală se făcu linişte, domnea o atmosferă ce infiltra în inimile celor de față însuflețire şi nerăbdare. La un semn al regelui, tulnicerii şi corniştii începură să sune uşor, duios, prelung, acordurile lor aduceau cu răsunetul repetat al văilor şi munților, apoi sala se cutremura umplută de vocile profunde ale capnoboților, care intonară un imn de slavă pentru țară şi rege, pregătit din vreme de marele preot.

Burebista se ridică în picioare. În sală se întinse liniştea. Peste tunica din țesătură de lînă albă, trupul îi era strîns într-o armură lucitoare de zale, iar deasupra, agățată de umeri, mantia albastră de rege. Avea fața împietrită într-un zîmbet slab ce nu-i ascundea tulburarea. Sub sprîncenele stufoase, ochii luceau aruncînd flăcări. Era în plină putere a vîrstei, cei ce îl priveau încercau un sentiment de teamă, supunere şi admirație. Începu să vorbească rar, apăsat, cu o înflăcărare ce făcea pe cei din sală să se înfioare, să le tresalte inimile.

— Mulțumim Marelui zeu că ne-a sorocit pe noi cei prezenți aici să trăim această clipă înălțătoare! Este Ziua cea Mare, Ziua cea mai sfîntă a neamului dac, astăzi ne întemeiem țara, Dacia, între hotarele căreia va cuprinde toate triburile ce se ştiu de acelaşi sînge, care vorbesc aceeaşi limbă. Întreg poporul dac se uneşte într-o singură țara, sub un singur rege, cu o singură oaste. Nu vor mai fi mai multe căpetenii ce-şi spuneau regi, care împărțiseră pămîntul şi neamul nostru, înfruntîndu-se adesea în bătălii sîngeroase. Acum țara noastră se întinde de la Porolissum pînă la Dunaris, de dincolo de Arcidava pînă la munții de la răsărit. Ştim că nu acesta este tot pămîntul locuit de daci, ştim că Dacia Mare trebuie să cuprindă între hotarele ei tot neamul dacilor, pentru că unde sînt frați de-ai noştri acolo e țara. Pentru asta va trebui să batem şi să alungăm triburile venite de aiurea, care au cotropit, prădat şi subjugat. Noi nu trebuie să ne găsim liniştea pînă nu ne vom întinde hotarele dincolo de Pathissus, de Tyras şi de Dunaris, spre munții Haemus şi spre Pontul Euxin. Acum Duras, Cotiso şi Sagitulp nu mai sînt regi ci căpetenii destoinice ale ținuturilor lor, ajutoare de nădejde ale regelui. Trăim vremuri noi, se cade să privim cu grijă cele ce se petrec în apropierea țării noastre. Ştim că nu au trecut decît trei ani de cînd legiunile romane au ajuns la Dunaris, oprindu-se la Singidunum.

Marele preot mi-a povestit ce a văzut în Elada, cotropită de Roma cu mai mult de şaptezeci de ani în urmă, unde un popor iscusit se zbate sub stăpînire străină. Dacă Roma este puternică, vom face şi noi o Dacie mai puternică. Pentru asta ne trebuie o oaste mare, bine înarmată, avem nevoie de cetăți întărite, de care să se lovească duşmanul. Armata noastră va fi împărțită pe mănunchiuri şi pîlcuri de luptă, cu căpetenii mai destoinice decît decurionii, centurionii şi legații romani, cu unități anume întocmite pe arme: călăreți, arcaşi, sulițaşi şi prăştiaşi, care să lovească fulgerător cu toată tăria. Dar pentru a putea să săvîrşim toate astea, avem nevoie de

oameni aprigi, dornici să învețe măiestria armelor. Tot aşa, ca să construim cetăți bine întărite ne trebuie meşteri mult încercați, pricepuți în înălțarea zidurilor de piatră. Fiecare cetate de taraboste va deveni un loc unde să se învețe mînuirea armelor, unde vor fi ateliere pentru făurirea lor, unde se vor strînge bucate pentru vremuri de grele războteri. Şi mai avem nevoie de ceva, de un simbol care să ne amintească de țară şi de rege, la vederea căruia dacii să se simtă mai uniți, mai hotărîți, mai puternici. Acel simbol este steagul țării, al poporului dac. M-am gîndit ca steagul nostru să fie asemenea unui cap de lup cu botul căscat, de care să fluture în bătaia vîntului o coadă ca un balaur. Cînd pedestraşii şi călăreții noştri vor porni în iureş spre liniile duşmane, steagurile mănunchiurilor şi pîlcurilor de oaste să sloboade urlete ca fiarele din codru, îngrozind pe cotropitori. La vederea steagului nostru vecinii să se înfioare, să înțeleagă că îi vom încolăci ca şerpii şi sfîşia ca lupii, că luptînd cu noi vor avea o moarte cumplită. Ca să putem savîrşi toate acestea, este necesar ca în Dacia să fie linişte şi ordine, iar pentru asta avem nevoie de legi bune, drepte, cum au grecii şi romanii, să facem ca fiecare dac să ştie care îi sînt drepturile şi îndatoririle, lucru pentru care mă aştept la un neprețuit ajutor din partea Marelui preot. Tot el, Marele preot, ne va ajuta în momentele grele cu oastea preoților şi capnoboților săi. Fiecare dintre voi să ia aminte că țara este condusă de rege şi de Marele preot, şi fiecare să nu uite că în orice împrejurare se va găsi datorează supunere.

Regele făcu o scurtă pauză, îşi trecu degetele prin barbă rotind privirea pe deasupra tuturor. Reluă cu ton ce arăta că sfîrşise ce avusese de spus, în care răsuna încrederea:

— În această clipă înălțătoare, ziua întemeierii unei Dacii unite şi libere, să nu uităm să cerem ajutorul Marelui zeu, să-i aducem o Mare jertfă în fața poporului, iar el să ne arate voia lui, apoi să ne înveselim printr-un ospăț bogat, la care vor lua parte toți cei ce vor fi prezenți acolo sus, pe Kogaion. Voi, căpetenii dace, să luați aminte: regele va fi bun cu cei vrednici, cinstiți, supuşi, cu dragoste de țară şi necruțător cu aceia care se vor dovedi nemernici, duşmănoşi, trădători. Acum să strigăm cu toții: Trăiască în veci Dacia noastră unită şi liberă! Mulțumim din suflet Marelui zeu şi ne rugăm lui pentru sănătatea tuturor dacilor!

Sala se cutremură de urale. Tulnicerii şi cornistii începură să sune ca şi cum ar fi anunțat victoria pe cîmpul de luptă, apoi capnoboții intonară din nou imnul de slavă pentru țară şi rege.

A doua zi un lung alai avînd în frunte pe rege, urmat de căpetenii şi de gardă, după care se înşira mulțimea de comati — bărbați şi femei, bătrîni şi tineri — porni de la Sargedava spre Kogaion. Marele preot plecase din ajun, însoțit de capnoboți, pentru a pregăti aducerea marii jertfe. Mergea în pasul calului cînd regele se întoarse şi făcu semn lui Cotiso, Duras şi Oroles să se apropie. Toți trei dădură pinteni şi zeghile lor seine, înflorate cu albastru, fluturară în vînt.

— Mă gîndii la tine, Cotiso, zise regele. Îmi trecu prin minte să te întreb: Ce frămîntai în suflet, în timp ce eu vorbeam în sala de sfat? Te-am văzut de cîteva ori mişcîndu-te tulburat.

Surprins, Cotiso avu un moment de ezitare, apoi răspunse:

— În primul rînd mă bucuram, Mărite rege. Parcă nu mă mai vedeam o căpetenie dacă singură, neajutorată în fața năvălitorilor. Înainte, cu toate că neamul nostru era tot atît de mare, ca rege al unei țări mici mă simțeam fără putere. Acum nu mai sînt regele, ci numai căpetenia acestui ținut, şi totuşi mă simt mult mai puternic, pentru că la orice încercare s-ar face din afară ar porni la luptă întreaga țară, întreg neamul.

— Nu chiar tot neamul, mai sînt destul de mulți supuşi sub taurisci, bastarni, odrişi...

— Îi vom slobozi pe toți, Mărite rege!

— Îmi place cum vorbeşti, Cotiso. Nu m-am înşelat cînd ți-am acordat toată încrederea. Să grăbeşti în acest an întărirea şi mărirea Argedavei, acolo va fi cea de a doua cetate de scaun a regelui. Nu trebuie să uităm pe frații noştri de peste apa Dunarisului.

— Am şi pornit lucrul îndată ce s-a încălzit vremea.

Regele se întoarse spre Oroles:

— Tot supărat eşti, taraboste? Îți pare rău că ai părăsit Tibiscumul? Lasă, prea erai departe de mine stînd acolo, şi eu am plecat de la Arcidava... Dar ce-ai făcut în Valea Carsia, ai început noua cetate?

— Se lucrează de zor la ea, Mărite rege, mă ajută mult Marele preot, mi-a dat meşteri... oameni... Carsidava va rămîne cetatea de baştină a urmaşilor neamului Oroles.

— De la Comosicus mai ai vreo veste?

— Este sănătos, Mărite rege. A început să învețe doua limbi: pe a grecilor şi pe a romanilor. Se simte bine în casa lui Acornion, îi place la Dionysopolis. Cică se grăbeşte la învățătură, e dornic să se înapoieze cît mai repede acasă.

— Să vină. Îl iau pe lîngă mine, am nevoie de un scrib bun, de încredere.

La o cotitură a drumului întîlniră un dac în puterea vîrstei, călare pe un cal păros, cu zeghe agățată de umeri, cu topor, arc şi măciucă legate de şa şi cu suliță în mînă. Cînd zări alaiul, călărețul struni calul, se trase la o parte şi se opri. Dar în acelaşi timp strînse şi regele frîul calului:

— Văd că ai plecat de pe Kogaion, nu vrei să te rogi Marelui zeu, să fii de față la Marea jertfă?! îl întrebă mirat, văzînd că nu arăta nici a comate, nici a taraboste.

— Mă întorc îndată, Mărite rege! Am fost nerăbdător, am crezut că nu mai vii acolo sus... Marele zeu nu m-a ajutat să sosesc de ieri, altfel aş fi pătruns şi eu în sala de sfat. Am auzit că ai vorbit lucruri minunate.

— Cine eşti tu? De unde vii?

— Mă numesc Rholes, Mărite rege. Vin din partea dacilor care trăiesc la răsărit de munți, prin văile dintre rîurile: Hierasus[19], Porata[20] şi Tyras. Ne-au prăpădit de tot bastarnii şi sarmații. Acolo s-a întins vestea că tu ai pornit să-i strîngi pe toți dacii într-o țară mare şi puternică. Noi sîntem pregătiți, Mărite rege, să-ți sărim în ajutor, numai să-i alungi pe străinii care s-au aşezat peste noi şi ne iau toate de la gură.

— Fii binevenit, frate Rholes! Toate se fac la timpul lor. Ce zici, Cotiso, mergem într-acolo?

— Sînt gata să strîng oaste, Mărite rege!

— Frate Rholes, întorci calul şi mergi alături de mine. După Marea jertfă şi după ospăț vom avea timp să stăm mai mult de vorbă.

Reluară drumul spre Kogaion. Soarele se ridicase deasupra crestelor, îmbrăcînd valea şi povîrnişurile într-o lumină veselă. Pînă departe ajungea mirosul de tămîie şi alte răşini aromate adus de fumul ce se împrăştia de la marele altar, purtat de adierea pornită din înălțimi. Cînd îl zări pe rege urcînd drumul ce şerpuia pe povîrnişul repede, mulțimea sosită cu o zi înainte, care aştepta nerăbdătoare, izbucni în urale. Erau bărbați şi femei în veşminte de sărbătoare, cu buchete de flori în mîini, într-un amestec de culori vesele, ce păreau un pastel al maramelor, eşarfelor, iilor şi fotelor, întrerupt din loc în loc de negrul, seinul şi albastrul căciulilor, bundelor şi sumanelor. Sus, pe cea de a treia terasă, marele preot făcea ultimele pregătiri înconjurat de capnoboți şi preoți. Regele sări de pe cal şi se

19 Siret
20 Prut

îndreptă spre altar, urmat de întreg alaiul şi de gardă. Dincolo, în faţa căpeteniilor, se îngrămădea mulţimea. În acelaşi moment, corul preoţilor intona un imn de slava către marele zeu. Un fior de credinţă şi supunere străbătu întreaga adunare. Din vasele de pe coloanele zvelte de andezit de la cele patru colţuri ale altarului se înălţau valuri de fum, împrăştiind arome de tămîie şi ale altor răşini ce îndemnau la cucernicie. La un moment dat, marele preot dispăru într-un val de fum. Pe feţele femeilor şi bătrînilor pluteau încordarea şi smerenia. Corul preoţilor intona alt imn, cu acorduri grave, întrerupte de izbucniri puternice ce făceau să răsune în depărtări munţii din jur. Deodată valul de fum deveni străveziu şi în faţa altarului apăru marele preot purtînd mantia albastră ce închipuia culoarea cerului, ţinînd în mînă un vas de argint din care se ridica o şuviţă subţire de fum.

Linişţea se întinse în toate părţile, încordarea creştea, orice mişcare încetă.

— Poporul se pleacă smerit în faţa ta, Mare zeu! răsună vocea metalică, lipsită de profunzime, a plăpîndului Deceneu.

Un murmur de supunere şi prosternare se întinse în unduiri ce se pierdeau spre cer.

— Poporul ţi se supune cu credinţă şi te roagă să-l fereşti de răzbunarea zeilor cei răi!

— Te rugăm, Mare zeu! izbucni mulţimea.

— Poporul te roagă să dai sănătate şi viaţă lungă regelui, să-l ajuţi să scape de jug străin pe toţi fraţii noştri!

— Te rugăm, Mare zeu!

— Vin la tine, Mare zeu, să primesc învăţătura şi îndemnul tău! Vin să-ţi aduc ofrandele pe care poporul le pune la picioarele tale!

Mulţimea repetă fără oprire, pradă înfiorării:

— Te rugăm, Mare zeu! Te rugăm, Mare zeu!

Marele preot se îndreptă spre stînca din apropiere, în care se căsca gura neagră a unei grote. Însoţit de valul de fum şi de acordurile corului preoţilor pieri în întuneric. De la spatele căpeteniilor apărură mai mulţi dansatori, şi ei tot preoţi, unii purtînd în mîini spade, alţii arcuri cu săgeţi, începură un dans de luptă în sunetele tulnicelor şi tobelor ce imitau vuietul furtunii, huruitul tunetului şi zgomotul trăznetului. Dansul atinse încordarea maximă în momentul cînd cei cu arcuri slobozirăă săgeţile spre cer, alungînd zeii cei răi care ar încerca să împiedice pe marele preot să ajungă la marele zeu. În acest timp alţi preoţi începură să pregătească

altarul, în opt găuri puseră opt sulițe cu vîrfurile în sus, bine ascuțite, lucind la lumina soarelui. La vederea lor, din ochii femeilor se porniră lacrimi; ştiau că le va fi dat să vadă din nou un tînăr sfîrşindu-se în chinuri, plecat la marele zeu. Cînd totul fu gata, din grotă ieşi marele preot înconjurat de un val de fum. Corul preoților înălță un imn de slavă marelui zeu, făcînd să răsune văile. Marele preot se apropie de altar. Fețe încordate îl urmăreau din toate părțile. Îşi roti privirea pe deasupra mulțimii, apoi, săltînd amîndouă mîinile, rosti:

— Marele Zamolxis vă vorbeşte prin mine. El mi-a spus că dacă poporul îl urmează pe rege va fi bine, ne va ajuta să învingem duşmanii. Fiecare e dator să lupte, să nu-şi găsească liniştea pînă cînd întregul neam al dacilor nu va fi unit într-o singură țară. S-a bucurat Marele zeu şi a binecuvîntat fapta regelui: întemeierea Daciei unite şi libere. El ne îndeamnă să mergem peste Pathissus şi Tyras, să trecem dincolo de Dunaris, să eliberăm pe frații noştri de acolo, alungînd veneticii veniți de aiurea peste neamul nostru. Vă întreb, şi prin voi întreb întregul popor: Sînteți gata să-l urmați pe rege? Veți lupta cu sacrificiul vieții pentru a face Dacia Mare? Jurați?

Din toate părțile izbucniră legăminte, urale şi jurăminte.

— Asta este voia Marelui zeu, iar eu v-am spus-o. Dar ce nutrim în sufletele noastre, Zeul cel mare ştie. El ne va arăta asta, dacă ne va primi sau dacă ne va respinge Marea jertfă. Cine este cu sufletul pregătit? Cine este gata să meargă în fața bunului Zamolxis, acolo în cer, unde va trăi fericit de-a pururi?

Un fior străbătu mulțimea. Era puternică credința în Zamolxis, nimeni nu se temea de moarte, dar tot nimeni nu voia să-şi sfîrşească atît de repede şi aşa de năpraznic viața. Alături de marele preot veni un capnobot pregătit să noteze. Din mai multe părți răsunară diferite nume, fiecare rostind pe al altuia. Nu se pomenise niciodată ca cineva să fi strigat propriul nume. Capnobotul era grăbit. La un momerit dat, făcu semn pentru linişte, numărul necesar se completase: doisprezece. Un alt capnobot puse în mîna marelui preot un săculeț cu bile: erau bile de lemn, albe şi albastre. Se ştia: cel pentru care se scotea bila albastră era destinat pentru marea jertfă. Capnobotul ce făcuse notarea strigă un nume şi marele preot scoase din săculeț o bilă: albă. În mulțime se auzi un murmur de uşurare. Urmă al doilea, apoi al treilea şi al patrulea, bilele scoase erau tot albe. Abia la al cincilea apăru o bilă albastră. Din mai multe părți răsună în valuri, repetat, numele: Ziper. Printre bărbați unii zîmbeau a uşurare, alții

se înfiorau, iar femeile nu-şi mai puteau stăpîni lacrimile. Marele preot îndemnă pe Ziper să se apropie de altar. Din mijlocul mulțimii ieşi un flăcău frumos, cu plete blonde, palid de încordare, în efortul de a se ține tare. Se ştia fără scăpare, încercarea de opunere ar fi fost sfărîmată de cei care aşteptau cu înfrigurare să vadă care era voința marelui zeu, ea ar fi adus ruşinea asupra părinților săi. Doi preoți îl prinseră de mîini cu toată străşnicia. Ochii îi înotau în lacrimi, tinerețea ce-i umplea întreaga ființă se revolta în fața morții. Ce ştia el cum făcuse notarea acel capnobot? Cine putuse să verifice dacă se păstrase ordinea în care se strigase din mulțime, menținînd-o şi la tragerea la sorți? Care era rostul daniilor ce le făceau unele familii cu flăcăi, de multe ori substanțiale, pe care capnoboții le primeau cu plăcere şi le însemnau cu grijă? Ziper era feciorul unui comate sărac de pe moşia lui Burrennus, părinții lui nu duseseră niciodată ofrande pentru marele zeu. Preoții începură să-l pregătească pentru marea iertfă: peste cămaşă şi cioareci îl înfăşurară într-o pînză albastră, trecînd-o cu multă îndemînare peste mîini şi printre picioare, făcîndu-i cu neputință orice mişcare. Mulțimea privea încremenită, pe fețele palide se observa răsuflarea oprită, din credință şi teamă. Preoții îl culcară pe o plasă rară de frînghii, opt dintre ei o apucară de colțuri şi de la mijlocul laturilor, începură un balans ritmic în sus şi în jos, apoi îl aruncară cu măiestrie, lăsîndu-l să cadă în sulițe. Ziper auzi ca un tunet izbucnind uralele, mai văzu mulțimea ca pe un furnicar răscolit, îşi simți trupul săgetat de dureri vii, apoi totul pieri în întuneric şi tăcere. Corul preoților intona cu modulări grave un imn de slavă, marea jertfă fusese primită.

Marele preot se apropie din nou de altar, călcînd rar, cu mînile săltate a implorare. Îndreptă privirea spre cer, pe deasupra stîncii din grota căreia ieşise, şi rosti cu ton de rugăciune şi împăcare:

— Îți mulțumim, Mare zeu! Ne-ai primit jertfa. Facă-se voia ta, Mare zeu! În fața ta, poporul face legămînt că va asculta pe preoți şi-l va urma pe rege!

Uşurată şi întărită în credința ei, mulțimea izbucni în urale şi strigăte de mulțumire, iar răsunetul lor se pierdu departe în vale:

— Îți mulțumim, Mare zeu! Ne legăm, Mare zeu! Vom asculta şi vom urma, Mare zeu!

În timp ce preoții săltau trupul jertfitului scoțîndu-l din sulițe, pregătindu-l pentru incinerare, corul continuă să cînte cu voci puternice, iar dansatorii să danseze mimînd mişcări şi poziții de prosternare, de zbor

şi de înălțare spre cer, în timp ce fumul de tămîie şi răşini aromate se îngroşa tot mal mult, pînă nu se mai văzu nimic în jurul altarului.

Însoțit de marele preot, regele se îndreptă spre pajiştea netedă din apropiere, pe care erau întinse peste iarbă bucăți late de pînză albă, lungi de cîteva zeci de paşi, încărcate cu tot felul de bucate, aşa cum era datina să se pregătească pentru ospățul de după marea jertfă. Alături de el se aşeză regina Theia, cu fiica — Serena — apoi Duras cu Carpina şi Oroles cu Andra, iar pe partea cealaltă, lîngă marele preot, se înşirară Cotiso; Sagitulp şi alți taraboşti şi căpetenii. La celelalte mese se înghesuia mulțimea într-o grabă ce nu mai putea fi stăvilită. Aducîndu-şi aminte de Rholes, regele îl căută cu privirea, îl văzu departe, aproape de celălalt capăt, îl chemă şi îl îndemnă să se aşeze între el şi marele preot. În scurt timp toți se ospătau cu multă pofta. În frigări purtate greu de doi oameni se aduceau ciosvîrte de vită, berbeci întregi, vînat de tot felul, oale şi ulcele pline cu vin treceau din mînă în mînă, se umpleau şi se goleau neîncetat, se cărau coşuri cu pîine şi tot felul de colaci şi torte îndulcite, umplute cu fructe, brînză şi miere. Nu trecu mult, întreaga pajişte se umplu repede de voie bună: rîsete, cîntece şi chiote răsunau în toate părțile. După ce gustară cîte puțin din bucate şi sorbiră vin de cîteva ori din cupele de lut bine ars, frumos înflorate, regele şi marele preot se ridicară. Îl luară între ei pe Rholes, coborînd încet pe plai.

— Frate Rholes, acum putem să stăm de vorbă. Tu acolo ai cetatea şi moşia ta, ori ți le-au luat cotropitorii?

— Nu, Mărite rege, nu am şi nici n-am avut. Sînt comate gospodar cu o căsuță şi o bucățică de pămînt, am femeie, copii şi cîteva vite... Asta, ceea ce se ştie pe față, altfel mai sînt şi altceva...

— Cum? Nu înțeleg...

— Mărite rege, acolo oamenii s-au adunat în taină, au format mai multe cete şi dau lovituri veneticilor. Umblă şi atacă noaptea, iar ziua sînt văzuți stînd liniştiți pe lîngă casele lor. Pe mine mă au ca un fel de căpetenie peste cete, toți ascultă de cuvîntul meu.

Regele îl cuprinse cu brațul peste mijloc şi îl strînse la piept.

— Aşadar, frate Rholes, vorbim ca între căpetenii. Porneşti înapoi spre casă şi dai zvon printre daci că regele nu i-a uitat. Sînt prea multe de făcut, iar fiecare treabă trebuie pornită la timpul ei. Mai întîi noi vrem să înjghebăm o oaste cu un mare număr de luptători, cu căpetenii viteze şi arme bune, agere, după aceea vom începe să eliberăm pe rînd toți frații noştri de la răsărit, apus şi miazăzi. Tu să pregăteşti cît mai multe cete şi să

aştepți liniştit. Să spui tuturor acolo că Marele preot se roagă lui Zamolxis pentru scăparea lor de sub jug străin. Multă sănătate, frate Rholes, şi să ne vedem cu bine!

Se frămîntase mult regele cum să-şi întocmească o armată bine organizată, pătrunsă de simțul ierarhiei, ordinii şi disciplinei. Avea în minte mai ales legiunile romane şi-l purta gîndul că va veni vremea cînd va fi nevoit să lupte cu ele, să le alunge. Nu se mai putea bizui numai pe cetele strînse în pripă de taraboşti. Se sfătuise îndelung cu marele preot Deceneu, care văzuse multe în lunga lui peregrinare, aflase destule amănunte despre falangele lui Alexandru Macedon şi cohortele Romei, pînă reuşise să găsească o cale de urmat: în fiecare ținut şi la fiecare cetate de taraboste se vor închega unități militare statornice, cu căpetenii aprige, care să pregătească pentru luptă călăreți, arcaşi, sulițaşi şi prăştiaşi, urmărind totodată făurirea armelor în atelierele proprii din acele locuri. Încă de la începutul primăverii se vestise în toată țara că regele căuta tineri comati destoinici pentru a-i face căpetenii militare, alegerea urmînd să se desfăşoare pe Kogaion în ziua aducerii marii jertfe.

După ospăț, tinerii şi o parte din mulțime, mai ales părinții şi rudele celor ce se prezentau pentru a fi aleşi de rege, se adunară pe platoul neted de lîngă Kogaion. Pregătirile fuseseră făcute de Duras, ajutat de Gethulis — cel ce era în fruntea gărzii lui Oroles, şi de capnobotul Rogus — căpetenia gărzii marelui preot. Regele, cu regina şi cele doua fiice — Carpina şi Serena — marele preot Deceneu, tarabostele Oroles cu Andra, şi celelalte căpetenii se aşezară pe băncile improvizate din scînduri groase, fixate pe pari bătuți în pămînt, înşirate de-a lungul terenului pe care urma să se desfăşoare întrecerea în isteține, agilitate şi curaj.

— Iată prima arenă sau primul loc de gimnastică al dacilor! exclamă marele preot. Mai tîrziu poate că vom avea spectacole în amfiteatre, ca romanii, sau vom organiza jocuri olimpice, ca grecii. Sînt atît de multe de făcut, Mărite rege, încît trebuie să ne grăbim.

Duras, Gethulis şi Rogus erau înconjurați de numeroşi tineri, unii sfioşi, tăcuți, alții cutezători, gălăgioşi, toți frămîntați de dorința de a fi pe placul regelui. Se porniră întrecerile: fugă, sărituri, tragere cu arcul la țintă, aruncarea suliței, iar ultima, călăria: din galopul calului să înțepe cu sulița unul din numeroasele burdufuri pline cu apă, agățate într-un prepeleac. Toate plăcură mulțimii, de nenumărate ori valea răsună de îndemnurile şi de hohotele de rîs ce izbucneau pe de lături. Regula de alegere era simplă:

erau reținuți pentru oaste toți cei ce reuşeau cel puțin de două ori să se clasifice pînă la al zecilea în fiecare întrecere. De cele mai multe ori din mulțime se auzi strigat numele lui Carpio. De la început el se plasă pe primul loc şi se menținu astfel la toate întrecerile. Tarabostele Oroles îşi privi fiica mirat, cînd auzi pe Andra strigînd:

— Haide, Carpio, nu lăsa pe nimeni să te întreacă!

Carpio era chipeş, bine legat, de înălțime potrivită, ager în mişcări, cu pletele şi barba blonde, avea ochii albaştri, visători. Cînd vorbea părea blînd; era o putere stăpînită ce nu se dezlănțuia decît în momentul de încordare. Privit cu ochii unui grec de la Atena, putea fi luat drept un atlet ce-şi călise trupul într-una din şcolile de gimnastică de sub muntele pe care se înălța Acropole. Semăna cu acele statui în care sculptorul se străduise să măiestrească modelul de frumusețe bărbătească.

La sfîrşit, Duras şi Rogus prezentară rezultatul întrecerilor: treizeci de tineri îndeplineau condițiile spre a fi aleşi să devină militari. Capnobotul strigă pe fiecare, făcîndu-i semn să se aşeze pe linie în fața căpeteniilor. Regele îl privea atent pe Carpio, schițînd un zîmbet de satisfacție. Îl întrebă:

— Din ce parte a țării ai venit tu, Carpio?

— De la Porolissum, Mărite rege! Am fost adus de tarabostele Sagitulp.

— Să ştii că te opresc pe lîngă mine, vei fi căpetenia gărzii mele, după ce vei învăța să mînuieşti bine toate armele!

— Mă rog Marelui zeu pentru sănătatea ta, Mărîte...

— Eu nu te iau să te rogi, ci să mă aperi, rîse regele, întrerupîndu-l.

Andra nu-şi mai găsea locul. Alegerea lui Carpio o făcea să se înfioare de un simțămînt pe care nu-l mai încercase niciodată.

— Potoleşte-te, Andra! îi şopti tatăl.

— Îmi pare bine că regele l-a ales pe Carpio!

Tarabostele o privi o clipă rece, apoi pe fața lui răsări un surîs plin de înțelegere.

În cea de a treia zi, ultima, după care căpeteniile urmau să pornească spre cetățile lor, regele, marele preot şi tarabostii dădură roată Kogaionului, la toată coama prelungă a muntelui mărginit de două văi, şi la mica cetate veche din apropiere, numită Cetatea de Munte, înălțată din timpuri străvechi pentru apărarea muntelui sfînt al dacilor, locul marelui altar al lui Zamolxis. Se opriră apoi pe platoul ce străjuia în partea de nord-vest terenul cercetat, lung spre răsărit de peste patru sute de paşi şi lat spre

miazăzi de peste trei sute de paşi. De la înălțime, regele începu să explice, arătînd cu mîna spre punctele de pe întreaga suprafață despre care vorbea:

— Pe toată întinderea pe care v-am plimbat vom construi două cetăți: una va fi cetatea de scaun a regelui, iar cealaltă cetatea sacră, a Marelui preot, iar amîndouă împreună vor forma — spun şi eu ca romanii — capitala Daciei Mari. Ele vor fi apărate de ziduri şi turnuri puternice de piatră, construite pe mai multe terase. Aici vom înălța cea mai mare şi mai puternică cetate a Dacilor. Un drum pavat cu lespezi netede de piatră va urca pînă la Marele altar. Nici un duşman nu va pătrunde încoace, în inima Daciei. Alte cinci cetăți, printre care şi Sargedava, vor păzi intrarea în valea rîului Sargetia. Pe toate cinci vom începe să le construim odată. În jurul cetății de scaun va fi o adevărată salbă de cetăți întărite pentru apărare. Cetatea de pe acest loc, cea mai mare şi mai puternică, se va numi Sarmizegetusa, adică cetatea întărită de pe munte. Aşadar, aici vom întemeia capitala Daciei, formată din două cetăți: Sarmizegetusa — capitala politică a dacilor — locul de scaun al regelui, şi Kogaionul — capitala sacră a poporului dac — locul de scaun al Marelui preot. În Sarmizegetusa vom construi clădiri pentru rege, pentru scribi, pentru căpeteniile militare, pentru găzduirea oaspeților, pentru gardă, precum şi magazii cu toate cele necesare: hrană, veşminte şi arme. Dar nu numai atît, nevoile vor fi mult mai mari, țara o vom mări pînă dincolo de Pathissus, Tyras şi Dunaris, trebuie să avem cetăți de apărare pe tot cuprinsul țării, în care să poată merge negustorii ce vin din alte părți, să poată vinde şi cumpăra tot ce este de trebuință. Aşa va fi la Gerrnisara, Apulum, Potaissa, Napoca, Tibiscum, Argedava, Succidava şi în alte părți. Marele preot mi-a spus că în țările pe unde a umblat dacii sînt numiți barbari, adică un fel de vecini care au rămas cam sălbatici. Eu vreau să le arăt că Dacia lui Burebista se va lua la întrecere cu Roma!

Acum să vă spun de ce am ținut să cunoaşteți cu toții ce vrem să construim aici, pentru că fiecare taraboste va trebui să trimită meşteri pentru lucru: zidari, dulgheri, fierari, precum şi cele necesare lor: hrană, veşminte şi tot ce-i trebuie cuiva pentru a putea trăi şi munci. Să nu cumva ca vreunul dintre voi să ia în glumă cele ce spun. Va fi ars de viu tarabostele care nu va îndeplini cuvîntul meu! Ne trebuie aici şi la cetățile din jur mii de oameni sănătoşi, buni de munca; puteți trimite pe lîngă comati şi sclavi. De cînd mă gîndesc la tot ce avem de făcut — şi sînt atît de multe — nu-mi mai găsesc liniştea. Într-o noapte am visat că mă aflam sus,

în cer, în fața Marelui zeu, îi vorbeam despre tot ce mă îngrijora şi aşteptam să-mi spună care va fi soarta Daciei şi a poporului dac. El mă privea cu un surîs uşor, mîngîindu-şi barba bogata, albă ca neaua. După un răstimp, mi-a spus: „Rege Burebista, ia aminte: atunci cînd Sarmizegetusa şi Kogaionul vor cădea în mîinile duşmanului, Dacia şi poporul dac vor rămîne cotropiți pentru totdeauna! Dar să-ți spun şi care vă va fi duşmanul: Roma!" Asta ne-a sorocit Marele Zamolxis şi asta va trebui să o ştie nepoții şi stănepoții noştri. Acum ați aflat ce va fi Sarmizegetusa, se cade ca Marele preot să vorbească despre cele ce ne-am sfătuit să facem în cetatea sacră.

— A spus bine regele, se porni marele preot, trebuie să ne luăm la întrecere cu Roma. Am şi început-o: Roma are un Senat; la noi regele a înființat un Sfat al țării; Roma are numeroşi scribi, filozofi şi retori, va trebui să avem şi noi; romanii au un Mare templu al lui Iupiter, iar dacii vor avea un Mare sanctuar al lui Zamolxis. Vom înălța pe Kogaion construcții în care scribii să scrie şi să păstreze istoria Daciei, unde tinerii noştri să învețe ca şi cum ar merge la o şcoală din Atena, prin ei cultul lui Zamolxis să fie întărit şi răspîndit la toți dacii. Iar mai presus de toate, vom construi Marele sanctuar, care va fi Marele templu al lui Zamolxis, simbolul de unire a poporului dac. Sanctuarul nostru va avea şaizeci de coloane, va fi înconjurat cu ziduri de piatră, se va întinde la peste şaptezeci de paşi în lungime şi treizeci în lățime, arătînd din vale ca o construcție uriaşă, aşa cum am văzut un templu — îi spune Parthenonul — pe Acropolele de la Atena. Pentru asta toți tarabostii să ia aminte: capnoboții vor umbla prin țară pentru a strînge oamenii necesari lucrărilor de pe Kogaion; cei ce se vor opune vor fi dați judecății Marelui zeu! Aşa cum a spus regele, avem atîtea de făcut, încît ne trebuie multă îndîrjire şi răbdare.

Regele asculta privind spre vale. Vedea un călăreț urcînd în galopul calului. Din apropiere îl recunoscu, era un luptător din gardă rămas în cetate, la Sargedava. Acesta sări din şa şi salută:

— Marele zeu să-ți dea sănătate, Mărite rege! Am fost trimis să-ți spun că a venit un călător de la Dionysopolis.

2

Cetatea Arcidava devenise un loc de linişte. De cînd regele făcuse din Sargedava cetatea sa de scaun, de la Arcidava plecaseră căpeteniile militare, cei mai mulți dintre negustori şi toți cei ce

trăiau însoțind oastea sau erau legați de treburile țării. Pînă la construirea unei locuințe în noua cetate Sarmizegetusa, familia regelui urma să trăiască într-o situație de provizorat, de aceea putea fi găsită cînd la Sargedava, cînd la Arcidava. Tot aşa se petreceau lucrurile şi cu familia tarabostelui Oroles, în aşteptarea terminării construcțiilor la cetatea Carsidava. După ce luase parte la aducerea marii jertfe pe Kogaion şi la întrecerile tinerilor ce aveau să devină căpetenii militare, regina Theia luase pe Serena şi plecase la Arcidava, deşi Duras şi Carpina se arătaseră bucuroşi să rămînă la ei oricît vor dori. Serena nu se învoise să meargă decît însoțită de Andra, iar tarabostele Oroles nu se împotrivise. De la sosire fetele erau nedespărțite, cea mai mare parte din zi şi-o petreceau umblînd prin cetate şi pe plaiul din apropiere, pînă la marginea pădurii.

Dacă şi-ar fi pătruns în suflet una, alteia şi-ar fi dat seama că fiecare ascundea ceva şi fiecare îşi stăpînea greu dorința de a se destăinui. Într-o zi, era pe la sfîrşitul prînzului, culegeau flori pe pajişte cînd văzură un bătrîn comate, venind pe poteca ce ieşea din pădure. Ajuns în agropjere, acesta se opri mirat şi, trecîndu-şi degetele prin barba, dădu binețe:

— Mă rog Marelui zeu pentru fericirea voastră, zeițele moşului! Cine nu se bucură numai văzîndu-vă?

— Şi noi ne rugăm pentru sănătatea ta, moşule, răspunse Andra. Vrei să te duci în cetate?

— Ba! Ce să caut acolo? De cînd regele a plecat — Marele zeu să-l țină viață lungă — cetatea parcă a rămas pustie. Dacă el mai era aici, aş fi zis că sînteți fiicele lui — am auzit că are două — dar cum el a părăsit aceste locuri, nu cumva sînteți două zeițe?

— Şi dacă am fi ce ai gîndi? se grăbi Serena.

— Că din dorința de a vă juca, ați coborît pe pămînt să-i chinuiți pe muritori. Aşa a fost odată un flăcău, pe vremea aceea eu eram mic, să tot fi avut zece ani, lumea spunea că îi frînsese inima o zeiță şi el o căuta pretutindeni. Pe cine întîlnea întreba: „N-ai văzut o fată frumoasă ca florile, albă ca neaua, luminoasă ca soarele?” Oamenii sînt unii buni, alții răi; unii îl priveau cu milă, alții se înveseleau pe seama suferinții lui. A murit sărmanul tînăr, în chinuri grele, plîns de toate femeile.

Andra încercă să-l întărite, să-i scormonească pofta de vorbă:

— Atunci, te temi că şi noi am putea să-ți furăm inima, să te facem să umbli fără rost... chinuit?...

— Hei, zeițele moşului, inima mea e beteagă, nu aveți ce să mai faceți cu ea. În tinerețe şi eu am furat o zeiță; acum ea este baba mea. O văzusem în curtea unei căsuțe de la marginea pădurii mari ce se lasă pe povîrnişul dinspre Dunaris şi-mi rămăsese inima la ea. Am pîndit-o în mai multe zile, pînă am văzut că a rămas singură acasă, m-am repezit, am urcat-o pe cal şi am pierit cu ea în munte. Ce mi-am zis: dacă e zeiță, să văd ce o să-mi facă?

— Şi ce a făcut, moşule? Te-o fi prefăcut într-o stană de piatră... Îl întrebă Andra.

— Ei, aş, ce să facă... Aşa cum sînt fetele... s-a lăsat în brațele mele. Mi-a adus pe lume patru flăcăi şi trei fetițe, toate ca nişte zeițe. Acum sîntem bătrîni, dar să ştiți că baba mea se ține tare bine. Dar m-am luat cu vorba. Ma grăbesc, mă duc la garda cetății să spun că am simțit cum umblă cineva prin pădurea din partea cealaltă a muntelui. Mă tem să nu fie niscaiva cete de scordisci. De cînd au aflat că nu mai este regele la Arcidava, celții îndrăznesc să pătrundă mult încoace. Am plecat, zeițele moşului. Vă urez să aveți parte în viață numai de fericire!

Bătrînul porni grăbind paşii pe poteca ce urca uşor spre cetate. Un timp fetele îl petrecură cu privirea.

— Să avem parte numai de fericire!... murmură Andra oftînd.

— Spune-mi, Andra, la cine te gîndeşti? Ți-ai ales tînărul lîngă care crezi că ai putea gusta fericirea? o întrebă Serena, în timp ce se aplecase să rupă o floare.

Andra o privi mult timp. În sufletul ei se dădea o luptă. Nu îndrăznea să-şi descarce sufletul, de teamă ca nu cumva să-şi dea seama că inima Serenei bătea pentru acelaşi tînăr. De atunci, din ziua întrecerii pe Kogaion, nu mai aflase nimic despre el.

— E departe!... Nu l-am văzut decît o singură dată!...

— Cît de departe? insistă Serena, cu gîndul la o altă depărtare care o chinuia.

— Departe... la Sargedava!... Serena, mi-e frică, mă frămîntă teama că şi tu... şi ție ți-a rămas inima la el...

— Dacă e la Sargedava... Al meu e departe... departe... Haide, spune odată! De ce te fereşti de mine?

— Carpio... murmură, ca şi cum nu îndrăznea să-i rostească numele.

— Carpio? Flăcăul acela care a ieşit primul la toate întrecerile? Şi mie mi-a plăcut, arăta minunat, dar să ştii că nu mi-a furat inima. Şi ai început să-l iubeşti?

— Aş vrea să-mi trăiesc viaţa alături de el!...

— Dar e fecior de comate, Andra, tarabostele Oroles nu se va învoi să-şi dea fata decît tot după un taraboste.

— Carpio e altfel... Cîteodată îmi aleargă mintea ca în povestea cu Făt-Frumos... Poate că şi el este fecior de taraboste, dar nu ştie. Ceva din adîncul sufletului mă împinge să mă încred în el. Ştii că într-o noapte l-am visat? Fără să-mi spună vreo vorbă, a venit întins spre mine, m-a luat în braţe şi m-a sărutat, şoptindu-mi: „Marele zeu ne-a sortit să fim unul al altuia". Apoi a pierit. Cînd m-am trezit am început să plîng. Şi ce dacă este fecior de comate? Va trăi mai mult pe lîngă rege, va deveni căpetenie militară, se va dovedi viteaz... De multe ori mă gîndesc la Comosicus, şi el iubeşte o fată de comate, i-a jurat credinţă pentru toată viaţa. Tata a aflat şi tace. Cu tatăl ei se poartă cît se poate de frumos. Acum spune-mi şi tu, Serena, unde este al tău? Ai zis că departe... departe...

— La Dionysopolis!

— Cine, Comosicus? Cum a fost cu putinţă? De ce pînă acum nu mi-ai spus? Dar el nu bănuieşte nimic... nu poate... sufletul lui este dat alteia... Dacă aş fi ştiut, te ajutam...

— Ar fi fost fără folos... Sînt fată de rege, nu pot să-mi aleg soţul, el îmi va fi dat. Nici Carpina nu şi l-a ales, a plecat la Duras, făcînd voia lui tata. De multe ori, încă de cînd eram mai mici, după ce se juca şi ne făcea voia, nu uita să ne întrebe dacă întotdeauna îl vom asculta, vom îndeplini ceea ce ne va cere el. M-am obişnuit cu acest gînd, nu-l voi supăra niciodată pe tata. Pentru asta n-am vrut să afle Comosicus de dragostea mea. Cînd tata mă va lăsa să aleg.... poate că atunci va fi prea tîrziu...

Destăinuirea Serenei întrista pe Andra. Se vedea neputincioasă, nu putea să o ajute. Pe Ina o iubea mult, o avea în suflet ca pe o soră. În acelaşi timp însă, mărturisirea ei făcuse să-i crească preţuirea, o simţea mai apropiata, inimile lor se contopeau în dorinţe despre care amîndouă se îndoiau că se vor îndeplini vreodată. Porni să culeagă flori, frămîntîndu-şi gîndurile. Serena se aşează pe o buturugă şi începu să-şi facă un buchet. În jurul lor se întindea liniştea plaiului, uşor tulburată de ciripitul păsărilor şi foşnetul frunzelor copacilor. Deodată tăcerea se sparse în ropote de cai, pe care ecoul pădurii le aducea spre ele întărite. Andra zări departe, dincolo de

cetate, pe drumul ce venea dinspre Tibiscum, un pîlc de călăreți apropiindu-se în galop, însoțit de un val de praf ce se destrăma în urmă. Speriate, fetele alergară spre porțile cetății. Străjile din turnurile de pază începură să sune ca pentru primirea unui oaspete. După puțin timp pe lespezile de piatră ce pavau curtea răsunară ropotele cailor. Andra privea şi nu-i venea să-şi creadă ochilor, în fruntea călăreților era tatăl ei, după el venea Carpio, apoi se înşira garda. Tarabostele sări din şa, salută respectuos pe Serena, apoi îşi îmbrățişa fiica.

— Am venit să vă iau, le spuse grăbit. Regele este îngrijorat. Iscoadele noastre au adus vestea că cete de scordisci se pregătesc să pătrundă pe pămîntul nostru. Cetatea Arcidava este prea aproape de hotarul cu ei, ar putea ajunge aici în mai puțin de o zi, dacă luptătorii de acolo nu-i vor opri şi alunga înapoi. Ce vă uitați aşa la el? continuă tarabostele, văzînd că amîndouă priveau mirate spre Carpio. E un flăcău de nădejde, va deveni căpetenia gărzii regelui.

Tarabostele Oroles se arătase nerăbdător să vină să-şi ia fiica. De fapt pericolul nu era prea mare, pentru că Duras pornise de-a dreptul în calea scordiscilor, însoțit de cetele de luptători ale căpeteniilor din cetățile Tibiscum, Aizizis şi Berzobis.

Spre seară, Andra ieşi în curte şi se îndreptă spre poarta cetății. Pornise fără țel, nu-şi găsea stare, parcă era într-o căutare de scopul căreia nu-şi dădea seama. Tresări cînd în apropierea turnului cel mare îl întîlni pe Carpio.

— Îl caut pe tata, se grăbi ea, negăsind ce să spună altceva.

— Tarabostele este cu căpetenia gărzii la grajdul cailor.

— Aş vrea să ştiu cînd plecăm...

— După cum este voia reginei, poate chiar mîine.

— Te-am văzut pe Kogaion în întrecerile acelea... Nu-mi puteam stăpîni rîsul cînd din goana calului spărgeai burdufurile pline cu apă.

— Marele zeu mi-a ajutat...

— El? Nu istețimea ta?

Se priveau unul pe altul încurcați, fiecare uimit de frumusețea celuilalt, amîndoi nutrind dorințe nedesluşite, cu o speranță ce se pierdea în negura îndoielii.

— Tot aşa voi străpunge cu sulița în luptă şi pe duşmanii țării sau ai regelui! Ți-am auzit numele... Andra... Cînd îl rostesc în gînd, parcă văd cu ochii minții o zeiță... Ce om bun este tarabostele Oroles, cînd îmi vorbeşte

mă sfătuieşte ca un tată. Ştiu multe despre Comosicus, de cîte ori îşi aduce aminte cîte ceva despre el, bătrînul îmi povesteşte.

— Bătrînul... murmură Andra. De ce îi spui aşa, tata nu arată ca un moşneag.

— Nici nu este. Aşa m-am obişnuit. Acolo la noi, prin părțile Porolissumului, tinerii spun la cei mai în vîrstă badie, adică bătrîne.

Fata îl asculta, frămîntînd în suflet altceva. Îndrăzni:

— Spune-mi, Carpio, cînd o să-ți placă o fată ce vei face?

El rămase o clipă descumpănit, căutînd un răspuns.

— La noi se face după obicei, flăcăul spune mamei pe care fată o doreşte, iar ea, bătrîna, descurcă lucrurile...

— Dar tu nu ai cu tine pe mama...

— Nu ştiu ce aş face... Poate tac aşa în mine... sufăr... Dinspre grajduri se ivi tarabostele, însoțit de căpetenia gărzii cetății.

— Aici erai, Andra? Să te pregăteşti din vreme, mîine pornim din zori spre Carsidava. Acum să mergi cu mine să-ți arăt un minunat mînz al regelui, care va fi cel mai de rasă cal din Dacia. Vii şi tu cu noi, Carpio?

3

Regele Burebista şi Marele preot Deceneu erau plecați de multă vreme prin țară, se opreau deseori pe la cetățile taraboştilor şi prin satele comatilor, căutînd să se convingă cum trăia poporul, pentru a-şi da seama în ce fel să întocmească legile, încît pretutindeni să se întindă mulțumirea şi liniştea. În acelaşi timp, urmăreau modul în care se alcătuiau în fiecare cetate noile formații militare şi se alegeau oamenii ce trebuiau trimişi la şantierele de construcție a noii cetăți de scaun Sarmizegetusa şi a cetăților de apărare din jur. Adînc preocupați de cele ce se cereau făcute fără prea multă întîrziere, aproape că nu băgaseră de seamă că sosise toamna. Prin grădini, livezi şi podgorii se culegeau de zor fructele şi strugurii, se scotea mustul şi se prepara vinul. În drumurile lor, îi izbi un lucru ce începu să le dea adînc de gîndit, pretutindeni pe unde treceau munca era făcută mai mult de femei şi copii, în timp ce bărbații se adunau mai mulți la un loc şi tăifăsuiau cu oalele de vin în mîini sau, cei mai retraşi, dormeau pe la umbrele caselor şi pomilor. Într-un loc surprinsera cum un comate luat de tăria vinului îşi bătea fără milă nevasta, în timp ce copiii țipau, frămîntîndu-se în jurul lor neputincioşi. Cuprins de

furie, regele porunci căpeteniei gărzii să-l lege pe nemernic şi să-i tragă la spate douăzeci de lovituri de bici, însă marele preot se grăbi să intervină:

— Mărite rege, acum ar fi biciuit în zadar, omul beat este ca o fiară, nu-şi dă seama ce face. Crezi că dacă dai cu ciomagul într-un animal, ştie pentru ce l-ai bătut? Nu-l îndreptăm biciuindu-l, ci oprindu-l de a-şi mai tulbura mintea cu vin.

Într-o zi, era spre seară, ajunseră la Rasidava, cetatea tarabostelui Burrennus. De cum intrară, văzură multă forfotă printre comatii şi sclavii ce erau alungați de străji în părțile mai dosnice, spre magazii şi grajduri. În mijlocul curții stătea tarabostele, beat, susținut de şeful gărzii sale.

— Ce se petrece aici? întrebă regele cu bănuială.

— Nimic, Mărite rege! se grăbi căpetenia gărzii.

— Mărite rege, eu sînt tarabostele Burrennus, începu împleticindu-şi limba, şi-ți urez bun venit! Mă rog Marelui zeu pentru sănătatea ta!

Privindu-l cu silă, regele ordonă gărzii să strîngă imediat pe toți oamenii — comati şi sclavi — să-i aducă în fața sa.

— Eu, Mărite rege, sînt în cetatea mea, pot să fac ce vreau cu comatii de pe moşia mea şi cu sclavii mei! continuă tarabostele, încîlcind vorbele, abia ținîndu-se pe picioare.

Regele nu-l asculta, urmărea nerăbdător adunarea oamenilor. Văzu cîțiva cu cămăşile sfîşiate, zgîriați, cu fețele năclăite de sînge.

— Ce s-a întîmplat cu voi? Cine v-a bătut? îi întrebă stăpînindu-şi greu supărarea.

Răspunse un comate, căznindu-se să se țină drept:

— Nu ne-a bătut nimeni, Mărite rege!

Cuprins de furie, regele se întoarse spre căpetenia gărzii cetății:

— Să-mi spui tot ce s-a petrecut aici! Dacă încerci să-mi ascunzi ceva, pun să te ardă de viu!

— Mărite rege, e un obicei vechi, aşa se face aici la Rasidava de mulți ani. Cică e înveselire. Sînt strînşi mulți comati şi sclavi, li se dă vin să bea pe săturate, apoi sînt puşi să se lupte între ei. De fapt nu e luptă dreaptă, mai mult se bat. Cel ce iese mai tare, mai primeşte o ulcică. Cei ce stau pe de lături privesc şi rîd. Asta se petrece cu comatii., dar...

— Ce? Spune tot! se răsti regele.

— Cu sclavii este mai rău. Sînt împinşi să se bată pînă cade aproape mort unul din ei. Cîteodată sînt lăsați să lupte folosind cuțite sau spade şi scuturi, atunci sfîrşitul este moartea.

— Ca gladiatorii din circurile Romei! murmură marele preot, clătinînd întristat capul.

Între timp tarabostele se mai dezmeticise, îşi dădea seama că greşise înfruntînd pe rege. Îndemnă, rostind cu grijă vorbele:

— Mărite rege, să mergem înăuntru, sînteţi înfometaţi şi obosiţi, ca omul venit de la drum lung. Nu lua în seamă jocurile noastre...

În faţa regelui stătea un comate bătrîn, pletele albe ieşite de sub căciulă îi fluturau pe lîngă urechi. Îi făcu semn să se apropie:

— Moşule, cîţi ani ai? îl întrebă, încurajîndu-l la vorbă.

— Nu prea ştiu, Mărite rege, eram flăcău cînd tatăl tău, tot Burebista, a venit la Arcidava ca rege şi s-a bătut cu scordiscii.

Continuă să-l întrebe cu voce scăzută, aplecîndu-se spre urechea lui:

— Spune-mi cinstit, bătrîne, tarabostele vostru se îmbată des?

— Păi, ştiu eu ce să zic?!... Asta n-ar fi treaba mea... Şi-apoi, el este tarabostele, stăpînul...

— Să nu uiţi că ai alături de tine pe rege! îi şopti apăsat.

— Apăi, să-ţi spun, murmură bătrînul, aud lumea că mai în fiecare zi este aşa ca acum.

Sus, în încăperea de oaspeţi a cetăţii, tarabostele se arătă supus, pregătit să-i ceară iertare pentru starea în care îl găsise, dar regele vorbi despre altceva, ca şi cum nimic nu văzuse, deşi în suflet fierbea de mînie.

A doua zi porniră la drum din zori. Pe rege îl mira tăcerea marelui preot. Era obişnuit să-l asculte povestind cele văzute pe meleagurile îndepărtate pe unde umblase. Tăcerea însemna frămîntare. Pe la vremea prînzului intrară într-un sat. Mergeau în trapul cailor, privind prin curţi, grădini şi livezi. Nu văzură la treabă decît femei şi copii. Într-o răspîntie, regele se opri. Ordonă gărzii să aducă în faţa sa mai multe femei. Curioase, multe se adunară în fugă. Nimeni din mulţimea strînsă în grabă nu ştia că se aflau în faţa regelui şi a marelui preot, nu-i mai văzuseră niciodată.

— Spuneţi-mi, nevestelor, ce trebăluiţi voi pe acolo prin grădini şi livezi? le întrebă regele.

Răspunse una mai tînără, vioaie, cu privirea focoasă:

— Păi, avem multe de făcut, bunule taraboste: culegem poamele, tăiem pomii cu crăci uscate, îngrijim viţa de vie pentru iarnă, întărim gardurile... Cîte treburi nu sînt de făcut în gospodăria unui om!...

— Dar bărbaţi nu aveţi? Ei unde au plecat?

Femeia focoasă izbucni în rîs:

— Arde-i-ar focul! Ce, mai poți să faci ceva cu ei? Cum se scoală dimineața îi vezi cu oala de vin în mînă; n-o lasă pîna nu cad beți criță. Acum toți dorm buştean. Se trezesc după-amiază şi iarăşi pun mîna pe oale.

— Asta înseamnă că nici voi nu staţi cu gura pe ei, să-i îndemnaţi la treabă.

— Ehei, bunule taraboste, s-a întîmplat şi una ca asta, şi ce a ieşit!... O femeie din capul satului a început să-şi certe bărbatul, iar el îndîrjit de vin a luat-o la bătaie. Auzindu-i, vecinul a făcut la fel, a început să-şi snopească nevasta. După ei s-au luat şi alții, aşa că s-a întins hărmălaia în tot satul, nu se auzeau decît vaietele femeilor şi lătratul cîinilor. De atunci îi lăsăm în pace, cu ei sau fără ei, ne e totuna. Nici Marele zeu nu mai are ce să le facă. D-asta şi tarabostele Burrennus e supărat foc, cică în satul ăsta nu merge bine treaba.

Frămîntîndu-şi barba, regele îşi reaminti cele ce văzuse în cetatea tarabostelui. Oftă îngrijorat, în acea călătorie descoperise o altă față a Daciei, a poporului dac. Privi spre marele preot, Deceneu căta undeva departe pe deasupra femeilor, cu fața împietrită într-un zîmbet şters ce-i oglindea mîhnirea din suflet.

— Şi aşa vreți să vă trăiți toată viața?

— D-apăi, ce putem să facem, bunule taraboste i Şi Marele zeu şi-a întors fața de la noi, că, de-ar vrea să ne ajute, ar usca toate viile! se grăbi să răspundă tot femeia focoasă.

Alături de ea şedea o bătrînică, asculta ținînd mîna la gură, clătina capul la răstimpuri, arătîndu-şi astfel acordul cu cele auzite. Regele de mult o cerceta cu privirea.

— Ia spune-mi, mătuşico, i se adresă el, în tinerețea ta tot aşa făceau bărbații? Cum ți-ai trăit viața alături de omul tău?

— Am avut om de ispravă, bunule taraboste, cît e ziua de mare nu se oprea din muncă, dar mi l-a luat Marele zeu. Pe vremea noastră nu se pomenea să fie bărbații ca acum; atunci bea omul o cănuță de vin la o zi mare, şi-atît. S-a ticăloşit lumea, bunule taraboste!...

Regele strînse frîul calului, pregătindu-se de plecare. Cele auzite îl tulburaseră adînc. Rosti, căutînd să-şi stăpînească supărarea:

— Întăriți-vă speranțele, nevestelor, se va găsi un mijloc prin care bărbații voştri să fie aduşi pe calea cea bună! Zeul cel mare să fie cu voi!

Dădu pinteni calului şi se îndreptă însoţit de un val de praf, urmat de marele preot şi de gardă. Se grăbea, trebuia ca pînă la căderea serii să ajungă la cetatea Tibiscum. În drumul său era mica cetate Rehidava. Se opri să vadă ce făceau cei ce străjuiau acolo. Ceea ce găsi nu-l mai surprinse, toţi erau prinşi de tăria vinului. Cetatea era folosită numai pentru paza drumului ce pătrundea în trecătoarea îngustă din apropiere, locul unde deseori cete de tîlhari opreau şirurile de care şi le jefuiau.

După cîteva zile, revenit la Sargedava, regele se grăbi spre şantierul noii cetăţi de scaun, Sarmizegetusa, să vadă cum înainta lucrul. Pretutindeni găsi dezordine, se începuseră cîteva săpături şi se lucra de mîntuială: oameni puţini, supraveghere slabă, nici o urmă de organizare. Înţelese ce se petrecea: vinovatul era tot vinul. În fiecare seară hăuleau văile din jur de chefurile comatilor aduşi pe şantier, care, cu o lărgime de suflet izvorîtă din ulcele, se omeneau cu sclavii daţi de taraboşti pentru lucrări. Abătut, se opri la umbra unui copac, se aşeză pe o buturugă şi îşi prinse capul între mîini. Tot ce gîndise, tot ce pregătise se prăbuşea în neputinţă şi dezordine. Nu se îndoia, era convins că şi pregătirea oastei încredinţată taraboştilor se afla în aceeaşi stare, ca şi lucrările pentru noua cetate. Cu cine să pornească împotriva scordiscilor, tauriscilor, bastarnilor şi odrişilor pentru a-i elibera pe dacii subjugaţi? Cu cine să înalţe cetăţi de apărare, de care ţara mărită avea nevoie în faţa pericolului roman? Cum putea să lupte cu întreg poporul, pentru a-l întoarce pe calea cea bună, să-l facă să se lepede de patima beţiei? Era înconjurat de cîteva căpetenii destoinice, dar mai departe nu vedea decît delăsare şi nepăsare. Deodată se înfiora: va începe să pedepsească, să judece, să arunce în suliţe, să ardă de viu pe oricine va fi prins că nu dă ascultare cuvîntului său, fie taraboste, fie comate. Se săltă de pe buturugă şi porni în sus spre Kogaion, urmat de gardă. Văzu că la marele sanctuar lucrul pornise mai bine, se lucra mai cu spor. Îl găsi pe marele preot între capnoboţi: sfătuia, încuraja, poruncea, ameninţa, fără să-şi piardă calmul, ca şi cum tot ce făcea fusese dinainte bine gîndit. În cîteva clipe toţi ieşiră. Rămaseră singuri. Deceneu nu aşteptă ca regele să spună ceva, începu el:

— Eşti mîhnit, şi bănuiesc de ce.

— N-ai venit pe la mine să ne sfătuim...

— Niciodată nu mă grăbesc, Mărite rege, nu pornesc ceva pînă nu chibzuiesc adînc: cît din ceea ce obţin va fi bun şi cît va ieşi rău. Poporul

este ca un val — eu am văzut marea răscolită pe vreme de furtună — nu i te poți opune, trebuie să te laşi purtat de val pînă se potoleşte stihia.

— Să-l las să se zbată în mocirlă? Să nu alung veneticii, care au cotropit pe dacii ce trăiesc dincolo de hotarele de acum? Să nu mai întăresc cetățile de apărare?

— Dar eu nu spun asta, Mărite rege! Gîndul meu aleargă în altă parte: un rege trebuie să fie şi să rămînă iubit de popor, dacă vrea să-l adune în jurul său, aşa cum ține matca albinele strînse într-un stup.

— Şi ce trebuie să fac, Deceneu?

— Să-i laşi pe alții să te ajute. Mărite rege, poporul primeşte şi suportă cu resemnare orice nenorocire vine de la o putere căreia nu poate să i se opună, de care se teme. O iarnă grea, un cutremur, o furtună cu înec, o secetă nu-l face să se revolte, vede în ele voia Marelui zeu. Să pornim ceva, pe care trebuie să o dăm drept porunca lui Zamolxis, să spunem poporului că se supune judecății Zeului cel mare acela care nu va da ascultare, taraboste sau comate. Eu, capnoboții şi preoții te vom ajuta. Am chibzuit îndelung, Mărite rege, mi-am dat seama de supărarea ta, te am în suflet, prin tine văd întregul neam al dacilor. Mi-am zis că poporul nu poate fi trezit din starea de amorțeală în care a ajuns decît stîrpind răul. Dacă noi nu am fi umblat prin țară, n-am fi ştiut de halul de stricăciune la care au ajuns cei mai mulți dintre bărbați, căzuți pradă viciului beției. Pentru a curma acest flagel, trebuie scoasă din rădăcini şi arsă vița de vie, trebuie vărsat prin rîuri şi bălți vinul pe care l-au stors toamna asta!

— Cum poți să gîndeşti că ar fi cu putință?!...

— Cu ajutorul lui Zamolxis şi al meu, Mărite rege. Mă voi aşeza între tine şi popor, voi susține că aşa este porunca Marelui zeu, eu şi capnoboții mei vom judeca pe cei ce nu dau ascultare şi îi vom pedepsi fără cruțare. Cînd un popor alunecă pe panta decăderii, nici un sacrificiu nu este prea mare pentru a-l readuce pe calea cea bună. Procedînd astfel, nimeni nu va privi cu ură spre rege, iar el va putea sa-şi continue fapta începută, aceea de a elibera şi uni pe toți dacii, de a înfăptui Dacia Mare la care visăm amîndoi.

— Pentru mine, bunule Deceneu, tu eşti Zeul cel Mare!...

— Sînt un muritor de rînd, Mărite rege! Aminteşte-ți ce ți-am vorbit cu sinceritate atunci, în cetatea Arcidava, ți-am spus că eu nu cred în existența şi puterea lui Zamolxis, însă trebuie să-l susțin, să-l prezint ca pe o realitate vie, pentru că este necesar. În Elada, la Atena, erau mulți filozofi

care nu credeau în zei, ci în puterea şi destoinicia omului. Acum pe umerii noştri purtăm soarta poporului dac.

Timp de mai multe zile, preoții au împrăştiat în toată țara vestea că pe marele altar de pe Kogaion se va aduce o nouă jertfă, cerută de zeul cel mare pentru a scăpa poporul dac de o mare nenorocire. Care anume era pericolul nici ei nu-l ştiau, spuneau că el va fi anunțat de marele zeu prin gura marelui preot. De la fiecare cetate, tarabostele trebuia să aducă din fiecare sat de pe moşia sa cîte un comate cu nevasta lui. Între timp capnoboții se îngrijiră să aleagă pe cel ce va fi adus mare jertfă: pe un tîlhar care omorîse o văduvă pentru a o jefui. De multe ori preoții procedau în acest mod, lasînd poporul să creadă că aşa căzuseră sorții.

Ceremonia marii jertfe începu după ritualul obişnuit, corul preoților făcu să răsune văile din jurul Kogaionului, iar mulțimea se legă, prosternîndu-se, că se va supune poruncii marelui zeu şi va urma fără şovăire pe rege. Marele preot pieri prin fumul de tămîie în grota din stîncă, rămase acolo o vreme, în timp ce corul intona un imn de slavă. Ieşi învăluit de valul de fum, se apropie de marele altar şi, cu voce ce făcu mulțimea să se înfioare, începu să vorbească, privind spre cer, ținînd brațele în sus:

— Mare zeu, am venit în fața credincioşilor tăi spre a le face cunoscută porunca ta. Le spun, Mare zeu, că cei ce nu vor da ascultare se supun judecății tale; le spun, Mare zeu, că cei vinovați vor fi arşi de vii aici în fața Marelui altar; le spun, Mare zeu, că toată familia aceluia care ți-a călcat voia va pieri în suferință; le spun, Mare zeu, că tu eşti hotărît să salvezi poporul dac, să-l faci să nu cada în robia hoardelor care vin de aiurea şi încearcă să se statornicească pe pămîntul nostru. Aşa vor face cu toții, Mare zeu, vor smulge din rădăcini vița de vie şi o vor arde, vor vărsa şi arunca pe cîmpuri şi în rîuri vinul pe care îl au şi vor deveni oameni cumpătați! Da, Mare zeu, poporul se leagă cu jurămînt că va da ascultare poruncii tale! Nu vor avea odihnă, Mare zeu, capnoboții şi preoții vor umbla pretutindeni să vadă dacă toți ți-au făcut voia, iar pe cei vinovați îi vom aduce în fața judecății tale!

Un murmur surd se întinse pretutindeni, plutind în valuri pe deasupra mulțimii, femeile se rugau năpădite de recunoştință către Zamolxis, în timp ce bărbații, cu totul descumpăniți, se priveau împietriți, neîndrăznind să-şi verse obida din suflete. Ceea ce auziseră nu se mai pomenise în Dacia, nu le venea să creadă, tot sperau ca pînă în cele din urma amenințările marelui

preot vor fi date uitării pe măsura scurgerii timpului. Erau în prag de iarnă, gîndeau că pînă în primăvară se vor schimba multe.

Într-o zi, pe la sfîrşitul lui noiembrie, capnobotul Rogus cu garda sa de preoți se opri la cetatea tarabostelui Orios, în apropiere de Apulum. Văzuse în drumul său că pe moşia aceea nu se scosese şi nu se arsese nici un butuc de vița devie, ceea ce-l făcuse să cadă la bănuială că nici vinul nu fusese vărsat şi împrăştiat. La vederea preoților, străjile cetății închiseră porțile şi începură să sune din cornuri ca pentru luptă, aşa cum aveau poruncă. Tarabostele ieşi în întîmpinarea lor:

— Marele zeu să fie cu tine, Mare preot! îl primi el pe capnobot, căutînd să se arate bucuros de oaspeți. Dacă vrei să poposeşti la mine, poți să rămîi cîte zile doreşti.

— Şi cu tine, taraboste Orios, să fie Marele zeu, dacă nu l-ai supărat. Ce gîndeşti să faci cu vița de vie? Dar în beciuri mai ai vin? Sînt trimis de Marele preot...

Tarabostele nu-l lăsă să sfîrşească ce voia să spună:

— Eu nu ascult decît de rege, el nu mi-a cerut nimic. Datina noastră din străbuni nu s-a schimbat, fiecare taraboste este stăpîn pe cetatea, moşia, comatii şi sclavii săi.

— Nu te temi de judecata Marelui zeu, taraboste?

— Dacă mă amenințI, pun suăjile să te alunge!

— Am plecat, taraboste Orios, murmură capnobotul, întorcînd calul. Mă voi ruga Zeului cel Mare pentru iertarea ta!

În satul de la poalele dealului pe tîmpla căruia se înălța cetatea, capnobotul puse garda să caute prin colibele şi beciurile comatilor. Preoții găsiră nenumărate burdufuri, cofe, oale şi butoaie pline cu vin, puse la păstrare, ca pentru iarna. Îngroziți, unii comati le scoaseră şi le vărsară în văzul lor, alții se arătară nepăsători, nutrind gîndul ca peste noapte să le ducă în locuri tainice, unde nu vor putea fi găsite.

După două zile, un capnobot trimis de pe Kogaion anunță pe tarabostele Orios că era chemat de marele preot. Acesta refuză să se prezinte. Totul fusese însă dinainte pregătit, cete din oastea preoților încercuiră cetatea şi satul, se dezlănțui o luptă scurtă şi tarabostele se văzu nevoit să se predea. O dată cu el au fost luați şi cîțiva comati de pe moşia sa.

Din nou au fost strînşi pe Kogaion toți tarabostii şi cîte o pereche de comati din fiecare sat. La judecare marele preot se arătă neînduplecat,

dovedi o energie ce-l făcea de nerecunoscut. Cînd regele îi şopti că era periculos să fie dat morții un taraboste, Deceneu rosti cu profundă convingere:

— Trăim un moment greu, Mărite rege, este în joc soarta Daciei! Pierdem un taraboste şi un comate, dar trezim la viață un întreg popor!

Dintre comati se stabilise dinainte unul care să fie judecat alături de taraboste. Momentul de încordare maximă se dovedi la ieşirea marelui preot din grotă învăluit de valul de fum, cînd, apropiindu-se în fața marelui altar, a strigat:

— Marele zeu a poruncit ca aceşti doi vinovați să fie arşi de vii! Dacă poporul dac nu-i îndeplineşte voia, va fi lovit de pîrjol, cutremur, trăznete şi molime! Mare zeu — continuă apoi, schimbînd tonul spre implorare, ridicînd brațele — poporul se leagă să nu mai iasă din voia ta şi te roagă să-l ierți!

Îngrozită, mulțimea izbucni, făcînd să răsune văile:

— Ne legăm, Mare zeu! Te rugăm să ne ierți, Mare zeu!

Acolo, în apropierea marelui altar, tarabostele Orios şi comatele şi-au dat sfîrşitul în flăcări, în timp ce corul intona un imn de slavă marelui zeu.

Cele petrecute s-au întins ca fulgerul pe tot cuprinsul țării.

În acea toamnă, a cărei vreme bună s-a prelungit mult, pe deasupra Daciei a plutit un val de negură cu puternic miros de vin, amestecat cu înecăciunea fumului ce se înălța din grămezile buturilor de viță de vie care ardeau pe coastele dealurilor.

4

Comosicus ardea de nerăbdare să se înapoieze acasă, îl chinuia dorul de Ina. În curînd urmau să se împlinească doi ani de cînd venise la Dionysopolis. Timpul se scursese destul de repede, îl ajutase prietenia lui Theon, fiul cel mare al lui Acornion, cu care se potrivea în multe privințe, erau şi de aceeaşi vîrstă. De fapt şi cu ceilalți copii ai dionysopolitanului: Hector — de treisprezece şi Egina — de unsprezece ani, trăia într-o apropiere atît de strînsă, încît unui străin de casă îi părea o legătură frățească. În cetatea de pe țărmul Pontului Euxin viața se desfăşura tumultuoasă, ca în oricare aşezare întemeiată de grecii întreprinzători, în căutare de cîştiguri bune şi uşoare, negustori cu corăbii încărcate de mărfuri veneau şi plecau fără încetare la Histria, Tomis şi

Callatis sau chiar mai departe, spre Bizanț şi Atena. Casa lui Acornion era mare şi frumoasă, el trecea în cetate drept un om bogat, se bucura de o aleasă considerație din partea concetățenilor. Construcția era o îmbinare de elemente elenistice şi romane, cu peristil interior al cărui portic fusese orientat spre miazăzi, pentru ca soarele să pătrundă cît mai mult timp în încăperi. În andron, sala în care aveau loc banchetele, pardoseala era de mozaic cu desene din combinații ale roşului cu albul şi cu negrul, iar alături, în camera de primire, pusese marmură albă frumos lustruită. Mai departe, tot la parter, se întindeau bucătăria, baia, cămara şi boxele unde dormeau sclavii. Deasupra se aflau: camera soților, încăperile copiilor, precum şi a femeilor — gineceul.

Cînd sosise Comosicus, Acornion se văzuse pus într-o situație greu de împăcat: Theon sfîrşise şcoala gramatistului, unde învățase să scrie şi să citească, trecuse la aceea a pedotribului — profesorul de gimnastică, iar Hector era prea mic pentru a însoți prin cetate pe dacul puțin obişnuit cu lumea ce forfotea pe străzile înguste. Îi venise în ajutor faptul că „barbarul” —aşa cum se spunea dacilor prin cetățile de pe țărmul Pontului Euxin — ştia să scrie şi să citească chiar în limba greacă, ieşise din încurcătură angajînd pe Kallisthene, profesor de retorică şi filozofie, pentru Theon şi Comosicus. Scopul urmărit era ca dacul să învețe cît mai bine să vorbească limpede, curgător şi frumos, ca grecii şi romanii. În cetatea Dionysopolis nimeni nu bănuia că Acornion era omul de încredere al lui Burebista, îndeplinea misiuni speciale, mergînd ca trimis al său pe lîngă regii şi căpeteniile popoarelor cu care avea legături. Era un abil diplomat grecul, îndeletnicire pentru care primea o bună răsplată de la regele dac, de aceea în această artă subtilă a diplomației îl iniția chiar el pe tînărul dac. Îi spusese regele, pe un papirus trimis printr-un negustor: „Să-mi faci din Comosicus un iscusit om pentru solie, ca tine, să mă pot încrede în el, să-l trimit la nevoie chiar şi la Roma, al cărei pericol se apropie de Dacia.” Nu neglijase la cei doi tineri nici întărirea trupului, măiestria de a lupta cu spada şi a trage cu arcul, lucru pentru care, deşi aveau profesor pentru învățătură mai înaltă, îi obligase să meargă cu regularitate la palestra, terenul de sport în aer liber, de formă pătrată, împrejmuit cu ziduri, avînd pe două laturi încăperi pentru dezbrăcare, baie şi odihnă, împodobit cu statui ale zeului Hermes, patronul gimnaziilor. Stăpînul palestrei era pedotribul. Acesta purta o mantie de purpură, el arăta cum trebuie executat fiecare exercițiu, caracteristicele gimnasticii greceşti fiind: nuditatea

completă — gymmos însemna gol, ungerea cu ulei pe trup şi mişcarea în sunetele oboiului. La început Comosicus încercase un simțământ de reținere, îi era ruşine să iasă pe palestra complet dezbrăcat şi îi era silă să se ungă cu ulei. Se obişnuise greu să se comporte ca ceilalți tineri. Trei erau sporturile la care pedotribul îi remarcase calitățile: lupta, aruncarea suliței şi aruncarea discului. Scopul urmărit prin luptă era acela de a-l face pe adversar să cadă, învingătorul să rămînă în picioare, şi aceasta se repeta de trei ori. La suliță, pe lîngă putere era nevoie şi de agilitate. Sulița sportivă avea un şiret de piele lung cam de două palme, prins cu un capăt la mijlocul ei, care se înfăşură pe tija de lemn, lăsînd liber celălalt cap, ce se termina cu un inel de fier prin care aruncătorul îşi trecea două degete: arătătorul şi mijlociul de la mîna dreaptă. O dată cu aruncarea, desfăşurarea şiretului dădea suliței şi o mişcare de rotație, dublîndu-i sau chiar triplîndu-i distanța parcursă prin aer. În întrecerea cu discul îşi spunea cuvîntul mai mult agilitatea, legată de răsucirea şi înclinarea trunchiului, îndoirea şi mişcarea picioarelor, avîntul, oprirea şi alegerea momentului de slobozire. Pedotribul era încîntat de măiestria lui Comosicus, cînd intra pe palestra în primul rînd întreba dacă dacul venise. Şi Theon se dovedea un bun sportiv, întrecea pe alții mai ales la fugă şi sărituri. În timpul liber Theon şi Comosicus se duceau în agora, piața plină de prăvălii şi ateliere, unde negustorii şi meşteşugarii făceau afaceri bune, lăudîndu-şi marfa în gura mare spre bucuria cumpărătorilor. Tot în agora puteau fi văzuți dansatori, scamatori, mimi şi măscărici care înveseleau mulțimea cu jongleriile lor. De multe ori luau parte la jocuri ce se încingeau între tineri într-un loc mai retras al pieții, cele mai multe de noroc: aruncarea zarurilor, a monedelor, a arşicelor sau a bobilor, jocuri care se sfîrşeau deseori cu ceartă şi bătaie. Dar plăcerea lor cea mai obişnuită era să hoinărească prin port şi pe ulițe, să intre prin prăvălii şi ateliere, mai ales la bărbieri, unde aflau veşti noi, puteau înnoda discuții lungi, arătîndu-şi astfel elocința, deşi aveau în față oameni care nu înțelegeau prea multe din cele spuse de ei. Erau încă la vîrsta cînd toate le păreau cu putință, cînd viața se arăta frumoasă, prevestind un viitor plin de satisfacții. Cît priveşte fetele, deşi vecinii aveau fiice de vîrsta lor, Comosicus nu se lăsase atras de nici una, dragostea sa pentru Ina se menținea încă puternică. De altfel ştia că nu-şi va trăi viața în Dionysopolis. Sosise vremea, spera, ca în curînd să pornească înapoi spre Dacia.

Acornion şedea la fereastra ce dădea spre mare. De acolo privea adesea ţărmul ce înainta spre larg, formînd golful care adăpostea portul cetăţii, urmărea mişcarea corăbiilor ce se încrucişau în lung şi în lat, venind sau plecînd, şi încordările vîslaşilor — sclavi legaţi cu lanţuri — pe care stăpînul îi bicuia la cea mai slabă delăsare. Mintea îi alerga departe, vedea întinsul apei ce se pierdea la orizont, îşi imagina că lumea era fără sfîrşit, deşi ei, grecii, împînziseră ţărmurile cu coloniile lor. Îl readuse la realitate un zgomot în peristil, apoi auzi vocea lui Theon. Îşi aminti că se pregătise să stea de vorbă cu Comosicus. Trimise pe o sclavă să-l cheme.

— Toţi zeii cu tine, Comosicus! îl primi, văzîndu-l cum se pleca încă din uşă cu mult respect. Stai, îl îndemnă, arătîndu-i un scaun.

— Şi eu mă rog Marelui zeu pentru...

— Tocmai pentru asta te-am poftit la mine, îl întrerupse. Spune-mi, te-ai gîndit cumva, pe cine îl crezi mai puternic, pe Zeus — tatăl zeilor noştri, sau pe Zamolxis — tatăl zeilor voştri?

Comosicus nu răspunse, îl privea mirat, nu înţelegea ce urmărea.

— Am glumit, reluă Acornion, răspunsul la întrebarea asta ar fi o adevărată filozofie.

— Sau nu ar fi nimic. Dacă Zamolxis a făcut cerul şi pămîntul, oamenii, animalele şi munţii — cum credem noi dacii, atunci ce a mai rămas să făurească Zeus? Kallisthene ne-a spus că filozofii sînt în încurcătură de cîteva sute de ani, unii cred că există zei şi trebuie să ne rugăm lor, alţii — şi aceştia par să fie cei mai mulţi — susţin că ei nu sînt altceva decît plăsmuiri ale minţii omeneşti.

— Da, aşa am gîndit şi eu de multe ori. Uite unde îmi alerga gîndul, cînd ţi-am făcut întrebarea: Ai vrea să mai rămîi la Dionysopolis sau te-ai grăbi să porneşti spre Dacia: adică, ce alegi, pe Zeus sau pe Zamolxis?

— Pe Zamolxis! Vreau să mă întorc acasă!

— Dar ţi-am spus de multe ori că vei deveni omul de încredere al regelui Burebista, că vei fi trimisul lui cînd într-o parte cînd în alta. Nu vei sta numai acasă, alături de soţie...

— Îl voi sluji cu devotament pe rege '

— Frumos, asta îmi place, te-ai făcut un adevărat bărbat. De altfel ai şi vîrsta, în curînd vei împlini douăzeci şi unu de ani. Aici, în cei doi ani ai învăţat multe, dar îţi mai lipseşte ceva: trebuie să cunoşti lumea, să ştii cum să te porţi în relaţiile cu oamenii, mai ales cu aceia care au un rang înalt în conducerea unei ţări. Pentru asta, înainte de a te înapoia în Dacia,

va trebui să faci o călătorie la Atena, unde am un bun prieten, acesta te va însoți la Roma. Este om cu trecere, are legături cu senatori, magistrați şi patricieni. Acolo vei merge în Forum, unde vei asculta pe marii lor oratori, te vei duce în Senat şi vei vedea cum se dezbat treburile politice, cum se conduce întinsul imperiu roman. Acum ştii bine limba Romei, aşa că nu vei întîmpina nici o dificultate. Bani avem destui, ne-a trimis regele mai mult decît este nevoie. Plecarea va fi peste o lună, cînd un negustor de încredere porneşte de aici spre Atena. Poate că peste o jumătate de an vei fi înapoi în Dacia, un om cu vederi largi, care ştie ce înseamnă lumea, un ajutor de nădejde al regelui.

Comosicus mulțumi pentru sfaturi şi pentru grija ce-i arăta. Ieşi ducînd în suflet o neîmpăcare nelămurită, gîndul la drumul lung, pe care îl avea de făcut înainte de a se întoarce acasă, îi dădea parcă o stare de oboseală, acea călătorie îi părea că nu se va sfîrşi niciodată. A doua zi reluă cu Theon modul lor obişnuit de viață, mergînd cînd la palestra, cînd în agora. Pentru că mai avea o lună pînă la plecare, nu începu să-şi facă pregătirile. Într-o zi, în agora, se opriră lîngă un grup de tineri, toți cunoscuți, care se înveseleau jucînd kyboi, un joc cu trei zaruri, ale căror fețe erau numerotate cu primele şase numere. Fața cu cifra unu se numea kybos. Cea mai bună şansă era „aruncarea Afroditei” — de trei ori şase, iar cea mai rea „aruncarea cîinelui” — de trei ori unu. Unul dintre tineri — Aristip — îi întărîtă să joace. Fiecare punea cîte un obol, monedă mică de bronz, şi arunca pe rînd zarurile. Cel ce reuşea să obțină „aruncarea Afroditei” lua toți banii, iar acela care avea neşansa să-i cadă „aruncarea cîinelui” trebuia să mai pună un obol.

Natura îşi are curiozitățile ei, în procesele sale de orice fel acționează probabilitatea şi întîmplarea, lucru de care prea puțini oameni țin seama, de aceea mulți se expun, mai ales la jocurile de noroc. Aşa se explică faptul că de două ori Comosicus obținu „aruncarea Afroditei”, iar Aristip — „aruncarea cîinelui”. Cînd Comosicus trase şi a treia oară „aruncarea Afroditei”, spumegînd de furie pentru neşansa sa, Aristip exclamă cu ciudă:

— Barbarul are noroc ca un porc!

În acea clipă toată agora începu să se învîrtească prin fața lui Comosicus, strînse pumnii năpădit de mînie şi strigă:

— Eu barbar, mă, veneticule! Uiți că aici, unde voi grecii ați întemeiat colonii, este pămînt de-al neamului meu?

Începu să-l lovească unde nimerea cu pumnii şi cu picioarele. Aristip încercă să fugă, dar se împiedică şi căzu. Comosicus sări asupra lui şi continuă să-l lovească. În cîteva clipe faţa grecului se umplu de sînge. Theon reuşi cu greu să-l potolească pe dac. Cînd ceilalţi îl ridicară pe Aristip, constatară că în cădere acesta îşi scrîntise mîna stîngă. În acel moment toţi intrară în panică, cel lovit era fiul arhontelui polemarh — magistratul ce instruia cazurile în procesele privind pe meteci şi străini.

Dîndu-şi seama de situaţia grea ce se crease pentru Comosicus, Theon povesti tatălui cele petrecute, fără să-i ascundă că luaseră parte la jocul de noroc numit kyboi. Acesta nu-l certă pe Comosicus, vorbi potolit:

— Da, întîmplarea asta ne obligă să schimbăm într-o oarecare măsură cele plănuite. Desigur, cel mai simplu lucru ar fi să te trimit repede în Dacia, dar nu voi face asta, nu renunţăm la călătoria despre care ţi-am vorbit, la Atena şi Roma. Nu trebuie să uităm că în Dionysopolis, la fel ca în orice cetate greacă, un străin poate fi socotit în cel mai bun caz în rîndul metecilor, adică al celor care locuiesc într-o cetate care nu este prin naştere a lor. Să zicem că pe tine, Comosicus, te socoteşte un metec. În acest caz, arhontele polemarh te poate supune la torturi, iar eu voi fi nevoit să te reprezint în faţa magistratului, dîndu-rnă drept patronul tău. Care tată nu ia parte fiului său? Pentru că Aristip este feciorul arhontelui, acesta se va arăta necruţător, astfel că ne-am putea aştepta să fii condamnat la exil într-un loc pe care nici nu-l bănuim. Pentru asta socotesc că va trebui să porneşti cît mai curînd spre Atena. Să te pregăteşti, Comosicus! Eu voi coborî chiar acum în port, sper să găsesc o o corabie care pleacă într-acolo.

Se înserase cînd Acornion şi Theon îl duseră pe Comosicus pe corabie. Negustorul — stăpînul corăbiei — un grec cu faţa tăbăcită de vînt şi arsă de soare, îl puse în lanţuri, ascunzîndu-l printre vîslaşi pînă se îndepărtau de Dionysopolis. Acornion îl cunoştea bine, avea încredere desăvîrşită în el, de aceea îi înmînă întreaga sumă de bani pe care să o dea lui Comosicus după sosirea la Atena. Cînd o slabă geană de lumină se arătă spre răsărit, înainte de ivirea zorilor, corabia ieşi încet din port şi porni de-a lungul ţărmului spre miazăzi. Avea vînt bun, îi împingea cu spor umflînd pîn-zele. Vîslaşii se bucurau, puteau să se odihnească; era singura mulţumire în chinuita lor viaţă de sclavi. De cum se săltă soarele pe cer şi cetatea Dionysopolis pieri în zare, negustorul scoase pe Comosicus din lanţuri şi-l duse sub acoperişul micului său adăpost, îi dădu stafide şi vin, lăsîndu-l apoi singur. Corabia era plină de mărfuri luate de la Tomis, Callatis şi Dionysopolis:

grîu, miere, ceară, sare şi altele, vîndute mai ales de geții din apropierea acelor cetăți. Merseră astfel trei zile, cu vînt din spate, tare numai atît cît să împingă corabia, fără să răscolească valuri prea mari. În cea de a patra zi, negustorul zări departe o corabie, dar nu reuşi să distingă în ce direcție plutea. Curînd se convinse că se îndrepta către el. Cîrmi spre dreapta, căutînd să se apropie de țărm, dar îşi dădu seama că nu putea coborî pe uscat din cauza stîncilor ce înaintau în mare. Corabia străină se apropia cu spor. Acum nu se mai înşela, erau piraţi. Se grăbi să dezlege vîslaşii din lanțuri, le împărți sulițe pentru luptă, dădu lui Comosicus o spadă şi luă şi el una. Totul se dovedi însă zadarnic. Cînd piraţii săriră peste ei în corabie, vîslaşii nu încercară să se opună, nu datorau nici o recunoştință stăpînului, ştiau că vor fi vînduți altuia, iar ei vor rămîne tot sclavi. Comosicus luptă cu bărbăție, dar se văzu năpădit de numărul mare al piraților, fu doborît şi legat în lanțuri. Negustorul îşi dădu sfîrşitul străpuns de o suliță. Scurt timp după aceea, corabia încărcată cu mărfuri a negustorului urmă pe a piraților, avînd la vîsle aceeaşi sclavi, alături de care fusese din nou legat Comosicus, întocmai ca la plecarea din Dionysopolis. După alte patru zile, tînărul dac se văzu vîndut ca sclav în piața dintr-o cetate de pe țărmul Mării Propontida[21]. Îl cumpărase un meşter făurar.

5

De multe ori în mesajele sale, Burebista rugase pe Acornion să găsească şi să-i trimită un grec învățat, căruia să-i încredințeze treburile de cancelarie ale țării, să-l facă şeful scribilor, iar de va fi cu putință să înființeze şi o şcoala în care tineri daci să devină scribi. Îşi dădea seama că o țara întinsă cum avea el în minte Dacia pe care visa să o înfăptuiască, ale cărei hotare să treacă de Pathissus şi Tyras, să ajungă pe țărmul Pontului Euxin, era greu să fie condusă şi organizată fără ajutorul scribilor. De fapt în tot ce făcea regele întreba, căuta să afle de la marele preot cum era acel lucru sau acea treabă la greci şi la romani. Ceruse lui Acornion un grec învățat pentru că acesta îi spusese cît de mult urau urmaşii lui Pericle pe cei ce le cotropiseră țara. Într-un astfel de om se putea încrede, n-ar fi existat pericol ca ceea ce pregătea în taină să fie aflat de duşmani, şi mai ales de Roma. Prin grăbirea plecării lui Comosicus la

21 Marea Marmara

Atena, Acornion nu vedea cum ar putea să-l mai folosească pe Kallisthene, profesorul celor doi tineri, ținîndu-l numai pentru Theon. Îl întrebase dacă ar vrea să meargă în cetatea de scaun a regelui dac, iar acesta primise cu recunoştință. Era ceea ce el de mult dorise, să ajungă într-un loc unde să poată înființa o şcoală mare, ca la Atena.

Venise primăvara, pădurea înverzise şi plaiul înflorise. Regele se plimba abătut prin încăperea sa de lucru din cetatea Sargedava, îl supărase Buthis, constructorul dac care supraveghea lucrările de înălțare a noii cetăți de scaun — Sarmizegetusa. Se convinsese, Buthis era un bun meşter în lucrările de zidărie şi dulgherie, dar nu şi un bun conducător al unui şantier mare. Îi spusese marele preot cum făceau romanii, acolo supravegherea şi conducerea lucrărilor erau încredințate unei legiuni, munca se desfăşura în ordine şi disciplină militară. În țară populația se liniştise după furtuna prin care trecuse — arderea viilor şi aruncarea vinului — primise veşti bune, în sate bărbații şi femeile ieşiseră la muncă prin țarini şi livezi. Din toamnă îl privea cu alți ochi pe marele preot, nu-l mai vedea slab şi micuț la trup, ci vînjos, cu forță ca de uriaş. Supărarea sa îşi avea obîrşia mai mult în faptul că se afla la o răscruce, trecea printr-o stare de îndoială, nu se putea hotărî cu ce anume să se grăbească: cu construirea şi întărirea cetăților sau cu pornirea luptei împotriva triburilor străine vecine, care se aşezaseră pe pămînt dac şi stăpîneau populație dacă. Se întoarse de la fereastră auzind uşa deschizîndu-se. În pragul ei se opri Carpio:

— Mărite rege, calul şi garda sînt gata, putem pleca! Astăzi de dimineață a sosit în cetate un trimis de la Dionysopolis. Mi-a spus că în momentul cînd vei avea răgaz ar vrea să-ți vorbească. A adus cu el şi un papirus din partea lui Acornion.

Regele rămase un timp pe gînduri, trecîndu-şi degetele prin barbă, apoi, se hotărî:

— Să-l aduci aici! La Sarmizegetusa plecăm mai tîrziu. În fața lui se prezentă un bărbat înalt, cu față prelungă, încadrată de barbă neagră, deasă, ondulată, cu privire limpede, pătrunzătoare.

— Mărite rege, rog zeii mei şi ai tăi să te ajute în tot ce vrei să săvîrşeşti! Sînt Kallisthene, rhetor şi filozof, sînt şi venit, şi trimis: venit, pentru că asta a fost dorința mea; trimis — fiindcă ți-am adus un mesaj de la un bărbat în care te îndemn să-ți păstrezi toată încrederea. Am învățat doi ani pe Comosicus multe din tainele filozofiei, geometriei şi retoricii, silindu-mă

în schimb, să prind de la el limba dacă. Iată, Mărite rege, mesajul lui Acornion scris în limba Romei, aşa cum ai înţelegere cu el, încheie, întinzîndu-i papirusul.

Cu oarecare grabă, parcă temîndu-se să nu primească o veste rea, regele desfăşură papirusul şi citi:

„Acornion de la Dionysopolis
către
Regele Burebista al Daciei,
Sănătate!

Aşa cum mi-ai cerut de multe ori, Mărite rege, îţi trimit pe Kallisthene, rhetor şi filozof, care s-a legat faţă de mine să te slujească din toată puterea, cu credinţă, să facă din Dacia o a doua patrie. El îţi va putea învăţa toţi scribii de care ai nevoie, iar dacă va avea o şcoală va primi acolo mulţi tineri dornici să pătrundă în tainele geometriei şi filozofiei. Cu ajutorul lui am reuşit să fac din Comosicus un bărbat luminat, înţelept, de nădejde. Foloseşte cum crezi mai bine pe Kallisthene, Mărite rege, încredinţîndu-i şi lucruri ce le faci în taină, pentru că ştie să tacă, să se ferească de iscoade. Pe Comosicus l-am trimis la Atena şi la Roma, aşa cum ne-am înţeles. Martori îmi sînt zeii, spun sincer adevărul! Vei avea în el un sprijin neprețuit, gata în orice clipă să se sacrifice pentru ţară şi rege. Ne-a şi dovedit aici cît de mult îşi iubeşte neamul.

De la Roma nu am veşti prea bune. După moartea lui Sylla, războiul civil a reînceput. Anul trecut Pompeius şi Crassus, fiecare cu armata sa, ajunşi în apropierea Romei au căzut la o înţelegere, cu condiţia ca amîndoi să fie aleşi de Senat consuli. Susţinuţi de mulţi senatori, alegerea s-a făcut, însă scurt timp după aceea ei s-au întors împotriva lor — a senatorilor — au abolit aproape toate legile făcute de Sylla. Acum Roma a pornit o luptă împotriva piraţilor, care dau lovituri pe toate mările. Corsarii nu se mulţumesc să atace numai corăbiile, ci şi ţărmurile, jefuiesc cetăţile, iau captivi şi îi vînd ca sclavi. Pe cei bogaţi îi eliberează pentru o bună plată. Am auzit că au răpit doi magistraţi romani cu gărzile lor, precum şi pe fiica unui senator aflat în villa din bogata lui fermă de la Cumae.

Voi primi veşti noi cînd Comosicus va ajunge la Roma şi te voi înştiinţa degrabă, pentru a-mi spune ce trebuie făcut. În curînd, Mărite rege, va veni la tine un mare negustor de la Tomis, se numeşte Hegias, primeşte-l cu încredere. Are prieteni nu numai prin cetăţile de pe ţărmul Pontului Euxin, ci

şi în alte părți, pînă la Atena şi Roma. Fiecare grec nu visează decît să vadă legiunile romane alungate din Elada. Atît am avut să-ți spun.

Sănătate, Mărite rege! Mă voi ruga lui Zeus şi zeiței Tyhe pentru izbînda ta în toate!"

Regele înfăşură papirusul privind pe noul venit cu un zîmbet larg între barbă şi mustăți. Cele scrise de Acornion îl mai linişteau. Teama lui era de Roma. După răscoala sclavilor sub conducerea lui Spartacus, armata romană avea de luptat cu piratii, ceea ce însemna că nu se va îndrepta spre Tracia, apropiindu-se astfel de Dacia.

— Aşadar, Kallisthene, după cum spune Acornion, ai vrea să trăieşti în Dacia? Vorbeşte-mi despre tine. Ce te-a împins să părăseşti cetățile voastre frumoase şi bogate, să vii aici, unde, aşa cum ai văzut în drumul tău, trăim mai simplu, sîntem... „barbari", cum ne numiți în lumea voastră? Te apasă ceva pe suflet? Nu trebuie să uiți că eu am nevoie de un om care să-mi fie devotat cu totul, să nu-i pun niciodată sinceritatea la îndoială. Pe cei ce nu se supun cuvîntului regelui şi pe trădători îi ardem de vii!

— Mărite rege, port în mine o grea suferință, mă socotesc un om fără țara. De cînd Roma a cotropit Elada, mulți greci nu-şi mai găsesc locul. Unii şi-au aflat scăpare în cetățile de pe țărmul Pontului Euxin, unde sînt frați de-ai noştri, care se împacă bine cu geții ce trăiesc între Istros şi mare, alții — după cum le-a fost firea — s-au dat de partea cotropitorului. Greci pe care zeii i-au înzestrat cu frumoase daruri ale sufletului şi minții s-au dus la Roma şi au rămas acolo, punîndu-se în slujba împăraților şi senatorilor, satisfăcînd gustul patronilor lor. Ei au devenit neîntrecuți în poezie, retorică, istorie şi geometrie. Sînt şi păreri care susțin că imperiul Romei este condus din spate de fiii Atenei, că ei sapa adînc la prăbuşirea lui. Iată, Mărite rege, doua moduri de luptă împotriva duşmanului: unul activînd în apropierea lui, îndreptîndu-l spre o cale greşită; celălalt, trecînd în partea opusă, alăturîndu-se acelora care sînt hotărîți să-l înfrunte pe față, cu armele. În lumea noastră de astăzi, cînd Roma şi-a întins hotarele pînă departe spre răsărit şi apus, poporul dac a rămas o speranță, numai el ar putea să înfrîngă legiunile romane, dacă ele vor ajunge pînă aici. Am spus: legiunile romane, pentru că aşa ne-am obişnuit să le numim, de fapt ei folosesc legiuni de gali şi de germani pentru a bate pe parți sau pe egipteni, şi legiuni de greci, macedoneni şi traci pentru a supune triburi de gali şi de germani. Războiul civil care se poartă acum la Roma este ca o răfuială între o bandă de tîlhari, căci pentru lume ei tot tîlhari rămîn, jefuiesc şi unii şi

alții. Acesta sînt eu, Mărite rege: rhetor şi filozof, gata oricînd să învăț pe alții, însă în adîncul sufletului mă simt şi un luptător. Te voi sluji cu credință, din toată puterea, Mărite rege, pentru că de acum înainte Dacia va fi a doua patrie a mea!

Tulburat, regele trase adînc aer în piept. Îl ascultase cu încordare, impresionat de adevărul spuselor lui, cu încredere sporită. Rosti, punîndu-i mîna pe umăr:

— M-ai copleşit de tot, Kallisthene! Dacă n-ar fi la mijloc Acornion, în care am o încredere desăvîrşită, aş fi bănuit că duşmanul şi-a ales o iscoadă cum nu se poate mai iscusită. Rămîi în Dacia, te iau pe lîngă mine, tu îmi vei organiza un oficiu — îi spun şi eu ca romanii — un oficiu al scribilor țării. Vei primi atîția tineri cît vei avea nevoie, vei face din ei scribi buni. Pînă acum m-a ajutat marele preot, şi el se zbate să înființeze un oficiu al scribilor cultului lui Zamolxis, vrea să noteze şi să păstreze pentru urmaşi tot ce se ştie din trecut şi tot ce se întîmplă zi de zi în viața poporului dac. El, Deceneu, este cel mai înțelept dac, cel mai harnic ajutor al meu. Şi el se gîndea să facă o şcoală, dar nu găsea omul potrivit. După ce înjghebezi oficiul public al scribilor, tu rămîi să te ocupi numai de şcoală. Vom avea ca la Roma, Kallisthene, o academie, iar tu vei fi rhetorul ei. Pînă vom construi noua cetate de scaun, stăm înghesuiți aici la Sargedava; în timpul ăsta te obişnuieşti şi tu să trăieşti în mijlocul dacilor. Acum te dau pe mîna tarabostelui Oroles, tatăl lui Comosicus, el îți va aranja tot ce îți trebuie, iar tu îi vei povesti toate poznele făcute de feciorul său acolo, la Dionysopolis. Zeii mei şi ai tăi, Kallisthene — zic şi eu ca tine — să te ajute, să faci numai binele şi să trăieşti o viață frumoasă aici, în Dacia!

Nu se scurse mai mult timp cît urcă soarele cu o suliță pe cer şi regele alerga în galopul calului pe drumul ce urca spre Sarmizegetusa. Garda îl urma la cîțiva paşi, atentă la tot ce se mişca în jur. Întotdeauna Burebista era grăbit, niciodată nu avea odihnă. Ajuns sus sări de pe cal şi opri pe lîngă zidul de apărare, la care lucrau numeroşi oameni: zidari, pietrari, fierari, dulgheri, printre care se mişcau fără încetare cărătorii de materiale. Zidul era o construcție impresionantă, măsura 18 picioare în înălțime şi 12 în lățime. Nu înaintase mult cînd îl prinse din urmă Buthis, constructorul. Mărunt, gros, cu fața roşie, călit de muncă, în tinerețe lucrase în egală măsură dulgherie şi fierărie, era îndrumătorul şi supraveghetorul lucrului. Se începuse cu zidul de apărare, construcție care cerea un colosal volum de lucru, cu condiții deosebit de grele, pe teren puternic înclinat, iar în unele

locuri chiar prăpăstios. Piatra se aducea de la distanță destul de mare, dintr-un colț de munte de la apus de Sargedava. Din zori pînă în amurg se înşirau carele pe drumul ce şerpuia de-a lungul văii, trase de cîte patru boi, însoțite de strigătele comatilor, făcînd să răsune dealurile. La poalele Kogaionului, plaiul din lungul văii ce se lăsa către miazăzi era plin de colibele, bordeiele şi adăposturile înjghebate în grabă de cei ce munceau pe şantier, comati şi sclavi trimişi de acelaşi taraboste, strînşi în jurul căpeteaiiei care îi supraveghea la lucru şi îngrijea de cele necesare hranei oamenilor şi animalelor. În Dacia nu se mai văzuse un şantier atît de mare. Buthis se grăbi să vorbească din mers:

— Am venit, Mărite rege! Mă rog Marelui zeu pentru sănătatea ta!

— Bine, Buthis, şi eu mă rog pentru tine. Ei, te-ai gîndit? Cum facem clădirile şi cum le aşezăm între ziduri? Va fi una pentru rege, iar celelalte pentru căpetenii şi scribi, pentru sfatul țării, pentru oastea ce va fi sus în cetate, pentru oamenii care vor sluji aici; apoi nu trebuie să uităm magaziile pentru veşminte, arme şi hrană, beciurile, grajdurile şi tot ce mai trebuie, încît să se poată trăi vreme îndelungată în caz de pericol.

— Mă frămînt întruna, Mărite rege, dar tot nu pot să mă desluşesc. Numi dau seama cît de mari să le facem, cum să fie zidurile, încăperile, întăriturile şi cum să se lege între ele. O cetate atît de mare şi atît de puternică nu s-a mai înălțat în Dacia, nimeni nu pricepe ce vrei să faci. Am vorbit cu meşterii zidari şi pietrari, fiecare şi-a dat părerea într-un fel, cînd i-am ascultat parcă aveau dreptate, însă pînă la urmă tot încurcat am rămas. Eu zic că ar fi bine să-i strîngem pe toți meşterii în fața ta, Mărite rege, să chemăm şi pe Marele preot, împreună cu cîteva căpetenii, şi să ne sfătuim, să vedem cum ar fi mai bine. Meserie ştim, putem să facem lucru bun, dacă ne dăm seama cum trebuie să arate cînd va fi gata,

Regele îl asculta privind în jos. Mintea îi alerga la Acornion, el ar fi putut să-i trimită un constructor priceput, căruia să-i spună ce voia, iar acesta să gîndească ce trebuia făcut, să pregătească materialele şi să conducă lucrările.

— Bine, vom vedea, vom face aşa cum spui tu. Pînă lămurim lucrurile, să grăbim înălțarea zidurilor de apărare şi a turnurilor de pază. Tot aşa să facem şi la celelalte cetăți începute în locurile alese din jurul Sarmizegetusei. Cum merge treaba, ai oameni destui?

— Aici am peste şapte sute: patru sute comati — bărbați şi femei — şi trei sute sclavi. Acum, de cînd nu mai au vin, îşi văd de treabă, te poți

înțelege cu ei, înainte tot ce făceau părea de batjocură. Mărite rege, printre sclavi este unul, Rundacis, vrednic, bun de gură, vesel, însă întotdeauna nemulțumit: tună şi fulgeră împotriva taraboştilor şi capnoboților. Am vorbit de multe ori cu el, am căutat să-l potolesc, de cîteva ori l-am amenințat cu bătaia, şi ce crezi că mi-a strigat: „Încearcă să mă bați, că asta o poți face, dar să ştii că pe urmă nu mai pun umărul la treabă, chiar dacă mă vei osîndi la moarte!”. Îndrăznesc să-ți spun Mărite rege, să nu fie cu supărare, mă roagă deseori să-l las să-ți vorbească. Asta m-a făcut să mă tem, să-l trimit cît mai departe cînd vii tu pe şantier. Ce nu poate face un nenorocit de sclav la disperare?! Întîmplări s-au văzut multe...

Pe fața regelui se contura un zîmbet. Gîndi că dacă sclavul era vrednic şi vesel, nu putea fi rău, însă ceva frămînta în suflet, era chinuit de o suferință lăuntrică pe care nu şi-o putea stăpîni.

— Vreau să-l ascult. Trimite un om să-l aducă la turnul din colțul de sus al cetății. Pînă îl găseşte, dăm roată pe unde se lucrează şi ajungem acolo.

Găsi pe Rundacis între doi ostaşi din gardă, îl păzeau cu sulițele pregătite, gata să-l străpungă la cea mai mică mişcare. Sclavul nu era stăpînit de teamă, veselia lui obişnuită se pierdea sub o umbră de încordare. Regele făcu un semn şi cei doi ostaşi se retraseră cîțiva paşi. Continuă să-l privească; era tînăr, bine făcut, pletele blonde îi cădeau pe umeri în şuvițe ondulate, nu avea cămaşă, trupul îi era strîns într-o tunică zdrențuită. Îmbrăcat în veşminte bune, putea fi luat drept Carpio, atît de mare era asemănarea între ei.

— Ai spus că vrei să-mi vorbeşti, de ce taci?

— În fața ta, Mărite rege, mi-am pierdut curajul. Arăți ca un om atît de blajin, încît n-aş vrea să te supăr. Dar fiindcă m-au adus aici, tot am să-ți spun. Mărite rege, Marele zeu îmi este martor că nu sila de sclavie mă face să încerc ceea ce îndrăznesc acum, ci dorința de a mă pune în slujba ta. Să ştii că nu vorbesc numai pentru mine, ci pentru mulți alții de pe acest şantier. Din cei trei sute de sclavi aduşi aici de taraboşti, o sută şi douăzeci sînt de sînge dac, iar ceilalți, din cei luați captivi în lupte. Dacii au ajuns astfel din vremea cînd se băteau căpeteniile între ele, jefuiau şi omorau, iar pe cei prinşi îi făceau sclavi. De soarta lor nu s-a mai îngrijit nimeni. Strînşi aici pe şantier, am putut să stau de vorbă cu ei — cu sclavii daci — şi toți s-au arătat gata să mă urmeze.

Regele se gîndi la răscoala sclavilor de la Roma, ridicați la luptă de Spartacus.

— Da, să te urmeze... murmură el. Tu îmi vorbeşti ca o căpetenie de răsculați?

— Dacă porneam revolta, de mult fugeam cu toții prin păduri, căci aici pe şantier sîntem lăsați liberi ca şi comatii, dar prin asta n-am fi făcut altceva decît să trăim ca cetele de tîlhari prin codrii. Îți vorbesc ca o căpetenie, dar nu de răsculați, ci de luptători. Am auzit, Mărite rege, că vrei să-i scoți pe toți dacii de sub jugul străin, să-i uneşti, să trăiască într-o singură țară. Eu sînt gata să te urmez la luptă cu sclavii daci de aici, numai să ne redai libertatea şi armele necesare. Vei avea un pîlc de oaste al celor care au fost sclavi. Ei vor lupta cu sacrificul vieții, urmîndu-te pe tine. Dacă nu te învoieşti, Mărite rege, atunci dă poruncă să ne pună în lanțuri, altfel vom fugi în munți!

Zîmbetul împietrise pe fața regelui, era tulburat şi înflăcărat totodată, întocmai ca învățatul care a făcut o descoperire nouă, ar fi vrut să-l îmbrățişeze pe sclav, nu atît pentru ajutorul ce se oferea să-l dea, cît pentru însuflețirea şi dragostea cu care vorbea. Descoperirea era mare: va da poruncă taraboştilor să-i ia ca luptători pe toți sclavii daci care sînt gata să-şi sacrifice viața pentru țară şi pentru a-şi recăpăta libertatea. Va fi a doua încordare între el şi taraboşti — prima fusese cu stîrpirea viilor şi aruncarea vinului, deşi atunci lupta o dusese mai mult marele preot — îşi spuse, gîndindu-se că aceştia nu se vor arăta gata să-şi elibereze sclavii, că îi socoteau parte din averea lor. Avea nevoie însă de oaste puternică pentru a porni împotriva triburilor ce se aşezaseră peste dacii dinspre marginile țării şi îi stăpîneau.

— Buthis, îl laşi pe sclav liber. Tu Rundacis, poți să-i strîngi repede pe sclavii care vor să te urmeze?

— Da, Mărite rege! Am un semn cu ei, dacă sun din tulnic toți vor alerga spre mine într-un suflet.

— Mă duc o clipă pînă la Marele preot. Pînă atunci, tu să-i aduni, Rundacis, pe locul neted dintre zidul nou al cetății şi Marele sanctuar. Vei fi şi tu acolo, Buthis.

Marele preot aflase că regele venise sus, la şantierul noii cetăți de scaun, tocmai se pregătea să meargă să-i vorbească. Primi vestea cu bucurie, se arătă gata să elibereze toți dacii sclavi pe care capnoboții îi aveau la altarele şi moşiile ce aparțineau cultului lui Zamolxis. Cînd ieşiră

din clădirea în care îşi avea reşedinţa marele preot, văzură dincolo de şantierul marelui sanctuar, sclavii aliniaţi pe două rînduri, ca o unitate militară. În faţa lor stăteau Buthis şi Rundacis. Cînd ei se apropiară, la un semn făcut de Rundacis, strigară păstrînd cu toţii aceeaşi cadenţă:

— Marele zeu să vă dea sănătate, Mărite rege şi Mare preot!

Din jos, dinspre zidul nou, şi de sus, de la marele sanctuar, mulţi lăsară lucrul şi veniră în fugă, oprindu-se într-un cerc larg în jurul liniei de sclavi.

— Şi noi ne rugăm lui Zamolxis pentru voi, răspunse marele preot. Aşadar, sînteţi hotărîţi să deveniţi luptători, să vă daţi viaţa pentru ţară? Văd că între voi sînt unii tineri, plini de vigoare, alţii mai vîrstnici, cu puterile slăbite...

— Dar cu inima bătînd tare în piept! strigă unul cu barba căruntă.

— Dacă este aşa, e bine! reluă marele preot. În faţa Marelui zeu vă legaţi prin mine că veţi urma fără şovăire pe rege?

— Jurăm! strigară toţi, făcînd să răsune valea.

— Marele zeu se bucură. Mă voi ruga lui să ieşiţi întotdeauna învingători în luptă. Acum este rîndul regelui să vă spună de ce v-a dat libertatea.

Regele vorbi rar, apăsat, tulburat:

— Voi, bravilor daci, pe care o soartă crudă v-a făcut să trăiţi viaţă de sclavi, din această clipă aţi devenit luptători! Căpetenia voastră va fi Rundacis! Cînd vom porni la luptă, vreau să am un pîlc de oaste numai din aceia care au fost sclavi. După ce ne vom linişti, toţi veţi primi pămînt, vă veţi întemeia o gospodărie, veţi trăi ca oameni liberi. Tu, Rundacis, să vii cu cîţiva luptători la Sargedava pentru a lua veşminte şi arme. Vreau ca aici la poalele Kogaionului să vă înjghebaţi un adăpost din lemn şi piatră, o mică cetate ca acelea pentru paza drumurilor, voi veţi fi prima unitate militară a noii cetăţi Sarmizegetusa. Să vă ajute Marele zeu să deveniţi cei mai buni ostaşi ai Daciei!

— Să-ţi dea Marele zeu viaţă lungă, Mărite rege! rostiră toţi ca unul, apoi valea se umplu de răsunetele uralelor; în timp ce unii se îmbrăţişau, alţii aruncau căciulile în sus.

La înapoiere, pe drumul spre Sargedava, regele se gîndi la cele petrecute. Aflase că la romani un patrician era socotit cu atît mai bogat cu cît avea mai mulţi sclavi, ceea ce însemna că sclavia era izvor de bogăţie. În Dacia erau atîtea de făcut: să scoată mai mult aur, sare şi fier, să vîndă

mărfuri negustorilor ce veneau din cetățile de pe țărmul Pontului Euxin, să făurească arme, să-şi întărească oastea, să înalțe cetăți puternice, să elibereze pe ceilalți daci, să facă o țară mare cu întreg neamul dac unit. Avea nevoie de sclavi, dar nu de sclavi daci, ci din triburile celor care au năvălit şi s-au aşezat pe pămînt dac. Pe toți captivii ce-i va lua de la scordisci, taurisci, bastarni şi odrişi îi va da taraboştilor ca sclavi, cu ei va face să crească sclavia în Dacia, să sporească bogăția țării. Cu astfel de gînduri, unele deseori frămîntate, urcă în cetate. În zilele ce urmară plecară călăreți spre toate cetățile, cu vestea ca tarabostii să strîngă oastea, să pregătească arme şi hrană şi să aştepte porunca regelui, iar pe sclavii daci, sănătoşi, buni de luptă sa-i trimită neîntîrziat la Sarmizegetusa. Plănuise să înceapă de la Argedava, de dincolo de munți, Cotiso şi Rubobostes să adune pîlcurile lor şi să pornească spre Sargedava, unde se vor uni cu acelea strînse de Duras, Sagitulp şi Oroles. În acest scop, pe Oroles îl trimisese la Arcidava. Era hotărît să pedepsească fără cruțare pe tarabostii care nu vor dovedi sîrguință. În toiul acestei activități, un străjer de la cetatea Buridava — ce păzea intrarea dinspre miazăzi în valea dintre munții Alutusului — aduse vestea că Rubobostes venea spre Sargedava cu un mare număr de captivi, prinşi într-o scurtă năvălire peste Dunaris în dreptul cetății Sucidava. Regele nu mai avu răbdare să aştepte, sări pe cal şi porni în întîmpinarea lor, stăpînit de o bănuială care, dacă se adeverea, îi umplea inima de bucurie, ar fi fost de bun augur. În ziua următoare întîlni şirul lung al captivilor, cu Rubobostes în frunte. La vederea regelui, acesta sări de pe cal:

— Marele zeu să-ți dea sănătate, Mărite rege! salută el.

— Şi ție, Rubobostes! Spune-mi, cîți captivi ai?

— Acuma am peste o sută... Am avut mai mulți, dar mi-au mai scăpat din ei.

— Strînge-i pe toți la un loc, vreau să-i văd.

Cînd îi privi în față, îndoiala regelui pieri, erau toți daci, din cei de dincolo de Dunaris, Gîndi că şi în trecut, ca rege, Cotiso mai luase de dincolo captivi şi făcuse sclavi, tot din daci.

— Văd că şi voi sînteți daci, începu regele. Pînă acum a fost un blestem al neamului nostru, să se bată frații între ei, să se ia captivi, să se jefuiască, pentru că erau mai mulți regi. Noi vom trece peste Dunaris, vom bate pe odrişi şi vom elibera triburile de acelaşi sînge cu noi. Care dintre voi vrea să

lupte alături de noi să treacă aci la dreapta, iar aceia care nu vor sau nu pot, la stînga.

Se stîrni o mişcare grăbită, toți trecură la dreapata, în afară de unul singur.

— Rubobostes, e limpede nu? Aceşti oameni vor forma un pîlc de luptători, cu o căpetenie aleasă dintre ei. Îi duci înapoi la Cotiso, le dați arme şi tot ce trebuie, apoi veniți la Sargedava cu toată oastea voastră, aşa cum i-a dus trimisul meu vestea. Să vedem acum ce este cu acest captiv care, după înfățişare, arată a fi roman.

— Da, Mărite rege! confirmă Rubobostes.

— Dacă este numai unul, îl iau cu mine, va avea grijă de el garda mea, zise, apoi continuă, întorcîndu-se spre cei ce-l însoțeau: Carpio, să dai un cal captivului şi să-l aduci lîngă mine. Pornim îndată înapoi spre Sargedava. Să duci lui Cotiso salutul meu, Rubobostes, şi spune-i că îl aştept cu oastea. Marele zeu să fie cu voi!

Regele întoarse calul şi porni în galop. După el se înşiră garda. Îl bucura faptul că nu se înşelase, se întărea în sufletul său convingerea că dacii de pretutindeni erau setoşi să se unească într-o singură țară. Merse o bună bucată de drum cînd îşi aduse aminte de romanul captiv. Lăsă calul la pas, se întoarse în şa şi îi făcu semn să se apropie.

— Mă numesc Ovinius Redius, Mărite rege. Am trăit la Roma, dar zeii mi-au sorocit altfel... rosti cu îndoială, nesigur dacă va fi înțeles; zile întregi mersese în şirul de captivi fără să poată schimba nici o vorbă.

— Şi cum ai ajuns aproape de Dunaris, te-a trimis Senatul roman ca iscoadă, să afli ce se petrece în Dacia? Nu ți s-a spus că noi sîntem „barbari”?

Romanul rămase o clipă descumpănit, regele vorbea curgător limba Romei, purtarea lui îl uimea, se aşteptase să fie dus în lanțuri.

— Mărite rege, ai alături de tine un om care cunoaşte lumea. La Roma am fost un om bogat, am avut o frumoasă fermă la Cumae, am construit temple, amfiteatre, viile şi monumente cu care mă mîndresc, fără să bănuiesc că mă aştepta un destin atît de greu...

— Cum, Ovinius Redius, tu eşti constructor?

— Da, Mărite rege, am fost, însă acum sînt un nefericit captiv, sortit sclaviei... disprețului... umilinței...

— Într-o țară barbară, rîse regele, încurajîndu-l la vorba.

— Dacă nu cădeam prins, eu tot treceam în Dacia. Veneam aici cu inima deschisă, dornic de muncă, însă aşa... bănuit că aş fi iscoadă... este greu să fiu crezut.

— Nu te înțeleg, spui că ai fost bogat, că eşti mare constructor, cum de ai ajuns să rătăceşti spre Dacia? De ce nu te-ai dus spre cetățile de pe țărmul Pontului Euxin?

— Să ştii, Mărite rege, că pe şantierele mele am lucrat mai mult cu legionari şi cu sclavi publici. Aşa se obişnuieşte la Roma, cînd o construcție se înalță cu învoirea Senatului. Fiind mereu în mijlocul lor, am prins milă de sclavi. Cu patru ani în urmă s-a dezlănțuit răscoala lor pornită de acel brav bărbat, tracul Spartacus. Tracii sînt neam cu voi, dacii, nu este aşa, Mărite rege? Eu i-am ajutat pe răsculați, pe Spartacus l-am avut un timp oaspete în villa mea, dar pînă la urmă legiunile lui Crassus l-au învins şi l-au prins. Şi-a dat sfîrşitul împreună cu alte căpetenii de gladiatori şi sclavi, răstigniți la marginea Romei de-a lungul căii numită via Appia. M-a salvat un bun prieten, tribun al praetorienilor din Roma, fusesem denunțat şi pus în urmărire; m-a ținut ascuns pînă ce toate s-au mai potolit, apoi m-a ajutat să ajung la ferma unui patrician, în apropiere de Ariminum. Cînd am aflat că Senatul hotărîse răstignirea acelora care într-un fel sau altul ajutaseră pe sclavii răsculați, am trecut peste mare, la Salonae, în Iliricum. Am dus viață grea, am tot rătăcit, m-am ascuns pe unde am putut, pînă am ajuns în apropiere de Danubius, nutrind gîndul să trec în Dacia. Dar zeii nu m-au ajutat să viu încoace ca om liber, mă sortiseră să cad captiv, apoi... cine ştie... să fiu vîndut ca sclav...

— Asta e povestea vieții tale, Ovinius Redius?!... Ştii că eu mai trebuie să o şi cred? Poate că este o... curată poveste. O iscoadă bună poate născoci multe, te face să o crezi. De cînd Roma şi-a îndreptat privirea spre Dacia, noi trebuie să fim cu multă băgare de seamă.

— Mărite rege, dacă nu-i vorbeşti constructorului Ovinius Redius, ci sclavului cu acel nume, sau cu altul, pe care îl va primi de la noul său stăpîn, nu trebuie să te frămînte tragedia vieții mele. Cum asta a fost voia zeilor, trebuie să fiu destul de înțelept să mă împac cu soarta...

— Care soartă?

— Aceea de sclav...

Regele îl privi îndelung, încropind un zîmbet între mustăți şi barbă.

— Te încumeți să înalți cetăți, Ovinius Redius, cu ziduri şi turnuri puternice, cu şanțuri pline cu apă şi valuri de pămînt, peste care să nu poată trece duşmanul?

— Sînt gata să fac tot ce mi se cere, Mărite rege, numai dacă mă bucur de încredere. Sau poate vrei să mă ții ca sclav şi să mă foloseşti drept constructor. Sînt în puterea ta, Mărite rege!

Surîsul regelui se deschise şi mai mult. Murmură:

— Te vei convinge, Ovinius Redius, cît de barbari sînt dacii!...

6

În fiecare primăvară, femeile se pregăteau din vreme pentru sărbătoarea cea mare: ziua marelui zeu — ziua sfîntă a dacilor — ce avea loc în cea de a noua zi din luna mai. În toate gospodăriile se făcea curățenie, se spoiau pereții cu var, se vopseau uşile şi ferestrele, se spălau lucrurile folosite peste iarnă şi se puneau la păstrare, se căra la cîmp bălegarul vitelor, iar prin curți se mătura şi se ardea gunoiul. Nimeni nu îndrăznea să-l supere pe Zamolxis, se străduia să-l găsească marea sărbătoare aşa cum se moştenise din bătrîni: curat, vesel, pregătit sufleteşte pentru a primi harul lui. În ziua marelui zeu, în toate satele se înălțau imnuri şi rugăciuni dimineața, la prînz şi seara, după un ritual ce se pierdea în negura trecutului, pentru creşterea bogată a semănăturilor, rodirea pomilor şi sănătatea vitelor. Încă din zori, murmurînd rugăciuni, femeile agățau ramuri verzi de salcie şi flori pe la stîlpii porților, la streşinile caselor şi la colțurile uşilor şi ferestrelor, dînd un aer de prospețime şi veselie curților. Pe la vremea prînzului întregul sat, copii, tineri şi bătrîni ieşeau la cîmp şi în livadă cu cofele pline, cîntînd în cor rugăciuni către marele zeu, stropeau cu apă semănăturile şi rădăcinile pomilor, apoi se îndreptau spre locul de pe imaş, pregătit anume, cu fețe de mese lungi de zeci de paşî întinse pe iarbă, încărcate cu belşug de bucate, unde cu toții se ospătau în veselie şi cîntec. În acest an însă nu se vor mai plimba printre ei ulcelele, ploştile şi botele pline cu vin, fiecare va primi numai o ceaşcă de la preot, din care va bea vinul binecuvîntat de acesta. După-amiază, pînă la căderea întunericului, fetele şi flăcăii se întreceau la joc în cîntece de cavale, tulnice şi tobe, în timp ce bătrînii şi bătrînele mergeau la țintirim, aprindeau făclii de ceară amestecate cu răşină de brad, ce împrăştiau în jur o atmosferă de cucernicie, şi se rugau lîngă mormintele celor plecați la zeul

cel mare. În acea zi tarabostele cobora întotdeauna în satul de la poalele măgurii pe care se afla cetatea şi se ospăta la aceeaşi masă cu mulțimea.

Kallisthene înțelesese uşor că Burebista şi Deceneu erau doi oameni pe care destinul îi sortise să-şi trăiască viața împreună, zbătîndu-se pentru binele poporului dac, doi oameni ale căror calități şi năzuințe se completau în mod fericit: regele se îngrijea să strîngă oaste, să înalțe cetăți de apărare, să alunge triburile altor neamuri care cotropiseră o parte din pămîntul dacilor şi să întemeieze Dacia Mare, iar marele preot — să țină unit poporul, să-l ridice prin învățătură şi să-l îndemne la muncă liniştită, trăind în cumpătare. Poate că era singurul care văzuse limpede acest lucru. În scurt timp devenise o punte de legătură între rege şi marele preot: pentru primul era căpetenia scribilor, omul cu ajutorul căruia trata relațiile politice cu popoarele vecine, iar pentru al doilea — rethorul, filozoful cu inima neîmpăcată de ceea ce vedea că se petrece în lume, cu care de multe ori se pierdea în discuții adînci despre zei şi oameni, bine şi rău, viață şi moarte, suflet şi nemurire. Pe rege nu cuteza să-l îndemne cu sfaturi, nu pătrunsese niciodată în tainele artei militare şi ale războiului, se convinsese că în acea vreme Dacia nici nu avea hotare stabile, sigure, bine-cunoscute, pentru că ele treceau prin locuri stăpînite de străini, însă față de marele preot îndrăznea să-şi spună părerile, care țînteau la liniştirea şi unirea poporului, mai ales după ce aflase cîtă opunere se întîmpinase la scoaterea şi arderea viilor, de aceea îl povățuise să dea o mai largă amploare desfăşurării în acel an pe Kogaion a zilei marelui zeu, a zilei țării, ca oamenii să mai uite necazurile.

Prinderea şi aducerea lui Ovinius Redius regele o socotise ca pe un ajutor trimis de zei, constructorul îl făcuse să se liniştească în privința lucrărilor de la noua cetate Sarmizegetusa şi ale celorlalte cetăți de apărare. Se convinsese că romanul şi dacul — Ovinius Redius şi Buthis — se înțelegeau de minune: unul era mintea limpede, celălalt meşteşugarul iscusit şi tenace. Trăia momente Burebista cînd se gîndea că ar fi fost bine dacă reuşea să atragă în Dacia şi un încercat militar roman, un legat sau un tribun călit în războaie, bun cunoscător al organizării legiunilor şi cîmpurilor romane, de care ar fi putut să se ajute cu mult folos.

De ziua marelui zeu, marele preot dăduse sfoară peste tot să vină pe Kogaion cîte o pereche de comati din fiecare sat; făcuse să se întindă vestea şi la cei din afara țării, deşi ştia că în fiecare an în acea zi veneau pelerini din cele mai îndepărtate colțuri locuite de daci. Cu o zi înainte, pe drumul

ce şerpuia de-a lungul văii apei Sargetia în urcuş uşor spre muntele sfînt, se vedeau şirurile celor porniți să ia parte la marea sărbătoare, care, ajunse sub povîrnişul ce ducea la noua cetate Sarmizegetusa, se împrăştiau pe plaiuri, amestecîndu-se cu comatii şi sclavii ce lucrau pe marele şantier. Spre seară, împrejurimile deveniră o mare de oameni, bărbaţi şi femei, tineri şi bătrîni, iar noaptea o feerie de focuri raspîndite de-a lungul văilor. Zorile se iviră cu o geană de cer purpuriu, anunțînd o vreme frumoasă, potolită, răcoroasă, însoțite de rugăciunile de slavă către marele zeu, chiotele de bucurie şi răsunetele tulnicelor. Se ştia din bătrîni, era o credință ce stăpînea sufletele, dimineața zilei sfinte prevestea dacă marele zeu se va arăta binevoitor față de credincioşii săi sau va fi supărat. Soarele abia se săltase deasupra crestelor munților cînd se ivi alaiul regelui. Purtînd armură lucitoare cu solzi mărunți, avea aruncată pe spate mantie din țesătură deasă, albastră, cu falduri bogate, prinsă pe umărul stîng cu o fibulă mare de aur. La şold îi atîrna spada cu mînerul scînteind de pietre scumpe. Sub sprîncenele stufoase, ochii dogoreau pătrunzător. În puterea vîrstei, în barba şi pletele lui rar lucea cîte un fir argintiu. Mergea înconjurat de căpetenii: Cotiso, Duras, Sagitulp, Oroles, Rubobostes şi Rholes, la care se alăturară în urcuşul spre cetate Ovinius Redius, Buthis şi Kallisthene, iar în fruntea gărzii păşeau Carpio şi Rundacis. Mult mai în urmă venea alaiul femeilor ce însoțea pe regina Theia, dintre care nu lipseau Carpina, Serena şi Andra. În razele lucitoare ale soarelui, iile, fotele şi maramele înflorate cu alb, negru, albastru şi roşu, păreau jocuri de fluturi pe deasupra covorului de iarbă verde a plaiului. Regina purta pe umeri mantie scurtă, uşoară, cu falduri bogate, din țesătură de lînă albă, prinsă pe umăr cu o fibulă de aur.

În fața marelui altar, marele preot ieşi în întîmpinarea regelui, înconjurat de capnoboți, trecînd printre cele două şiruri formate din garda preoților. De sus, de pe piedestalul de marmură al altarului, se vedea tălăzuind ca valurile mării, mulțimea ce se grăbea să ajungă la vreme pentru a găsi un loc cît mai în față. Ceremonia zilei marelui zeu se începu după ritualul obişnuit pentru marea jertfă. Trei oameni din întreaga adunare: Burebista, Deceneu şi Kallisthene ştiau că la această sărbătoare urma să se facă o grea încercare, al cărei sfîrşit nu-l întrezăreau, însă nici nu-l impuneau. Pentru o astfel de încercare insistase rhetorul şi filozoful, susținînd că nici la greci, la romani şi nici la alte popoare nu se mai sacrifica un om ca mare jertfă. În timp ce mulțimea aştepta nerăbdătoare

înapoierea marelui preot de la marele zeu, corul intona un imn de slavă, însoțit de acordurile în surdină ale tulnicerilor şi corniştilor. La un moment dat, fumul de la cele patru colțuri ale altarului începu să se îngroaşe în valuri, tobele să bubuie, făcînd să răsune muntele, imitînd tunetul şi trăznetul, şi în aceeaşi clipă marele preot apăru din grota prin care poporul era convins că mergea la Zamolxis. Înainta cu paşi rari, ținînd în mînă o făclie, se apropie în fața altarului, apoi săltă brațele şi îndreptă privirea spre cer, rostind cu profundă cucernicie:

— Marele zeu se bucură de credința voastră! De ziua sa, el v-a iertat greşelile, dar cere supunere neclintită!

— Ne supunem, Mare zeu îmurmură mulțimea.

— Marele zeu mi-a spus că anul acesta va fi bogat, vor creşte bine semănăturile, livezile vor da rod mult, iar vitele vor fi sănătoase, dacă va auzi rugăciunile voastre!

— Ne rugăm, Mare zeu!

— Marele zeu cere tuturor să-i urmeze pe preoți!

— Îi urmăm, Mare zeu!

— Marele zeu ne cere să-l ascultăm pe rege!

— Îl ascultăm, Mare zeu!

— L-am întrebat pe Marele zeu, ce vrea să-i aducem ca Mare jertfă, fiindcă nicăieri în lume nu se mai sacrifica oameni pe altarele zeilor, iar el mi-a răspuns: „După cum este voia şi credința voastră! Pe cel jertfit îl aduc în cer şi-l aşez lîngă mine. Dacă jertfa este un animal, o primesc, dar v-o las vouă. Credința voastră stă în sufletele voastre, iar Marea jertfă este dovada ei". Aşa a grăit Marele zeu.

Fraza cu care marele preot încheiase cele rostite de zeul cel mare fusese o intenție sau o greşeală? Mulți din adunare socotiră că zeul prefera marea jertfă, adică sacrificarea unui om.

— Pentru asta, continuă marele preot, noi vom aduce de acum înainte ca jertfă un ieduleț, care nu va fi aruncat în sulițe, ci înjunghiat de un preot. Nu va mai fi ucis un om...

Pe deasupra mulțimii plutiră valuri de murmure, pe unele fețe se aşternu teama, multe capete se clătinau arătînd opunere, se produse fierbere şi dintre rînduri ieşi un bătrîn, care înainta cîțiva paşi spre altar, strigînd:

— Să nu aținăm răzbunarea Marelui zeu! Străbunicii şi bunicii noştri au adus Marea jertfă lui Zamolxis şi i-a ajutat! Cine nu vrea să ajungă mai

repede şi fericit acolo în cer? Noi nu ne-am îngrozit niciodată de moarte, ci de nenorocirile care ne vin de la zei. Să nu supărăm pe Zeul cel mare, ci să-l îmbunăm, de aceea eu zic că trebuie să continuăm cu Marea jertfă!

Ultimele cuvinte ale bătrînului se pierdură în tumultul ce se porni amenințător:

— Vrem Marea jertfă! strigau mai ales bătrînii şi femeile.

— Să jertfim un ied! se auzea cîte o voce de bărbat.

— Marea jertfă!... Marea jertfă!... Marea jertfă!... răsunau văile şi dealurile.

Marele preot trecu printr-o clipă de şovăială. Ştia că era periculoasă dezlănțuirea mulțimii, îngrozită de răzbunarea lui Zamolxis. Se povestea din batrîni că un rege sfidase pe marele zeu în fața marelui altar, iar poporul speriat şi înfuriat se năpustise peste el şi-l zdrobise. Privi spre rege, spre Kallisthene şi spre celelalte căpetenii, le văzu fețele împietrite, încordarea creştea, o împotrivire fățişă putea izbucni, fără a mai putea fi stinsă. Nu-şi pierdu cumpătul, căută să se adapteze fulgerător situației. Saltă mîinile şi rosti cu aceeaşi cucernicie:

— Mare zeu, Marele tău preot te roagă să potoleşti poporul! Să loveşti cu răzbunarea ta în aceia care nu ascultă de preoți!

Ca prin miracol, în jurul marelui altar se aşternu o linişte desăvîrşită.

— Marele zeu mă întreabă cîți dintre voi vor să se mențină Marea jertfă şi cîți cer să jertfim un ieduleț. Să vă împărțiți, unii la dreapta, iar alții la stînga.

În scurt timp, partea celor care cereau marea jertfă se îngroşă, unii ezitau, voiau să jertfească iedul, dar în acelaşi timp erau îngroziți de răzbunarea zeului, şi, încetul cu încetul, pînă la urmă, chiar şi cei mai curajoşi, se alăturară mulțimii. Din nou se porniră implorările marelui preot:

— Mare zeu, poporul vrea să-ți aducă o Mare jertfă! Cerem iertare pentru scurta noastră rătăcire!

— Să ne ierți, Mare zeu! se înălțară glasuri.

— Cine este pregătit pentru Marea jertfă? întrebă îndurerat.

Se strigară mai multe nume, se trase la sorți după datina şi, în încordarea ce-i stăpînea pe toți, răsună vocea marelui preot:

— Carpio a fost ales de Marele zeu!

Regele făcu o mişcare scurtă, privind descumpănit în jur. Să piardă pe unul din cei mai buni luptători, căpetenia gărzii sale? Îşi dădea seama că

mulțimea era îndîrjita, nici o putere nu-l mai putea salva. Alături de tarabostele Oroles stătea Andra, palidă, tremura murmurînd ceva neînțeles, era furtună în sufletul ei, de la întrecerea tinerilor, ce avusese loc cu un an în urmă, clipele de veghe, gîndurile şi dragostea le închinase numai tînărului ce se dovedise atît de ager în toate încercările la care fusese supus. În disperarea sa o copleşea, vedea capnoboții, preoții, mulțimea ca printr-un val de ceață, mişcîndu-se ca un furnicar răscolit. Inima îi bătea cu putere, pieptul se sălta năvalnic. Carpio înainta în fața altarului, ținîndu-se drept, neînfricat în fața morții, căutînd-o cu privirea pe Andra. De cînd o văzuse şi îi vorbise în cetatea Arcidava, iubirea lui nu se mai stinsese. Cu o dogoare nestăvilită în inimă, dorea să-şi dea sfîrşitul avînd în fața ochilor numai chipul ei, să urce la marele zeu purtînd cu el imaginea ei scumpă. Într-o clipă privirile lor se întîlniră, ochii le rămaseră ațintiți unul asupra altuia, sufletele se contopiră într-o chemare sfîşietoare. Pradă unei încordări de neînvins, fata se desprinse de lîngă tată şi alergă spre marele altar, strigînd cuprinsă de disperare:

— Carpio nu trebuie să moară! De ce să fie dat Mare jertfă? Vreau să plec la Marele zeu o dată cu el, dacă altfel nu se poate!

Îl cuprinsese cu brațele şi se strînse lîngă el într-o încleştare ce părea că depăşea suferința omenească. Un capnobot încercă să o desprindă. Țipetele ei se pierdeau departe în vale:

— Nu, nu-l părăsesc! Ia-ne, Mare zeu, la tine! Săriți, oameni buni!... Ajutor!... Lăsați-ne să rămînem împreună!...

Cu aceeaşi puternică chemare, Carpio o strînse cu dragoste la piept, într-o rupere totală de tot ce se petrecea în jur. Mulțimea privea înmărmurită, neputincioasă, înfricoşată, o asemenea întîmplare la marea jertfă nu se mai văzuse. Marele preot urmărea scena liniştit, pentru el ieşirea plină de deznădejde a fetei era un ajutor nesperat. Sălță brațele şi privirea spre cer, făcu semn capnobotului să se retragă, aşteptă să se facă linişte, apoi rosti cu ton de supunere:

— Vin la tine, Mare zeu! Te ascult, Mare zeu! Poporul aşteaptă voia ta, Mare zeu!

Porni încet, învăluit de valul de fum, şi pieri în grota din munte, în timp ce corul intona un imn de slavă. Andra şi Carpio stăteau împietriți în aceeaşi îmbrățişare strînsă, cu o rază de speranță în suflete. Cînd tulnicerii începură să sune, însoțiți de sunetele tobelor, marele preot ieşi şi reveni în fața altarului. Vorbi cu voce potolită:

— Marele zeu este bun şi iertător. Mi-a spus că pentru astăzi nu ne mai cere să-i aducem Marea jertfă. S-a bucurat Zamolxis cînd a văzut o dragoste atît de curată, gata să meargă pînă la sacrificiu. El a legat viețile acestor tineri pentru totdeauna. Putem noi oamenii să facem altfel, să nu ne supunem voinței lui?

— Ne supunem, Mare zeu! murmură mulțimea.

— Să mulțumim Marelui zeu pentru bunătatea lui! continuă el.

— Îți mulțumim, mare zeu! izbucni o uşurare din sutele de piepturi, pierzîndu-se în vale într-un ecou prelung.

-— Să-i arătăm recunoştința noastră Zeului cel mare aducîndu-i jertfă un ied, pe care noi îl pregătisem cu o nemărginită speranță, iar el ne va arăta dacă o primeşte.

În spatele regelui, tarabostele Oroles îşi ştergea lacrimile, căutînd să se țină tare. Regina, Serena şi multe femei plîngeau. Retras la o parte, Kallisthene stătea liniştit, copleşit de admirație pentru marele preot. Momentul nu trebuia pierdut, capnoboții şi preoții aduseră iedul, îl săltară pe altar şi îl sacrificară cu o lovitură sigură, lăsîndu-l să scape numai un behăit uşor. Era semnul prin care marele zeu arăta că primea jertfa. Un murmur de rugăciune se întinse, mulțimea răsuflă uşurată. Corul preoților, tulnicele şi tobele încheiară apoi ceremonia.

Ospățul în comun, bogat, bine pregătit din vreme, începu într-o linişte grea, apoi încetul cu încetul se întinse verva, care în scurt timp se transformă în veselie, cînd preoții anunțară că marele zeu dăduse dezlegare de ziua sa ca fiecare credincios să primească o cănuță cu vin. La masa căpeteniilor privirile se îndreptau mai mult spre Andra şi Carpio, învăluindu-i într-o undă de admirație; pentru toți păreau două ființe ce înviaseră după moarte. Lîngă rege stătea tarabostele Oroles trist, tulburat, îndurerat, nu-şi închipuise că fiica sa putea fi capabilă de o astfel de faptă, fusese în pericol să-şi piardă amîndoi copiii. De Comosicus nu se mai aflase nimic, îl socotea pierdut. Un negustor venit din părțile Propontidei povestise că în vremea aceea se dezlănțuise pe mare o puternică furtuna. Tot aşa trimisese veste şi Acornion, bănuia că întreaga corabie pierise în valuri. Regele înțelegea ce se petrecea în sufletul tarabostelui, trecuse printr-o clipă grea, se gîndi însă că nu era bine să stea cu toții tăcuți, întristați, descumpăniți, de aceea se hotărî să rupă tăcerea:

— Eu zic că trebuie să fii vesel, Oroles, astăzi Marele zeu ți-a dat un fecior în locul lui Comosicus. De multe ori cînd îl privesc pe Carpio parcă îl văd pe cel plecat la zei.

— Nu mi l-a dat Marele zeu, ci el, Marele preot, bunul Deceneu!... Dacă în acel moment îngrozitor n-ar fi ştiut ce să facă, pentru a potoli mulțimea îndîrjită, îi pierdeam pe amîndoi. Da, acum am iarăşi doi copii, murmura, şi ochii săi se umeziră de lacrimi greu stăpînite.

— Aş vrea să aud ce ne spune Kallisthene, filozoful, despre întîmplarea de astăzi, reluă regele, căutînd să-i îndemne la vorbă pe cei din jur.

— Mărite rege, sufletele oamenilor sînt capabile de adevărate minuni. Un tînăr s-a aruncat în flăcări să-şi salveze iubita şi, tocmai cînd lumea îngrozită îl socotea pierdut, el a ieşit teafăr, purtînd-o pe brațe, fără nici o arsură. Este drept, se văd cu totul rar astfel de fapte săvîrşite de fete, dar totuşi se fac. Filozofii se zbat să dezvăluie multe taine, ei sînt convinşi că în sufletul omului zac puteri nebănuite.

— Ei, ce ai de gînd, Oroles, ce faci cu copiii?

— Mărite rege, le dau cetatea Carsidava, acolo să-şi trăiască viața. Acum este aproape gata, meşterii termină ultimele lucrări.

Între timp, un capnobot veni şi şopti ceva la urechea marelui preot. Acesta ceru lămuriri, discuția lor se prelungi cu glas scăzut, apoi se întoarse spre rege:

— Capnobotul spune că o gardă de preoți a adus o ceată de saltimbanci, mimi şi măscărici, prinsă aproape de Dunaris, dincolo de cetatea Arcidava. Cică cel care este căpetenie îl caută pe tarabostele Oroles, fiindcă nu îndrăzneşte să vina în fața regelui...

— Comosicus... Ştie ceva de feciorul meu!... sări tarabostele.

— Să-l aducă degrabă! rosti regele.

Saltimbancul făcu mai multe plecăciuni, ca un actor pe scenă, continuînd să rostească urări, laude şi nume de zei de la toate popoarele, apoi trase cu îndemînare un papirus de sub tunică şi îl întinse regelui:

— Mărite rege, acest papirus valorează mai mult decît toată greutatea mea în aur!

În jurul regelui se strînseră: marele preot, Kallisthene şi Oroles. Cele scrise pe papirus le citi marele preot:

„De la Comosicus, Sănătate!

Mărite rege şi tată drag,

Zeii au fost cruzi cu mine. Corabia noastră a fost atacată de piraţi, iar eu prins şi vîndut ca sclav. La început am stat într-o cetate de pe ţărmul Propontidei, am avut ca stăpîn un meşter făurar, dar acesta m-a vîndut unui negustor cu care am cutreierat prin Bithynia, Cappadochia şi Caria, apoi din nou am schimbat stăpînul, am fost cumpărat de un tribun roman, care se mută de la un castru la altul. Sînt sănătos, nu-mi purtaţi de grijă. L-am auzit pe stăpîn spunînd că va merge la Roma. Dacă ajung acolo, vă dau iarăşi de veste. Mărite rege, cînd voi fi liber, îmi voi pune viaţa la picioarele tale, de acum sînt un bărbat în toată puterea. Tată drag, ai grijă de mama, de Andra, şi, dacă ai vrea, de Ina. Mă rog în fiecare clipă Marelui zeu pentru sănătatea voastră! Răsplătiţi-l cum se cuvine pe aducătorul acestui papirus!"

În ochii tarabostelui luceau lacrimi. Avusese o zi grea, trecuse prin încercări chinuitoare, se bucura că toate se sfîrşiseră cu bine. În sufletul său şi luase hotărîrea: va răscumpăra feciorul chiar de va fi să rămînă sărac lipit pămîntului.

— La ce răsplată te gîndeşti?... Întrebă regele, dornic să-i afle numele.

— Lamprinius, Mărite rege! Mă numesc Lamprinius.

— Cum ai vrea să fii răsplătit, Lamprinius?

— Mărite rege, dacă mi-ai da o cetate şi o moşie nu le-aş primi, fiindcă nu am ce face cu ele. Eu şi ceata mea nu putem sta locului, viaţa noastră este să rătăcim prin lume, ducînd cu noi veselia şi alungind tristeţea. Să ne laşi să umblăm prin Dacia, Mărite rege, să-ţi înveselim poporul.

— Auzi, Kallisthene? Să dai de veste la toate cetăţile să-i primească şi să-i omenească după datină pe aceşti actori cu inimi bune!

— Toţi zeii să te ţină, Mărite rege! Pentru astăzi noi am avea două dorinţe: întîi, să ne potolim foamea — văd aici ospăţ bogat, apoi vom încerca să înveselim puţin mulţimea cu talentul nostru. Vrea regele să ne îndeplinească aceste dorinţe?

Era spre amiază cînd mulţimea se strînse jos, pe plai, într-un cerc mare, pe loc neted, în jurul cetei de saltimbanci, mimi şi măscărici. Veni şi regele cu căpeteniile ce-l însoţeau, în lumina veselă şi căldura potolită a zilei de mai, verdele proaspăt al pădurii şi albastrul nemărginit al cerului se estompau în depărtări într-o pîclă străvezie ce urca spre crestele munţilor. Lumea privea pregătirile trupei cu nestăvilită curiozitate, printre actori unii îşi puneau măşti ce stîrneau hohote de rîs, alţii îşi scoteau veşmintele pentru a fi mai ageri în jocul lor. Un asemenea spectacol nu se mai văzuse în Dacia. Pentru a se face înţeleşi, căpetenia cetei rugă pe Kallisthene să

repete în limba dacă cele declamate de ei. Începură cu salturi şi echilibristică ce dovedeau măiestrie şi siguranță în mişcări. Un măscărici spuse o glumă porcoasă, iar mulțimea izbucni în rîs, apoi un mim, purtînd o mantie ce închipuia aripile, se prefăcea că zboară, ciripind şi fluierînd ca vrăbiile, cintezoii, gaițele şi alte păsări. Pe mulți îi uimiră mişcările pline de agilitate ale unui saltimbanc: începu prin a-şi arăta amîndouă palmele goale, făcu o tumbă şi, cînd se săltă în picioare, în fiecare mînă avea cîte o monedă. Repetă de mai multe ori mişcarea şi de fiecare dată arăta cîte două monede, pe care le arunca în iarbă, pînă se făcu o grămăjoară. Urmă apoi un mim avînd o mască ce înfățişa un om neînchipuit de gras, ale cărui mişcări greoaie stîrneau rîsul, care începu să declame cu voce groasă ce părea un grohăit:

— Lacomi nu sînt — cum se spune — zeii,
Căci nimeni n-a văzut un zeu înfulecînd.
Eu zic că lăcomia e pe-aici pe-aproape,
O vezi în preajma celor bogați mai curînd.

Spectacolul se continuă cu o scenetă: stăpînul, familia lui şi sclavul. În toate cele petrecute se vedea limpede prostia stăpînilor şi istețimea sclavului, spre bucuria comatilor şi a nevestelor lor. Apoi, ca o legătură cu sceneta, un mim ce purta o mască înfățişînd un cap de porc, ai cărui ochi înfundați în grăsime păreau că rîd, se porni să declame, în hohotele nestăpînite ale privitorilor:

— Ştiai că sclavul nu e om?
Mi-a spus-o un patrician.
Eu i-am întors-o făr' zăbavă:
De ce vorbeşti nesăbuit?
Prins de pirați şi dus în tîrg,
Vîndut ca sclav şi-nlănțuit,
Bătut într-una, chinuit,
Ai crede că eşti animal?

Ascultîndu-l, regele şi tarabostele Oroles alergară cu gîndul spre Comosicus, ca şi cum acele versuri ar fi fost declamate de el.

Un alt mim veni în mijlocul cercului larg format de mulțime, fără mască, dar cu fața strident vopsită: nasul roşu, fața albă, buzele negre, cu brațele încrucişate pe piept:

— A spus cîndva un înțelept grec, Sofocle, prin gura unui actor ca mine, care juca teatrul lui:

„Acei din fire mai țepoşi — să ştiți — sînt cei
Mai lesne prăbuşiți... Şi fierul e vîrtos,
Dar cum îl-nmoi în jar, îl frîngi uşor.
Şi pe un cal sireap, mult nărăvaş,
Cu o zăbală de nimic poți să-l struneşti.
Iar cel ce s-a lăsat prea mult dator
El altcuiva degrab-ajunge rob.”

— Aşa este, frumoase vorbe, să ia aminte toți! strigă cu însuflețire regele.

Căpetenia cetei de saltimbanci, mimi şi măscărici veni în fața regelui, se înclină cu supunere, apoi rosti:

— Mărite rege, noi ştim mai multe, şi le vom spune pe toate celor ce vor veni să ne privească şi să ne asculte. Pentru astăzi socotim că este destul. Cu voia ta, vom merge pe la multe cetăți şi şantiere.

CAPITOLUL III

UNDE SÎNT FRAȚI, ACOLO E ȚARA

1

După marea sărbătoare — ziua lui Zamolxis — regele porni acțiunea pentru eliberarea dacilor ce sufereau sub jug străin. Chibzuise îndelung şi adînc tot ce avea de făcut, stăteau în fața sa trei expediții de îndeplinit: spre răsărit, miazăzi şi apus. În oricare parte apuca să pornească cu oastea trebuia să-şi asigure spatele, să nu fie atacat din celelalte părți. Aşa cum era țara, cu o întindere ce nu atingea nici jumătate din teritoriul locuit de daci, reuşise să potolească pornirile, să unească poporul, să se facă ascultat de căpetenii şi taraboşti. Avea un mare ajutor în marele preot, lui îi lăsase în grijă treburile dinăuntru, chiar şi construirea noilor cetăți, iar el, regele, se ocupa numai de pregătirea primei expediții; se hotărîse să înceapă cu aceea spre apus. Erau mulți daci în cîmpia ce se întindea la apus de munți, peste apa Pathissusului, pînă dincolo de Dunaris. În acel ținut se aşezaseră peste daci două triburi celte: boiii şi tauriscii — tauriscii fiind supuşii boiilor — iar căpetenia lor era Critasiros. Înainte de a porni expediția, trimisese o solie de prietenie — pe tarabostele Oroles, însoțit de Kallisthene — la Ariovist, regele suebilor germani, ce stăpînea partea de miazănoapte a cîmpiei în care trebuia să pătrundă cu oastea, îl asigurase că nu trebuia să socotească periculoasă înaintarea sa spre apus, îi trimisese daruri scumpe, îi promisese mărfuri: aur, fier, ceară, miere şi multe altele, făcîndu-l să înțeleagă totodată că, dacă îşi va arăta dorința, îi va da ca soție pe fiica sa Serena. Ariovist primise cu bucurie prietenia regelui dac, pentru că îl duşmănea pe Critasiros, se gîndise că va avea în Burebista un aliat puternic, mai ales dacă fiica acestuia îi devenea soție. Solia se înapoiase cu veşti bune, regele suebilor le era prieten.

Pe la începutul lui iulie, regele strînse toate pîlcurile de oaste: ale lui Cotiso, ale lui Duras şi ale lui Sagitulp, la care se alipi şi pîlcul foştilor sclavi daci, a cărui căpetenie era Rundacis. Toți tarabostii şi toți tinerii aleşi căpetenii erau în fruntea pîlcurilor şi mănunchiurilor de luptători. Porni spre apus de-a lungul rîului Maris şi se opri în apropiere de apa Pathissusului. De aici trimise două solii: una la Ariovist, pentru a întări prietenia şi alianța, iar alta la Critasiros, cerîndu-i să părăsească neîntîrziat cu triburile sale ținutul locuit de daci. Solia de la regele celt — Critasiros — se înapoie repede, nu numai cu refuzul categoric al acestuia, ci şi cu amenințarea unei bătălii nimicitoare, care îi va uşura înaintarea şi mai mult în Dacia.

După ce stătuse mult de vorbă cu căpeteniile, regele se retrăsese la umbra unui plop, dornic să se odihnească şi să chibzuiască în linişte. Deasupra lui, într-o neîncetată mişcare, frunzele foşneau plăcut, adormitor. Era gata să-l fure somnul, se găsea între vis şi veghe cînd Carpio veni grăbit, îndrăznind să-i tulbure tihna:

— Mărite rege, s-au înapoiat tarabostele Oroles şi Kallisthene!

Regele se săltă într-un cot, străduindu-se să revină la realitate:

— Zici că s-au întors... Să-i aduci încoace! Cei doi sosiră degrabă. Vorbi tarabostele:

— Am venit, Mărite rege. Marele zeu să-ți dea sănătate! Regele Ariovist ne-a primit bine, s-a arătat bucuros de faptul că ne-am dus iarăşi cu daruri, şi atît de repede. Mărite rege, Marele zeu ne este martor, nu spunem asta pentru a te linguşi. Să ştii că regele suebilor germani te prețuieşte, se simte onorat de alianța ta. Te îndeamnă să-l loveşti pe Critasiros, să alungi triburile boiilor şi tauriscilor, pentru că vrea să fie vecin cu tine, să fie în hotar cu o Dacie puternică.

— Da, Oroles, dacă e aşa, ăsta e un lucru bun. Altă veste nu-mi mai aduci? M-am frămîntat mult... mi-ar fi greu să-mi dau fata după regele unui trib german... Tu ce zici, Kallisthene, sînt mai barbari decît noi?

— Sînt, Mărite rege. Le trebuie mult să-i ajungă din urmă pe daci.

Tarabostele se bucură că regele schimbă vorba, i-ar fi venit greu să-i spună restul, dar constată că se înşelase.

— Aşa este, sînt mai barbari decît noi... murmură Burebista, cu gîndul pornit departe, la fiică. Dacă am spus că îi dau fata, n-aş putea să-mi mai iau cuvîntul înapoi. După ce îl alungăm pe Critasiros, o să facem nunta,

mergem cu toții la Ariovist. Poate că asta este voia Marelui zeu!... Dar parcă te mişti neliniştit, Oroles, pari tulburat, îmi ascunzi ceva?

— Mărite rege, vezi... nu ştiu cum să spun... nu o să mai fie nuntă...

— Atunci Ariovist e supărat, se va întoarce împotriva mea?

— Nu, Mărite rege, îți este prieten, aşa cum ți-am spus... Acum însă are soție, a luat-o pe fiica lui Voccio, regele celților din Noricum[22]...

— Aşa, deci! murmură oftînd. Asta cam seamănă cu un refuz... Înseamnă că ne ascunde ceva...

Kallisthene se grăbi să intervină:

—Nu porni cu gîndul într-acolo, Mărite rege. Altceva s-a întîmplat, ne-a spus-o chiar el, Ariovist. Cînd ne-am dus noi în prima solie el deja ceruse ca soție pe fiica regelui Voccio. Nu-şi mai putea retrage cuvîntul, şi ar fi făcut din vecinul său un duşman. Zicea că dacă Voccio n-ar fi consimțit cu atîta bucurie şi ar fi tot amînat răspunsul, ar fi fost fericit să aibă lîngă el pe Serena. Să ştii că Ariovist îți este prieten, şi aliat la nevoie.

Surîsul regelui începu să se lărgească, vestea îl mulțumea. De multe ori se gîndise la fiică, îl mustra cugetul ca era nevoit să o dea după un străin dintr-un neam pe care nici nu-l cunoştea bine. Dorea pentru Serena o dragoste puternică împinsă pînă la sacrificiu, aşa cum făcuse Andra, salvîndu-l pe Carpio.

— E bine... Mă bucură... Marele zeu ne ajută!... murmură regele. Ce alte veşti ați mai adus? Ce se simte pe unde ați trecut?

Răspunse tarabostele:

— Tocmai voiam să-ți spun, Mărite rege! Am trecut în destule locuri prin sate de daci, am văzut cam multă frămîntare, dar n-am priceput ce se petrece. Peste tot în calea noastră am şoptit cînd unuia, cînd altuia, că regele a pornit să-i scape de sub jugul celților. Ei ascultau, dar nu spuneau nimic. Poate se fereau de frica cotropitorilor. A trebuit să facem un ocol mare, spre a nu cădea în mîinile lor, adică ale celților.

— Nu cumva se ascundeau prin păduri?

— N-am văzut asta, Mărite rege!

— Bine, haideți să schimbăm vorba. Spune-mi, taraboste, tu ți-ai fi dat fata ca soție unui bărbat pe care ea nu l-ar fi vrut?

După o clipă de şovăială, Oroles murmură:

— Este cea mai grea încercare la care poate fi supus un părinte, dacă acesta îşi iubeşte cu adevărat copila. Numai cînd este în joc soarta țării,

22 Austria actuală.

Mărite rege, aş înţelege să fac un astfel de sacrificiu. Şi tu ai dat pe Carpina, dar nu după un străin, Duras este un bărbat de nădejde, am văzut că acum ei se iubesc. Dragostea este dată oamenilor de zei, fără ea viaţa nu are nici o frumuseţe.

În acea clipă tarabostele se gîndi la Comosicus, apoi la Ina. Pe papirusul trimis îi scrisese să aibă grijă de fata comatului, iar el încă nu făcuse nimic. Un fior îi săgeta inima. Şi pe acolo, rătăcind ca sclav din stăpîn în stăpîn, feciorul său purta în suflet dragostea acelei copile.

— Aşa, taraboste, da, dragoste ca a Andrei. Mi-a plăcut răspunsul tău. Acum să vedem ce avem de făcut. Mîine ridicăm tabăra, pornim în întîmpinarea celţilor şi, cu ajutorul Marelui zeu, îi vom alunga!,

Oastea dacă a trecut apa Pathissusului şi a mers cale de două zile fără să întîmpine cete duşmane. Ceea ce îl mira pe rege era faptul că în satele prin care trecea vedea prea puţini bărbaţi, îl primeau cu flori mai mult bătrînii şi femeile. Ce se petrecea, luaseră celţii să lupte şi daci alături de ei? îşi spunea îngrijorat. Într-un loc întrebase pe un bătrîn, iar răspunsul acestuia îi păruse întocmai ca al oracolului din Delfi, despre care Kallisthene îi vorbise deseori: „Apăi, Mărite rege, nu te îngrijora, cei de care întrebi au fugit în păduri, dar nu de frica ta. Ai să vezi că ei s-or arăta la vreme.” În cea de a patra zi, iscoadele aduseră vestea că într-o vale, înaintea lor, ce afla tabăra celţilor. Opri oastea şi pregăti cetele şi pîlcurile pentru luptă. Însoţit de Cotiso, Duras şi Oroles urcă pe o colină pentru a vedea împrejurimile. Cele două povîrnişuri ale văii erau îmbrăcate cu lăstăriş des, presărat din loc în loc cu copaci bătrîni. Se hotărî să atace tabăra duşmană din două părţi, din josul şi din susul văii, iar pe crestele colinelor să pună cete la pîndă, pentru a prinde pe fugarii care vor încerca să scape. Trimise apoi iscoadele pînă departe în jur, spre a se convinge dacă nu se ascundeau cete de celţi prin alte părţi. Noaptea trecu într-o aşteptare plină de încordare. Se iveau zorile cînd, din mai multe părţi, iscoadele sosiră în galopul cailor şi vestiră că tabăra lui Critasiros se făcuse nevăzută, nimeni nu aflase încotro pierise. Regele Burebista gîndi că duşmanul urmărea să-l atragă într-o capcană, nu porni cu oastea mai departe decît după ce se convinse că în jur nu era nici un pericol, înainta pînă într-un loc unde în zare se profilau creste de munţi. Dacii călăuze ce-l însoţeau îi spuseră că acolo apa Dunarisului nu mai venea dinspre miazănoapte, ci dinspre soare-apune, făcînd o mare cotitură pe sub dealuri. Tîrziu seara iscoadele aduseră vestea că tabăra oastei boiilor şi tauriscilor se afla într-o vale închisă,

înconjurată pe trei părți de povîrnişuri împădurite, apărată de înălțimi ca într-o cetate, neputînd fi lovită decît pe firul apei. Nu se iviseră zorile cînd regele urcă pe creasta cea mai înaltă ce domina împrejurimile, cercetă cu privirea toate pozițiile din jurul taberei duşmane şi îşi întocmi în minte un plan: cum să pornească atacul, cum să se desfăşoare bătălia şi cum să rupă lupta, dacă nu erau sorți de izbîndă, sau cum să-l fugărească pe Critasiros, dacă cetele acestuia erau zdrobite. Nu țintea neapărat să-l prindă pe regele celor două triburi celte, ci să-l facă să părăsească pentru totdeauna pămîntul stăpînit de daci în acea parte. Cînd se lăsă amurgul îşi strînse pîlcurile sale de oaste în pădurea de la gura văii, iar peste noapte duse pe fiecare căpetenie la locul de unde urma să se arunce în luptă: Duras pe partea dreaptă, Cotiso pe stînga, iar la mijloc călăreții, în frunte cu Carpio, avînd în spatele lor pîlcul luptătorilor lui Rundacis. Cetele lui Sagitulp le opri ca rezervă, cu care să atace acolo unde duşmanul s-ar fi dovedit mai tare. În zorile ce urmară, în sunete de tulnice, cornuri şi tobe, ce se amestecau cu strigătele şi chiotele luptătorilor, se porni atacul. Momentul nu surprinsese nepregătite cetele boiilor şi tauriscilor, iscoadele lor alergaseră toată noaptea, urmărind mişcările pîlcurilor dace, astfel că regele Critasiros lăsă ca atacul să pătrundă cît mai adînc, apoi printr-o mişcare de învăluire să închidă valea, încercuindu-l pe Burebista. Lupta se desfăşura pe viață şi pe moarte, cu schimbări fulgerătoare, dacii loveau cu setea urei, hotărîți să-i zdrobească pe cotropitori, dar şi celții se băteau cu furia disperării. La un moment dat, regele dac văzînd ca există pericolul ca sorții de izbîndă să treacă de partea duşmanului, nu pierdu nici o clipă, aruncă în luptă şi cetele lui Sagitulp ce le avea de rezervă. Bătălia se înverşuna şi mai mult, fără să se dovedească hotărîtoare pentru vreuna din părți. Lovind cu străşnicie şi îndemnînd la luptă, în sufletul lui Burebista plutea o undă de îngrijorare: dacă pierdea acea luptă, nu mai putea continua eliberarea celorlalți frați din părțile de răsărit şi miazăzi ale pămîntului dac. În vălmăşagul şi vacarmul ce acoperea totul, nu se auzi decît tîrziu chiotele ce veneau din susul văii, însoțind alte cete ce se aruncau în luptă. La început regele dac crezu că era o stratagemă celtă, Critasiros îşi păstrase ca rezervă o parte din oaste, însă cînd se convinse că erau daci trecu printr-o clipă de descumpănire, nu-i venea să creadă: cine erau, ce urmăreau, de unde ieşiseră? Bătălia căpătă mai multă îndîrjire, dacii nou-veniți se avîntau să lovească în mijlocul celor mai aprige ciocniri. Nu trecu mult şi deodată pe deasupra cîmpului de luptă plutiră valuri de

strigăte, chiote şi şuierături, pe care dacii nu le recunoscură, ele erau modulate într-un anumit fel, iar după cîteva clipe cetele de celți începură să bată în retragere, pierind în pădure. Mulți dintre cei încercuiți, pierzînd orice speranță de scăpare, aruncară armele şi se predară. Lupta încetase cînd Rundacis şi Carpio, ajutați de cîțiva luptători, aduseră în fața regelui trupul lui Critasiros. Ei îl văzuseră în momentul cînd căuta să rupă lupta, îl înconjuraseră fulgerător şi, cu tot sacrificiul gărzii sale de a-l apăra, Carpio îl pălise cu spada, răsturnîndu-l de pe cal. Continuarea urmăririi duşmanului de către cetele dace se dovedi cu folos, mulți celți nu încercară să se opună, se lăsară să fie luați captivi.

Adunați într-o poiană întinsă înconjurată de stejari falnici, în mijlocul căpeteniilor oastei, regele privea cu recunoştință pe dacul ce-i sărise în ajutor cu cetele sale. Era în puterea vîrstei, barba, mustățile şi pletele presărate cu fire argintii îi jucau în adierea vîntului, avea căutătura pătrunzătoare, adăpostită sub sprîncene stufoase, îşi sălta întruna căciula de pe cap şi o potrivea ca şi cum nu-i găsea locul. Cu un surîs uşor, abia conturat, şi el îl cerceta pe rege cu lăcomie, de multe ori visase să vină clipa cînd se va vedea în fața sa.

— Spune-mi, cine eşti? De unde ai venit cu cetele tale? îl întrebă regele.

— Sînt Scorilo, Mărite rege, un dac din această parte a țării, cotropită de cele două triburi ale celților.

— Noi toți ne vom ruga Marelui zeu pentru sănătatea ta şi a luptătorilor tăi. Ați sărit în ajutor în clipa cea mai grea, ne aflam în mare pericol, duşmanii păreau nişte fiare turbate. Nu pot să înțeleg, Scorilo, cum de te-ai găsit cu cetele tocmai acolo unde trebuia?

— Mărite rege, cînd am auzit că ai pornit cu oastea încoace, împotriva celților, am priceput că vrei să ne scapi de jugul lor. Am stat mult şi am chibzuit ce să fac, pentru că aveam în față două pericole: dacă strîngeam cetele şi mă alăturam făţiş oastei tale, boiii şi tauriscii ar fi pus foc satelor noastre şi ar fi ucis pe cine reuşeau să prindă, iar dacă se întîmpla să pierzi lupta, nenorocirea ar fi fost şi mai mare, toți dacii din acest ținut ar fi fost fie dați morții, fie vînduți ca robi. Pe aici s-a întins zvonul că negustorii romani cumpără şiruri întregi de sclavi legați în lanțuri. Şi atunci ce m-am gîndit, să-mi strîng cetele şi să mă țin în apropierea taberii lui Critasiros, stînd ascuns prin păduri, astfel ca la nevoie să-ți pot sări în ajutor. Dacă s-ar fi întîmplat ca tu să te retragi cu oastea, fără să te bați, oamenii din cetele cetele mele s-ar fi întors la casele lor, ca şi cum pentru ei nu se

întîmplase nimic. Asta este, Mărite rege, aşa am văzut eu lucrurile, fiindcă noi trăim prin aceste părți cam demult fără nici o speranță. Înainte căpeteniile dace se băteau între ele, luau captivi, făceau sclavi, cucereau, stăpîneau, şi astfel poporul dac avea cîte cinci-şase sau chiar mai mulți regi, trăia neunit, pradă triburilor rătăcitoare venite din miazănoapte şi răsărit.

— Şi-acum, fiindcă am bătut şi alungat cele două triburi ale celților, n-ai vrea să fii rege peste acest ținut?

— Cum să fiu rege, dacă ştiu că avem unul viteaz şi bun? Nu, Mărite rege, nu asta lipseşte dacilor de aici, ei vor să fie într-o țară întinsă şi puternică, să vadă Dacia întregită, iar în fruntea ei pe Burebista! Pentru oricare dac, unde sînt frați de-ai noştri acolo e şi țara!

— Frumos, Scorilo! Cele rostite de tine trebuie să salăşuiască în sufletul fiecăruia din cei care se roagă Marelui zeu Zamolxis.

— Toți de aici aşa te au în inimă, Mărite rege!

— Îmi place însuflețirea cu care îmi vorbeşti, însă ceea ce mă face să te prețuiesc mult sînt faptele tale. Scorilo, tu vei fi căpetenia ținutului pe care pînă acum îl ținea cotropit regele Critasiros. Să ştii că noua noastră cetate de scaun se numeşte Sarmizegetusa, ea se înalță aproape de Marele sanctuar de pe Kogaion. Va trebui să faci des drumul într-acolo, să mă ajuți să conduc țara, pentru asta e bine să nu stai prea departe, de aceea cetatea ta va fi Ziridava, între Maris şi Pathissus.

Regele tăcu, îl vedea pe Carpio venind în fugă. Aşteptă.

— Mărite rege, l-am găsit, tarabostele Sagitulp a căzut în luptă. S-a bătut ca un viteaz, în jurul lui erau numai trupuri de celți.

— Am pierdut mulți viteji... murmură regele. Marele zeu va primi sacrificiul lor şi-l va pune la temelia Daciei, continuă el întorcîndu-se iarăşi spre Scorilo: vezi tu vîrful acela rotund de munte, Scorilo, care se lasă dincolo de cotul cel mare al Dunarisului? Acolo vom înălța o cetate de apărare, de acolo vom străjui această parte a țării.

În zilele ce urmară, oastea dacă înainta spre miazănoapte pînă la hotarul cu țara suebilor. Acolo făcu tabără, iar regele se duse în cetatea lui Ariovist, cu care devenise vecin, unde întări prietenia între ei şi alianța dintre țările lor. Oastea dacă făcu apoi un ocol spre apus pînă la hotarul cu celții din Noricum, lăsînd din loc în loc cete de strajă cu căpetenii aprige. Numai în partea de miazăzi regele găsi situația neclară, mai rămîneau multe sate de daci sub stăpînirea altui trib celtic, acela al scordiscilor, a

căror cetate de reşedinţă era la Singidunum. Amînă pentru mai tîrziu bătălia cu acei cotropitori şi alungarea lor de pe pămîntul dac. Pretutindeni pe unde trecea populaţia satelor îl primea cu urale şi flori, arătînd recunoştinţă şi supunere. La Ziridava se despărţi de Scorilo cu convingerea că lăsa la conducerea ţinutului un bărbat de nădejde.

Revenit la Sargedava, regele constată că Ovinius Redius, constructorul, se pornise pe treaba bună, pusese temelie de piatră la toate clădirile ce formau noua cetate Sarmizegetusa şi continua în sus lucrul cu bîrne groase de stejar, bine rostuite, puternic încheiate la capete după sistemul dac, pe care îl socotea nespus de ingenios. În lipsa sa, marele preot primise pe negustorul Hegias, venit de la Tomis, căruia îi dăduse un loc în vale, pe care să-şi înjghebeze magazii de mărfuri, şi încuviinţarea să deschidă o tabernă, de unde oricine putea cumpăra tot ce dorea. Hegias avea legături nu numai cu cetăţile de pe ţărmul Pontului Euxin, ci şi cu negustori bogaţi de la Atena şi Roma. Dar la înapoierea la Sargedava cel mai tulburat a fost tarabostele Oroles; primise un alt papirus de la Comosicus, în care îi scria că ajunsese la Roma, fusese cumpărat de un lanist şi se afla la şcoala acestuia de gladiatori. Îngrijorarea din nou îi crescuse; îi spusese Kallisthene ce era un gladiator, cum era împins să lupte în arenele circurilor, în ce pericol îi era viaţa şi cu ce condiţii putea să obţină libertatea.

2

Şcoala de gladiatori a lanistului Nerius era aproape de Circul cel Mare, la marginea Văii Murcia, avea în spate Colina Palatină, iar în faţă Muntele Aventin. Aşezată în partea din fund a unei curţi întinse, părea o construcţie solidă, însă de aproape se vedea că era de fapt o baracă mare, pătrată, din lemn, fostă pe vremuri magazia de cereale a unui negustor, pe care lanistul o amenajase ca sală de gimnastică şi exerciţii de luptă pentru gladiatori. Alături, pe dreapta, se afla altă baracă, lungă şi îngustă, folosită ca dormitor, sală de mese şi bucătărie, iar pe stînga, magazia cu armele de luptă şi alte materiale necesare pe arena circului în zilele cînd Nerius organiza spectacolul. De la răscoala sclavilor şi gladiatorilor conduşi de Spartacus, în urmă cu cinci ani, laniştii din Roma erau obligaţi să păstreze armele de luptă închise cu străşnicie, să nu le dea celor ce ieşeau în arenă decît în ziua spectacolului. Despre Nerius se vorbea

adesea prin tabernele pline de sărăcime ale Esquilinului şi Suburrei, mulți spuneau că lanistul se îmbogățise în timpul războiului civil dintre Marius şi Sylla. Pus în slujba patricienilor, cumpărase un mare număr de gladiatori pe care îi instruise bine, mersese deseori cu ei în forum, unde făcuseră pe nemulțumiții de modul cum erau conduse treburile publice, provocaseră scandaluri şi încăierări, intimidînd astfel pe senatori şi magistrați. Era voinic, avea fața plină de semnele loviturilor primite în arenă, — fusese mulți ani gladiator — cine nu-l cunoştea bine se speria numai de vocea lui groasă, care, cînd striga, părea un tunet. De cînd devenise patronul unei şcoli de gladiatori uitase de luptele purtate cu disperare în circuri pentru a-şi salva viața, se ocupa mai mult de afaceri băneşti, urmărind un cîştig cît mai mare. În acelaşi scop organiza spectacole, aranjînd ca pe nisipul din arenă să rămînă trupurile a cît mai puțini gladiatori, avînd grijă ca totuşi publicul să fie satisfăcut. Se ocupa şi de şcoala sa, urmărea atent modul cum perechile îşi făceau exercițiile de lupta, instruind pe fiecare în parte.

Se dusese de dimineață în sala de exerciții, ca de obicei, era uşor plictisit, nu avea poftă de treabă, privea fără să ia în seamă ce se exersa, dar nu stătu mult, sclavul portar îl anunță că venise tribunul Licinius Rufus şi îl aştepta. Intră în officina[23] vorbind încă din uşă:

— Pe toți zeii, tribune, nu mă aşteptam să vii aşa de repede!

— Am nevoie de bani, Nerius, în curînd plec la un castru de pe țărmul Propontidei.

— Să ştii că n-am făcut o bună afacere, Licinius Rufus. Sclavul vîndut de tine îmi face numai necazuri, pînă acum s-a bătut cu vreo trei din cei pe care vreau să-i fac gladiatori; dar n-am zis bine că s-a bătut, ci i-a snopit de i-a culcat la pămînt.

— Mi-ai spus odată, lanistule, că o să iasă un bun gladiator din el...

— Ce... o să iasă... că este, se luptă cu atîta măiestrie, încît crezi că toată viața a apărut în arenă, deşi este atît de tînăr.

— De fapt, cel de la care l-am cumpărat mi-a spus că îl vindea de frică, se temea să nu-l omoare. Dar de ce se bate cu gladiatorii tăi? Ştiu că nu face nimic, dacă nu este provocat în vreun fel...

— Se întîmplă şi în şcoala mea, ca în oricare alta, îşi scot unii altora porecle; lui Stertinius îi spune „barbarul”. Pe cine îl aude batjocorindu-l aşa, îl loveşte fără cruțare.

— Ascultă, Nerius, ți-am destăinuit că este dac?

---

23 Cameră de lucru, birou.

— Ştiu, tribune! De cîte ori îl privesc îmi aduc aminte de Spartacus, are în el ceva ce se aseamănă cu acela care a fost căpetenia sclavilor revoltați. Cică dacii şi tracii sînt frați, deci nu mă miră asemănarea. Aşadar, zici că vrei banii?

— Pe Iupiter, mă miră că mă mai întrebi, ai văzut vreodată un militar care să nu alerge după bani? Îmi dai tot restul: trei mii de sesterți!

— Ți-i dau, Licinius Rufus, deşi mi-i ceri tocmai acum cînd pregătesc noul spectacol şi am nevoie de bani, ți-i dau, dar cu o condiție: să-mi spui sincer de ce l-ai vîndut, ți-a fost teamă că te trimite la zei?

Tribunul izbucni în rîs:

— Nu, lanistule, la mine Stertinius a fost un sclav supus, răbdător, tăcut. Odată, pe cînd mergeam pe un drum prin Epir, am fost atacați. Ştii că grecii urăsc de moarte pe romani. Ei bine, sclavul a luptat cu dîrzenie alături de mine pînă i-am culcat la pămînt. Atunci am văzut cu cîtă măiestrie mînuia spada. Fusese bună prevederea, de cîte ori călătoream îi dădeam şi lui o armă pentru apărare.

— Am făcut bine că te-am întrebat, mi-am întărit convingerea, îl scot în arenă, va lupta cu cel mai bun gladiator al lanistului cu care organizez spectacolul. Treci mîine pe aici, tribune, să-ți dau toți banii.

Ieşiră. De la poartă Nerius se grăbi spre sala de exerciții. Bătu din palme şi făcu semn ca toți gladiatorii să se strîngă în jurul sau.

— Se apropie ziua spectacolului, începu el, cînd unii dintre voi vor ieşi în arenă. Ați învățat să luptați bine, însă tot mai trebuie să exersați. Principalul este să ataci cu mult curaj, să nu creadă adversarul că te temi de el, însă mişcările de înaintare şi de retragere să le faci la timp. Bun gladiator este acela care ştie să mînuiască nu numai spada, ci şi scutul. Pe lîngă asta, să nu neglijați jocul de picioare, să nu lăsați timp celuilalt să prevadă ce mişcări veți face, din ce parte va primi lovitura. Atacul vostru trebuie să fie o legătură strînsă între mişcările mîinilor şi jocul picioarelor, să repeziți fulgerător spada, fandînd puternic, apoi să vă retrageți tot atît de iute, pregătind o nouă lovitură. Ca şi voi, adversarul este hotărît să nu moară, va pune în joc toată iscusința, nu-şi va precupeți curajul spre a ieşi învingător. În luptă nu trebuie să luați în seamă strigătele spectatorilor; mulți fac pariuri, înjură, blesteamă, îndeamnă lacomi după cîştiguri. După victorie fiecare dintre voi se va simți plin de mîndrie, va privi sfidător în tribune, ascultînd laudele şi aplauzele, va saluta mulțimea, fără să se grăbească spre ieşire. Clipele acelea sînt adevărata fericire a gladiatorului.

Pe lîngă toate astea, voi trebuie să aveți o încredere desăvîrşită în mine: îl pun pe fiecare să lupte cu un adversar ales pe măsura lui, de aceea mă duc în fiecare zi la şcolile celorlalți lanişti, urmăresc cum luptă gladiatorii lor. De altfel şi pe ei îi vedeți venind aici în acelaşi scop. Acum să vă retrageți, vă las să vă odihniți puțin, apoi veți începe să exersați din nou. Tu, Stertinius, rămîi aici lîngă mine.

După ce gladiatorii se îndepărtară, lanistul îl întreba:

— Este adevărat că tu eşti dac, Stertinius? Eu te-am crezut trac...

— N-ai fost prea departe de adevăr. Nu văd însă rostul întrebării...

— Ai vrea să-ți recapeți libertatea?

— Răspunsul îl ştii, şi o voi recăpăta fie prin luptă în arenă, fie răscumpărîndu-mă!

— Tocmai pentru asta vreau să-ți vorbesc. Am şi eu ambițiile mele. Am făcut pariu cu un lanist, care se laudă că are un gladiator de neînvins. Dacă ieşi victorios eu cîştig pariul, iar tu vei deveni un om liber.

Stertinius clătină capul, arătîndu-şi neîncrederea:

— Pariul puteai să-l faci şi fără să-mi spui. Care gladiator nu luptă din răsputeri pentru a-şi salva viața? Şi apoi, eu unul mă îndoiesc că ai să-ți ții cuvîntul. Tu eşti stăpînul, iar eu sclavul; în fața magistratului spusele mele nu vor fi luate în seamă. Acum te întreb eu: dacă ies învingător, îmi vei da libertatea, sau vrei numai să cîştigi pariul?

Lanistul răspunse după o lungă tăcere, se gîndea cu teamă că dacul era răzbunător, iar el nu avea de gînd sa-i redea libertatea.

— Am să mă mai gîndesc... Poate că voi pune pe altul să lupte... Tu vei ieşi în arenă ca oricare din gladiatorii mei. Regreta că îi spusese, sclavul avea dreptate, trebuia să lupte pentru a-şi salva viața, iar de va încerca să se răscumpere, nu-i va da libertatea decît pe o sumă mare, pe care nu avea de unde să şi-o procure. Peste două săptămîni va da spectacolul, iar pînă atunci mai erau multe pregătiri de făcut. Se grăbi să plece spre arenă.

Circul cel Mare era vechi, rămăsese aşa cum fusese construit pe vremea lui Tarquinius cel Bătrîn, în anul Romei 138 (615 î.e.n.), nu atinsese dimensiunile uriaşe căpătate prin adăugirile făcute de Iulius Caesar şi Octavian August. Aşezat în Valea Murcia, între Colina Palatină şi Muntele Aventin, se ajungea uşor acolo pornind din orice parte a întinsei cetăți romane. În dimineața zilei spectacolului, mulțimea începu să coboare pe ulițele înguste ale Esquilinului şi Suburrei, cartierele sărăcimii Romei. Se strîngea în două şuvoaie pe via Argiletum şi pe via Nova ce se împreunau în

fața porții principale, unde se stîrnea învălmăşeala, fiecare grăbindu-se să ocupe un loc cît mai bun în tribune. Puțini luau în seamă litierele poleite cu aur, în care erau purtați de sclavi oamenii de vază: magistrați, senatori, patricieni şi negustori bogați. De jos, din arenă, tribunele păreau ca acoperite de omăt, atît de compact era albul mişcător al peplum[24]-urilor, şi togelor, în locurile rezervate nobilimii. În rîndurile de sus, ale plebeilor şi liberților, plutea un huruit ca tunetul, într-o cadență egală cu aceea a bătăilor din picioare şi a aplauzelor celor mai nerăbdători. Printre rîndurile dese, vînzători ambulanți de bob prăjit, plăcinte, smochine şi stafide strigau cît îi țineau gura. Numai în tribuna consulilor şi senatorilor locurile erau neocupate.

Într-una din tribunele patricienilor retraşi la o parte, vorbeau liniştiți doi bărbați: unul era Hortensius Maximus, cel mai bogat negustor din Roma, celălalt — Hegias, negustorul care îşi întinsese afacerile pînă în Dacia.

— Pe Apollo, care mă apără, cum ai îndrăznit, Hegias, să te duci acolo la barbari?

— Ehei, ai zis barbari?!... murmură Hegias. Aşa vorbeşte din auzite lumea de aici despre ei, dar nu este aşa. Dacă l-ai vedea pe rege, pe Burebista, ți-ai schimba părerea, în curînd el va uni pe toți dacii, țara lui va fi atît de întinsă încît se va putea măsura şi cu Roma.

— Şi te împaci bine cu ei?

— Aşa cum am început, merge bine. Acolo, la noua cetate de scaun a regelui, le-am făcut o agora, cum spunem noi grecii, sau un forum, cum spuneți voi, cu o mare prăvălie de mărfuri şi cu o tabernă.

— Cum, Hegias, pentru o păcătoasă de tabernă te-ai dus tu tocmai acolo?

— Am răbdare, Hortensius Maximus, vreau mai întîi să capăt încrederea regelui apoi încep să car spre cetățile Pontului Euxin şi spre Roma tot ce se caută mai mult: aur, fier, ceară, miere, sare şi cîte altele. Să nu te mire dacă peste cîtva timp te voi prinde sau chiar te voi întrece din bogăție.

— Nu glumeşti, Hegias? Dacă este aşa, mă asociez cu tine, facem afaceri împreună, pe care o să le întindem din Egipt pînă în Dacia; bineînțeles drumul lor trecînd prin Roma.

---

24 Mantie pentru femei.

Hegias nu avu timp să răspundă, valuri de aplauze şi urale se porniră din toate părțile, în timp ce trompetele şi trîmbițele anunțau intrarea în tribuna oficială a celor doi consuli: Cneius Pompeius şi Marcus Licinius Crassus, urmați de senatori şi magistrați. Pompeius, în vîrstă de treizeci şi patru de ani, era înalt şi robust, cu sprîncene bogate, de sub care ochii mari, negri săgetau pe privitor. Avea o frumusețe plină de vigoare, atrăgătoare, impunătoare. Primise de la Sylla titlul de „Magnus", după campania din Africa. Crassus avea patruzeci şi şase de ani, se îngrăşase exagerat de mult, ochii vii păreau mici, înecați în grăsime, însă sub înfățişarea lui de moliciune se ascundea o energie de fier. Devenise celebru prin două calități: bogăția şi vitejia. Prin Roma se vorbea că averea lui depăşea şapte mii de talanți, adică peste o mie de milioane de sesterți. În fruntea unei armate de optzeci şi patru de mii de legionari sfărîmase răscoala sclavilor conduşi de Spartacus, atrăgîndu-şi admirația patricienilor şi ura plebeilor. La uralele mulțimii amîndoi răspunseră cu uşoare înclinări din cap, ținînd mîna dreaptă la piept peste albul sclipitor al togelor apoi, ducînd vîrful degetelor la gură trimiseră salutări în toate părțile. În jurul lor luară loc senatorii şi magistrații care îi însoțeau. Cînd lanistul Nerius intră în arenă şi se opri în fața tribunei lor, aplauzele şi strigătele mulțimii covîrşită de nerăbdare deveniră de nesuportat, tribunele se cutremurau, mii de priviri erau îndreptate spre ei. Ca la un semn amîndoi săltara brațul drept, în aceeaşi clipă, sunetele stridente ale trompetelor umplură circul, apoi o linişte plină de încordare se întinse peste toate tribunele. Un sclav îmbrăcat în Charon bătu de trei ori cu ciocan de lemn în uşile oppidiumului şi din gura lui întunecoasă apăru o coloană de gladiatori, cu trupurile musculoase, goale: mirmiloni — cu spadă şi scut, retiari — cu plasa într-o mînă şi tridentul în cealaltă, andabați — cu caschete speciale, care aveau să le împiedice vederea în timpul luptei, fiind nevoiți să se bată orbeşte, toți sclavi din cei prinşi în răscoală, păstrați în carcere pentru jocurile în circuri iar după ei veneau lorarii şi mastigoforii — primii folosiți la curățirea arenei şi netezirea nisipului, ceilalți pentru a împinge cu furcile lor lungi pe andabații ce ezitau să lupte, slăbind încordarea. Coloana se opri în fața celor doi consuli, gladiatorii se întoarseră spre ei, săltară brațul drept şi strigară în cor:

— Ave, Pompeius, Ave, Crassus! Morituri vos salutant![25]

25 Să trăieşti, Pompeius! Să trăieşti, Crassus! Cei ce vor muri vă salută!

Consulii răspunseră ridicînd şi ei brațul. La o comandă a lanistului Nerius, coloana făcu un ocol şi pieri în întunericul oppidiumului. După cîteva clipe, prin aceeaşi uşă ieşiră un mirmilon şi un retiar. Ajunşi în mijlocul arenei, salutară consulii şi mulțimea, apoi începură fulgerător lupta. Sorții izbînzii treceau cînd într-o parte, cînd în alta, fiecare dovedea multă măiestrie, pe fața fiecăruia se vedea hotărîrea disperată de a nu muri. La un moment dat, retiarul aruncă plasa cu o îndemînare uimitoare, aceasta căzu acoperindu-l pe mirmilon, se înfăşură în jurul trupului său prinzîndu-i mîna în care ținea spada, în timp ce tridentul îi atinse gîtul. Mirmilonul rămase locului împietrit, la cea mai mică mişcare ar fi fost străpuns. În tribune cei ce făcuseră pariuri strigau, unii lăudau, alții blestemau. Numeroase mîini se săltară cu degetul mare de la mîna dreaptă în sus, cerînd să lase viața mirmilonului. Privirile se îndreptară spre tribuna consulilor. După ce îşi şoptiră ceva, amîndoi ridicară brațul drept cu acelaşi deget în sus. Izbucniră aplauze, amestecate cu strigăte de opunere. Mirmilonul scăpase de la moarte. Era de altfel tînăr, zvelt, frumos, de aceea cele mai multe mîini săltate erau ale femeilor. În timp ce lorarii netezeau nisipul, cîțiva saltimbanci, mimi şi măscărici intrară în arenă, fiecare îşi arăta iscusința, smulgînd mulțimii, în valuri, hohote de rîs şi ropote de aplauze. Prin uşile oppidiumului apărură două şiruri de andabați, erau două duzini de sclavi prinşi în răscoală, încadrați între două rînduri de mastigofori. Aşezați pe două linii la distanță de trei paşi, cu căştile lăsate peste ochi, împinşi de la spate cu furcile lungi de mastigofori, andabații începură să se bată orbeşte; de cele mai multe ori spadele loveau în gol, iar cînd nimereau în plin provocau răni adînci. În scurt timp începură să cadă unul după altul, în întîlniri spre care îi purtau furcile mastigoforilor, cu lovituri date la întîmplare, ce provocau şi făceau să plutească pe deasupra tribunelor valuri de rîs. Rămase la sfîrşit numai unul. În strigăte, mulțimea cerea să i se lase viața. Pompeius săltă dreapta cu degetul în sus, iar Crassus făcu acelaşi lucru, dar cu degetul în jos. Tribunele începură să se cutremure de bătăi de picioare şi de aplauze, unii cereau moartea, alții viața sclavului din arenă. Crassus şopti ceva la urechea lui Pompeius, astfel că şi acesta întoarse degetul în jos, rostind amîndoi deodată:

— Peractum est![26]

În aceeaşi clipă, furcile mastigoforilor străpunseră pe nefericitul dat morții, care se prăbuşi la pămînt. La un semn al lanistului, în arenă

26 I-a venit sfîrşitul!

năvăliră lorarii. Unii traseră cu cângile cadavrele afară, alții greblară nisipul şi îl neteziră, în timp ce saltimbancii, mimii şi măscăricii făceau tribunele să explodeze în hohote de rîs. Cînd totul fu gata, mastigoforii aduseră în arenă patru bărbați care, după veşminte păreau plebei.

Erau tîlhari, omorîseră un fermier din apropiere de Capua, apoi îi furaseră toate vitele: cai, vaci, capre şi oi. Lanistul povesti pe scurt fapta lor. Din tribune răsunară strigăte:

— Fiarele!... Fiarele!... Să se dea drumul animalelor sălbatice!

Capacele cuştilor cu gratii din oppidium se săltară trase de sus cu frînghii şi în arenă năvăliră o haită de lupi înfometați, prinşi prin pădurile din Illyricum. Cu toată încercarea lor disperată de a se apăra, fiarele îi sfîşiară fulgerător şi începură să-i devoreze. Erau dese cazurile cînd se dădeau astfel de exemple drastice în circuri, mai ales cu tîlharii şi criminalii. Din spatele gratiilor arenei, lupii căzură doborîți cu săgeți bine țintite, apoi din nou se curăți şi netezi nisipul.

În aplauzele mulțimii, în arenă înaintară doi gladiatori, înarmați cu spade scurte şi scuturi, cu trupurile bune strînse în armuri de zale, purtînd coifuri lucitoare, călcau apăsat şi hotărît zîmbind spectatorilor din primele rînduri. După ei venea Nerius. Se opriră în fața consulilor şi salutară. Lanistul îi prezentă scurt, arătîndu-l pe fiecare:

— Maecius, gal, şi Stertinius, dac. Cei mai aprigi gladiatori ai laniştilor din Roma.

Cunoscătorii ştiau, vor asista la o adevărată luptă, în care măiestria în mînuirea armelor şi în iuțeala mişcărilor vor fi de partea învingătorului. Lupta se porni cu multă dîrzenie. În tribune se aşternu liniştea. Lovituri fulgerătoare se parau cu o siguranță uimitoare, fără să înceteze nici o clipă jocul picioarelor. Nu trecu mult şi din diferite părți se auziră strigate pariurile:

— O mie de sesterți, pe dac!

— Două mii, pe gal!

Pariurile creşteau, strigătele se întăreau pe măsură ce lupta se întețea.

— Trei mii, pe Stertinius!

— Patru mii, pe Maecius!

Negustorul Hegias urmărea cu încordare lupta, părea gata să se salte ori de cîte ori situația devenea primejdioasă pentru dac. Cît stătuse la Sarmizegetusa vorbise de multe ori cu Oroles, îl văzuse îngrijorat de soarta feciorului, mai ales după se aflase în ce pericol se află întotdeauna viața

unui gladiator. Era frămîntat de îndoială, tarabostele îi spusese că feciorul său se numea Comosicus, iar dacul din arenă era Stertinius. Îşi dădu seama că în clipa aceea nu-i stătea nimic în putere, totul depindea de voia zeilor. Sări în picioare cînd zări pe brațul lui Stertinius curgînd sîngele.

— Ce se întîmplă cu tine, Hegias? îl întrebă Hortensius Maximus.

— Pe Hercule, viața dacului e în primejdie!

— Dar tu n-ai făcut pariu cu nimeni... E la mijloc altceva?

Nu-i răspunse, se aşeză la loc, fără să-şi schimbe privirea de la cei doi gladiatori. Loviturile se îndesiseră, jocul de picioare cu fandări şi retrageri fulgerătoare îi făceau să se deplaseze pe distanțe mari, sau să se rotească unul în jurul altuia. Hegias nu prinse momentul, nu zări cînd spada lui Stertinius străpunse umărul lui Maecius, îl văzu numai clătinîndu-se de cîteva ori, apoi prăbuşindu-se pe nisipul arenei. Strigătele în tribune se întețiră, unii cerînd moartea, alții viața gladiatorului. Dacul puse piciorul pe pieptul galului şi îşi îndreptă privirea spre cei doi consuli. Cînd văzu semnul cu degetele îndreptate în jos, potrivi spada în dreptul inimii învinsului, apăsă cu putere şi Maecius îşi dădu sfîrşitul. Hegias puse mîna pe umărul lui Hortensius Maximus şi răsuflă adînc, uşurat. În arenă năvăliră saltimbancii, mimii şi măscăricii, grăbindu-se să înveselească mulțimea. Cei doi consuli se ridicară, spectacolul lua sfîrşit. Din loc în loc răsunau sudălmile şi blestemele celor care pierduseră pariurile. Arena începu să se golească, gloata de pe băncile plebeilor se îngrămădea spre ieşire, satisfăcută de spectacol.

Tot restul zilei şi toată noaptea, negustorul Hegias se frămîntă. În dimineața următoare se grăbi spre şcoala de gladiatori a lui Nerius. Îl găsi în officina, sclavul bucătar tocmai îi pregătise gustarea. Lanistul era bine dispus, victoria lui Stertinius îi adusese un cîştig bun. Golise mai multe cupe de vin de Falern, iar de mîncare nu se atinsese. Nu-l bucura atîta cîştigul, cît faima.

— Mă rog zeilor pentru sănătatea lanistului care a organizat un spectacol atît de frumos! salută negustorul oprindu-se în prag.

Nerius lăsă jos cupa de la gură şi îl privi cu multă curiozitate, nu înțelegea pentru ce venise:

— Şi eu mă rog pentru tine. Intră. Pe mine mă cauți?

— Sînt Hegias, negustor, mi-am întins afacerile pînă în Dacia. Aş vrea să stau de vorbă cu tine...

Ochii lanistului sclipiră, gîndiil îi alergă spre Stertinius.

— Dar eu nu fac negustorie, Hegias?!

— Nu te ocupi de negustorie, dar faci afaceri, după cîte am aflat nu te dai în lături de la un cîştig bun. Am venit să-l cumpăr pe gladiatorul Stertinius.

— Spune-mi că glumeşti, Hegias! Ai văzut spectacolul de ieri, cum să-mi vînd cel mai iscusit luptător în arenă? Stai pe scaun, ia o cupă de vin, nu vreau să crezi că nu mă port cum se cuvine cu oaspeții. După nume eşti grec, ştiu că la Atena nu sînt şcoli de gladiatori, vrei să deschizi tu una?

După ce sorbi din cupă, negustorul răspunse:

— Ți-am spus că mi-am întins afacerile pînă în Dacia, nu vezi nici o legătură? Dar stai, să nu mă pripesc, îl cumpăr pe gladiator numai dacă numele lui de dac a fost Comosicus!

Lăcomia lanistului se trezi cu totul, gîndi că negustorul venise anume pentru Stertinius, nu pentru a reda libertății pe un dac oarecare. Se prezenta pentru el ocazia unui cîştig nesperat de mare. Răspunse fără să se grăbească:

— Da... parcă aşa mi-a spus tribunul... cel ce mi l-a vîndut, a rostit numele ăsta de care eu aproape că uitasem de atunci. Aşa fac mulți stăpîni, schimba cum vor numele sclavilor lor. Dacă ții neapărat să-l cumperi, înseamnă că ai fost trimis de cineva să faci asta, de unul care acolo în Dacia poate că este vreo mare căpetenie.

Hegias ocoli adevărul, scorni o poveste, ca prevedere, pentru a stăvili lăcomia lanistului.

— În iarna care a trecut, m-a prins în Dacia un viscol îngrozitor. Am scăpat din troienii de zăpadă, unde aş fi murit degerat, datorită unui bătrîn, blajin de-l credeai un zeu bun coborît printre oameni. M-a ținut în căsuța lui mai multe zile, pînă s-a potolit urgia, apoi a mers cu mine să-mi arate drumul. Bătrînul acela mi-a spus că are nepotul luat captiv, îl ştia vîndut ca sclav, şi că numele lui este Comosicus. Fiindcă mi-a salvat viața, vreau să-i arăt recunoştința mea. Cît să-ți plătesc pentru el, Nerius?

— Nu-l vînd! Altul ca el nu mai găsesc. Ai văzut ce frumos a luptat în arenă, fără el aş putea să închid şcoala.

Negustorul nu socoti şansa pierdută, se gîndi să-i încerce lăcomia. Ştia că la Roma un sclav se vindea — după cum era de tînăr, de sănătos şi de puternic — cu două pînă la cinci mii de sesterți.

— Îți dau zece mii de sesterți, lanistule! Nerius izbucni în hohote, săltîndu-şi cupa.

— Cine te aude, rîde, Hegias! Cel mai bun gladiator al meu să-l vînd cu o astfel de sumă ar fi o batjocură...

— Douăzeci de mii, Nerius!

Lanistul clătină capul, semn că nu se învoia, continuînd să rîdă.

— Treizeci de mii!

Văzînd că nu cedează, negustorul bătu cu pumnul în masă, strigînd:

— Cincizeci de mii, Nerius! E ceva ce n-ai mai pomenit la Roma!

Drept răspuns, lanistul bătu şi el cu pumnul în masă, săltîndu-se în picioare:

— O sută de mii, Hegias! Nici un sesterț mai puțin! Negustorul rămase cîteva clipe descumpănit, suma depăşea orice aşteptări, nici nu avea cu el atîția bani. Pe de altă, parte, ar fi vrut să cîştige ceva pe deasupra de la tarabostele Oroles. Căută febril o cale de ieşire din impas, prin care să-l împace pe lanist şi să pună în afara oricărui pericol viața lui Comosicus.

— Lanistule, mă dau bătut, murmură el zîmbind, ai să vezi mai tîrziu că am un motiv puternic pentru care primesc să-ți dau o sută de mii. Însă, cum nu dispun la Roma de o astfel de sumă, îți dau un avans de douăzeci de mii de sesterți, iar restul ți-l aduc cînd mă înapoiez din Dacia. Pînă atunci, vreau să te legi în fața zeilor că pe gladiatorul Stertinius nu-l vei mai scoate în arenă. Ne împăcăm aşa?

— Da, dar cu o condiție — am auzit că în Dacia este aur mult — îmi plăteşti restul de optzeci de mii sesterți în aur, pe care îl poți obține uşor de la barbarii aceia de daci.

Dacă n-ar fi fost regele la mijloc, negustorul nu s-ar fi încumetat să primească o condiție atît de grea. Era convins că Burebista va îndeplini totul pentru eliberarea lui Comosicus, iar prin gestul ce-l făcea îşi va asigura prețuirea lui.

— S-a făcut, lanistule! îți voi aduce aur. Acum am o rugăminte: trimite să-l cheme pe Comosicus şi lasă-ne cîtva timp singuri.

Trecuse de mult vremea prînzului cînd Hegias părăsi şcoala de gladiatori a lui Nerius.

3

Mergeau în pasul cailor. La cîțiva paşi în urma veneau Carpio şi capnobotul Rogus, iar după ei călăreții ce formau cele două gărzi. Regele şi marele preot porniseră într-o călătorie al cărei

drum se închidea în cerc: Sargedava, Germisara, Ampelum, Brucla, Apulum, Sargedava. După ce bătuse şi alungase cele două triburi ale celților: boii şi tauriscii, regele nu pornise spre răsărit, să arunce afară de pe pămîntul dac pe bastarni şi sarmați, aşa cum intenționase de la început, se oprise la Sargedava pentru o mai bună pregătire şi pentru a se ocupa şi de alte treburi ale țării. Îl frămînta mult cele ce-i spusese Hegias, Dacia nu se va putea ridica şi întări dacă nu va face un rodnic schimb de mărfuri cu alte popoare, să vîndă tot ce îi prisosea şi să cumpere tot ce avea nevoie, să încurajeze meşteşugurile pentru a se făuri lucruri cît mai bune, încît ele să fie căutate şi de cei din afara țării. Aşa cum nu făcuseră niciodată pînă atunci, pentru a-şi da mai bine seama de ceea ce se mişca, se gîndea şi se punea la cale în țară, regele şi marele preot luaseră o înfățişare cît mai asemănătoare cu aceea a doi taraboşti nu prea bogați, care călătoreau porniți la drum lung, purtau veşminte vechi, prăfuite, din materiale ce nu puteau fi socotite prea scumpe, iar gărzile erau formate din puțini oameni, şi ei îmbrăcați simplu, ca nişte comati, aşa cum plecau de obicei cînd se zvonea de război. Tot aşa arăta Carpio, precum şi capnobotul Rogus.

La marginea unei păduri din apropiere de Germisara văzură fum mult şi gros, înălțîndu-se dintr-o construcție ce arăta a fi un fel de baracă ceva mai mare, părea a fi folosită ca magazie. Regele trase frîul calului, sări peste şanțul ce însoțea drumul şi se îndreptă într-acolo. Cînd ajunse în apropiere, zări printre copacii ce înconjurau poiana grămezi de pămînt roşcat, de cărbuni din lemn, în bucăți mai mari decît se obişnuia să fie mangalul, de bolovani din piatră de var nearsă şi chiar de var nestins, iar în apropierea lor alte grămezi, de bucăți de fier cu forme ciudate, un fel de turte umflate pe o parte şi scobite pe cealaltă. Vîlceaua în care se găsea poiana era largă şi destul de adîncă, încît vîntul rareori reuşea să împrăştie fumul, să-i înece pe cei care lucrau în baraca-magazie. Împrejurul ei văzură cîțiva oameni trebăluind fără grabă, cu nişte mişcări ce arătau că în acea zi nu aveau prea mult de lucrat. Cînd zăriră ceata de călăreți se opriră şi priviră cu o curiozitate lipsită de îngrijorare, mai ales că cei ce veneau în frunte nu arătau a fi căpetenii prea importante, nici cel puțin ca taraboşti.

— Marele zeu să fie cu voi, oameni buni! dădu binețe regele sărind jos de pe cal.Cred că nu vă supărați, dacă facem un scurt popas în apropierea voastră; ne-am zis că aici vom găsi şi o fîntînă cu apa bună.

— Ne rugăm şi noi lui Zamolxis pentru sănătatea voastră, bunilor taraboşti, însă dacă țineați drept drumul, întîlneați în cale un pîrîu cu apa

limpede ca rouă cerului, nu mai era nevoie să vă obosiți încoace. Dar, oricum noi sîntem bucuroşi de oaspeți — pe aci cam rar trece cineva — aşa că mai aflăm şi noi ce se mişcă prin țară, se porni unul dintre ei, un bărbat trecut de puterea vîrstei, care se ținea bine, pometii roşi ai obrajilor păreau şi mai vii pe culoarea căruntă a bărbii, pletelor şi mustăților.

— Ce înțelegi prin asta: ce se mişcă prin țară?

— Aşa vine vorba, bunule taraboste, adică ce mai face regele — Marele zeu să-i dea sănătate şi viață lungă — dacă se lucrează cu spor la noua cetate de scaun, care cică se va numi Sarmizegetusa, şi cînd va porni din nou la eliberarea şi a celorlalți frați de-ai noştri de dincolo de Dunaris şi de dincolo de munții dinspre soare-răsare, aşa cum a făcut cu cei de peste apa Pathissusului, cînd a alungat triburile celte.

— Văd că tu eşti făurar şi topitor de fier, cum de te poartă gîndul la eliberarea celorlalți, la alungarea triburilor străine?

Făurarul care vorbise, cel mai vîrstnic, nu răspunse la întrebare, schimbă vorba:

— Ştiți ce zic eu, bunilor taraboşti, să stați un pic să vă odihniți, să vă potoliți foamea şi setea, apoi vom mai putea vorbi, dacă nu vă grăbiți la drum. Aş vrea să vă arăt ce am eu aici şi ce țintesc să fac.

Regele se înțelese din priviri cu marele preot, găsiră bun îndemnul făurarului. Se retraseră sub un copac cu umbră deasă. Ziua de sfîrşit de august era călduroasă, soarele urcase către prînz. Între timp oamenii făurarului îşi văzură de treburile lor. Dar totul nu se prelungi prea mult, regele şi marele preot se ridicară de pe buşteanul folosit drept scaun şi masă pentru frugalul ospăț şi intrară în atelierul făurarului, dar nu văzură ceea ce se aşteptau: focuri, nicovale şi ciocane, ci o construcție ovală de zidărie, aşezată pe o baza solidă, în pantă, ce se sprijinea pe pămînt într-o adîncitură, pentru o mai sigură legătură. Făurarul le ieşi în cale, bucuros să le arate ce are, şi mai ales să le spună ce avea de gînd să facă.

— Ascultă omule, tu eşti făurar, adică fierar, sau topitor, meşteşugar din aceia care din pămînt scot fier? îl întrebă regele.

Răsucindu-şi mustățile bogate, meşterul răspunse:

— Bunule taraboste, sînt şi făurar şi topitor. Aşa a fost şi tata. De la el am învățat amîndoua meseriile. La început bătrînul, care acum a răposat, a fost numai făurar, iar cînd a văzut că nu mai are de la cine să ia fier, s-a apucat să şi-l scoată din pămînt. Avem aici aproape un cap de munte cu pămînt roşcat. Tata nu s-a dat învins pînă nu a reuşit să obțină turte de fier

ca acelea pe care le-ați văzut în grămada de afară. Dar el a lucrat greu, cu un cuptor mic, ca acesta pe care îl vedeți în colțul atelierului. Este rotund ca un butoi, cu fundul cam de doi coți şi înalt ceva mai mult decît statura unui om. Jos are o vatră înclinată, din două plăci de lut ars, între care s-a lăsat o gaură prin care suflăm aerul cu foalele. În cuptor se pun cărbuni de lemn, se aprind bine, apoi pămînt din acela roşcat, în bulgări, amestecatcu bolovani de piatră de var nearsă şi cu bucăți de var nestins. Suflăm cu foalele din greu; timp îndelungat pînă cînd începe să curgă printr-un fel de jgheab al vetrei fierul topit. Aşa a făcut şi tata, adică aşa s-a chinuit, şi totuşi a reuşit să făurească uneltele de care au oamenii nevoie sape, seceri, coase, piroane şi cîte altele. Eu mă zbat să fac altfel...

— Cum? Ai prins de la cineva un meşteşug nou? Se grăbi să-l întrebe marele preot.

— Da, bunule taraboste! Ştii, cînd ceva îți frămîntă gîndurile, nu te liniştești, oriunde te-ai găsi. Nu mă feresc, vă spun taina mea, pe care vreau să o fac să se întindă, fiindcă trebuie să-l ajutăm cît mai mult pe rege. Şi eu visez să văd Dacia întinsă peste tot pămîntul dac, aşa cum se zbate Burebista să o facă. Aş vrea ca din atelierul meu să pornească în toată țara: fier, unelte, arme şi alte lucruri folositoare în gospodărie. Iată care este taina: la începutul verii am făcut şi eu parte din luptătorii care au zdrobit şi alungat cele două triburi celte ce cotropiseră pe dacii de dincolo de Pathissus. Nu se poate să nu fi fost şi voi, bunilor taraboşti, alături de rege, cînd s-a dat marea bătălie, din care am ieşit învingători datorită ajutorului dacilor de dincolo, a căror căpetenie era Scorilo. După cum ştiți, au fost luați mulți captivi, pe care regele i-a lăsat apoi în grija lui Scorilo, urmînd ca mai tîrziu să-i aducă la Sargedava sau Sarmizegetusa unde vor fi împărțiți: unii dați taraboştilor, alții vînduți ca sclavi. Mie mi-a ieşit norocul în cale, am stat de vorbă cu unul din captivi — fusesem pus să păzesc o ceată dintre ei — şi cum a fost norocul, sau poate că asta a fost voia Marelui zeu, că acela s-a întîmplat să fie un priceput topitor de fier. Mi-a vorbit mult despre meşteşugul lui, după ce a aflat că şi eu eram făurar. Am să vă arăt acum cuptorul pe care l-am zidit după spusele lui. Dar mă tot frămînta ceva, aş vrea să aflu cînd aduce Scorilo captivii la Sarmizegetusa, ca eu să-l caut pe acel topitor şi să fac tot ce este cu putință pentru a-l cumpăra. Dacă voi întîmpina greutăți, am să merg cu îndrăzneala pînă acolo încît mă voi înfățişa regelui, îi voi spune ce gînduri nutresc şi-l voi cere pe acel meşter celt.

— Crezi că te vei putea apropia de rege?

— Mă voi arunca la picioarele sale!

— Dar te-aş putea ajuta eu... Ia spune-mi, cum te numeşti? Cunosc un alt taraboste, care stă mai tot timpul în preajma regelui. Vorbesc cu el şi...

— Sînt Arigio, bunule taraboste. Pe aici toţi îl cunosc pe făurarul Arigio. Unii cam rîd de mine, nu le vine să creadă că eu scot fierul din pămînt, cică îl cumpăr pe ascuns de la negustorii străini şi din el le fac lor fiare de plug, sape, seceri, cuţite şi chiar lanţuri.

— Bine, Arigio, dacă celtul acela e sănătos şi va fi adus de Scorilo la Sarmizegetusa, să ştii că îl vei avea ca sclav.

Făurarul începu să se scarpine în barbă, încropind un zîmbet ce părea cu mai multe înţelesuri. Pe rege îl intrigă acest fapt, îi păru ca ascundea ceva. Îl întrebă:

— Spune-mi cinstit, Arigio, ce tăinuieşti? După surîsul tău, parcă ţi-ai şi pus ceva în gînd să faci cu acel sclav. Ce anume?

— Ca să vorbesc pe cea dreaptă, pot să vă spun. Voi, bunilor taraboşti, plecaţi spre cetăţile voastre, iar făurarul Arigio poate că nu vă va mai vedea niciodată. De, zic şi eu, regele nu o să mi-l dea pe acel celt mie ca sclav, ci tarabostelui ce stăpîneşte cetatea şi moşia Germisara, adică nu eu o să-i fiu stăpîn, dar dacă îl voi avea aici, va trăi cu libertatea pe care o am şi eu, îl voi ajuta să-şi înalţe o căsuţă şi, de se va lipi de el vreo femeie, îşi va întemeia o familie. Doară oameni sîntem, suflete avem... Acum, bunilor taraboşti, aş vrea să vă arăt cuptorul cel nou, făcut după spusele acelui meşter celt. Uitaţi-vă la el, este tot rotund, dar înalt aproape cît o casă, are vatra mai larga şi mai înclinată, cu jgheab adînc, ca scurgerea fierului topit să se facă mai repede. Ca să iuţim focul, vrem să suflăm în el cu mai multe foaie deodată. Dar taina acestui cuptor este alta, altfel s-ar asemăna cu unul de-al nostru, doar că ar fi mai mare. Taina aflată de la acel celt este felul cum îi faci umplerea. Nu-l încarci o dată: pui cărbuni, bulgări de pămînt şi piatră de var şi le încălzeşti pînă curge tot fierul şi zgura dinăuntru, ci faci altfel, aşezi toate în straturi: un strat de cărbuni, unul de pămînt roşu, alt strat de piatră de var şi var, apoi din nou un strat de cărbuni, altul de pămînt şi altul de piatră de var şi o ţii aşa întruna, straturile se topesc, se lasă în jos, prin jgheab curge fierul topit, iar pe deasupra continui să bagi mereu în el straturile aşa cum v-am spus. Sper că pe săptămîna viitoare să dau drumul la foc şi să încep să fac grămezi de turte de fier. Eu cred că am să scot în fiecare zi atît cît să încarci mai multe care mari, trase

de cîte patru boi. Şi mai am o taină, bunilor taraboşti, asta este curată taina mea, nu mi-a spus-o celtul acela: dacă treaba iese aşa cum o gîndesc, mă bate capul să nu las focul din cuptor să se mai stingă nici ziua nici noaptea, să meargă fără oprire pînă se strică şi trebuie să repar zidăria lui, căci o mănîncă destul de repede focul şi fierul topit. Şi ştiţi ce mă mai frămînta gîndul? Să fac două cuptoare; cînd unul e oprit pentru a fi reparat sau refăcut, celalalt să meargă. Vreau să-i dau bunului nostru rege, fier cît mai mult, mai ales dacă ţara se va mări, după cum am auzit, pînă dincolo de Dunaris, peste apa numită Tyras, pînă la marea cea mare, că pe acolo tot fraţi de-ai noştri trăiesc.

Regele nu se mai putu stăpîni, se repezi la făurar, îl îmbrăţişa şi-l sărută pe amîndoi obrajii.

— Aşa să faci, Arigio! Voi aranja eu în aşa fel ca pe celtul acela să-l ai, să fie al tău, nu al tarabostelui. Tu dă-i zor şi porneşte cuptorul. Să vedem repede fierul tău sosit la Sarmizegetusa!

— Hei, bunule taraboste, dacă voi avea oameni pun aici multe nicovale şi bat fierul aşa cum trebuie, încălzindu-l şi turtindu-l de mai multe ori, pînă îl fac bun doar să-l făţuieşti la ciocan, să scoţi din el ce vrei: şi din cele necesare comatului şi din acelea de care nu se poate lipsi luptătorul. Ce n-aş face eu, bunilor taraboşti, dacă aş avea cîteva zeci de oameni care să asculte numai de mine!...

— Să vedem, murmură regele stăpînindu-şi greu însufleţirea — omul din faţa sa îl uimise prin curajul, vrednicia şi pornirea lui — de asemenea meşteri avem mare nevoie. Eu zic să te pregăteşti bine că, aşa sper, mă voi pune luntre şi punte să ţi se dea toţi oamenii pe care tu îi vei cere.

Făurarul rămase un timp nemişcat, privindu-i cu încordare, întrebîndu-se în sinea sa: pentru ce aceşti taraboşti se arată atît de bucuroşi, atît de îndemnători pentru meşteşugul său? Dar nici însufleţirea sa nu era mai mică. Pentru a nu prelungi tăcerea adăugă:

— Şi mai este o parte a tainei mele: dacă voi topi a doua oară turtele de fier ce le torn din cuptorul cel mare, am să obţin un fier gata pregătit să fac din el orice vreau. Vedeţi, turtele din prima topire sînt sfărîmicioase, se sparg lovite cu un ciocan greu, pe cînd fierul topit a doua oară, încălzit şi bătut frumos pe nicovală se întinde şi se făţuieşte bine, parcă ar fi ca lutul olarului. Dacă fac şi asta, regele nu va mai duce niciodată lipsă de fier.

Tot timpul marele preot tăcuse. Aşa mic de trup şi de statură, îmbrăcat în veşminte vechi, cam ponosite, arăta a fi un taraboste sărăcit, sau căzut în patima vreunui viciu. Nu se putu stăpîni să nu murmure:

— Dacă aş avea putere te-aş lua la Sarmizegetusa, ca acolo în vale, sub cetate, să-ți faci atelierul cu toate cuptoarele şi nicovalele de care ai nevoie, zise, urmărind ca astfel să-i sugereze regelui ideea.

— Lasă-l, să facă aici tot ce vrea! întări apăsat regele. Va înălța el acolo un alt atelier mai bun, dacă treaba îi va merge bine. Poate că chiar el, Burebista, îl va lua lîngă cetatea de scaun.

Însufleţirea făurarului crescu atît de mult, încît îndrăzni să rostească:

— Dacă n-aţi fi aşa îmbrăcaţi — arătaţi a nu fi taraboşti prea bogaţi, poate că moşiile voastre sînt mici şi neroditoare — aş putea să jur în faţa Marelui zeu că îl am în faţă pe viteazul rege Burebista şi pe Marele preot, bunul Deceneu, dar aşa cum văd gărzile, mici şi prăpădite, îmi dau seama că totul este numai o asemuire. I-am văzut pe amîndoi, nu te privesc aşa ca voi, ca orice om, ci te pătrund, îți vine să intri în pămînt cînd te vezi în faţa lor.

Regele rîse şi îl bătu uşor pe umăr:

— Mi-ai plăcut, Arigio! Marele zeu să-ți dea sănătate! Am plecat. Îți mulțumim pentru tot ce ne-ai spus. Să ştii că nu-mi uit vorba, îl voi convinge pe rege să-ți dea meşterul acela celt şi mulți alți sclavi de care vei avea nevoie.

Făurarul privi după ei nedumerit cum se îndepărtau în galopul cailor, mirat şi oarecum revoltat, tarabostele spusese că îl va convinge „pe rege”, fără nici o undă de respect sau de teamă, în loc să rostească: pe bunul, pe viteazul, pe măritul nostru rege. Intră în atelier cu inima îndoită, cu un uşor regret că-şi dăduse pe faţă taina din suflet, la care ținea ca la viaţă, faţă de nişte necunoscuți, care poate că nu erau taraboşti, ci căpeteniile unor cete de tîlhari care cutreierau țara.

Soarele trecuse mult de amiază, în curînd aveau să se întindă umbrele înserării. Treceau printr-o vîlcea largă, cu copaci bătrîni, rari, printre care iarba şi florile de toate culorile păreau un covor verde, frumos măiestrit de mîini vrednice şi suflet plin de viaţă. Lîngă un stejar zăriră doi bătrîni, stăteau aşezaţi pe pămînt, rezemaţi de trunchiul gros, cu coaja crăpată de mulțimea verilor şi iernilor ce trecuseră peste el, poate că tot atît de numeroase cît trecuseră peste bărbile şi pletele celor doi oameni. Unul era plin, rotunjor la faţă, cu obrazul rozaliu şi cu privire vie, iar celălalt slab,

palid, spînatic, cu firele atît de rare în barbă, încît se vedea pielea adînc crestată de ani şi de muncă. Regele trase frîul şi opri calul. Le spuse:

— E bine la umbră şi în linişte. Aici poți să tot trăieşti, poți să treci peste o sută de ani.

— Apoi, dacă nu vă este cu grabă, bunilor taraboşti, puteți descăleca şi hodini o lecuță, îndemnă cel gras. Ai spus bine, aici poți să trăieşti mult, dar să ştii că nu întotdeauna bătrînețea este bună.

— De ce bunule om? întrebă marele preot.

— Ehei, dragii moşului, dacă mai eram tînăr porneam şi eu alături de slăvitul nostru rege, mergeam dincolo de apa Pathissusului şi mă băteam cu celții ăia care ne-au cotropit din pămîntul țării. Am auzit ce mare fericire a fost pe frații noştri de acolo cînd s-au văzut sloboziți de sub jug străin.

Ochii regelui sclipiră, îşi stăpînea cu greu pornirea de a-i îmbrățişa. În sufletul său în acea clipă simți un fior de îmbărbătare şi recunoştință, ca şi cum vorbele rostite de bătrîn fuseseră strigate în cor de întregul neam al dacilor.

— Noi sîntem de departe, avem moşiile dincolo de cetatea Porolissumului — nu se poate să nu fi auzit de ea — însă nu prea ne bucurăm de munca noastră, triburi străine rătăcitoare vin adesea dinspre miazănoapte şi ne jefuiesc aproape de toate bucatele strînse de pe cîmp şi de poamele culese de prin livezi. Vedeți asta şi după straiele noastre, sînt cam vechi şi sărăcăciose, spuse regele, mai mult pentru a-l încuraja la vorbă pe moşneag. Să ştiți, tăicuților, că noi am mers cu oastea dincolo de Pathissus şi ne-am bătut cu triburile celților cotropitori, ştim tot ce s-a petrecut acolo. Acum Dacia se întinde pînă peste apa Dunarisului din acea parte, care curge prin cîmpia cea mare ce se întinde departe spre apus. Dar pe aici ce se simte, ce se petrece prin ținutul acesta?

— Toate bune, bine că s-au potolit oamenii, că se prostiseră de tot cu băutura vinului. Toți păreau nişte fleoarțe sau fleoaşe, că nu ştiu cum e mai bine să le zic, nişte belmejiți cu care nici nu puteai să vorbeşti. Marele zeu a ştiut el ce face, altfel nu se mai putea, nu avea cum să-i îndrepte pe daci, ajungeam de rîsul altor neamuri cu care ne învecinăm, mai ales de al grecilor şi al romanilor. Acum cică Marele zeu s-a mai îmbunat, Marele preot — prin capnoboți şi preoți — spune că s-a dat dezlegare ca fiecare om să poată avea vreo zece tulpini de viță de vie, să facă fiecare vin barem atît cît să aibă nevoie cînd e bolnav, sau cînd gerul este prea aspru. Dar oamenii ştiți cum sînt, bunilor taraboşti, se lăcomesc: cică unul a primit de

la taraboste pămînt de muncă în trei locuri, cată ca pe fiecare din acele locuri să pună cîte zece butaşi de vie, dar cu asta tot nu e mult, nu se mai ajunge la ceea ce a fost înainte. Beția dacilor rămîne doar o poveste...

Cel slăbuț şi spînatic, care nu se împăcase nici în tinerețe cu vinul, se grăbi la vorbă, întrerupîndu-l pe celălalt:

— Să fie adevărat, bunilor taraboşti, că se vor trage zece lovituri de toiag la tălpi şi bătuți cu vergile pe fundul gol toți aceia care vor fi găsiți prinşi de tăria vinului? Cică cei ce vor cădea în greşeală de mai mult de trei ori vor fi făcuți robi, dar nu dați taraboştilor pe moşia căruia muncesc, ci trimişi să trudească pe şantierele unde se înalță cetăți puternice de apărare.

— Şi, ce, nu o să fie bine? Cu cine vreți să facă regele atîtea lucrări, cîte are nevoie țara, care s-a mărit şi se va mări şi mai mult? interveni marele preot, căutînd să-l întărite pe cel pirpiriu, ai cărui ochi jucau fără încetare în orbite, ca şi cum ar fi avut multe de spus, dar se stăpînea.

— D-apăi, bunilor taraboşti, dacă e să dăm pe față lucrurile, la noi în Dacia vezi robie peste tot. Să-i lăsăm la o parte pe sclavi — fie că au fost cumpărați, fie că au căzut prinşi captivi, adică pe cei de un neam străin — dar robi, adică sclavi, sînt şi daci, din care o parte — cei mai tineri — se spune că au fost luați de rege şi făcuți luptători, ostaşi ca oricare dac. Robie vezi peste tot. Noi, comatii, ce sîntem? Tot un fel de robi ai taraboştilor, cu singura deosebire că ne mişcăm nițel mai liberi, avem o căsuță, o colibă sau un bordei, şi putem creşte cîteva orătănii, dar tot ce agonisim este al stăpînului, adică îl ia tarabostele. Uite, aşa de pildă, să vă spun cum se face la noi. Tarabostele nostru are moşie mare, pe ea se întind cinci sate. Şi, cum s-a moştenit din bătrini, el este stăpînul. Vedeți voi, eu cică nu sînt robul lui, dar pămîntul este tot al lui, nu am nici bucățica de loc pe care mi-am făcut casa. Moşia este împărțită în cinci părți mari, cîte una de fiecare sat, a căror întindere tarabostele o schimbă aproape în fiecare an, făcînd-o mai mare pe aceea a satului care în anul ce s-a încheiat a avut roade mai bune, adică oamenii au fost mai vrednici. Toamna stăpînul ia cît vrea, după cum a fost vremea de bună, sau după cum îi are el la inimă pe comatii din acel sat: o parte el şi una satul, două părți el şi una noi, sau chiar trei părți el şi numai una celor care au trudit. Noi muncim în devălmăşie, mergem cu toții la arat, la semănat, la seceriş, la săpat şi treaba nu merge aşa bine, căci cînd se lucrează în gloată mulți se codesc, nu-şi rup inima muncind. Aud că în unele sate ei, obştea, împart fiecăruia cîte o bucată de pămînt pe care să o muncească, iar toamna să ia atît cît i se cuvine din partea pe care

a obținut roadele culese. În alte locuri nu se face nici un fel de împărțeală, după ce stăpînul îşi ia partea pe care a vrut-o, acolo căpetenia satului dă fiecăruia din cînd în cînd cîte ceva din ceea ce are nevoie La noi oamenii au făcut obştii pe neamuri, adică toți ce se trag din aceiaşi părinți, bunici şi alte rude apropiate, şi parcă se vede că împărțeala şi îmbogățeala merg mai bine. Aud că şi în alte părți se face aşa. Mai rău este în anii păcătoşi, cu secetă, grindină şi alte răzbunări ale Marelui zeu, cînd se scot roade puține, atunci noi ne zbatem iarna în mari lipsuri, îndurăm foametea, ne pier vitele şi orătăniile din curte. De voie, de nevoie oamenii se duc la taraboste şi împrumută cîte ceva grăunțe de grîu sau de alte bucate, pe care trebuie să le dea înapoi în anul ce vine. Unii nu mai sfîrşesc niciodată să întoarcă datoria, iar dacă ea s-a tot mărit, tarabostele se lipseşte de ceea ce mai are de luat şi pe datornic îl face rob, adică sclav. Ca să scape de un astfel de pericol, mulți nu merg la stăpîn să-i împrumute, pornesc şi colindă pădurile culegînd fructe şi rădăcini sălbatice, punînd cîteodată mîna şi pe ceva vînat, dacă este norocos şi nu-l află pîndarii. Cel ce este prins cu vreo jivină de-a pădurii este bătut la tălpi pînă îi sare sîngele prin piele. Dar v-am spus prea multe, bunilor taraboşti, poate că pe acolo pe la voi este altfel, o fi mai multă înțelegere şi întrajutorare, fiindcă spuneți că năvăiesc şi vă jefuiesc des triburile străine din apropierea hotarului, oamenii trebuie să sară toți la lupta pentru a-i alunga, pentru asta tarabostele se cade să fie mult iubit de comatii de pe moşia sa. Unii se gîndesc la un ajutor din partea regelui, dar ce poate să facă el? Tăria lui este tot prin taraboşti, că oastea prin ei se strînge, armele ei se îngrijesc să le facă, iar hrana cînd se pleacă la luptă tot ei o dau. Eu, aşa bătrîn cum sînt, am înțeles multe de la viață, îmi dau seama că e greu să fii mare căpetenie peste țară.

— Asta, aşa este, continuă cel gras, cu obrazul rozaliu, însă totuşi regele mai are şi alte ajutoare, nu se sprijină numai pe taraboşti, este Marele preot, sînt preoții. Eu nu mă pricep aşa bine, adică n-am văzut-o, dar cică au şi ei o oaste a lor, ale cărei căpetenii sînt numiți capnoboți. Pe aici n-a trecut decît o singură dată o ceată din armata preoților, avea în fruntea ei un capnobot. Mie mi s-a părut, bunilor taraboşti, că acei luptători erau mai bine înarmați decît ostaşii regelui, fiecare avea spadă lucitoare, suliță cu vîrf bine ascuțit, scut şi un fel de pieptare din fier subțire, bătut şi netezit cu ciocanul, prin care nu putea pătrunde o săgeată, şi poate că nici o suliță, dacă nu este repezită cu multă putere. Dar, uite de ce adusei eu vorba despre ei, despre capnoboți şi preoți, bunilor taraboşti,

căci nu trebuie să vă închipuiți că eu n-aş crede şi nu m-aş teme de puterea Marelui zeu, mă gîndii la cele ce vă spuse el despre stăpînii de moşii şi despre felul în care ei pun pe comati să muncească. Vorbeşte lumea, că eu n-am de unde să ştiu asta, cică ar avea multe moşii şi Marele zeu, adică Marele preot, de care aparțin numeroase sate, iar munca comatilor şi strîngerea roadelor se face sub supravegherea capnoboților, ajutați de gărzi de preoți. Eu, bunilor taraboşti, n-aş vrea să credeți că vorbesc cu patimă sau cu ură împotriva lor, mi-a povestit şi mie un om care trăia într-un sat de dincolo de Potaissa, spunea că de multe ori capnoboții se poartă ca şi cum ar fi stăpîni ai moşiei, mai rău decît tarabostii, că de, ei se mai schimbă, pleacă unul, vine altul, şi fiecare caută să se îmbogățească în timpul cît stă acolo ca o căpetenie.

Regele cată îndelung spre marele preot, nu cu aer de mustrare, îl ştia cît de curat era sufleteşte, îl privea gîndindu-se la multe, la unele dînd dreptate moşnegilor pe care îi avea în față, la altele meditînd asupra greutăților cu care avea de luptat. În acelaşi timp îi cercetau cu oarecare bănuială şi cei doi bătrîni. Le vedeau mantiile vechi şi decolorate, însă erau dintr-o țesătură care părea scumpă, le priveau căciulile roase, hămuşite, însă odată ele fuseseră din blănuri lucitoare, aduse de negustori străini; la fel se putea spune şi despre încălțările lor.

— Pe noi să ne iertați, bunilor taraboşti, ne odihnirăm destul, acum plecăm, vorbi cel spînatic cu o undă de teamă, să nu credeți că am vorbit cu ură despre taraboşti şi capno-boți, am spus şi noi numai aşa... ce vorbeşte lumea... ce-am auzit de la unul, de la altul... Eu, aşa bătrîn cum sînt, mai am o singură speranță: Regele şi Marele preot. Ceva în inima mea, după cum am aflat de la cei care au fost alături de ei la luptă, îmi spune că ăştia doi oameni vor înălța pe culmi nebănuite pe daci, adică Dacia. Vă doresc călătorie uşoară şi mă rog Marelui zeu pentru sănătatea voastră! încheie el, luîndu-şi toiagul şi pornind în lungul unei poteci ce se îndepărta de drum.

În tot cursul zilei, regele şi marele preot merseră vorbind prea puțin, fiecare părea absorbit de gînduri adînci, în care se amestecau îngrijorarea şi însuflețirea. A doua zi, pe la vremea prînzului, ajunseră la Ampelum. Pentru amîndoi acolo era inima de aur a Daciei. Se mai găsea acel metal prețios şi prin alte părți, de mult dacii îl scoteau din nisipul apei numită Apus Flumen, de-a lungul văii ce se întindea la miazăzi de cetatea Arcidava. Nici unul nu mai fusese prin acel loc. Se aşteptaseră să găsească ordine şi lucru

organizat, case, barăci şi bordeie, dughene şi alte prăvălii pentru cele de trebuință oamenilor, drumuri bine netezite şi podețe peste numeroasele pîraie ce se prăvăleau printre bolovanii de piatră şi pragurile de stînci, aruncîndu-se în apa ce curgea de-a lungul văii. Într-un loc unde rîul făcea o cotitură printr-o curbă largă, pe un mic platou ce forma cotul dinăuntru al văii, văzură mai mulți oameni strînşi într-un cerc, în mijlocul căruia părea că se petrecea ceva. Regele şi marele preot dădură pinteni cailor şi grăbiră urcuşul. Acolo sus, în mijlocul cercului, văzură opt oameni legați de patru stîlpi groşi, mai înalți ca statura unui om: patru strînşi cu frînghii stînd în picioare, iar patru agățați de picioare cu capetele în jos. Alți opt biciuiau pe pielea goală, la comanda unui supraveghetor, pe cei legați, neluînd în seamă vaietele lor. La vederea noilor sosiți, loviturile încetară, mulțimea din cerc se întoarse cu fața spre ei. Erau bărbați, femei şi copii, de toate vîrstele, de la bătrîni pînă la copilandri.

— Marele zeu să vă dea sănătate, oameni buni! salută regele. Dar pentru ce îi pedepsiți, ce mare greşeală au făcut?

— Bunilor taraboşti, eu zic că ar fi bine să vă vedeți de drum! răspunse cu un ton rece cel ce ținea tactul, urmărind loviturile, şi supraveghind modul cum dădea fiecare. Lîngă el stătea un capnobot — amîndoi detaşați de restul mulțimii. Se observa că erau căpeteniile.

— Bine, ne vom vedea de drum, reluă regele, dar nu mi-ai răspuns la întrebare. Ce s-a întîrnplat?

— Ce se petrece de obicei, pedepsim pe cei leneşi! Aici sînt numai băieşi, adică aurari, cu ei trebuie să scoatem cît mai mult aur pentru rege şi Marele preot.

— Nu pentru țară?

— Eu ştiu că tot ce găsim trimitem, parte şi parte, la Sargedava şi pe Kogaion...

— Stai, fă-mă să înțeleg, insistă regele, întîi ai zis că aurul îl scoateți, apoi că îl trimiteți pe tot ce-l găsiți... Vreau să ştiu îl scoateți sau îl găsiți?

— Şi aşa, şi aşa, o parte o găsim prin nisipul şi pietrişul pîrîurilor, alta o scoatem scobind pe la margini de povîrnişuri. În munții de aici o fi aur mult, dar nu poți să-l scoți. Stînca este tare ca şi o cremene, nu poți să faci nisip. Mai spargem şi noi pietre găsite pe brîne, prin crăpături...

— Dar noi vorbim şi oamenii aceia suferă în strînsoarea legăturilor. Cine sînt?

— Patru sclavi — cei legați cu capetele în jos, şi patru comati, băieşi — daci liberi, îi plătim pentru muncă — cei ce stau în picioare.

— Dezlegați-i! ordonă regele.

— Bunule taraboste, eu te-am rugat să-ți vezi de drum!...

— Carpio, unde eşti?

— Aici, Mărite rege!

— Ia comanda gărzii, dezleagă-i imediat!

— Tu ce aştepți, capnobot Rogus? mustră Deceneu pe şeful gărzii sale.

— Sînt gata să dau ajutor, Mare preot!

În cîteva clipe cei opt nefericiți se văzură dezlegați. Cercul din jur se lărgea tot mai mult, oamenii se retrăgeau cuprinşi de spaimă. Cel ce era supraveghetorul şi capnobotul de lîngă el, la început nu le veniră să creadă, dar cînd văzură alinierea celor două gărzi şi mişcările executate cu o disciplină de fier, se pierdură cu totul.

— Sînt Pothiris, Mărite rege, supraveghetorul celor ce muncesc aici pentru culegerea şi scoaterea aurului. Dar, parcă nu-mi vine să cred, după înfățişarea ce v-o dau veşmintele ce le purtați păreți a fi nişte taraboşti, şi încă din aceia scăpătați. Marele zeu să mă pedepsească, nu mă dumiresc de loc, mă găsesc în fața Marelui Burebista?

— Eu sînt capnobotul Sorgis, Mare preot. Marele zeu îmi este martor nu am mai părăsit de cîțiva ani Ampelumul. Aşa mi s-a dat poruncă de pe Kogaion, să stau aici şi să trimit cît mai mult aur.

— Pothiris, trimite pe toți cei strînşi aici să-şi vadă de lucru, iar după aceea vreau să stau de vorbă cu tine, zise regele, pe fața căreia se vedea nu supărare, ci hotărîre.

— Tot aşa şi tu, copnobot Sorgis, vei fi alături de Pothiris. Vreau să lămurim cîteva lucruri, adăugă marele preot cu voce domoală.

În cîteva clipe platoul rămase gol. Sub un fag gros cu coroană falnică, regele zări o masă pe patru pari bătuți în pămînt şi două bănci lungi pe laturile ei. Şe îndreptă într-acolo şi se aşeză pe banca dinspre copac, rezemîndu-se cu spatele de trunchiul lui. Lîngă el veni şi marele preot.

— Stați şi voi, îndemnă regele pe supraveghetor şi pe capnobot, văzîndu-i opriți la cîțiva paşi, palizi, cu fețele împietrite.

Cei doi se aşezară cu inimile strînse pe banca cealaltă. Nu se văzuseră niciodată atît de aproape, să privească de-a dreptul ochi în ochi cu regele şi cu marele preot. Asta nu se întîmplase nici cînd rege al ținutului era Duras.

— Să nu vă mire de ce eu şi Marele preot umblăm prin țară aşa, ca doi taraboşti, care după înfățişare par scăpătați, cum ai spus tu, Pothiris. Vrem să aflăm, şi mai ales să ne convingem, cum trăieşte poporul, care sînt bucuriile, nevoile şi necazurile lui. Nici astăzi nu ne-am fi dat pe față, dacă nu m-ar fi învins mila de acei oameni. Îmi dau seama că aveți aici aurari sau băieşi — cum le-ai spus tu — şi buni şi răi, şi vrednici şi leneşi, dar stau şi mă întreb: ați încercat tot ce se cădea, tot ce depindea de voi pentru a-i ajuta să facă treabă mai bună? Aş vrea să aud din gura ta, Pothiris, întregul adevăr. Tu să nu uiți un lucru, cred că ai auzit, atît eu cît şi Marele preot sîntem buni, dar şi severi, neiertători, cu cei ce s-au făcut vinovați. Nu se poate ca voi să nu ştiți că Dacia nouă, mărită, pe care o vom întinde şi mai mult, are nevoie de mult aur, pentru că fără bani nu poți să cumperi şi nu te poți împrieteni cu popoarele vecine. Te ascultăm, vorbeşte Pothiris!

— Mărite rege, eu sînt aurar de copil, am lucrat alături de băieşii de dincolo de Arcidava. Am stat de vorbă şi cu străini, am căutat să aflu ce ar fi de făcut ca să scot cît mai mult aur. Ştiu ce trebuie încercat, dar nu am cu ce, nu sînt ajutat. Aici este nevoie de oameni mulți — tineri şi vînjoşi, vrednici — cu care să începem să scobim galerii în munte pentru căutarea stîncilor şi a crăpăturilor dintre ele cu mult aur. Apoi pietrele scoase trebuie sparte, fărîmițate pînă devin un nisip cum e făina, iar după aceea făcută spălarea nisipului, după care urmează culegerea aurului. Este muncă grea şi migală multă. Aşa cum lucrăm acum ne lăsăm mai mult în voia norocului, găsim sau nu găsim... ne străduim...

— Şi dacă nu găsim, batem!... murmură regele.

— Mărite rege, e drept, mai şi pedepsim, că altfel nu ne-am alege cu nimic.

— Spune-mi, Pothiris, dacă-ți mai dau oameni, pe care să-i faci aurari, ce altceva ți-ar trebui?

— Păi, se înțelege, Mărite rege: ciocane de toate mărimile, dălți pentru despicat stînca prin crăpături, jgheaburi, site cu țesătură măruntă, şi... mai mulți meşteri făurari, care să lucreze zi de zi numai ciocane şi dălți. Dar de unde să luăm oamenii, Mărite rege? Acum avem vreo treizeci de sclavi şi vreo optzeci de aurari cu plată. Ce poți să faci numai cu atîția? Aici este nevoie de cîteva sute: bărbați, femei şi chiar copii. Femeile şi copiii pot face treabă bună la spălarea nisipului şi culesul firicelelor, bobițelor de aur. Iar dacă soarta ne ajută să dăm în galerie peste o vînă de aur, atunci doar îl culegem uşor, căci e curat şi în bucăți mari. Avem bogăție, Mărite rege! Am

aflat de la un sclav celt, spunea că el ar fi lucrat şi la romani, cică acolo aurul se scoate mai uşor şi mai mult, dacă se lucrează cum trebuie.

— Şi unde este sclavul acela? întrebă regele, alergînd cu gîndul că poate se găsea printre captivii luați dincolo de Pathissus.

— Atunci era sclav public, la romani, lucra într-o mină de aur din Illiricum...

— Da, am înțeles, nu l-am putea avea pe acel sclav... murmură regele. Aici sînteți amîndoi căpetenii, şi tu şi capnobotul?

— Nu, Mărite rege, se grăbi capnobotul Sorgis. El, Pothiris, este cu munca şi cu oamenii, iar eu supraveghez cît aur s-a strîns şi îl păstrez...

— Iar după aceea?

— La fiecare sfîrşit de lună îl împărțim în două părți egale: eu îl trimit pe Kogaion, la Marele preot, iar el la Sargedava, la visteria regelui. Aşa ştim, aşa ni s-a spus să facem...

— Cine?

— Marele preot Deceneu!

— Regele privi întrebător spre marele preot. Acesta confirmă uşor cu capul, apoi după o pauză adăugă:

— Înainte, pe vremea răposatului Mare preot, cînd rege al acestui ținut era Duras, se trimitea pentru Marele zeu trei sferturi, iar pentru rege numai un sfert. Aşa fusese obiceiul vechi, din străbuni, dar eu am gîndit că nu e bine. Pe Kogaion păstrăm tezaurul lui Zamolxis, acolo strîngem tot ce se cade: aur, pietre scumpe, podoabe rare, monede — numai din cele de aur — paftale, fibule şi altele. După datină, se poate lua din tezaurul Marelui zeu numai cînd țara e în mare primejdie.

Regele strînse fălcile, tăcînd, în mintea sa se făcea lumină, înțelegea abia acum în ce consta puterea marilor preoți şi cît de mare era lăcomia lor. Pe vremea cînd toată Dacia era stăpînită de patru, cinci şi chiar şase regi, pe care din aceştia îl ajuta Marele preot? Nu se îndoia: pe nici unul. Cît de bogat ar putea fi tezaurul de pe Kogaion? se întrebă el, gîndind că mai avea de purtat războaie grele pînă va elibera pe toți dacii şi va întemeia Dacia Mare. Căutînd să se stăpînească, se ridică de pe scaun şi începu să se plimbe în jurul copacului. Nu gîndea rău despre Deceneu, el era numai de cîțiva ani mare preot şi totuşi încercase să facă ceva pentru a-l ajuta, trecuse mai mult aur în vistieria regelui, adică a țării. Ceilalți aşteptau să audă ce poruncea să se facă, ce sfaturi dădea pentru ca treaba să meargă bine, sau ce măsuri lua, însă în locul lor răsună sec ordinul:

— Plecăm! Gărzile să pregătească degrabă caii! Tu să fii tot timpul pregătit Pothiris, vei fi chemat la Sargedava şi vom pune totul la cale!

Merseră întins două zile, ocoliră munții, un timp urmară drumul de pe valea Aureusului apoi o apucară la dreapta printre dealuri pînă la Brucla. Acolo se opriră la mina de sare, dîndu-se tot drept doi taraboşti dornici să vadă cum se scot bolovani mari de sub pămînt şi cum sînt mărunțiți şi trimişi spre vînzare în țară sau cumpărați de negustori veniți din cetățile de pe țărmul Pontului Euxin.

Se împlineau două săptămîni de la plecare cînd reveniră la Sargedava. Ceea ce găsiră pregătit îi bucura: Duras şi Scorilo aveau aranjat totul pentru împărțirea şi vînzarea ca sclavi a captivilor celți din triburile boiilor şi tauriscilor, luați de dincolo de Pathissus. Duras avusese grijă să se facă țarcurile în care vor fi închişi captivii împărțiți — bărbați, femei şi copii — separat pe vîrste: bătrînii, cei în putere, flăcăii şi fetele, iar Scorilo să-i aducă de la cetatea sa Ziridava pînă la Sargedava. Între timp sosiseră şi negustorii străini, care aflaseră din vreme că în Dacia vor fi mulți sclavi scoşi pentru vînzare. Dar în cele două săptămîni cît umblase prin țară, regele se schimbase, vedea cu totul altfel situația, de aceea amînă cu cîteva zile deschiderea tîrgului pentru împărțirea şi vînzarea sclavilor şi chemă pentru ziua sorocită în sala de sfat pe toate căpeteniile ce se aflau venite la Sargedava sau se găseau la Sarmizegetusa şi pe Kogaion. Se sfătuise îndelung cu marele preot, ascultase şi îndemnurile acestuia, găsind împreună cea mai bună cale de urmat. Cînd ei intrară în sală, căpeteniile se ridicară în picioare, primindu-i cu urale, în timp ce tulnicerii vesteau sosirea regelui. Burebista era în ținută de paradă, iar Deceneu în odăjdiile de mare preot, pregătit ca pentru marea jertfă. Se aşezară, fiecare în jilțul său, iar în spatele lor se grupară gărzile respective, în frunte cu Carpio şi cu capnobotul Rogus. Regele roti privea prin sală, nu se linişti pînă nu-i zări pe făurarul Arigio şi pe supraveghetorul Pothiris, aurarul de la Ampelum.

— V-am adunat, începu el, ca împreună să facem împărțirea captivilor luați de la cele două triburi celte pe care le-am alungat de pe pămîntul dac. În timpul cît am umblat prin țara, eu şi Marele preot ne-am dat seama care sînt nevoile cele mai mari în aceste vremuri, cînd ne străduim să eliberăm pe toți frații noştri şi ne grăbim din răsputeri să înălțăm cetăți de apărare, să făurim arme şi să avem bani cu care să-i îmbunăm pe unii vecini ai noştri, cu care să ne ținem în strînsă prietenie. Iată ce am hotărît eu şi Marele preot: făurarul Arigio îşi va lua optzeci de oameni şi va înălța în

valea de la poalele Kogaionului o mare topitorie pentru fier, iar alături de ea un mare atelier pentru făurirea de arme, unelte şi alte lucruri folositoare, mai ales pentru pluguri. Ai auzit, Carpio? Ridică-te în picioare, să te vadă toți din sală. Pentru a avea cît mai mult aur, atît de necesar astăzi, aurarul Pothiris — supraveghetorul lucrului de la Ampelum — va primi două sute de sclavi, printre care vor fi bărbați, femei şi copii. El ştie cum să-i folosească bine pe toți. Acum putem spune că pornim să deschidem cu adevărat mine de aur în Dacia. De asemenea, se vor da o sută de sclavi pentru minele de sare de la Brucla, de unde vor trebui să pornească unele după altele carele încărcate spre cetățile de pe țărmul Pontului Euxin. Pentru grăbirea înălțării cetății de scaun Sarmizegetusa şi a cetăților de apărare din jur, constructorul Ovinius Redius şi ajutorul său Buthis vor primi trei sute de captivi. Numai după ce toți cei numiți de mine îşi vor primi oamenii, aşa cum am spus, restul captivilor va fi dat spre vînzare. Vor putea cumpăra atît negustorii străini veniți anume pentru asta, cît şi tarabostii care au nevoie de sclavi la cetățile lor. Toate aceste împărțiri şi vînzări de captivi se vor face prin grija lui Duras, ajutat de căpetenia de oaste Rundacis, care ştie cum trebuie să se poarte omeneşte cu sclavii. Şi acum să vă spun o veste mare, ceva ce n-a mai fost în Dacia, pentru care am obținut toată înțelegerea Marelui preot: tot aurul ce se va scoate de la Ampelum şi din oricare altă parte va intra în tezaurul țării, nu se va mai trimite nimic pe Kogaion. Grija noastră cea mai arzătoare este să vedem cît mai repede închegată o Dacie Mare, între hotarele căreia să cuprindă întregul neam al dacilor. Cu aceste gînduri, să ne rugăm cu toții Marelui zeu, pentru a ne ajuta să ne îndeplinim cît mai repede toate visurile ce ne ard sufletele!

4

Tarabostele Oroles era omul de încredere al regelui, el rămînea la Sargedava şi îngrijea de treburile din cetatea de scaun tot timpul cît Burebista şi Deceneu erau plecați prin țară. Se ajuta mult de Kallisthene, pentru cele ce priveau lucrările din cancelaria regală, deşi rhetorul şi filozoful se ocupa intens de tinerii pe care îi avea în şcoala de curînd înființată, căci se legase în fața regelui că într-un an va putea da cîte doi scribi pe lîngă fiecare căpetenie de ținut. După ce se încheiase tîrgul de sclavi, iar negustorii străini plecaseră cu cei cumpărați, tarabostele rugase

pe rege să-l lase să se odihnească cîtva timp la Carsidava şi, îndată ce primise încuviințarea, pornise în galopul calului spre noua sa cetate, însoțit de Carpio, şi el dornic să-şi vadă soția, pe Andra, care aştepta cu nespusă bucurie, teamă şi curiozitate să devină mamă. Adevărul era că de cînd aflase că feciorul său Comosicus devenise gladiator, pe care stăpînul îl împingea să lupte în arenele circurilor, tarabostele nu-şi mai găsea liniştea, nu se mai simțea bine oriunde se afla. Acelaşi lucru se petrecu îndată ce sosi la Carsidava, din nou începu să-l mistuie dorul şi îngrijorarea, gîndul său era într-o nestăvilită alergare spre Roma, nu-şi găsea stare, umbla cînd pe sus în cetate, cînd pe jos, sub poalele colinei unde se înălțaseră atelierele, magaziile şi saivanele, în apropierea caselor comatilor ce trăiau pe moşia sa.

Tarabostele nu făcuse din Carsidava o cetate întărită pentru luptă, fiindcă se afla departe de drumurile mari, ascunsă într-o vale largă, înconjurată de munți. De jos, din vale, cetatea se vedea dominînd împrejurimile dintr-o poziție frumoasă de pe un vîrf de colină, străjuită de o pădure bătrînă ce urca pieptiş coasta muntelui. Drumul cel nou, încă nu destul de bătut, pornea de jos urmînd urcuşul cu ocoluri mari, umbrit pe alocuri de fagii şi mestecenii ce-l însoțeau, ascunzîndu-l vederii. În cealaltă parte, în sens opus, drumul făcea un ocol în jurul văii şi se îndrepta spre miazăzi, pierzîndu-se vederii printre dealuri, îndreptîndu-se către calea cea mare, în care ieşea în apropiere de mica cetate Rehidava, locul de refugiu şi de apărare a călătorilor. Cetatea propriu-zisă sau casa tarabostelui era o construcție pe temelie de piatră, cu pereții din bîrne groase, formată din şase încăperi legate între ele printr-un cerdac lung şi larg, la mijlocul căruia se ieşea afară coborînd pe o scară cu trepte de piatră bine fățuite. Din iarnă, de cînd soția îi fusese luată de marele zeu, Oroles nu se mai socotea stăpînul Carsidavei, cetatea şi moşia erau ale Andrei şi ale lui Carpio. Pentru Comosicus nu se îngrijise să pregătească ceva, focul ce-l ardea era numai să-l vadă revenit în țară, pentru că restul depindea numai de rege, care deseori repetase că-l va lua pe lîngă sine, îl va ține la Sarmizegetusa.

De dimineață tarabostele ieşise în curtea cetății. Toată noaptea somnul nu se lipise de el, gîndul îi alergase numai la fecior. Se iveau zorile cînd o presimțire se infiltrase în sufletul său, fără să o mai poată alunga, îl vedea cu ochii minții pe Comosicus căzut, zbătîndu-se într-o baltă de sînge, în mijlocul arenei, iar în tribune mulțimea înnebunită de plăcere strigînd şi aplaudînd. De fapt tot jocul de imagini ce-l chinuiau nu era altceva decît

modul cum îşi închipuise el moartea unui gladiator, ascultînd povestirile des repetate ale lui Kallisthene şi ale lui Ovinius Redius, constructorul. Soarele se ridicase deasupra munților cînd văzu pe Andra apropiindu-se de el.

— Mă rog Marelui zeu pentru tine, tată! rosti ea, învăluindu-l într-o privire plină de dragoste şi respect.

El tresări revenit la realitate.

— Şi eu mă rog pentru tine, fiica mea. Dar de ce nu stai în casă? Tu, aşa cum eşti, aşteptînd mica ființă pe care ne-o trimite Zeul cel mare, trebuie să te odihneşti mai mult, să nu părăseşti patul

— Nu te îngrijora de mine, tată, tu eşti cel ce trebuie ajutat. De cînd ai venit, păstrezi pe fața ta o tristețe ce pare că te doboară. Am ieşit să-ți spun ceva frumos, să te înveselesc, în noaptea asta am visat pe Comosicus. Se făcea că era în mijlocul unei mulțimi care îl ovaționa, iar el răspundea zîmbind, salutînd cu mîna săltată deasupra capului. Apoi, nu ştiu cum s-a făcut, în mulțimea aceea m-a zărit şi a dat pinteni calului spre mine. L-am auzit strigîndu-mi: „Andra, să-i spui lui tata că în curînd voi fi liber. Voi veni în Dacia, dacă aşa va fi voia regelui!” Am vrut şi eu să-i spun ceva, mă sforțam din toate puterile să rostesc cîteva vorbe, dar nu puteam, iar chinul acela m-a trezit. Tată, visul a fost atît de viu, încît parcă îl am pe Comosicus înaintea ochilor.

Tarabostele o asculta şi se gîndea la îngrijorarea sa. Rămase un timp tăcut privindu-şi fiica, însă mintea alergîndu-i departe. În acel moment liniştea se sparse, sus în turnul de pază răsună un tulnic. Străjerul anunță că departe pe drumul dinspre Rehidava se vedea venind cineva. Era semnalul de atenție, de punere în gardă pentru întreaga formație de pază a cetății.

— Du-te în casă, fiica mea! Eu urc pe zidul de apărare să văd cine vine. Nu te îngrijora, să nu te poarte mintea la vreun pericol.

De sus, de pe creasta zidului, locul din care privea deseori mişcarea pe drumul spre Rehidava, tarabostele zări o ceată de călăreți: doi mergeau înainte, iar la cîțiva paşi în urmă, ceilalți. Nu se îndoia, erau doi dintre căpetenii, însoțiți de gărzi. Nu aşteptă mult, repetînd în sinea sa întrebarea: să fie regele şi Marele preot? cînd din vale răsună alt tulnic, vestind că veneau oaspeți. Coborî cu paşi repezi pe treptele scării ce urca pe zid, strigă pe căpetenia gărzii şi ceru calul. Porni devale în galop, însoțit de Carpio şi de cîțiva străjeri. Jos, unde coborîşul drumului se potolea, întîlni ceata de

călăreți; erau Duras şi negustorul Hegias. Cînd îi zări, două gînduri îl fulgerară: unul, că prin Duras va primi un ordin de la rege, iar celălalt, că negustorul îi aducea o veste rea, altfel nu l-ar fi însoțit chiar Duras; regele îl putea vesti prin oricare călăreț din garda sa.

— Ce se petrece, Duras, sîntem atacați la vreun hotar? S-a întîmplat ceva regelui? se grăbi să întrebe, uitînd obişnuitul salut de primire, după datină.

— Toate bune. Am vrut să mai ies puțin prin țară, de mult doream să văd ce cetate ți-ai făcut aici la Carsidava. Tata, adică regele, m-a îndemnat să-l însoțesc pe Hegias, ca prin mine să te simți mai liniştit. Peste cîteva zile şi el porneşte la Argedava, în cîmpia de dincolo de munți, unde va sta mai mult timp; bănuiesc că se pregăteşte o nouă expediție, fie spre răsărit, fie dincolo de apa Dunarisului.

Tarabostele nu luă în seamă ce spunea Duras, îl săgeta cu privirea pe Hegias, pe fața căruia flutura un zîmbet ce-i părea şters, neliniştitor.

Îndată ce Duras tăcu, negustorul se porni, rostind cu ton de glumă:

— De la mine nu afli nimic, taraboste Oroles, pînă nu-mi arăți cum ştii să primeşti un oaspete, călător de la drum lung, care vine încărcat cu veşti bune.

Stăteau de mult în cerdac, cu ulcelele de vin în față, după ce noii-veniți s-au ospătat cu poftă. Tarabostele îl asculta pe Hegias cu ochii umezi de încordare pe care cu greu şi-o stăpînea. Negustorul începu cu cele văzute la spectacolul din Circul cel Mare, le descrise cum îşi făcuseră intrarea în tribună Pompeius şi Crassus, cum arăta gladiatorul Stertinius şi cum lupta, apoi cum, la semnul făcut de cei doi consuli, străpunsese prin inimă adversarul cu spada.

— Ce tot mă fierbi atîta, Hegias, vorbindu-mi de acel Stertinius, spune-mi ce a făcut Comosicus, cum a luptat, cum a scăpat?

— Ți-am spus, taraboste Oroles, poate că nu m-ai înțeles, Stertinius este Comosicus...

— Şi a omorît un om doborît la pămînt, care nu mai putea lupta şi cerea îndurare?

— Da, taraboste! Aşa e regula luptelor între gladiatori, cel învins nu poate scăpa cu viață decît la cererea mulțimii şi la voia consulilor.

Negustorul povesti mai departe tot ce a vorbit cu lanistui Nerius şi ce înțelegere a făcut cu acesta.

— O sută de mii de sesterți? se îngrozi tarabostele.

— Dar nu oricum, ci numai în aur, taraboste Oroles!

Pe fața tarabostelui se întinse paloarea. Nu putea primi ajutor decît de la rege, iar Burebista pornea spre Argedava.

— Nu te frămînta, taraboste, se grăbi Hegias, regele a dat poruncă să mi se dea aurul pe care îl voi cere, asta numai în ziua cînd mă voi hotărî să pornesc înapoi spre Roma. Mi-a spus că îmi va da să duc lui Comosicus un mesaj din partea sa, pe care va trebui să-l păstrez pe drum ca pe ochii din cap.

— A dat regele aurul?!... Să duci lui Comosicus un mesaj?!... Dar nu te înțeleg, Hegias, după ce plăteşti lanistului şi-l eliberează, feciorul meu nu porneşte neîntîrziat spre Dacia?!

— Asta nu pot s-o ştiu, taraboste Oroles. Totul depinde de ceea ce îi va porunci regele în acel mesaj. Dealtfel — am uitat să-ți spun — Burebista mi-a dat dezlegare să dau lui Comosicus, după ce va fi om liber, oricîți bani îmi va cere.

Negustorul săltă ulcica şi sorbi de cîteva ori, apoi rămase gînditor, ştergîndu-şi cu mişcări domoale mustățile şi barba. La un moment dat se opri, întinse mîna şi o puse pe brațul tarabostelui, strîngîndu-l cu putere.

— Pe Apollo, zeul care mă ocroteşte, am uitat să-ți mai spun ceva duios, taraboste! Se vede că am pornit pe calea bătrîneții...

— Spune, lasă bătrînețea!

— Cînd ne-am despărțit, Comosicus m-a rugat din suflet să-ți spun să ai grijă de Ina. L-am auzit murmurînd că viața lui nu va mai avea nici un rost pe lume, dacă o pierde pe ea. Tu trebuie să ştii, taraboste, cine este această Ina, mi-nchipui că vreo fată tot de a unei căpetenii dace.

Tarabostele oftă, pe fața sa se aşternea încet o umbră. De cînd părăsise cetatea Tibiscum, nu avea nici o ştire de la fată şi nici de la tatăl ei, iscusitul vînător Siporus. Cînd îl pornise pe Comosicus spre Dionysopolis, fusese convins că dragostea feciorului pentru Ina se va topi, de aceea cu scurgerea timpului el o şi uitase. În aceeaşi clipă îi reveni în minte sacrificiul Andrei, izbucnit tot din iubire, cînd preferase să moară alături şi o dată cu acela căruia îi dăruise pentru totdeauna inima. Dacă şi Ina suferea adînc cu gîndul la Comosicus? se întrebă el. Deodată scutură capul şi îl săgeta cu privirea:

— Cît rămîi la Carsidava, Hegias?

— Tot atît cît stă şi Duras. Plecăm împreună spre Sargedava, iar de acolo la Argedava, la rege. Mi-a spus Burebista să nu pornesc spre Roma pînă nu-mi va încuviința el.

Tarabostele întoarse capul spre Duras, aşteptînd răspunsul.

— Mîine luăm calea înapoi. Am multe de făcut la Sargedava, înainte de a mă duce la Argedava. Pregătim din nou oastea, presimt că de data asta regele va da o lovitură straşnică!

Fața lui Oroles începu să se deschidă, zîmbi:

— Ascultă, Duras, de ce tot spui tu regele? Carpina este soția ta şi după datină lui Burebista trebuie să-i zici tată.

Duras izbucni în rîs, răspunzînd totodată:

— Da, este ceva ce se înțelege de la sine: cînd sîntem acasă, în familie aşa îi spun: tată, iar dincolo, la treburile de stat, în clădirea unde sîntem înconjurați de scribi, de iscoade, de solii şi de diferite căpetenii el este pentru mine numai regele. Nici n-aş putea să mă arăt altfel. Să ştii, taraboste Oroles, lăsînd la o parte faptul că îmi iubesc din suflet soția, am uitat trecutul, cînd eram un mic rege, neluat în seamă şi nerespectat de Marele preot, acum îl admir, sînt un supus gata oricînd să-mi dau viața pentru Burebista şî sînt dornic să văd cît mai curînd Dacia între hotarele ei fireşti.

În ziua următoare, după plecarea lui Hegias împreună cu Duras, tarabostele se schimbă dintr-o dată, chemă pe căpetenia gărzii şi îi porunci:

— Gethulis, pregăteşte garda, în timpul cît ai bea o ulcică de vin să fim plecați! Mergem o fugă pînă la Tibiscum, vreau să văd ce mai este pe acolo.

Se întindeau peste văi şi dealuri umbrele înserării cînd tarabostele Oroles trecea în galop pe podul de peste Tibisis şi cotea pe drumul ce urca spre cetate. Căpetenia gărzii, de fapt comandant al cetății, devenise unul din tinerii aleşi de rege în întrecerea la care luase parte şi Carpio. Tot în sarcina acestuia revenea şi administrarea moşiei cetății, cu toate satele de pe ea. De atunci încetase sarcina tarabostelui Burrennus de a se ocupa şi de cetatea Tibiscum. Comandatul îl primi cu respectul ce se cuvenea tarabostelui pe care îl ştia întotdeauna în preajma regelui, unul din ajutoarele de încredere ale acestuia. Dintre oştenii gărzii cetății nu mai recunoscu pe nimeni, nu mai era nici unul din cei de pe vremea sa. Noaptea se scurse încet, prelungită de nerăbdarea cu care aştepta ivirea zorilor. Roua încă nu pierise de pe iarbă cînd, însoțit de Gethulis şi de patru oameni din gardă, tarabostele cobora pe cărarea ce ducea de-a dreptul spre

satul de sub coasta dealului pe tîmpla căruia se înălța cetatea. Pornise spre casa lui Siporus, ascunsă într-o poiană de la marginea pădurii ce se lăsa în capătul celălalt al satului, dar nu ajunse acolo, se opri din drum cînd văzu pe bătrîna Axia trăgînd de frînghie două capre, ce se lăsau duse după o încăpățînată opunere.

— Marele zeu să-ți dea sănătate, bună Axia! Cum văd tot în putere eşti.

Bătrîna se opri nehotărîtă. Recunoştea vocea, dar nu distingea bine fața omului care îi vorbea, îi slăbise mult vederea.

— Dacă n-aş şti că tarabostele ne-a părăsit pentru totdeauna, aş crede ca eşti el... Cine eşti, de unde mă cunoşti?

— Eu, bunicuță Axia, Oroles, tatăl lui Comosicus şi al Andrei...

— Oare, el să fii? De cînd ai plecat, stăpîne, parcă a fost un blestem, o pedeapsă de la Marele zeu, au trecut peste capul meu numai nenorociri. Acum aştept vestea, să aud că s-a abătut spre mine şi cealaltă durere, apoi nu-mi mai rămîne decît să pun mîinile pe piept, să plec acolo la el, la Zamolxis.

Tarabostele ştia, de cînd o învinsese bătrînețea, că Axia nu mai făcea altceva decît să se vaiete.

— Sînt numai în trecere pe aici. Vreau sa-l mai văd pe Siporus şi să aflu ce face fata lui, Ina.

Bătrîna izbucni în lacrimi. Săltă colțul năframei şi începu să-şi şteargă ochii, murmurînd printre suspine:

— Nu poți să-l mai vezi, stăpîne, e mai mult de un an de cînd a plecat la Marele zeu! L-au omorît oamenii răi, puşi de Burrennus. Tu n-ai de unde să ştii, stăpîne, ce nenorocire a venit peste noi.

— Axia, tu nu-ți mai dai seama ce vorbeşti? strigă tarabostele sărind de pe cal.

— Nu mi-am pierdut mintea, stăpîne! Stai, numai să leg afurisitele astea de capre, şi-ți voi spune tot ce s-a întîmplat.

Se aşezară lîngă un copac cu trunchiul scorburos, obosit de lupta cu anii, unde iarba nu era udată de rouă, şi bătrîna începu să povestească stăpînindu-şi greu suspinele:

— După ce ai părăsit Tibiscumul, stăpîne, cetatea şi noi comatii de pe lîngă ea am fost lăsați în grija tarabostelui Burnennus, care este vecin cu moşia asta. Au început aici sus petrecerile şi chefurile, batjocorirea şi chinuirea oamenilor, alegerea şi siluirea femeilor. Cine ar fi îndrăznit să i se opună, nu era el ca şi stăpîn? Nu se temea de nimeni, umbla însoțit de

gardă puternică, printre care erau cîțiva comati de-ai noştri, adică de-ai moşiei Tibiscum; parcă îi alesese, numai bețivani, mincinoşi şi leneşi, dar buni de gură. Aşa bănuiesc că s-au petrecut lucrurile, unul din lichelele acelea mai flecar i-o fi şoptit tarabostdui că Siporus are o fată la anii cei mai frumoşi ai vieții, căci într-o zi ginerele meu s-a pomenit la poartă cu doi străjeri din garda cetății, care l-au luat şi l-au dus sus. Acolo Burrennus a început să-l laude pe bietul Siporus, i-a spus că a auzit c-ar fi cel mai dibaci vînător de pe moşia Tibiscumului, că alături de el va trăi bine cum nu s-a văzut niciodată în viața lui, şi l-a tot îndemnat să bea un vin tare de-ți lua gura foc, pînă l-a adus în stare să nu-şi mai dea seama de ceea ce face. Era pe vremea cînd Marele zeu sau Marele preot nu poruncise dacilor să ardă viile şi să arunce vinul, cînd la tot pasul întîlneai bărbați în toată firea beți şi prostiți de-ți era silă să te uiți la ei. Atunci el, tarabostele, l-a îndemnat pe Siporus să-i ducă sus fata, pe Ina, numai să o vadă, jurîndu-se că altceva nu se va întîmpla, că el va pune să se facă o casă mare pentru ea şi îi va da ca soț pe cel mai frumos flăcău pe care şi-l va alege. Cît o fi fost de prins de tăria vinului, n-am putut să-mi dau seama, l-am văzut la poartă, apoi l-am auzit strigînd: „Mamă, ascunde-o pe Ina, fugi cu ea repede, că vine de sus să ne-o ia!" A căzut acolo, fără să se mai poată mişca. Eu am dat fuga la el acasă, în celălalt capăt al satului, am luat fata şi ne-am ascuns în pădure. Presimțise bine sărmanul Siporus, după plecarea lui tarabostele trimisese patru străji să ia fata. Cînd, de acolo din pădure, i-am văzut intrînd la el în curte, am înțeles că era în mare pericol copila, am pornit să urcăm cît mai sus pe coastă, unde era mai mare desişul copacilor, nu ne-am oprit decît departe în munte, la coliba lui Rugio, bătrînul pădurar care te-a slujit cu credință. Am ținut fata ascunsă acolo mai mult de un an. Pe Siporus îl chema des sus în cetate, îl amenința, îl schingiuia, îl batjocorea, îl îmbăta, cîteodată îi dădea bani, numai să-şi arate fata. El s-a ținut tare cît a putut, apoi a început să bolească, dar nu mult, Marele zeu l-a luat repede la el sus în cer. Ce ştiu eu care este voia lui Zamolxis? După ce ne-a venit o nouă căpetenie în cetate, care cică e şi stăpînul moşiei, tarabostele Burrennus n-a mai fost văzut pe aici. Mi-am făcut curaj şi, cu ajutorul lui Rugio, am adus fata acasă. Bolnăvioară, poate de inimă rea, Ina nu mai este acum decît o umbra de copilă. Din primăvară a început să scuipe cu sînge. Stăpîne, eu ți-am crescut copii, pe Andra şi Comosicus, îi iubesc şi mi-e dor de ei ca şi cum ar fi fost aduşi pe lume prin trupul meu, nu mă sfiesc să-ți spun: Ina se prăpădeşte nu numai de frică

de Burrennus, ci şi din dragostea ce o mistuie după Comosicus. Eu am cunoscut bine iubirea lor, era curată cum nici între zeițe şi zei nu găseşti. După Siporus a plecat la Marele zeu şi mama ei, adică fata mea. Acum o țin pe Ina la mine, o îngrijesc cum pot, caut toată ziua leacuri prin pădure: frunze, flori, rădăcini, mă zbat să o ajut să se însănătoşească. I-am făcut şi descîntece la toate bătrînele din sat care ştiu felurite leacuri, dar degeaba, fata se topeşte din zi în zi tot mai mult.

Ascultînd-o, tarabostele fierbea de ură împotriva lui Burrennus şi se frămînta de îngrijorare. Dacă şi dragostea lui Comosicus mai era tot atît de puternică, se temea că durerea îl va învinge, îşi va pierde feciorul.

— Merg să văd fata, Axia! De ce nu mi-ai trimis vorbă, să aflu de ticăloşiile lui Burrennus?

— De ce?... se întrebă bătrîna, săgetîndu-l cu privirea. N-am putut să fac asta, stăpîne, fiindcă ştiu o vorbă care are multă înțelepciune prinsă în ea din bătrîni: „Corb la corb nu-şi scoate ochii!” A fost o vreme cînd te-am bănuit că ai fi făptaş la ticăloşie, ca să-ți scapi băiatul de chin, că l-ai îndemnat pe nemernicul acela să ne ia fata, s-o pîngărească!

Cînd a intrat în casă şi a privit-o, tarabostele nu şi-a mai putut stăpîni lacrimile. Ina cea dolofană, frumoasă ca o zeiță, era doar o umbră cu viață, o luminare a cărei feştilă trecea prin ultimele pîlpîiri înainte de a se stinge. Din acea clipă, Oroles nu a mai cunoscut liniştea. Ajutat de cei din cetate şi de garda sa, a pregătit un car, a pus fîn moale, velințe şi sarici, a înjugat patru boi la car pentru a merge domol pe drumurile cele mai grele, şi a pornit spre Carsidava, însoțit de privirile pline de uimire ale comatilor din satul de sub cetate. Începuse toamna cînd au ajuns acasă, în noua cetate a Carsidavei. Între timp Andra adusese pe lume un băiat, despre care toți spuneau că era leit Carpio.

Au trecut toamna şi iarna, însă cu toate îngrijirile date Ina nu a dat semne de însănătoşire, ci numai de o ținere în loc a bolii, de o prelungire fără speranța a suferinței. Cînd afară soarele îşi arăta puterea, iar omătul se ascundea prin văi şi pe povîrnişurile nebătute de raze, cînd ghioceii sclipeau în luminişuri ca nişte clopoței albi ce tremurau în adierea vîntului, Ina a plecat la Zeul cel mare, luînd sfîrşit lungul ei chin.

5

Burebista nu neglijase nici un moment pregătirea militară, pentru a porni noi expediții prin care să elibereze pe toți dacii de sub jugul triburilor acelor popoare ce porniseră pe calea cotropirilor, a aşezării acolo unde găseau pămînturi fertile, holde şi păşune. Devreme, din toamnă trecuse pe la fiecare căpetenie de ținut şi pe la cetatea fiecărui taraboste, căutînd să se convingă de stadiul în care se aflau pregătirile, atît în ceea ce priveşte instruirea oamenilor, cît şi făurirea armelor necesare. Începuse cu Cotiso şi Rubobostes, stătuse multe zile la Argedava. Fiind însoțit şi de Ovinius Redius, stabilise cum şi cît să se mărească cetatea, din care de la o vreme nutrea gîndul să-şi facă cea de a doua reşedință sau cetate de scaun. Spunea adesea regele celor ce-l însoțeau, cîteodată cu ton de glumă, altădată pradă îngrijorării:

— Dacă mă văd înconjurat de duşmani mulți, toți porniți împotriva mea, mă retrag acolo în munți, la Sarmizegetusa, iar dacă la hotare am linişte, viu aici mai la lumină, la Argedava, aproape de Dunaris şi de Marea cea mare. Aşa cum romanii au făcut din Roma marea capitală a imperiului, tot aşa aş vrea să avem şi noi Argedava[27]: marea capitală a Daciei. Aşa cum ei au corăbii ce cutreieră mările, la fel să avem şi noi pe ale noastre plutind de-a lungul Dunarisului, ieşind la mare, iar de acolo pornind în toată lumea — să vindem ce ne prisoseşte şi să cumpărăm ce ne lipseşte. Dar nu numai atît, vreau ca cetățile pontice să devină porțile de ieşire a dacilor pe întinsul mărilor, pentru că ele sînt aşezate pe pămîntul dac.

După Cotiso, trecuse pe la Scorilo, la Ziridava, şi ceea ce găsise acolo îi umpluse sufletul de mulțumire. Acesta pregătise cîte două formații de luptători în fiecare cetate de taraboste din ținutul său: una pentru însoțirea regelui în expediția ce se pornea, iar cealaltă să rămînă pe loc ca o rezervă, pentru a se opune unei eventuale năvăliri a scordiscilor. Ceea ce făcuse Duras în ținutul său cunoştea bine, fiind întotdeauna în preajma sa şi a marelui preot primise sfaturi cînd de la unul cînd de la altul. În sinea sa, regele considera oastea lui Duras, adică a ținutului din centrul Daciei, baza armatei sale. Dar tot cu această ocazie, sufletul regelui se mai umpluse de încă o mulțumire: toți tinerii aleşi să devină căpetenii de oaste se dovedeau

27 Astăzi comuna Popeşti, în apropiere de Bucureşti.

adevărați comandanți — ageri, curajoşi, disciplinați, pătrunşi de legile războiului — în sinea sa îi asemuia întocmai ca pe nişte tribuni romani în fruntea unor cohorte de legionari. Vedea şi se convingea cum în Dacia se forma o armată în adevăratul înțeles al cuvîntului, în care ordinea, disciplina şi însufleţirea pentru apărarea țării erau însuşiri atît ale căpeteniilor, cît şi ale luptătorilor. Acea stare de lucruri schimbase şi atitudinea taraboştilor, nu mai erau căpeteniile unor cete de oameni, strînse numai cînd se pornea la război, ci comandanții unor unități mari ce puteau fi asemuite cu legiunile romane. Fiecare taraboste avea în subordinea sa patru, cinci sau şase căpetenii militare tinere, ce comandau pîlcuri de oaste de mărimea unei cohorte. Burebista era neîmpăcat în sufletul său, fiindcă nu reuşise să atragă un tribun sau un legat din armata romană, care să-l ajute la organizarea oastei dace, deşi Ovinius Redius îl asigurase că trimisese mesaje la mai mulți prieteni militari din diferite cetăți romane, îndemnîndu-i să vină în Dacia. Dar regele nu se limitase numai la atît, să controleze stadiul de pregătire al armatei sale, ci îşi intensificase activitatea în alte direcții, lucru ce se extinsese pe toată durata toamnei şi a iernii ce urmase, căutînd mai ales să strîngă legăturile diplomatice cu vecinii. Oferise noi daruri şi îi asigurase de prietenia sa pe Ariovist, regele suebilor germani, şi pe Voccio, regele celților din Noricum, trimisese soli de pace şi bună vecinătate la căpetenia scordiscilor din preajma Singidumului, îndemnase pe Acornion de la Dionysopolis să intre în legătură cu regele trac, Sadalas, al odrişilor, ce stăpînea pămîntul dac de la miazăzi de Dunaris pînă la munții Haemus, să ducă daruri şi să-l convingă de sincera prietenie a regelui dac, iar pe căpeteniile[28] din cetățile greceşti de pe țărmul Pontului Euxin să le liniştească, dacă vor auzi că armata dacilor a pornit spre răsărit. Şi tot încă din toamnă, regele a trimis pe Rubobostes de la Argedava la Rholes, căpetenia dacilor ce se pregăteau pentru răscoala în ținutul ce se întindea de la munți, peste Hierasus şi Porata pînă dincolo de Tyras, cu care să pornească întreaga mişcare în strînsă legătură cu înaintarea armatei dace. În acea parte erau de unit şi îndemnat la luptă triburile piefigilor, carpilor şi costobocilor împotriva cotropitorilor: bastarnii — un trib germanic, iar tribul tirageților, aşezați la gurile Tyrasului şi Dunarisului, împotriva sarmaților care se întindeau necontenit din cîmpia nesfîrşită de la răsărit peste pămîntul stăpînit de daci. Încă nu începuse dezgheţul de primăvară cînd fiecare căpetenie dacă ştia pe care direcție va

28 Arhonții şi strategii.

înainta, prin care vale va străbate lanțul munților de la răsărit şi unde se va întîlni cu grosul armatei ce însoțea pe rege. Planul lui Burebista era acesta: ei, împreună cu luptătorii lui Cotiso şi Rundacis, să înainteze dinspre Argedava prin cîmpia dintre munți şi Dunaris, ținînd-o în direcția nord-est, unde se afla tribul siensilor, daci liberi, a căror căpetenie era Getaxes, căruia să-i ceara supunerea, şi să se oprească la cetatea acestuia Piroboridava[29], iar Duras şi Scorilo cu pîlcurile lor de oaste să pornească de la Sargedava de-a dreptul spre răsărit, ținînd-o mai mult pe valea către izvoare a Alutusului, apoi să străbată munții prin curmătura ce-i scotea în apropiere tot de Piroboridava. Getaxes trimisese încă din iarnă soli, astfel că regele ştia că nu va întîlni nici o opunere din partea acestuia. Toate cetele de luptători ale siensilor se ataşară pîlcurilor de oaste ce-l urmau pe rege. Siensii se învecinau la miazănoapte cu ținutul cotropit de bastarni, iar la răsărit cu părțile prin care reuşiseră să se infiltreze sarmații, veniți de dincolo de Tyras, supunînd pe tyrageți. Burebista ajunse la Piroboridava cu mai mult de o săptămînă înainte, față de termenul dat lui Duras şi Scorilo pentru a sosi acolo, aceasta datorită faptului că nu întîmpinase nici cel puțin lupte de hărțuială din partea cetelor unor taraboşti care n-ar fi vrut să-l urmeze pe Getaxes şi să facă act de supunere. Fără să piardă nimic din timpul prețios pe care îl avea disponibil, în aşteptarea pîlcurilor de oaste ale lui Duras şi Scorilo, regele îndemnă pe Getaxes să trimită iscoade din cei mai de încredere luptători, care să pătrundă departe spre miazănoapte şi răsărit în ținuturile stăpînite de bastarni şi sarmați, pentru a-şi da seama de pregătirile ce se făceau acolo, iar pe de alta parte să caute prin păduri şi văi ascunse pînă reuşeau să prindă legătura cu unele cete din acelea pregătite de Rholes, ajutat de Rubobostes. Dar lucrurile nu se desfăşurară în totul astfel, pentru că a doua zi spre seară la Piroboridava sosiră în galopul cailor Rholes şi Rubobostes. Iscoadele lor fuseseră mai agere şi mai iuți în mişcări, aflaseră de înaintarea regelui, apoi de oprirea lui la cetatea lui Getaxes.

— Mă rog Marelui zeu pentru sănătatea ta, Mărite rege! salută Rholes sărind de pe cal. Marele Zamolxis mi-e martor, îmi pierdusem speranța că vei mai veni să ne scoți de sub robia bastarnilor şi sarmaților. A trecut cam mult timp de cînd am fost acolo sus pe Kogaion...

— Şi eu mă rog lui Zamolxis pentru tine, Rholes! răspunse regele la salutul căpeteniei. Să ştii că fiecare treaba îşi are sorocul ei; dacă o faci

29 Cu localizarea probabilă la Poiana, jud. Bacău

prea devreme sau prea tîrziu s-ar putea să iasă rău. Aşa te îndemn să vezi întîrzierea noastră. Trebuia mai întîi să întăresc ordinea şi ascultarea în țara mărită, mai bine zis unită, să pregătesc bine oastea, după aceea să pornesc mai departe. Dar acum nu este vreme de vorbă, ci de faptă. Ia spuneți-mi, ce veşti îmi aduceți?

— Mărite rege, ai făcut bine că l-ai trimis pe Rubobostes, el mi-a fost un neprețuit ajutor. Avem cete multe, cu căpetenii istețe, ascunse prin păduri, fiecare cu iscoade şi oameni de legătură, le putem strînge oricînd acolo unde va fi nevoie. Am prevăzut totul, ele vor umbla numai în miez de noapte, nesimțite şi nevăzute de duşmani. Partea rea este alta: încă nu începuse dezghețul cînd bastarnii şi sarmații au început să dea semne de mişcare, de pregătiri pentru luptă. Ne-am întrebat uimiți: de unde vor fi aflat ei că tu vei porni cu oastea încoace?

— Asta înseamnă că au trimis şi ei iscoade de ale lor, unele vor fi ajuns nu numai la Argedava, ci şi dincolo, pînă la Sarmizegetusa. Este drept, de la o vreme am lăsat cam mulți negustori să vină în Dacia, mai ales din cetățile de la Pontul Euxin. E neîndoios că unii dintre ei, aşa cum vin la noi cu mărfuri, se duc şi la sarmați sau la bastarni. Oricum, noi tot trebuie să dăm lupta cu ei şi să-i alungăm, fie că au ştiut din timp sau nu.

— Da, Mărite rege, aşa am gîndit şi noi. Bastarnii şi-au strîns oastea cam la jumătatea ținutului, aproape de apa Porata, iar sarmații îşi trag cetele lor tot spre Porata, dar mult mai jos, aproape de vărsarea în Dunaris. Bastarnii sînt mai numeroşi, au luptători bine înarmați, însă sarmații nu dau semne că sînt hotărîți să se bată. Noi — eu şi Rubobostes— credem că aceştia socotesc pe bastarni drept învingători, de aceea sînt de fapt pregătiți să dea năvală încoace; să cotropească, să jefuiască şi să ia captivi, apoi să se înțeleagă asupra împărțirii ținutului între ei.

Regele încruntă sprîncenele stufoase, fața lui se împietri, părea dăltuită în granit. Hotarîrea sa nu trebuia să lase loc la nici un fel de risc în ceea ce priveşte rezultatul bătăliilor. Era convins că ostaşii săi se vor lupta cu deplin sacrificiu, în timp ce veneticii, nefiind legați de pămînt prin sîngele şi osemnitele înaintaşilor ce se pierdeau în negura trecutului, vor întoarce caii şi vor porni în galop turbat înapoi spre ținuturile cețoase din miazănoapte de unde veniseră. Acest lucru îl văzuse la cele două triburi celte, boiii şi tauriscii, alungați din ținutul dintre Pathissus şi Dunaris.

— Mă încred în voi, Rholes şi Rubobostes, socotesc că nu greşiți în presupunerea făcută cu privire la intențiile sarmaților, totuşi nu trebuie să

ne arătăm lipsiți de prevedere. Acesta a fost sfatul lui Deceneu cînd ne-am despărțit, adică îndemnul pe care ni-l face Marele zeu prin el. L-am lăsat să îngrijească de celelalte treburi ale țării, altfel acum ne-ar fi fost un bun ajutor. În curînd vor sosi cu pîlcurile lor de oaste Duras şi Scorilo. Voi doi plecați înapoi şi strîngeți toate cetele ce le aveți pregătite, iar eu cu Cotiso şi Duras ne vom apropia de tabăra bastarnilor şi vom lupta atacînd dinspre miazăzi. Cînd bătălia va fi în toiul ei, cetele voastre să lovească dinspre miazănoapte, să-i prindem astfel ca într-un cleşte şi să-i zdrobim. Vă mai întreb încă o dată: sînteți convinşi că oamenii voştri se vor bate cu străşnicie?

— Da, Mărite rege! se grăbi Rholes. Noi vrem să scăpăm de robia în care ne-au adus bastarnii!

— Pe Scorilo îl voi îndrepta cu pîlcul său de oaste spre tabăra sarmaților. Nu să se bată cu ei, nici să-i hărțuiască, ci numai să-i oprească, dacă ar încerca să înainteze, trecînd peste apa Poratei spre apa Hierasusului, pînă ce noi vom veni să-i lovim şi să-i zdrobim. Dacă va fi nevoie, tu Rubobostes, ştii să rupi lupta şi să alergi în ajutor în altă parte. Ai dovedit-o. Tot aşa mă încred şi în Rholes.

Regele tăcu. Un călăreț se apropie în galopul calului. Sări din şa şi îngenunche în fața sa, rostind:

— Mărite rege, am fost trimis să-ți spun că în două zile pîlcurile de oaste ale lui Duras şi ale lui Scorilo vor sosi aici!

După cinci zile, regele împreună cu Duras, Cotiso şi Rundacis priveau de pe coama unui deal cît de întinsă şi fără ordine era tabăra bastarnilor. Se puteau număra cetele lor după fumurile ce se înălțau domol în negura slabă a zorilor. Soarele abia se ridicase peste pădurea ce se profila în zare cînd se porni atacul. Lovitura a fost fulgerătoare, dar şi îndîrjirea bastarnilor se dovedi periculoasă. Voinici, grei, pe cai puternici, îşi făceau drum printre rîndurile arcaşilor şi sulițaşilor daci. Dar totul se preschimbă în retragere în clipa cînd regele aruncă în luptă pîlcul de călăreți, în fruntea căruia lupta Rundacis, în timp ce din partea opusă, alți călăreți — cetele lui Rholes şi Rubobostes — năvăliră ca nălucile, rupînd oastea bastarnilor în două. Ceea ce urmă se desfăşură ca ceva de necrezut. Bastarnii făcură o manevră îndrăzneață, bine gîndită din timp de căpetenia lor, concentrară atacul într-o singură direcție şi cele două părți se alipiră şi regrupară, totul săvîrşindu-se în goana cailor, apoi, făcînd să răsune valea de şuierături, strigăte şi chiote, rupseră cu totul lupta şi porniră în susul văii, pierind în

pădure. Regele nu se îndoise nici o clipă de victorie, însă nu prevăzuse desfăşurarea bătăliei şi nici sfîrşitul ei, se aşteptase la o răzbatere mult mai grea, cu mari pierderi de ambele părți. Cu aceeaşi iuțeală cu care rupseră lupta bastarnii, îşi făcu şi el un plan de acțiune: ordonă ca Rholes şi Rubobostes să urmărească cetele duşmane spre miazănoapte, pînă le vedeau trecute peste apele Poratei şi Tyrasului, iar el cu grosul oastei făcu un ocol spre gurile Poratei, trecu apa rîului şi se grăbi să cadă în spatele pîlcurilor de sarmați. Dar acest plan nu-i reuşi în întregime. Un călăreț pornise în goana calului cu vestea la Scorilo că bastarnii fuseseră zdrobiți. Acesta prinse curaj şi se pregăti să atace tabăra sarmată. Se dovedi însă şi acest lucru inutil, sarmații şi iscoadele lor aflaseră tot ce se petrecuse, ştiau că regele dac pornise împotriva lor, de aceea, fără să piardă o frîntură de timp, începură retragerea spre răsărit. În apropiere de gura Tyrasului primiră cîteva lovituri din partea unor cete de tirageți, fără a le îngreuia sau întîrzia însă retragerea. Ceea ce se întreba căpetenia tribului sarmat alungat era: unde se vor opri dacii? El ştia că erau împrăştiate multe sate de daci pînă la Olbia, cetatea de la vărsarea Boristhenesului[30] în mare. Se aştepta ca Burebista să nu se oprească pînă acolo, deşi spera să fie întîrziat în înaintare de cucerirea cetăților greceşti de pe țărmul Pontului Euxin, ce se întindea de la gurile Dunarisului pînă aproape de Olbia. Însă acele cetăți făcură act de supunere regelui dac, bucuroase că scăpau de apăsarea sarmată ce le împrejmuia, nutrind speranța că, pe măsură ce situația se va lămuri şi linişti, vor reuşi să-şi continuie activitatea de comerț, ca şi cum s-ar bucura de deplina libertate. La Olbia regele lăsă un pîlc de oaste format din tirageți, carpi şi costoboci, avînd căpetenie pe Rubobostes. Burebista se convinsese că acest comate, care trăise undeva pe lîngă rîul Raboi, avea însuşiri asemenea acelora ale unui general roman. Se porni apoi acțiunea de prindere şi strîngere a captivilor, de care Dacia mărită avea tot mai multă nevoie, noi cetăți întărite trebuiau înălțate în acea parte a țării. Pentru că ținutul eliberat de sub stăpînirea bastarnilor şi sarmaților se întindea de la munții daci de răsărit, peste Tyras, pînă la cetatea Olbia, regele hotărî ca reşedința acelui ținut să fie cetatea Tamasidava[31], situată între apele Hierasus şi Porata, iar Rholes căpetenie a lui Burebista nu părăsi cu oastea Tamasidava pînă ce nu se convinse că în întreg ținutul se restabilise linişstea şi ordinea.

---

30 Rîul Nipru
31 Astăzi Răcătău — Horgesti, jud. Bacău

CAPITOLUL IV

ZĂRI LUMINOASE SE APRIND

1

Regina Theia încă trăia într-o situație de provizorat, pînă se terminau lucrările la noua cetate de scaun Sarmizegetusa, unde constructorul Ovinius Redius grăbea finisarea în primul rînd a clădirii şi a anexelor ei ce formau palatul sau curtea domnească. Era femeie în puterea vîrstei, cu frumusețea încă neştirbită de ani, obişnuită să pună multă grijă în înfățişare, să-şi păstreze prestanța în orice situație s-ar fi găsit, chiar şi în obişnuitele relații familiale. Se trăgea din neamul regelui trac ce căzuse ca un erou în luptele grele cu tribul celtic al scordiscilor care reuşise să cucerească cetatea Singidunum. Provizoratul reginei şi al fiicei Serena consta în a trăi mutîndu-se succesiv în unul din cele trei locuri: la Carpina, adică la curtea lui Duras de la Sargedava, la Arcidava, în fosta cetate de scaun a lui Burebista, unde erau obişnuite să trăiască, însă de la un timp începuseră să se teamă de o năvălire a scordiscilor, şi la Carsidava, la Andra, rămasă singură după pierderea mamei; mai ales în zilele cînd şi tarabostele Oroles era plecat însoțind pe rege, pentru că tînărul şi istețul său soț, Carpio, căpetenie a gărzii regelui, rareori reuşea să vină să-şi vadă familia. De cînd Andra avea un fecior, pe micul Dicomes, al cărui nume se trăgea de la acela al familiei tarabostelui — neamul Dicomes avea rădăcini ce se pierdeau în negura trecutului poporului dac — Serena era dornică să rămînă cît mai mult timp la Carsidava. De fapt regina părăsea Sargedava numai atunci cînd regele era plecat prin țară pentru un timp mai îndelungat, lipsind din cetatea de scaun, sau cînd pornea în vreo expediție, cum a fost aceea împotriva boiilor şi tauriscilor, şi cum era aceasta în care se afla acum pentru alungarea de pe pămînt dac a bastarnilor şi sarmaților. Întotdeauna expedițiile erau de lungă durată, de cel puțin cîteva luni, ele

puteau fi pline de pericole pentru rege şi țară, de aceea neliniştea reginei era mare, trăia şi clipe cînd se îngrozea că îşi pierde soțul, îngrijorare ce putea să apară din cel mai mic semn pe care îl credea prevestitor al unei nenorociri. În aceeaşi stare de încordare trăiau de altfel şi celelalte: Carpina, Andra şi Serena. De data asta regina şi Serena veniseră la Carsidava la chemările insistente ale Andrei, în schimb lăsaseră singură pe Carpina la Sargedava. În noaptea ce trecuse Theia avusese un vis chinuitor, care o trezise, alungîndu-i somnul. Îl văzuse pe soțul ei galopînd cu pletele şi barba fluturîndu-i în vînt, ținînd în mînă ciotul dinspre mîner al spadei rupte, urmărit de un bastarn cu înfățişare fioroasă, călare pe un cal negru ca tăciunele, ale cărui salturi erau mai lungi şi mai repezi, scurtînd cu fiecare clipă distanța de rege. La un moment dat, amîndoi ajunseră pe un teren plin de gropi şi obstacole, caii reuşiră cîteva salturi, apoi deodată se prăvăliră, aruncîndu-i pe călăreți atît de apropiați unul de altul, încît cel fără apărare nu mai avea altă scăpare decît să se prindă într-o luptă corp la corp. Regina se trezise la proriu-i țipăt. Ce se întîmpla acolo unde se afla el, fusese rănit, căzuse răpus? se întreba îngrozită. Dimineața Serena îşi văzu mama tristă, palidă, cu ochii umezi de lacrimi.

— Mamă, nu te simți bine, te încearcă vreo durere? o întreba, bănuind o suferință din acelea pe care le mai avusese.

— Nu-ți face griji de mine, Serena, e ceva trecător. Am avut un vis care m-a răscolit puternic. Trebuie să-i mulțumesc lui Kallisthene, este cu adevărat un filozof, el m-a convins să nu cred în astfel de vedenii petrecute în somn.

— Şi eu mă gîndesc în fiecare clipă la tata şi la... Regina se grăbi să continue, deşi fata ar fi ezitat să rostească numele aceluia de soarta căruia era îngrijorată.

— Să ştii, fata mea, că nu este uşor de suportat viața de regină. În toate bătăliile, acela care este cel mai aprig căutat pentru a fi prins sau răpus este regele. Cînd o armată şi-a pierdut căpetenia, totul se destramă ca fumul în vînt, iar țara lui cade pradă duşmanului. Tatăl tău prea a pornit multe deodată: vrea să-i unească pe toți dacii, să facă din ei un popor învățat, cum sînt grecii şi romanii; ținteşte să întemeieze o Dacie Mare...

— Şi nu e bine? Asta este adevărata chemare a regelui unui popor.

— Nici nu se putea să-mi spui altfel, aşa văd întotdeauna lucrurile cei tineri; sînt viteji, visători, încrezători, la ei toate par că sînt cu putință.

— Da, pentru că de multe ori reuşesc chiar şi atunci cînd se iveşte o situaţie fără nici o speranţă.

— Te înţeleg, Serena, te gîndeşti la gestul săvîrşit de Andra...

— Dar nu numai la el... Am auzit cum a luptat Comosicus ca gladiator în arena Circului cel Mare de la Roma, cum a reuşit să-şi salveze viaţa, încrezător în isteţimea sa.

— Noi am trăit liniştiţi atîta timp cît tatăl tău a fost rege numai peste ţinutul ce a avut ca cetate de scaun Arcidava. Acum nu-l mai înţeleg pe Burebista, pentru mulţi pare că ar avea trei reşedinţe: Arcidava, Sargedava şi Argedava, toate depărtate una de alta şi cu nume atît de asemănăioare încît străinii cred că este vorba doar de o încurcătură de denumiri. Soli şi trimişi ai regilor şi căpeteniilor din alte părţi nici nu ştiu bine care este cetatea de domnie, de aceea îl caută pe la toate trei. Am auzit odată pe negustorul Hegias spunînd regelui: „Am vorbit cu un senator la Roma, s-a arătat mirat, zicea că el nu înţelege ce se petrece în această parte, adică dincoace de Dunaris", iar tatăl tău i-a răspuns: „Sper că în cîţiva ani îl vom face pe acel senator nu numai să înţeleagă, ci să se şi teamă". Nu văd cum va putea stăpîni o întindere atît de mare, ce va avea hotarele dincolo de Pathissus, de Tyras şi de Dunaris, pînă la Pontul Euxin. Are noroc cu Marele preot, Deceneu este o minte luminată, ageră, prevăzătoare şi mlădioasă. Ai văzut ce bine a ştiut să întoarcă lucrurile, cînd şi-a dat seama că poporul nu vrea să renunţe la Marea jertfă? Acum, cînd tatăl tău este plecat atît de departe, ţara este condusă de el, de Marele preot. Nu s-a întîmplat niciodată să nu fie de aceeaşi părere cu regele şi să nu-i facă un îndemn bun.

— Acum este aproape gata noua cetate de scaun Sarmizegetusa, acolo sus, alături de Kogaion, tata va fi şi mai mult ajutat de Deceneu, vor sta mai mult împreună.

— E un fel de a spune, dar lucrurile nu se vor schimba prea mult. Tatăl tău este cu ochii mai mult spre hotare, acolo e pericolul cel mare. După bastarni şi sarmaţi, vine rîndul scordiscilor, iar după aceea al odrişilor care, deşi de neam trac, ţin sub apăsarea lor dacii dintre Dunaris şi munţii Haemus. Eu, ca mamă şi regină, sînt chinuită de doua îngrijorări: de viaţa lui şi de soarta ta...

Serena se grăbi, sfredelind-o cu privirea:

— De ce de soarta mea?!

— Eşti fiică de rege, Serena! Ştii cum a fost cu Carpina, cu preţul ei s-a ajuns la o împăcare între Burebista şi Duras, s-a evitat o bătălie cu mulţi morţi şi captivi. Tu ai fost cît pe aci să fii dată lui Ariovist, regele suebilor germani, pentru a şi-l face prieten, ca astfel să poată bate cale două triburi celte: boiii şi tauriscii dintre Pathissus şi Dunaris.

— Întotdeauna i-am spus lui tata că îl voi asculta, tot aşa cum a făcut Canpina, însă ascultarea mea va fi un fel de sacrificare. La Carpina a fost altfel: Duras este dac, el putea să o aibă de-a dreptul, cum orice tînăr cere o fată ca soţie, fără nici un fel de ameninţare. Acum de ce mai eşti îngrijorată? Ariovist şi-a luat nevastă.

— Ce ştim noi ce se petrece pe acolo pe unde sînt ei? Tu ai putea fi promisă vreunei căpetenii, a bastarnilor sau a sarmaţilor. Ca să poată bate pe unul este folositoare prietenia celuilalt.

— Eu să ajung soţia unui bastam sau a unui sarmat? izbucni Serena. Mai bine mă omor!

— Dar ai spus că îl vei asculta pe tata... Tu nu-ţi dai seama cît zbucium este în sufletul lui, cît de mult te iubeşte. Vezi tu, Serena, sacrificiul poate fi de mai multe feluri: ca al tău — dacă Marele zeu te va sorti astfel — sau ca al Andrei, cum a făcut atunci în faţa Marelui altar. Ştiu, mă aştept să-mi spui că gestul ei a fost plin de frumuseţe, căci aşa vedeţi lucrurile voi, cei tineri, dar tu uiţi măreţia sacrificiului făcut pentru ţară, pentru miile şi miile de suflete de-ale dacilor pe care cel jertfit astfel le scapă de suferinţe grele.

— Dacă tata mă salvează şi nu mă dă nici unei căpetenii de-a hoardelor acelea, pe care este nevoit să le alunge fie bătîndu-le, fie făcîndu-şi-le prietene, eu nu voi fi soţia decît a unui bărbat, iar dacă soarta mi se va împotrivi, vreau să rămîn fată bătrînă!

Regina o prinse de umeri şi o strînse la piept, murmurînd:

— Cum, Serena, fata mea, tu ţi l-ai şi ales pe cel ce îl doreşti ca soţ? Asta înseamnă că aceluia i-ai dăruit inima, fără să-mi faci nici o destăinuire. Carpina niciodată nu mi-ai ascuns nimic... Tu nu trebuie să-ţi faci alte gînduri, să nu priveşti viitorul decît ca fiică de rege, să nu-ţi alerge închipuirea decît spre un tînăr care este feciorul unui rege sau al unei căpetenii. Pe mine cînd m-au dat după tatăl tău am plîns. Deşi tracii şi dacii sînt rude ca popoare, noi îi priveam pe daci ca pe nişte barbari, atunci eram îngrozită. Mai tîrziu mi-am dat seama cît de mult mă înşelasem. Acum

mă rog în fiecare seară Marelui zeu, pentru că m-a sortit să fiu soția unui astfel de bărbat.

— Mamă, tu ai dovedit că înțelegi ce este dragostea. Eram la Arcidava cînd i-ai dat libertate acelui sclav care iubea pe fiica unui comate, şi acum ei sînt fericiți, au casa şi copiii lor... Socoteşte-mă şi pe mine drept o sclavă, dă-mi aceeaşi libertate de a-mi alege soțul...

— Dar eu sînt gata să te ajut, fiica mea! Spune-mi cine este acel tînăr, să-mi pot da seama ce ar fi de făcut, ce cale să aleg spre a-l îndupleca pe tata... pe rege...

— Să-ți spun? zîmbi Serena cu ochii înotînd în lacrimi.

— Te rog, Serena! Descarcă-ți sufletul în fața mamei tale!

— Comosicus!

Regina o strînse cu mai multă putere de umeri şi o îndepărtă de la piept, fără să o sloboade:

— Comosicus?! Feciorul tarabostelui Oroles?!

— Da, mamă, el este. De mică, de cînd mă jucam cu el pe plaiul de la Arcidava a pătruns în sufletul meu şi de atunci îl păstrez în taină. El nu ştie, n-a aflat niciodată asta, sau poate că ştiindu-mă fiică de rege nu s-a gîndit niciodată să spere că ar fi cu putință să se bucure de dragostea mea. Apoi ne-am mărit, am ajuns la vîrsta apropiată unirii a două vieți prin căsătorie, ne-am văzut tot mai rar, în sufletul lui şi-a făcut loc altă fată. N-am privit cu ură sau cu gelozie dragostea lui pentru Ina. Acum, cînd ea a plecat la Marele zeu, îmi dau seama cît de mult l-a iubit. Ceea ce a suferit, păstrîndu-se pentru el, este tot un sacrificiu, mai dureros, mai tragic decît al Andrei. Dacă Andra ar fi căzut ca Mare jertfă alături de Carpio, suferința ei ar fi fost mult mai scurtă, s-ar fi consumat mai repede decît a Inei. Ce va face Comosicus cînd va afla de moartea ei? Numai Zamolxis poate să ştie! Eu sînt hotărîtă să aştept, voi fi doar o umbră în preajma lui, nu-i voi dezvălui niciodată dragostea mea. Dacă nimic din sufletul său nu-l va împinge spre mine, nu-l voi ademeni pe nici o altă cale, iar iubirea ce o port de atîta vreme în inima mea nu se va stinge. Rămîn aşa cum ți-am spus, fată bătrînă.

— Dar noi nu ştim dacă Hegias va reuşi să-i răscumpere libertatea şi dacă el, Comosicus, va mai veni în Dacia, după ce a văzut monumentele minunate, viața plină de lux şi de plăceri de la Roma? De altfel tatăl tău a dat negustorului un mesaj către Comosicus, ar vrea să-l țină acolo un timp ca pe un fel de trimis special al său pe lîngă Senatul roman şi, dacă va

reuşi, chiar pe lîngă cei ce conduc uriaşul imperiu care stăpîneşte nenumărate popoare. Acolo, liber, tînăr, frumos, dispunînd de mulți bani, se va ataşa de fiica vreunei căpetenii romane: patrician bogat, magistrat, senator, va uita tot ce a lăsat în Dacia. Dar, ştim noi care este voia Marelui zeu, ce a sorocit pentru tine şi pentru el? Numai timpul ne va arăta acest lucru, iar pînă atunci tu trebuie să-ți păstrezi răbdarea, să nu uiți nici un moment că eşti fiica unui rege, care năzuieşte să întemeieze o țară mare, să strîngă între aceleaşi hotare tot neamul dacilor.

Din vale urca spre cetate răsunetul unui tulnic. De sus, din cele patru turnuri de pază, tulnicerii răspunseră cu aceleaşi modulări de sunete ce vesteau ceva cu totul aparte. Prin curtea cetății se începu mişcarea, graba, însufleţirea, emoția. Regina o văzu pe căpetenia gărzii apropiindu-se în fugă, se opri apoi la cîțiva paşi şi rosti cu supunere:

— Straja noastră din vale ne anunță venirea regelui! Vestea o descumpăni pe regină, întotdeauna Burebista îşi anunță sosirea prin trimiterea unui vestitor. Serena se bucură, repetînd:

— A venit tata!... A venit tata!...

Alaiul regelui făcu în galop curba cea mare a drumului ce se apropia dinspre Rehidava, însoțit de un val de praf ce se înalța, se întindea şi se resfira în urma lui, încît în cîteva clipe pieri sub frunzişul copacilor ce străjuiau drumul în urcarea lui şerpuitoare spre cetate. Răsunară apoi ropotele potcoavelor cailor pe pietrele ce pavau curtea. Regele sări din şa şi îmbrățişa pe regină, apoi pe Serena, în timp ce Carpio strîngea la piept pe Andra şi pe micul Dicomes, iar alături tarabostele Oroles îi privea cu duioşie părintească.

— Theia, strigă regele plin de însufleţire, acum eşti regină peste o țară ce se întinde de la apus de Pathissus pînă la răsărit de Tyras! Am venit la Carsidava împinşi de dorul de voi şi de îndemnul bunului Oroles de a putea petrece cîteva zile de tihnă în mijlocul acestor privelişti încîntatoare. Să ştii că nu avem prea mult timp de odihnă.

2

Din locul cel mai înalt al Kogaionului, regele şi marele preot priveau construcțiile ce se întindeau la picioarele lor pe platoul uşor ondulat ce măsura cîteva sute de paşi în lungime şi lățime. Aveau sufletele pline de satisfacție, prin ceea ce vedeau, simțeau că unirea

întregului neam devenise o realitate, pe care o simbolizau cele două mari realizări: centrul religios şi centrul politic al dacilor, cu alte cuvinte, marele sanctuar şi construcțiile din apropierea lui, cu oficiul marelui preot, iar alături cetatea Sarmizegetusa, strînsă între zidurile puternice ce şerpuiau şi urmau ondulările terenului, trecînd în unele locuri pe margini de prăpăstii, unde se înălțau clădirile pe temelii de piatră, cu pereții din bîrne groase, puternic încheiate şi bine fățuite: locuința regelui, sfatul țării, oficiul sau cancelaria domnească, cazarma gărzii şi a străjilor ce apărau cetatea, magaziile cu provizii, grajdurile cailor şi celelalte dependințe ce făceau posibilă rezistența îndelungată, în cazul unei încercuiri de către un duşman care ar reuşi să înainteze pînă acolo. Privirea regelui era ațintită asupra zidului de apărare; el era speranța, el era puterea opririi şi decimării oastei inamicului, el era ultimul obstacol şi ultima posibilitate de rezistență, fără a cădea în mîinile cotropitorului. Mintea sa alerga departe în timp şi în spațiu, vedea Dacia Mare, şi-o imagina puternică şi bogată, temută şi respectată de vecini, mulți dorindu-i prietenia. De la Pathissus, la Tyras şi la Pontul Euxin se va întinde țara sa, va avea cîmpii roditoare, dealuri împădurite, munți falnici, plini de bogății, şi rîuri cu ape limpezi ce o încon-joară şi o apără. Cum va putea duşmanul să pătrundă pînă acolo, la Sarmizegetusa? se întrebă în sinea sa. Un fior îi săgeta inima, cînd îşi dădu răspunsul, ca o prevestire ce o socotea valabilă atîta timp cît va dăinui poporul dac: cînd aceste ziduri se vor nărui sub loviturile cotropitorului, întregul neam va pieri din istorie! Clătină capul şi cătă să-şi alunge astfel de gînduri negre. Reveni cu mintea la zidul cetății şi-i făcu ocolul cu privirea. Da, ar fi bine, îşi spuse el, dacă mai jos s-ar mai face două terase, două rînduri de ziduri, la două înălțimi, în aşa fel încît cetatea să se înalțe pe cea de a treia terasă. Trei rînduri de ziduri, la trei înălțimi diferite, ar putea să macine cu desăvîrşire puterea duşmanilor, chiar dacă aceştia ar fi legiunile romane. Şi gîndul îi zbură spre Roma. Dacă ei nu s-ar fi decimat în războiul civil, poate că ar fi ajuns pînă la Dunaris. Din nou clătină capul şi alungă îngrijorarea. Roma era departe, iar el va putea mai tîrziu să trateze cu Senatul roman pe o poziție de egalitate în putere. Alături de el, marele preot era de asemenea purtat departe pe aripile gîndului. Şi el alerga cu mintea în timp şi în spațiu, însă în altă direcție: întrevedea un viitor luminos țării, un popor vrednic şi învățat care prinsese şi întrecuse în filozofie, ştiință şi artă pe celelalte popoare, îşi imagina cum Dacia va deveni un focar de cultură. În peregrinările sale prin Elada, Egipt şi Roma, înțelesese că acolo se

alunecase pe panta decăderii, că alte popoare mai viguroase, mai tenace o vor lua înainte pe calea progresului, iar dacii prin regele Burebista tocmai în acea direcție porniseră. La cîțiva paşi de ei stăteau cei ce îi însoțeau, gata în orice moment să dea lămuririle la care se aşteptau să li se ceară: Ovinius Redius, Buthis şi Kallisthene, iar ceva mai departe, Carpio, cu cîțiva luptători din gardă. Constructorul roman nu privea cetatea, nici centrul religios al dacilor, de la înălțimea la care se afla el cuprindea cu vederea cele două văi între care se ridica Kogaionul, aceea dinspre miazăzi mai largă, cu povîrnişuri uşoare, făcea un arc şi se întîlnea cu valea cea mare care însoțea drumul ce ducea spre Sargedava, iar cea de la miazănoapte, mai îngustă şi mai scurtă ieşea în acelaşi loc de întîlnire cu drumul. Ovinius Redius admira panorama ce se desfăşura pînă în depărtări şi clătina capul neîmpăcat în sufletul său, deşi faptul în sine n-ar fi trebuit să-l intereseze. Vedea casele înşirate la întîmplare pe laturile celor două văi, vedea topitoria de fier şi atelierul pe care în mare grabă le înjghebase făurarul Arigio, cu sclavii celți primiți de la rege, din care fumul se înălța în valuri uşoare ce se destrămau în lungul povîrnişului, vedea cele două magazii de mărfuri şi taberna, aproape de întîlnirea văilor, toate înălțate de oamenii plătiți de Hegias, negustorul grec urmărind să-şi extindă afacerile în Dacia. Şi tot ce vedea îi părea un lucru făcut la întîmplare, fără scop, fără efect, fără viitor. El îşi dădea bine seama, acolo nu se putea dezvolta o urbe întinsă, cu străzi largi, lungi şi drepte, nu avea legături bune şi scurte cu populația ale cărei sate erau departe, în valea cea largă ca o cîmpie ce se deschidea dincolo de Sargedava. Cît priveşte cetatea nouă pe care o construise, el nu vedea în ea altceva decît o cursă; în ea cîndva va fi prins regele Daciei. Cu experința sa de constructor, căpătase convingerea că trecuse timpul cetăților agățate pe vîrfuri de munte, dacă acele aşezări urmau să se dezvolte, să devină urbe mari, capitale ale unei țări întinse, puternice şi bogate, însă nu uita condițiile în care venise în Dacia, nu se încumeta să-şi arate părerea în fața regelui, să-i facă vreun îndemn. Ceea ce ar părea uimitor era faptul că, alături de constructor, filozoful — Kallisthene — alerga cu mintea în aceeaşi direcție. Nu vedea acolo locul pentru o cetate cu o întindere — cu străzi, vile, prăvălii, ateliere şi o agora — nici atît cît avea Dionysopolisul, iar Sarmizegetusa era destinată să devină reşedința regelui unei țări mari, prosperă, bogată, fală a unui popor vrednic şi viteaz. Spre deosebire de ei Buthis gîndea altfel: se mîndrea în sinea sa cu cetatea pe care o înălțase. El ridicase zidul de apărare din blocuri de piatră, cu legături puternice din

lemn, aşa cum învățase în tinerețe de la un bătrîn meşter grec, sclav, adus în Dacia de bătrînul rege răposat, tatăl lui Duras; după sfaturile sale se făţuiseră şi se îmbinaseră bîrnele ce formau pereții clădirilor, iar forma acoperişurilor o dăduse tot el. Ceea ce făcuse constructorul roman se reducea mai mult la întocmirea planului, la împărțirea pe încăperi, la mărimea lor, la accesul şi funcționalitatea fiecăreia, avînd în vedere scopul pentru care se construiau. Pentru Buthis cetatea de lînga Kogaion prezenta aceeaşi monumentalitate şi grandoare cum îşi vor fi privit opera constructorii uriaşelor monumente egiptene, căci cantitățile de muncă şi de materiale puteau fi comparate cu acelea ale piramidelor faraonilor. Numai zidurile de stăpînire a alunecării povîrnişurilor, cele de susținere a umpluturilor şi tasărilor, apoi acelea de apărare cu grosimi de opt paşi şi înălțimi ce atingeau pînă la douăzeci de paşi, ale căror lungimi puse cap la cap totalizau zeci de mii de paşi reprezentau nişte construcții ciclopice. În sufletul său constructorul dac se mîndrea, socotea invincibilă oastea ce se va apăra din cetate, vedea zdrobirea puterii şi a răbdării oricărui duşman care va reuşi să ajungă pînă acolo.

— Ei, ce ați rămas aşa de tăcuți cu toții? rupse regele liniştea, întorcîndu-se cu fața spre ei. La ce te gîndeşti, Ovinius Redius?

Constructorul avu un moment de ezitare, apoi răspunse:

— Mărite rege, romanii îşi întind hotarele imperiului lor prin cuceriri şi intimidări. Ei caută să impresioneze pe celelalte popoare prin putere şi grandoare: legiuni numeroase, forumuri cu splendori arhitecturale, amfiteatre uriaşe, temple monumentale, drumuri lungi şi tari... Romanii au părăsit de mult vremea munților...

— Ce vrei să spui? Nu văd nici o legătură cu noi, dacii?!

— M-ai întrebat la ce mă gîndeam, Mărite rege...

— Bine, spune!

— Mărite rege, ai înălțat aici o cetate ce va dăinui peste veacuri, sau poate chiar milenii, este o operă monumentală ce provoacă admirație, însă ea nu va fi de prea mult folos poporului dac. Acum se luptă cu armate puternice de zeci de mii de oameni, bătăliile se dau mai mult pe teren deschis, acolo se hotărăşte soarta războaielor. Dacă un duşman a zdrobit armata dacilor şi a pătruns pînă aici, totul mi se pare pierdut, fără speranță...

Pe măsură ce îl asculta, zîmbetul regelui se deschidea.

— Ai spus bine, Ovinius Redius, vezi lucrurile ca un roman, eu însă trebuie să le privesc ca rege al dacilor. Îmi cunosc vecinii, îi ştiu pe cei care au cotropit pămîntul dac, pe unii i-am bătut şi alungat, pe ceilalți îi vom înfrînge şi izgoni. Nu de vecini mă tem, ci de un duşman care acum este departe de țara mea, dar care prin lăcomia ce o arată trebuie să înțeleg că se va apropia de Dacia. Ceva în adîncul sufletului meu îmi spune că cel mai de temut cotropitor al pămîntului dac vor fi legiunile romane. Da, ele numără zeci de mii de legionari, se dovedesc greu de învins într-o bătălie în cîmp deschis. Eu vreau să le decimez altfel, făcîndu-le să lupte atît cu pîlcurile mele de oaste, cît şi cu cetățile şi munții noştri. Noi vom lovi oriunde se va putea ataca mai bine şi zdrobi mai mult legiunile. De va fi nevoie, ne vom retrage în munți, o parte din oastea dacă va lupta la adăpostul cetăților, cealaltă se va ascunde prin păduri, de unde va hărțui spatele şi legăturile armatei romane. Cînd se va convinge că pierderile sînt prea mari, iar şansele de izbîndă prea mici, cotropitorul va părăsi Dacia. Aici, în munții din jurul Sarmizegetusei, de vor veni încoace, romanii se vor convinge că poporul dac nu va putea fi înfrînt. Poate că te întrebi, Ovinius Redius, de ce Sarmizegetusa va fi cetatea de scaun a regelui. Trebuie să înțelegi că astăzi în Dacia doi oameni sînt conducători: Burebista şi Deceneu, Regele şi Marele preot. Să ştii că şi eu nutresc gîndul să înalț o mare cetate de domnie, o urbe întinsă în loc deschis, unde să se construiască amfiteatre, forumuri, şcoli, băi, monumente, viile, prăvălii, ateliere şi tot ce face viața omului mai uşoară şi mai frumoasă. Dacă Marele zeu mă va ține sănătos şi ceea ce gîndesc se va împlini, tu vei fi unul din aceia care mă vor ajuta la construirea acelei urbe, pe care aş vrea să o scot afară din munți, în cîmpia ce se întinde pînă la Dunaris, acolo unde este acum cetatea Argedava.

— Da, Mărite rege, nu greşeşti. Roma țintește să-şi întindă hotarele pretutindeni unde există popoare pe care le poate supune. Dar stăpînirea lor se bazează atît pe putere şi organizare, cît şi pe grandoare. Acolo unde ajung, ei construiesc drumuri, amfiteatre, temple, viile, atrăgîndu-şi astfel nu numai admirația supuşilor, ci şi respectul lor. Să ştii, Mărite rege, că două lucruri au uimit pe romani pînă la a-i înfricoşa: piramidele uriaşe ale Egiptului şi filozofia adîncă, pătrunzătoare, luminoasă a grecilor, lîngă care trebuie pusă şi arta lor. Eu sînt constructor, am văzut numeroase monumente. Piramidele faraonilor par nişte munți de piatră fățuită, insuflînd teama de moarte şi speranța unei vieți viitoare, sînt păzite de un sfinx — o fiară cu trup de leu şi chip de om. La romani este altfel, construcțiile lor

arată însufleţire, întreţin o viaţă politică, agitaţie, luptă de idei, forţă, disciplină şi ordine. Grecii caută perfecţiunea, dorinţa de a pătrunde în firea lucrurilor. Pentru mine, viitorul va fi acela ce va rezulta din contopirea culturii grecilor cu aceea a romanilor. Aşa, Mărite rege, trebuie să-ţi construieşti o urbe mare, prin care să obţii atît admiraţie, cît şi teama vecinilor, să se ştie că acolo este reşedinţa regelui.

Burebista îl asculta cu însufleţire sporită. Se întoarse spre Kallisthene:

— Dar tu, filozofule, ce gînduri nutreşti?

— De toate şi nimic, Mărite rege! Sînt atît de multe stări legate de viaţa oamenilor, încît nici nu le poţi cuprinde cu mintea. Ai vorbit bine, Mărite rege, şi tot aşa privesc cele spuse de Ovinius Redius. Acum, pentru că avem un moment de linişte, socotesc că putem sta deschis de vorbă, l-aş întreba pe Marele preot: dacii au un singur zeu, pe Zamolxis, sau se roagă la mai mulţi zei? De ce pun o astfel de întrebare, fiindcă dacă au unul singur, nu văd rostul de a fi numit „Marele”! Ca să dau un exemplu: se spune Marele preot, pentru că în jurul său are mulţimea de preoţi care îl ascultă. Aşadar, de ce spuneţi Marele zeu?

Deceneu îşi trecu uşor degetele prin barba moale şi rară. Răspunse după un moment de tăcere:

— Este o întrebare firească, pe care şi-o poate pune oricare străin, mai ales dacă acesta este şi filozof. Da, zeul nostru adevărat este Zamolxis. În credinţa noastră el este atotfăcătorul, creatorul cerului şi al pămîntului, al oamenilor, animalelor şi păsărilor, al aducerii binelui şi fericirii sau a răului şi suferinţelor. Ceilalţi zei, mărunţi şi mulţi şi-i crează fiecare om sau familie după cum îi împinge închipuirea, îi modelează din pămînt ars, îi cioplesc din lemn sau din piatră, ori îi înjghebează din lemnişoare, cu cap, trunchi şi picioare, îi îmbracă de sus pînă jos ca pe o păpuşă. În fiecare casă nu vei găsi decît zei pentru cele ce doresc mai mult sau se tem mai puternic, după locul şi îndeletnicirea omului: cel din cîmpie are zei pentru ploaie, pentru semănături, pentru trăznete şi furtuni, şi altele, iar cel de la deal şi munte — pentru vite, pentru pădure, pentru sălbăticiuni şi, mai ştiu eu... pentru cele dorite sau temute. Ceea ce nu vei găsi însă în nici o casă de dac, modelat sau cioplit, aste Marele zeu. Pentru întreg poporul, Zamolxis trăieşte în cer, el nu se arată oamenilor, nu coboară pe pămînt, el sfătuieşte şi pedepseşte numai prin cele spuse de Marele preot. La daci este puternică credinţa nu numai în Marele zeu, ci şi în Marele preot, pentru că numai acesta — Marele preot — se poate urca în cer şi stă de vorbă cu

Marele zeu. Te văd că zîmbeşti, Kallisthene, şi te înțeleg, sînt însă unele lucruri care pot fi spuse, iar altele păstrate ca o taină. Tu, cu filozofia ta, ai ajuns la o convingere, nu? Crezi că poate fi stăpînit şi condus un popor fără să se teamă şi fără să creadă în zei? Chiar şi numele zeilor mărunți sînt diferite după loc şi ținut, lucru în care preoții şi capnoboții nu se amestecă, îl lasă pe fiecare să-şi țină în casă zeii pe care îi doreşte, toate îndemnurile şi pedepsele le fac numai în numele Marelui zeu.

— Este şi nu este ceva... murmură Kallisthene. Printre daci se vorbeşte de o legendă cu Zamolxis...

— Da, şi noi preoții, o ținem vie în mintea oamenilor. Legenda sună aşa: El, Zamolxis, a fost un înțelept care s-a ridicat împotriva zeilor cu chipuri cioplite şi a început să propăvăduiască o nouă credință şi o noua învățătură, hulind zeii. Atunci oamenii l-au alungat, iar el s-a retras în pustietatea unui munte. Dar, cu scurgerea timpului, oamenii tot mai mult se convingeau că învățătura lui era cea bună şi au ajuns să creadă în ea atît de mult, încît i-au cioplit în marmură o statuie şi au început să se roage la ea. Tîrziu, împovărat de ani, înțeleptul coborî printre oameni. Îşi vede statuia, iar pe ei rugîndu-se. Nu-şi mai poate stăpîni furia, trăise viața de pustnic tocmai fiindcă se ridicase împotriva chipurilor cioplite, se repede, o răstoarnă de pe soclu şi o sparge. Înfricoşată de nelegiuire, mulțimea îl omoară aruncînd cu pietre în bătrîn. Se adună apoi în jurul lui şi-l priveşte, îl recunoaşte, şi îngrozită începe să se roage lui, cerîndu-i iertare — pentru ei era Marele zeu, Zamolxis, care trăia pe vîrf de munte, adică în cer. Şi legenda aşa a rămas, dacii păstrează credința că Marele zeu nu vrea să-şi vadă chipul cioplit în piatră, lemn sau altceva, se mulțumesc să-şi modeleze fiecare zei mai mici şi să se roage lor. Dar să ştii un lucru, filozofule, cînd se vede în mare pericol sau trece printr-o mare bucurie, dacul uită pe zeii cei mici, se roagă şi mulțumeşte Marelui zeu.

— Este şi asta o poveste!... murmură din nou Kallisthene. Adevărul poate să fie altul: popoarele se influențează unele pe altele, se imită sau îşi împrumută credințe, obiceiuri, lucruri, fapte şi chiar poveşti. Toate popoarele au cîte un mare zeu sau un tată al zeilor: grecii îl au pe Zeus, romanii pe Iupiter, dacii pe Zamolxis şi aşa mai departe; la toate găseşti cîte o poveste sau poate mai multe în care se vorbeşte de naşterea, de ura şi de lupta dintre zei. Mai tîrziu oamenii vor înțelege — filozofii sînt convinşi încă de pe acum — că toate astea nu sînt altceva decît lupta dintre binele şi răul ce sălăşluiesc în sufletele lor.

Regele îşi pierduse răbdarea ascultîndu-i, deşi îi plăcuse cele rostite de ei, însă timpul trecea, soarele se înălțase, era vremea prînzului. Curmă scurt discuția:

— Destul! Văd că amîndoi v-ați lămurit. Buthis, ar trebui să vezi dacă s-a pregătit ospățul.

— Sîntem gata, Mărite rege! Acolo, devale, mulțimea aşteaptă.

— Da, să mergem. Am primit veste de la Rholes, a strîns pe toți captivii prinşi de la bastarni şi de la sarmați, i-a ales pe cei mai tineri, voinici şi sănătoşi, i-a legat în şiruri unii de alții şi i-a pornit spre Sarmizegetusa. Să ştiți că pentru el aici este cetatea de scaun a regelui. Tu, Ovinius Redius, şi tu, Buthis, să vă alegeți şi să vă luați cîți sclavi vă trebuie. Vă dau şi un termen: de la toamnă într-un an vreau să am în totul gata Sarmizegetusa, să mutăm aici tot ce este în legătură cu treburile țării: oficiul de stat, scribii, pregătirea militară, provizii pentru vremuri grele, primirea soliilor de la vecini şi a trimişilor căpeteniilor ținuturilor noastre, apoi voi aduce şi familia mea. Tot pînă atunci vreau să văd mai mult lucrat la cetățile de apărare din jurul Sarmizegetusei, să fie gata zidurile şi puse temeliile clădirilor ce vor forma fiecare din acele cetăți. Pînă acum ați mers mai încet acolo...

— A fost mult de lucru aici, Mărite rege! se grăbi Buthis. Dincolo, spre Marele sanctuar a trebuit să mutăm o parte din munte, iar zidurile să le împlîntăm adînc, în unele locuri să țină şi povîrnişul să nu se pornească în vale.

— Ştiu, Buthis, de aceea nu vă cert. Dar veți primi acum captivi mulți, numai să-i puteți pune la treabă.

Marele preot se apropie de rege şi îl luă la braț:

— Să ne grăbim. Avem pe urmă de hotărît ceva împreună.

Regele îl privi mirat, nu înțelegea la ce se referea. Se lăsă condus, meditînd la cele întrebate de Ovinius Redius şi la răspunsul pe care i-l dăduse. Avea dreptate romanul, o cetate capitală a unei țări mari nu se putea desfăşura decît într-o cîmpie întinsă, prin care să treacă multe ape, unde aprovizionarea populației şi oastei să se facă uşor şi repede. Din nou gîndul îi alergă spre Argedava, acolo va începe să-şi construiască nu o cetate strînsă între ziduri, ci o urbe mare, aşa ca Roma, demnă să fie reşedința regelui Daciei mari.

Ospățul se desfăşură după ritualul obişnuit. Marele preot rosti rugăciuni către marele zeu, iar mulțimea răspunse în cor, cu legăminte şi

mulțumiri lui Zamolxis. La sfîrşit, din îndemnul regelui, Buthis strigă numele sclavilor eliberați şi făcuți meşteri. Printre ei erau şi trei romani: Crispus, Tertulus şi Drusus, foşti sclavi publici, fugari, scăpați de la o legiune cu care generalul L. Screbonius Curio ajunsese pînă la Singidunum. După Buthis urmă un capnobot, care anunță numele sclavilor răi şi leneşi dați judecății marelui zeu şi sortiți să fie arşi de vii. Regele era mulțumit, totul fusese pregătit de marele preot. El urmărise lucrările în vremea cînd celelalte căpetenii însoțeau oastea pentru alungarea bastarnilor şi sarmaților. La ospăț au luat parte toți cei ce dovediseră vrednicie în lucru: meşteşugari, comati şi sclavi, încheierea se făcu cu o rugăciune către marele zeu.

Deceneu rugă pe rege să-l însoțească pînă la clădirea în care locuia şi lucra în calitate de mare preot, de fapt oficiul sau centrul religios al dacilor, ce se înălța în partea de miazănoapte a terasei pe care se construise marele sanctuar.

— O vorbă înțeleaptă spune că prevederea întăreşte puterea şi micşorează pericolul, începu marele preot. Am pus să se sape o galerie ce porneşte de sub clădirea oficiului şi urmează să răspundă afară, undeva în vale, într-un loc mascat de un mic altar. Între timp m-am gîndit că treaba asta trebuie făcută şi din cetate, din locuința regelui. Cele două galerii să se întîlnească sub pămînt, ca ieşirea să fie una singură. De ele nu trebuie să ştie decît Marele preot şi Regele. Secretul lor trebuie păstrat cu desăvîrşire. Poate că nu ni se va întîmpla noua, ci urmaşilor noştri, adică celor ce vor fi Rege şi Mare preot. Grecii chiar spun că prevederea este mama înțelepciunii.

Regele îl asculta şi-l privea tulburat. Buthis îndrăznise odată să-i spună că era necesară o ieşire tainică din cetate, se mai gîndise la ea de atunci, dar nu luase nici o hotărîre.

— Ştie şi Buthis, te-a îndemnat el?

— Nu, Mărite rege, nu ştiu decît cei ce lucrează conduşi de mine şi de un capnobot. Tot ei vor săpa şi galeria ce porneşte de sub locuința ta.

— Dacă ştiu de asta atîția oameni, nu văd cum ai să păstrezi secretul?

— I-am izolat, nu vin în contact cu nimeni, în afara de mine. Sînt douăzeci de sclavi şi capnobotul, au tabăra lor şi sînt păziți de o gardă de preoți.

— Bine, dar după ce vor încheia treaba, ce facem cu ei, îi trimitem îa Marele zeu?

— Da, Mărite rege, îi vom jertfi! Sub Kogaion am făcut cîteva hrube în care se vor păstra toate scriptele despre Dacia şi despre Cultul lui Zamolxis. Să rămînă acolo pentru posteritate, în cea mai desăvîrşită taină. Dar tot acolo am hrube cu gratii de fier şi pentru cei ce vreau să dispară: căpetenii, taraboşti, comati, preoți sau capnoboți. O țară nu se poate conduce altfel, Mărite rege. În acele hrube, începutul îi vor face cei ce scobesc galeriile; acolo îi închid, sub pămînt, şi acolo le vor albi oasele!

— Nu ți-am cunoscut această față, Deceneu!...

— N-ai avut de unde, Mărite rege. Aceste lucruri le-am învățat pe acolo pe unde am umblat. Le-am văzut mai mult în Egipt, în monumentele şi construcțiile ramase de la faraoni şi de la Marii preoți.

— Să facem aşa cum spui. Da, e bună prevederea. Nu m-am înşelat cînd am văzut în tine un om cu însuşiri alese. Mă uimeşti, Deceneu!

3

În coborîre dinspre Tapae, drumul şerpuia printre mesteceni şi fagi, urmînd firul văii pe care alerga zglobiu rîul. Era zi frumoasă de toamnă, soarele se înălțase mult deasupra crestelor munților ce se profilau departe în fața lor. Făcuseră un ocol lung prin țară, de la Sargedava porniseră spre Apulum, trecuseră prin Potaisa şi Napoca, mergînd spre miazănoapte pînă la Porolissum, unde căpetenie a ținutului era tot un Sagitulp — tînăr, frumos, voinic, nepot al celui ce căzuse în bătălia cu boiii şi tauriscii — şi se înapoiaseră prin partea de apus a țării, se opriseră la Ziridava, la Scorilo, cu care stătuse mult de vorbă în privința scordiscilor, cu care o parte din ținutul său se învecina, apoi coborîseră spre miazăzi pînă la Arcidava, devenită un fel de cazarmă pentru formația de luptători, foşti sclavi, a căror căpetenie era Rundacis, ridicat la rangul de taraboste, unde de asemenea căutase să afle cît mai multe amănunte despre mişcările scordiscilor la hotarul ce se lăsa spre Singidunum, care nu era prea departe. De acolo făcuseră cale întoarsă pe la Tibiscum, apoi o mică abatere din drum de la Rehidava la Carsidava, asta din două motive: unul, pentru ca şeful gărzii, Carpio, să vadă pe Andra şi pe micul Dicomes, iar celălalt, pentru a-l lua pe tarabostele Oroles la Sargedava. Mergeau toți trei în pasul cailor, urmați la mică distanță de luptătorii din gărzi, în fruntea cărora erau întotdeauna Carpio şi Rogus, capnobotul, căpetenia gărzii marelui preot.

— Mărite rege, v-am tot auzit vorbind de scordisci, ce, au îndrăznit iarăşi să ne calce hotarul? întrebă tarabostele Oroles, rupînd tăcerea ce se prelungise prea mult.

— N-au făcut-o, bunule taraboste, deşi eu acum doresc să o facă.

Tarabostele îl privi mirat. Regele voia să pornească din nou la război? se întrebă în sine, fără a îndrăzni să ceară lămuriri.

— A început să te încerce bătrînețea, Oroles, reluă regele, ți-e greu să mai porneşti la luptă?

— Sînt gata, Mărite rege, să...

— Ție-ți spun ce pun la cale, îl întrerupse, pentru că tu şi Marele preot sînteți cei doi sfetnici ai mei. Nu este aşa, Deceneu?

Marele preot confirmă cu o uşoară înclinare a capului.

— Să ştii, bunule taraboste, că privirea mea nu este îndreptată spre scordisci, ci spre odrişi; spre scordisci mă uit numai cu coada ochiului. Mi-am pus întrebarea — Marele preot ştie — dacă pornesc război împotriva odrişilor, spre a elibera dacii dintre Dunaris şi munții Haemus, nu va exista oare pericolul să fiu atacat pe la spate de scordisci?

— Şi ce răspuns ți-ai dat, Mărite rege? îndrăzni tarabostele.

— Cel care trebuia: să-i bat şi să-i alung pe scordisci, pentru că sînt mai puțin numeroşi, apoi să pregătesc o lovitură puternică a odrişilor. Cînd voi porni peste Dunaris, nu trebuie să uităm că regele Pontului este aproape şi ar putea să le sară în ajutor, iar pe de alta parte că, pornind într-acolo, va trebui să atacăm şi cetățile greceşti de pe țărmul Pontului Euxin: Histria, Tomis, Callatis şi Dionysopolis, pentru că toate se găsesc pe pămînt de-al nostru, adică de-al geților, căci aşa numesc ei pe dacii din partea de răsărit a țării.

— Şi Dionysopolis, cetatea unde se afla Acornion?! se grăbi tarabostele.

— Da, şi Dionysopolis, dar cu cei de acolo vom face altfel. Mă voi înțelege cu Acornion, le las o anumită libertate să-şi vadă de afacerile lor. Greul este să-l văd bătut pe Sadalas, regele odrişilor, să împing hotarul țării la munții Haemus, apoi mă descurc uşor cu cetățile greceşti de la Pontul Euxin. Ce zici, Deceneu? Noi avem nevoie de cei din acele cetăți, sînt buni negustori, iar printre ei se găsesc mulți cu învățătură înaltă, cum este Kallisthene, am putea să facem şcoli în cetățile fiecărei căpetenii de ținut.

— Aşa este, cum spui, Mărite rege, răspunse marele preot.

— Dar tu, Oroles, ce tot priveşti într-acolo? Sus pe tîmpla de deal este Rasidava, cetatea tarabostelui Burrennus. Cearta ta cu el m-a făcut să iau marea hotărîre ce mă chinuise mulți ani.

— Cu Burrennus, mai am ceva, Mărite rege!...

— Vrei ca moşia Carsidava să o măreşti, luînd dintr-a lui?

— Este altceva...

La cotitura drumului văzură că se apropiau de intrarea într-un sat. Toți trei îl ştiau, satul era al lui Burrennus, cu celălalt capăt răspundea aproape de cetatea Rasidava. Sub coroana unui copac bătrîn mai mulți comati stăteau de vorbă. Regele prinse dintr-o privire, oamenii aceia nu păreau liniştiți, rosteau agitați vorbele, pe fețele lor erau semne ce arătau că în suflete le mocnea revolta. Trase de frîul calului, trecu peste şanțul de la marginea drumului şi se îndreptă spre ei.

— Sănătate să vă dea Marele zeu, oameni buni! salută el, oprind calul la cîțiva paşi de ei. Spuneți-ne, pe drumul acesta ajungem la Sargedava?

Comatii tăcură împietriți. Unul din ei, cu fața umflată, învinețită de lovituri, care arăta a fi cel mai revoltat, făcu dintr-un salt cîțiva paşi şi căzu în genunchi în fața regelui.

— Să trăieşti, Mărite rege! Marele zeu să te țină viață lungă pentru potolirea suferințelor noastre! Stăm şi noi de vorbă, ne spunem unii altora necazurile.

Ascultîndu-l, regele îi privea pe ceilalți. Mai zări unul cu fața tumefiată de lovituri.

— Nu sînt regele, ci un taraboste în trecere pe aici.

— Te cunosc, Mărite rege! Am fost în oaste cînd i-am alungat pe celți şi i-am bătut pe bastarni şi sarmați. Noi toți sîntem comati de pe moşia tarabostelui Burrennus.

— Ce s-a întîmplat? Te-ai răfuit cu celălalt, pe care îl văd cu fața tot aşa de vînătă şi umflată ca. a ta?

— Nu, Mărite rege, nenorocirea este alta... A căzut blestemul pe capetele noastre... Sîntem pedepsiți rău de Marele zeu...

— Ridică-te! Spune, ce necaz aşa de mare s-a abătut asupra voastră?

Comatul se săltă şi îşi scutură pămîntul prins de cioareci în dreptul genunchilor.

— Poate numai puterea ta şi a Marelui preot să ne izbăvească de răul care ne apasă!... Mărite rege, eu şi celălalt pe care îl vezi bătut tot ca şi mine, ne-am dus aseară sus în cetate să ne scoatem fetele. Ni le-au luat,

Mărite rege, ieri după-amiază, străjerii din garda cetății. Ştim şi pentru cine: pentru tarabostele Burrennus şi pentru capnobotul Arzis. Şi erau mici, Mărite rege, abia împliniseră şaisprezece ani.

Regele întoarse capul spre marele preot. Ticăloşia nu o săvîrşise numai tarabostele, ci şi un capnobot.

— Dacă vă înşelați? Poate că fetele v-au fost luate pentru altceva, continuă regele, pe a cărui față mînia începu să-şi arate semnele.

Întreg grupul de comati începu să strige:

— Tarabostele ne siluieşte fetele şi nevestele!

— Ne supune la chinuri!

— Ne ia toate bucatele, rămînem înfometați!

— Asta face tarabostele, dar capnobotul? întrebă marele preot.

— Şi el se poartă la fel cu comatii de pe moşia lui!

Deceneu ştia, dincolo de moşia lui Burrennus, pe cîmpia ce se întindea pînă sub Muntele cel Mare, era una din aşezările cultului lui Zamolxis, un fel de mînăstire cu pămînt mult, cu slujbaşi preoți, sub conducerea capnobotului Arzis, avînd în stăpînire mai multe sate.

Din nou regele privi spre marele preot, năpădit de supărare.

— Şi altceva, ce se mai petrece sus în cetate?

— Chefuri şi orgii, Mărite rege. S-au stîrpit viile, apoi s-a dat voie să aibă fiecare cîteva buturi. El strînge vinul de la toți; cine nu-i dă e pus la caznă grea. Oamenii se împrumută între ei numai să scape de torturi. Dacă peste tot în țară lucrurile se petrec ca la noi, atunci, Mărite rege, mă întreb: pentru ce mai luptăm să alungăm triburile cotropitoare? Aici trăim mai rău decît cei care se aflau sub celți sau sub bastarni, cu care am stat de vorba, îndrăzni cel care îl recunoscuse pe rege.

— Mergem sus, în cetate, rosti Marele preot, trebuie să ne convingem ce se petrece cu adevărat. Am văzut că în multe locuri comatii sînt porniți împotriva taraboştilor. Eu voi trimite garda să-l aducă pe capnobotul Arzis.

— Este acolo în cetate, strigă un comate, l-am văzut adineauri, cînd am dus junica pe care mi-a luat-o căpetenia gărzii, zicea că aşa a poruncit tarabostele.

— Voi toți care sînteți aci mergeți sus cu noi. Nu trebuie să vă temeți de nimic. Vreau să vă facem dreptate, îi încurajă regele strunind calul şi pornind pe drumul ce urca spre cetate.

Pînă să iasă din sat şi să înceapă urcuşul, ceata de comati se mări cu alții, iar în urmă veneau femei, bătrîni şi copii. Cînd regele ajunse la porțile

cetății şi privi în urmă bănui că întreg satul se strînsese. Din turnul de paza, străjerul anunța cu sunete prelungi de tulnic sosirea regelui şi a marelui preot. După o scurtă aşteptare, porțile se deschiseră larg şi în fața lor se aplecară cu supunere tarabostele Burrennus şi capnobotul Arzis.

— Marele zeu să vă dea sănătate, Mărite rege şi Mare preot! salută tarabostele, făcînd eforturi să se țină tare, după orgia petrecută peste noapte.

Intrară în curtea largă a cetății. Mulțimea se strînse roată, la bună distanță în jurul lor. Regele porunci să iasă în față cei doi comati schingiuiți de garda tarabostelui.

— Spune, taraboste Burrennus, pentru ce au fost bătuți aceşti oameni? strigă el.

— Iar tu, capnobot Arzis, pentru ce ți-ai petrecut noaptea aici în cetate? adăugă marele preot.

Burrennus rămase un timp descumpănit, nu se putea hotărî ce răspuns să dea: de recunoaştere a ceea ce se petrecuse sau de înfruntare. În cele din urmă alese pe cel de al doilea:

— Mărite rege, eu sînt taraboste, stăpîn al cetății şi moşiei Rasidava. Aşa cum este datina, legea din bătrîni a dacilor, sînt stăpîn şi a celor din satele de pe moşia mea, nimeni nu poate face ceva fără ştirea mea. Ca taraboste, dacă vreau ca pe unii comati să-i iau să mă slujească aici, în cetate, nu mă poate opri nimeni. Tot aşa pot să fac cu femeile şi fetele lor. Ieri garda mea a luat fiicele lor pentru unele treburi, iar ei au venit sus strigînd, suduind şi blestemînd, au cerut fetele, dar străjile i-au dat afară. Ei, cuprinşi de furie, s-au pus cu topoarele să taie porțile. N-am mai putut răbda, fapta lor însemna răscoala, am poruncit gărzii să-i încercuiască şi să-i lege. Dar n-a fost uşor, ei au lovit cu topoarele trei străjeri. I-am pedepsit puțin, dar puteam să-i pun în lanțuri în hruba de sub cetate şi să-i las acolo pînă le putrezeau oasele. Aşa ar fi făcut oricare taraboste, Mărite rege!

Regele trecu printr-un moment de nehotărîre. În sinea sa recunoştea, ştia care era puterea unui taraboste pe moşia sa, nu însă împinsă pînă la batjocorirea şi siluirea femeilor şi fiicelor comatilor. Porunci să fie aduse cele două fete.

— Dar, Mărite rege, nu trebuie să mă înjoseşti în fața lor!...

— Taraboste Burrennus, nu te supui în fața regelui?

— Căpetenia gărzii să aducă degrabă fetele! strigă marele preot.

Alături de ei, tarabostele Oroles îşi stăpînea cu greu pornirea de a trage spada, spre a răzbuna chinul şi moartea Inei. De furie, mîinile îi tremurau, iar picioarele strîngeau pintenii în coastele calului într-un joc neregulat, făcînd animalul să bată neîncetat cu copitele în lespezile de piatră ce pavau curtea cetății. După cîteva clipe, de după colțul clădirii se auziră vaietele nestăvilite ale fetelor, apoi apărură cu iile şi fotele sfîşiate, boțite, cu ochii înecați de lacrimile ce curgeau şiroaie şi cu cosițele răvăşite, pe jumătate despletite. Erau două copile, pe ale căror fețe se vedea nevinovăția, castitatea — cu părul bălai, cu obrajii roşii ca doi bujori — ținîndu-se strîns de mînă, cu priviri îngrozite, împinse din spate de doi oameni din gardă. Cercul mulțimii se desprinse şi le făcu loc să treacă. În acelaşi moment, tarabostele Oroles săltă capul şi îndreptă o privire arzătoare spre rege. Cuteză:

— Mărite rege, fac rugămintea de a mă lăsa să-l judec pe tarabostele Burrennus. Pe capnobotul Arzis să-l osîndească Marele preot, aşa cum îi este voia.

Regele se grăbi să încuviințeze, deşi era hotărît ca la sfîrşit el să dicteze pedepsirea tarabostelui, iar marele preot pe a capnobotului.

— Fetelor, liniştiți-vă, de acum înainte nu vi se va mai întîmpla nimic, începu tarabostele Oroles, cu voce caldă, pentru a le întări încrederea. Să ştiți că aveți în fața voastră pe rege şi pe Marele preot. Ei v-au luat sub ocrotirea lor. Spuneți să audă toată lumea, ce s-a întîmplat cu voi în noaptea trecută?

Fetele stăteau strînse una într-alta, cu mîinile săltate în dreptul sînilor, frecîndu-şi şi răsucindu-şi şuvițele capetelor cosițelor despletite. Tăceau. Stăteau cu privirile îndreptate spre pămînt.

— Haide, curaj copilelor, regele vrea să ştie totul, insistă Oroles.

— Eu nu pot, murmură una, mi-e ruşine!... M-a batjocorit tarabostele...

— Şi mie îmi este ruşine, adăugă cealaltă. M-a necinstit capnobotul...

— Atît cît ați spus este destul, reluă tarabostele Oroles. Mai departe voi povesti eu ceva în auzul regelui, al Marelui preot, şi al tuturor celor ce ne înconjoară. Taraboste Burrennus, vreau să-ți aduc aminte ce ai făcut cînd aveai în grijă şi cetatea Tibiscum. Ai vrut să pîngăreşti pe Ina, fata comatelui vînător Siporus, dar nu ai reuşit, tatăl şi-a ascuns fata în munți. După ce l-ai chinuit neomeneşte şi-a dat sfîrşitul bietul om. Acolo în munte fata s-a îmbolnăvit de inimă rea şi de dor. Nu mi-e ruşine să spun aici că îl iubea pe Comosicus, iar dragostea feciorului meu trebuie că a fost tot aşa

de puternică, el a îndrăznit să mă roage, scriindu-mi un papirus, să am grijă de Ina. M-am dus la Tibiscum, unde am aflat cele petrecute, am luat fata aşa bolnavă şi m-am grăbit spre Carsidava. Dar Marele zeu n-a vrut să ne ajute, după cîteva luni Ina a plecat la Zamolxis.

Regele îl asculta încruntîndu-se tot mai mult.

— Taraboste Oroles, pînă acum nu mi-ai vorbit de fapta asta!

— Da, Mărite rege, pe Comosicus l-ai luat sub ocrotirea ta. Era însă vorba de dragostea între un fecior de taraboste şi fiica unui comate...

— De ce mi-ai spurcat copila? strigă comatul care îl recunoscuse pe rege, tatăl uneia din fete, repezindu-se cu pumnii strînşi spre Burrenus.

Nu reuşi să ajungă la el, Carpio făcu un salt cu calul şi îi tăie calea. În aceeaşi clipă se ridicară strigăte din mulțime:

— La moarte cu ei!

— Să fie aruncați în sulițe!

— Să ardă de vii!

— Să fie făcuți sclavi!

Un fior săgeta inima regelui. Ceea ce striga mulțimea răsuna în urechile sale ca şi cum în acel moment întreaga țară cerea pedepsirea. Rosti:

— Ce pedeapsă ceri, taraboste Oroles?

— Să fie făcut sclav Burrennus!

— Dar pentru capnobot, ce cere Marele preot?

— Şi el să fie făcut sclav, Mărite rege!

— Carpio, strigă regele, îi legi pe amîndoi şi îi dai lui Buthis, să-i pună la muncă pe şantierul de la Sarmizegetusa. Cetatea Rasidava va fi a căpeteniei de oaste Rundacis!

Un murmur de teamă, de uimire şi de uşurare pluti pe deasupra mulțimii, în timp ce Burrennus şi Arzis îi implorau pentru iertare. Fără să-i privească, regele întoarse calul şi porni pe drumul ce cobora din cetate.

4

Iarna fusese lungă, cu zăpadă groasă şi ger aspru, însă frumoasă. Parcă niciodată nu se văzuseră copacii aşa de mult îmbrăcați în alb şi nu ținuse chiciura atît de multe zile fără să cadă. La oficiul treburilor țării însă, regele şi toți cei ce îl slujeau nu se potoliseră nici un moment, în ciuda iernii atît de grele. Fusese mult de alergat, păstrată legătura strînsă cu căpeteniile de ținuturi prin călărețiii ce nu se speriau de

grosimea omătului, pregătite arme, provizii, strînsă din nou oastea, menținută şi întărită prietenia cu vecinii, cărora le trimisese din nou daruri. Cînd dăduse colțul ierbii se pornise mişcarea. O începuse mai întîi cu Rholes, el fiind cel mai departe, avînd de străbătut munții prin trecători grele, cu grijă să lase la Tamasidava un pîlc de oaste pentru a zdrobi orice încercare de năvălire de-a bastarnilor sau sarmaților, iar Rubobostes rămăsese de pază între gura Tyrasului şi cetatea Olbia. Îşi pornise apoi pîlcurile de oaste Cotiso, unele de la Argedava, iar altele din valea Alutusului, ținînd-o apoi drept spre Sargedava. De acolo regele şi căpeteniile de ținuturi: Duras, Cotiso, Rholes şi Sagitulp cel tînăr, cu pîlcurile lor de oaste, s-au îndreptat spre cetatea Arcidava. La Tibiscum le-a ieşit în cale Scorilo cu luptătorii săi. Erau înfloriți liliecii cînd întreaga oaste a Daciei făcu tabără în valea largă ce se întindea de la Arcidava pînă la Dunaris, de-a lungul rîului numit Apus Flumen. Burebista era hotărît să-i alunge pe scordisci de pe pămîntul locuit de daci, însă nu se gîndea să obțină acest lucru neapărat prin luptă, spera să-i facă să se retragă de bunăvoie, găsind o cale de înțelegere, la nevoie dînd bogate daruri căpeteniei lor. Prin aceasta regele urmărea să-şi asigure hotarul în partea țării ce se lăsa către Singidunum, mai înainte de a porni expediția peste Dunaris, pînă la munții Haemus, pentru eliberarea daco-geților de acolo de sub stăpînirea regelui Sadalas al odrişilor, apoi să facă o întoarcere spre răsărit pînă la cetățile de pe țărmul Pontului Euxin — coloniile greceşti din mijlocul populației gete.

Înconjurat de căpetenii, regele stătea sub coroana unui stejar falnic ale cărui frunze abia se deschiseseră din muguri. Tăcerea se prelungea, pe fața lui se aşternuse o umbră de îngrijorare, solia trimisă la căpetenia scordiscilor întîrzia prea mult. Era bine pregătit pentru luptă, se temea însă de o alianță a acestora cu odrişii sau cu celții, în care caz ar fi complicat mult situația. L-ar fi obligat să-şi împartă oastea şi să lupte în mai multe locuri. Formase solia din trei oameni: tarabostele Oroles, Kallisthene şi un luptător din partea locului, care cunoştea limba scordiscilor, aceasta în cazul cînd nu s-ar fi putut înțelege cu ei în limba Romei, cum se obişnuia în acea vreme. Scordiscii fuseseră în contact cu romanii încă din anul cînd generalul L. Screbonius Curio înaintase din Macedonia pînă la Singidunum. Liniştea se sparse cînd una din străji veni în fugă:

— Mărite rege, s-a întors tarabostele Oroles. A fost văzut coborînd povîrnişul pe partea cealaltă a pădurii.

— Sînt toți trei?

— Nu, erau numai doi. În urma lor venea garda ce-i însoțea.

Regele se săltă nerăbdător de pe buturuga pe care stătea şi porni spre vale. Căpeteniile îl urmară. Nu coborî mult, de după colțul unui desiş apărură Oroles şi Kallisthene, galopînd cu caii în spume.

— Am venit, Mărite rege, rosti tarabostele sărind jos din şa.

— Zeii au sorocit altfel, vor ca oameni mulți să cada în luptă, adăugă Kallisthene.

— Dar tălmaciul care v-a însoțit unde este? Tarabostele răspunse după un timp de gîndire:

— Mărite rege, lasă-mă să povestesc aşa cum s-au petrecut lucrurile. De la început căpetenia scordiscilor ne-a vorbit pe un ton ce nu dovedea bunăvoință, ci mai degrabă sfidare şi batjocură. I-am spus prin tălmaci — fiindcă n-a vrut să folosească limba Romei — că tu, regele Burebista, îi ceri să părăsească neîntîrziat ținutul în care se găsesc sate locuite de daci, şi că, făcînd asta, se va dovedi un vecin de încredere, care se va bucura de o caldă prietenie din partea ta, îi vei fi un sincer aliat în lupta ce va fi nevoit să o poarte în curînd cu romanii. „Şi dacă nu vreau să fac ce mi cere, ce se va întîmpla?" m-a întrebat. I-am răspuns că va fi alungat. „Da, alungat, aşa cum ai sperja o turmă de oi?" a rostit el, izbucnind într-un hohot de rîs. „Va fi cum vor soroci zeii", am spus eu, cine va ieşi învingător în bătălie. El a continuat să rîdă, privind stăruitor spre tălmaci. „Da de unde ştii tu limba noastră?" l-a întrebat, rupînd firul celor ce vorbeam. Tălmaciul i-a răspuns că de la nişte captivi scordisci, alături de care a muncit mult timp la înălțarea zidurilor noii cetăți de scaun a regelui, Sarmizegetusa. Auzind asta, căpetenia scordiscilor a săltat brusc capul şi-a strigat.: „Spune-i regelui tău că nu mă tem de el! Nu voi părăsi nici o palmă de pămînt din ceea ce am cucerit! Iar pe acest tălmaci îl vom opri la noi, poate că este un ticălos de scordisc trădător. Să-i spui lui Burebista că vom încerca săgețile noastre pe acest tălmaci, ca astfel să se convingă că nu mă tem, iar de ne va ataca va avea aceeaşi soartă."

— O astfel de primire şi cu un astfel de ton a vorbit el soliei mele!... murumură regele. Nu-şi dă seama că e un venetic cotropitor, că s-a aşezat cu tribul său într-un loc unde va fi prins ca între două stînci ce se prăvălesc una spre alta, romanii şi dacii. Tu nu i-ai vorbit nimic, Kallisthene, n-ai încercat să-l faci să vadă pericolul ce-l paşte?

— Da, Mărite rege, am folosit de-a dreptul limba Romei, i-am spus că Dacia este acum o țară mare, are oaste puternică şi un rege înțelept şi viteaz. Ca să-l conving, am luat ca exemplu pe greci: neunindu-se şi neavînd vecini prieteni care să le sară în ajutor, au fost cotropiți de romani. Fără alianța şi ajutorul tău el nu va putea să înfrunte Roma.

— Şi el te-a înțeles?

— Avea un tălmaci bun, cred că era un sclav roman fugar. Prin răspunsul ce mi-a dat, m-am convins că e hotărît să nu cedeze. „Tu zici că eşti grec — mi-a spus prin tălmaci — şi acum faci pe deşteptul? Dacă erați înțelepți, stăteați în țara voastră şi o apărați, nu vă împrăştiați în lume. În toate cetățile de pe țărmurile mărilor sînt numai negustori greci. Ați ținut mai mult la bani, decît la țară. Acum te-ai făcut un slujitor al regelui Daciei.” „Sînt alături de un bărbat pe care îl admir şi în care mă încred”, am adăugat eu, lucru care l-a înfuriat: „Ar trebui să te opresc şi să încerc săgețile şi pe tine, dar nu vreau să se audă în cetățile voastre, ale grecilor de la Pontul Euxin, că eu, regele scordiscilor, am omorît pe unul de-al lor!”

— Poate că asta este voia Marelui zeu, să-i alungăm pe scordisci prin luptă. Va fi o bătălie aprigă, din care prea puțini au să ne scape. Avem cetăți de zidit şi întărit, avem drumuri lungi de construit, va fi mult de lucru, iar captivii scordisci se vor dovedi de folos. Acum să ne pregătim de luptă!

Pîlcurile armatei dace se puseră în mişcare, avînd ca țintă locul de vărsare al Pathissusului în Dunaris, înaintînd din trei direcții: Cotiso şi Rholes prin apropiere de Dunaris, regele, cu Duras şi Sagitulp cel tînăr, pe o cale de mijloc, iar Scorilo şi Rundacis pe o rută ocolită, apropiindu-se de Pathissus după ce treceau peste rîul Tibisis. Fiecare căpetenie trimise iscoade mult înaintea oastei, iar legătura cu regele era ținută strîns prin călăreți sprinteni ce nu cunoşteau odihna, pentru ca avansarea să se facă în acelaşi ritm, menținîndu-se zilnic la depărtări egale de locul întîlnirii. Căpeteniile dace îşi dădeau seama că în aceeaşi măsură iscoadele scordiscilor urmăreau îndeaproape mişcările pilcurilor lor. În a treia zi iscoadele aduseră vestea că nu mai era departe tabăra scordiscilor, puteau să ajungă acolo în mai puțin de o zi de mers fără grabă. Regele strînse şi mai mult legătura cu căpeteniile sale, pregătind un atac fulgerător din trei părți deodată. Burebista nu-şi închipuise că regele scordiscilor va face o greşeală atît de mare, să-şi treacă oastea peste Dunaris şi Pathisus. Calculele lui porniseră de acolo că socotea armata dacilor tot aşa de puțin

numeroasă ca în ultima bătălie pe care o avusese cu acelaşi rege, cînd cetatea lui de scaun era Argedava, iar ţinutul ce-l stapînea se întindea numai între Dunaris şi rîul Maris, mergînd spre răsărit pînă dincolo de Tapae. Dar şi în acel caz, de netrecere a oastei scordiscilor peste Dunaris şi Pathissus, Burebista era hotărît să pună stăpînire numai pe pămîntul ce-l locuiau dacii, apoi să aştepte manevrele de atac ale adversarului; el nu se pregătea să-şi treacă oastea peste cele două ape mari. În dimineaţa celei de a cincea zi, pîlcurile de oaste ale dacilor erau aşezate pe trei părţi ale taberei scordiscilor, la o depărtare potrivită pentru un atac fulgerător simultan. Regele dac nu bănuia intenţia duşmanului. Acesta se pregătise să atace pe rînd cu călăreţii fiecare pîlc de oaste dacă, să treacă în iureş peste primul pîlc întîlnit, pornind apoi spre pîlcul următor, iar în urmă pedestraşii săi să desăvîrşească învingerea dacilor. Poate că ar fi obţinut un rezultat mai bun, în orice caz nu o înfrîngere zdrobitoare, dacă nu săvîrşea cea de a doua greşeală: a pornit atacul începînd cu pîlcurile de oaste ale lui Scorilo, unde se afla şi unitatea de călăreţi a lui Rundacis, bine pregătită, greu înarmată, cu luptători daci, foştii sclavi, care erau hotărîţi să dovedească regelui eroismul lor. Ciocnirea avu astfel loc între două grupări ce manevrau uşor, schimbînd cu totul sensul şi ritmul atacului. Rundacis ţinu în loc cavaleria scordiscilor, în timp ce Scorilo şi Duras grăbiră încercuirea. Din partea cealaltă, Cotiso şi Rholes năvăliră asupra pedestrimii duşmane. În felul acesta armata vrăjmaşă se văzu ruptă în două, lipsită de orice posibilitate de legătură şi ajutor. Zdrobirea a fost fulgerătoare. Soarele nu ajunsese la ora prînzului cînd cetele dace fugăreau pe scordiscii care căutau scăpare aruncîndu-se în apa Pathissului, unii trecînd înot, alţii fiind luaţi de valuri şi înecaţi. Numărul celor luaţi captivi depăşi cu mult orice presupunere făcuse înainte regele dac. Printre cei căzuţi în luptă se afla însăşi căpetenia scordiscilor.

Privind în perspectiva scurgerii anilor, scordiscii înfrînţî vor rămîne un timp strînşi în jurul Singidumului, apoi se vor pierde în masa populaţiei locale. Va urma cucerirea romană pînă la Dunaris, vor avea loc prefaceri mari, încît scordiscii vor dispărea cu totul din istorie.

5

Lanistul Nerius trecea prin stări ce oscilau între o nerăbdătoare speranță şi o răscolitoare deziluzie. Mai rămăseseră numai cîteva zile, pînă se împlinea termenul la care negustorul Hegias îl asigurase că va veni cu contravaloarea în aur a restului de bani, asupra căruia se înțeleseseră, pentru redarea libertății gladiatorului Stertinius. Era nerăbdătoare speranța, deoarece se pregătea să organizeze în curînd un nou spectacol în arena Circului cel Mare şi ar fi vrut să-l scoată iarăşi în arenă pe gladiatorul pentru care primise multe laude. Dacă negustorul întîrzia şi strica înțelegerea făcută, şi era răscolitoare deziluzia pentru că se obişnuise cu gîndul că, primind suma convenită, devenea dintr-o dată un om bogat, într-un mod pe care nu-l visase niciodată. Nu mai socotea restul de optzeci de mii în sesterți, moneda în care se făcuse tocmeala, ci în denari, ceea ce revenea la douăzeci de mii monede de aur, adică se obişnuise să gîndească numai în denari, întocmai ca patricienii înstăriți, care aveau ferme şi moşii cu o mulțime de sclavi. Se găsea în officina, încăperea sa de lucru, de conducere a şcolii de gladiatori, îşi lua gustarea de dimineață, în timp ce prin minte îi treceau tot felul de gînduri şi planuri, cu schimbări bruşte de la speranță la descurajare, toate învîrtindu-se în jurul unei singure idei: va sosi sau nu va veni la timp Hegias. Uşa se deschise şi sclavul portar îl anunță că un tînăr, ce arăta a fi patrician, dorea să-i vorbească. Îi spuse să-l aducă repede, în timp ce el strînse şi ascunse resturile gustării de pe masă.

— Salve, lanistule! Toți zeii să fie cu tine! salută tînărul cu voce tare, însă melodioasă, bine stăpînită. Sînt Diodor din Sicilia. Vreau să mă ocup de trecutul omenirii, să scriu o istorie a lumii, lucru pe care nu-l voi putea realiza decît călătorind mult şi citind operele altor istorici.

Lanistul tăcea şi îl privea mirat. Nu vedea nici o legătură între îndeletnicirea sa şi treaba de istorie. Aşa cum îi vorbea gîndi că poate avea în față un om cu mintea năruită.

— Nu eşti tu, Nerius? Nu eşti stăpînul acestei şcoli de gladiatori? îl întrebă Diodor, săltîndu-şi cu dreapta toga, încercînd să şi-o aşeze mai bine.

— Da, eu sînt! răspunse încropind un zîmbet, măsurîndu-l cu privirea pe tînăr.

La nevoie l-ar fi putut arunca afară cu o singură mînă. Arăta înalt şi slab, puternic bronzat, numai privirea lui vie, pătrunzătoare, îl făcu să se rețină.

— Pe Iupiter, deci am nimerit bine! Pentru studiile mele de istorie, vreau să fac o călătorie prin Elada şi pe la cetățile greceşti de pe țărmul Pontului Euxin, iar de acolo să pătrund în Dacia. Acel popor — daco-geții — mi se pare că va fi singurul care se va opune setei de cucerire a Romei, şi aş vrea să-l cunosc mai bine; cum s-ar zice, să-l văd la el acasă. Am nevoie pentru asta de o călăuză de încredere.

— Şi te împiedic eu, Diodor? rîse lanistul.

— Nu, Nerius, tu nu mă împiedici, ci mă vei ajuta.

— Poate că vrei să te bag în arenă, să faci pe mimul, sau să simulezi o luptă cu un gladiator...

— Să ştii ca nu glumesc. Am aflat de la negustorul Hortensius Maximus — nu se poate să nu-l cunoşti — că un alt negustor, Hegias, trebuie să vină din Dacia să cumpere de la tine un gladiator de neam dac. A trecut aproape un an, iar termenul — spunea Hortensius Maximus — s-a împlinit, aşa că acum poți să-l vinzi cui vrei.

Lanistul prelungi rîsul cu mai multă poftă, vorbind totodată:

— Nu pot să ți-l dau din două motive: primul, că termenul încă nu s-a încheiat, mai sînt trei sau patru zile, iar al doilea, că nu-mi vei putea plăti prețul la care m-am înțeles cu Hegias.

— Bine, să zicem că voi reveni peste patru zile, cu ce preț mi l-ai vinde?

— Cu o sută douăzeci de mii de sesterți, adică treizeci de mii denari de aur! Nici un denar mai puțin; altfel nu-l vînd! Mă şi bucur chiar, dacă Hegias nu vine, pierde suma ce mi-a dat ca avans, iar eu sînt dezlegat, voi putea scoate din nou în arenă pe gladiator. Deşi banii sînt buni, îmi creşte mai mult inima cînd primesc aplauzele spectatorilor din tribune, dacă a ieşit învingător gladiatorul meu Stertinius — pe numele lui dac, Comosicus. Este unul din aceia în care încrederea mea este desăvîrşită, nu există în Roma un alt gladiator care să-l înfrîngă!

— Îți dau douăzeci de mii de denari, Nerius!

— Pierzi vremea degeaba, nu insista, în alte condiții nu-l vînd. Dacă vrei să te duci în Dacia, caută să ajungi mai întîi la Tomis — cred că vei merge pe mare — iar acolo vei găsi destui negustori care umblă prin țara lui Burebista pe la toate cetățile. Aşa mi-a spus Hegias.

Diodor din Sicilia mai făcu o încercare, oferi nouăzeci de mii de sesterți, apoi schimbă discuția, cerînd lămuriri despre afacerile lanistilor şi despre viața gladiatorilor. Era satisfăcut, plecă făcînd pe grăbitul, repetînd regretul că nu primise ajutorul sperat, la care de fapt nu se aşteptase. Lucrurile stăteau în realitate cu totul altfel: Hegias sosise de curînd la Roma, îl cunoscuse pe Diodor în bogata villa a prietenului său, negustorul Hortensius Maximus, şi îi povestise toată epopeea lui Comosicus. Tot discutînd, le venise o idee: să încerce obținerea eliberării gladiatorului pe un preț mai mic, în care caz ar fi lăsat să treacă termenul maxim convenit cu lanistul. Adevărul era că Hegias întîrziase mai mult decît orice presupunere făcuse cînd se înțelesese cu Nerius. Plecase de la Sargedava spre Tomis cu aurul dat de regele Burebista, ajunsese acasă, însă în scurt timp se îmbolnăvise greu. Venise apoi iarna, împiedicîndu-l să pornească ia drum greu slăbit de boală. În primăvară, pentru că se scursese un timp atît de lung, socotise că era bine să treacă din nou pe la Sargedava, să vadă cum îi mergeau afacerile şi, totodată, să-l înştiințeze pe rege de întîrziere, să primească noi dispoziții, în cazul cînd între timp ar fi intervenit ceva. La Sargedava a avut surpriza să afle că Burebista şi toate căpeteniile dace erau porniți cu oastea să-i alunge pe scordisci, fapt care îl obligase la o nouă amînare a plecării spre Roma. De aceea nu reuşise să revină în marea urbe romană decît aproape după încheierea unui an.

Cu o zi numai înainte de împlinirea termenului maxim convenit, Hegias se prezentă la şcoala de gladiatori a lui Nerius cu aurul ce reprezenta contravaloarea restului de optzeci de mii de sesterți, adică douăzeci de mii de denari. Lanistul îşi ținu cuvîntul dat, îl eliberă pe Stertinius, predîndu-i negustorului şi certificatul de mannu mitere[32], astfel că acum Comosicus deveni libertul Stertinius, cetățean al capitalei romane, iar lanistul Nerius unul din oamenii bogați ai Romei. Privind după ei la plecare, în sinea sa era uimit de mărinimia regelui dac. De la şcoala de gladiatori nu mersera direct la negustorul Hortensius Maximus, ci se opriră în forum. Hegias îi povesti tot ce se petrecuse între timp în Dacia: cît de mult se mărise țara prin alungarea bastarnilor, sarmaților şi scordiscilor de pe pămînt dac, cît de mult se înaintase cu lucrările la noua cetate de scaun Sarmizegetusa şi cît de bine se înțelegeau regele şi marele preot la conducerea țării, amîndoi hotărîți să ridice poporul dac la nivelul grecilor şi romanilor. Îi spuse apoi

32 Eliberarea unui sclav

că tarabostele Oroles, Andra şi Carpio erau sănătoşi, că Andra adusese pe lume un băiat, şi multe alte amănunte. Comosicus nu se mai putu stăpîni:

— Cînd ai plecat, bunule Hegias, te-am rugat din suflet să încerci tot ce-ți va sta în putere să afli ce face Ina, să-i spui că dragostea mea este tot atît de aprinsă şi o implor să mă aştepte.

Negustorul rămase un timp încurcat. Nu se putea hotărî cum să-i anunțe nenorocirea, de aceea ocolise să-i vorbească despre fată.

— Şi dragostea ei a fost tot aşa de aprinsă... murmură el, dar... ce ştiu eu... poate că aşa va fi fost voia Marelui zeu, a lui Zamolxis, a luat fata la el, sus, în cer...

Comosicus îl prinse de braț şi îl zgudui cu putere:

— Îți place să glumeşti, Hegias? De ce îmi măreşti suferința?

— Este purul adevăr... continuă negustorul cu acelaşi ton, povestind apoi cele aflate de la tarabostele Oroles despre chinurile prin care trecuse fata pînă îşi dăduse sfîrşitul. Acum eşti un om liber, reluă el, întotdeauna mi-ai spus că te găseşti în slujba regelui, nu ai motiv să te grăbeşti spre a te înapoia în Dacia.

— Unde pot fi în slujba regelui, decît acolo? Şi apoi, nu-mi voi putea regăsi liniştea pînă nu voi răzbuna moartea Inei! Vreau să-l pedepsesc, luîndu-i viața, pe ticălosul de Burrennus!

— Pe Burrennus lasă-l să ispăşească pedeapsa, şi-a primit răsplata faptelor. Tarabostele Oroles mi-a spus că a fost de față cînd l-au judecat regele şi marele preot; a fost făcut sclav şi pus la muncă pe şantierul Sarmizegetusa. Eu zic că e mai greu să trăieşti ca sclav public, este o muncă silnică pe viață, suferința îi va fi mai mare, decît dacă era omorît. Cît priveşte dorința ta de a te pune în slujba regelui, asta depinde de ceea ce îți spune el prin mesajul ce ți l-a trimis.

Hegias trase de la brîu pergamentul şi i-l întinse. Desfăşurîndu-l, Comosicus recunoscu scrisul lui Kallisthene.

— Nu pot să înțeleg, Kallisthene este la Dionysopolis, iar mesajul mi-l trimite regele Burebista?!... Îi cunosc scrisul...

— Lasă asta, citeşte-l! De mult timp filozoful şi rhetorul de la Dionysopolis este cel mai de încredere scrib al regelui şi singurul grammatistos[33] pentru tinerii daci. A fost îndemnat de Acornion să se ducă acolo; bineînțeles la rugămintea lui Burebista.

---

33 Profesor de citire şi scriere.

Comosicus desfăşură pergamentul şi îl privi îndelung. Trupul îi tremura uşor, avea impresia că în mîinile sale era toată Dacia. Citi:

„Burebista, regele Daciei,

către

Comosicus, fiul lui Oroles:

De la Marele zeu, sănătate!

Ştiu de la Hegias toate cele prin care ai trecut. Acum eşti liber. Un timp va trebui să trăieşti la Roma ca libert: libertul Stertinius. Vei fi însă un libert care face negustorie şi cîştigă mult, numai aşa vor înțelege cei din jurul tău de unde ai mulți bani. Prin Hegias vei primi orice sumă vei avea nevoie; el va aranja lucrurile ca tu să apari ca un fel de părtaş la afaceri al celui mai bogat negustor din Roma: Hortensius Maximus. Trebuie să faci tot ce-ți va sta în putință să-ți ajuți regele, să serveşti țara. Să cauți ca prin magistrați şi senatori, la nevoie oferind daruri bogate, să aranjezi ca Roma să nu-şi îndrepte legiunile spre Dacia. Iar de vei descoperi acolo un duşman al meu, adică al țării, al poporului nostru, să încerci totul, mergînd pînă la sacrificiu, şi să-l trimiți în lumea zeilor. Am nevoie de tine acolo, Comosicus, pînă măresc țara, pînă întregesc Dacia Mare şi pînă reuşesc să pregătesc o oaste tare, puternic înarmată, bine instruită pentru a putea înfrunta legiunile. Tu vei fi la Roma trimisul meu, în taină, în care îmi pun toată încrederea. Îți va spune Hegias cele ce se petrec în țară şi tot ce vrei să mai afli despre tarabostele Oroles şi Andra. Mă rog Marelui zeu să te ajute să-ți serveşti țara şi să te țină sănătos. Vei veni în Dacia numai la chemarea mea!”

Dintr-o dată tot ce pregătise sufleteşte, tot ce construise cu mintea pentru clipa eliberării se prăbuşi, se transformă într-o stare complexă, în care însuflețirea se suprapunea peste durere; îl însufleța încrederea şi speranța ce-şi punea în el regele şi îl îndurera adînc pierderea Inei. În sufletul său fata rămînea puritatea şi fidelitatea desăvîrşită. De multe ori visase, în lungile zile şi nopți de aşteptare a reîntoarcerii lui Hegias, ca în ziua cînd va redeveni om liber să pornească înapoi spre Dacia. Acum totul se spulberase, îi schimba complet sensul vieții, lumea capătă pentru el o formă nouă, nu-şi mai aparținea, pentru sine nu-şi mai dorea nimic, se dăruia în întregime regelui, țării, poporului din care se trăgea.

— Voi face ceea ce îmi cere regele, murmură el, înfăşurînd din nou pergamentul. Hegias, să mergem la Hortensius Maximus!

După cîtva timp, vecinii bogatei viile de pe via Flaminia începură să privească cu nespusă curiozitate pe bărbatul frumos, în putere, care nu

părea să fi ajuns la treizeci de ani, purtînd veşminte din cele mai scumpe ţesături, deşi arăta a fi libert, însă un libert augustal, ce ieşea şi intra nestingherit la bogatul negustor. Chiar de a doua zi Hortensius Maximus oferise o sumă impresionantă pentru primirea libertului Stertinius în Colegiul augustalilor. Comosicus cunoştea bine întreaga Romă, începuse să umble nestingherit pretutindeni. Se împrietenise repede cu Diodor din Sicilia — nepotul de soră al negustorului — ce se dovedea un istoric în devenire — erau şi cam de aceeaşi vîrstă. Amîndoi se bucurau: Comosicus, pentru că era în apropierea unui om cu bogate cunoştinţe despre ţări şi popoare, iar Diodor, fiindcă nu se mai îndoia, va putea să călătorească nestingherit prin Dacia.

— Scopul vieţii mele este să strîng sub o formă clară tot ce se ştie din istorie, tot ce cuprind operele celorlalţi istorici, îi spunea odată Diodor lui Comosicus, în timp ce se plimbau prin forum. Se vor găsi acolo cele ce s-au petrecut de-a lungul secolelor, de la originile fabuloase ale popoarelor pînă în timpul nostru, atît ale grecilor şi romanilor, cît şi ale celorlalţi barbari: istorie, geografie, moravuri, artă şi sculptură. Este limpede că o astfel de operă va conţine materialul unei întregi biblioteci, de aceea intenţionez să-i dau chiar un astfel de titlu: Biblioteca istorică. Pentru aceasta, nu este suficient numai să cunosc ceea ce au scris alţii, ci să şi călătoresc mult, lucru pe care de altfel mi-l uşurează unchiul, Hortensius Maximus are legături de afaceri cu negustori din aproape toate ţările. După mine, din cele ce am studiat pînă acum din istorie, am ajuns la concluzia că tot ce s-a petrecut şi tot ce le va fi dat în viitor popoarelor se datoreşte numai la două cauze: întîmplării şi greşelilor. Întîmplarea poate fi de mai multe feluri, o privesc ca pe un cataclism ce nu depinde de om, însă greşelile constituie partea cea mai importantă: greşesc popoarele, cînd aleg sau suportă să li se impună conducători incapabili şi greşesc conducătorii, cînd nu ştiu să se comporte faţă de ţările vecine. Ai un vecin puternic şi lacom, caută să-i faci voia, să-i fii plecat, nu-l provoca să te cotropească, să te nimicească, să te facă să pieri din istorie. Dar popoarele greşesc şi altfel. De pildă, atenienii s-au arătat lipsiţi de recunoştinţă faţă de cei ce au făurit temple, monumente şi statui, care le vor păstra o faimă nepieritoare, sau faţă de cei ce au fost în fruntea cetăţii şi au condus-o cu pricepere. Ei au condamnat pe Pericle, au întemniţat pe Fidias şi l-au exilat pe Anaxagoras. Nu se poate ca acel Kallisthene, de care mi-ai vorbit, să nu fi amintit nimic despre aceşti oameni. Poporul grec a creat o sublimă atitudine a omului prin acea şcoală

a vieții numită stoicism, în care fiecare trebuie să se păstreze drept şi treaz în fața destinului. Întrebarea este: există destin? După mine, dacă totul este întîmplare, atunci stoicismul grec este şi mai înălțător; cu adevărat omenesc. Voi dacii dacă vreți să ne prindeți — îți vorbesc prin originea mea greacă — să învățați filozofia, geometria şi arta grecilor, fără să ştiți că de fapt noi am luat şi învățat de la voi. Serbările dionysiace, cultul lui Dionysos l-am împrumutat de la traci. Dionysos este un zeu trac, iar voi dacii sînteți de acelaşi neam, sînteți frații lor.

Comosicus îl asculta, în timp ce gîndul îi alerga spre Dacia. Îi scrisese bine regele în mesaj, el se străduia să-i unească pe toți dacii, să facă o țară mare, cu oaste puternică, să-şi apere poporul, dar să nu provoace pe vecinul lacom, în care el vedea pe Roma, ci sa-l facă să-şi îndrepte pofta de cucerire în altă parte. Ascultîndu-l, admira în acelaşi timp liniştea şi înțelepciunea lui Diodor din Sicilia. Dacă el va reuşi să întocmească marea operă istorică despre care îi vorbea, iar legătura lor de prietenie se va menține, nu se îndoia că va scrie ceva şi despre daci. Cînd va veni cu el în Dacia, va îndemna pe marele preot Deceneu să arate lui Diodor toate notările ce le au pe Kogaion despre istoria țării.

Hortensius Maximus — negustorul — nu era străin de mişcările politice din Roma, de lupta dintre optimați — patricienii — şi populari — plebeii. Tulburările sau războaiele civile aveau origină veche, de cînd Caius Gracchus reuşise să convingă Senatul să voteze legea agrară, prin care se prevedea ca terenurile ce aparțineau domeniului public să fie împărțite cetățenilor săraci, adică plebeilor. Acea lege făcuse să se întețească starea de tensiune, de supremație politică dintre optimați şi populari. Bogatul negustor nu putea să fie decît de partea optimaților, era omul de încredere al senatorului Cornelius Laberius, pe care îl susținea la nevoie cu sume de bani ce nu erau de neglijat. Hegias îl asigurase dealtfel pe Hortensius Maximus că în viitor cheltuielile necesare de luptă politică a senatorului îi vor fi restituite de regele Daciei. În scurt timp libertul Stertinius deveni cunoscut ca fiind „clientul" bogatului patrician, cu alte cuvinte în slujba acestuia, de aceea nu-i mirară pe cunoscuți vizitele destul de dese ale lui Comosicus la senator.

Villa lui Cornelius Laberius se asemăna în totul cu aceea a bogatului său unchi Alleius Decimus Valens de la Pompei. Se şi spunea de către cunoscători că era o construcție în stil pompeian. Atrium-ul era de tip

corintic, avea un compulvium[34] mare, iar acoperişul se sprijinea pe 16 coloane de marmură. Dedesubtul compulviumului era impulvium-ul[35] de aceeaşi mărime. Din atrium se pătrundea în celelalte încăperi: tablinium-ul sau sufrageria, cubiculum-ul sau dormitorul şi exedra, locul unde se retrăgeau femeile. La intrare, într-un colț al atriumului, era cella, adică celula sclavului portar. Ieşirea din atrium se făcea prin peristilul cu portic, ale cărui coloane împrejmuiau o grădină cu flori şi arbuşti ornamentali. Tot în atrium în cele două colțuri de la intrare erau alae-le, două unghere adînei în care se păstrau chipurile strămoşilor. În restul villei se întindeau încăperile, dependințe: baia, debaralele şi camerele sclavilor. Baia se compunea dintr-un tepidarium — sală călduță — şi un caldarium — sală încălzita, cu căzi individuale, cu apă caldă şi rece.

După un timp de recunoaştere reciprocă, senatorul începu să-l primească pe Comosicus cu o atenție deosebită, fără să mai țină seama că pentru ceilalți era un proaspăt libert. Stăteau amîndoi în tablinium, Cornelius Laberius îl ascultase cu atenție şi răbdare, se lămurise asupra misiunii pe care dacul o avea la Roma. Lacom de bani, era pornit să susțină lupta politică împotriva popularilor — a plebeilor, deoarece el aparținea optimaților. Începu apoi să-i vorbească:

— Ceea ce îmi ceri să fac nu va fi chiar aşa de uşor. Este nevoie de multă stăpînire, adică de abținere, şi de îndîrjită insistență într-un anumit sens. Desigur, acum romanii sînt încă departe de Dacia, legiunile lor abia au ajuns în Tracia. Întrebarea este: cînd vor ajunge în apropierea Danubiusului, cine va deține puterea la Roma: optimații sau popularii? Pentru a mă înțelege mai bine, cred că este necesar să cunoşti puțină istorie a războaielor civile purtate aici. După moartea lui Caius Gracchus, popularii au ales tribun pe Marius, iar acesta s-a ridicat împotriva patricienilor. Astfel a devenit consul, apoi numit comandant al legiunilor care luptau împotriva regelui Jugurtha, al numizilor. Între timp au pornit împotriva Romei cimbrii şi teutonii, în cîțiva ani au fost distruse cinci armate romane. Dovedindu-se slab şi îmbătrînit, Marius a fost înlocuit cu Sylla, pentru că Senatul l-a denunțat ca inamic public. Acesta nu a găsit altă scăpare pentru a se salva decît refugiindu-se peste mare, în ruinele Carthaginei. Sylla a reuşit să regrupeze cele trei armate rivale romane şi a întocmit liste cu adversarii proscrişi, pe care legionarii săi i-au masacrat şi

34 Deschidere în acoperiş pe unde intră lumină şi aer.
35 Bazin în care se strîngea apa de ploaie pătrunsă prin compulvium.

le-au expus capetele în forum. Devenit dictator, el a întocmit legi noi, restabilind autoritatea Senatului, şi, tocmai cînd nimeni nu se aştepta, a abdicat şi s-a retras la ferma sa, departe de Roma. În locul lui a fost ales Cneius Pompeius, din partea optimaților. În acea vreme căpetenia popularilor era Caius Iulius Caesar. În anul Romei 693[36] se înteţise lupta între cele două grupări politice, iar Marcus Licinius Crassus se bucura de încrederea legiunilor încă de cînd zdrobise răscoala lui Spartacus. În acel an Pompeius, Caesar şi Crassus au făcut o înţelegere sub numele de primul triumvirat. Caesar a fost numit consul, apoi guvernator al Galiei. Lupta pentru putere a continuat între triumviri, ducînd la o înteţire a războiului civil, aşa cum îl avem astăzi, el culminînd între Pompeius şi Caesar după moartea lui Crassus. Aceasta este situaţia. Viitorul ne va arăta calea de urmat, după ce vom cunoaşte cine va ieşi învingător, Pompeius sau Caesar. Dacă iese primul — adică Pompeius — voi putea să-l ajut pe regele Burebista, pentru că am cuvînt greu printre optimaţi, iar dacă puterea rămîne în întregime în mîinile lui Caesar, situaţia pentru daci va deveni gravă. În acest moment nu-mi dau seama ce ar fi mai bine de făcut spre a opri o expediţie spre Dacia, totul va depinde de felul cum se va încheia rivalitatea dintre cei doi. Tu vei rămîne la Roma atît timp cît va fi nevoie, îngrijind să ţi se trimită din Dacia tot ce este necesar — bani şi daruri. Cred că m-ai înţeles, libertule...

6

După totala înfrîngere a scordiscilor, regele Burebista nu a lăsat să se scurgă un timp pentru odihnă. S-a înapoiat la Sargedava, să vadă ce veşti au mai sosit de la celelalte hotare ale ţării, a trecut pe la Sarmizegetusa pentru a urmări stadiul lucrărilor, s-a consfătuit îndelung pe Kogaion cu marele preot asupra mersului treburilor ţării, apoi s-a îndreptat în grabă spre Argedava, pe care o destinase ca cetate de scaun atîta vreme cît va dura expediţia peste Dunaris, de eliberare a dacilor de sub stăpînirea odrişilor şi de supunere a cetăţilor greceşti de pe ţărmul Pontului Euxin: Dionysopolis, Callatis, Tomis şi Histria. În acelaşi timp, fiecare căpetenie de ţinut: Scorilo, Cotiso, Duras, Sagitulp şi Rholes urma să treacă pe la cetăţile lor, să lase un scurt răgaz luptătorilor şi să

36 Anul 60 î. e. n.

pregătească pîlcurile de oaste, completînd oamenii şi armele pentru noua expediție, în aşa fel încît la chemarea sa întreaga armată să se adune la Sargedava. Regele nu începea niciodată o acțiune de război pînă nu se asigura de prietenia sau de starea de neutralitate a vecinilor din partea spre care intenționa să pornească expediția. De cetățile pontice nu se temea, ele nu aveau unități de luptă pentru cucerire, ci numai de apărare a fiecăreia în parte, fiind mici state independente. Ceea ce îl îngrijora era atitudinea lui Mithridates al VI-lea Eupator, regele Pontului, care stăpînea partea din Tracia de la Miazăzi de munții Haemus, Bithynia, țărmurile Propontidei, pînă departe în Cappadochia. Momentul era bine ales, pentru că Mithridates purta războaie grele cu romanii, aceştia urmărind să-i cucerească țara, de aceea primul lucru pe care îl făcu Burebista a fost trimiterea lui Acornion de la Dionysopolis la regele Pontului, pentru a trata în numele său o înțelegere. Lucrurile păreau pornite pe drum bun, Acornion aduse la Argedava o veste îmbucurătoare: Mithridates îi lăsa mînă liberă să pună stăpînire pe pămîntul dac ocupat de odrişi, cu condiția ca Dacia să-i dea ajutor în lupta sa cu legiunile lui Cneius Pompeius. Dar nu trecu decît o săptămînă şi la Argedava ajunse altă veste, care răsturna tot se ce pregătise. Pompeius atacase fulgerător, zdrobise armata Pontului, iar Mithridates căzuse în luptă. Regele dac se văzu pus la grea încercare; atacînd pe odrişi şi zdrobindu-i, devenea vecin cu un ținut cucerit de romani, ceea ce însemna completa apropiere a Romei de Dacia. Comosicus îl înştiințase despre rivalitatea dintre Pompeius şi Caesar, iar el se gîndi să se folosească de ea. Trimise pe Acornion cu mulți bani şi daruri bogate la Pompeius, care trecea prin mari lipsuri, pentru că Senatul nu-l susținea cu cele necesare purtării războiului cu popoarele pontice, angajîndu-se să-i dea ajutor împotriva lui Caesar. Tribunul roman acceptă condițiile şi-i lăsă mînă liberă pentru ocuparea ținutului dintre munții Haemus şi Dunaris. Pe toată durata acestor tratative Burebista nu a părăsit Argedava, ca şi cum acea cetate devenise noua capitală a Daciei.

După înțelegerea cu Pompeius, regele grăbi expediția împotriva odrişilor. Strînse oastea şi trecu peste Dunaris prin apropiere de cetatea Capidava, unde căpetenie era Zyraxes, cel ce purta lupte de hărțuială cu cetățile pontice, împiedicîndu-le să-şi întindă prea mult stăpînirea peste ținutul dintre Pontul Euxin şi fluviu, pînă la gurile lui de vărsare în mare. Regele ordonase o scurtă oprire pentru regruparea pîlcurilor de oaste a

fiecărei căpetenii, cînd Carpio îl anunță că Zyraxes sosise şi cerea să-i vorbească.

— Marele zeu să-ți dea multă sănătate, Mărite rege! salută el, oprindu-se la cîțiva paşi.

— Şi eu mă rog pentru tine, Zyraxes, lui Zamolxis. Să ştii că dacă nu veneai tu, te căutam eu. De fapt trebuia să-ți vorbesc mai de mult, însă au fost alte lucruri grele de lămurit, înainte de a trece cu oastea încoace.

— Ştiu tot, Mărite rege! Am aflat de cele ce ai săvîrşit pînă ai ajuns să uneşti aproape tot neamul dacilor. De mult timp noi cei de pe aici — geții — căci aşa ne numesc grecii din cetățile pontice, trăim cu inima strînsă de teamă că nu te vei hotărî să treci cu oastea în partea aceasta a Dunarisului, să ne ajuți să ne unim cu țara. În părțile Capidavei sîntem cînd liberi, cînd supuşi. Sosesc pînă aici şi ne luptăm cu ele, cîteodată cete de luptători de la Tomis, altădată cete de odrişi. Sînt şi situații cînd toate cetățile de pe țărmul nostru al Pontului Euxin se războiesc cu odrişii şi îi mai îndepărtează de noi.

— Fiecare treabă se face la vremea ei, Zyraxes. Nu puteam să trec încoace, cînd în celelalte părți erau alte triburi — boii, taurisci, scordisci, bastarni şi sarmați — care stăpîneau tot pămînt dac, puteau să mă atace din spate. Acum uite ce vreau să fac: cu o parte din oaste să încercuiesc cetățile, pontice: Histria, Tomisul, Callatisul şi Dionysopoli-sul, iar cu cealaltă să pornesc să-i bat pe odrişi.

Regele văzu pe Zyraxes clătinînd capul, semn că nu era de aceeaşi părere.

— Tu ai vrea să fac altfel? îl întrebă.

— Mărite rege, eu zic să laşi cetățile Pontului în grija mea, iar tu cu întreaga oaste să dai lupta cu odrişii. Regele lor, Sadalas, este un curajos războinic, se repede cu cetele lui şi-ți străpunge liniile de luptători. Mă împinge gîndul să las ajutoarele mele să se ocupe de cetățile Pontului, iar eu cu o parte din oamenii de nădejde să te însoțim împotriva lui Sadalas. Noi îi cunoaştem bine pe odrişi, ştim care sînt locurile bune unde să-i facem să vină la atac, iar acolo să-i nimicim.

— Vezi, ți-am spus, nu degeaba mă rog eu lui Zamolxis pentru tine...

Zyraxes era bărbat în putere, scund, cu fața aproape pătrată, pletele blonde îi cădeau pe umeri, nu sta nici o clipă locului, îşi schimba întruna greutatea trupului de pe un picior pe altul, iar privirea îi era arzătoare.

— Din asta înțeleg, Mărite rege, că primeşti propunerea mea. Acum vreau să-ți spun altceva — este vorba de cetățile pontului Eu ştiu ce înseamnă război, cum sînt dărîmate cetățile după ce duşmanul a fost înfrînt. Am aflat că aşa fac romanii. Tu să nu urmezi exemplul lor, să nu dărîmi Tomisul, Callatisul şi celelalte, ci să faci în aşa fel încît să te ajuți de ele, dacă vrei să ridici poporul dac. Grecii sînt buni negustori, printre ei găseşti mulți oameni învățați, au corăbii bune şi ştiu să cutreiere mările. Eu zic că e mai bine să ți-i faci prieteni, şi-ți vor fi de folos.

Ascultîndu-l, regele se gîndea la Acornion. El era din Dionysopolis, îl avea ca om de încredere, îl ajuta, n-ar fi putut să privească nepăsător la distrugerea cetății sale, oricît de bună situație i-ar fi oferit în schimb.

— Ai vorbit bine, Zyraxes, gîndul ăsta mă frămîntă de multă vreme, e bine să mi-i fac prieteni, pentru că ei sînt cei mai abili duşmani ai romanilor. Vom vedea ce va trebui să facem, după ce îl batem şi-l izgonim pe Sadalas. Nu uit că odrişii sînt un trib de neam tracic, n-aş vrea să-i decimăm, să-i luărn captivi ca pe taurisci, scordisci, bastarni şi sarmați, pentru că sîntem de acelaşi sînge, facem parte din aceeaşi mare familie de popoare, vreau numai să se retragă pe pămînturile lor, adică la miazăzi de munții Haemus. Aşadar, vom limpezi lucrurile începînd cu Sadalas.

Oastea dacă a pornit ținînd direcția spre miazăzi-apus, către centrul ținutului dac cotropit de odrişi. Alături de rege mergea Zyraxes, el cunoştea bine locurile prin care înaintau. După două zile de mers în linişte, fără să-i amenințe vreun pericol, iscoadele aduseră vestea că în față se apropiau fulgerător odrişii pe un front larg, pregătiți să încercuiască, să atace, să zdrobească pe daci. Regele nu se temea, avea pîlcuri puternice, însă nu voia ca în acea bătălie să piardă un prea mare număr de luptători. Opri oastea şi stabili pentru fiecare căpetenie locul de luptă. Se formară trei linii, urmînd laturile unui dreptunghi căruia îi lipsea una din laturile cele mari, aceea din spate, adică din partea opusă aceleia din care se apropiau odrişii. Era o formație de luptă ce se asemăna cu modul de atac al falangelor macedonene ale lui Alexandru cel Mare — Macedon. Regele Burebista aşează întreaga cavalerie în centrul dreptunghiului, pentru a izbi apoi cu toată puterea într-o singură direcție, spărgînd liniile duşmane. La început ciocnirea se dovedi aprigă, însă cînd călăreții daci străpunseră linia de mijloc a odrişilor, întreaga situație se schimbă ca prin minune, din încercuitori, odrişii deveniră încercuiți şi împărțiți în două grupe, fără nici o legătură între ele. Regele Sadalas îşi dădu seama că pierduse inițiativa în atac, nu mai avea

şanse să obțină victoria, porunci tulnicerilor să sune o anumită manevră, la care dacii nu se aşteptau, odrişii izbiră în acelaşi loc, la împreunarea celor două încercuiri, sparseră liniile dace, se regrupară şi rupseră lupta, spre a evita o totală înfrîngere. În scurt timp pieriră în pădurea întinsă dinspre care veniseră. Regele dac nu porni urmărirea decît după ce îşi regrupă pîlcurile de oaste, însă totul se dovedi de prisos, oastea odrişilor nu se mai opri decît dincolo de munții Haemus. Era satisfăcut, obținuse ceea ce dorise, fără prea mari pierderi. Ținînd seama de legătura de sînge dintre daci şi traci, porunci să nu se ia captivi, să fie lăsați oamenii la casele lor.

După o scurtă odihnă a oastei, Burebista porni spre cetățile greceşti de pe țărmul Pontului Euxin. La Dionysopolis ezită să atace, acolo îl avea pe Acornion, nu se putea purta față de cetatea sa ca un cotropitor pornit pe dărîmare şi luare de captivi. Acesta îi ieşi în cale şi îi vorbi cu aceeaşi apropiere sufletească dintotdeauna:

— Mărite rege, am venit eu să-ți vorbesc în numele dionysopolitanilor. Ştiu că mie nu mi-ai face nimic, socotesc că mă mai bucur de încrederea ta, iar eu îmi păstrez neştirbită convingere că eşti un om drept care, vrînd să facă bine dacilor, nu caută să pricinuiască fără motiv nenorociri altora. Ce sînt dionysopolitanii, Mărite rege? Nişte oameni care fac comerț, care au adus în Dacia multe mărfuri şi care, cotropiți în țara lor de romani, se simt mai apropiați, mai prieteni cu dacii, sau cum sînteți numiți aici, geții. Dacă vreodată aş fi gîndit că vei împresura şi cotropi Dionysopolisul, nu m-aş fi străduit să-ți obțin prietenia lui Pompeius, ci l-aş fi îndemnat să-şi îndrepte legiunile spre Dunaris.

— Şi cum te gîndeşti că e bine să fac?

— Să socoteşti Dionysopolisul ca o cetate prietenă, într-un anumit fel supusă, dar care totuşi se va bucura de oarecare libertate de a se conduce singură şi de a face comerț cu toată lumea. În noi nu trebuie să vezi niciodată nişte duşmani, Mărite rege! Nu ştiu cît de puternică este cinstea de care mă bucur în inima ta, dar, dacă ții ca oamenii de aici să-ți plătească o sumă de bani în fiecare an, o vom face şi pe asta. Însă, în acest caz — să mă ierte zeii — se va umbri ceva în sufletul meu, chipul tău în mine va fi altfel...

Regele izbucni într-un hohot de rîs, bătîndu-l cu palma pe umăr:

— Ai vorbit bine, Acornion. Dionysopolisul va rămîne o cetate liberă, legată însă de statul dac, pentru că prin ea Dacia va putea să țină legături de comerț cu toate popoarele.

Pentru tactul şi curajul de care a dat dovadă, Acornion s-a bucurat de multă recunoştinţă din partea locuitorilor cetăţii. Acest lucru rezultă din cele scrise într-un decret al dionysopolitanilor dat în cinstea sa. Iată ce se spune într-unui din paragrafele acelui decret[37]:

„Şi în timpul din urmă regele Burebista ajungînd cel dintîi şi cel mai mare dintre regii din Tracia şi stăpînind tot ţinutul de dincoace de Fluviu (Dunăre) şi de dincolo, şi a ajuns de asemenea la acesta (la Burebista) în cea dintîi şi cea mai mare prietenie, a obţinut cele mai bune foloase pentru patria (cetatea) sa, vorbindu-i şi sfătuindu-l în ceea ce priveşte chestiunile cele mai importante, atrăgîndu-şi bunăvoinţa regelui spre binele cetăţii; şi de toate celelalte ocazii oferindu-se pe sine, fără să se cruţe, în soliile cetăţii şi luîndu-şi fără şovăire primejdii, pentru a contribui în tot chipul la binele patriei."

Tot în acelaşi decret se mai spune că Acornion să fie încununat la sărbătoarea lui Dionysos cu cunună de aur şi să i se ridice o statuie de bronz la locul cel mai de cinste din agora.

Regele porni cu oastea mai departe spre miazănoapte, de-a lungul ţărmului. Încercuite, cetăţile Callatis şi Tomis fac acte de supunere, fără împotrivire. Histria refuză să se predea. Dacii o asediază, dărîmă porţiuni mari din zidurile de apărare şi dau focului o parte din cetate, aceea numita „Zona sacră". Mulţi locuitori şi-au părăsit casele, ascunzîndu-se în pădurile şi tufărişurile din apropiere. Datorita lui Aristagoras, care era prieten cu Acornion, Burebista opreşte distrugerea cetăţii. În decretul[38] pentru Aristagoras dat de histrieni se spune:

„Întrucît Aristagoras al lui Apaturios, coborîtor dintr-un părinte de seamă şi din strămoşi binefăcători ai Obştii... năzuind să le urmeze pilda şi să calce pe urmele lor, la întoarcerea în patrie, după nenorocirea abătuta asupra noastră, cînd cetatea era fără ziduri, iar locuitorii se găseau din nou în primejdie, împreună cu nevestele şi copiii, însărcinat de cetăţeni cu repararea zidurilor, a luat asupră-şi cu bărbăţie şi devotament întreaga supraveghere a lucrărilor, fără să se sustragă ostenelilor trupeşti, nici vreuneia din celelalte griji legate de treaba de reclădire; iar după ce patria a fost din nou întărită şi, unul cîte unul, cetăţenii au prins să revină la locul lor de pe meleaguri duşmane, cîteodată tratînd cu iscusinţă cu barbarii care stăpîneau ţinutul, alteori punînd la dispoziţia cetăţenilor sumele necesare pentru răscumpărare,

---

37 Inscripţia săpată pe o lespede de marmură a fost descoperită la Balcic şi se păstrează la Muzeul Naţional din Sofia. Traducere a epigrafistului G. G. Mateescu.
38 Inscripţie descoperită la Histria. Traducere D. M. Pippidi.

s-a arătat săritor la toate nevoile celor mîntuiți, acordînd nu numai alor noştri, dar şi străinilor ce locuiau în Histria împrumuturi numeroase...”

Drept recunoştință, histrienii l-au ales preot al lui Apollo tămăduitorul, protectorul cetății, şi l-au încununat cu cununa divinității.

Regele lăsă pe Zyraxes căpetenie a întregului ținut de la miazăzi de Dunaris, căruia îi dădu o parte din oaste pentru a putea păstra ordinea pretutindeni, mai ales spre a ține sub ascultare cetățile pontice. Noua căpetenie nu se îndepărtă de Capidava, îşi păstra tot acolo cetatea de reşedință.

7

Revenit la Sargedava, Burebista nu se dădu odihnei. Trăia o stare sufletească ce-l făcea să nu-şi poată găsi locul. Cînd cuprindea cu mintea întreaga țară, vedea unit întregul neam al dacilor. Ar fi vrut să fie prezent pretutindeni, dornic să însuflețească, să încurajeze, să pună ordine, să răsplătească pe făcătorii de bine şi să pedepsească pe cei răi. Trecuseră ani de zbucium, de frămîntare şi răzbatere, nici nu simțise cum înaintase în vîrstă, era fericit, îşi văzuse visul împlinit, în astfel de momente de înălțare sufletească, se gîndea cu recunoştință la marele preot, retrăia momentul cînd Deceneu — tînăr, palid, slăbuț — se oprise în cetatea Arcidava, la întoarcerea din lunga călătorie ce se întinsese pînă în Egipt, şi îi vorbise. Îi răsunau parcă în urechi, izbucnite din inimă, cuvintele pe care blîndul preot le rostise atunci: „La noi, Mărite rege, numai credința în Marele zeu şi limba ce o vorbim fac să se ştie că există un neam al dacilor. M-am întrebat adesea, în clipele mele de meditație chinuită: de ce să nu fie o singură țară, o Dacie Mare a tuturor dacilor?” Regele nu se dădu odihnei, alergă pe Kogaion şi stătu îndelung de vorbă cu marele preot. Şi răzbaterea lui fusese grea, se ocupase îndeaproape de treburile țării şi de mersul lucrărilor de construire a noilor cetăți. Pe Kogaion lucea în soare clădirea Marelui sanctuar, o construcție pe temelie de piatră asemenea unui templu, cu pereți din bîrne de stejar lustruit, frumos ornamentați cu sculpturi şi încrustații de lemn din esențe de diferite culori. Alături, pe terasa vecină, se înălța falnică Sarmizegetusa, noua cetate a cărei menire era să devină inima Daciei, înconjurată de ziduri atît de groase şi de înalte, încît uimeau pe cel ce le privea, le credea rod al unei munci săvîrşită de uriaşii din poveşti. Şi mai era ceva, lucru pe care marele preot nu-l scăpase din vedere, în

aşteptarea înapoierii regelui dinspre cetățile pontice: socotind lucrările încheiate, pusese să se înalțe pe clădirea destinată ca locuință a regelui stindardul țării, steagul de luptă al dacilor, mare, înalt, cu cap de lup fioros şi cu corp de balaur înfricoşător, iar pe fiecare turn de apărare de asemenea cîte un drapel, însă de mărime mai mică.

— Deceneu, tu parcă n-ai fi Mare preot... murmură regele, privind cu încîntare de la înălțimea Kogaionului spre noua cetate de scaun a Daciei.

— Nu-mi dau seama la ce gîndeşti, Mărite rege?!...

— În trecutul neamului nostru, întotdeauna Marii preoți s-au arătat a fi deasupra regilor, a celor ce erau căpetenii de ținuturi, socotite țări, pe cînd tu...

— Şi aşa se cădea, Mărite rege!

— De ce?

— Pentru că regi de-ai dacilor au fost în acelaşi timp mai mulți, deşi poporul era unul, iar Marele preot tot unul singur. În acele vremuri, Mărite rege, prin cultul lui Zamolxis Marele preot ținea trează ideea că dacii aparțineau aceluiaşi popor, aveau acelaşi sînge şi limbă. Acum situația s-a schimbat: țara este una, poporul unul şi are un singur rege, de care toți trebuie să asculte, să-l respecte toți.

— Tu întotdeauna găseşti răspunsul potrivit momentului...

— Nu, Mărite rege, destinul le potriveşte pe toate. El a făcut ca viețile noastre să se întîlnească, să pornească alături pe acelaşi drum plin de pericole, dar purtîndu-ne spre un viitor minunat. Altfel, sîntem doi oameni care se bucură, se zbat şi suferă, mistuiți de focul ce le arde în inimi. Port în suflet convingerea că gînduri ca ale noastre au fost şi sînt nutrite de mulți daci, însă numai nouă destinul a făcut să ne stea în putință să trecem la fapte. Să ştii, Mărite rege, că poporul care nu are în mijlocul său oameni ce nutresc în suflete astfel de năzuințe este sortit să piară din istorie.

— Iarăşi ai găsit un răspuns potrivit!... Ia spune-mi, te-ai gîndit, ce ar urma să facem acum?

— Da, Mărite rege! Sînt convins că acelaşi lucru îl doreşti şi tu. Să întindem veste pretutindeni — la regi, căpetenii şi popoare — că a fost întemeiată Dacia Mare. Să pregătim serbări, cu ospețe bogate, aici, în toate ținuturile şi la toate cetățile, care să se desfăşoare pe rînd, pentru ca prin ele să vestim şi să se bucure întregul neam. Soliile noastre să poftească regii şi căpeteniile altor țări la Sarmizegetusa, să ia parte la Marea noastră

sărbătoare. Acea zi să rămînă apoi Marea sărbătoare a poporului dac, ziua ce va fi serbată în fiecare an de întregul popor.

— M-ai copleşit cu răspunsurile, Deceneu! Mă faci să te privesc ce pe un zeu coborît printre oameni. Poate că dacii simt acest lucru, văd că tu eşti un om aparte, de aceea — după cum a ajuns la urechile mele — au început să te numească „Vrăjitorul”.

— Am şi pentru asta un răspuns, Mărite rege! Tu ai lipsit mult timp, fiind plecat să alungi cotropitorii, pe cînd eu am rămas aici în mijlocul poporului, m-am străduit să-i aflu durerile şi să i le alin. Cît am trăit în Egiptul îndepărtat nu m-am ocupat numai de zei, am căutat să prind şi ceva despre potolirea suferinţelor omeneşti. De la un timp tot mai mulţi bolnavi vin sus pe Kogaion şi pe tot mai mulţi am reuşit să-i tămăduiesc. Unii cred că am darul de vindecare de la Marele zeu, alţii că aş cunoaşte vrăjitorii pe care nu le mai ştie nimeni; toţi pleacă de aici plini de uimire şi recunoştinţă. A fost destul ca unul să spună în glumă că am putere de vrăjitor, ca vestea să se întindă pretutindeni. Am aflat şi eu că mi se spune „Vrăjitorul”.

— Pentru Marea sărbătoare mă vei ajuta cu toţi capnoboţii?

— Şi cu toţi preoţii, Mărite rege!

Au fost pornite solii în toate părţile, în ţară vestea s-a întins pretutindeni, pregătirile au pus în mişcare întreg poporul.

Ziua cea Mare a sosit. Se anunţă un început de toamnă frumoasă. Soarele îmbrăcă văile şi munţii într-o lumină veselă cu căldură potolită. Frunzele copacilor au degradeuri palide ce merg de la verdele viu pînă la galbenul străveziu. Mulţimea tălăzuieşte de-a lungul văii, trece prin cele două porţi mari ale Sarmizegetusei, se minunează de noua cetate de scaun a regelui, continuă să urce pe Kogaion şi se opreşte în jurul marelui sanctuar, pătrunsă de uimire, cucernicie şi însufleţire. În toate părţile, în toate grupurile de oameni se vorbeşte şi sînt preamăriţi regele şi marele preot; pe amîndoi îi socotesc trimişii lui Zamolxis în mijlocul poporului dac.

Din loc în loc tălăzuirea se tulbură, sporeşte mişcarea. Trec alaiurile regilor şi căpeteniilor, printre care sînt văzuţi şi mari preoţi, purtînd odăjdii lucitoare cu fireturi de aur, însoţiţi de slujitori de-ai cultului zeului la care se roagă. Mişcarea ia sfîrşit odată cu apariţia alaiului regelui. Burebista ieşi din noua cetate înconjurat de toate căpeteniile ţinuturilor: Duras, Cotiso, Scorilo, Sagitulp, Rholes, Getaxes şi Zyraxes, urmaţi de taraboşti, apoi de garda regală în frunte cu Carpio. După ei venea alaiul reginei, din care

făceau parte soțiile şi fiicele căpeteniilor şi taraboştilor. Marea sărbătoare începu cu ritualul aducerii marii jertfe. Corul preoților, cu acompaniament de flaute, naiuri şi tulnice, intona un imn ce plutea pe deasupra văilor în acorduri ce făceau să se înfioare mulțimea, să umple sufletele de cucernicie. Fumul răşinilor aromate din vasele susținute de coloane zvelte, în cele patru colțuri ale altarului, se înălța şi se unduia în spirale pe deasupra capetelor mulțiimii, care aştepta încordată înapoierea marelui preot de la zeul cel mare — Zamolxis. Cînd sunetele grave ale tulnicelor şi tobelor se întețiră, asemuindu-se tunetului, Deceneu apăru din fumul ce ieşea prin gura galeriei ce pătrundea în munte, purtînd mantie albastră pe care luceau fire şi fibule de aur, se îndreptă spre altar şi urcă cele patru trepte de marmură. Ținea în mîna dreaptă un mic stindard cu totul de aur, săltă amîndouă brațele şi îşi îndreptă privirea spre cer. Rosti cu voce puternică, cu tonalitate de supunere şi evlavie:

— Mare zeu, ți-ai arătat bunătatea şi voia înmînîndu-mi acest steag de luptă, şi mi-ai spus că el trebuie să întruchipeze de acum înainte unirea pe vecie a tuturor dacilor! Poporul se pleacă înaintea ta cu smerenie şi te va slăvi întotdeauna!

— Ne plecăm şi te slăvim, Mare zeu! se grăbi în cor mulțimea.

— Mare zeu, mi-ai spus că ne-ai ajutat să întemeiem Dacia Mare, răsplătind astfel credința poporului. Îți mulțumim, Mare zeu!

— Îți mulțumim, Mare zeu! repetară miile de glasuri.

— Pentru bunătatea ta, Mare zeu, poporul face legămîntul că se va supune şi va lupta pentru țară şi rege, va asculta şi va urma pe preoți!

— Ne legăm, Mare zeu! răsunară văile, purtînd ecoul ce se pierdea în depărtări.

— Poporul va vedea voia ta, Mare zeu, dacă îi vei primi Marea jertfă!

Marele preot făcu un semn spre capnoboți. Totul se desfăşură într-o ordine şi un ritm bine pregătit. Un flăcău, fecior de comate, îşi dădu fulgerător sfîrşitul la căderea în vîrful sulițelor, aruncat cu uimitoare îndemînare de către preoți. Mulțimea răsuflă uşurată, marele zeu primise jertfa. Corul intona un alt imn, făcînd să răsune văile.

Schițind o uşoară întoarcere spre rege, Marele preot începu să vorbească pe un ton schimbat, cucernicia se transformă în dînzenie:

— Mărite rege, după Marele zeu te avem pe tine! Tu eşti speranța neamului nostru, tu ne-ai adunat, ne-ai îndemnat şi ai luptat pentru înfăptuirea Daciei Mari! Fie ca numele tău să se rostească de întregul neam

cu admirație şi recunoştință de-a lungul veacurilor şi mileniilor! Poporul aşteaptă, Mărite rege, e dornic să te audă rostind cîteva cuvinte în această zi de supremă înălțare sufletească a neamului nostru!

Regele se ridică din jilțul ce domina mulțimea de pe piedestalul din fața tribunei în care stăteau oaspeții veniți de peste hotare şi căpeteniile dace. În uşoara adiere a vîntului, barba şi pletele presărate de fire argintii îi jucau în ondulări continuu schimbătoare. De vîrstă, de trudă şi de zbucium se vedea că se află în pragul bătrîneții. Rosti cu o însuflețire ce oglindea hotărîre neşovăitoare:

— Prin voi cei din față — căpetenii, taraboşti şi comati — vorbesc întregului popor dac. Unirea neamului nostru într-o singură țară, cu un singur rege şi un stindard este înfăptuită. Astăzi, cea de a zecea zi după începutul toamnei, va fi de acum înainte Marea sărbătoare a dacilor, ziua pe care în fiecare an o vom serba cu fast şi veselie, întărind unirea şi hotărîrea noastră de a zdrobi pe cei porniți să ne cotropească. Îi încredințez pe cinstiții oaspeți, mulți dintre ei vecini de-ai noştri, că poporul dac nu va rîvni niciodată la ceea ce nu este al său, nu va ataca pe nimeni, ci se va dovedi un prieten statornic. Am întemeiat Dacia Mare pentru că sîntem un popor mare. Noi aici ne-am născut şi trăim din moşi-strămoşi, noi nu rătăcim pe aiurea ca alte neamuri, care caută să cotropească pentru a-şi găsi un loc pe care să se aşeze. Vom lăsa cu limbă de moarte urmaşilor noştri să păstreze şi să păzească cu sfințenie pămîntul care a fost, este şi va fi numai al dacilor. Avem acum o țară mare şi frumoasă, dar acest lucru nu este destul, ea se cade să fie totodată bogată şi puternică. Pentru asta ne trebuie muncă în ordine şi ascultare. Să ştie oricare — am mai spus-o — că regele va fi bun şi iertător cu acela care munceşte cu sîrg şi se supune, dar va fi necruțător cu cel rău, leneş sau trădător. Vom întocmi legi bune, vom priveghea ca pretutindeni să domnească dreptatea, să stăvilim lăcomia, să punem la loc de frunte cinstea, munca şi dragostea de țară. Ne vom strădui să punem tineretul să învețe, să ridicăm noua cetate de scaun Sarmizegetusa la înălțimea de la care privesc spre noi Atena şi Roma. Țara are bogății destule, noi trebuie numai să le ştim folosi şi prețui. Cu ajutorul cetăților pontice vom ieşi pe mare, vom călători şi duce mărfurile noastre spre alte țari. Poporul să ia aminte că Marele zeu ajută întregul neam al dacilor, iar Marele preot mă ajută pe mine. Cînd cineva va întreba pe un dac: cine este în fruntea țării? El va trebui să răspundă fără răgaz în gîndire: Burebista şi Deceneu! Pentru astăzi numai atît vă spun, alte lucruri

legate de nevoile noastre le vom discuta în Sfatul țării. Mi-e sufletul atît de puternic răscolit, încît nu mai pot rosti decît atît: Trăiască patria noastră scumpă, Dacia Mare! Trăiască în veci poporul dac, a cărui bunăstare să crească neîncetat! Trăiască unirea dacilor, tare ca stînca din munte! Mulțumim Marelui zeu pentru ajutorul sau!

Soarele se ridicase către vremea prînzului. A urmat ospățul bogat, cu multă veselie, iar după aceea petrecerea cu jocuri, glume şi întreceri în agilitate, putere şi agerime. Cînd umbrele înserării se întinseră peste plaiurile din jurul Kogaionului şi Sarmizegetusei, vuiau văile de chiote şi cîntece, purtînd pe undele lor însufleţirea şi mulțumirea poporului.

Partea a doua
Razletirea

CAPITOLUL V
BINELE NU FACE PAŞI PREA MARI

1

După ce ieşea dintre stînci, drumul ce lega Ampelumul de Germisara trecea prin poziții de o frumusețe fermecătoare, o îmbinare fericita de forme şi culori peste munți, dealuri şi păduri, de-a lungul văii largi săpată de apa Ampoiului într-o necurmată alergătură. Era zi de primăvară, cu căldură potolită şi bogăție de lumină. Frunzele copacilor, plăpînde, străvezii, abia se deschiseseră din muguri, iar florile de curînd reuşiseră să se salte deasupra covorului de iarbă ce acoperea plaiurile. Mergeau la pas, înconjurați de liniştea curmată rareori de loviturile potcoavelor în pietre sau de sforăitul cailor. Toți trei tăceau, fiecare frămîntîndu-şi gîndurile. La mijloc era regele, între marele preot şi tarabostele Oroles. Gărzile rămăseseră mult în urmă, nu le tulburau meditarea. Cine îi privea, neluînd în seamă veşmintele şi rangul lor, necunoscîndu-i, nu vedea altceva decît trei oameni ajunşi la început de bătrînețe, cu pletele şi bărbile mult năpădite de fire argintii. În afară de semnele vîrstei păreau şi obosiți, deşi soarele încă nu ajunsese la vremea prînzului. Fiecare purta în spate un trecut plin de glorie şi de necurmată

răzbatere. Se scurseseră mulți ani de cînd se înfăptuise contopirea tuturor dacilor între hotarele unei singure țări. Se construiseră cetăți întărite, se scotea mult aur şi multă sare, se topea mult fier din care se făureau arme şi unelte, se strîngea multă miere şi ceară, se făcea un continuu schimb de mărfuri cu popoarele vecine şi, mai ales, cu cetățile pontice. Țara era bogată, liniştită şi prosperitatea se putea vedea pretutindeni, dacă priveai totul prin modul de viață al taraboştilor şi capnoboților, nu însă şi al comatilor. Se duseseră la Arnpelum să vadă minunea: sclavii care scurmau într-o galerie de mină dăduseră de firul unei vîne de aur curat ce se înfunda adînc în sînul muntelui. Se pornise apoi săparea şi despicarea stîncilor într-o necurmată grabă, se scoteau neîncetat grăunți de metal prețios, fără ca filonul să se sfîrşească. Pothiris, căpetenia celor ce munceau la Ampelum, uimit de ceea ce descoperiseră, se grăbise şi trimisese veste la Sarmizegetusa. Regele şi marele preot văzuseră cu ochii lor miracolul: vîna groasă din cel mai curat aur străbătînd piatra muntelui, din care în fiecare zi se spărgea cîte o porțiune, nu prea mare, pentru că în acelaşi timp trebuia lărgită galeria, atît cît era necesar spre a se mişca şi lucra patru oameni. Privind bogăția ce părea că nu se va sfîrşi, amîndoi căpătaseră un curaj sporit, fără să şi-l comunice unul-altuia, în sufletul fiecăruia pierise teama de Roma. Îl vedea cumpărat cu aur pe oricare senator roman. Aceelaşi gînduri îl săgetau şi pe tarabostele Oroles, însă ele nu se opreau la senatori, ci la fecior, la Comosicus, care, după atîția ani de la răscumpărare, încă nu revenise acasă. De multă vreme în Dacia se băteau denari romani, țara nu ducea lipsă de bani, însă, după cele văzute acolo în galerie, regele se hotărîse să treacă la baterea unor monede dace din aur, avînd ca efigie chipul său. Ideea îl îmbărbăta, simțea parcă mai multă putere în trupul vlăguit de vîrstă, îl încînta faptul că la Roma vor ajunge şi banii săi, romanii îi vor vedea cum arată, se vor teme sau îl vor respecta mai mult. Deseori regretase că îi zdrobise pe scordisci, a căror putere slăbise atît de mult, încît începuseră să se piardă în populația locală, lăsînd un gol între daci şi romani — era ca şi cum Dacia ajunsese să fie vecină cu ținuturile stăpînite de Roma. Întotdeauna cînd se gîndea la Roma nu avea în minte marea urbe, cu monumentele minunate şi uriaşa mulțime de locuitori, ci vedea cu închipuirea pe cei doi bărbați ce se înfruntau, amîndoi în floarea vîrstei şi amîndoi puternici prin legiunile ce-i urmau: Pompeius şi Caesar — primul, stăpîn peste popoarele din răsărit, iar al doilea peste acelea din apus ale imperiului roman — amîndoi virtuali duşmani ai Daciei.

Dacă ar fi fost cu putință, ar fi dat pe Serena ca soție unuia dintre ei, aceluia care se dovedea cu mai multe şanse de izbîndă, deşi fiica înaintase în vîrstă, rămăsese fată bătrînă, refuzase cu îndărătnicie pe toți tinerii care îndrăzniseră să o ceară, printre ei fiind şi două căpetenii de ținuturi: Rholes şi Zyraxes. Deodată regele scutură capul, apoi întoarse privirea spre marele preot şi spre taraboste, rostind cu voce scăzută:

— Se vede treaba că toți trei am îmbătrînit, de păstrăm o atît de îndelungă tăcere. Ştiu că numai bătrînilor le place să stea liniştiți şi să gîndească la valurile vieții.

— De mult nu mă mai socotesc tînăr... murmură marele preot.

— Pe mine m-a înfrînt dorul de fecior, altfel m-aş fi ținut tare, urmă tarabostele.

— Ai şi tu dreptate, Oroles, trebuie să recunosc, l-am ținut prea mult timp la Roma, iar el a dovedit prea multă ascultare. Acum greşeala nu se mai îndreaptă, timpul irosit nu se mai recîştigă, tot ce am putut face a fost să-i spun în mesajul ce i-am trimis că îl dezleg, e liber să se întoarcă în țară.

— Adevărat, Mărite rege? Pot să sper că îl voi revedea? A plecat pe cînd era flăcău de nouăsprezece ani şi acum se apropie de patruzeci. Este singurul lucru pe care îl mai doresc de la viață... se grăbi tarabostele.

— Cînd vorbeşti de Roma trebuie să te gîndeşti la toate, taraboste, acolo este multă mărire, dar şi tot atîta decădere. Din dragostea ce-i purta, Caesar a făcut pe Cleopatra regină a Egiptului. Asta s-a petrecut în toamna care a trecut. Eu, ca Mare preot, am legături cu Marii preoți de pretutindeni — regele o ştie — pot afla multe. Departe de mine pornirea de a gîndi rău despre Comosicus, nu uit însă că este bărbat în deplină putere a vîrstei, viața îşi cere drepturile ei. Poate că vreo fiică de patrician... sau vreo femeie pricepută în arta dragostei l-a făcut să se simtă bine departe de țară. Crezi că greşesc, Oroles?

— Se poate să ai dreptate, Mare preot! răspunse tarabosstele. Mi-am cunoscut bine feciorul, însă în scurgerea anilor se poate să-l fi schimbat viața trăită ca sclav, apoi ca gladiator, iar după aceea ca om liber într-o mare urbe, dispunînd de mulți bani... Ți-a cheltuit mulți denari Comosicus, Mărite rege?

— Nu atît pe cît m-aş fi aşteptat eu. Am avut uneori momente cînd m-am îndoit de fidelitatea lui, pentru că nu-mi cerea bani prea des şi nici sume prea mari. Este drept, în grija ce o port țării, sînt gata să-l cîntăresc

în aur pe acel roman care va îndepărta pentru totdeauna de Dacia pericolul ce-l reprezintă legiunile. Dar pornirăm cu vorba de la altceva: fiecare am recunoscut în adîncul sufletului că sîntem bătrîni. Întrebarea pe care trebuie să ne-o punem este: ne-am îngrijit noi de urmaşi? I-am pregătit noi pe aceştia să ne ia locul? Nu! Spun asta mai ales pentru mine şi Deceneu, pentru că Oroles îl are pe Comosicus. Iată un lucru la care nu pot să dau nici un răspuns în fața viitorului. Şi mă mai frămîntă ceva. Deşi în anii de linişte — de cînd am inaugurat Sarmizegetusa şi am mutat acolo reşedința — am realizat multe: am organizat țara, am făcut legi noi, scoatem mult aur şi sare, avem mult fier şi făurim arme, pregătim neîncetat o armată puternică, totuşi în sufletul meu nu mă simt împăcat, ceva tainic îmi spune că nu am făcut tot ce se putea pentru poporul dac. Ce anume? Nu pot să-mi dau seama. Care este părerea ta, Deceneu?

— Mărite rege, e drept, se cade ca tu să ai un urmaş, adică să fie găsit şi pregătit acela care îți va lua locul, însă lucrurile nu stau la fel pentru Marele preot, el nu trebuie să-l găsească pe cel ce îl va urma, acesta se alege de Sfatul capnoboților.

— Să ştii, Deceneu, că de se va întîmpla să plec la Marele zeu, aşa pe negîndite, tu vei fi rege!

— Am mai spus-o, Mărite rege, nimeni nu poate să ştie care îi este destinul. De altfel Kallisthene nici nu crede în el, este convins că tot ce se petrece cu noi şi în jurul nostru este adus de întîmplare, adică de fapte care se desfăşoară legate unele de altele, se produc unele pe altele, fără să fi fost sorocite dinainte. Cum spune el, ca să fie înțeles: „Arunci o piatră în sus? Ea trebuie să cadă. Înfunzi în pămînt o sămînță, ea va răsări. Se ceartă doi oameni, cel mai furios va lovi.” Tot aşa şi noi, nu ştim astăzi ce ne va aduce ziua de mîine. Mai mult chiar, nu gîndim acum la fel cum poate că vom gîndi peste cîtva timp. Să ştii că de multe ori Kallisthene m-a pus şi pe mine în încurcătură cu filozofia lui... De fapt nu a lui, ci a marilor filozofi greci.

— Adică să nu fi fost destinul ca eu să o pierd pe Theia? murmură regele.

— Mărite rege, buna noastră regină a plecat la Marele zeu cînd trupul şi sufletul ei n-au mai putut îndura suferința. A fost bolnavă greu sărmana!... Eu m-am rugat mult pentru însănătoşire...

— Dacă a plecat acum doi ani la Marele zeu, înseamnă că sosise sorocul, că atît îi fusese ei dat să trăiască.

Deceneu clătină capul cu o uşoară descurajare:

— E greu să ştim care este rostul existenței noastre... Aşa zic eu, Mărite rege, totul porneşte de la Marele zeu, el le aranjează pe toate. Ca Mare preot, nu are nici un sens să susțin altfel.

Regele nu-l mai asculta, privea atent înainte. La cotitura drumului apăruse o ceată de oameni care mergeau strînşi unii-într-alții. Pe unul îl văzu lovind cu biciul. Inima i se strînse, nu putea suferi neomenia, de aceea pedepsea crunt. Trase de frîu şi calul potoli pasul. Făcu semn cu mîna cetei să se oprească. Carpio şi garda se grăbiră să-i înconjoare. Din apropiere înțelese ce se petrecea: patru comati, legați unul de altul cu mîinile la spate, erau păziți de patru străjeri înarmați cu sulițe şi spade. În urma lor venea un sclav, pe fața căruia se oglindea un rîs prostesc.

— Ce s-a întîmplat? Cine sînteți voi? întrebă regele.

— Sîntem de aici, din cetatea Singidava, ducem la taraboste pe aceşti patru oameni, răspunse unul dintre străjeri cu oarecare teamă, neştiind că se afla în fața regelui şi a marelui preot, speriat de iuțeala cu care garda îi înconjurase.

— Pentru ce? continuă să întrebe, privind cu insistență pe unul din cei legați, a cărui figură îi părea cunoscută, era sigur că o mai văzuse cîndva.

— Îi ducem să-i judece tarabostele. Sînt din cei care n-au ieşit la muncă în cîmp.

— Dezleagă-i imediat!

— Asta n-o pot face. Tarabostele Rundacitulp, stăpînul cetății, mi-a poruncit să-i duc legați.

— Să vezi ce o să-i bată!... Ce o să-i chinuiască!... strigă rîzînd sclavul, pe a cărui față se vedea îndobitocirea.

— Carpio, taie-le legăturile! ordonă regele, continuînd să-l cerceteze cu privirea pe comatul a cărui barbă înspicată juca în uşoara adiere a vîntului.

Cînd se văzu dezlegat, comatul se repezi printre străjeri şi căzu în genunchi, punînd mîinile la piept.

— Mărite rege, fie-ți milă de noi! se rugă el abia stăpînindu-şi plînsul. Nu mai putem îndura atîta suferință, Mărite rege!

Străjerii se traseră înfricoşați deoparte, nu ştiuseră că se aflau în fața regelui.

— Cum te numeşti tu? îl întrebă, sperînd că astfel îşi va aduce aminte în ce împrejurare îl avusese în față pe comate.

— Numele meu este Getys, Mărite rege. Poate că tu m-ai uitat de-atunci...

— Getys?! Tu ai fost luptător cînd i-am zdrobit pe scordisci?

— Da, Mărite rege!

— Nu eşti iscoada care a descoperit pîlcul acela de scordisci ascunşi în pădure, care urmăreau să ne atace din spate?

— Eu sînt, Mărite rege!

Regele rămase un timp pe gînduri, privind spre marele preot, apoi deodată luă hotărîrea:

— Mergem sus în cetate, la tarabostele Rundacitulp! Dar mai întîi aş vrea să ştiu, Getys, ce se întîmplă aici. Tu ai fost un luptător brav, aş vrea să-mi vorbeşti din inimă, fără să-mi ascunzi ceva. Deschide-ți şi descarcă-ți sufletul față de mine şi de Marele preot..

Comatul rămase o clipă descumpănit, privind cu teamă spre cel ce era căpetenie a străjilor, apoi săltă capul şi-l scutură, alungînd disperarea ce mocnea în el. Vorbi cu supunere şi implorare:

— Mărite rege, mă duce sus să mă judece tarabostele pentru că de cîteva zile n-am ieşit la muncă. Am femeia bolnavă greu, mă tem să nu plece la Marele zeu, nu puteam să o las singură. Copii nu mai am cu mine, sînt mari, au familii, stau la colibele lor. Dar asta este una — ştiu că o să pună să mă biciuiască, o să mă supună la chinuri — altceva mă roade pe mine la inimă şi, fiindcă mi-ai spus să-mi descarc sufletul, am să-ți spun pe față tot ce gîndesc. Mărite rege, ai făcut țara mare, ai cuprins între hotarele ei pe toți dacii. Dar cu cine ai făcut-o, Mărite rege? Nu cu oastea de comati? Cum, Mărite rege, noi sîntem buni numai pentru mers la luptă şi pus la muncă? Să vii să vezi coliba mea sărăcăcioasă, e mai mult un bordei, pe jumătate îngropată în pămînt. În toamnă, tarabostele ne-a lăsat pentru hrană numai atît cît a crezut că nu vom muri de foame. Am auzit pe un capnobot spunînd că acum țara e bogată. O fi, Mărite rege, dar dacă acea bogăție se face prin înfometarea celor care muncesc pămîntul, asta nu e bine. Tarabostele Rundacitulp se va fi lăudînd cu moşia lui, pentru că nimeni nu ne vede bordeiele, lipsurile, sărăcia. Am stat de multe ori şi m-am întrebat: pentru ce au luptat dacii să alunge triburile cotropitoare, dacă trăiesc ca şi cum ar fi sub străini? Preotul nostru mi-a spus că nu se poate schimba nimic, că aşa e datina, fiecare taraboste face cum vrea. Dacă aş avea o pălmuță de pămînt, de pe care să scot şi eu ceva bucate, să ştiu că sînt ale mele, m-aş linişti. Aş munci şi pentru taraboste, dar aş fi cu inima mai împăcată. Or fi alți tarabosti mai omenoşi, însă al nostru parcă n-ar avea suflet, nu se gîndeşte că sîntern şi noi oameni liberi, nu sclavi. De fapt,

Mărite rege, libertatea pe care o are un comate, legat de o moşie, nu se îndepărtează prea mult de sclavie, mai ales dacă tarabostele este lacom şi hain. Asta, este, Mărite rege! Ne ducem să ne primim pedeapsa. Numai să se milostivească Marele zeu, să nu-mi ia femeia şi să nu pună prea mult la încercare răbdarea noastră. Aşa cum au ştiut să se bată cu cotropitorii, comatii vor putea să se lupte şi cu tarabostii!

Un fior îl săgetă pe rege prin inimă, vorbele rostite de Getys conțineau purul adevăr, pe care el pînă acum nu-l văzuse, nu-l pătrunsese, nu chibzuise adînc asupra lui. Înfiorarea se transformă în recunoştință, dacă nu ar fi fost călare, l-ar fi îmbrățişat pe comate.

— Eu ştiu... O să-i bată pînă îi omoară!... rupse tăcerea sclavul, cu acelaşi rîs prostesc, parcă nedîndu-şi seama de gravitatea celor spuse.

Din recunoştință înfiorarea regelui se schimbă în îngrijorare.

— Pornim spre cetate! Carpio, să ne însoțească toți cei de față! ordonă el dînd pinteni calului.

Pînă să înceapă urcuşul spre tîmpla dealului pe care se înălța cetatea, străbătură de la un cap la altul satul comatilor. Era cel mai apropiat de reşedința tarabostelui, pe moşia căruia se mai aflau încă alte şase sate. Regele şi marele preot priviră în stînga şi în dreapta drumului, nu zăreau decît case mici, sărăcăcioase, colibe ce păreau înjghebări provizorii şi bordeie înfundate adînc în pămînt. Pe măsură ce le vedeau, fiecare îşi spunea în sine: Dacia este bogată, nu însă şi poporul.

Tarabostele Rundacitulp fusese vestit din timp de străjile ce vegheau în turnurile cetății, primi pe rege şi pe marele preot cum se cuvenea, cu toată garda aliniată, într-o atitudine de supunere şi respect. Prinse dintr-o privire ce se petrecuse, nu aşteptă să fie întrebat, se porni cu voce în care căuta să răsune cît mai mult regret:

— Mărite rege şi Mare preot, mă rog Marelui zeu pentru sănătatea şi bunătatea voastră! Nu trebuie să vă supărați pentru asta! I-am chemat sus pe cei patru comati numai să-i cert puțin, altfel nu le făceam nimic! A venit primăvara şi este mult de muncă. Pe de altă parte, aduc mulțumiri lui Zamolxis pentru că v-a îndreptat încoace! Care taraboste nu este mîndru, dacă pe la cetatea lui au trecut şi s-au oprit regele şi Marele preot? Sînt gata să vă arăt atelierele în care făuresc arme, vreau să vedeți şi sanctuarul pe care l-am construit alături de cetate, unde vor putea să aducă ofrande comatii pentru Marele zeu.

— Pe urmă o să-i omoare în bătaie!... strigă sclavul care îi însoțise.

— Nu-l lua în seamă, Mărite rege! se grăbi tarabostele. E un sclav prostănac, i-au luat zeii mintea, nu mai este bun de nimic. Îl țin pe lîngă cetate numai ca să mai aibă oamenii cu ce se înveseli.

— Dacă vrei doar să-i cerți, de ce îi aduci legați? întrebă regele cu mînia potolită.

— Cum, îi aduceau legați?! A fost o greşeală de-a străjeriilor. Pentru asta am să-i pedepsesc! Acum, Mărite rege, fiindcă ai venit, îi iert pe aceşti patru comati... Getys, ia şi pe ceilalți, plecați la casele voastre! adăugă tarabostele.

Regele îl asculta şi strîngea ritmic fălcile. Îşi repeta în minte proverbul: „Cu o floare nu se face primăvară”. Vedea situația comatilor într-o altă lumină şi se înciuda în sinea sa că pînă acum nu se gîndise la acest lucru. Nu era de îndreptat numai cazul lui Getys, ci al tuturor comatilor din Dacia. Nu-şi dădea seama în acel moment, ce ar trebui făcut, urma să se mai gîndească, să se sfătuiască şi cu marele preot.

— Bine, taraboste Rundacitulp, lasă-i să plece! Acum vreau să ne arăți atelierele şi sanctuarul pe care spui că l-ai făcut. Să ştii că ne grăbim, sîntem aşteptați la Sarmizegetusa.

Părăsiseră de multă vreme cetatea Singidava. Tot timpul marele preot tăcuse. Dealtfel tarabostelui Rundacitulp nu-i adresase nici un cuvînt.

— La ce te gîndeşti, Deceneu, de ce nu spui nimic? îl întrebă regele.

— Mă frămîntă cele auzite de la comatul Getys, Mărite rege.

— Şi pe mine. Acum parcă văd țara altfel, văd poporul sărac, deşi Dacia e bogată.

2

Tarabostele Oroles se sculase cînd se iviseră zorile şi ieşise în curtea cetății. De bătrînețe şi nerăbdare nu mai avea somn, dormea puțin după căderea nopții, apoi pînă dimineață se frămînta pe pat, aşteptînd să se lumineze afară. Venise la Carsidava însoțit de Carpio, cu voia regelui, numai pentru cîteva zile. Dăduse roată curții cetății, trecuse pe la grajduri şi văzuse cum erau îngrijiți caii, apoi pornise spre poartă, unde stătuse mult de vorbă cu Gethulis, căpetenia gărzii, şi el în pragul bătrîneții. Mai tîrziu venise lîngă ei şi Carpio. Soarele se ridicase mult deasupra muntelui ce se profila în depărtare, dincolo de drumul ce

ducea spre Rehidava, cînd toți trei porniră devale spre ateliere şi saivane, aflate în apropierea satului comatilor.

După plecarea lor, ziua fiind frumoasă, era sfîrşitul lunii mai, Andra ieşi în curtea cetății însoțită de micul Dicomes, acum băiat mare, împlinise doisprezece ani, frumos, cu plete blonde şi ochi albaştri, bine dezvoltat, se asemăna cu tatăl. Nici ea nu mai avea stare, în fiecare zi se ducea la poartă şi privea în lungul drumului ce cobora cu ocoluri largi, pierzîndu-se printre copaci. Băiatul strigă cîinele, pe Ursan, mare de se putea lupta cu ursul, şi începu să se joace cu el. Găsise pe trunchiul unui copac un burete rotund ca o bilă cît pumnul şi făcuse din el jucărie: îl arunca la depărtare cît mai mare, iar cîinele alerga, îl lua în gură şi îl aducea înapoi. Andra stătea jos lînga scară, îşi privea cu dragoste feciorul. Deodată liniştea se sparse, din turnul de pază un străjer începu să sune din tulnic, apoi vesti pe cei de la poartă că pe drumul dinspre Rehidava se vedeau doi călăreți venind în galopul cailor. Inima Andrei începu să bată cu mai multă putere, încordarea aşteptării o obosise, se tot prelungea de la venirea primăverii. Nu ştia ce să facă, să urce în cerdac, de unde putea să vadă departe în vale, sau să pornească spre poartă. Îl strigă pe Dicomes, însă băiatul era prea ocupat să vadă ce va face cîinele, bila de burete căzuse într-un boschet. Nu-şi dădu seama cît timp se scurse, auzi ropotul cailor în apropiere, dincolo de zidul de apărare. Fugi spre poartă. Se văzu în fața a doi bărbați călare ce păreau spîni, fără bărbi şi mustăți, se asemănau cu romanii, aşa cum şi-i imaginase ascultînd poveştile lui Kallisthene. Aveau cai frumoşi, murgi, cu pete albe prelungi de la frunte pînă la bot, îşi muşcau zăbalele, băteau cu potcoavele în lespezile de piatră şi sforăiau. Unul din ei privea cu un zîmbet mult deschis, se vedea că abia se stăpînea să nu sară jos din şa. În prima clipă Andra se sperie, crezu că au năvălit în Dacia legiunile Romei, cătă îngrijorată în jur, cu gîndul la băiat, alegînd cu privirea un loc unde să se ascundă. Dar totul se schimbă ca fulgerul, auzindu-se strigată:

— Andra, nu mă mai recunoşti? Arăt chiar atît de mult schimbat? Aşadar, asta este Carsidava?!...

— Comosicus!... murmură ea întinzînd spre el brațele. Comosicus ai venit? Slăvit să fie Marele zeu pentru că te-a ajutat să te întorci acasă!

El sări de pe cal, se repeziră unul spre altul şi se îmbrățişară. Slobozindu-se din brațele lui, ea se retrase un pas şi îl privi mai bine.

— Vai, ce schimbat eşti! În mintea mea rămăsesem cu tînărul de nouăsprezece ani, aşa cum arătai cînd ai plecat. Eşti altul, nu numai ca vîrstă, ai alt aer, îmi pari străin. Te-ai făcut roman de tot, Comosicus!

— Cît am stat acolo trebuia să arăt ca ei, însă în curînd voi redeveni dac, aşa cum este Carpio al tău. Ce fel de om e, ne vom putea înțelege?

— Nu găseşti al doilea ca el în Dacia, Comosicus, îți va fi ca un frate! Uite şi pe Carpio cel mic. Tata îi spune micul Dicomes, continuă ea arătîndu-i băiatul, care se apropia cu teamă, ținînd cîinele de zgardă. Vino, sufletul meu, a venit unchiul Comosicus!

— Mă rog Marelui zeu pentru sănătatea ta!... murmură băiatul.

— Eu mă rog la toți zeii pentru tine, Dicomes! rosti Comosicus, încercînd să-l salte în brațe, însă văzînd că era prea greu îl îmbrățişa. Dar eu am uitat că am însoțitor, cel mai bun prieten al meu, se numeşte Marcius Laberius. Marcius este numele lui de sclav, iar Laberius a devenit după cumpărarea sa de către senatorul Cornelius Laberius, care de fapt l-a luat pentru mine. Amîndoi am fost gladiatori, am luptat în arena Circului cel Mare de la Roma. Pînă să ieşim din imperiul roman, am trăit nedespărțiți; eu fiind libertul Stertinius Maximus, augustalul, stăpînul unui sclav, lămuri el rîzînd. Dă-te jos, Marcius, şi vino lîngă noi! Strigă apoi. Să ştii, Andra, că Marcius este de neam trac, frate cu neamul dac, aşa că i-a fost destul de uşor să vorbească limba noastră; asemănarea este atît de mare încît multe lucruri şi fapte se rostesc la fel în amîndouă limbile. Dar lasă că am timp să-ți mai spun eu multe.

Andra se apropie, îl prinse de braț şi se strînse lîngă el.

— Ce mult dor mi-a fost de tine! Am avut momente cînd, fericită alături de Carpio, am gîndit îngrozită că nu te voi mai vedea niciodată. Cum se face că ai trăit atît de mulți ani la Roma şi nu ți-ai legat viața de nici o femeie?

— Una care să fi sărit în arenă, cînd luptam ca gladiator, să fi strigat că vrea să moară odată cu mine, vă-zîndu-mi viața în pericol... aşa cum a făcut o dacă pe Kogaion...

— Da, aşa! Trebuia să fac asta, să nu mă plec nebuniei preoților!

— Nu, Andra, nu mi-am legat viața prea strîns de o anumită femeie, am făcut altfel... am zburat ca un fluture, din floare în floare...

— Pişicherule!... Aşa sînteți voi, bărbații... Dar să lăsăm asta, va fi timp să-mi povesteşti tot ce ai făcut pe acolo. Acum să-ți vorbesc despre tata. Dintr-un moment în altul el şi Carpio vor urca înapoi în cetate, acum sînt jos la ateliere şi saivane. De cînd sărmana mama a plecat la Marele zeu,

tata nu-şi mai aparţine, îl însoţeşte pretutindeni pe rege. Cînd îl vei vedea, aproape că n-ai să-l mai recunoşti, a îmbătrînit mult, pletele şi barba îi simt aproape albe. A fost alături de rege în toate bătăliile ce s-au dat pentru a uni pe toţi dacii într-o singură ţară. Să vezi noua cetate Sarmizegetusa, cînd o priveşti din vale ţi se pare ceva uriaş, o construcţie tare ca muntele. Am zis noua cetate, fiindcă pentru tine este nouă, noi însă de atîţia ani ne-am obişnuit cu ea. Tot acolo, alături pe Kogaion, s-a înălţat un mare sanctuar, de o frumuseţe uimitoare. Poate să stea alături de oricare templu grec sau roman, despre care tu ne scriai ca fiind adevărate minunăţii. Dar uite că ne-am luat cu vorba, iar voi sînteţi obosiţi şi înfometaţi. Vino mai aproape, Marcius, aici trebuie să te simţi ca şi cum ai fi în propria-ţi casă.

Lăsară caii în mîinile străjerilor de la poartă, iar ei urcară în cerdac. Bătrînul aflase de la un comate că au trecut doi călăreţi în sus spre cetate. Cînd auzise, uitase de el şi de Carpio, se porni grăbit, urcînd pe poteca pieptişă, numită de toţi „scurtătura”. Întîlnirea cu Comosicus a fost mişcătoare. Copleşit de dor şi de fericire, viteazul taraboste ce se arătase neînfricat în lupte nu-şi mai putea stăpîni lacrimile, îşi îmbrăţişă de nenumărate ori feciorul. Amîndoi se priviră apoi uimiţi de schimbările pe care le aduseseră anii şi evenimentele: bătrînul înclinînd să creadă că avea în faţă un roman ce se apropia de vîrsta de patruzeci de ani, iar feciorul văzînd în tată un moşneag care încă mai arăta viguros. Andra nu-şi mai găsea locul, uitase şi de micul Dicomes, grăbea şi certa femeile de la bucătărie să aducă tot ce trebuia la masă, iar pe ei îi îndemna fără încetare să mănînce şi să nu uite de cupele cu vin.

Potoliţi, stăteau cu toţii în jurul mesei, fiecare frămîntîndu-şi gîndurile. Aşteptau. Comosicus nu se putea hotărî cu ce să-şi înceapă povestirea peregrinărilor sale şi a vieţii trăită ca sclav, ca gladiator, apoi ca libert la Roma.

— Sînt atît de numeroase întîmplările prin care am trecut, încît îmi vor lua mult timp să vă vorbesc de ele. Lăsăm asta pentru zilele cînd vom fi mai tihniţi şi mai nezoriţi, în curînd trebuie să mă prezint în faţa regelui. Din respect pentru el, se cădea să mă înfăţişez întîi lui, să-i destăinui tot ce am făcut la Roma, cum mi-am îndeplinit misiunea ce mi-a fost încredinţată. De la început vă mărturisesc, nu mi-am închipuit că Burebista va avea atîta încredere în mine, că îmi va...

— Încrederea lui se sprijinea pe altcineva, îl întrerupse Carpio.

— Pe cine, pe negustorul Hegias?

— Nu, pe, tarabostele Oroles!

— Da, o ştiu din copilărie, tata şi regele s-au avut ca fraţii. Asta voiam să spun, n-am crezut că îmi va încredința secretele țării şi sume atît de mari, numai în aur. Avem de partea noastră acum cîțiva oameni de vază în Roma, care la nevoie vor putea ajuta Dacia; despre ei voi vorbi regelui, vouă vă spun ceva numai despre prieteni. Cum m-am împrietenit cu Marcius ați aflat, iar despre el am să vă mai povestesc eu. Printre prietenii mai apropiați am avut doi: unul cam de o seamă cu mine, numit Diodor din Sicilia, om cu multă învățătură, şi-a creat faimă de istoric, iar altul tînăr de tot, aşa cum am fost eu cînd mă aflam la Dionysopolis, se numeşte Publius Vergilius Maro, cred că va deveni un mare poet al Romei. M-am despărțit de Diodor din Sicilia cu legămîntul că va veni în Dacia şi îl voi ajuta să afle totul despre istoria dacilor. Celălalt, Vergilius, îşi iubea mult țara, adică partea numită Italia, nu întregul imperiu roman, în care ei vedea o adunătură şubredă de popoare. Mi-a plăcut atît de mult o poezie — îi spunea poem — numită „Laudă Italiei", încît nu m-am putut abține, asta din dorul meu de țară, să nu învăț cîteva din versurile lui, acelea care mi se potriveau mai mult. Iată acele versuri:

„Te salut, pămînt al țarii lui Saturn, preabuna maică.
A recoltelor bogate, darnică zămislitoare
De eroi slăviți: în cinstea ta mă încumet acuma
A cînta-ndeletnicirea ce din vechi ție-aduse fala,
Şi-ndrăzneț - izvorul sacru deschizindu-l - fac să sune
În cetățile romane cîntul minunat din Ascra."

Cînd am pus piciorul pe pămîntul Daciei, după ce am trecut peste Dunaris, la cetatea Lederata — pentru că de la Roma am venit prin Singidunum — cu inima bătînd în piept să se spargă, cu ochii năpădiți de lacrimi, împins de o putere de neînvins, m-am aruncat jos, am sărutat pămîntut şi am murmurat, folosind versurile lui Vergillius, schimbate:

Te salut pămînt al țării lui Zamolxis, preabuna maică
A recoltelor bogate, darnică zămislitoare
De eroi slăviți: în cinstea ta încerc acuma
A slăvi vitejia ce pretutindeni ți-aduce fala
Şi-ndrăzneț - izvorul sacru slobozindu-l - cînt să răsune
În cetățile dace imnul de preamărire de pe Kogaion.

— Este greu să vă dați seama, cît zbucium era în sufletul meu în clipa aceea. Stînd în picioare lîngă mine, Marcius mă privea înfiorat de atîta dor şi însufleţire. Cred că şi el se gîndea cu aceeaşi arzătoare dragoste la Tracia lui, în care nu se poate duce, pentru că acolo au pătruns şi se înfruntă legiunile lui Pompeius cu ale lui Caesar. Nu este aşa Marcius? îl întrebă, văzîndu-i ochii lucind de însufleţirea cu care îl asculta.

— Mulţumesc Marelui zeu că m-a lăsat să trăiesc pînă te-am văzut înapoi acasă! murmură bătrînul Oroles. De-acum sînt gata în orice clipă să mă duc sus la el, în cer. Să te odihneşti, atîtea zile cît crezi că îţi trebuie, apoi să pornim la rege. Să ştii că eu l-am simţit pe bătrînul Burebista, şi te aşteaptă cu negrăită nerăbdare.

— Da, tată, ai dreptate, am nevoie de odihnă, reluă Comosicus. Asta pînă mîine. Cînd se vor ivi zorile, eu şi Marcius vom sări pe cai şi vom porni în galop spre Sarmizegetusa. De mult eu nu-mi mai aparţin, de cînd am pierdut pe Ina am făcut în mine legărnîntul să-l slujesc cu trupul şi sufletul pe rege. Şi să te ajut pe tine, tată, dacă vei avea nevoie, cînd puterile îţi vor slăbi.

— Da, ai să-l slujeşti cu credinţă şi dragoste pe rege! întări Andra, cu ochii sclipind de bucurie. Cînd vom fi singuri, vei afla de la mine o veste care te va zgudui pînă în adîncul sufletului.

— Acum eu zic să mergeţi să vă odihniţi, tu şi Marcius, îndemnă bătrînul. Aveţi vreme pînă se lasă soarele dincolo de amiază. Pe seară ne-om aduna iarăşi cu toţii şi vom mai vorbi.

Andra îi duse în încăperea unde găzduiau oaspeţii. Marcius nu aşteptă vreun îndemn, se întinse pe un pat şi în cîteva clipe adormi. Comosicus îşi ţinea de mînă sora, nu o lăsa să plece. Cînd văzu că Marcius se potolise cu totul, o trase în colţul opus şi o întrebă:

— Ce veste ai să-mi spui? Este chiar atît de zguduitoare?

— Scumpul meu frate, acum amîndoi sîntem oameni în vîrstă, nu vom vorbi ca în anii copilăriei, începu ea cu o uşoară vibraţie în voce, năpădită de emoţie. Am admirat şi am plîns dragostea dintre tine şi Ina, dar, dacă aşa a fost voia Marelui zeu, totul s-a desfăşurat şi a avut un sfîrşit mai presus de puterile omeneşti. Au trecut mulţi ani de atunci, nu se poate ca în sufletul tău durerea pierderii ei să nu se fi potolit. Vestea pe care ţi-o dau este veche, ea îşi are obîrşia încă din copilăria noastră. Există în Dacia o fiinţă care te iubeşte cu neclintită patimă, care suferă în tăcere, fără ca sufletul ei să fie luminat de vreo rază de speranţă, de aceea, cum noi am

înaintat în vîrstă, tot aşa şi ea, astfel că acum cînd ne întîlnim mereu îmi spune: „Ai venit să mai stai de vorbă cu fata bătrînă, Andra?” Eu o strîng în braţe şi îmi stăpînesc greu lacrimile.

— Andra, spune-mi cine este fata?

— Serena... Era copilă cînd inima ei a început să bată pentru tine...

— Fiica regelui?! Dar eu n-am ştiut de asta niciodată!.

— Nu aveai de unde. Ea era fată de rege, iar în afară de asta aflase de dragostea dintre tine şi Ina.

— Andra, sînt hotărît să-mi folosesc viaţa numai în slujba regelui, socotesc că nu ar fi demn pentru mine ca el să creadă că fac asta ţintind mîna fiicei sale. Cu ce pot să o ajut pe Serena, să o fac să-şi curme suferinţa?

— Arată-te bun şi înţelegător cu ea. Ce ştim noi care este voia Marelui zeu? Ce ştim noi ce surprize neprevăzute ne vor aduce zilele şi anii care vin? De multe ori, în dragostea mea aprinsă pentru Carpio, aduc mulţumiri cu lacrimi în ochi lui Zamolxis, pentru că ne-a hărăzit un astfel de destin. Aşa cum eu am fost gata să primesc moartea în faţă Marelui altar, poate că şi pentru voi el a predestinat ceva, care să vă lege vieţile pentru totdeauna. Am ţinut să-ţi spun asta înainte de a o vedea, pentru ca tu să poţi privi cu o lumină mai puternică sufletul ei, să o înţelegi, să nu-i măreşti suferinţa. Să laşi lucrurile să decurgă aşa cum va fi voia Marelui zeu!

— M-ai tulburat, Andra! Vorbindu-i regelui, nu mă voi putea stăpîni să nu-l privesc copleşit de acest simţămînt nou, care este un amestec de milă şi duioşie pentru Serena. Întrebarea este: el, bătrînul Burebista, ştie?

— Nu! Ea nu şi-a destăinuit iubirea decît în faţa mamei ei, iar acum regina Theia este la Marele zeu. Ştiindu-se fiică de rege, se aşteptase să fie dată ca soţie vreuneia din căpeteniile popoarelor ce înconjoară Dacia, de aceea nu şi-a descărcat sufletul în faţa tatălui.

După două zile, bătrînul taraboste, împreună cu Comosicus, Carpio şi Marcius, urcau pe drumul ce şerpuia spre porţile Sarmizegetusei. Regele primi pe tată şi fiu îndată ce veni şi marele preot. Cînd se văzură faţă în faţă îşi dădură seama cît de mult se schimbase fiecare la înfăţişare. Comosicus ţinea aţintită privirea asupra regelui, îl vedea îmbătrînit, cu ochii arzători, îngrijorat, cu puterile scăzute, însă plin de dragoste şi grijă pentru ţară. La fel arăta şi marele preot, cu deosebirea că parcă se împuţinase şi mai mult la trup.

— Ai venit, romanule? îl privi regele. Aşa cum te văd, fără plete, barbă şi mustăți, gîndul mă poartă spre aceia în care, ceva în adîncul sufletului îmi spune, nu trebuie să văd decît nişte duşmani ai Daciei, şi mintea mea aleargă spre Roma. Ai fost vrednic, mi-ai ascultat cuvîntul, nu te-ai pierdut printre patricieni, ai dovedit că îți iubeşti puternic neamul şi țara. Vino mai aproape, vreau să te îmbrățişez. Ei, taraboste Oroles, acum te-ai liniştit? De multe ori te-am simțit înciudat pe mine, fiindcă nu-i dădeam dezlegare feciorului să revină acasă.

— Mărite rege, trebuie să înțelegi sufletul unui părinte... murmură bătrînul taraboste.

— Dar şi pe acela al unui luptător, Oroles! Toți punem mai presus țara, decît viețile noastre! reluă regele. Acum să-l ascultăm pe Comosicus, să vedem ce veşti noi ne aduce.

— Mărite rege, în mesajele trimise prin negustorul Hegias ți-am spus an de an lupta pe care o purtam acolo. De fapt politica Romei este foarte încîlcită, nu poți şti cînd este mai tare Senatul şi cînd comandă cei cărora el le-a încredințat puterea. Acum se înfruntă Pompeius cu Caesar; cel ce va ieşi învingător va dicta cursul viitor al celor ce se vor întreprinde de colosalul imperiu. Dacă victoria va fi de partea lui Pompeius, avem oameni în Senat care să acționeze ca legiunile să nu se îndrepte spre Dacia, iar dacă puterea va trece în mîinile lui Caesar, nu ne rămîne altceva de făcut decît să încercăm un act disperat: să-l răpunem! Am avut în vedere o astfel de faptă a zeilor şi am pregătit ceva, de aceea, atunci cînd se va ivi situația, eu trebuie să: pornesc neîntîrziat spre Roma, luînd cu mine cît mai mulți denari de aur. După lupta de la Dyrhachium, deşi victorios Pompeius încă se teme de Caesar. Şi pe bună dreptate, în anul trecut a fost înfrînt în bătălia de la Herda, însă legiunile sale încă sînt puternice. Se apropie vremea cînd ciocnirea lor va fi atît de cumplită, încît unul din ei va fi zdrobit. În această situație, cred că nu avem de ales, dacă va fi cu putință ar trebui ajutat Pompeius, nu numai cu bani, lucru pe care eu l-am făcut, ci şi cu oaste.

Pe măsură ce îl asculta, surîsul regelui se deschidea tot mai mult.

— Asta am şi pornit-o, Comosicus. Am primit o solie de la el şi i-am promis ajutor. Am trimis veste căpeteniilor de ținuturi să înceapă strîngerea pîlcurilor de luptători. Vom trece peste Dunaris şi ne vom apropia de munții Haemus. Trebuie să lucrăm cu multă băgare de seamă. Pe de altă parte, am trimis un mesaj lui Acornion, la Dionysopolis, cu care să se prezinte din

partea mea la Pompeius. Aşa bătrîn cum este, dionysopolitanul s-a legat că se va duce şi va face tot ce-i va sta în putință pentru a obține o înțelegere bună pentru noi. Întrebarea care mă frămîntă este: pe cine pun căpetenie a oastei care va trece peste Dunaris?

Marele preot, care tot timpul tăcuse şi se frămîntase în scaun, se săltă în picioare şi vorbi fără grabă:

— Noi ne cunoaştem căpeteniile de ținuturi, toți sînt viteji, dar şi pe ei cată să-i învingă vîrsta, nu mai au agerimea tinereții. Eu zic, Mărite rege, că cel mai bun conducător de oaste este Comosicus. Pînă se vor aduna pîlcurile, va fi timp să-i crească pletele şi barba.

3

În luna iulie din anul Romei 705[39], Pompeius se retrăsese la Heraclea Lyncestis din Macedonia, unde pregătea în grabă o nouă bătălie cu legiunile lui Caesar. Într-o vale largă şi netedă îşi instalase cîmpul, unde concentrase toate legiunile şi cohortele cu care urmărea să-l zdrobească pe îngîmfatul său adversar. Armata sa număra patruzeci şi şapte de mii de legionari pedeştri şi şapte mii de călăreți, în timp ce Caesar nu dispunea decît de douăzeci şi două de mii de pedestraşi şi numai o mie de călăreți. Cîmpul său cuprindea peste şaptezeci de mii de oameni— legionari, auxiliari şi sclavi publici, în mijlocul imensului teren în formă pătrată, înconjurat de un şanț plin cu apă, ale cărui laturi erau păzite din afară de unități de pază adăpostite în cîte zece corturi pe fiecare parte, se lăsase un careu liber, ce se întindea pe o sută de paşi, în centrul căruia se înălța cortul lui Pompeius. Privit de pe vîrful mamelonului din apropiere, cîmpul părea un păinjeniş de cărări drepte, perpendiculare şi paralele, de-a lungul cărora se înşirau corturile, constituind o simetrie impresionantă de patrulatere mari şi mici în al căror punct central era cortul comandantului, numit de Senat consul. În graba de a-l zdrobi pe Caesar, în plină vară, Pompeius se şi vedea singurul stăpîn al uriaşului imperiu roman. Caesar se retrăsese în Thessalia, unde legionarii săi puteau găsi hrană. Pompeius îl urmase nutrind speranța că s-ar putea evita bătălia, ştiind că adversarul său lipsit de provizii şi de bani nu-şi va putea întreține mult timp armata. Aceeaşi speranță nutrea şi regele dac, de aceea urmărea o înțelegere cu

39 Anul 48 î.e.n.

acesta, la nevoie arătîndu-se aliatul său, numai să îndepărteze legiunile de la hotarele Daciei. Devenit stăpîn al Romei şi imperiului, punînd sub ascultare Senatul, Pompeius visa să se proclame dictator pe viață, apoi împărat.

Stătea singur în cortul său, la masa de lucru, îşi sprijinise capul în mîini şi se gîndea. Oscila între aşteptarea ca Caesar să fie învins prin lipsuri şi zdrobirea armatei lui printr-o bătălie fulgerătoare. Nu simți cînd perdeaua fu dată la o parte şi intră primul sau contubernal[40], tresări auzindu-l raportînd:

— S-a dat de veste generalilor, legaților şi tribunilor că în curînd vor fi aduse mari jertfe zeilor Iupiter, Marte şi Quirinus, pentru a întări curajul legionarilor şi menține o disciplină de fier. La intrarea în cîmp se află dionysopolitanul Acornion, venit ca trimis al lui Burebista, regele Daciei. Vrea să-ți vorbească.

Pompeius se simți săgetat de un fior, întrebîndu-se în sinea sa: ce urmărea regele dac, prietenie sau război? Cît stătuse la Roma, auzise pe unii senatori, mai ales pe Cornelius Laberius, vorbind despre o alianță cu dacii, împotriva lui Caesar. Înalt, robust, frumos, viril, se săltă în picioare năpădit de o căldură plăcută prin tot trupul, se vedea puternic şi ascultat, stăpînul lumii.

— Să fie adus repede aici! Zeul Iupiter mă ajută, dacă l-a îndemnat pe regele dac să se facă aliatul meu, zise, începînd să calce pe covoarele groase dînd roată mesei.

Se plimbă astfel mult timp nerăbdător, în aşteptare.

— Rog toți zeii să-ți dea sănătate şi să te ajute să-ți zdrobeşti duşmanul! salută Acornion înaintînd, aplecîndu-se cu supunere.

Înfățişarea lui Pompeius îl impresiona. Privea uimit tunica lui din purpură fină, strînsă bine pe mijloc de o cingătoare acoperită cu aur, bătută cu pietre scumpe. Era bărbat în plină putere. La rîndul său, romanul îl cerceta pe sol încropind un zîmbet ce oglindea oarecare deziluzie; avea în față un bătrîn a cărui față începuse să se stafidească, iar trupul să se împuțineze, numai privirea îi era vie, neliniştită, pătrunzătoare.

— Şi eu mă rog zeilor pentru tine, dacă ai venit cu o veste bună! îl primi, aşezîndu-se pe scaun, făcîndu-i semn să stea şi el pe cel din fața mesei.

---

40 Aghiotant.

— Auguste, pentru mine tu eşti stăpînul Romei şi al imperiului, începu Acornion. În curînd vei fi nu dictatorul, ci împăratul romanilor.

Zîmbetul lui Pompeius se deschise şi mai mult, cele auzite îi plăceau, se suprapuneau peste gîndurile sale. Continuă să-l asculte.

— Au trecut cam mulți ani de cînd nu te-am văzut, Auguste. Şi atunci am venit tot din partea regelui Daciei, ți-am dat în acea vreme denari de aur şi alte daruri spre a-ți dovedi prietenia sa. Poate că m-ai uitat, arătam altfel, eram mai tînăr, acum vîrsta cată să mă învingă. Sînt Acornion, din cetatea Dionysopolis de pe țărmul Pontului Euxin.

— Care acum este sub puterea lui Burebista, ține de Dacia. Da, îmi amintesc de tine, eşti un grec care întreprinde orice, numai să-şi atingă scopul.

— Este un fel de a spune, Auguste. De fapt cetățile pontice din Dacia se bucură de o anumită libertate, fac comerț, cutreieră mările cu corăbiile lor şi se conduc singure. Crezi, Auguste, că aş fi primit să fiu trimisul unui rege crud, sîngeros, lacom? Burebista a luptat cu străşnicie numai să-i alunge pe cotropitori, să-şi vadă neamul liber şi unit, altfel el vrea să trăiască în pace cu vecinii, şi mai ales să fie un statornic aliat al Romei.

— Adică şi al lui Caesar, dacă acesta ar ieşi învingător?

— Nu, Auguste, regele dac nu se încrede în el, nu-i cată prietenia.

— Dacă este aşa, de ce nu mi-a dat ajutorul promis prin solia ce i-am trimis-o?

— Astfel de lucruri trebuie privite cu răbdare, Auguste... Vrei să afle duşmanul tău, Caesar, că oastea dacă a pornit încoace, să-l faci să grăbească bătălia? Luptătorii daci s-au oprit dincolo de munții Haemus, aşteaptă veşti de la mine.

— Ce veşti, ce mai vor?

— Auguste, regele Burebista vrea să cunoască în ce condiții se va lega alianța şi prietenia voastră, după ce tu vei deveni stăpînul Romei.

— Atunci, el cere ceva?

— Da, Auguste! Regele dac vrea să-l asiguri că legiunile romane nu vor trece niciodată la miazănoapte de munții Haemus, nu vor cuceri cetatea Singidunum şi nu se vor apropia de apa Danubiusului. Pe de altă parte, el se leagă să apere hotarele imperiului dinspre Dacia, iar la nevoie să te ajute şi cu bani.

— Sînt de acord cu tot ce ai spus, Acornion!

— Iar eu trebuie să-l încredințez pe rege, Auguste.

— Cum?

— Să-i duc un pergament pe care să fie scrise toate condițiile, întărite cu sigiliul tău. Să existe o dovadă clară a încheierii alianței.

— Vom face şi asta. Tu să grăbeşti apropierea armatei dace, zise săltînd clopoțelul şi sunînd cu putere.

— Oastea dacă se va duce în galopul cailor acolo unde îi vei spune tu, Auguste, la momentul ales de tine.

Primul contubenal intră şi aşteptă să i se ordone.

— Da, ai spus bine... acolo unde trebuie... la momentul ales... murmură gînditor, apoi săltă privirea spre contubernal: să aduci aici pe Burrhus, scribul, cu pergament din cel mai bun şi cu tot ce trebuie pentru scris. Vom întocmi un act de alianță cu regele Burebista.

În aceeaşi zi, în tabăra dacilor, opriți la poalele dinspre miazănoapte ale munților Haemus, Comosicus stătea de vorbă cu căpetenile pîlcurilor de oaste: Cotiso, Scorilo, Rholes, Sagitulp şi Zyraxes, toți în vîrstă, apropiați de bătrînețe, dar încă neobosiți şi ageri. Dintre căpeteniile de ținuturi numai Duras lipsea, rămăsese bolnav la Sargedava. Căută să afle părea fiecăruia despre modul în care vor trebui să lupte cu romanii, după ce el le explicase cum era organizată armata Romei, ce arme avea, de cînd se purta războiul civil, ce greşeli făcuse armata sclavilor răsculați conduşi de Spartacus şi care era tactica de luptă a lui Caesar. Ceea ce îl neliniştea era faptul că în tonul fiecăruia îi părea că prinde o rezonanță ce arăta neîmpăcare, nesiguranță, reținere. Inima începu să-i bată mai cu putere din clipa cînd îl fulgeră gîndul că nici una din acele căpetenii nu-l privea cu ochi buni, că fiecare se socotea mai în drept să comande întreaga oaste a Daciei, în lipsa regelui. De altfel el era mult mai tînăr decît toți, iar pe de altă parte nu participase la nici una din luptele purtate cu triburile ce fuseseră alungate de pe pămîntul Daciei, nu săvîrşise fapte de vitejie prin care să-şi atragă admirația şi respectul lor. Nu ştia că atunci cînd vorbeau între ei, el nefiind de față, căpeteniile îl numeau „gladiatorul”. Totuşi, aşa cum vorbeau, vedea la fiecare o stare de nepăsare şi tihnă, ca şi cum orice s-ar întîmpla pe nici unul nu-l privea, îi era indiferent dacă va ieşi învingător Pompeius sau Caesar, pentru ei pericolul Romei era departe, aproape inexistent. Comosicus înțelegea că anii de linişte în care trăise țara după făurirea Daciei Mari şi vîrsta înaintată a fiecăruia îi împingeau spre acea atitudine de împăcare cu sine, de delăsare. Îşi spuse în sinea sa ca la înapoierea la Sarmizegetusa va raporta regelui tot ce observase. Discuția lor calmă, cu

ton scăzut, se curmă cînd pe povîrnişul din apropiere văzură un călăreț apropiindu-se în galopul calului. Scorilo îl recunoscu, era unul din luptătorii trimişi de el. Acesta sări din şa şi veni în fața lui Comosicus. Raportă:

— Iscoadele noastre au prins o ceată de legionari romani! Noi am fost mai mulți, i-am încercuit, iar ei s-au predat.

— Sînt departe?

— I-am lăsat la trecătoarea dintre munți; au pornit încoace.

— Cîți ai prins?

— Sînt şase legionari şi o căpetenie de-a lor, cică ar fi decurion.

Comosicus rămase un timp pe gînduri. Se întreba: erau, de-ai lui Pompeius sau din tabăra lui Caesar?

— Bine. Să porneşti în calea lor şi să-i aduci repede aici!

Luptătorul sări pe cal şi se îndepărtă în galop. Pe fețele căpeteniilor se iviră urme de îngrijorare, fiecare bănuia că romanii nu erau prea departe. Cotiso încă nu sfîrşise de povestit o întîmplare din tinerețe — era rege în acea vreme al ținutului dintre munți, Alutus şi Dunaris — după ce se zvonise că un general roman înaintase cu legiunile pînă la Singidunum, cînd iscoadele sosiră cu legionarii prinşi. Comosicus ordonă să-i dezlege.

— Acum sînteți în puterea noastră, începu el, nu mai are nici un rost să ascundeți adevărul. Din care tabără sînteți, a lui Pompeius sau a lui Caesar? Oastea dacă a venit aici numai spre a-şi apăra hotarele țării, aşa că nu aveți de ce să vă temeți.

Decurionul se grăbi să răspundă, mirat că dacul vorbea, frumos limba Romei:

— Facem parte din legiunile lui Pompeius!

Pentru o clipă, Comosicus rămase descumpănit. La Pompeius se afla Acornion, nu vedea rostul ca acesta să trimită iscoade spre tabăra dacă. Îl privi mai atent pe decurion, figura lui îi părea cunoscută. Dacă erau din legiunile lui Caesar, însemna că acesta aflase totul despre oastea lui Burebista, adusă în apropierea munților Haemus. Trimise să-l cheme pe Marcius. Fostul gladiator se legase să-şi însoțească pretutindeni prietenul. Cînd îl văzu pe decurion, exclamă:

— Hei, pe aici ai ajuns, Arminius? Nici tu nu mai eşti gladiator? Asta înseamnă că eşti alături de plebei, faci parte din tabăra lui Caesar. Nu te-ar fi luat patricienii să lupți alături de ei, tu, un fost sclav...

Arminius nu răspunse, îşi trecea greutatea trupului de pe un picior pe altul, privind în jos. Comosicus nu mai aşteptă:

— Spune, Arminius, ai trimis veste lui Caesar că ai aflat unde s-a oprit oastea noastră?

— Nu, n-am ştiut de asta. Dar nu înțeleg un lucru, şi îndrăznesc să ți-l spun, deşi acum eşti cu plete şi barbă: şi tu ai fost gladiator, ai luptat în Circul cel Mare de la Roma, aveai numele de Stertinius.

— Da, am fost. Tocmai de aceea mă voi purta cu prietenia care exista între gladiatori. Nu aveți de ce vă teme, însa deocamdată rămîneți captivii noştri.

După cîtva timp se înapoie Acornion. Bătrînul nu mai putea să alerge în galopul calului, făcuse un mare ocol, se scurseseră mai mult de zece zile de cînd plecase de la tabăra lui Pompeius.

Sigur de ajutorul dacilor, Pompeius puse legiunile în mişcare în urmărirea lui Caesar. Acesta se retrăsese în Thessalia unde armata putea fi mai uşor aprovizionată. Hotărîrea lui Pompeius fusese determinată şi de insistența senatorilor care îl însoțeau, nerăbdători să-l vadă zdrobit pe adversar, ştiindu-l cu legiuni mult mai puține. Cele două armate se văzură față în față în cîmpia de la Pharsalus, la marginea căreia curgea un rîu strecurîndu-se printre malurile rîpoase. Pompeius nu se mai îndoia de victorie, de aceea nu aşteptă sosirea oastei dacilor. Avînd la dreapta rîul, puse la stînga călăreții — tineri patricieni, bine înarmați, cu trupurile acoperite de armuri din zale şi plăci. Caesar îşi împărți legiunile în patru linii: primele două trebuiau să atace, a treia, era rezerva, iar cea de a patra, formată din legionari bine căliți în lupte, o destină pentru lovirea cavaleriei duşmane. Vorbind ostaşilor, le făcu îndemnul:

— Legionari, izbiți mai ales fețele. Nobilii patricieni sînt ca femeile, se feresc să fie desfigurați!

Primele două linii ale sale porniră la luptă în pas alergător. Cavaleria lui Pompeius le atacă din dreapta. Bătrînii legionari ai lui Caesar lovesc mai mult fețele, îi pun în derută, îi urmăresc, se reped apoi spre aripa stîngă a lui Pompeius. Caesar aruncă în luptă şi linia de rezervă. Sigur de izbîndă, Pompeius neglijase să aleagă un loc de retragere, legiunile sale se împrăştiară, iar legionarii prinşi, luați captivi, însuşi el scăpă numai prin galopul năvalnic al calului său. Însoțit de cîțiva generali şi tribuni, porni cu o corabie spre Egipt. Acolo însă a fost ucis din ordinul lui Ptolemaios al XII-

lea regele Egiptului elenistic, ca urmare a amenințării acestuia de către Caesar.

4

Pe vremea lui Burebista, ar fi exagerat să se spună că locuința sa din cetatea Sarmizegetusa putea fi considerată un palat, în accepția cuvîntului. Totuşi era o clădire impozantă, asemenea villei unui bogat patrician, în care se întîlneau elemente de stil elenistic, roman şi dacic. Ovinius Redius, constructorul, o împărțise în aşa fel încît făcea posibilă desfăşurarea unei vieți tihnite pentru familia regelui, fără să fie tulburată de activitatea legata de treburile statului. Ceea ce era caracteristic, ca la orice villa de mai mari proporții, pornea de la aceea ce se numeau atriumul şi peristilul. Coloanele, atît cele de la intrare, cît şi acelea din atrium ce se prelungeau cu peristilul, nu erau din piatră sau marmură, ca la greci şi romani, ci de lemn tare, frumos sculptate şi bine lustruite, neavînd formă rotundă, ci pătrată, pentru că puteau fi lucrate mai uşor şi sigur, după linii cu adevărat drepte, cu fețele netede. Dacii încă nu împinseseră prea departe cioplirea pietrei şi folosirea marmurii, socoteau lemnul tot aşa de tare, cu o durată tot atît de lungă, mai ales că se putea fasona oricum şi vopsi în cele mai frumoase culori. Aşa cum avusese în vedere constructorul, atriumul se închidea pe partea stîngă cu încăperile destinate familiei, iar pe cea dreaptă cu acelea folosite în legătură cu activitatea şi îndatoririle unui rege, care de fapt se reduceau la două, de mari dimensiuni: una îndeplinind rolul de tablinium, iar cealaltă de triclinium. În ele pătrundeau numai căpeteniile, în cazuri de mare urgență, şi anumiți oaspeți străini față de care regele ținea să se arate cît mai prietenos. Altfel activitatea de zi cu zi a regelui se desfăşura în clădirea destinată treburilor statului, unde erau scribii şi oficiile acelor treburi, în care se păstrau scriptele respective.

Regele stătea în încăperea de primire, aceea pe care am numit-o tablinium, se aşezase pe scaun, pusese coatele pe masă şi îşi sprijinea capul în mîini. Nu era bolnav, nici obosit, ci îngrijorat. Îndată ce primise vestea despre zdrobirea lui Pompeius, uitase de povara anilor, nu se mai simțea îmbătrînit, toate simțurile parcă se treziseră în el, îi pierise tihna. Aştepta, ei trebuiau să sosească dintr-o clipă în alta. Nu mai avusese răbdare, de aceea venise primul. Aşa cum stătea cu capul sprijinit în mîini,

îşi depăna în minte viața; nu toată, ci numai partea trăită de cînd începuse lupta pentru unirea dacilor într-o singură țară şi pentru alungarea triburilor străine cotropitoare. Le vedea frumoase acele vremuri, căpeteniile de ținuturi erau tinere şi supuse, viteze şi neobosite. Acum toți se aflau sub povara vîrstei şi toți îşi luaseră un fel de libertate în a-şi conduce ținutul respectiv. Părea că fiecare era stăpînit de dorința de a fi rege peste ținutul său. La fel se petreceau lucrurile şi cu marele preot, vîrsta îi scăzuse din puterea de dominare a celor ce slujeau cultul lui Zamolxis. Ca şi tarabostii, capnoboții săvîrşeau fapte din care nu lipseau lăcomia şi abuzul, erau mai puțin stăpîniți de teamă. Toate acestea se petreceau după o lungă perioadă de linişte şi ascultare, tocmai cînd pericolul Romei crescuse, cînd țara trebuia să fie mai puternică, iar poporul mai strîns unit. Într-o vreme, regele îl socotise ca urmaş al său pe Duras, însă pe măsură ce acesta avansa în vîrstă se dovedea tot mai mult lipsit de energie, nu s-ar fi putut face ascultat de întreaga țară, de aceea încredințase lui Comosicus conducerea oastei dincolo de Dunaris, trimis în ajutorul lui Pompeius. Îşi reveni din gînduri văzîndu-l intrînd pe marele preot, urmat de tarabostele Oroles şi de Comosicus.

— Ne rugăm Marelui zeu pentru sănătatea ta, Mărite rege! salută Deceneu, călcînd rar, cu trupul pornit spre gîrboveală.

Regele săltă capul şi îi cuprinse cu privirea.

— Vă aşteptam. Şi eu mă rog Marelui zeu pentru voi. Mă gîndeam la ce ne va aduce viitorul. Ce destin ne va fi sortit de Marele zeu?

— Cine poate să ştie!... murmură marele preot aşezîndu-se pe un scaun, apoi făcînd semn şi celorlalți să stea.

— Te-am chemat, Comosicus, să ne povesteşti ce s-a întîmplat, apoi să chibzuim ce avem de făcut. Ştiu că eşti obosit de drum, abia ai sosit, însă de îngrijorare n-am mai putut să aştept.

— Am adus cu mine pergamentul pe care este scrisă înțelegerea cu Pompeius. Păstrez o deplină admirație pentru, bătrînul Acornion, obținuse condiții care ar fi ferit mult timp Dacia de pericol. Dar, dacă aşa au vrut zeii!... În loc să-l ajutăm, l-am împins în greşeală pe Pompeius.

— Ce vrei să spui, Comosicus?! se grăbi regele.

— Mărite rege, am chibzuit mult asupra dezastrului ce s-a petrecut şi am făcut legătură cu cele aflate mai tîrziu..

— Cum l-am împins noi în greşeală?

— Oferindu-i ajutorul nostru. Noi am fost de bună-credință, am fi sărit la vreme. El, convins că-l va zdrobi pe Caesar, s-a grăbit, spunîndu-şi — asta cred eu — că, dacă nu va reuşi la prima lovitură, va da pe a doua, împreună cu noi. Fugari din legiunile lui au spus că ei erau peste cincizeci de mii, pe cînd Caesar nu avea nici jumătate. Se înțelege că, dacă ar fi fost prins între legiunile lui Pompeius şi pîlcurile oastei dace, Caesar n-ar mai fi avut nici o scăpare

— Da, asta aşa este!... murmură regele, apoi deodată, schimbă tonul: Tu ce crezi, Caesar a aflat că eu m-am oferit să-l ajut pe Pompeius?

— Mărite rege, atunci, în toiul pregătirilor pentru luptă, poate că nu a reuşit. Am prins iscoadele sale, ele n-au mai dus vestea; mai tîrziu însă, se poate să fi aflat. A luat mulți captivi din legiunile înfrînte: legionari, decurioni, centurioni, tribuni... nu este exclus ca unii dintre aceştia să fi ştiut că oastea dacă sosise în văile din munții Haemus spre a le da ajutor.

— Sau pentru a-şi apăra hotarul din acea parte a țării!

— Da, oricine ar fi putut gîndi astfel, dacă Acornion nu s-ar fi dus în tabăra de la Heraclea Lyncestis. Dar, Mărite, rege, de ce să ne mai frămîntăm acum pentru ce s-a petrecut? Caesar nu cunoaşte care a fost înțelegerea, acest pergament nu i-a căzut în mînă, iar noi nu-l vom ține, ci-l vom arde. Crezi că ar fi bine, Mărite rege, să-l păstrăm?

Tarabostele Oroles avea ochii umezi, îşi privea cu dragoste şi admirație feciorul, se mîndrea cu el.

— Tu ce zici, Deceneu? Taci, te mulțumeşti numai să asculți? De multe ori m-ai ajutat cu sfatul tău.

Marele preot se mişcă nehotărît în scaun. Şi el arăta îngrijorat, încă nu era limpede în mintea sa ce ar fi de făcut. Răspunse:

— Mărite rege, popoarele — ca şi oamenii — sînt supuse întîmplărilor, prefacerilor pe care le aduc în decursul anilor evenimente neprevăzute. Nimeni nu ştie care îi va fi destinul: nici Roma, nici Dacia... nici Caesar şi nici Burebista.

— Acum Caesar este stăpînul Romei şi al imperiului... murmură Comosicus.

— Este stăpînul, reluă marele preot, dar nu-şi dă seama cîți duşmani are printre popoarele subjugate şi printre adversarii săi: militari, senatori, patricieni. Poate că zeii i-au hărăzit un sfîrşit nu chiar aşa de frumos. Deocamdată pericolul este numai în minții şi sufletele noastre, sîntem îngrijorați că s-ar putea ca legiunile romane să se îndrepte spre Dacia.

Timpul ne va arăta cum se vor desfăşura lucrurile. Ceea ce se cere din partea noastră este să ne încordăm atenţia şi să ne întărim puterea.

— Adică să mai construim cetăţi bine apărate şi să ne facem cît mai mulţi aliaţi printre vecini, completă regele. Tu ce zici, Comosicus?

Frămîntase mult în suflet situaţia ce se crease pentru Dacia, vedea ce cale trebuia aleasă, de acea şi lăsase o bună parte din oaste în tabăra de la poalele munţilor Haemus, pentru a opri şi alunga cetele de legionari, cohortele şi centuriile care ar porni după jafuri şi luare de captivi. Răspunse cu voce ce arăta respect şi supunere:

— Mărite rege, la Roma era o vorbă: Cîteodată chiar şi un nebun, un gladiator disperat poate să răstoarne cu totul situaţia politică. Caesar este doar om, are duşmani mulţi. Trebuie să trimitem un mesaj senatorului Cornelius Laberius printr-un om de-al lui Hegias, care îl va duce lui Hortensius Maximus. Îl vom îndemna să înteţească lucrătura împotriva lui Caesar. De fapt Pompeius s-a sprijinit pe patricieni, nu se poate ca aceştia să nu poarte o luptă în Senat. Caesar este omul plebeilor, al celor mulţi, puterea lui stă în tăria legiunilor, în hotărîrea de a lupta a legionarilor săi, lucru pe care l-au dovedit cu prisosinţă în bătălia de la Pharsalus. Toate acestea se pot petrece acolo. Întrebarea este: ce trebuie să facem noi? Mărite rege, fac rugămintea de a mă ierta dacă părerea mea este alta, nu se potriveşte gîndurilor tale. Nu e rău să avem şi cetăţi întărite, dar mai important este să pregătim o armată cît mai puternică, bine organizată, disciplinată, cu arme tari. Dacă mergem cu gîndul să ne apărăm sprijinindune pe cetăţi, lucrul acesta ar putea fi prea tîrziu, pentru că asta ar însemna că duşmanul a reuşit să pătrundă în ţară şi să se mişte în voie înăuntrul ei, deci va fi greu de învins şi alungat.

Ascultîndu-l, regele îşi aminti că înainte de a-i bate pe scordisci şi pe odrişi, cînd încă nu înfăptuise Dacia Mare, Ovinius Redius îi vorbise la fel, nu vedea salvarea în cetăţi. Gîndi că şi Comosicus cunoştea destul de bine pe romani, poate că în aceeaşi măsură ca şi constructorul care îşi trăise o bună parte din viaţă la Roma. Se hotărî:

— Bine, nu ne rămîne altceva de făcut decît să aşteptăm, însă aşteptarea noastră să fie îmbinată cu pregătirea. Este bine ce a spus Comosicus, dar este tot aşa de bine să nu ne dovedim lipsiţi de prevedere. O vorbă veche înţeleaptă spune că nu strică să fie pus răul înainte, adică să te aştepţi la ceea ce ar fi cea mai grea situaţie. Vom pregăti cu toate căpeteniile de ţinuturi şi cu toţi tarabostii cît mai numeroase pîlcuri de

oaste şi vom făuri arme tari, fără să neglijăm întărirea cetăților şi construirea altora în pozițiile înguste pe unde duşmanul va fi nevoit să-şi treacă legiunile. Ne vom ruga Marelui zeu să ne ajute. Poate că lucrurile stau aşa cum spune Marele preot: pericolul să existe numai în minţile şi în sufletele noastre. Ar fi o pedeapsă prea mare din partea lui Zamolxis ca, după ce am întemeiat Dacia Mare şi întărit unirea dacilor, să pierdem ţara zdrobiți de legiunile romane. Tu, Comosicus, vei sta mai mult pe lîngă mine, ca şi Marele preot, voi sînteți cele mai bune ajutoare ale mele. Acum să ne vedem de treburile de fiecare zi.

Comosicus ieşi urmîndu-şi tatăl. Afară, între coloane, cînd să coboare pe treptele scării, îl opri Carpio:

— Ştii că eşti aşteptat? La Serena au venit Andra şi Carpina. Andra mi-a spus să te trimit la ele. Să te ții tare, gladiatorule, vezi că vei avea de luptat cu trei femei, care nu sînt lipsite de farmec şi de isteţime. Cam de mult timp am auzit-o pe Andra că vrea să vină la Serena.

Încăperea în care Serena îşi petrecea cea mai mare parte din zi era bogat mobilată, nu se deosebea prea mult de exedra unei înstărite patriciene sau a soției unui arhonte din cetățile pontice. Hegias adusese tot ce socotise mai bun, scump şi frumos, aşa cum se cădea pentru fiica regelui. Cînd Comosicus intră le găsi pe toate trei strînse, stăteau pe scaune una cu faţa la alta, vorbeau şi rîdeau. Se opri la cîțiva paşi de ele şi le privi atent. Erau trei femei în puterea vîrstei, cu trupurile mult împlinite, însă clocotind de viață. Carpina era mamă a trei copii mari: doi băieți şi o fată, ajunşi la adolescență. Numai la Serena vedea ceva aparte, o tristeţe ascunsă, o neîmpăcare în sine. Singura ei preocupare rămăsese îngrijirea tatălui, pe care vîrsta începuse să-l împuţineze şi să-i scadă puterea. Toate trei îşi păstraseră frumuseţea, fiecare în felul ei, brodată cu semnele maturității. Pentru el însă rămăseseră fetele cu care se jucase pe plaiurile de la Arcidava şi de la Tibiscum, se revedea în anii frumoşi ai copilăriei.

— Te aşteptăm de mult, cu nerăbdare, Comosicus. Toate trei ne rugăm Marelui zeu pentru tine! îl primi Carpina. De cînd te-ai înapoiat, n-ai stat niciodată singur cu noi, să ne povesteşti din întîmplările trăite, să ne reamintim de anii cînd ne jucam şi alergam după fluturi.

— Aceeaşi dorință nutresc încă de cînd am pornit din Roma încoace. Marelui zeu mă rog şi eu pentru voi! Cînd vă privesc mai bine, ceva se răscoleşte în sufletul meu, fiecare din noi şi-a avut zbuciumul său.

— Haideți, să uităm pentru cîteva clipe că am ajuns la jumătatea vieții, să redevenim cu sufletele copiii de altădată, reluă Carpina. Adică să vorbim deschis, cu sinceritatea şi nevinovăția din acele vremuri. Ce faci tu, romanule, sclavule, gladiatorule, nu ştiu cum să-ți zic, tot mai ai de gînd să rătăceşti?

— Mai țineți minte cînd vă alergam pe plaiul de la Arcidava, vă prindeam şi vă trăgeam de codițe? Odată Serena supărată mi-a spus: „Motanule!" Probobil că în goana noastră o zgîriasem cumva prea tare.

— Eşti motan şi acuma... murmură Serena, şi pe fața ei se contura un zîmbet.

— Da, Serena, sînt, dar un motan bătrîn şi leneş... Dacă zeii ar avea putere şi ar vrea — lucru în care nu mai cred — i-aş ruga să-mi ia din spate toți anii pe care i-am trăit ca sclav şi ca gladiator. Am avut odată ca stăpîn un negustor care mă punea în fiecare zi să car marfă în prăvălie, iar cînd zorul era mare şi lume multă, mă lăsa să servesc şi eu clienții. Eram într-o cetate de pe țărmul Mării Propontida. Într-o zi am rămas singur, stăpînul fusese chemat de un arhonte, unul din cei ce conduceau cetatea. Stăteam pe un scaun şi gîndul îmi alerga departe, spre Dacia, spre voi, spre tot ce lăsasem aici. În liniştea ce mă înconjura, am auzit tîrşîit afară, apoi am văzut o bătrînică intrînd. Era neputincioasă, cu straiele rupte pe ea. Cu ochii plini de lacrimi, a întins mîna, mi-a cerut cu voce de plîns şi de rugăciune să o ajut cu ceva. Cum eram singur — nu-mi dau seama dacă din milă sau din ura ce o purtam stăpînului — i-am luat traista şi am umplut-o cu tot ce aveam mai bun de mîncare în prăvălie. Atunci s-a întîmplat un lucru, la care întotdeauna mă gîndesc ca la o minune: deodată bătrîna s-a schimbat, parcă nu mai era aşa de neputincioasă, privirea i-a devenit vie, ochii îi luceau arzători. „Tu, tinere, ai să treci prin multe încercări grele, dar din toate ai să scapi cu bine. Tîrziu, cînd vei fi un bărbat în puterea vîrstei, vei ajunge o mare căpetenie în țara ta. Ai acolo o ființă care în tot timpul se gîndeşte la tine. Tu nu ştii de asta, însă va veni vremea cînd vei afla-o. Îți vei regăsi liniştea după ce se va întîmpla o moarte năpraznică, iar tu vei deveni un mare luptător!" mi-a spus săltînd traista şi pornind spre uşă. Cele prezise de ea m-au ajutat, mai ales pe vremea cît am fost gladiator, mi-au dat putere să nu mă tem de moarte, apoi cu timpul am început să le dau uitării, n-am mai crezut în ele de cînd acolo la Roma am primit vestea că aceea ce mă urmărea cu gîndul fusese luată de Marele zeu...

Andra urmărea schimbările ce se produceau pe fața Serenei. Ascultîndu-l, încrederea ei în viitor sporise, îi crescuse speranța.

— Acum ai început să crezi din nou în cele prezise de acea bătrînă? îl întrebă Carpina.

— Nu mi-am făcut o preocupare din asta, am altceva mai bun de îndeplinit: încerc să-l ajut pe rege din toate puterile.

— Te potriveşti cu Serena... murmură Andra.

— Ce vrei să spui?! o întrebă mirat.

— Dar e uşor de văzut, Comosicus. Tu îl ajuți pe rege, iar Serena îşi îngrijeşte tatăl, îi uşurează povara bătrîneții. Fiecare din voi este un sprijin pentru el; vă completați unul pe altul, răspunse Andra, apoi se grăbi să adauge: nu va mai rămîne decît să fiți unul al altuia.

Momentul era creat. Carpina se grăbi să nu-l piardă:

— Andra, vreau să-ți arăt cîteva flori afară, în mica grădină dintre coloanele ce formează ceea ce constructorul ne-a spus că se numeşte peristil.

Ieşiră amîndouă grăbite. Comosicus înțelese că totul fusese pregătit spre a-l lăsa singur cu Serena. Trase scaunul şi se aşează alături de ea. Nu-l încerca nici un fel de tulburare, reflectase deseori asupra a ceea ce avea de făcut dacă vreodată vor rămîne singuri.

— Serena, a spus bine bătrîna aceea, e adevărat că cineva se gîndeşte tot timpul la mine?

— Da, nici nu vreau să ascund acest lucru...

— Ştiu, Andra mi-a spus totul. Tu ai avut întotdeauna un loc în sufletul meu, nu am uitat frumoşii ani ai copilăriei, cînd ne jucam împreună...

— Şi cînd trăia Ina?

— Da, chiar şi atunci, mă socoteam legat de tine printr-o prietenie duioasă.

— Eu rămăsesem legată altfel... Dar era ceva ce nu se putea...

— Serena, trebuie să privim lucrurile la rece, să nu ne lăsăm încîntați de iluzii. Eşti fiica regelui, iar eu lupt, îl ajut pe rege. Nu vreau să se creadă că fac asta cu prețul obținerii ca soție a fiicei sale. O fată de rege trebuie să aibă ca soț tot un rege, sau o căpetenie de-a unui popor vecin, de a cărei prietenie țara are nevoie. Sîntem cu toții într-o aşteptare plină de încordare. Stăpîn al Romei este acum Caesar, pe el nu ni-l putem face aliat, aşa cum se reuşise cu Pompeius. Ne temem ca legiunile romane să nu fie îndreptate

spre Dunaris. Vreau să fiu în slujba regelui, ca oricare dac care îşi iubeşte ţara mai presus de orice.

— Te înţeleg, Comosicus! Tu rămîi pentru mine acelaşi, te voi purta în suflet ca şi pînă acum, fără nici o speranţă...

— Nu trebuie să priveşti aşa lucrurile, eu te preţuiesc mult, Serena! Poate că va veni o vreme cînd te vei convinge că în inima mea şi-a făcut loc o caldă şi potolită dragoste pentru tine. Se cade să avem răbdare, viitorul ne va povăţui ce trebuie să facem. Numai Marele zeu cunoaşte destinul nostru...

— Da, mă voi stăpîni, ca şi pînă acum... murmură ea cu ochii umezi de lacrimi. Vrei să mergem şi noi după ele, să vedem florile? Acum sînt mult mai liniştită. Ştii totul...

5

Şedeau toţi trei în jurul mesei din cerdacul cetăţii Rasidava, dată de rege lui Rundacis încă înainte de sfîrşitul luptelor care au dus la întemeierea Daciei Mari, după ce îl judecase pe tarabostele Burrennus şi-l făcuse sclav. El, Rundacis, ţinuse mult să-i aibă cîteva zile ca oaspeţi pe Comosicus şi Carpio. Începuse să se închege între ei o strînsă legătură sufletească, simţeau că au ceva comun care îi unea: toţi erau ataşaţi regelui, îl iubeau, se arătau supuşi, gata în orice moment să-şi sacrifice viaţa pentru el şi pentru ţară. Fiecare cunoscuse în felul său suferinţa şi revolta, fiecare nutrea dorinţa de a ajuta cît mai mult pe cei umili şi obidiţi. Comosicus rămăsese cu o astfel de pornire încă de cînd trăise viaţa de sclav şi de gladiator. Carpio nu putea să uite lipsurile în care trăise în copilărie, cînd tatăl său, comatul, muncea pe moşia tarabostelui din primăvară pînă toamna şi nu primea bucate nici atît cît să-şi ţină familia, îşi duceau viaţa mai mult înfometaţi. Cît priveşte pe Rundacis, fostul sclav, necunoscîndu-şi tatăl, nici mama, îşi concentrase toată dragostea asupra părinţilor soţiei. Luase nevastă pe fata unui comate, alături de care muncise pe şantierul de la Sarmizegetusa, şi-l adusese cu întreaga familie la Rasidava, după ce primise cetatea de la rege. Cum el se ocupa mai mult de oaste — rămăsese căpetenia unui pîlc de călăreţi — lăsase pe comatul socru să se ocupe de treburile cetăţii. Acesta nu avusese cum să vadă altfel lucrurile, decît tot ca un comate, împărţise fiecărei familii din satele ce aparţineau de moşie atîta pămînt cît putea să muncească,

lăsînd la voia lor să dea din bucate numai atît cît credeau că le prisosea. Din primul an oamenii dovediseră atît suflet cît şi cinste, aduseseră la cetate jumătate din cîte recoltaseră, pentru că aşa credeau ei că era drept. Ştiau dealtfel că tarabostele avea datoria să dea hrană, veşminte şi arme pentru oaste, să trimită ceva pe Kogaion pentru cultul lui Zamolxis şi să păstreze rezerve pentru zile grele de război. Ce se făcuse la Rasidava nu se aflase în altă parte, nu ştia nici regele, Rundacis se temea că va întîmpina opunerea taraboştilor şi-l va obliga să se poarte cu comatii la fel ca ei. La fel procedase şi Carpio, îşi adusese întreaga familie — tatăl, mama, fraţii şi surorile — la Carsidava, înălţase o casă bună la marginea satului de sub cetate, alături de ateliere şi saivane, şi o lăsase să gospodărească moşia, fără să iasă însă din cuvîntul tarabostelui Oroles. Andra îi respecta mult părinţii, cobora deseori la ei şi rămînea acolo ziua întreagă. Astfel, dintre ei trei, Comosicus nu se vedea prea strîns legat de ceva, rămăsese cu totul în slujba regelui, nu dorea nici cetate, nici moşie.

Stăteau în jurul mesei cu ulcelele de vin în faţă. Toamna începuse de mult, copacii îşi pierduseră o parte din podoabă. Pădurea de pe povîrnişul din apropierea cetăţii era un covor de pete verzi, galbene şi brune, ce se schimbau de la o zi la alta. Departe, spre crestele munţilor, se întindea o pîclă ce se înălţa din văi. Tăceau. Fiecare povestise cîte ceva din viaţă, întîmplări legate mai ales de suferinţe, de răutatea unor oameni. în sufletul fiecăruia stăruia o umbră de îngrijorare, viitorul nu se contura prea limpede, mai ales după ce Pompeius fusese înfrînt de Caesar.

— Ce te frămîntă, Comosicus? întrebă Rundacis. Parcă ai vrea să vorbeşti şi te stăpîneşti. Crezi că se petrece ceva la Sarmizegetusa?

— Numai Marele zeu poate să ştie prin ce ne va fi dat să trecem. Pe la sfîrşitul verii, trimis de rege, am făcut o călătorie lungă, am trecut pe la fiecare căpetenie de ţinut. Ce am văzut la Scorilo mi-a plăcut, este un bun conducător, aduce la îndeplinire tot ce i se cere, nu iese din cuvîntul regelui. Ceilalţi: Cotiso, Zyraxes, Rholes şi-au luat cam multă libertate, se simt departe de Sarmizegetusa, se poartă ca nişte regi ai ţinuturilor lor. M-am întrebat de ce fac ei astfel şi mi-am dat, după îndelungă chibzuială, un răspuns: îi ştiu pe rege şi pe Marele preot ajunşi la bătrîneţe, porniţi pe panta neputinţei. Umblînd prin ţară de la o căpetenie la alta, m-am oprit pentru popas pe la cetăţile unor tarabosti. Şi la aceştia am văzut că se tem mai puţin de rege. În drumul meu am trecut prin sate, am văzut cum trăiesc comatii, aceia care au luptat pentru înfăptuirea Daciei Mari, cît de

sărăcăcioase sînt colibele lor, în ce mari lipsuri se zbat. Şi totuşi avem o țară bogată, negustorii din cetățile pontice cumpără multe lucruri de aici. La noi se găseşte fier, aur, sare, miere, ceară, blănuri, lemne şi cîte altele, aici sînt...

— Da, Comosicus, avem şi vindem, străinii ne socotesc bogați, însă cei ce vînd sînt tarabostii şi capnoboții care au în grijă moşiile cultului lui Zamolxis, îl întrerupse Rundacis. Ceilalți, comatii, muncesc şi suferă, ei nu stăpînesc nimic.

— Vedeți voi, toate astea mă frămîntă greu, reluă Comosicus. Ca sclav am trăit în multe cetăți, am avut numeroşi stăpîni, iar ca libert am stat timp îndelungat la Roma, ascultînd de cuvîntul regelui. Am cunoscut acolo patricieni, magistrați şi senatori, oameni bogați, cu ferme întinse, frumoase, bine cultivate, folosind sclavi. Restul populației — plebeii — se bucură de oarecari drepturi şi libertate, îşi are fiecare o bucată de pămînt pe care o munceşte, din care trăieşte. Dintre plebei unii se fac meşteşugari sau negustori, ajung să cîştige bine. Am văzut acolo mulți liberți care s-au apucat de afaceri bănoase, s-au îmbogățit repede. Ce poate să facă la noi comatul? Nimic. În afară de ceea ce i se porunceşte de taraboste, nu are voie nici să părăsească moşia, să se mute în altă parte. Tu cum ți-ai luat părinții, Carpio? Dar tu socrii, Rundacis? S-au învoit tarabostii lor să-i lase să plece?

— Nu, au ascultat de cuvîntul regelui, răspunseră amîndoi.

— Pentru mine, viața unui comate dac este pe jumătate sclavie, continuă Comosicus. Ceva trebuie făcut. I-am spus regelui, iar el mi-a răspuns că asta este datina. Fiind bătrîn, e greu să se învoiască la o schimbare nouă. Noi trebuie să chibzuim şi să mai vorbim despre aceste lucruri. Mă încred în voi, Carpio şi Rundacis, îmi descarc sufletul: dacă nu ar fi pericolul legiunilor romane, primejdie ce mi se pare destul de apropiată, eu unul aş deveni capul unei răscoale. I-aş ridica la luptă pe comati împotriva taraboştilor. Ştiu că asta l-ar supăra pe rege, dar dacă altfel nu se poate, ar fi singura cale, s-ar lua cîte o parte din fiecare moşie şi s-ar împărți celor din sate. Voi ce credeți, aş putea strînge mulți oameni hotărîți să pornească alături de mine?

Rundacis se grăbi să răspundă:

— Socrul meu îşi aduce aminte deseori de viața pe care a dus-o la tarabostele de la care l-am luat, nu vorbeşte niciodată despre el fără să-l înjure şi să-l blesteme. La fel e strînsă obidă în sufletul oricărui comate, dar

asta nu înseamnă că ar fi şi gata să pornească o răscoală. Ei cred că aşa a lăsat Marele zeu, aşa e datina, asta s-a moştenit din bătrîni. Dar mai presus de toate se tem, mulți sînt îngroziți de cruzimile taraboştilor şi de răzbunarea preoților. Cine este luat şi dus pe Kogaion i se pierde urma pentru totdeauna. Gărzi din oastea preoților cutreieră nestingherite satele, căutîndu-i pe cei ce s-au îndepărtat de credința Marelui zeu, sau care duşmănesc tagma preoțească. Capnoboții sînt spaima comatilor. Dar nu ți-am răspuns la întrebare, m-am luat cu vorba, spunîndu-ți fapte de care nu se poate să nu fi aflat, deşi ai trăit atît de mulți ani printre străini. Ştii cînd vor porni comatii la răscoală? Cînd vor avea căpetenii în care să se încreadă. Eu aş putea să-i fac să mă urmeze pe mulți de pe moşia cetății Rasidava, să fie un fel de căpetenii, să meargă prin satele altor taraboşti şi să îndemne oamenii la luptă. Dar nu văd ce ar fi de făcut mai departe... Să se înfrunte cu oastea regelui?

— Nu, să se alăture oastei lui!

— Dar regele va fi de partea taraboştilor!... Şi apoi să nu uităm un lucru, toți trei sîntem căpetenii în armata dacă. Îl vom părăsi pe rege tocmai noi, oamenii lui de încredere? Vezi tu, Comosicus, treaba asta s-ar putea să iasă destul de încurcată. Țara trebuie să fie strîns unită, mai ales acum cînd deasupra ei apasă pericolul pornirii spre Dunaris a legiunilor romane.

— Să vedem, poate vom găsi o cale... murmură Comosicus. Sper că viitorul ne va arăta calea de urmat. Acum nu este vorba de grăbit desfăşurarea faptelor, ci numai de o pregătire a lor.

Rundacis se săltă de pe scaun şi se repezi să deschidă uşa. Pe scară urca cineva. Înăuntru intră un bătrînel, mic de statură şi iute în mişcări.

— Marele zeu să vă dea tot ce doriți! salută el.

— Este tata-socru, lămuri Rundacis. V-am spus, el este ca şi stăpîn al moşiei cetății Rasidava. Oamenii au început să uite cum trăiau pe vremea lui Burrennus.

— Am aflat că sînteți aici şi am venit să vă văd, se porni bătrînul aşezîndu-se pe un scaun. Am auzit şi eu că sînteți căpetenii de încredere ale regelui; mai ales tu, Comosicus. Pe tine nu te-am văzut, Carpio a mai fost pe aici. Nu te grăbi cu ulcica, feciorule, spuse lui Rundacis, ştii că am obiceiurile mele, nu gust vinul decît spre seară, cînd mă liniştesc cu treburile. Mă uit la voi şi îmi vine să rîd. V-ați împrietenit bine, sînteți bărbați în toată puterea, îmi place cum arătați aşa laolaltă: un fecior de taraboste, un fecior de comate şi unul care a fost sclav.

— Rundacis ne-a spus că oamenii au început să uite cum trăiau pe vremea lui Burrennus, vrei să ne destăinui cum ai făcut?

— Asta n-a fost greu, totul e să ai suflet. Am lăsat pe fiecare să ia pămînt atîta cît poate să muncească, iar cetății să-i dea cît crede el că îi prisoseşte. Şi să ştiți că oamenii dau din toată inima. Dar şi eu sînt toată vremea printre ei, cu un sfat, cu o vorbă bună, cu o glumă, încît am ajuns să-l cunosc bine pe fiecare. Pe cei mai neputincioşi i-am luat la saivane, i-am pus să păzească turmele. De asta s-a şi întins vestea despre cele ce se petrec la Rasidava. Uite, să vă spun o taină, continuă bătrînul trecîndu-şi degetele printre şuvițele din barbă, este ceva de care nu i-am spus nici feciorului, lui Rundacis. Primesc pe moşia Rasidavei pe cei ce fug din altă parte, îi aşez în locuri mai ferite, aproape de păduri, îi las să-şi înjghebeze o colibă şi le dau pămînt de muncă. Unde tarabostele şi ciracii lui sînt răi, oamenii nu pot să mai îndure şi fug. Pe cei ce-i prind îi pun în lanțuri. Unul a venit cu femeia şi cu fetele, are două, numai ca să-şi scape copilele de poftele feciorului tarabostelui. Spunea că era un depravat care nu făcea altceva decît să pună mîna pe fiicele şi muierile comatilor. Am aici cîțiva care s-au bătut cu străjeri din garda cetății lor, pentru că veniseră să le ia aproape toată munca de peste vară. Stau deseori de vorbă cu ei, cînd îi priveşti vezi că toți sînt adevărați luptători.

— Dar dacă fugarii sînt sclavi, ce faci? întrebă Comosicus, a cărui însuflețire creştea pe măsură ce îl asculta.

— Îi primesc şi pe ei, că sînt tot oameni. Celor de sînge dac le dau un loc de muncă, îi las liberi alături de comati, iar pe cei proveniți sclavi din captivii luați în lupte îi bag printre sclavii noştri. Am cîțiva buni meşteşugari, mai ales făurari, lucrează în atelierul pentru pregătirea armelor. Dar m-am luat cu vorba, vă las, plec, că am treabă. Asta am vrut, să te văd pe tine, Comosicus. Voi sînteți bărbați în putere, la voi e speranța să-l ajutați pe rege. El trebuie să fie tot aşa bătrîn ca şi mine, are nevoie de căpetenii tinere în jurul său. Mă voi ruga Marelui zeu pentru sănătatea voastră! încheie bătrînul săltîndu-se de pe scaun şi pornind spre uşă.

Un timp în cerdac se întinse liniştea. Se priveau unul pe altul, sorbind vin din ulcele la răstimpuri, fiecare frămîntîndu-şi gîndurile.

— Da, am găsit! rupse tăcerea Comosicus. Bătrînul parcă a fost trimis de Marele zeu să ne lumineze mințile. Rundacis, vom face în taină din cetatea Rasidava locul unde vom strînge şi pregăti cetele noastre de luptă, din care vor face parte comati şi sclavi. Dacă vreodată tarabostii se vor

ridica împotriva regelui, sărim cu cetele noastre, iar de nu, le vom alătura oastei țării. Nu prea văd acum ce ar trebui să facem, dar timpul ne va ajuta. Să ne legăm prin jurămînt că scopul luptei noastre va fi acesta: tarabostii să dea pămînt comatilor de pe moşiile lor, sclavii de sînge dac să devină oameni liberi, ca şi comatii, iar noi trei să fim ca un zid de apărare în jurul regelui. Tu, Rundacis, să alegi oameni de încredere şi să-i trimiți prin țară, să dea sfoară în taină ca toți cei ce vor să lupte pentru a-şi făuri o viață mai bună să pornească pe căi ocolite, ascunşi prin păduri şi văi, să se adune la Rasidava. Şi, tot aici, să grăbeşti făurirea de arme.

6

Iarna fusese grea, cu geruri aspre şi zăpadă multă. Pe timpul cît omătul gros acoperise cîmpiile şi drumurile, în întreaga țară nu se mai văzuse mişcare, totul arătase pustiu, numai fumurile ce se ridicau domoale din hogeacuri fuseseră singurele semne ce arătau că prin sate viața îşi urma cursul. Venise apoi primăvara timpurie, cu căldură multă, grăbind răsărirea florilor, creşterea ierbii şi înverzirea pădurilor. Pretutindeni pe moşiile taraboştilor, comatii erau scoşi la muncă. La Sarmizegetusa şi pe Kogaion soseau şi porneau trimişi spre toate ținuturile țării, regele şi marele preot se îngrijeau de pregătirea şi întărirea oastei, aşteptînd veşti despre mişcările legiunilor lui Caesar. Dar tot o dată cu venirea primăverii începură să huruie şi carele negustorilor porniți din cetățile pontice.

Era o zi frumoasă. Marele preot se plimba în jurul marelui sanctuar, sorbind cu nesaț aerul proaspăt, răcoros. Soarele se ridicase către vremea prînzului. Se gîndea la multe, era îngrijorat ca şi regele, se zbătuseră să întemeieze Dacia Mare, avuseseră cîțiva ani de linişte, apoi le pătrunsese în suflete teama de Roma. Se opri din mers cînd îl văzu pe capnobotul Rogus, căpetenia gărzii sale, urcînd pe drumul ce ieşea din cetate, însoțit de un străin care, după veşminte, părea a fi un preot de la vreunul din marile temple de prin țările dinspre miazăzi, vizitate în călătoriile sale din tinerețe.

— Mă rog Marelui zeu pentru sănătatea ta, mare preot! rosti capnobotul, aplecîndu-se cu cucernicie. La noi a venit acest om cititor în stele, care ştie să prezică viitorul, spune că se numeşte Astydamas.

— Mă rog şi eu lui Iupiter pentru tine, Mare preot! se grăbi să salute noul venit. Sînt preot la Marele templu al lui Iupiter din Caria, țară dincolo

de Marea Propontida, care se găseşte acum sub stăpînirea Romei. Am umblat pe la multe popoare, cunosc înțelepciunea şi puterea credinței multora din cei ce se roagă altor zei, dar mai presus de toate am învățat să citesc în stele. Tot ce se întîmplă, în bine sau în rău, este arătat de locul pe care îl ocupă anumiți aştri pe cer. Din mişcările lor pot să-mi dau seama de mărimea anilor şi a lunilor, de scurgerea timpului şi de măsurarea lui.

Marele preot îl asculta cercetîndu-l. Era trecut de jumătatea vîrstei, avea fața prelungă, slabă, puternic bronzată, în barba rară luceau fire albe, iar trupul era uşor adus de spate, semn că umblase mult, numai ochii îi erau vii, avea o privire pătrunzătoare. Vedea binevenită sosirea lui, de mult se gîndea să facă o verificare amănunțită a calendarului dac, însemnat prin blocuri pătrate de piatră înfipte în pămînt, aşezate după anumite reguli într-un cerc, fiecare în legătură cu poziția soarelui pe cer. Întreagă acea ingenioasă măsurătoare a timpului se afla înăuntrul marelui sanctuar.

— Mă rog şi eu lui Zamolxis pentru tine! rosti cu ton de bună primire. Nu înțeleg cum de ai ajuns să rătăceşti tocmai prin Dacia?!

— Am venit fiindcă vreau să cunosc bine cultul lui Zamolxis, să aflu ce ştiți voi să citiți în mersul stelelor, în semnele pe care ele le fac în orice moment una față de alta şi toate privite împreună. După cele ce cunosc eu, am să încerc să prezic viitorul poporului dac. Este o veche dorință a mea: să învăț şi ceva de la daci. Dar, în afară de asta, am venit şi pentru că am fost trimis. Ți-am adus un pergament din partea Marelui pontif al Marelui templu al lui Iupiter de la Roma. Ştiu că Marii preoți de pretutindeni se țin în strînsă legătură, de multe ori se ajută între ei.

— Noi avem bune relații cu Marele templu de la Delfi, iar prin el cu celelalte. Dar ia să văd pergamentul adus, sînt curios să aflu, ce a putut să-mi scrie Marele pontif de la Roma?

Astydamas îşi desfăcu mantia de preot şi trase din sîn un sul de pînză, îl desfăşură şi îi întinse pergamentul. Marele preot începu să citească în şoaptă:

„Marele preot al templului lui Iupiter,
Marele pontif al Romei,
către
Marele preot al lui Zamolxis,
Marele pontif al Daciei.
Sănătate!

Din grija şi din mila pentru oameni, mă rog în fiecare zi lui Iupiter, spre a face ca pretutindeni să se întindă belşugul, bucuria şi pacea. Ştiu că regele vostru de mulți ani a strîns întregul neam al dacilor între hotarele unei singure țări. De curînd, tot gîndindu-mă la vrednicul şi viteazul vostru popor, am avut o revelație care mi-a umplut sufletul de credință şi cucernicie: Marele Iupiter şi Marele Zamolxis sînt frați. De atunci, de cîte ori intru în templu tot mai mult se întăreşte în mine această convingere, parcă îl aud pe zeu şoptindu-mi că el şi Zamolxis sînt frați. Asta m-a făcut să mă întreb: dacă mai marii zeilor sînt frați, nu trebuie ca romanii şi dacii să se poarte unii față de alții ca nişte frați?

Aici la Roma sînt multe frămîntări, stăpîn al imperiului îl avem pe Caesar. Este un om nepotolit, pornit pe cuceriri. Voi, dacii, să nu vă temeți, mă aveți pe mine, nu voi lăsa ca legiunile romane să se îndrepte spre Dacia. Marele pontif poate să facă în aşa fel încît zeii să nu se arate, prin Marea jertfă, binevoitori față de o expediție spre Danubius. Să spui acest lucru şi regelui. Îl trimit la voi pe Astydamas, preot cititor în stele, om învățat şi mult umblat, care va sta acolo atîta timp cît vei socoti că ai nevoie de ajutorul meu. De acum înainte noi doi, Marii pontifi ai Romei şi ai Daciei, să ținem o strînsă legătură, să ne ajutăm din toată puterea unul pe altul. Să ai încredere în Astydamas, să-mi trimiți prin el orice veste, să-mi ceri orice ajutor. Să ştii că şi eu sînt împotriva lui Caesar, mă zbat ca prin mijlocirea Senatului şi a patricienilor să-i luăm puterea, să-l alungăm din fruntea legiunilor.

Fie ca Marele Iupiter şi Marele Zamolxis să aducă şi să mențină pentru totdeauna înfrățirea romanilor cu dacii! Pentru tine, Mare preot, mă voi ruga în fiecare zi lui Iupiter să-ți dea sănătate şi viață lungă!"

După ce sfîrşi de citit pergamentul, Marele preot rămase un timp nemişcat, cu pergamentul în mînă, privind în jos. Era tot numai frămîntare.

— Bine, Astydamas, vom vedea... murmură, săltînd spre el privirea. Gestul Marelui pontif al Romei mi se pare prea frumos, dacă se va dovedi şi adevărat. La noi eşti binevenit. Ai venit numai singur?

— Mai am doi însoțitori. Prin ei voi trimite şi primi veşti de la Roma. Marele preot al lui Iupiter vrea să facă o faptă bună pentru daci. După ce va fi doborît Caesar, se va ajunge la o strînsă prietenie între Roma şi Sarmizegetusa.

— Capnobot Rogus, îi duci pe toți în încăperile pentru oaspeți şi îi laşi să se odihnească. Noi vom avea mai mult de vorbit, Astydamas, în zilele ce urmează, apoi te voi duce la rege. Acum este plecat din cetate.

După o săptămînă, Marele preot intră la rege însoțit de oaspete. Îl găsi stînd de vorbă cu Comosicus şi cu tarabostele Oroles.

— Mă rog Marelui zeu pentru voi! salută, apoi îl prezentă pe Astydamas, lăudînd cunoştințele lui de cititor în stele şi prezicător al viitorului, vorbi despre rostul trimiterii sale în Dacia şi arătă pergamentul adus de la Roma.

— Mărite rege, îți aduc binecuvîntarea Marelui preot al lui Iupiter, Marele pontif al Romei! se grăbi oaspetele. El a pus în pergament ce gînduri nutreşte pentru tine şi pentru Dacia.

— Vezi tu, Comosicus, ce scrie, spune-mi de-a dreptul în limba noastră.

Pe măsură ce îl asculta, pe fața regelui se succedau lumini şi umbre. Tot ce auzea îl uimea, îl îngrijora şi îl bucura. Îl îngrijora faptul că pentru Roma, Dacia devenise o preocupare, şi îl bucura speranța că acolo se găsea un om cu o puternică influență asupra Senatului, care se oferea să le dea ajutor.

— Care este părerea ta, Deceneu? îl întrebă pe marele preot, după ce Comosicus tăcu.

— Ți-am spus de mult ce cred despre zei, Mărite rege. Dacă vestea se va dovedi adevărată, ar fi să credem într-o înțelegere între Zamolxis şi Iupiter... Nu ştie nimeni ce se petrece în lumea zeilor, numai ne închipuim...

— Dar ştim, Mărite rege! sări Astydamas. Acest lucru îl aflăm din stele. De cînd am sosit, am cercetat semnele de pe cer şi am aflat viitorul pentru tine şi pentru Dacia. Tu vei trăi mulți ani, vei avea o bătrînețe fericită, iar țara ta va deveni tot mai bogată şi mai puternică. Va veni o vreme cînd stăpînii Romei vor căuta pe toate căile prietenia cu regele Daciei. Tot ce se întîmplă se vede din stele. Eu i-am prezis Marelui pontif al Romei că legiunile lui Pompeius vor fi zdrobite, că el va căuta să scape în Egipt, iar acolo va fi omorît, lucru ce s-a petrecut întocmai.

— Dar pentru Caesar ce spun stelele? întrebă regele cu însuflețită speranță.

— Puterea lui va fi de scurtă durată, Senatul îl va alunga. El este omul plebeilor, patricienii nu se vor lăsa înfrînți. Pentru Caesar stelele nu-mi arată ceva limpede, aştept ca ele să-şi mai schimbe locul pe cer.

— Dacă mă vei ajuta, Astydamas, te voi încărca cu daruri!

— Pe mine mă ajută, interveni marele preot. Am început să verific cu el calendarul nostru din Marele sanctuar. Pînă acum s-a arătat uimit de rigoarea cu care noi măsurăm timpul, mărimea anilor şi lunilor, precum şi de notarea trecutului în scriptele noastre.

— Aşadar, Marele pontif al Romei s-a hotărît să ne ajute... murmură regele, mişcîndu-se tulburat pe scaun. Tu ce crezi, Astydamas, pentru ce face el asta?

— Mărite rege, am umblat mult şi cunosc multe. Am fost pe la toate Marile temple din Grecia, Egipt şi din alte părți, am stat de vorbă cu mulți Mari preoți. Convingerea mea e că ei se unesc spre a deveni mai tari. Va veni o vreme cînd imperiul fără sfîrşit al Romei se va destramă ca putere politică şi va trece sub conducerea Marilor preoți. Atunci şi credințele în zei se vor uni, vor deveni o singură religie. Lucrul ăsta a şi început să se vadă, Mărite rege şi Mare preot, popoarele adoptă zei unele de la altele, le fac temple şi se roagă lor. Este vorba de noroadele care au căzut sub stăpînirea Romei.

Comosicus asculta împietrit. Numeroşii ani trăiți la Roma îl ajutaseră nu numai să înțeleagă, ci să şi simtă în adînc modul de viață, concepția despre lume, sensurile politicii romane. Se îndoia de bunele intenții ale marelui pontif, oscila în convingere, ştia că patricienii îl urau pe Caesar, care se ridicase prin plebei, iar acesta — marele pontif — nu putea fi decît de partea patricienilor. Îl fulgeră gîndul că la Roma se pregătea o mare răscoală împotriva lui Caesar şi se urmărea ca la nevoie să folosească ajutorul dacilor. În acest caz, trimiterea lui Astydamas o găsea explicabilă, marele pontif nu avea de unde să ştie de înțelegerea dintre regele dac şi senatorul Cornelius Laberius, legătură ce se făcuse prin intermediul său şi al negustorului Hortensius Maximus. Se ridică, ceru voie regelui să se retragă şi ieşi. Afară totul arăta vesel în lumina zilei de primăvară. Trase cu putere aer în piept, ca pentru a se uşura şi linişti, apoi porni pe drumul ce cobora către ieşirea din cetate. Pe văile din jur erau presărate construcții de diferite mărimi: locuințe, ateliere, prăvălii, taberne, magazii şi tot felul de dughene pe la colțuri de ulițe. Cu vremea, Sarmizegetusa nu mai era doar cetatea aşezată la înălțime, ci întreaga mulțime a caselor din jur. Se în-jghebase o aşezare ce se mărea neîncetat, dar care nu avea poziție de dezvoltare pe o întindere mare, ca o urbe romană. Comosicus se îndrepta spre atelierul făurarului Diurpanneus, din apropierea topitoriei de fier a lui Arigio. Pe gerul aspru din timpul iernii se dusese de multe ori acolo, stătuseră de vorbă la căldura focului de pe vatra mare pe care încălzea pînă la roşu fierul, apoi îl fasona pe nicovală. În atelier, sclavii-calfe suflau de zor cu foalele şi băteau cu ciocanele de răsunau pînă departe.

— Marele zeu te-a adus, Comosicus, îl primi făurarul. Tocmai vorbeam cu ei despre tine.

— Poate că el, Marele zeu, m-a făcut să mă gîndesc la voi, să-mi îndrept paşii încoace. E bine că îi găsesc aici pe Dades şi pe Brodus. De Dades am nevoie să mă ajute, iar de Brodus să-mi dea un sfat. Pe unde am rătăcit prin străini, am văzut că olarii sînt oameni înțelepți. Poate că lucrînd la roată şi modelînd lutul, mintea lor aleargă nestingherită, filozofează neîncetat.

— Asta înseamnă că ai să ne spui o veste nouă, s-a mai întîmplat ceva, îl întrebă Diurpanneus.

— Da, ceva care mă face să mă frămînt mult, răspunse, apoi povesti tot ce aflase în legătură cu venirea lui Astydamas. Regele s-a bucurat, continuă el, este convins că cei ce au fost de partea lui Pompeius, adică patricienii, au nevoie de ajutorul său. Eu aranjasem altfel lucrurile acolo...

— Şi dacă nu o fi aşa, ce crezi că s-ar putea întîmpla? se grăbi Dades.

— Nu ştiu, nu pot să-mi dau seama. Cînd eram în sclavie am trăit un timp în preajma unui bătrîn sclav, care prinsese din viață multă înțelepciune, era un adevărat filozof. El mi-a spus că în Marii preoți nu trebuie să se încreadă popoarele, că ei urmăresc unele scopuri ascunse. Dacă acel bătrîn a avut dreptate, mă întreb: ce vrea să facă Marele pontif al Romei?

Olarul Brodus clatină capul, semn că nu era de aceeaşi părere, vorbind totodată:

— Nu ştiu cum vor fi Marii preoți ai altor popoare, însă eu unul mă încred în Deceneu, n-am nici o umbră de îndoială. El întotdeauna a fost alături de rege. Lucrînd la roata mea de olar, m-am gîndit deseori la zei şi duhuri, la viață şi moarte, la bine şi rău, la noroc şi destin, dar n-am reuşit să-mi lămuresc nimic despre soarta oamenilor. Pretutindeni cei bogați — taraboşti sau patricieni, puțini la număr — stăpînesc totul şi trăiesc din sudoarea celor mulți. Acest lucru nu-l văd zeii? Nici Marii preoți? Comosicus ne-a spus de mai multe ori că ceea ce a văzut prin țară nu l-a bucurat, ci l-a îngrijorat; tarabostii au început să se arate tot mai puțin supuşi față de rege. Pe de altă parte, vine şi ne vorbeşte de pericolul legiunilor romane. Şi am mai prins de la el ceva: ne-a dat de înțeles că dacă regele va fi în pericol, el se va face cap de răscoală, va ridica poporul, adică pe comati şi pe meşteşugari, şi va lupta împotriva celor ce se vor dovedi duşmani, adică a taraboştilor.

— Ai spus bine, Brodus! Ai adus vorba tocmai acolo unde aş fi vrut eu să ajung. Pînă se lămuresc lucrurile, este bine să ne pregătim. Să zicem că eu aş deveni căpetenia unei răscoale, va întreb: m-ați urma?

— Dacă vei lupta pentru dreptate, vom fi alături de tine! răspunse Diurpanneus.

— Atunci uite ce trebuie să faceți: tu, Diurpanneus, să făureşti în taină cît mai multe arme şi să le păstrezi la loc ferit, iar tu, Dades, să-i dai făurarului tot ce este de lemn pentru armele sale.

— Şi de mine nu ai nevoie? sări olarul.

— Tu, Brodus, ştii să vorbeşti frumos, să-i faci pe oameni să te asculte. Tu să convingi pe cît mai mulți meşteşugari să mă urmeze, cînd va veni vremea. Dar să nu uitați un lucru: totul să se facă în taină. Dacă treburile ies bine, poate că nu se va întîmpla nimic, ne vom linişti ca şi cum nimic nu fusese pregătit. Acum vă las. Marele zeu să vă călăuzească gîndurile şi faptele!

CAPITOLUL VI
DISCORDIA SAPĂ RĂDĂCINI ADÎNCI

1

Diurpanneus, Dades şi Brodus aveau cum să împrăştie, în taină, prin țară, cuvîntul lui Comosicus, îndemnul ca fiecare comate hotărît să lupte pentru pămînt şi dreptate să-şi pregătească arme pentru răscoală, iar cei prea asupriți de taraboşti să se tragă către cetatea Rasidava, unde vor primi un loc pe care să-şi facă un adăpost şi să muncească, pînă se vor limpezi lucrurile. Făurarul, dulgherul şi olarul porneau deseori de la Sarmizegetusa, cu carele încărcate de marfă lucrată în ateliere, către cetățile şi satele unde ştiau că se țineau bîlciuri în fiecare an la anumite zile mari, aveau cunoscuți pretutindeni, puteau vorbi fără teamă față de ei, convingîndu-i să ducă vestea mai departe, să împrăştie îndemnul tot în taină. Cînd mai rămînea ceva nevîndut la bîlci, pornea fiecare prin sate, făcînd diferite ocoluri, pînă golea carul, apoi se întorcea acasă. Se puteau opri mai multă vreme într-un sat, fără să dea nimic de bănuit străjilor tarabostelui stăpîn al moşiei. Şi de la Rasidava plecau comati să întindă vestea, prefacîndu-se în trecere prin sate, oprindu-se mai mult pe la stîne sau pe la case răzlețe. Primăvara încă nu se sfîrşise cînd în Dacia începuse un fel de fierbere, o frămîntare ce cuprindea sat cu sat, ajungînd tot mai departe, totul desfăşurîndu-se într-o linişte bine stăpînită, fiecare aşteptînd cu arzătoare nerăbdare începerea răscoalei.

Brodus — olarul — fusese la bîlciul de la Germisara, care se ținea în fiecare an la începutul lunii mai. Plecase cu două care încărcate cu vase de tot felul: oale, străchini, tipsii, pîrnăi, ceşti, căni, opaițe, figurine închipuind zei sau alte duhuri şi multe alte mărunțişuri. Unul din care îl golise cu totul şi-l pornise către casă, iar el cu celălalt o apucase într-un ocol prin sate, pentru a vinde vasele rămase. Cine putea să ştie dacă în adevăr el nu reuşise să-şi desfacă toată marfa în bîlci, şi nu oprise anume o parte, spre a

avea cu ce să-şi facă drum prin țară? De fapt adevărul acesta era. Guralivul şi înțeleptul olar se zbătea cu îndîrjire să întindă cuvîntul lui Comosicus, să convingă pe cîți mai mulți comati să se pregătească de răscoală împotriva taraboştilor. Tot umblînd din sat în sat ajunse să treacă şi peste moşia tarabostelui Rundacitulp, prin apropierea cetății Singidava. Opri carul la poalele dealului, la o răscruce a drumului, locul unde casele comatilor erau mai dese, trase dincolo de şanț, bătători pămîntul şi începu să aşeze vasele pe feluri şi mărimi, formînd mai multe linii frumoase. În jurul lui lumea se grăbi să se strîngă — bărbați, femei şi copii — unii dornici să cumpere, alții curioşi să vadă ce adusese. Era spre seară, oamenii abia se înapoiaseră de la munca din cîmp. Femeile căutau să aleagă întîi cu privirea, după forma, culoarea şi florile vasului, apoi îl săltau, îl cercetau rotindu-l cu mîinile, îl băteau lovindu-l cu cotul degetului mijlociu şi ascultau sunetul, pentru a se convinge că nu era dogit, apoi întrebau de preț. În jurul său bărbații vorbeau, glumeau şi îşi îndemnau nevestele. Brodus era însoțit de o calfă, un flăcău ai cărui ochi se roteau mai mult după fete, fără să scape din vedere ce făceau cumpărătoarele. Dealtfel mai mult el se tocmea şi vindea, văzuse că meşterul se trăsese de o parte şi intrase în vorbă cu cîțiva oameni.

— Are moşie bună cetatea Singidava? întrebă el, trecîndu-şi privirea pe fețele lor. Dacă nu mă înşală ținerea de minte, stăpîn este tarabostele Rundacitulp.

— Moşia e cum nu se poate mai bună, iar stăpînul cum nu se poate mai rău, răspunse un bătrînel, cu fața zîmbitoare, parcă pornit pe glumă.

Brodus începu să rîdă:

— Un astfel de răspuns am mai primit undeva, decît că acela a adăugat: „E rău şi lacom ca un taraboste”.

— Şi ce, n-a zis bine? sări bătrînelul.

— Eu cred că un taraboste este bun sau rău după cum sînt şi oamenii de pe moşia lui.

— Ce vorbeşti tu, olarule?! Păi, să fii aici, să înduri alături de noi şi pe urmă să te aud ce zici. Orice ai face, el nu este niciodată mulțumit. Uită-te la noi, nu vezi cum curg zdrențele de pe trupurile noastre? Tarabostele Rundacitulp se bucură cînd ne vede suferind. Poate că o fi intrat în el vreun duh rău. Toamna nu ne dă bucate, din cele muncite în sudoare cu mîinile noastre, nici cît să ieşim pînă în primăvară. Dacă te duci să te plîngi sau să-

i ceri ceva, pune străjerii din gardă să te bată sau să te lege, şi te ţine închis în hruba de sub cetate.

Tonul cu care vorbea bătrînelul îl bucura pe olar, înţelegea că sufletele oamenilor de acolo erau năpădite de amărăciune şi revoltă, însă se vedeau neputincioşi, fără speranţa unui ajutor din vreo parte. Căută să scurme şi mai mult nemulţumirea:

— Cum să nu facă tarabostele ce vrea, dacă voi staţi cu mîinile în sîn? Sînt atîtea căi de a-l face să se schimbe, fie de frică, fie din omenie. O vorbă din bătrîni spune: „După rău întotdeauna vine binele”.

— Vine binele!... murmură bătrînelul a descurajare, clătinînd capul. De multe ori tocmai cînd crezi că va fi bine vine răul. Aşa s-a întîmplat în primăvara anului trecut. Dacă pe aici nu trecea regele, sărmanul Getys n-ar fi fost omorît în chinuri.

Ochii lui Brodus se măriră. Pedepsise atît de crunt regele pe un comate sărman? Răutatea urcase de la taraboste pînă la el?

— Cum, ce s-a întîmplat? De ce şi-a pierdut viaţa Getys? se grăbi să întrebe.

— Păi, feciorule, ţi-oi spune, că nu este ceva de ascuns, în primăvara ăluilalt an a trecut prin satul nostru regele, însoţit de Marele preot. A văzut străjile ducînd spre cetate cîţiva oameni şi i-a oprit. Cînd l-a văzut pe Getys, l-a recunoscut, ştia că fusese un isteţ luptător. Cică Getys ar fi căzut în genunchi — aşa au spus ceilalţi — s-ar fi plîns regelui de silnicia şi sărăcia în care trăiesc comatii de pe moşia cetăţii Singidava. Burebista ce crezi că a făcut? S-a dus sus la taraboste şi i-a spus să nu-i pedepsească pe acei oameni, să le dea drumul să se ducă acasă. Ce or mai fi vorbit ei, asta nu poate nimeni să ştie. Eu unul bănuiesc că după plecarea regelui, tarabostele le-a luat la rost pe străji, urmărind să afle ce s-a întîmplat şi astfel a aflat de plîngerea lui Getys. Dar nu numai de plîngere, ci de felul cum acesta a vorbit despre taraboşti, şi mai ales despre el, despre Rundacitulp. Aşa s-a făcut că după cîteva zile sărmanul Getys a fost legat şi dus sus în cetate. De atunci nimeni nu l-a mai văzut. Tîrziu noi am reuşit să aflăm de la căpetenia gărzii, care şi-a dat drumul la gură după ce prinsese la chef în casa unui comate, că Getys a fost greu torturat în hruba de sub cetate, legat cu lanţ de peretele stîncii şi lăsat acolo pentru totdeauna. Poate că acum oasele lui albite de şobolani şi de alte gîngănii sînt tot legate de stîncă. Ei, ce zici, feciorul moşului? Asta este, dacă nu trecea pe aici regele, omul nu s-ar fi plîns, şi acum era în viaţă, aşa amărît

cum sîntem toți, dar trăia. Ai spus adineauri că dacă tarabostele nu are în suflet omenie, să-l facem să ştie de frică. Cum? Ce putem noi sărmanii, cînd el este păzit de o gardă puternică? Olarul nu răspunse la întrebare, schimbă vorba:

— Văd că se lasă seara, trebuie să-mi caut un loc unde să poposesc peste noapte. Unde mă povățuieşti să trag carul?

Batrînul cercetă fețele celor din jur, care tot timpul tăcuseră, se mulțumiseră numai să asculte, şi, văzînd că nici unul nu se îndeamnă, se hotărî. Răspunse:

— La mine în curte e loc destul, poți veni. Te voi omeni cu ceva din puținul pe care îl am. Întotdeauna mi-a plăcut să stau de vorbă cu cei ce călătoresc, de la ei poți afla multe.

Brodus se grăbi să primească, era tocmai ceea ce dorea:

— Marele zeu să-ți dea sănătate, moşule! Poate că ai trecut prin multe încercări în viață, de te arăți aşa de bun. Vrei să te tragi puțin alături de gard, aş vrea să-ți spun ceva.

Trecură de partea cealaltă a carului şi se opriră lîngă trunchiul unui pom.

— Ai în sat cîțiva oameni în care să te încrezi? îl întrebă, dar nu aşteptă răspunsul. În seara asta vei afla lucruri de care n-ai mai auzit, pe care noi cei de la Sarmi-zegetusa le pregătim. Nu ştiu ce mă face să văd în tine un om de nădejde, curat la suflet.

— Păi, feciorul moşului, mă port aşa cum am pomenit din bătrîni. Am oamenii pe care îi vrei, dar ce urmăreşti să faci cu ei?

— Acum nimic, numai o să mă ascultați. Mai tîrziu o să fie multă alergătură de făcut. Poți să-i aduni la tine astă-seară? Altcineva nu trebuie să mai ştie. Nu aduci mulți, numai vreo cinci-şase.

Se potolise satul, doar cîte un cîine mai lătra rar, aşteptînd să-i răspundă altul. Luna plină se ridicase deasupra coamei dealului din apropiere, îmbrăcînd totul într-o lumină palidă. Aşezați pe doi buşteni de sub un măr din grădină, cei aduşi de bătrîn aşteptau cu nestăvilită curiozitate să afle ce le va spune olarul. Brodus le zărea bine chipurile, fără să distingă prea multe amănunte pe ele, toți erau în puterea vîrstei. Începu:

— După cum ştiți, eu sînt olar. Stînd la roata pe care modelez oalele, mă lupt cu lutul şi chibzuiesc la tot ce-mi trece prin minte. De multe ori mă gîndesc şi la Marele zeu, mă frămînt să-l prind cu mintea, să-mi dau seama cum va fi arătînd, de unde are atîta putere. Şi dacă are putere, de ce nu o

foloseşte să facă numai bine? Am aflat aici despre moartea lui Getys. De ce Marele zeu l-a lăsat pe taraboste să facă o faptă plină de atîta cruzime? Tot umblînd prin țară cu vasele mele, am auzit de multe întîmplări, unele din ele pornite numai din lăcomia şi răutatea taraboştilor. Ceva trebuie făcut pentru ca poporul, adică cei mulți, comatii, să nu mai sufere, să se bucure de rodul muncii lor. Ei bine, aflați că la Sarmizegetusa este un bărbat vrednic, fecior de taraboste, care a umblat mult, a trăit viață de sclav, a stat mulți ani la Roma. El se pregăteşte, pe de o parte să-l ajute pe rege, ajuns să fie învins de bătrînețe, iar pe de altă parte, să pornească lupta cu tarabostii. Aşa cum cică a văzut acolo la Roma, vrea ca fiecare comate să aibă pămîntul lui, să-l muncească şi să se bucure de roadele muncii sale. Ar rămîne şi stăpînii cetăților cu o parte din moşia pe care au avut-o, dar nu vor mai fi stăpînii oamenilor din sate. Acel bărbat se numeşte Comosicus, este feciorul tarabostelui Oroles. Dar, ce credeți voi, va putea el singur să-i înfrîngă pe taraboşti? Nu! De aceea se zbate să pregătească o răscoală, să ridice la luptă pe cît mai mulți comati. Ce ziceți, din satul vostru se vor găsi mulți oameni gata să-l ajute, să-l urmeze?

— Da, vor fi destui! se grăbi bătrînul.

— Eu sînt gata să zdrobesc capul căpcăunului de taraboste! urmă unul voinic, cu pieptul lat, ce stătea la capul buşteanului din fața olarului. Să ne spui ce să facem, unde vă găsim, cum putem să intrăm în cetele celor ce se vor răscula?

— Mai întîi să vă străduiți în taină să îndemnați pe cît mai mulți să vă urmeze, să-şi pregătească ceva pentru luptă: arcuri, sulițe, coase, furci, topoare, măciuci, ce are fiecare la îndemînă sau ce crede că e mai bun să lovească şi să se apere, apoi să vă strîngeți într-o ceată, să aveți o căpetenie de care să ascultați toți. Eu aş zice că tu, frate, cel ce spuseşi că îi zdrobeşti capul tarabostelui, ai putea să fii căpetenia. Te încumeți să o faci? Matale, moşule, crezi pe altul mai bun?

— Este bun... răspunse bătrînul fără convingere. Dar nu te îngriji de asta, lasă că ne alegem noi căpetenia, continuă schimbînd tonul. Să ştii că aşa împovărat de ani, sînt gata să pornesc şi eu alături de ei. Rugămintea noastră este ca din partea voastră, a lui Comosicus, să ni se dea de veste din vreme, să ştim încotro să apucăm.

— Nu vă îngrijiți de asta, cînd se va porni răscoala, trimişii noştri vor galopa în lungul şi-n latul țarii, vor anunța tuturor că locul de adunare este în pădurea cea mare de lîngă cetatea Rasidava. Eu cred că m-ați înțeles, mă

pot bizui pe voi să duc o veste bună lui Comosicus din partea voastră. Mă voi ruga Marelui zeu să vă îndrepte pe drumul bun gîndurile şi faptele. Cît priveşte moartea lui Getys, să ştiți că nu va rămîne nerăzbunată, poate că tarabostele Rundacitulp va fi primul care îşi va primi pedeapsa. Dacă se va întîmpla cumva să trimiteți vreun om de-al vostru la Sarmizegetusa, să nu facă altceva decît să vină la olăria mea, să întrebe de Brodus.

Bătrînul nu-şi mai stăpîni nerăbdarea, se săltă de pe buştean şi puse mîinile pe umerii olarului, rostind:

— Să trăieşti, feciorule! Dacă acel Comosicus este urmat de mulți oameni ca tine, izbînda va fi de partea lui. Aş vrea ca Marele zeu să nu mă ia la el, pînă nu văd cu ochii mei cum comatii de aici vor primi pămînt din moşia cetății Singidava! Acum e vremea să te lăsăm să te odihneşti, că nu mai e mult pînă la ziuă.

Brodus nu se opri prin alte sate. De altfel nu mai avea multe vase de vînzare, se grăbi să ajungă la Sarmizegetusa. Îl căută pe Comosicus şi îi povesti cele petrecute la Singidava, cum tarabostele Rundacitulp ucisese în chinuri pe comatele Getys, pentru că îndrăznise să se plîngă regelui. Amîndoi vedeau în acea faptă o sfidare, un gest de nesupunere, un semn de slăbire a respectului față de bătrînul Burebista. Era o dovadă grăitoare că tarabostii împilau poporul cu multă cruzime. Comosicus socoti vestea adusă de olar un bun motiv pentru a insista din nou să se uşureze viața comatilor. Se prezentă neîntîrziat la rege.

— Mărite rege, mă rog Marelui zeu pentru sănătatea ta! Am venit cu o veste care te va supăra, dar pe care trebuie să o afli. Eu am susținut de mai multe ori în fața ta că trebuie să faci în aşa fel ca blînzii şi vrednicii comati să devină stăpîni pe o bucățică de pămînt, să fie aşa cum sînt plebeii la romani.

— Bine, ştiu, mi-ai mai spus asta. Văd că mereu uiți care este datina. Nu ne putem lupta cu tarabostii, pînă nu vedem îndepărtat pericolul legiunilor romane.

— Tocmai de aceea, Mărite rege, avînd în față acel pericol trebuie să ne pregătim. Cine sînt luptătorii din oastea Daciei? Comatii. Dîndu-le ceva pămînt, pe care să-l ştie al lor, ei vor lupta cu mai multă străşnicie, se vor jertfi cu vitejie pentru țară.

— Asta era vestea care mă va supăra?

— Nu, Mărite rege, este ceva tot în legătură cu comatii şi pămîntul. Anul trecut te-ai oprit într-un sat de lîngă cetatea Singidava. Un comate

numit Getys ți s-a plîns în genunchi că nu mai poate îndura silnicia tarabostelui Rundacitulp...

— Da, îmi amintesc, l-am recunoscut chiar pe Getys, se dovedise un ager luptător.

— Află, Mărite rege, că sărmanul Getys este mort, tot de anul trecut. L-a ucis tarabostele!

Regele se săltă brusc de pe scaun. Pe fața lui năvăli un val de sînge. Îl țintui cu privirea:

— Cum poți vorbi astfel, Comosicus?! Eu i-am poruncit tarabostelui să nu-i pedepsească pe acei comati, printre care era şi Getys.

— Dar numai Getys se arătase un revoltat împotriva taraboştilor, el îndrăznise să ceară pămînt. De aceea l-a şi făcut să piară.

— Poate că este un zvon, o minciună. Comosicus povesti tot ce aflase de la olarul Brodus.

— Aşadar, acum osemintele lui Getys sînt în lanțul din hruba de sub cetatea Singidava... murmură regele tremurînd de mînie.

Bătu din palme şi strigă să vină Carpio. Acesta intră în fugă.

— Carpio, porneşti cu o gardă puternică la Singidava şi îl anunți pe tarabostele Rundacitulp că îl poftesc să se prezinte în fața mea. Îi spui că te-am trimis să-l însoțeşti. Dacă încearcă să se opună, dai lupta au străjerii lui, îl prinzi şi îl aduci legat!

2

Înainte de a chema la Sarmizegetusa pe toate căpeteniile de ținuturi şi pe toți tarabostii, regele se sfătuise îndelung cu marele preot. Deceneu trecea printr-o stare de nesiguranță şi nehotărîre, provocată de două cauze: aflase prin capnoboți de silniciile ce le îndura poporul de la taraboşti, depăşind cu mult dreptul lor consfințit de datină, şi alunecase mult sub influența astrologului Astydamas, care de la o vreme se arăta cu totul neliniştit, îi spunea că stelele se apropiau de poziții prevestitoare de nenorociri mari, fără să poată preciza ce anume. Marele preot se temea de o nesupunere a taraboştilor, de o ridicare a lor împotriva regelui, lucru care sporise în sufletul său din clipa cînd Burebista îi spusese că va trece la înfăptuirea unei mari reforme în Dacia, va da mai multe drepturi comatilor, pentru că ei erau cei care munceau şi porneau alături de el la luptă. La toate acestea se adăuga şi faptul că regele dovedea prea multă încredere în

Comosicus, se lăsa prea uşor convins de el, se creau situații cu care nu se putea împăca marele preot, lucru ce nu-l arăta însă printr-o împotrivire fățişă. În fond, amîndoi — Burebista şi Deceneu — deşi luptînd sub povara vîrstei, se frămîntau ce să facă şi cum să facă pentru ca asupra poporului dac să nu se abată o grea nenorocire; regele avînd în minte pericolul Romei, iar marele preot o pedeapsă pornită de la marele zeu, pe care o bănuia apropiindu-se, aşa cum prevestise astrologul.

Era în plină vară. În cîteva zile numai, aşa cum fusese cuvîntul regelui, la Sarmizegetusa se adunară toate căpeteniile, toți tarabostii şi toți capnoboții, fiecare taraboste fiind însoțit de cîte doi comati de pe moşia sa. Tot în acele zile, Comosicus şi Rundacis aduseră în valea de sub cetate, pîlcul de luptători ce îl avea pregătit la Rasidava, iar Carpio întări garda regală cu oameni aleşi, aduşi de tarabostele Oroles de la Carsidava. Cea de a zecea zi a lunii iulie fusese sorocită de rege pentru ținerea Sfatului țării. Cei sosiți se strîngeau în grupuri şi se întrebau ce va fi, pentru că de război nu se întinsese nici un zvon, nu se ivise nici un pericol la vreunul din hotarele țării. Plutea pe deasupra cetății şi a marelui sanctuar o atmosferă de nesiguranță şi teamă. Soarele nu se săltase mult deasupra munților cînd în sala de sfat începură să se adune, venind cîte doi-trei, căpeteniile, tarabostii, capnoboții şi comatii. Intrarea era monumentală, se urca pe trepte de piatră pînă la un peron ce se întindea cît lățimea clădirii, înconjurat de coloane zvelte de lemn, frumos sculptate, cu bîrne vopsite în diferite culori, printre care predominau albastrul, galbenul şi roşul. Înăuntru, pe pereții din bîrne groase bine îmbinate, meşteri cu talent măiestriseră diferite scene de luptă şi de vînătoare, iar printre ele erau agățate numeroase policioare cu opaițe de lut viu colorate, din care se ridicau flăcări ce jucau uşor. În cele patru colțuri erau suporți în formă de coloane scurte, din ale căror capiteluri, cu găuri şi vase anume pregătite, se înălțau torțe puternice ce luminau sala. La capătul dinspre intrare era un piedestal lat de cîțiva paşi, pe care se aflau două jilțuri ornamentate cu sculpturi, avînd pe ele două carpete: roşie, pentru rege, şi albastră, pentru marele preot. În spatele lor era loc pentru cele două gărzi: a regelui şi a marelui preot, iar între ele spațiul rezervat trompetiştilor şi tulnicerilor. Restul sălii era plin cu bănci simple, fără spătare, pentru cîte două persoane, aşezate pe patru şiruri, iar în fața lor cinci scaune cu spătare, pentru cele cinci căpetenii de ținuturi. Fumul şi căldura din sală ieşeau pe ferestre şi prin găuri largi în tavan, mascate de ornamentații frumos

potrivite. Sala era plină cînd intrară cele două gărzi, apoi trompetiştii şi tulnicerii. Carpio alerga cînd înăuntru, cînd afară, îngrijind ca totul să fie în desăvîrşită ordine. Liniştea se întinse peste toate băncile cînd sala se umplu de acordurile modulate, uşoare ale tulnicerilor. Urmară trompetiştii cu sunete repezi, metalice, ca o cadență de marş, anunțînd intrarea regelui, a marelui preot şi a căpeteniilor de ținuturi. Prin uşa larg deschisă înainta Burebista, avînd pe umeri mantia de purpură, urmat de Deceneu cu mantia albastră, iar după ei căpeteniile: Duras, Scorilo, Cotiso, Rholes şi Zyraxes, purtînd mantii din țesătură de lînă avînd fiecare culoarea ce simboliza ținutul pe care îl conducea: alb, roşu, verde, galben şi albastru. Regele şi marele preot urcară pe piedestal şi fiecare se îndreptă spre jilțul său. La jumătatea distanței dintre ei, în dreptul spătarelor, pe un suport în formă de coloană cît statura unui om, se înălța steagul de luptă dac. Căpeteniile de ținuturi se aşezară pe locurile lor. Un timp în sală se întinse liniştea. Se priveau unii pe alții, parcă uimiți în aceeaşi măsură, aproape toți făcuseră paşi în lumea bătrîneții, prea puțini printre taraboşti erau tineri. Unii vedeau în rege şi în marele preot numai un simbol al puterii, o amintire a ceea ce ei fuseseră în tinerețe; îi îndemna la respect nu teama, ci aureola ce însoțea vîrsta înaintată, după o viață plină de frămîntări şi de izbînzi. Pe măsură ce se prelungea liniştea, printre cei din sală se întindea încordarea, în cea mai mare parte izvorîtă din curiozitate. Mulți se simțiră săgetați de fiori cînd auziră răsunînd glasul regelui:

— Au trecut mulți ani de cînd ne-am adunat aici şi am sărbătorit întemeierea Daciei Mari, odată cu mutarea noastră în noua cetate de scaun, Sarmizegetusa. Dacă ne privim unii pe alții, vedem că scurgerea timpului a lăsat semne pe trupurile şi fețele noastre. Am săvîrşit fapte de care cu toții ne mîndrim şi ni le amintim la sărbătoarea țării din fiecare an. Dar nu am făcut tot ce trebuia, nu am privit mai în adînc nevoile neamului, nu ne-am gîndit că aceia pe care îi punem la muncă, iar în clipele de pericol îi luăm şi îi ducem să lupte cu duşmanul, trebuie să se bucure de nişte drepturi, pentru că țara este a lor, prin sacrificiul vieții lor s-au întins hotarele ei fireşti, cuprinzînd întregul neam al dacilor. A trebuit să se întîmple o faptă ce m-a cutremurat de supărare şi revoltă, m-a trezit, m-a făcut să văd răul ce bîntuie pe meleagurile noastre. Nu mi-am închipuit că există printre noi atîta neomenie.

Regele continuă, povestind tot ce se petrecuse cu comatul Getys, pe care îl recunoscuse, ştiuse că fusese un luptător viteaz, şi încheie veştejind

fapta plină de cruzime a lui Rundacitulp. Porunci apoi lui Carpio să-l aducă pe vinovat. Tarabostele intră între patru luptători din gardă, legat cu mîinile la spate. În sală se întinse un murmur surd, mulți se mişcau în scaune într-o frămîntare greu stăpînită.

— Puteam să-l pedepsesc crunt, reluă regele, să-l trimit după comatul Getys sau să-l fac sclav, ca pe Burrennus, dar m-am stăpînit, mi-am dat seama că nu astfel voi putea îndrepta lucrurile. M-am sfătuit îndelung şi cu marele preot. Vreau să-l judecăm cu toții. Să răspunzi aici în fața tuturor, taraboste Rundacitulp, tu nu dai ascultare cuvîntului regelui? Mi-ai spus atunci că nu-i faci nimic comatelui Getys. Pentru ce l-ai întemnițat în hruba de sub cetate, l-ai legat cu lanțul de stîncă şi l-ai lăsat să moară acolo în chinuri îngrozitoare?

Tarabostele privi în sală, palid, cu barba răvăşită, sforțîndu-se să se țină tare. Răspunse:

— Era un comate de pe moşia mea, iar după datină am dreptul să judec şi să pedepsesc pe oricare din cei cărora le sînt stăpîn!

— Iar eu pot să te judec pe tine!

— Da, Mărite rege! La cîteva zile după ce ai plecat, am aflat toate cele de care s-a plîns comatul: că a cerut pămînt, că eu sînt lacom, că le iau munca, îi las înfometați din iarnă pînă în primăvară. Lucrul ăsta nu se cădea să-l trec cu vederea, pentru că după el se mai luau şi alții, nu vor să mai iasă la muncă. Am trimis garda să-l prindă şi să-l lege. L-am judecat, dar el, în loc să se arate supus, m-a înfruntat, mi-a strigat în față că pămîntul trebuie să fie al celor ce-l muncesc. Asta însemna un pericol, dacă începeau şi alții să gîndească la fel ca el s-ar fi ajuns la o răscoală pe moşia mea. Ce puteam să fac altceva, decît să-l țin închis pînă se potolea?

— Adică pînă pleca la Marele zeu! strigă regele.

— Eu n-am vrut asta... n-am crezut că... murmură tarabostele, ezitînd să continuie, apoi după o pauză săltă capul şi se întoarse spre cei din sală ridicînd tonul: Ce mă priviți aşa? Nu faceți toți la fel? Nu vă judecați şi pedepsiți comatii de pe moşiile voastre? Dacă e vorba de judecată, atunci să fim toți judecați de rege!

În sală se întinse un murmur prelung. În acelaşi moment Comosicus se săltă în picioare. Era pe şirul de bănci din mijloc, la spatele căpeteniilor de ținuturi.

— De ce să fie toți judecați de rege? întrebă el. Fiecare să se judece singur! Avem o țară mare şi bogată, dar poporul se zbate în sărăcie. Vrem

să ne socotim la fel ca cei de la Roma, însă nu facem ca ei. Acolo fiecare plebeu, care nu este altceva decît ca un comate de-al nostru, îşi are bucăţica lui de pămînt, mai mare sau mai mică, pe care o munceşte cu sîrguinţă şi se bucură de roadele ei.

— Iar noi cu cine să muncim moşiile? strigă cineva din fundul sălii.

Regele întinse braţele şi făcu semn de tăcere. Vorbi tăios:

— Vom vedea ce este de făcut. Acum îl judecăm pe Rundacitulp. Nu-l învinuieşte nimeni că nu a dat pămînt comatilor, vreau să răspundă în faţa noastră pentru ce a călcat cuvîntul regelui! De ce a ucis în chinuri grele un om nevinovat, care s-a dovedit brav în luptele cu scordiscii, cu odrişii şi cu celelalte neamuri pe care le-am alungat de pe pămîntul nostru.

— Să fie şi el închis într-o hrubă, legat cu lanţul de stîncă şi lăsat acolo să se chinuie pînă cînd Marele zeu îi va curma suferinţa! strigă din fundul sălii un taraboste tînăr, ale cărui plete blonde îi cădeau pe umeri.

— Eşti asemenea tatălui tău, Zoltes, şi el se revolta împotriva răutăţii. Vrem să mai auzim şi alte păreri, îndemnă regele.

— Eu zic că Rundacitulp a răspuns bine, se porni un bătrîn ce şedea pe prima bancă de pe rîndul din faţa regelui. Da, aşa face oricare taraboste, mai ales cînd este înfruntat de un comate! Dacă toţi s-ar ridica şi ar cere pămînt, cetăţile noastre ar ajunge o ruină. Noi sîntem datori să păstrăm datina, aşa cum am moştenit-o, altfel vom ajunge să-l supărăm pe Marele zeu!

— Dar a călcat cuvîntul regelui! Pentru asta nu ai nimic de spus? se grăbi Zoltes.

— Ce să spun? reluă bătrînul. Eu nu zic că l-a călcat... Dar, ca să curmăm sfada, este mai bine să ne spună Marele preot ce avem de făcut, dacă îl găseşte pe Rundacitulp vinovat sau nu.

Marele preot se mişcă în jilţ, făcînd semn cu mîna bătrînului taraboste să se aşeze la loc pe bancă.

— O vorbă veche din bătrîni spune: „Să stăm strîmb şi să judecăm drept”. Mă frămînt şi eu să judec drept, dar în mine se dă o luptă, ca om şi ca Mare preot. Ca om, îl găsesc pe Rundacitulp vinovat de nesupunere faţă de rege. L-am auzit pe taraboste spunînd că nu-i va face nimic comatelui Getys. Ca Mare preot, nu văd altceva mai bun de făcut, decît să întrebăm pe Marele zeu. El ne va spune dacă este vinovat.

În sală se întinse rumoare. Murmurele, mişcările şi scîrţîitul băncilor creară o atmosferă de încordare ce putea fi luată drept nesupunere. Oricare

ştia, vinovat sau nevinovat judecata marelui zeu însemna moartea. La un semn al regelui, trompetiştii începură să sune ca pentru adunarea gărzii. Toți de pe bănci împietriră, zgomotul se curmă fulgerător. Fiecare înțelegea că la cel mai neînsemnat gest de opunere risca să fie străpuns cu sulițele chiar acolo în fața tuturor. Rumoarea provocase mînia regelui. Se ridică din jilț şi săgeta cu privirea întreaga sală, plină de o linişte apăsătoare. Începu să vorbească rar, cu ton ce înfioră adunarea:

— Îl vom supune pe Rundacitulp judecății Marelui zeu! Ceea ce se petrece cu el nu este un gest de răzbunare, ci de dreptate. Să ia aminte fiecare dintre voi, să ştie că de acum înainte trebuie să se poarte altfel cu comatii. În fața Marelui Zamolxis, recunosc că am greşit, nu am ştiut să privesc în străfundul lucrurilor, să judec în adevărata lumină marile fapte ce s-au săvîrşit. Am întemeiat Dacia Mare, ne-am întins hotarele pretutindeni unde a fost pămînt dac, am început să scoatem tot mai mult aur, să topim tot mai mult fier, să vindem tot mai multe mărfuri negustorilor străini; ne-am împăcat cu gîndul că avem o țară bogată, dar am uitat să avem grija de popor. Umblînd prin țara, n-am văzut altceva în sate decît sărăcie. Cu cine am alungat noi pe taurisci, pe bastarni, pe scordisci, pe odrişi de pe pămîntul nostru, nu cu luptătorii pîlcurilor de oaste? Şi cine au fost acei luptători, nu comatii, cei ce muncesc moşiile, dar se zbat în lipsuri? Acum pericolul ne stă în spate, Roma şi-a îndreptat privirile către Dacia, se pregăteşte să-şi trimită legiunile spre Dunaris. Vă întreb, taraboştilor şi căpeteniilor, cu cine vom apăra țara? Cînd am stat de vorbă cu el şi mi s-a plîns, bunul Getys mi-a spus: „Pentru ce au luptat comatii să alunge triburile cotropitoare, dacă trăiesc tot aşa ca şi cum ar fi sub străini?” Ca să ne putem opune Romei, Dacia trebuie să aibă un popor brav, strîns unit, puternic legat de glia pe care trăieşte, gata oricînd să-şi jertfească viața pentru țară. Ne-am frămîntat mult, eu şi Marele preot, pînă am descoperit calea pe care trebuie să apucăm. Ceea ce a săvîrşit Rundacitulp, cele ce mi-a spus comatul Getys ne-au făcut să privim adînc în firea lucrurilor, să ascultăm şi îndemnul lui Comosicus, care a stat mulți ani la Roma, ştie cum trăiesc romanii. Cer fiecăruia dintre voi să mă asculte cu încordare şi să aducă la îndeplinire totul, fără şovăire! Iată ce am hotărît: fiecare taraboste va împărți jumătate din moşia cetății sale comatilor aflați în satele pe care le-a stăpînit pînă acum!

Un murmur surd se întinse în toată sala, pe care regele nu-l luă în seamă, se mulțumi numai să-şi rotească privirea pe deasupra tuturor.

— Fiecare capnobot va împărți comatilor jumătate din moşia ce o gospodăreşte, care face parte din zestrea cultului lui Zamolxis! Defalcarea moşiilor o veți face, taraboşti şi capnoboți, pe sate şi în apropierea acestora. Comatii vor putea munci în devălmăşie pămîntul satului, formînd o obşte, împărțind între ei roadele, sau îşi va lua fiecare o bucată, după mărimea familiei, şi se va bucura de munca sa, va deveni un moşnean, aşa cum spune Comosicus că sînt plebeii la romani. Adineauri a strigat cineva, cînd a vorbit Comosicus, a întrebat: „Cu cine vom mai munci pămîntul? Ne-am gîndit şi la acest lucru. Pînă acum cu cine l-ați lucrat, nu cu comatii ce-i aveți pe moşie? Dacă moşia se împarte în două părți egale, să împărțim şi zilele săptămînii: trei zile fiecare om va munci pe pămîntul său şi trei zile pe partea de moşie rămasă cetății, adică tarabostelui, sau, dincolo, cultului lui Zamolxis.

Murmurul, mişcarea, zgomotul surd încărcau tot mai mult atmosfera din sală. Regele înțelese că cei mai mulți se împotriveau.

— Mă rog Marelui zeu ca nici unul din voi să nu răscolească mînia mea! Să ia aminte fiecare, mă voi arăta neîndurător! Acum oricare cetate reşedință de ținut îşi are scribii ei, de aceea căpeteniile vor îngriji să se împartă cu bună credință moşiile şi să se intabuleze fiecărui sat partea de pămînt ce-i revine. Văd că unii se arată nemulțumiți, ştiu că ar avea ceva de spus, însă acum nu e vreme de sfadă. Ia amintiți-vă, cînd eu am pornit să întemeiez Dacia Mare, nu au fost printre voi şi potrivnici? Acum mai sînt? Nu, fiindcă au văzut pe urmă ce măreață a fost unirea întregului neam al dacilor într-o singură țară. E momentul să trecem alături pe Kogaion şi în fața Marelui altar să ne rugăm Marelui zeu, iar el, Zamolxis, să ne arate dacă Rundacitulp este nevinovat, primindu-i jertfa, şi totodată, dacă am făcut bine împărțind comatilor jumătate din pămînturile moşiilor.

Cu regele şi marele preot în frunte, însoțiți de gărzile lor, urmați de căpeteniile de ținuturi, taraboşti, capnoboți şi comati, alaiul porni într-o lungă coloană spre marele sanctuar. Intrară şi se aşezară în jurul marelui altar în ordinea indicată de preoții ce dirijau ceremonia. Plutea o atmosferă grea, totul fusese pregătit ca pentru aducerea unei mari jertfe: supunerea lui Rundacitulp judecății lui Zamolxis. La toți se observa o atitudine de smerenie, fiecare se socotea privit de marele zeu. Purtînd odăjdiile pentru oficierea ceremoniei marii jertfe, marele preot veni în fața altarului însoțit de preoții slujitori ai cultului. Marele sanctuar răsună, făcînd să vibreze pereții şi acoperişul, cînd corul intona un imn de slavă marelui zeu. Flăcările

făcliilor şi opaițelor se pierdeau în fumul de răşini aromate ce se înălța din cele patru colțuri ale marelui altar, sporind atmosfera de cucernicie.

— Mare zeu, ceea ce regele a săvîrşit astăzi, dînd pămînt comatilor, n-a fost altceva decît voia ta, pentru că tu ne călăuzeşti în fiecare clipă, tu ai grijă de poporul dac. Îți mulțumim, Mare zeu!

— Îți mulțumim, Mare zeu! răsună un murmur ce umplu marele sanctuar.

— Mare zeu, pătrunşi de credința în puterea ta, te rugam să ne fereşti de război, să îndepărtezi legiunile romane de hotarele noastre!

— Te rugăm, Mare zeu!

— Mare zeu, recunoştința noastră va fi nemărginită, în fiecare sat comatii vor înălța cîte un altar şi-ți vor aduce ofrande. Poporul ți se supune cu evlavie, Mare zeu!

— Ne supunem, Mare zeu!

— Acum, Mare zeu, noi vrem să pedepsim o ticăloşie. Ca oameni, putem să greşim, să săvîrşim o fapta nedreaptă. Să ne arăți tu, Mare zeu, dacă Rundacitulp este nevinovat, primindu-i jertfa. Comatul Getys a venit acolo sus la tine, tu ştii în ce chinuri şi-a dat sfîrşitul. Suferința lui a fost pe voia ta?

Marele preot făcu un semn capnobotului ce stătea alături de altar, iar acesta alt semn către garda de preoți şi către grupul de slujitori ai cultului. Aceştia începură în grabă să-l pregătească pe Rundacitulp pentru a fi aruncat în sulițe. În rîndurile taraboştilor plutea mînia şi încordarea, tot ce se făcea în acea zi nu era pe voia lor. Corul intona în surdina un imn de slavă către marele zeu. La un moment dat, fiecare simți o uşoară clătinare, parcă nu era sigur de echilibrul său, apoi se auzi scîrțîitul bîrnelor din pereți şi a lemnăriei acoperişului. Dar totul se potoli repede. Nimeni nu se înşela, fusese un mic cutremur. Instinctiv, fiecare se simți cuprins de teamă. Marele preot şopti capnobotului ca slujitorii să se grăbească. Totul era pregătit. Îngrozit de moarte, legat şi înfăşurat, întins pe plasa de frînghii, Rundacitulp aştepta să fie aruncat în sulițe, ştia că pentru el nu mai exista nici o scăpare. Corul se porni cu mai multă putere, în sunete de tobe, însă nu putu continua, de departe se întinse un huruit prelung, pămîntul începu să se framînte, iar clădirea să troznească din încheieturi. Oamenii se văzură împinşi unii-ntr-alții, ca şi cum se aflau pe talazurile unei mări răscolită de furtună. În aceeaşi clipă, din mai multe părți răsună acelaşi strigăt plin de groază:

— Cutremur!

Apoi se întinse vacarmul:

— Fugiți! Se dărîmă sanctuarul peste noi!

— E pedeapsa Marelui zeu!

— Mare zeu, iartă-ne!

Uitînd de ordine şi disciplină, se dezlănțui busculadă spre uşă, fiecare zbătîndu-se cu disperare să se vadă afară. Frămîntările seismice nu conteneau, pămîntul părea o pastă moale sub picioare. Împietriți, regele şi marele preot se traseră într-un colț, înconjurați de cei mai curajoşi din gărzile lor, ceilalți pornind spre ieşire. După un timp, care pentru cei îngroziți fusese foarte lung, răscolirile pămîntului se potoliră. Marele sanctuar se golise. Strînşi în grupuri de-a lungul drumului ce ducea spre cetate, tarabostii începură să discute cuprinşi de panică, fiecare se temea de o repetare a cutremurului, încetul cu încetul se întinse calmul, iar cînd trompetiştii sunară, toți se adunară în jurul regelui şi a marelui preot.

— Să ne păstrăm firea, începu marele preot, ştim că sîntem în puterea Marelui zeu. Poate că am săvîrşit o greşeală gravă, de aceea el şi-a arătat mînia într-un mod atît de înfiorător. Nu ne rămîne altceva de făcut decît să ne rugăm lui de îndurare şi iertare. Pentru tarabostele Rundacitulp, ceea ce s-a petrecut este curată minune, Marele Zamolxis nu a vrut să ne arate dacă îl socoteşte vinovat sau este nevinovat.

— Dar i-a lăsat viața! îndrăzni bătrînul taraboste, cel ce fusese de partea lui Rundacitulp la judecarea în sala de sfat.

— Da, i-a lăsat viața, reluă marele preot, dar asta nu mi se pare ceva îmbucurător, înseamnă că Marele zeu ne pune la grea încercare, ne lasă să ne descurcăm singuri. Dacă supărarea lui este mare, supunerea noastră trebuie să fie şi mai mare. Regele s-a arătat îndurător, mi-a spus că îl iartă pe Rundacitulp. Să-l iertăm cu toții, să aşteptăm un semn de îmbunare din partea lui Zamolxis.

— Pînă atunci, ce facem cu împărțirea moşiilor? întrebă acelaşi bătrîn, nemîngîiat în sinea lui că se călca datina.

— Ascultăm de cuvîntul regelui! strigă Comosicus.

— Da, fiecare să aducă la îndeplinire tot ce a spus regele, continuă marele preot. Eu mă voi ruga Marelui zeu, să poarte pe calea cea bună întregul popor dac, să vedem în țară o înfrățire a taraboştilor şi comatilor.

Regele săltă capul şi îi săgeta cu privirea. Rosti cu ton ce făcu pe toți să se înfioare:

— Deceneu v-a vorbit de mînia Marelui zeu, pentru că de aceea este Mare preot, iar mie îmi revine datoria să am grijă de popor. Cine nu se supune cuvîntului meu nu va mai fi iertat ca Rundacitulp! Acum fiecare să pornească spre cetatea sa şi să ne dea de veste ce prăpăd a făcut cutremurul.

Regele tăcu, văzînd pe căpetenia scribilor cetății apropiindu-se în fugă. Acesta raportă suflînd greu:

— Mărite rege, o parte din zidul de la porțile mari şi un turn de pază s-au dărîmat. La clădirea gărzii s-au surpat pereții, iar în vale unele case s-au prăbuşit. A căzut şi coşul cuptorului de la topitoria de fier. Unii oameni au fost prinşi sub dărîmături.

— Carpio, Comosicus, strigă regele, luați oameni şi porniți degrabă să dați ajutor!

3

Vestea se întinsese în întreaga țară, purtată de comatii care luaseră parte alături de taraboşti la adunarea Sfatului țării, în toate satele oamenii aşteptau cu framîntare şi speranță să înceapă împărțirea moşiilor, să se vadă fiecare cu bucățica sa de pămînt. În prea puține locuri se dăduse urmare cuvîntului regelui: Rundacis — la Rasidava, Oroles — la Carsidava şi alte două cetăți din ținutul de apus, a cărei căpetenie era Scorilo. Aproape toți tarabostii socoteau cutremurul, în care vedeau mînia marelui zeu, drept semnul ce arăta că Zamolxis nu încuviința micşoararea moşiilor şi împărțirea de loturi comatilor, în timp ce regele şi marele preot îl priveau numai ca o intervenție brutală a zeului cel mare pentru salvarea lui Rundacitulp, de aceea făcuse să tremure cu atîta putere pămîntul. Dar pe lîngă veşti, care cuprindeau în bună parte cele petrecute cu adevărat şi cele rostite de rege, se întindeau zvonurile, unele mai înfiorătoare decît altele. Astfel se spunea că în ținutul dintre munți şi Dunaris pămîntul fusese zguduit aşa de tare încît nu mai rămăseseră în picioare casele, magaziile şi saivanele din cetăți, iar prin sate colibele şi coşarele erau şubrezite mult, oamenii intrau cu teamă în ele, fericindu-i pe cei cu bordeie, care nu avuseseră nimic de suferit. Realitatea era că în adevăr în cîmpia cea mare a țării cutremurul se dezlănțuise înfiorător, însoțit de zgomote ce veneau parcă din adîncuri şi de fulgere ce luminau cerul. Şi cu cît zvonurile despre prăpăd se întindeau, se încrucişau şi se exagerau, cu atît creştea teama în

popor de mînia Marelui zeu, de aceea, pe măsură ce timpul trecea, prin sate oamenii începură să-şi piardă speranța că vor primi pămînt.

La Sarmizegetusa un mare număr de sclavi munceau la înălțarea zidurilor de apărare de pe cea de a doua terasă, în panica provocată de cutremur, cînd toți — meşteri, străji şi muncitori — căutaseră să-şi găsească un loc de salvare, o parte din sclavi profitaseră de moment şi fugiseră în pădurile ce îmbrăcau munții pînă spre creste. Printre fugari se afla şi sclavul Burrennus, fostul taraboste al cetății Rasidava. De fapt el, Burrennus, îndemnase pe ceilalți să fugă, încredințîndu-i că îi va duce la un loc lipsit de primejdii, unde vor trăi aproape ca şi comatii. Pînă atunci, Comosicus socotise că fostul taraboste îşi primise o pedeapsă destul de grea, de aceea îşi înfrînsese pornirea de a răzbuna moartea Inei, pentru că lui nu i-ar fi rămas altceva de făcut decît să-l ucidă, ceea ce ar fi însemnat scurtarea suferințelor acestuia. Din momentul în care aflase de fuga lui Burrennus, se trezise în el vechea dorință de pedepsire, ce-l frămîntase pe vremea cînd se afla la Roma, de aceea se hotărîse să-l caute şi să-l prindă. Ceva în adîncul sufletului îl făcea să vadă în el un pericol pentru rege, ştiindu-l în libertate. Nu se îndoia că se vor găsi taraboşti care să-l ascundă şi să-l ajute, în primul rînd el se gîndi la Rundacitulp. Nu excludea totuşi presupunerea îndepărtării fugarului de Sarmizegetusa, socotea cu putință ca el să fi luat drumul spre căpeteniile de ținuturi mai răzlețite, adică spre Rholes şi Zyraxes. Stătuse mult în cumpănă, simțea că trebuie să întreprindă ceva, însă nu vedea ce să facă, încotro să pornească. Într-o dimineață sări pe cal şi o apucă spre cetatea Rasidava, la Rundacis. Acolo se strînseseră mulți comati din cei ce părăsiseră satele spre a scăpa de urgia taraboştilor, precum şi unii sclavi fugari. Se puteau forma cu ei cîteva cete bune pentru luptă. Lucrurile luară însă o întorsătură din ziua cînd ei, comatii pribegi, au aflat că regele poruncise ca la fiecare cetate să se împartă jumătate din moşie, oamenilor din satele ce îi aparțineau. Dornici de pămînt, de muncă şi tihnă, inimile lor începură să bată mai cu putere, sîngele să le alerge mai năvalnic prin trupuri, se frămîntau, nutrind gîndul să se întoarcă acasă. Pe măsură ce se întindea în țară cuvîntul regelui, la Rasidava nu mai veni nici un comate fugar, nici unul nu mai vedea rostul părăsirii satului, nutrea speranța că va primi pămînt. Comosicus găsi pe batrînul socru al lui Rundacis — poreclit de comati „Moş Jder” — văzîndu-şi de treburile cetății şi ale restului de moşie, rămas după împărțire. Se fălea

moşul, era convins că el fusese primul din întreaga Dacie care se supusese cuvîntului regelui.

— Marele zeu să-ți dea sănătate îl primi batrînul. Dacă veneai numai cu două zile mai devreme, îl găseai şi pe Rundacis aici. A plecat dincolo de munți, la Argedava, trimis de rege, cu treburi de-ale lui, militare.

— Şi eu mă rog Marelui zeu pentru tine, moşule! Dacă te-am găsit acasă, nu am nevoie de mai mult. Noi amîndoi ne înțelegem şi numai din priviri, fără să ne vorbim.

— Spuneai, odată, că poate se va porni o revoltă a comatilor împotriva taraboştilor; atunci am văzut în tine căpetenia răsculaților, iar acum te văd liniştit, ca şi cum nimic nu se întîmplă în țară.

— Şi ce ai vrea să se întîmple?

— Păi, aşa cum a spus regele, să se dea pămînt oamenilor. Vorbeşte lumea, cică de nu era cutremurul acela îngrozitor, în care mulți văd o răzbunare a Marelui zeu, treaba ar fi mers pînă la capăt, s-ar fi împărțit peste tot moşiile. Dar eu mă luai cu vorba, fără să te întreb de ce ai venit, îl căutai pe Rundacis?

— Vei afla atît de repede, pe cît de iute vei putea să-i strîngi pe comatii fugari, găzduiți pe lîngă cetatea Rasidava, şi pe alții de-ai voştri care se arată hotărîți să pornească la luptă alături de mine.

Bătrînul cată spre soare vorbind:

— Acum e vremea prînzului, trebuie să guşti şi să bei ceva, te mai odihneşti o lecuță, tocmai cît va fi vreme ca eu să-i adun pe plaiul din spatele cetății, la marginea pădurii, în apropiere de locul unde cei mai mulți îşi au bordeiele — vorbesc de cei fugari, care trăiesc acolo cu speranța că în curînd se vor întoarce la vetrele lor.

— Asta înseamnă că în suflete s-a înmuiat pornirea spre revoltă, nerăbdarea de a pleca la luptă pentru pămînt şi libertate...

— Sînt bătrîn, feciorul moşului, mi-ar crăpa obrazul de ruşine să te mint, asta cam aşa este, cutremurul acela păcătos i-a îngrozit, se tem de altă răzbunare a lui Zamolxis dacă se ridică împotriva taraboştilor. Aşa a spus de curînd un capnobot, în trecere prin satul din vale — l-au ascultat şi o parte din comatii fugari — i-a îngrozit pe toți, cică Marele zeu ar fi negru de mînie pe rege, fiindcă vrea să schimbe datina. Zicea că pe Kogaion este venit de mai mult timp un preot învățat, care ştie să prevestească viitorul după locul pe care îl ocupă stelele pe cer, el ar fi spus că peste capul dacilor va veni o altă nenorocire, mai mare decît cutremurul. Păi, feciorule, dacă

capnoboții şi preoții întind prin toate satele zvonuri din astea, îngrozind oamenii, cine crezi că mai are curajul să pună mîna pe topor, furcă sau coasă, să meargă la luptă împotriva taraboştilor?

— Bine, lasă că mai vorbim noi. Acum văd că ai prins poftă să povesteşti, iar eu mă grăbesc. Vreau să-mi strîngi cît mai repede oamenii, acolo voi răspunde şi la întrebarea care te frămîntă atîta.

Era sfîrşit de vară, verdele frunzelor copacilor începuse să pălească, iar căldura să se potolească, deşi soarele era sus, la amiază. Toată marginea pădurii era plină de oameni, stăteau lungiți pe iarbă, strînşi în grupuri, vorbeau rar, fiecare cu o umbră de îngrijorare în suflet. Prea dese zvonuri se întinseseră, teama, pusese stăpînire pe mulți, se gîndeau la cele ce vor fi aduse de zilele ce urmau. Cei mai frămîntați erau comatii fugari, care îşi părăsiseră familiile, se vedeau pribegi, cu speranța năruită. Dar nici localnicii nu erau prea liniştiți, şi prin inimile lor trecea cîte un fior, îngrijorați că ar fi cu putință să vină poruncă de la Sarmizegetusa ca nici o cetate să nu-şi mai împartă moşia, ca totul să rămînă aşa cum a fost datina. Cînd Comosicus se ivi de după colțul pădurii, însoțit de bătrîn, toți se ridicară în picioare şi începură să-şi pună ordine în veşminte, să-şi scuture iarba şi frunzele uscate prinse de cămăşi şi ițari, să-şi aşeze mai bine pe şolduri chimirile late de piele.

— Bun găsit, oameni buni! Mă rog şi eu Marelui zeu pentru voi! salută Comosicus, oprindu-se la cîțiva paşi de ei.

— Să-ți dea Zamoixis multă sănătate, dacă ne aduci o veste bună! rosti unul voinic, cu barbă deasă şi mustățile frumos răsucite la vîrfuri, în plină putere, deşi după firele argintii din plete arăta trecut de jumătatea vîrstei. Cu ce gînduri ai venit, fecior de taraboste? Eu unul ştiu că eşti din neamul Oroles.

— Cu aceleaşi gînduri ca ale tale, dar să ştii că nu rele pentru cei setoşi de dreptate şi libertate, răspunse privind în sus, apoi trăgîndu-se la umbra unui gorun cu coroana bogată.

— Dacă este aşa, atunci e bine, iar noi ne bucurăm. Eu sînt din cei fugiți de la Singidava, numele meu este Durasis. Stăm aici ca pe foc, ne-au zăpăcit zvonurile, iar de cînd a trecut prin sat capnobotul acela ne-a pierit speranța şi ne-a crescut teama. Cine se poate pune împotriva voinței Marelui zeu?

Comosicus săltă amîndouă brațele şi făcu semn de apropiere, îndernnînd totodată:

— Ia strîngeți-vă cu toții în jurul meu, să ne putem auzi mai bine unii pe alții. Aşa, mai aproape, faceți o roată şi alungați alte gînduri, fiecare să mă asculte, cum se spune, cu răsuflarea oprită. Să nu vi se pară lucru de glumă, țara trece printr-o încercare grea, apasă asupra ei trei pericole: primul, al taraboştilor, al celor care nu vor să dea pămînt comatilor, al doilea, al capnoboților şi preoților, porniți să sperie poporul cu urgia Marelui zeu, iar al treilea, al legiunilor romane, a căror mişcare regele o urmăreşte cu multă îngrijorare, în mijlocul acestor trei pericole, cine se află prinşi? Să vă spun eu: regele şi poporul, adică voi, comatii. Pînă acum oastea o strîngeau tarabostii, însă aşa, cum văd eu situația, ar putea veni vremea cînd Burebista va trebui ca, peste capul lor, să cheme el de-a dreptul poporul să se ridice la luptă, să se războiască deodată cu toți aceia pe care îi socoteşte duşmanii neamului. Bine, dar spunîndu-vă toate asta nu v-am spulberat teama, ci v-am sporit îngrijorarea. Am să schimb vorba, iar voi să mă ascultați cu încordare. Ca să ştie toți: sînt Comosicus, feciorul lui Oroles. Poate că vă întrebați de ce nu sînt de partea taraboştilor, ci de aceea a regelui? Fiindcă destinul meu a fost să pribegesc mult, să văd cum trăieşte lumea pe meleaguri îndepărtate. Am învățat, cunosc o bună parte din învățăturile înțelepților greci, romani şi de-ai altor popoare, dar soarta mea a fost să ajung în sclavie, să trăiesc mulți ani ca sclav, apoi ca gladiator să lupt în arenele circurilor de la Roma. După ce regele m-a răscumpărat, cîțiva ani am stat acolo, la Roma, unde m-am zbătut să fac tot ce se putea să abat de deasupra Daciei pericolul legiunilor romane. Acolo am văzut că populația este împărțită în două: patricieni şi plebei, întocmai ca la noi: taraboşti şi comati, însă cu o deosebire, plebeii au o bucată de pămînt, sînt stăpîni pe munca lor şi se bucură de libertate. Mă găseam încă la Roma cînd am luat hotărîrea să lupt ca în Dacia comatii să se bucure de aceleaşi drepturi ca plebeii romani. Cum aveam să pornesc lupta? Ştiam că nu era uşor, dar totuşi n-am cedat. Am încercat tot ce a fost cu putință, am căutat numeroase motive, am folosit chiar şi fapta lui Rundacitulp, care l-a omorît cu atîta cruzime pe Getys — voi cei de la Singidava ştiți —-iar pînă la urmă am reuşit să-l fac pe rege să se hotărască să împartă din moşii pămînt comatilor. Eu zic că toate ar fi mers bine, dacă nu venea acel îngrozitor cutremur, în care lumea vede mînia Marelui zeu. Iată ceva cu care e greu de luptat: teama de Zamolxis. Cînd am fost sclav, unul din stăpînii mei era vecin cu un bătrîn filozof, un înțelept care înțelesese multe despre oameni, despre viață şi moarte, despre tot ce se

înconjoară. Acel bătrîn m-a convins că nu există zei, că totul este numai o închipuire a noastră, fiindcă nimeni nu a văzut un zeu în carne şi oase, nu l-a pipăit, nu i-a pus la încercare puterea. La greci, la romani, la noi şi la alte popoare, în case, în temple şi oriunde vezi zei modelaţi din pămînt, ciopliţi în piatră sau turnaţi în bronz, lumea se roagă la ei, deşi nu i-au văzut niciodată zîmbind, vorbind sau mişcîndu-se, ci sînt doar nişte statuete care, dacă ţi-au căzut din mîini, se sparg în zeci de cioburi. De la acel bătrîn am înţeles că oamenii suferă, se frămîntă, se lăcomesc unii sărăcind pe alţii, folosind fiecare în felul lui aceste închipuiri: zeii. Şi dacă lucrurile stau aşa, înseamnă că cele ce se petrec în jurul nostru: cutremure, fulgere, furtuni şi altele nu se datoresc Marelui zeu, cum cred dacii, ci unor puteri pe care omul nu a reuşit încă să le cunoască. La Roma m-am împrietenit cu mulţi sclavi, mai ales din cei care au luptat într-o mare răscoală împotriva sclaviei, sub conducerea unui gladiator viteaz numit Spartacus, despre care poate că unii dintre voi, cei mai în vîrstă, aţi auzit pe mulţi negustori povestind. Ei bine, aflaţi că sclavii revoltaţi nu mai credeau în existenţa zeilor, de aceea nici nu se temeau de ei. Tot aşa trebuie să facem şi noi, cei ce ne ridicăm să cerem pămînt, să nu vedem în cutremurul care a zguduit ţara o răzbunare a lui Zamolxis, să nu credem că nu e pe voia zeului ca o parte din pămîntul moşiilor să se împartă comatilor. Ştiu, iar voi trebuie să înţelegeţi, de ce tarabostii şi capnoboţii împrăştie pretutindeni cele mai înfricoşătoare zvonuri despre răzbunări de-ale Marelui zeu, pentru ca poporul să se supună şi să sufere lipsurile. Eu sînt hotărît să lupt cu ei, ajutîndu-l pe rege! Vă întreb: care dintre voi mă urmează? Vom începe cu Singidava; îl vom face pe tarabostele Rundacitulp să împartă pămînt oamenilor de pe moşia sa.

— Mergem toţi cei fugiţi de la Singidava! strigă Durasis.

— Dăm ajutor şi noi, cei de aici, de la Rasidava! se grăbi bătrînul Jder, rămas cu sufletul tot de comate, deşi în lipsa lui Rundacis toţi îl socoteau stăpînul moşiei cetăţii.

— Vă însoţim şi noi! adăugă unul din comatii fugari.

— Însufleţirea voastră întăreşte hotărîrea mea! reluă Comosicus, rotindu-şi privirea pe feţele lor. Fiecare să se pregătească, mîine în zori vom porni spre Singidava. Moşule, pentru mine vei da o parte din garda cetăţii, mă voi duce la Rundacitulp mai întîi cu vorbă bună, iar de va dovedi împotrivire, vom sări cu toţii, îl vom prinde şi-l vom supune unei noi judecăţi.

Revenit la Singidava, tarabostele Rundacitulp îşi regăsise greu liniştea. După încordarea prin care trecuse, cînd se văzuse pe Kogaion în faţa morţii, alături de marele altar, pregătit să fie aruncat în sulițe, rămăsese cu o stare sufletească ce oscila între curaj şi teamă. Curajul i-l întărea veştile primite de la alţi taraboşti, nici ei nu-şi împărţiseră moşiile, iar teama îi revenea de cîte ori se gîndea la pericolul prin care trecuse. Trăise clipe grele, văzuse cu ochii lui minunea, cutremurul îl salvase. Avea şi momente de îmbărbătare, cînd satisfacţia îi umplea inima de încredere, se socotea un ales al Marelui zeu, altfel nu i-ar fi lăsat Zamolxis viaţa. În tot ce se petrecuse vedea voinţa marelui zeu de a se păstra datina. Teama îi revenea mai ales cînd se gîndea la împărţirea moşiei, pentru că de omorîrea comatului Getys se socotea judecat şi iertat. Comatii din satele de pe moşia sa aşteptau, cu speranţa zi după zi tot mai năruită de zvonurile ce veneau din toate părţile, purtate de oameni anume trimişi, care nu uitau să le lege de voia marelui zeu.

Se apropia toamna, soarele îşi potolise căldura. Pe la vremea prînzului, tarabostele porunci căpeteniei gărzii să-i scoată calul şi să pregătească patru străjeri să-l însoţească. Se trezise în zori cuprins de o nelinişte pe care nu şi-o putea înfrînge, creştea pe măsură ce timpul trecea. Simţea nevoia să plece, să alerge în galopul calului, să dea roată moşiei, iar în drumul său să vadă comatii muncind pe tarlale. Sări în şa, în timp ce una din străji alerga să deschidă poarta. În acelaşi moment din vale răsună un tulnic, iar de sus din turnul de pază îi răspunse altul. Tarabostele strînse frîul şi ascultă semnalele, în timp ce mintea îl purta înapoi, la ziua cînd în cetate venise regele, cînd îl încredinţase că nu-l va pedepsi pe comatul Getys.

— Urcă spre cetate o căpetenie însoţită de gardă, strigă străjerul din turn.

Dădu pinteni, calul sări ca o săgeată îndreptîndujse spre drumul ce cobora din cetate. Cînd ieşi dintre copacii ce îmbrăcau povîrnişul, întîlni ceata de călăreţi. Răsuflă uşurat, nu era regele, nici marele preot. Îl recunoscu totuşi pe cel ce venea, şi-l reamintea din sala de sfat de la Sarmizegetusa, cînd se ridicase şi vorbise cu pornire împotriva taraboştilor. Ce căuta la Singidava? Aducea o veste nouă? Întrebările se urmau fără oprire, în timp ce în sufletul său se întindea o umbră de îngrijorare şi teamă.

— Sănătate, taraboste Rundacitulp! Nu mă mai rog Marelui zeu pentru tine, ştiu că eşti alesul lui, altfel nu făcea minunea. Îți mai aminteşti de mine?

— Eu mă voi ruga lui Zamolxis pentru tine! Sînt bucuros să te am ca oaspete cîteva zile. Aş putea eu să te uit? Nu eşti Comosicus, feciorul tarabostelui Oroles? Pînă atunci, cînd te-ai ridicat şi ai vorbit cu atîta hotărîre în sala de sfat, numai auzisem de tine, ştiam că ai pribegit mulți ani prin străini.

— Îți mulțumesc, pentru că ai vrea să mă ai ca oaspete, însă nu pot sta mult, sînt numai în trecere. Din drumul cel mare m-am abătut încoace, curios să văd ce faci, dacă te-ai liniştit după primejdia prin care ai trecut. Acum, fiindcă mi-ai ieşit în cale, nu mai merg sus în cetate, putem sta de vorbă şi aici. Descălecăm şi ne plimbăm puțin pe la marginea pădurii.

Tarabostele înțelese că totuşi Comosicus venise cu un scop, urmărea ceva. Fusese oare trimis de rege? se întrebă, în timp ce sărea jos din şa. Porniră unul lîngă altul pe o cărare puțin umblată, ce şerpuia printre copacii rari.

— Comosicus, este adevărat că ai fost sclav şi ai luptat în arenele circurilor ca gladiator? îl întrebă, urmărind să găsească ceva de vorbit, din care să prindă cu ce scop venise.

— Da, taraboste Rundacitulp, este adevărat, am rătăcit mult prin străini şi am văzut multe. Să ştii că răutate şi bunătate omenească întîlneşti pretutindeni, oricare ar fi zeul la care se roagă mulțimile.

— Te gîndeşti la ceea ce s-a întîmplat cu comatele Getys? Într-acolo te poartă mintea?

— Nu, taraboste, pentru fapta aceea ai fost judecat şi iertat, de asta nu se mai îndoieşte nimeni. Am vrut să spun că de multe ori răutatea izvorăşte din datină. La toate popoarele printre care am trăit o parte din viață am văzut că binele şi răul nu au izvoare diferite, aceea ce apare ca rău unora, alții îl socotesc ca fiind bine. Asta se întîmplă şi la noi, la daci, nu vedem un rău în faptul că o ființă omenească moare în chinuri, aruncată în sulițe, adusă ca Mare jertfă. În nici o altă parte nu am văzut o asemenea jertfire. Tot aşa, noi luăm drept bună datina, punem pe comati la muncă, le sîntem stăpîni, le dăm din bucatele strînse de ei numai atît cît să nu moară înfometați, sînt un fel de robi, fără drepturi şi fără libertate.

— Dar tu eşti un taraboste, Comosicus, cum poți vorbi astfel?

— Gîndeşti că dacă eşti taraboste trebuie să ții în robie alți oameni?

— Bine, să zicem că aşa ar fi cu comatii, dar de sclavi nu te-a cuprins mila? Poate că şi ei ar vrea să se schimbe ceva...

— Şi sclavia va avea un sfîrşit. Eu văd în comati poporul dac, văd pe cei ce luptă şi apără țara, urmîndu-l pe rege, pe cei ce fac ogoarele să rodească, iar pe noi să ne socotim bogați, de aceea se cuvine ca ei să se bucure de unele drepturi, de oarecare libertate, să se simtă stăpîni pe ceva.

Tarabostele se opri din mers, îl privi îndelung, apoi îl întrebă:

— Tot aşa îi vorbeşti şi regelui?

— Am strîns multă revoltă în suflet, fiindcă aşa m-a purtat viața. Vreau să-l ajut pe rege din toată puterea. Acum vîrsta cată să-l învingă, iar tarabostii înclină să nu i se mai supună. El, Burebista, întemeietorul Daciei Mari, a ajuns să se vadă neascultat. Tarabostii nu se mai tem de bătrîn. Acum îți răspund la întrebare: da, taraboste Rundacitulp, aşa îi vorbesc şi regelui!

— Asta înseamnă că tu l-ai îndemnat...

— Să se împartă comatilor pămînt din moşiile cetăților?

— Da, adică să se schimbe datina... Marele zeu şi-a arătat mînia... Să nu trimită peste țară nenorociri mai mari... murmură tarabostele reluînd mersul. Încep să te înțeleg, Comosicus, bănuiesc pentru ce ai ținut să te abați din drum, să treci pe la mine. După cele prin cîte am trecut, mă socoteşti un om înfricoşat, care se teme şi de umbra lui, dar nu este aşa, trebuie să vezi în mine un taraboste la fel cum sînt ceilalți, care nu face altceva decît fac alții.

Comosicus îl prinse de braț şi îl strînse uşor, oprindu-l.

— Taraboste Rundacitulp, ai împărțit ceva pămînt comatilor de pe moşia ta? Ai dat ascultare cuvîntului regelui?

— Ei, vezi, trebuia să înțeleg de la început!... Pentru asta ai venit... Să ştii că sînt gata să trec la fapte, am pregătit tot ce trebuia, dar mai aştept, vreau să văd ce fac ceilalți. Am primit veşti din multe părți, aproape toți tarabostii socotesc că Marele zeu ne-a arătat că nu vrea să se schimbe datina, nu dau nimic din moşii. Cred că lucrurile vor rămîne aşa cum sînt; ar fi greu pentru rege să lupte împotriva taraboştilor.

Fața lui Comosicus se întunecă, deveni stacojie. Îl prinse cu mai multă putere de braț, sforțîndu-se să se stăpînească.

— Dacă te-ai pregătit, treci la fapte, taraboste Rundacitulp! Vrei să mai fii judecat odată? Dar să ştii că nu vei mai fi mustrat de rege în fața taraboştilor, ci vei da seama în fața comatilor pe care îi ai pe moşie!

Tarabostele nu-şi pierdu cumpătul, deşi amenințarea îl făcu să-l treacă fiori, vorbi potolit:

— Să ştii, Comosicus, nu mă tem decît de rege şi de Marele preot, iar pentru comati am gardă bine înarmată, pe care de curînd am întărit-o, aşa că primejdia de care îmi spui nu mă îngrijorează. Dar, pentru că nu vreau să audă regele că nu mă supun cuvîntului său, voi căuta să grăbesc treaba, voi începe să împart pămînt comatilor.

— Cînd, taraboste Rundacitulp?

— Peste cîteva zile...

— Cîte?

— Să zicem, două săptămîni... E bine?

— Este... Dar nu mai mult. Să nu uiți, după scurgerea acestui termen nu te voi întreba eu de ce nu l-ai respectat, vei răspunde în fața altora.

Din nou tarabostele se înfiora. Se vedea pe Kogaion, alături de marele altar, pregătit pentru a fi aruncat în sulițe. Se străduí să braveze:

— Eşti uimitor, Comosicus! Ce ți-au făcut, frate, romanii, acolo la Roma? Parcă ai rămas cu suflet de sclav... pentru mine eşti de neînțeles... Acum, fiindcă te am ca oaspete, te poftesc sus în cetate, vreau să te omenesc, aşa cum e datina.

— Mulțumesc, taraboste Rundacitulp, asta înseamnă că nu te-arn supărat. Ți-am spus că sînt în trecere, mă grăbesc, regele vrea să mă trimită pe la cetățile Argedava, Capidava, Tamasidava, să văd ce fac Cotiso, Zyraxes şi Rholes.

Reveniți în drum, Comosicus sări în şa şi făcu semn gărzii să-l urmeze. Tarabostele privi un timp după el, urmărind cum se îndepărta în galop, însoțit de un val de praf ce se destrăma uşor, apoi porni gînditor în sus spre cetate, lăsînd calul să meargă la pas. Se dădea în sufletul său o luptă, n-ar fi vrut să-l mai supere pe rege, dar nici să se grăbească, dacă cei mai mulți taraboşti socoteau că voia zeului era să nu se schimbe datina, adică să nu se dea pămînt comatilor. În următoarele zile frămîntarea îi spori, vedea că se scurta timpul, se apropia termenul. Nu bănuia că în satele de pe moşia sa era o mişcare surdă, însuflețitoare, plină de hotărîrea de a lupta. Nimeni de la cetate nu aflase că departe în pădure, într-o vale ce se înfunda, stătea ascunsă ceata ce-l însoțea pe Comosicus. În cea de a cincea zi tarabostele nu mai putu rezista, teama ieşi învingătoare, chemă scribul şi supraveghetorii muncii pe tarlale, le vorbi cum se gîndise să împartă o parte din moşie celor din satele sale, apoi le porunci să facă toate socotelile

necesare, ţimnd seama de mărimea familiei fiecărui comate. După această hotărîre se mai linişti, deşi pierderea unei jumătăţi din moşie îl durea adînc, însă mai mult se bucura soţia lui, fiindcă îl vedea supunîndu-se cuvîntului regelui. Parcă mult uşurat, se culcă devreme şi somnul îl cuprinse repede. Nu-şi dădea seama cît timp dormise cînd auzi bătăi în uşă. Recunoscu vocea căpeteniei gărzii:

— Stăpîne, sînt la poartă patru oameni; unul spune că este tarabostele Burrennus. Îl lăsăm să intre în cetate?

— Să aştepte pînă vin eu acolo! zise sărind din pat, întrebîndu-se în şoaptă: cum să fie Burrenius? Să-l fi iertat regele, ridicîndu-l iarăşi la rangul de taraboste?

Nu se scursese timp cît goleşte un om în tihnă o ulcică de vin, cînd amîndoi tarabostii intrară în cerdac şi se aşezară la masă.

— Cînd am auzit că tu eşti, nu-mi venea să cred. Spune-mi, Burrennus, ai scăpat de sclavie?

— M-a salvat şi pe mine cutremurul acela, întocmai ca pe tine. Poate că asta a fost voia Marelui zeu. Atunci, cînd toţi fugeau îngroziţi, căutînd un loc de adăpost, eu şi alţi sclavi am apucat-o spre pădure, ne-am ascuns în munţi.

— Bine, dar acum te văd cu cal, ai o mică gardă, porţi veşminte de taraboste... Asta înseamnă că regele...

— Nu este ce gîndeşti tu, Rundacitulp, pentru rege sînt tot un sclav. Mai tîrziu se va convinge că dacă Burrennus nu mai este taraboste a devenit în schimb răsculat. Umblu mai mult noaptea, merg din cetate în cetate, pregătesc lovitura. Toţi tarabostii pe la care am trecut s-au arătat alături de mine, mi-au dat veşminte, arme, oameni şi cai, sînt gata ca la momentul potrivit, fiecare să pornească spre Sarmizegetusa cu cîte un pîlc de oaste, iar acolo, cu toţii, să-l alungăm pe bătrînul Burebista, să punem în scaunul ţării pe altul ca rege.

Tarabostele Rundacitulp îl privea mirat, tulburat de cele auzite.

— De ce să-l alunge?! Cine ar fi să-i ia locul? se grăbi să-l întrebe.

— Nimeni nu vrea să dea comatilor o parte din moşie, tarabostii socotesc că nu este voia Marelui zeu, fiindcă el şi-a arătat mînia cînd a făcut pămîntul să se clatine atît de tare. Să ştii că am trecut şi dincolo de munţi, am fost la Argedava, am stat de vorbă cu Cotiso. El s-a arătat gata, vrea să devină rege al Daciei. După cît am înţeles, de multă vreme visa

acest lucru. Tarabostii pe la care am trecut nu sînt împotrivă, îl vor pune rege pe Cotiso.

— Şi cînd ar fi să se facă treaba asta?

— Cît de curînd, poate că chiar înainte de primăvara viitoare.

— Eu m-am pregătit să împart pămînt comatilor de pe moşia mea... murmură descumpănit Rundacitulp.

— Să nu faci greşeala asta, taraboste! Pe urmă cu greu îți vei putea lua înapoi ceea ce ai dat. Ştii doară, comatii sînt gata să moară pentru o palmă de loc. Aşteaptă, aşa cum fac ceilalți.

— Măi, Burrennus, m-ai tulburat de tot, mă văd pus într-o grea cumpănă! Regele va afla, m-am legat că în curînd voi da ascultare cuvîntului său.

— Față de cine te-ai legat?

— De Comosicus, feciorul lui Oroles.

— Da, am auzit, mi-au povestit mulți taraboşti cele ce s-au petrecut atunci cînd te-au judecat, spuneau că el a fost de partea comatilor, a cerut să li se dea pămînt. S-a întors de la Roma cu mintea răsucită, nu vrea să țină seama de datină. Dar, taraboste, legămîntul tău față de el nu are nici o valoare. Ce e acest Comosicus în Dacia? Un trepăduş, pus în slujba lui Burebista. Îi vom aranja noi pe amîndoi, şi pe el şi pe rege. Ascultă ce-ți spun eu: nu dai nici o bucățică din moşie, aşteaptă, urmăreşte ce fac ceilalți taraboşti; la nevoie stai un timp ascuns undeva, iar cînd vom porni spre Sarmizegetusa mergi şi tu. Nu mă îndoiesc că, la fel ca mine, tu ai de răzbunat suferința prin care ai trecut.

Rundacitulp săltă capul, răsuflă adînc, uşurat, săgetîndu-l cu privirea aprinsă.

— Să ştii că primesc îndemnul tău! Ai făcut bine, Burrenus, că ai trecut pe la mine. Amîndoi am suferit, am fost înjosiți în fața întregii țări, se cuvine să ne unim şi să ne răzbunăm! Şi eu sînt gata să-ți dau oameni pentru gardă, arme, cai şi bani.

— Da, îmi trebuie gardă. Cred că m-ai înțeles, taraboste, merg din cetate în cetate, garda de la una mă duce la cealaltă, apoi se întoarce acasă. Alege patru oameni zdraveni, care nu ies din cuvîntul tău, şi dă-mi-i să mă însoțească. Pornesc neîntîrziat mai departe, nu umblu decît noaptea. Pe tine nu te voi ocoli, rămînem uniți, voi veni cît de des pe aici, pînă va sosi ziua cînd vom porni să dăm lovitura. Mă voi ruga Marelui zeu pentru sănătatea ta, taraboste Rundacitulp!

Cîntaseră de mult cocoşii după miezul nopții cînd Burrennus părăsi cetatea Singidava, însoțit de gardă nouă. Tulburat, însuflețit de hotărîrea luată, bucuros că nu mai dădea nimic din moşie, convins că primea ajutor de la zeul cel mare în momentele de grea cumpănă, tarabostele Rundacitulp nu mai putu dormi pînă la ziua. Soarele abia răsărise cînd chemă scribul şi supraveghetorii, cărora le spuse să nu mai facă nici un fel de măsurători şi socoteli, pentru că nu va mai da pămînt comatilor. Trimise apoi pe căpetenia gărzii la Sarmizegetusa, să afle unde se găsea Comosicus. Ceva nelămurit în sufletul sau îl făcea să se teamă de el, pentru că îl ştia în preajma regelui. Viața îşi reluă cursul obişnuit în cetate, iar în satele de pe moşia sa nu se observă vreo frămîntare printre oameni, toți îşi vedeau liniştiți de treburi. În cea de a patra zi, căpetenia gărzii se întoarse cu vestea că nu aflase pe unde umbla Comosicus, nu era la Sarmizegetusa, nici la Carsidava. Tarabostele socoti că în adevăr plecase, aşa cum spusese, spre Argedava, Capidava şi Tamasidava. Acest lucru îl linişti şi mai mult, nu avea decît de aşteptat să se pornească lovitura pe care o pregătea Burrennus. Nu se gîndi că în curînd se împlinea termenul de două săptămîni, cînd trebuia să înceapă împărțirea de pămînt comatilor. Şi, în adevăr, trecură două zile peste acel termen, fără să se ivească ceva neobişnuit. În noaptea celei de a treia zi însă, comatii din toate satele de pe moşie, înarmați cu ce avuseseră la îndemîna: topoare, furci, coase, măciuci, arcuri, sulițe şi spade, porniră spre cetate. În zori o împresurară din toate părțile, în ordine şi linişte, fără să răspundă la întrebările străjilor din cele patru turnuri de pază. Soarele se ridicase deasupra muntelui din apropiere cînd pe drumul ce şerpuia pe povîrniş urca în galop Comosicus, însoțit de gardă puternică. La intrare străjile îl opriră. Cînd tarabostele află cine venise, porunci să se deschidă porțile, iar el ieşi să-l primească. În acelaşi moment comatii dădură buzna înăuntru şi în cîteva clipe curtea se umplu de oameni. Nu mai era nimic de făcut, la o împotrivire garda cetății ar fi fost înăbuşită de numărul mare al celor veniți cu hotărîrea de a lupta pentru pămînt.

— Mă rog Marelui zeu pentru tine, Comosicus! începu tarabostele. Să ştii că te-am căutat pe la Sarmizegetusa şi Carsidava, dar n-ai fost găsit. Îți trimisesem vorbă că n-am avut destul timp să fac toate socotelile şi măsurătorile, ceream un răgaz de încă zece zile...

— Le facem noi astăzi! strigă Durasis, comatul pe care Comosicus îl alesese căpetenie a răsculaților.

— Taraboste Rundacitulp, ți-am spus că după împlinirea termenului nu eu voi fi cel ce-ți va cere socoteală de nerespectarea cuvîntului dat, se grăbi Comosicus, oprindu-l pe Durasis.

Tarabostele cătă în jur, văzu fețele împietrite şi privirile arzătoare ale comatilor, cu bărbile răsfirate de vînt, strîngînd cu putere în mîini ceea ce fiecare avea ca armă — coasa, toporul, furca sau măciuca — îşi dădu seama că era prins între două forțe cu care nu se putea măsura: de o parte regele, prezent acolo prin Comosicus, iar de cealaltă comatii, mulțimea, poporul.

— Trebuie să mă crezi, Comosicus! Nu a fost vreme destulă, am făcut legămînt pentru un termen prea scurt...

— Vrem pămînt! Vrem pămînt! Vrem pămînt! răsunară strigăte din mai multe părți.

— Vă dau, fac aşa cum a spus regele... reluă tarabostele înfiorat, îngrozit de mînia celor ce-l înconjurau. Păsuiți-mă pînă se face măsurătoarea, pînă sîntem gata cu socotelile, să ştim ce dăm fiecăruia...

— Să înceapă împărțirea de astăzi! se auzi din nou Durasis.

— Să mergem pe moşie, acolo să-şi ia fiecare partea ce i se cuvine! răsună o voce groasă, de departe, din spatele mulțimii.

Comosicus săltă amîndouă brațele, îndemnînd la linişte:

— Vrem să arătăm regelui şi taraboştilor că ştim să ne stăpînim pornirile. Noi am venit hotărîți să luptăm, dacă tarabostele poruncea străjilor şi gărzii să apere cetatea. Aşadar, vom începe de astăzi împărțirea moşiei, luînd mai ales pămîntul din jurul satelor, restul fiind partea ce rămîne stăpînului cetății. Pornim, taraboste Rundacitulp!

4

Comosicus grăbi plecarea de la Singidava, se înapoie la Rasidava cu ceata de comati care îl însoțise. Într-o anumită măsură se îndoia de sinceritatea lui Rundacitulp că va duce bine treaba pînă la capăt, făcînd împărțirea pămîntului fără să nemulțumească oamenii, însă avea încredere în Durasis, pe el îl lăsase căpetenie peste cei ce se arătaseră gata să pornească răscoala, hotărîți să pună foc cetății. Numai iscusința cu care tarabostele ştiuse să întoarcă lucrurile făcuse să se salveze situația, astfel ca totul să se petreacă în linişte, aşa cum dorise el, Comosicus, să nu se vadă nevoit să săvîrşească o faptă care l-ar fi supărat pe rege. La Rasidava află că Rundacis se înapoiase de la Argedava, dar nu stătuse mult,

plecase degrabă la Sarmizegetusa. Stătea în cumpănă, ar fi vrut ca ceea ce începuse la Singidava să se întindă în toată țara, pretutindeni comatii să încercuiască şi să atace cetățile, surprinzînd pe taraboşti nepregătiți, însă nu vedea cum să-i îndemne, cum să se împartă, încotro să pornească. Se sculase în zori, ieşise în curtea cetății, se spălase la şipotul ce țîşnea de sub un colț de stîncă, apoi se aşezase pe un buştean de brad, fățuit cu barda, pus ca bancă de odihnă de-a lungul zidului de apărare. Privea în zări cum se înălța soarele de dincolo de creste. Toamna era aproape, copacii se pregăteau să-şi scuture podoaba. Nu simți venirea bătrînului decît cînd acesta se aşează lîngă el.

— Dacă te-ai trezit aşa din noapte, înseamnă că te frămîntă ceva, feciorul moşului, începu el pufăind greu. Mi-au spus oamenii ce treabă bună ai făcut la Singidava; de bucurie îmi vine să te strîng în brațe cu dragoste. Aşadar, ai pornit-o, schimbi datina, n-o să mai fie poporul cu totul în slujba taraboştilor, va avea fiecare om o palmă de loc şi o gospodărie pe care să fie stăpîn, se va vedea mai liber, va fi recunoscător regelui şi se va arăta gata oricînd să lupte pentru țară.

— Ascultă, moşule...

— Jder! Spune-mi, ca toată lumea, moş Jder.

— Moş Jder, în fiecare dimineață te scoli vesel, cu poftă de vorbă?

— Dar cum? Ce aş putea să mai cer Marelui zeu? Mi-a dat un ginere cum nici n-am visat, fata e fericită, nepoții cresc, avem cetatea şi moşia, am dat o parte din pamînt oamenilor, ne împăcăm cu toții. Să ştii că noi aici la Rasidava parcă sîntem o mare familie. Cînd trec prin sate, toți îmi dau binețe cu dragoste şi respect, iar copiii strigă după mine: „Tataia Jder! Tataia Jder!" Dar şi eu îi iubesc, întotdeauna am în buzuaar ceva pentru ei. La Rasidava nu e ca la vecini, ca în satele de pe moşia popilor.

— Adică, ce este la preoți? Vorbeşti de moşia cultului lui Zamolxis numită Muntele cel Mare, care porneşte încoace de sub Muntele cel Mare? Ce ai aflat?

— Am vorbit ieri cu un comate de-acolo, la ei nu s-a întins nici o vorbă că vor primi pămînt. Îmi spunea omul acela — nu mă cunoştea, nu ştia ca sînt ca şi stăpîn la Rasidava — că se poartă capnobotul mai rău decît un taraboste. Dar nu numai el, ci toți slujitorii cultului pe care îi are sa-l ajute, toți îi chinuiesc şi jecmănesc pe comati.

— Cîte sate are moşia Muntele cel Mare?

— Este mai întinsă ca a noastră, are şapte sate. Ce, ai vrea să faci ca la Singidava?! Nu te povățuiesc, nu te pune rău cu capnoboții, că, ştii, cică ar fi nişte hrube în stînca de sub Kogaion în care putrezesc oasele celor băgați acolo. Cînd lupți cu tarabostii, îl ai la spate pe rege, iar dacă vrei să te răfuieşti cu capnoboții, nu vei fi ajutat de Marele preot.

— Crezi că Deceneu este un om rău?

— Păi, nu este el mai mare peste preoți şi capnoboți?

— Poate că nu ştie ce rele fac slujitorii cultului.

— O fi bun... N-o fi ştiind... Da, are şapte sate moşia vecină... murmură bătrînul, cu gîndul parcă pornit departe, apoi, după o pauză, reluă: eu te ajut cu tot ce pot... numai cată să fii cu multă băgare de seamă...

— Da, o să mai gîndesc, moş Jder. Să ştii că puterea nu este la mine, ci tot la ei.

— La cine?

— La comatii din acele sate. Bătrînul clătină din cap neîmpăcat:

— Fără un om viteaz în fruntea lor, nu au curajul să pornească ceva. Ți-am spus, le e mai frică de preoți decît de luptătorii din gărzile regelui. Faci cum vrei. Poate te hotărăşti după ce vorbeşti cu Durasis. A sosit după miezul nopții, greu obosit, l-am lăsat să doarmă liniştit. Vrea să-ți vorbească degrabă. Zice că la Singidava e bine, toți se roagă Marelui zeu pentru sănătatea ta. Te las, mă duc să-mi văd de treburi, uite că soarele se ridică repede pe cer.

— Dacă îl vezi pe Durasis, spune-i să vină repede, îl aştept aici. Totuşi, cred că ceva s-a petrecut acolo...

Cele aflate de la bătrîn, în legătură cu moşia Muntele cel Mare a cultului lui Zamolxis, îl puseră pe gînduri, vedea mai grea lupta cu preoții şi capnoboții decît cu tarabostii.

Pentru a nu-şi atrage mînia marelui zeu, poporul se temea de ei, cel ce era dus legat pe Kogaion nu mai putea avea nici o speranță de scăpare, îi putrezeau oasele în hrubele din sînul muntelui. De cele mai multe cazuri marele preot nici nu afla, întărirea credinței şi pedepsirea celor ce călcau datina era o treabă a căpeteniei capnoboților şi a gărzilor de preoți care cutreierau țara. Trebuia să încerce ceva, numai aşa putea să-şi dea seama de cele ce se petreceau în satele de pe moşiile stăpînite de cei ce întăreau şi apărau credința. Se gîndise ca după o scurtă odihnă să facă un ocol pe la Carsidava, unde îl ştia pe tarabostele Oroles bolnav, apoi să se îndrepte spre Sarmizegetusa, să afle ce veşti noi soseau din țară. Întoarse capul

auzind paşi. Îl văzu pe Durasis apropiindu-se, cu zeghea pe umeri, ținînd căciula în mînă, cu fața luminată de un zîmbet larg.

— Marele zeu să-ți dea sănătate! salută el. Cînd te văd, uit de griji, îmi creşte curajul.

— S-a întîmplat ceva la Singidava? îl întrebă, făcîndu-i semn să se aşeze alături pe buşteanul de brad.

— Nu, Rundacitulp s-a potolit. Alaltăieri am aflat de la un slujitor din cetate că tarabostele a plecat departe, undeva spre rîul Maris, spunea că are acolo o rudă sau un prieten. Pentru altceva am venit. Tot alaltăieri au sosit la noi în sat doi comati, fugiți de pe o moşie, te căutau. I-am omenit şi am stat mult de vorbă cu ei. Cum nu ştiam cît o să alerg cu calul pînă te găsesc, i-am oprit pe loc, încredințîndu-i că şi noi sîntem tot din cetele tale.

— Dar de ce să alergi, de ce să te grăbeşti?

— Ceea ce am auzit de la ei m-a îngrozit. Cică la o cetate de dincolo de rîul Maris — vezi, tot într-acolo s-a dus şi Rundacitulp — s-au adunat săptămîna trecută mulți taraboşti, care pun la cale o lovitura contra regelui. Unul din acei comati avea soră slujnică la bucătăria tarabostelui, ea a auzit multe din tot ce s-a vorbit acolo. Eu zic că a înțeles bine, că de, o femeie nu se pricepe la treburi de-ale bărbaților, mai ales cînd este vorba de luptă. I-a auzit spunînd că nu vor da pămînt comatilor, că îl vor face pe rege să respecte datina: moşia şi satele sînt ale tarabostelui, stăpînul cetății.

— Dar dacă regele nu o să vrea?

— Cică îl vor lăsa fără oaste, nu vor mai strînge luptători, nici nu vor mai pregăti arme.

— Îi vom strînge noi, vom făuri arme cu oamenii noştri!

— Da, aşa mi-am zis şi eu... N-am ştiut că te-ai gîndit la asta.

— E bine că ai venit să-mi spui, Durasis, lucrurile încep să se încurce. Poate că în toamna asta vom avea mult de alergat: să adunăm poporul, să-l facem zid în jurul regelui, să pregătim altă oaste, cu pîlcuri care nu vor avea căpetenii taraboşti, ci dintre comati, bărbați viteji, care vor lupta cu prețul vieții pentru a-şi apăra vetrele şi pămîntul ce li se cuvin din moşii. Tu să fii pregătit, cînd îți trimit vorbă vii aici cu toate cetele de acolo. Eu voi căuta să ajung cît mai repede la Sarmizegetusa, să văd ce face Rundacis. El ar trebui să vină încoace, iar eu să stau pe lîngă rege. Acum, fiindcă tot ai făcut drumul pînă aici, te țin să-mi dai ajutor, vreau să se dea pămînt şi comatilor de pe moşia vecină.

— Să ne punem rău şi cu capnoboții... cu preoții?!...

— Dar nu şi cu Marele preot. Aşa e că te temi de ei?

— Vom avea prea mulți dușmani... tarabostii... capnoboții... Dar, alături de tine, Comosicus, merg pînă la Marele zeu!

— Bine, astăzi ne pregătim, iar mîine facem treaba.

— Vom ataca numai cu oameni de aici conacul moşiei Muntele cel Mare? Am fost odată cu moş Jder acolo, e bine păzită de garda preoților.

— Ne vor ajuta şi cei din satele lor.

Alături de ei doi, bătrînul Jder se dovedi iute la treabă, ca în vremea tinereții. Pe la amiază porniră pe cai paisprezece oameni, cîte doi pentru fiecare sat de pe moşia cultului lui Zamolxis. Către seară urmau să intre, unul pe la un cap al satului, iar altul pe la celălalt, strigînd ca a doua zi toți bărbații să vină la conac, pentru a primi fiecare de la capnobot un lot de pămînt, pe care să-l stăpînească pe vecie. Cine va lipsi va fi socotit că nu vrea să ia.

În dimineața următoare, capnobotul Bithus şi preoții din gardă priveau mirați cum din toate părțile veneau oameni spre conacul moşiei. Numai cele trei cete ce-l însoțeau pe Comosicus erau pregătite cu furci, topoare, coase şi măciuci. Venind pe drumul cel mare, urmat de garda bine înarmată a cetății Rasidava, dată de bătrînul Jder, Comosicus se opri la poartă şi strigă străjii să deschidă. Se văzu în față cu capnobotul.

— Mă rog Marelui zeu pentru tine, capnobot Bithus! salută dînd pinteni calului, înaintînd spre el. Sînt Comosicus — nu se poate să nu fi auzit de mine — sînt trimis de rege...

— Noi ascultăm numai de Marele preot... Nu văd pentru ce ai venit şi de ce s-au adunat oamenii?! se porni capnobotul plin de mînie. Nu ştii că aici este un domeniu al cultului lui Zamoixis?

— Ştiu, capnobot Bithus! răspunse rîzînd, privindu-l cît era de scurt şi de gras, semn că trăia în îmbuibare. Nu fac altceva decît să aduc la îndeplinire cuvîntul regelui.

— Care cuvînt?!

— Să se împartă comatilor din satele voastre jumătate din moşie. Vrei să spui că nu ştii?

Capnobotul căută să schimbe tonul, vorbind mai potolit:

— Ştiu, Comosicus, dar nu se mai împarte nimic. Aşa am primit veste...

— De la cine?

— De la taraboşti... de la capnoboți...

Comosicus privi spre Durasis, cele aflate de el se adevereau, tarabostii lucrau cu multă grabă, în legătură cu ei erau capnoboții. Între timp în jurul lor se strînsese mulțimea, în față stăteau cei din cetele pregătite pentru luptă, aduse de la Rasidava.

— Începi chiar de astăzi să împărți pămînt comatilor, capnobot Bithus! Vezi ce te înconjoară? Am cuvîntul regelui, cine nu se supune să fie lovit fără milă!

— Teme-te de mînia Marelui zeu, Comosicus!

— Te înțeleg, capnobot Bithus, adică să mă tem de voi, de capnoboți...

— Vrem să ne dea pămînt! strigă un comate, iar după el se porniră şi alții.

— Teme-te tu de mînia poporului, Bithus! i-o întoarse Comosicus.

— Te supui judecății Marelui zeu! îl amenință capnobotul.

— Vrem pămînt!... Vrem pămînt!... răsună din toate părțile.

— Capnobot Bithus, dacă tu nu vrei, vom face noi împărțirea. Pentru asta am venit. Tu să spui Marelui preot că te-ai opus. Durasis, să se adune oamenii pe sate, fiecare cu obştea lui, să-i însoțim cu cetele noastre şi să-i ajutăm să-şi ia fiecare bucata de pămînt ce i se cuvine. Să ştii, Bithus, continuă el întorcîndu-se din nou spre capnobot, la înapoierea mea la Sarmizegetusa, regele va afla că tu eşti unul din aceeia care nu dau ascultare cuvîntului său.

— Iar tu să te temi de mînia Marelui zeu!

Seara, cînd să plece înapoi spre Rasidava, Comosicus fu oprit la poartă de un preot din garda conacului moşiei:

— Să nu-mi spui nimic, numai să asculți, începu acesta în şoaptă, apucînd de frîul calului. Sînt un preot oarecare, precum mă vezi, mic şi slab, nu-ți foloseşte la nimic să-mi cunoşti numele, ceea ce îți spun eu nu vei avea de unde să afli. În săptămîna trecută s-au adunat aici mulți capnoboți, iar eu am reuşit să mă strecor printre ei, am ascultat ce vorbeau. Să ştii că au pus la cale ceva, vor să lovească în Marele preot. Sînt supărați că bătrînul Deceneu nu s-a opus să se împartă comatilor moşiile cultului lui Zamolxis. Ce vor să facă, unde urmăresc să ajungă n-am reuşit să prind, însă am căpătat convingerea că este vorba de o schimbare. Înclin să cred că se pregătesc ca un capnobot să devină Mare preot. Dacă te înapoiezi la Sarmizegetusa, treci şi pe Kogaion, spune-i Marelui preot ce-l aşteaptă, dacă nu reuşeşte să descopere şi să stingă din faşă ticăloşia

capnoboților. Acum poți să dai pinteni calului. Mă voi ruga întruna Marelui zeu pentru tine!

CAPITOLUL VII

PRIMEJDIA VINE DIN DOUĂ PĂRȚI

1

După împărțirea moşiei Muntele cel Mare, capnobotul Bithus plecase degrabă spre Kogaion, iar Comosicus pornise de la Rasidava la Carsidava, unde îşi ştia tatăl bolnav, urmînd ca de acolo să se îndrepte spre Sarmizegetusa. La Carsidava stătuse mai mult de cît gîndise, îl reținuse Andra, bătrînul îşi pierduse de tot puterea, stătea numai în pat, toți credeau că i se apropiase sfîrşitul. Tarabostele bolea învins de vîrsta, se vedea neputincios şi nefolositor, deşi mintea îi rămăsese limpede. Într-o zi se simțise mai bine, stătuseră mult de vorbă, Comosicus îi vorbise de pericolul în care se aflau regele şi marele preot, de loviturile pe care le pregăteau tarabostii şi capnoboții. Bătrînul taraboste se săltase de pe pat, îl învăluise într-o privire arzătoare şi îi vorbise despre dragostea de țară şi datoria de a o apăra, apoi îl îndemnase să plece neîntîrziat la Sarmizegetusa. Venise toamna, plaiurile şi pădurile luaseră culori de toate nuanțele, de la verdele viu al brazilor pînă la galbenul şi brunul frunzelor pregătite să cadă. În cetatea de scaun şi pe Kogaion găsise linişte, trimişi de-ai căpeteniilor de ținuturi veneau şi plecau ca şi cum totul era în ordine, nu văzuse nici un semn care să arate că țara era în fierbere. Ca şi tarabostele Oroles, regele şi marele preot se luptau cu vîrsta, aveau seninătatea bătrînilor care trăiesc răscolind amintirile, nu vedeau nici o primejdie înlăuntrul, ci în afara hotarelor, acolo unde se aflau legiunile romane. De cînd plecase Kallisthene treburile cancelariei domneşti le preluase Carpio, pe lîngă grija gărzii devenise şi căpetenie a scribilor. Un ajutor ar fi putut sa-l dea Duras, el nu era de partea taraboştilor, însă de cînd — la o vînătoare — căzuse cu calul într-o prăpastie, rămăsese cu o durere vie în tot lungul spatelui, stătea mai mult în casă. Altădată pe rege îl ajuta marele preot, dar de cînd venise Astydamas — astrologul — Deceneu

se retrăsese în sine, începuse să vadă în jur numai semne ale unor nenorociri. O confirmare a prezicerilor cititorului în stele o avusese prin dezlănțuirea cutremurului, în care el vedea supărarea marelui zeu. Pe la sfîrşitul verii, un negustor adusese de la Dionysopolis un mesaj din partea lui Acornion, prin care spunea regelui că vîrsta nu-l mai lăsa să alerge, dar, dacă avea nevoie, îl putea folosi pe feciorul său Theon, pregătit de el pentru a merge în solie oriunde.

Revenit la Sarmizegetusa, Comosicus nu se grăbi să meargă la rege, căută întîi să afle ce veşti mai sosiseră, alergînd cu mintea mai mult la cele ce se petreceau la Roma — de acolo vedea venind pericolul cel mare. Se trecea printr-un moment greu, țara era împărțită, de o parte tarabostii şi capnoboții, iar de cealaltă comatii; se spulberase unirea de altădată a întregului popor. Şi totuşi era conştient că nu trebuie să dea înapoi, ci să grăbească dezlănțuirea grelei încercări pe care o pregătea, nutrind convingerea că va fi urmat de toți aceia ce trudeau pe moşiile cetăților şî ale cultului lui Zamolxis. O veste primită din partea tînărului taraboste Zoltes, a cărui cetate era departe la miazănoapte, în apropiere de Porolissum, îl descumpăni la început, apoi îl îndîrji. Acesta îl prevenea, aflase că într-o adunare tainică tarabostii puseseră la cale prinderea şi întemnițarea sa în hrubele unei cetăți, încît să i se piardă urma. Pe de altă parte, el ştia că trebuie să se ferească de a cădea în mîinile capnoboților, care, fără ştirea marelui preot, l-ar fi făcut să piară în întunericul unei galerii din sînul Kogaionului. Vestea îl hotărî şi mai mult, se gîndea că pînă la căderea iernii să nu rămînă nici o moşie neîmpărțită, şi tot pînă atunci să înfiripeze o oaste a comatilor, iar pînă la primăvară să o întărească şi să o organizeze în aşa fel încît să țină liniştea în țară şi să poată apăra hotarele. Păstra convingerea că tot ce întreprindea va fi pe voia regelui şi a marelui preot, că nimic din cele hotărîte în sala de sfat din ziua dezlănțuirii cutremurului nu se va schimba. Îşi dădea seama că pornea o acțiune ce se va întinde în întreaga țară, greu de stăpînit, că pentru ducerea ei la bun sfîrşit avea nevoie de ajutoare bune, oameni de încredere, bravi, care să nu dea înapoi în fața primejdiilor ce se vor ivi. Aştepta înapoierea lui Durasis. Îl trimisese la Ziridava, la Scorilo, îi cerea să lupte alături de el cu întreaga oaste ce o putea strînge din ținutul său. Pe Zoltes îl chemase la Sarmizegetusa, ar fi vrut să-l aibă printre ajutoare pe tînărul şi aprigul taraboste. Bucuria sa fu mare cînd îi văzu veniți în cetatea regelui pe amîndoi: pe Scorilo şi pe

Zoltes. Deşi în vîrstă, căpetenia de la Ziridava nu-şi uitase obîrşia de comate şi nici datoria de a se supune cuvîntului regelui.

Pe la începutul lui noiembrie, se strînseră cu toţii în atelierul de olărie al lui Brodus. El insistase, olarul, să se adune acolo, avea lărgime destulă şi era linişte. Făcuse curăţenie şi aşezase frumos vasele, pe mărimi şi culori, formînd din ele desene şi flori ce încîntau ochiul, adusese o masă lungă şi scaune pentru toţi, stabilind dinainte locul fiecăruia. În capul mesei stătea Comosicus, pe partea din dreapta lui se înşirau: Scorilo, Rundacis, Carpio şi Durasis, pe cea stîngă erau Zoltes, Diurpanneus — fierarul — şi Dades — dulgherul, iar la celălalt capăt el, Brodus.

— Te-ai aşezat în faţa mea, frate Brodus, cred că mă vei ajuta cu înţelepciunea ta, începu Comosicus cu ton de glumă, întotdeauna am văzut în olari un fel de filozofi, oameni care se străduiesc să pătrundă cu mintea în tainele lumii şi ale vieţii. Voi să nu vă miraţi, Diurpanneus şi Dades, fierarii şi dulgherii sînt altfel, pe ei dacă îi superi te poţi trezi lovit.

— Nu numai cu înţelepciunea, ci şi cu braţele, se porni Brodus. Toată puterea unui olar este strînsă în mîini, cu ele frămîntă lutul şi-l face să ia forme frumoase. Am chibzuit mult la cele ce mi-ai spus alaltăieri, trebuie să trecem la fapte. Ai făcut bine că nu te-ai grăbit să-i spui regelui cele aflate, pentru că tu însuţi n-ai fi fost pregătit să-l ajuţi, aşa cum te vei dovedi astăzi. Treaba nu este uşoară, nimeni nu poate să prevadă cum se vor desfăşura lucrurile şi ce va ieşi pînă la urmă, important este ca odată porniţi, să nu ne mai oprim decît în momentul cînd în ţară vor domni omenia, dreptatea şi libertatea. Tarabostii ne vor fi la început duşmani, le e teamă că vor sărăci, deşi fiecare rămîne cu jumătate din moşie, însă pînă la urmă se vor potoli şi vor veni din nou alături de rege. Dar să nu mă iau cu vorba, te ascultăm, Comosicus!

— Ştiţi pentru ce ne-am adunat. Fiecare să se gîndească bine şi să se hotărască dacă vrea să mă urmeze. Vom avea de luptat cu tarabostii şi capnoboţii; primii se sprijină pe bogăţie, ceilalţi pe credinţa în Marele zeu. Vor trece destui oameni de partea lor, pe unii atrăgîndu-i cu bani, iar pe alţii speriindu-i cu răzbunarea lui Zamolxis. Tarabostii s-au unit pentru a lovi pe rege, în timp ce capnoboţii vor să aibă un alt Mare preot. Noi sărim în ajutorul lui Burebista şi a lui Deceneu, ajutîndu-i totodată pe comati să capete pămînt. Din cele petrecute la Singidava şi la moşia Muntele cel Mare m-am convins că oamenii satelor sînt gata să lupte, vor să se vadă stăpîni pe o fîşie de loc, să se simtă mai liberi. Vom înjgheba o oaste a comatilor,

iar voi veți fi căpetenii de pîlcuri. Ştiu că vom mai găsi şi alții, ca Durasis, pe care îi vom pune căpetenii de cete. M-am gîndit să pornim cu oamenii strînşi din satele ce țin de cetățile Singidava, Rasidava şi Carsidava. O apucăm spre Tibiscum, iar de acolo ne îndreptăm către Ziridava, unde ne vom uni cu pîlcurile tale, Scorilo. În drumul nostru vom împărți moşiile, astfel că vor veni alături de noi mulți comati din satele prin care vom trece. De la Ziridava ne vom întoarce pe valea rîului Maris, oastea noastră va creşte necontenit, încît, cînd vom reveni la Sarmizegetusa vom fi destul de puternici pentru a-l apăra pe rege şi pe Marele preot. Totul este ca la început să umblăm cît se poate de repede, să nu lăsăm timp taraboştilor să se unească, ci să-i derutăm, să creadă că noi am pornit spre apus şi miazănoapte, apoi să revenim ca fulgerul încoace, să le-o luăm înainte. Trebuie să ne gîndim că dacă ei pun mîna pe rege şi pe Marele preot, lucrurile s-ar încurca mult, ne-ar putea pune condiții grele, am aluneca spre un război între două tabere, ca la Roma. Aşa cum acolo de mult timp se luptă tabăra patricienilor cu aceea a plebeilor, şi la noi s-ar putea ajunge la o înfruntare de lungă durată între tabăra taraboştilor şi aceea a comatilor. Dacă regele şi Marele preot vor fi în mijlocul nostru, ceea ce va urma mai departe se va sfîrşi cu bine, mulți taraboşti se vor retrage din luptă, se vor arăta înțelegători, vor împărți moşiile. Prin noi Dacia porneşte pe un drum nou. Vrem să ridicăm poporul, să-l facem să se simtă stăpîn în țara lui, să aibă o bunăstare, să cunoască libertatea, pentru că numai astfel va lupta cu străşnicie să apere hotarele. Cred că m-ați înțeles, asta e tot ce am vrut să vă spun. Vă întreb: pornim lupta? Sînteți hotărîți să mă urmați?

— Sîntem gata! se grăbi Durasis. Dar ai uitat un lucru: nu ştim ce trebuie să facă fiecare, mai ales la început. Pe urmă vom vedea cum o să ne descurcăm.

— Da, e bine să vorbim şi despre asta, deşi eu sînt convins că fiecare ştie ce are de făcut. Carpio cu întreaga gardă va sta în jurul regelui şi-l va apăra. Rundacis este militar, el va sta cu pîlcul său de călăreți pe loc, aici la Sarmizegetusa, va închide valea şi drumul ce vine spre cetatea de scaun, iar la nevoie va lupta cu oastea taraboştilor, dacă ei vor căuta să ne-o ia înainte. Pe Zoltes şi pe Durasis îi iau alături de mine, ei devin ajutoarele mele. Diurpanneus şi Dades să ne dea cît mai multe vîrfuri şi cozi de sulițe. Ei de mult timp le pregătesc, mi-au spus că au gata cît să încarce cîteva care. Pe Brodus îl rugăm să ne ajute să le ducem în taină la Rasidava: pune dedesubt sulițe, iar deasupra vase, astfel că nimeni nu-l va bănui. El are

două care mari. Fratelui Scorilo i-am spus: îşi strînge oastea ținutului său la Ziridava şi ne aşteaptă.

Deşi îl ascultau cu încordare, toți întoarseră capetele auzind uşa deschizîndu-se cu un scîrțîit prelung. În atelier intră un sclav de-al olăriei.

— Este afară un străjer din garda regelui, îl caută pe Carpio, spuse el, fără să înainteze de la uşă.

Carpio ieşi, dar se înapoie repede. Vorbi din mers:

— Te cheamă regele, Comosicus. Mi-a poruncit să te caut şi să te duc neîntîrziat la el.

Comosicus rămase un timp pe gînduri. Pentru ce îl căuta cu atîta grabă? Gîndul îi alergă departe, la Roma.

— Să fi primit vreo veste? Se apropie primejdia legiunilor romane? murmură, rotind privirea pe fețele lor, apoi deodată sări în picioare, rostind cu un ton schimbat: bine, vom vedea despre ce este vorba. Diseară ne întîlnim toți aici. Hotărîrea noastră rămîne nestrămutată!

Îl găsi pe rege stînd de vorbă cu marele preot. Amîndoi păreau liniştiți, vedea pe fețele lor calmul ce însoțeşte bătrînețea, pletele şi bărbile arătau mai albe şi mai stufoase, iar trupurile mai împuținate.

— Mă rog Marelui zeu pentru sănătatea voastră! salută el înclinîndu-se cu respect. Am venit, Mărite rege!

— Stai, Comosicus! îl îndemnă regele, întinzînd mîna spre un scaun din fața sa. Şi noi ne rugăm lui Zamolxis pentru tine. Ştii că te prețuiesc mult, de ce faci fapte care ne supără?

Se aşează, privindu-l mirat, uşurat în sinea sa, înțelegea că nu venise nici o veste de la Roma. Răspunse cu supunere:

— Mărite rege, nu-mi dau seama despre ce fapte este vorba. Sînt cu trupul şi sufletul gata să lupt pentru țară, pentru tine şi pentru Marele preot.

— Da, şi pentru Marele preot. Ai spus bine. Am aflat că îndemni poporul să se răscoale nu numai împotriva taraboştilor, ci şi a capnoboților. Ce ai făcut la Singidava, de ce te-ai dus cu comatii la tarabostele Rundacitulp? Ce ai făcut la moşia Muntele cel Mare, de ce l-ai amenințat pe capnobotul Bithus? Ai devenit căpetenie de răsculați?

— Le-am cerut să aducă la îndeplinire cuvîntul tău, Mărite rege, şi, cum ei s-au opus, i-am obligat. Este voia ta să se dea pămînt comatilor.

— Da, este, însă trebuie să avem şi răbdare. Vine iarna; vor avea timp destul să împartă moşiile.

— Mărite rege, tarabostii au nevoie de răgaz pentru altceva. Tot aşa şi capnoboții. Eu mă grăbesc să o iau înainte, şi a unora şi a altora, altfel să nu fie prea tîrziu...

— Ce vrei să spui, Comosicus? Ați ajuns să vă înfruntați?

— Da, Mărite rege! Acum este o înfruntare surdă, dar nu peste multă vreme se va dezlănțui pe față. Am aflat două lucruri care m-au revoltat şi îngrijorat. În cea mai mare taină, tarabostii se pregătesc să te lovească, vor un alt rege. Tot aşa fac şi capnoboții, vor să aleagă dintre ei un alt Mare preot.

Regele îl fulgeră cu privirea. De mînie începu să sufle greu. Strigă mişcîndu-se în scaun, parcă vrînd să se ridice:

— Comosicus, îți dai seama ce vorbeşti? Dacă ceea ce spui tu se adevereşte, înseamnă că prin faptele tale ridici țara împotriva noastră!

— Nu țara, Mărite rege, poporul este alături de voi, ci aceeia care trăiesc în îmbuibare şi nu vor să dea nimic celor ce muncesc flămînzi pe moşii. Eu nu fac altceva, din toată puterea mă străduiesc să vă apăr.

— Cum, ce ai pus de gînd?

— Să strîng pe cei mulți, pe oamenii satelor, şi, cu ajutorul lor, să-i înfrîng pe taraboşti şi pe capnoboți, să-i oblig să dea ascultare regelui şi Marelui preot.

— Vrei să porneşti, ca la Roma, un război între două tabere... murmură Marele preot, clătinînd capul, arătîndu-şi astfel împotrivirea.

— Pornesc, Mărite rege şi Mare preot, dacă altfel nu se poate!

Regele privi îndelung spre marele preot. Nu-şi închipuise că situația devenise atît de periculoasă. Se întoarse apoi spre Comosicus:

— Da? Porneşti? Te dovedeşti un rebel! Pînă vom vedea ce este de făcut, te voi ține în cazarma gărzii! strigă, bătînd din palme.

Un străjer din gardă intră. Îi porunci să vină Carpio. Acesta sosi repede.

— Carpio, pe Comosicus îl închizi în încăperea de pedeapsă din cazarma gărzii! Răspunzi cu capul de el! Nu iese de acolo fără voia mea!

— Altfel, te supui judecății Marelui zeu! adăugă Marele preot.

2

Reținerea lui Comosicus de către rege nu putea rămîne tăinuită mult timp, tarabostii porniți să se răscoale aflară. Faptul acesta îi mai linişti, nu în sensul că renunțau la intențiile lor, ci în acela

că nu aveau motiv să se grăbească. Erau totuşi hotărîți să îndemne pe rege să revină la datină, adică să nu se mai împartă jumătate din fiecare moşie, comatilor din satele ce aparțineau cetăților. Se stabilise o legătură între taraboşti şi capnoboți, începuseră să acționeze în comun. Dealtfel capnoboții căutau în fel şi chip să-l facă pe Marele preot să treacă de partea lor, să se opună împărțirii pămîntului ce forma domeniile cultului lui Zamolxis. Se crease o situație de îndîrjire şi încordare de ambele părți, al cărei deznodămînt nimeni nu putea să-l prevadă. Luptînd cu bătrînețea, regele nu era îngrijorat numai de cele ce se petreceau în țară, ci şi de pericolul ce putea veni din partea legiunilor romane. În mintea lui toate se concentrau şi toate se resfrîngeau asupra lui Comosicus: el susținea cu îndîrjire să se dea pămînt comatilor, şi tot el cunoştea bine cele ce se petreceau la Roma. Un negustor venit de la Tomis adusese vestea că prin cetățile pontice începuse să se vorbească despre apropierea unei bătălii între Burebista şi Caesar, zvon pornit de la cei din Senatul roman. El, regele, nu se putea lua însă după zvonuri, aştepta ştiri noi din partea senatorului Cornelius Laberius, pe care întotdeauna le găsea strecurate în mesajele trimise de negustorul Hortensius Maximus. Pe de altă parte, nu uita să întrețină bune relații cu vecinii de la hotare, solii duceau la răstimpuri cuvîntul său de prietenie, însoțit de bogate daruri. Dacă nu ar fi fost pericolul Romei, aşa bătrîn cum era, ar fi impus taraboştilor ascultare şi ar fi răsuflat uşurat. De multe ori se gîndea că dacă ar fi avut un fecior, aşa cum era Comosicus, l-ar fi aşezat în scaunul său de rege, iar el s-ar fi retras să se odihnească. Simțea că nu va mai putea duce mult povara conducerii țării.

Ieşise din partea din locuință ce avea — ca la greci şi romani — rolul unui peristil şi se aşezase pe o bancă din apropierea unui strat de flori. Era frămîntat, tarabostii nu înțelegeau să se potolească, un trimis de-al lor adusese noi condiții, printre care şi cererea insistentă ca răzvrătitul Comosicus să fie dat judecății Marelui zeu iar, acolo sus, pe Kogaion, să se facă împăcarea lor şi a capnoboților cu regele şi marele preot. Îşi sprijinise coatele pe genunchi, stătea aplecat privind în jos. Simți călcătură uşoară apropiindu-se. Săltă capul. Era Serena.

— Tu eşti, fata mea, ai ieşit să te bucuri de razele calde ale acestui soare de toamnă tîrzie?

— Tată, astăzi arăți mai liniştit, mai puțin obosit, caut demult un prilej să-ți vorbesc şi să nu te supăr prea mult...

— Dar ce te apasă ceva pe suflet? Descarcăți-l, fata mea, de mine să nu te fereşti. Sîntem amîndoi singuri, chinuiți... Carpina ne-a cam uitat, îşi vede de casa şi de copiii ei. Ia stai pe bancă lîngă mine.

— Îți vorbesc ca o fată bătrînă, pentru mine s-a spulberat orice speranță...

— Ca o fată bătrînă... murmură regele. Da, greşeala este a mea. Cînd ai fost în floarea tinereții te-am păstrat, ai fost un fel de momeală cu care să potolesc pornirile vreunei căpetenii de-a triburilor vecine, atunci cînd mă zbăteam să înfăptuiesc Dacia Mare, apoi te-am îndemnat să-ți legi viața de o căpetenie dacă, dar tu nici n-ai vrut să auzi, mi-ai spus că nu-ți vei lua niciodată un soț. Tot aşa ai făcut şi mai tîrziu. De ce fata mea? Ce ascunzi tu în suflet?

— Tată, în viața mea am avut o singură dragoste, care mi-a răsărit în suflet încă de cînd, copilă, mă jucam pe plaiurile de la Arcidava...

— Pentru cine s-a înfiripat de mică acea iubire atît de puternică?

— Pentru Comosicus!

— Serena, de ce pînă acum nu mi-ai spus?

— Fiindcă nu era nevoie, n-ai fi putut să faci nimic. El ştie. Mi-a spus, nu vrea să se creadă că luptă pentru rege ca să primească în schimb pe fiica lui de soție.

— Atunci el nu te iubeşte... nu te doreşte...

— În sufletul său mă are altfel, într-un fel ne simțim legați. Este greu să ne înțelegi, tată. De cîte ori a fost plecat, la înapoiere a venit pe la mine şi am stat mult de vorbă. Cîteodată glumim şi rîdem ca în vremea copilăriei, ne revedem pe plaiurile Arcidavei...

— Bine, asta ai vrut să-mi destăinui?

— Nu, vreau să te rog ceva... Ştiu, ca rege îți este greu, porți în suflet multe griji, dar nu trebuie să uiți că eşti şi tată. Te rog în numele Marelui zeu, tată, redă-i libertatea lui Comosicus! Nu mai am linişte, de cînd îl ştiu închis acolo în încăperea de pedeapsă a gărzii.

Regele se întoarse şi o privi pătrunzător. De mult timp şi el se frămînta ce să facă. Se gîndise să-l lase liber, dar să-l trimită pentru o vreme la Dionysopolis, să ia legătura cu Theon, feciorul lui Acornion, iar amîndoi să trateze cu negustorii din cetățile pontice aducerea la Sarmizegetusa a cît mai multe arme, scuturi şi pieptare de zale, apoi revenise, teama de legiunile Romei fusese mai puternică, avea nevoie de el, trebuia să-l țină în apropierea sa. Începu să-i vorbească rar, cu ton părintesc:

— Rugămintea ta, Serena, mă face să mă întreb: la cine ții mai mult, la mine sau la el? Dar răspunsul nu mi-ar folosi la nimic; dîndu-i libertatea, îl pun în pericol pe el, pe mine şi țara. Tu nu ştii că de cîtva timp tarabostii şi capnoboții ne cer cu îndărătnicie, mie şi Marelui preot, să-l dăm pe Comosicus judecății Marelui zeu. Sînt convins, fata mea, că, eliberîndu-l, vom împinge țara spre un fel de război între două tabere, pentru că el va porni degrabă lupta cu tarabostii şi capnoboții. Îl cunosc bine, nu este omul care face o treabă numai pe jumătate, duce totul pînă la capăt, oricît de mare ar fi riscul. Dacă îl iubeşti atît de mult, pentru binele tău şi al lui, lasă-l să mai stea acolo păzit de gardă. Poate că între timp vom primi ajutorul Marelui zeu, ne va îndemna pe ce cale să pornim.

— Tată, tu ai nevoie de un bărbat în putere, dîrz şi aprig, care să te ajute în vremurile grele. Lasă-l liber pe Comosicus, trimite ştire în toate ținuturile că el este ajutorul tău şi căpetenia oastei, altfel te vei vedea împresurat de cei care nu vor să ți se supună, iar cînd vei voi să-i faci să te asculte, poate că va fi prea tîrziu. Te rog, tată, trebuie să faci asta pentru liniştirea noastră!

— Nu pot, Serena! Este prea mare duşmănia dintre taraboşti şi el, e greu ca ei să ajungă la o împăcare. După ce toate se vor potoli, mă voi îngriji de tine, se cade să-ți împlineşti viața. Ai vrea să-l ai pe Comosicus ca soț? Într-o vreme eu şi Marele preot ne înțelesesem, hotărîsem ca pe el, pe Comosicus, să-l las ca urmaş, să devină rege după ce eu voi pleca la Marele zeu. Vom mai aştepta, acum el nu trebuie să ştie de asta.

— Eu vreau numai să fie liber!... murmură ea, stăpînindu-şi greu lacrimile. Ceva în adîncul sufletului îmi spune că viața lui este mai în pericol dacă este ținut aici, decît ar fi dacă ar cutreiera pădurile şi munții.

— Fata mea, trebuie să mă înțelegi, fac asta pentru binele lui şi al nostru. Să-l lăsăm să stea acolo, păzit de gardă. Acum du-te, m-ai tulburat prea mult!

La început Comosicus fusese descumpănit, nu-şi închipuise că va fi pus în imposibilitate să facă orice mişcare. Nu-l îngrijora soarta sa, ci a regelui şi a marelui preot. Stătea toată ziua la mica fereastră zăbrelită a încăperii şi privea afară, vedea cum se apropie sfîrşitul toamnei. Carpio venise de cîteva ori, apoi nu se mai arătase, regele îl oprise să-l mai vadă. În momentele sale de meditație, îşi imagina cum tarabostii şi capnoboții se pregăteau cu înfrigurare să pornească spre Sarmizegetusa şi Kogaion, să

lovească în rege şi marele preot. Apucase să-l îndemne pe Carpio ca, împreuna cu Rundacis şi Durasis, să strîngă cete de comati de la Carsidava, Singidava şi Rasidava şi să le pregătească pentru luptă, iar cînd vor afla că tarabostii au pornit spre cetatea de scaun, să le iasă înainte şi să-i oprească. La nevoie să dea ajutor şi pîlcul de călăreți al lui Rundacis. Simțea cum evenimentele se precipitau, deşi nu vedea limpede ce avea să se întîmple. După întorsătura pe care o luaseră lucrurile, socotea necesară prezența sa la curtea regelui, nu se îndoia ca în momentele de grea cumpănă va fi eliberat şi lăsat să lupte. Aflase de la Carpio, boala bătrînului Oroles se agravase, nu putea veni la Sarmizegetusa să ceară punerea sa în libertate, însă încercase Andra să facă acest lucru, rugînd-o pe Serena, dar totul se dovedise peste putință. În clipele cînd creştea în sufletul său revolta, nu-l ura pe rege, pentru că ceea ce făcea o punea pe seama stării pe care o aduce bătrînețea. Tocmai de aceea era hotărît să-l ajute cu prețul vieții.

Într-o zi, era spre seară, stătea lungit pe pat şi asculta paşii cadențați ai străjii de la uşă. Un timp se făcu linişte, apoi desluşi şoapte. Auzi pocnetele încuietorii şi scîrțiitul balamalelor. Cînd deschise ochii o văzu în picioare lîngă el pe Serena. Se ridică repede, frecîndu-se cu palmele pe față şi trecîndu-şi degetele prin barbă.

— Serena, ce s-a întîmplat, pentru ce ai venit?!

— Sînt îngrijorată pentru viața ta, Comosicus. Dacă Marele zeu ne-a sorocit un destin atît de frămîntat, pe care nu-l putem schimba, se cade să luptăm, să ne ajutăm unul pe altul. Tu ştii ce este în sufletul meu, de multă vreme viața mea este legată de a ta.

— Da, Serena, ştiu, te simt, în inima mea ai un loc de unde nu te va putea scoate nimeni. Stai aici pe pat lîngă mine şi stăpîneşte-ți lacrimile, ele nu ne ajută să vedem limpede faptele, să ne păstrăm dîrzenia în încercarea grea prin care trecem. Să-mi spui pentru ce ai venit, apoi să chibzuim împreună.

— Tata a ieşit din cetate, a plecat împreună cu Marele preot spre Sargedava, însoțiți de Carpio, cu o gardă puternică. Tu nu ştii că cheia de la temnița asta a ta stă într-un cui din încăperea de lucru a regelui. Vreau să te scot de aici, Comosicus, viața ta este în pericol!

O privea admirînd-o. Era femeie în puterea vîrstei, cu frumusețea bine păstrată, dovedise o răbdare plină de dîrzenie. Cînd vorbea, pieptul ei se sălta năvalnic. Peste fota şi ia înflorate îşi pusese o mantie din țesătură de

lînă albă, un fel de peplum cu croială grecească, adus de un negustor de la Tomis.

— Să fug?! Să creadă regele că sînt un laş? Pentru ce să fac o astfel de faptă, din moment ce sînt în grija lui? Nu văd cum ar putea să-mi fie viața în pericol, atît timp cît tarabostii nu au venit cu gărzile lor la Sarmizegetusa; şi să ştii că nici nu vor putea să ajungă pînă aici, cei ce luptă alături de mine îi vor opri şi alunga.

Ea săltă brațul drept şi îl cuprinse pe după gît, apropiindu-şi obrazul de al lui. Îi simți lacrimile calde. Pentru o clipă se revăzu pe plaiul de la Arcidava, în anii copilăriei, alergmd cu ea după fluturi.

— Viața ta este şi viața mea, Comosicus. Nu pot să îndur gîndul că aş putea să te văd aruncat în sulițe de preoți! murmură suspinînd.

— Scumpă Serena, de ce te poartă gîndul într-acolo? o întrebă trecîndu-şi brațul pe după mijlocul ei.

— Mi-e teamă că tata, într-un moment de slăbiciune, s-ar putea să cedeze. Am aflat că tarabostii şi capnoboții caută să se arate împăciuitori, vor însă ca tu să fii supus judecății Marelui zeu. Dacă ajungi în mîinile capnoboților, nici o putere nu te mai salvează. Mergi cu mine, Comosicus! Te ascund pînă la căderea nopții, apoi te ajut să ieşi din cetate nevăzut de nimeni.

El o strînse uşor. Simțea cum viețile lor se contopeau, cît de mult suferea ea, cît de puternică îi era dragostea.

— Nu, Serena, nu pot să zdruncin încrederea regelui în mine. Socotesc că nu a sosit momentul să devin cu totul un răzvrătit. Ceva din adîncul ființei mele îmi spune că va veni vremea cînd însuşi el, bunul Burebista, va veni şi mă va scoate de aici.

— Eşti în mare primejdie, Comosicus! murmură ea printre suspine. Sînt o femeie neputincioasă, sortită de Marele zeu să sufere. Dacă aş avea putere te-aş lega, te-aş ascunde într-un car şi te-aş duce în munți. Aşa... facă-se voia lui Zamolxis! Mă voi ruga lui în fiecare zi şi noapte pentru tine!

Se desprinse de lîngă el şi îşi aşează mai bine pe umeri peplumul. Nu-şi mai putea stăpîni lacrimile. În uşă el o strînse la piept şi o sărută, îndemnînd-o să-şi păstreze încrederea şi curajul.

3

În drum de la Carsidava la Sarmizegetusa, regele se oprise la cetatea Sargedava şi îi cercetase întăriturile: valul de pămînt de peste zece paşi grosime, înalt de trei staturi de om, şi zidul de piatră gros de peste patru paşi, care atingeau în unele locuri înălțimi ce depăşeau pe acelea ale construcțiilor dinăuntru, avînd la colțuri turnuri de apărare. De-a lungul drumului ce urca şerpuind erau împrăştiate pe terase cîteva turnuri izolate, cu temelii de piatră, din care străjeri ageri puteau împiedica înaintarea unui cotropitor spre cetate. Nu vedea ca năvălitor pe vreunul din triburile ce rătăceau venind dinspre răsărit şi miazănoapte, pentru că nu de ele se temea, ci de legiunile romane. De mulți ani pusese să se întărească Sargedava, grăbise lucrările mai ales după înfrîngerea lui Pompeius de către Caesar, ca astfel să poată apăra şi stăvili intrarea în valea ce ducea către cetatea de scaun. Rămăsese peste noapte acolo, stătuse îndelung de vorbă cu căpetenia cetei de luptători, căutase să se convingă de însuflețirea cu care acesta va apăra calea spre Sarmizegetusa. Fusese la Carsidava să-l vadă pe Oroles, ale cărei puteri slăbeau zi cu zi, învins de boala şi de vîrstă. Îl tulburase mult cele spuse de bătrînul taraboste despre Comosicus, tatăl îşi cunoştea bine feciorul, ştia ce nutrea în suflet, încercase să-l convingă că săvîrşea o gravă greşeală ținîndu-l închis. Nu-şi ascunsese îngrijorarea, aflase că tarabostii şi capnoboții cereau cu insistență ca cel pe care îl socoteau un rebel să fie dat judecății Marelui zeu. Îi vorbise din suflet, îl încredințase că fiul său era hotărît să-şi sacrifice viața luptînd pentru rege şi popor.

Lăsase calul să meargă la pas. Plecase de la Sargedava cînd razele soarelui ridicat deasupra munților începuseră să topească bruma groasă căzută peste noapte şi să zvînte iarba. Era o zi de toamnă tîrzie. În urmă la cîțiva paşi erau Carpio şi Rundacis, după ei venea garda, iar încheierea o făcea o ceată de călăreți. De cînd aflase de uneltirile taraboştilor îşi întărise apărarea. Se întoarse în şa şi făcu semn la amîndoi să se apropie. Ei dădură pinteni cailor şi trecură la dreapta şi în stînga sa.

— Sînteți amîndoi oamenii cei mai de încredere din preajma mea, bineînțeles în afară de Marele preot, aş vrea să-mi spuneți, ce ştiți voi de Comosicus?

— Despre ce, Mărite rege? se grăbi Carpio.

— Despre ceea ce pun la cale tarabostii şi capnoboții, despre pornirea spre răscoală a comatilor şi despre ceea ce el ar vrea să facă.

Rundacis şi Carpio se priviră nehotărîți. Nu-şi dădeau seama în ce măsură era bine să spună tot ce ştiau.

— Mărite rege, noi facem zid în jurul tău, te apărăm cu prețul vieții! răspunse Rundacis. Am aflat ceva, dar nu cred că tarabostii vor avea curajul să împingă prea departe lucrurile. Totul a pornit din ceea ce s-a petrecut la Singindava şi la moşia Muntele cel Mare. Comosicus n-a făcut altceva decît să dea ascultare cuvîntului tău, să-i facă pe taraboşti să dea pămînt comatilor...

— Adică să-i îndemne să se răscoale... murmură regele.

— Nu a fost răscoală, mai mult a căutat să-i sperie, iar treaba s-a făcut destul de uşor. Dar, Mărite rege, continua Carpio, ceea ce s-a pornit nu trebuie să fie oprit, ci să se întindă în toată țara.

— Ce, răscoala?

— Nu, Mărite rege, ci împărțirea moşiilor! Tarabostii şi capnoboții trebuie să se teamă de cineva.

— De cine, de Comosicus?

Carpio răspunse fără reținere:

— De tine şi de popor!

— Aşadar, tot acolo s-ar ajunge, la răscoală. Dacă tarabostii se ridică împotriva mea...

— Vor sări să te apere mulțimile dacilor din sate! se grăbi Rundacis.

— Nu ştiu ce să cred... Voi nu ați aflat ce se petrece sau îmi ascundeți adevărul? Se mişcă ceva... Dacă ar fi fost liber Comosicus, aş fi bănuit că totul e pus la cale de el. Căpetenia cetății Sargedava mi-a spus că oamenii sai au văzut cete de comati prin văi şi pe crestele munților, toate se îndreptau spre Sarmizegetusa. Ce să fie cu ele? Unde se duc? Pentru ce se adună?

Rundacis socoti că era momentul să dea pe față a parte din adevăr:

— Mărite rege, după cele petrecute la Singidava şi la moşia Muntele cel Mare, comatii au prins încredere în Comosicus, iar vestea s-a întins pînă departe în țară. Cetele acelea sînt strînse de el pentru a apăra cetatea de scaun, pe tine şi pe Marele preot.

— Dar dacă sînt gărzi de-ale taraboştilor? M-aş putea vedea încercuit de ele... Iar dacă pe Kogaion capnoboții vor aduce gărzile lor de preoți, am putea fi loviți dinăuntru şi din afară.

— Eu sînt treaz, la datorie, Mărite rege! sări Carpio. Garda este întărită, nimeni nu se va apropia de tine fără voia noastră, însă pe Marele preot nu-l pot apăra, noi nu putem opri gărzile de preoți să urce pe Kogaion, el se află în mijlocul lor.

— În afara cetății stă de veghe pîlcul meu de oaste, Mărite rege, reluă Rundacis. Voi trimite o parte din călăreți prin văile şi pe crestele din jurul cetății de scaun, voi intra în legătură cu cetele acelea de comati, iar cu cealaltă parte voi închide valea şi drumul dintre Sargedava şi Sarmizegetusa. Tarabostii ce s-au ridicat împotriva ta nu vor putea pătrunde în cetatea de scaun. Dar ei trebuie loviți acasă, la cetățile lor, lucru pe care comatii de pe fiecare moşie l-ar face, dacă ar avea în mijlocul lor pe cineva care să-i îndemne şi să-i conducă. Îndrăznesc să spun, Mărite rege: lasă-l pe Comosicus să te ajute şi să te apere!

Regele îi cercetă pe rînd, fulgerîndu-i cu privirea:

— Voi amîndoi sînteți în înțelegere cu rebelul! Trebuia să mă gîndesc de mult la asta, un fecior de comate şi un fost sclav nu pot să fie decît duşmani ai taraboştilor. Erați flăcăi cînd v-am luat alături de mine, v-am făcut cei mai de încredere ostaşi ai mei.

— Aşa ți-am jurat, Mărite rege! îl încredința Carpio. Sîntem bărbați în toată firea, am trecut de jumătatea vieții, vom fi gata în orice clipă să ne jertfim pentru tine! Îndraznesc şi eu ca Rundacis: redă libertatea lui Comosicus! Noi trei vom fi ca un zid în jurul tău!

Brusc schimbat, regele începu să rîdă. Pletele şi barba îi jucau în uşoarele rafale ale vîntului ce alerga în lungul văii.

— Da, Comosicus va fi liber, dar nu spre a se alătura vouă. Căpetenia cetății Sargedava mi-a spus că alaltăieri a trecut în sus Hegias, bătrînul negustor, însoțit de doi romani. De atunci mă întreb neîncetat: oare, Roma ne-a trimis o solie? Vor porni spre Dacia legiunile romane? Mă mîngîi cu gîndul că Marele zeu mă va ajuta să le potolesc pe toate, apoi să plec liniştit la el. Încrederea mea în voi este deplina. Ştiți că cine trădează este ars de viu. Acum să ne grăbim, poate că sînt aşteptat.

Cînd sosiră la poarta cea mare a cetății, străjerii din turnurile de pază sunară din tulnice anunțînd intrarea regelui. Soarele se ridicase către vremea prînzului, alungînd răcoarea de peste noapte. Dincolo, pe deasupra cetății, se vedea lucind acoperişul marelui sanctuar. Descăleca grăbit şi se îndreptă spre încăperea din care conducea treburile țării. Căpetenia

scribilor îi ieşi înainte şi îl anunță că marele preot voia să-i vorbească. Nu aşteptă mult şi bătrînul Deceneu intră însoțit de Hegias şi de doi romani.

— Marele zeu să-ți dea sănătate, Mărite rege! salută marele preot. Cu Hegias au venit şi aceşti doi romani. El este Diodor din Sicilia — continuă arătîndu-l — un grec învățat care călătoreşte de mulți ani, cercetează scrierile învățaților greci, romani şi de alte neamuri, strînge materiale pentru o mare istorie a popoarelor. A venit încoace pentru a afla mai multe lucruri despre Dacia. Cestălalt este Lacterius Babrius, militar, fost tribun în armata lui Pompeius, şi-a găsit scăpare după înfrîngere ascunzîndu-se în cetatea Callatis. Ar vrea să rămînă în Dacia, să te slujească din toate puterile sale. De neam este celt, însă se trage dintr-o familie care a locuit mulți ani la Roma. În anii trăiți pe țărmul Pontului Euxin s-a pregătit pentru a veni încoace, a învățat să vorbească limba noastră. Ne poate ajuta să ne organizăm pîlcurile de oaste aşa cum sînt legiunile romane.

Regele asculta pe marele preot privind pe fiecare. Diodor — brunet, cu privirea vie — era în puterea vîrstei, purta cu distincție toga, întocmai ca un patrician roman; Lacterius Babrius păstra înfățişarea de fost militar, încă mai purta tunică de tribun — blond, înalt, energic — îl cerceta semeț pe rege. Pe Hegias nu-l mai văzuse de mult timp, îmbătrînise, se împuținase la trup, îl învingea neputința.

— În Dacia sînteți bineveniți cu toții, începu el, după ce marele preot sfîrşi prezentarea. Cine nu ne este duşman îl socotim prieten. Aş vrea să încep cu tine, Lacterius Babrius; cu Hegias şi Diodor voi avea mai multe de vorbit. Vrei în adevăr să te primesc în oastea dacă?

— Da, Mărite rege! Ce altceva ar putea să facă un fost tribun? Am învățat multe din ştiința şi arta militară, cunosc bine strategia şi tactica purtării războiului. Alexandru Macedon a cucerit lumea nu prin numărul mare al soldaților, ci prin iscusința cu care a ştiut sa-i organizeze pentru luptă. Falangele macedonene deveniseră de neînvins. Caesar, cu o armată de două ori mai mică, l-a zdrobit pe Pompeius, fiindcă a ştiut cum şi cînd să dea bătălia.

Cînd auzi rostit numele lui Caesar, regele simți un fior săgetîndu-i inima, de mulți ani vedea în el singurul şi marele sau duşman. Bătu din palme şi porunci străjii să vina Carpio.

— Lacterius Babrius, vei fi la noi mai mult decît un tribun, dacă te vei dovedi cu sufletul alături de noi, iar de vei încerca să ne trădezi, să ştii că pe trădători noi îi ardem de vii, spuse, privindu-l în ochi pe roman, apoi se

întoarse spre Carpio: Tu şi Rundacis să staţi de vorbă cu tribunul, pînă sfîrşesc eu cu ceilalţi. Să ştiţi că el va face parte din oastea dacă, vom folosi sfaturile sale pentru a ne organiza mai bine. Vreau să facem pîlcurile noastre de luptători asemenea legiunilor romane.

— Este şi vremea, Mărite rege! murmură Diodor, după ce Carpio şi romanul ieşiră.

— Pentru ce este vremea? Ce vrei să spui? îl întrebă regele.

— Mărite rege, sînt — aşa cum a spus marele preot — un istoric, adică un om care studiază trecutul popoarelor, cauzele izbucnirii războaielor şi arta militară folosită în purtarea lor. Această îndeletnicire mă ajută ca într-o oarecare măsură să pot prevede unele evenimente pentru un viitor nu prea îndepărtat. A sosit vremea, Mărite rege, acum nu se mai pot evita un război între Roma şi Dacia.

— Pentru asta l-am scos de aici pe tribun, am bănuit că ai aflat ceva şi, faţă de el, poate că te-ai fi reţinut să-mi spui. De Hegias să nu te fereşti, el este omul meu de încredere. Spune tot ce ştii şi tot ce crezi că s-ar putea întîmpla, Diodor, pentru veştile tale noi îţi vom fi recunoscători. Tu eşti grec, neamul tău suferă sub stăpînirea romană, cred că nu eşti de partea tiranului de la Roma.

— Da, Mărite rege, sînt grec, dar şi istoric. Un istoric nu trece alături de una din părţi, el cercetează şi notează evenimentele cu sînge rece, străduindu-se să respecte adevărul. Istoria este ceea ce s-a petrecut de fapt, nu ceea ce am fi vrut noi să se întîmple. Aşa cum se prezintă lucrurile, din ceea ce ştiu eu de la Roma, Senatul roman aşteaptă ciocnirea dintre legiunile lui Caesar şi oastea lui Burebista. După zdrobirea lui Pompeius, timp de doi ani el a continuat expediţia de supunere din partea de răsărit: în Asia, Egipt şi Africa, pregătind în acelaşi timp războiul cu Dacia. Rămas stăpîn la Roma, Caesar şi-a dat titlul de dictator, mai întîi pe timp de un an, apoi l-a prelungit pe zece ani, iar de curînd a luat hotărîrea să-l păstreze toată viaţa. Senatul a decretat pentru el onoruri deosebite: o statuie de bronz, dreptul de a purta coroană de lauri, serbări publice la aniversarea sa, un tron de aur, o mantie de purpură şi i-a dat numele de „Părinte” al patriei. Mulţi oameni la Roma cred că dictatorul tinde să devină rege sau împărat. Şi-a luat ca ajutor pe Octavianus, pe care Senatul l-a ales consul. Am aflat că pentru expediţia spre Dacia se pregăteşte o armată numeroasă, alcătuită din şaisprezece legiuni şi zece mii de călăreţi, pe care o strînge în Macedonia. Caesar ţinteşte să spulbere stăpînirea dacă între Danubius şi

munții Haemus, precum şi asupra cetăților de pe țărmul Pontului Euxin. Asta este tot ce ştiu, Mărite rege.

Mişcîndu-se nelinişştit în scaun, regele slobozi un oftat greu. Nu se aşteptase ca pericolul să se apropie atît de repede.

— Mi-ai spus tot ce ştii, Diodor, dar nu şi ce gîndeşti. Ce crezi, aş putea face ceva ca legiunile să nu pornească spre noi?

— Vezi, Mărite rege, de multe ori neprevăzutul schimbă totul într-un mod care uimeşte, încît să pară o adevărată minune făcută de zei. în drumul meu încoace, m-a frămîntat soarta Daciei şi a ta. Pînă departe se vorbeşte despre Burebista, pe mulți i-am auzit spunînd că este un rege mare, viteaz şi bun. Pericolul s-ar putea îndepărta de voi numai într-unui din aceste trei cazuri: izbucnirea unei puternice răscoale în altă parte a imperiului, unde ar fi duse în grabă legiunile; Senatul de la Roma să-şi impună voința, să-l facă pe Caesar să renunțe la expediția spre Dacia, iar al treilea caz şi cel mai hotărîtor ar fi moartea fulgerătoare a dictatorului.

Regele răsuflă adînc. De îngrijorare, sîngele îi năvălise spre cap, fața lui ardea, albul pletelor şi bărbii o făcea să pară de un roşu aprins. Se întoarse spre Hegias. Bătrîn, negustorul urmărise greu cele vorbite.

— Ai putea să pleci la Roma, Hegias? îl întrebă. Cu o tresărire, acesta răspunse:

— Nu, Mărite rege! Nu mă mai ajută puterea să pornesc la un drum atît de lung. Cu un an în urma am încheiat afacerile mele negustoreşti acolo. Dar, Mărite rege, îl ai pe Comosicus. El ştie să se descurce, cunoaşte Roma mai bine decît mine.

Diodor nu mai avu răbdare:

— De cînd am venit m-am tot ținut să întreb. Ce face Comosicus, s-a înapoiat sănătos în Dacia? Noi am fost buni prieteni. Da, el ar şti ce să facă la Roma... Ar fi de încercat... Dacă este pe undeva prin apropiere, trimite să-l cheme, Mărite rege.

— Nu, nu este pe aici, e plecat departe, se grăbi regele, făcînd un semn de tăcere marelui preot. Poate că mîine se înapoiază. Aşadar, pentru că nu ne stă în putere să aranjăm izbucnirea unei mari răscoale a unui popor subjugat de imperiu, nu ne rămîne decît să folosim una din celelalte două posibilități: să cîştigăm Senatul de partea noastră, să-l oprească pe Caesar de a porni cu legiunile spre Dacia, sau să punem la cale omorîrea lui.

— Să ştii, Mărite rege, că sînt şanse de reuşită, reluă Diodor. De cînd legiunile lui Pompeius au fost zdrobite, iar după aceea el ucis în Egipt,

patricienii luptă pe toate căile împotriva lui Caesar. Sînt mulți în Senat, însă dictatorul nu mai ascultă de hotărîrile senatorilor, iar teama de el este atît de puternică, încît nici unul nu are curajul să se ridice fățiş împotriva lui. Cu bani mulți cred că ar fi cu putință de găsit oamenii potriviți pentru închegarea unei conjurații, care să-l trimită pe tiran în infern.

— Sînt gata să plătesc oricît, dau saci cu denari de aur, numai să reuşim să îndepărtăm de noi pericolul! rosti regele cu speranța crescută. Voi trimite pe Comosicus la Roma şi...

— Să plece în taină, Mărite rege, nimeni să nu afle încotro porneşte. Nu ştiu în ce măsură Caesar a fost prevăzător, înclin să cred că el a avut un spion bun printre voi, unul care a stat tot timpul lîngă Marele preot şi în apropierea regelui...

— Cum? Cine, Diodor? strigă Burebista, uimit de ceea ce auzea.

— Astydamas, Mărite rege! L-am zărit aici pe Kogaion. Îl cunosc de la Roma. Face pe astrologul, se dă drept preot al templului lui Iupiter, este omul de încredere al Marelui pontif, iar acesta slujitor supus al lui Caesar. De cînd a venit Astydamas în Dacia?

— De aproape doi ani... răspunse marele preot adînc tulburat.

— Da, se potriveşte, continuă Diodor, tot de atunci a început şi Caesar să pregătească expediția spre Dacia. Nu mă îndoiesc că dictatorul cunoaşte acum tot ce se mişcă aici, cîtă oaste şi ce arme aveți...

— Dar el este un prezicător, ne-a prevestit că ne aşteaptă o mare nenorocire. Am avut cutremurul... spune că nu a venit încă marele prăpăd... Îl întrerupse marele preot. Tot ce prezice citeşte în stele, înțelege semnele de pe cer. Este un mare învățat...

— Pentru mine e limpede, Mare preot, reluă Diodor, v-a prevestit un mare prăpăd, care încă nu a venit, dar îl aşteaptă, pentru că ştie ce va face Caesar: va cotropi şi supune Dacia.

Regele asculta şi se frămînta în scaun, nu mai simțea povara bătrîneții, simțea sîngele alergîndu-i prin trup ca în anii tinereții. Îl învălui într-o undă de recunoştință şi rosti săltîndu-se în picioare:

— Îți mulțumim, Diodor! Poate că Marele zeu şi-a întors fața spre noi, ne ajută, el ți-a îndreptat paşii încoace. Vom face tot ce ne stă în putere pentru a salva țara.

— Mărite rege, am venit aici ca istoric, aş vrea să lămuresc un lucru: cu mulți ani în urmă, la Roma se vorbea că cetatea ta de scaun are trei nume: Arcidava, Sargedava şi Argedava, iar acum văd că i se spune

Sarmizegetusa. În istoria la care lucrez, vreau să precizez care este adevărul.

— Să scrii acolo, Diodor, aşa: Arcidava a fost cetatea mea de scaun în vremea cînd Dacia nu era unită, apoi am strămutat-o, pe timpul luptelor de întemeiere a Daciei Mari, la Sargedava. Într-un timp m-am gîndit să fac o nouă cetate de scaun la Argedava, dincolo, în cîmpia cea mare dinspre Dunaris, să creez acolo o urbe întinsă cît Roma, dar s-a ivit pericolul roman. Unde aş putea să mă apăr mai bine decît în munții de aici? Aveam nevoie de o cetate întărită, în fața zidurilor căreia să zdrobesc legiunile duşmane, de aceea am ales acest loc, alături de Kogaion, pe care am înălțat Sarmizegetusa. Poate că mai tîrziu urmaşii mei tot acolo la Argedava vor muta cetatea de scaun a țării. Încă o dată îți mulțumesc, Diodor! Eu şi Marele preot ne vom ruga Marelui zeu să-ți dea sănătate şi viață lungă! La noi poți rămîne ca oaspete cît doreşti, de la Deceneu vei afla tot trecutul Daciei.

În seara aceleiaşi zile, garda de preoți l-a luat pe Astydamas şi l-a legat cu lanțul de stînca din hruba de sub Kogaion. Era sortit să nu mai vadă soarele niciodată. În acea noapte, regele, marele preot şi Comosicus au stat mult de vorbă, chibzuind asupra plecării lui la Roma şi a pregătirilor pentru purtarea unui război pe care îl vedeau nimicitor. Era spre ziuă cînd Comosicus încheie cu acest îndemn:

— Mărite rege, iarna este aproape, tarabostii şi capnoboții vor sta liniştiți cît timp va fi omăt. La începutul primăverii eu mă voi înapoia de la Roma şi vom vedea ce va trebui făcut. Pînă atunci să ai încredere deplină în Rundacis şi Carpio. Dacă se va ivi un pericol în țara, avem totul pregătit, ei vor face zid în jurul tău şi al Marelui preot. Şi, tot pînă atunci, să dai poruncă la toate căpeteniile de ținuturi să pregătească oastea. Vei vedea dacă tarabostii ascultă sau nu de cuvîntul tău.

4

Comosicus ieşi din villa lui Hortensius Maximus şi se îndreptă în sus pe via Flaminia, spre terme. Sosise de două săptămîni la Roma, redevenise în totul libertul Stertinius Maximus, augustalul, clientul bogatului negustor, ca şi cum mulți ani lipsise, fiind plecat în partea de răsărit a imperiului, unde văzuse de afacerile fostului stăpîn, ale lui Hortensius Maximus. Pornise din Dacia însoțit de Marcius

Laberius, pentru care avea acte în regulă că îi era sclav, de aceea în văzul lumii îl şi folosea ca pe un sclav. Prietenia dintre ei se întărise mult, la Carsidava Marcius îşi avea casa şi gospodăria lui, îşi luase soție pe fiica unui comate, iar Dacia devenise noua lui patrie. Îl pusese să umble printre gladiatori, foştii săi tovarăşi de luptă în arenă, să-i ducă la taberne, să chefuiască şi să afle cît mai multe noutăți despre cele ce se petreceau sau se puneau la cale în Roma. În acelaşi timp el se străduia să pătrundă cît mai adînc printre senatori, atent să prindă şi cel mai neînsemnat zvon în legătură cu ceea ce pregătea dictatorul — Caesar. Totul se făcea prin mijlocirea lui Cornelius Laberius, senatorul, care, deşi îmbătrînit, păstrase lăcomia de bani şi ura împotriva celui ce devenise stapînul imperiului după zdrobirea legiunilor lui Pompeius. Mergea privind în jos, printre bogatele ville ce se înşirau pe via Flaminia, înconjurate de curți largi şi grădini pline de flori. La plecare Hortensius Maximus, slăbit de vîrstă, îi spusese:

— Am devenit neputincios, anii ce-i port în spate caută să mă doboare, din cauza asta, în afară de bani, nu te mai pot ajuta cu nimic. Vei avea denari de aur cîți doreşti, aşa cum mi-a scris Hegias, ştiu că regele Daciei e un bărbat de încredere. Mai departe vezi ce poți face singur, ajutîndu-te de doi oameni: de Cornelius Laberius, senatorul, şi de Nerius, lanistul. Caesar nu va fi înfrînt şi alungat de la putere decît de cei din Senat, iar dacă acest lucru se dovedeşte cu neputință de îndeplinit, nu există altă scăpare, trebuie încercată răpunerea lui. Să ştii că gladiatorii îți pot fi de folos în această privință.

De cînd venise se frămînta cum să înceapă, pe ce cale să pornească pentru a avea cît mai multă şansă de izbîndă. Dacă nu reuşea să împiedice pornirea legiunilor spre Dacia, totul era pierdut. Vedea cum se apropia din două părți pericolul de țară şi de rege: dintr-o parte, nesupunerea taraboştilor, iar din cealaltă, lăcomia după cuceriri a lui Caesar. Printr-o cruntă ironie a soartei, cei doi bărbați predestinați să se înfrunte erau de partea celor mulți: Burebista voia să dea pămînt şi libertate comatilor, iar Caesar se ridicase şi devenise puternic susținut de tabăra popularilor, adică a plebeilor; primul se zbătea să-şi apere țara, pe cînd celălalt urmărea să întindă cît mai departe hotarele imperiului devenit un asupritor de popoare. Pentru a-şi putea atinge scopul, trebuia să se ajute de cei din tabăra oprimaților, a patricienilor, care, de cînd fusese înfrînt şi omorît Pompeius, îl urau şi mai mult pe cel ce devenise stăpînul Romei. Auzise pe mulți vorbind prin forum şi pe la terme că în curînd Caesar va deveni rege sau

împărat. Senatul îi era supus, nimeni nu îndrăznea să i se opună, i-ar fi fost uşor să obțină din partea lui proclamația pentru obținerea noii demnități. Toate acestea îl făceau să-şi dea seama cît de grea era misiunea sa, de a cărei reuşită depindea soarta Daciei. Prins de gînduri, se miră cît de repede ajunsese în fața viliei senatorului. Cornelius Laberius îl primi cu totul surprins, spunîndu-i cu ton de glumă:

— Te-au alungat din Dacia, sau ți-era dor să mai faci pe libertul la Roma? Mă rog lui Iupiter pentru tine, Stertinius!

— Eu trebuie să mă rog lui Iupiter şi lui Zamolxis pentru sănătatea ta, Cornelius Laberius! Am pornit încoace într-un moment greu pentru țara mea, nici o încercare nu este de prisos...

— Bănuiesc pentru ce ai venit, Comosicus. Îți spun pe numele tău dac, aici nu ne aude nimeni. Să ştii că în toamna trecută m-am gîndit mult la tine şi la regele tău. Se apropie pericolul de țara voastră. Da, în adevăr, treceți printr-un moment greu.

— De aceea am venit, Cornelius Laberius. Vreau să încerc tot ce este cu putință, pentru a opri legiunile lui Caesar să se îndrepte spre Danubius. Ştiu că nu va fi uşor, îmi dau seama că fără ajutorul tău am puține şanse să reuşesc. Regele Burebista plăteşte oricît, mi-a spus că te cîntăreşte în aur dacă îndepărtezi pericolul de Dacia.

Senatorul sună din clopoțel şi ceru sclavului două cupe cu vin. Auzind de aur, se mai învioră, ochii începură să-i lucească. Făcuse mari datorii, se apropiau termenele şi nu avea cu ce să le plătească.

_ — Noi am mai vorbit despre asta, Comosicus. Sînt mulți ani de atunci, îmi amintesc şi ce ți-am spus: dacă iese învingător Pompeius, voi putea ajuta pe regele dac, pentru că am cuvînt greu printre optimați, iar dacă Caesar rămîne stăpîn pe situație, nu ştiu ce aş putea face. Pe vremea aceea nu bănuiam că zeii sorociseră un sfîrşit aşa de cumplit lui Pompeius, îl credeam destul de tare. Pentru susținerea voastră în Senat, am de partea mea mulți senatori, însă astăzi nimeni nu îndrăzneşte să se arate pe față împotriva dictatorului.

— Totuşi, va trebui să găsim o cale, Cornelius Laberius.

— Să ne mai gîndim... Caesar are duşmani mulți... Nu văd ce am putea face... Zici că plăteşti oricît? Îmi răspunzi după ce bei vinul.

Sorbind din cupă, Comosicus îl cerceta pe senator. Cu toată vîrsta înaintată, se păstra încă bine, era vioi, cu căutătură pătrunzătoare, părul alb, mărunt ondulat, îi încadra frumos fața rotundă, puternic bronzată.

Acelaşi lucru îl făcea şi el, îl privea gînditor pe dac. Nu-şi imagina cum va fi arătat în Dacia, cînd lăsase pletele şi barba să-i crească în voie, îl vedea proaspăt ras, cu părul scurtat, plin de energie şi îngrijorare.

— O ştii, Cornelius Laberius — se grăbi să răspundă după ce goli cupa — cred că te-ai convins de mult, Dacia este țară bogată, are de toate. Ți-am spus, regele va cîntări în denari de aur pe oricine ne va ajuta. De vor fi nevoiți să fugă, îi luăm la noi, vor primi pămînt să-şi facă ferme mari şi frumoase, aşa cum au patricienii aici la voi.

— Cum am putea să facem?!... murmură senatorul. Nu ar fi bună încercarea de a-l opri pe dictator printr-un vot at Senatului, sînt mulți care se tem de el. Aşa încăpățînat şi plin de el cum este, am mări pericolul pentru voi, ar ordona, pornirea legiunilor spre Dacia.

— Acum sîntem în plină iarnă, Cornelius Laberius, prin părțile acelea din Tracia şi Dacia troienele de zăpadă se înalță cîteodată cît casele, nu se mai poate umbla de la o cetate la alta. Caesar nu va începe expediția spre Dunaris decît în primăvară. Pînă atunci ar fi timp să facem ceva.

— Da... dar să vedem ce?!

— Să-l trimitem la zei pe dictator!

Senatorul îl fixă un timp cu privirea, parcă nehotărît. Murmură:

— La lucrul ăsta s-au gîndit şi alții... Se frămîntă ceva... Cei mai porniți sînt doi tineri senatori: Marcus Iunius Brutus şi Longinus Cassius. Primul este urmaş al lui Lucius Brutus, cel care a fost exilat din Roma de ultimul rege, Tarquinius. Şi lucru curios, Marcus Iunius Brutus este iubit în mod deosebit de Caesar. Unii senatori încearcă în toate chipurile să ațițe pornirea lui, îndemnîndu-l la conjurație pentru a face onoare memoriei celui din care se trage. În unele zile găseşte pe scaunul său din Senat bucăți de papirus, pe care sînt scrise fraze ca acestea: „Tu dormi, Brutus, şi Roma este sclavă!” sau „Nu, tu nu eşti Brutus!” desigur, referindu-se la bravul lui înaintaş. Asta ar fi o cale, pe care însă nu văd în ce măsură noi vom reuşi să facem ceva. O altă cale ar putea să treacă pe la lanişti, cu gladiatorii s-a încercat de multe ori să se provoace dezordine în forum, ca prin asta să se arate nemulțumirea poporului. Prins într-o astfel de ambuscadă, dictatorul ar deveni uşor ținta unei spade, a unei sulițe sau al unui jungher, mînuit fulgerător. Laniştii trec prin lipsuri grele, un cîştig mare, nesperat cred că i-ar tenta. Nerius e lacom după bani. Se pare că în ultima vreme a cam sărăcit, a avut pierderi mari la unele spectacole organizate de el. Asta e tot ce s-ar putea face!...

Comosicus se ridică de pe scaun. Una din speranțe se năruise, senatorii nu-l puteau opri pe Caesar să pornească spre Dacia.

— Mă voi duce la Nerius, zise, pregătindu-se de plecare. Nu rămîn decît aceste două căi: Brutus şi gladiatorii, amîndouă ducînd la acelaşi sfîrşit: răpunerea duşmanului. Tu tot mă poți ajuta, Cornelius Laberius, vreau să faci în aşa fel încît să-i întîlnesc pe Cassius şi Brutus, să-mi dau seama în ce măsură am putea acționa împreună.

Cîteva zile Comosicus continuă să rătăcească prin Roma. Pe lanist nu-l găsise, era plecat la Capua, la ferma unui prieten. Umbla deseori între forum, terme şi Circul Mare, pe unde era lume mai multă, căutînd să prindă ce vorbea mulțimea. Era pe la vremea prînzului cînd intră în forum şi se văzu prins în îmbulzeala cumpărătorilor şi a negustorilor, în strigătele celor ce-şi lăudau marfa sau se tocmeau fără nici un semn de nerăbdare. Nu-şi dădu seama cînd ajunse în apropierea basilicei, clădirea mare în care magistrații judecau pe împricinați, în porticele căreia negustorii discutau şi încheiau afaceri, unde era un du-te-vino continuu. Văzu rezemat de una din coloane un gladiator şi se apropie de el.

— Ce faci? Te-a prins rău tăria vinului? îl întrebă, văzîndu-l că abia se ține pe picioare. Zeii te-au ajutat, ai ieşit victorios din arenă şi lanistul te-a răsplătit bine.

— Ce zeii?! strigă, bătîndu-se cu pumnul în piept. Am învins prin măiestrie, mînuind fulgerător spada, dar lanistul să ştii că nu a fost prea darnic.

Comosicus îl asculta privindu-i sandalele scîlciate şi tunica zdrențuită. Şi el fusese gladiator, însă nu umblase niciodată neîngrijit îmbrăcat. Cel pe care îl avea în față îl socotea un om căzut pradă viciului.

— Eşti gladiator de la şcoala lui Nerius?

— Nu, de la alta... a lui Lamprinius... Un nenorocit...

— Sînteți mulți acolo?

— Am mai rămas vreo zece. Unii au căzut în arenă... pe alții i-a vîndut... Lamprinius e atît de îndatorat, încît în curind o să-l văd şi pe el sclav. Dar de ce mă întrebi, de ce te-ai oprit să-mi vorbeşti, te-a prins mila de mine? Îi urăsc pe oamenii liberi şi îi blestem pe zei! Toți sînt răi! Într-o vreme am sperat că Caesar va face ceva pentru sărăcime, era omul popularilor, că se va milostivi şi va uşura viața sclavilor, dar n-a făcut nimic. Adică a făcut... s-a făcut el dictator, stăpîn al Romei şi imperiului... A uitat de cei ce l-au ridicat atît de sus. Am luptat şi eu pentru el împotriva

optimaților, am luat parte la dezordinele din forum, prin care mulțimea își arata nemulțumirea față de modul cum conduceau patricienii statul, cîteodată transformîndu-le în adevărate răscoale. Şi cu ce m-am ales? N-am reuşit nici să strîng banii cu care să-mi răscumpăr libertatea, deşi întotdeauna mi-am învins adversarul în arenă şi l-am trimis la zei.

— Ştiu, te înțeleg... şi eu am fost gladiator, murmură Comosicus.

— Şi cum, ți-ai cîştigat libertatea luptînd în arenă? Văd că eşti un libert bogat...

— Nu, cu mine s-au petrecut altfel lucrurile... Dar văd că nu eşti atît de tare prins de tăria vinului, pe cît păreai cînd m-am oprit lîngă tine, putem să stăm de vorbă şi plimbîndu-ne prin forum. Eu mă numesc Stertinius Maximus, tu ce nume ai?

— Spune-mi Mercurius...

— Din ce neam te tragi, Mercurius? Haide, să mergem!

— Sînt gal, am fost luat captiv de legiunile lui Caesar şi vîndut ca sclav. Dar tu?

— Eu sînt dac. Am ajuns pe altă cale sclav, apoi gladiator. Pînă acum legiunile romane n-au cotropit Dacia. Mă zbat să le împiedic de a porni într-acolo.

— Asta înseamnă că lupți împotriva lui Caesar?

— Dacă ucizi ciobanul, se împrăştie turma...

— Da, te-am înțeles. De multe ori şi eu m-am gîndit, Caesar ar trebui răpus. De cînd a devenit dictator, nu mai este omul sărăcimii, nu ne mai putem pune speranța în el. Dacă l-ar prinde în mijlocul lor, cînd se adună şi se dedau la dezordini în forum, gladiatorii n-ar ezita să-l trimită la zei!

Comosicus se opri şi îl strînse cu putere de braț.

— Astfel de oameni caut eu să mă ajute. Ce crezi că mi-ar cere în schimb? Tu, dacă ai merge alături de mine, ce ai vrea să-ți dau?

— Nu ştii la ce visează un gladiator? Vreau bani şi libertate.

— Ce mă îndemni, ar fi bine să vorbesc cu lanistul Lamprinius? Sînt gata să-i cumpăr toți gladiatorii.

— Da... e bine... Dar n-ar strica dacă te-ai duce la Nerius. Pe urmă aranjează el, Nerius, cu Lamprinius. Altfel nu are încredere.

La ieşirea din forum era o tabernă. Comosicus îl împinse uşor şi intrară. Se aşezară la o masă în apropierea căreia nu mai era nimeni. Ceru cîrnați şi vin. Era tulburat, gîndea că zeii îl scosese în calea sa pe gladiator, ei îl ajutau. Îl îndemna să mănînce şi să bea.

— Mă pot încrede în tine, Mercurius? rupse tîrziu tăcerea.

— De ce? Ce ai vrea să fac?

— Să vorbeşti cu gladiatorii lui Lamprinius, să-i convingi, să alegi pe cei mai hotărîți, ca eu să ştiu pe care să-i cumpăr. Dacă reuşim să-l răpunem pe Caesar, toți cei ce mă vor ajuta vor primi nu numai bani şi libertate, îi iau cu mine în Dacia, le dau pămînt cît vor voi, îşi vor face ferme bogate, aşa cum au aici patricienii.

— Asta vreau şi eu, să părăsesc Roma. În Galia nu mă pot duce, fiindcă acolo dau cot peste romani. Aş pleca în Dacia cu tine... Dar de ce spui că le dai pămînt... vorbeşti ca şi cum ai fi rege...

— Sînt omul de încredere al regelui. Dacă mergi cu mine, te vei convinge de asta, Mercurius. Poate că zeii au sorocit să-mi devii cel mai bun prieten. Tu cînd mai poți veni în taberna asta?

— Cînd vreau, aproape în fiecare seară.

— Să ştii că mă găseşti aici.

Comosicus nu se grăbi să se ducă la Nerius, căută să se convingă în ce măsură se putea încrede în gladiator. Dacă l-ar fi denunțat praetorienilor, totul ar fi fost pierdut. Nu-l îngrijora viața sa, ci reuşita misiunii ce o avea, era în joc soarta Daciei. Senatorul Cornelius Laberius îl încurajase, îi spusese că cel mai bun prilej pentru a da lovitura era în primăvară, de Lupercalii, cînd Caesar va merge în cortegiul cel mare, cu marele pontif şi preoți, trecînd prin mijlocul mulțimii. Atunci se va putea crea uşor panica, garda se va răzleți, iar gladiatorii îl vor înconjura şi ucide pe dictator. În cîteva zile Mercurius se dovedi de bună-credință, se schimbase cu totul, îi vorbea cu însuflețire, arăta ca un luptător hotărît să învingă. Socoti că era momentul să stea de vorbă cu Nerius. Era pe la vremea prînzului cînd intră în şcoala de gladiatori. Îl găsi pe lanist bine dispus, îşi sfîrşise gustarea de dimineață, sorbea vin dintr-o cupă.

— Aduc mulțumiri zeilor, pentru că m-au ajutat să-l revăd pe fostul meu stăpîn! salută el din uşă.

Lanistul opri cupa aproape de gură, privindu-l dezorientat. Parcă nu-i venea să creadă că îl avea în față pe fostul său gladiator. Îşi reveni însă repede, începu să zîmbească şi se grăbi să-l primească:

— Fii binevenit, Stertinius! Mă rog lui Iupiter pentru tine! Ce, te-ai gîndit să te înapoiezi la Roma? Tocmai aveam nevoie de un gladiator bun, de care să fiu sigur că nu va cădea răpus în arenă. Te apropii de bătrînețe, ca şi mine, însă văd că ai rămas tot aşa de vînjos.

— Să ştii, Nerius, sînt gata să fac iarăşi pe gladiatorul, dacă tu mă vei ajuta să îndeplinesc misiunea pentru care am venit.

— Ce misiune?

— Să opresc pornirea legiunilor spre Dacia.

— Asta n-ai să o poți face! Caesar e puternic, Senatul i se supune, iar numărul legionarilor săi creşte necontenit.

— Îl trimit la zei, Nerius!

Lanistul făcu ochii mari şi izbucni în rîs:

— Du-te de-l omoară! îl aştepți la Senat şi, cînd vine, îți înfigi jungherul în piept. Parcă n-ai fi luptat în arenă, Stertinius, şi parcă n-ai fi trăit la Roma atîția ani! Tu n-ai văzut garda de lictori şi de praetorieni care îl însoțeşte pe dictator? Să ştii că îl urăşte multă lume, mai ales patricienii, magistrații şi senatorii, toți îi doresc pieirea, însă toți sînt lipsiți de curaj. Cel care ar reuşi să-l ucidă ar fi încununat cu lauri în forum. Dar să lăsăm gluma, văd că vorbeşti cu o pornire ce mă înfioară. Ai venit să-mi ceri ajutorul? Te-ai gîndit cum?

— Cumpăr gladiatori din cei mai de încredere, pe care îi aveți tu şi Lamprinius, lanistul. De Lupercalii aşteptăm în mijlocul mulțimii trecerea cortegiului dictatorului, facem să izbucnească panica şi dezordinea, îi împrăştiern garda şi-l răpunem. Plătesc oricît, Nerius! Gladiatorii cu care voi da lovitura vor primi bani mulți şi libertate. Celor care vor dori să meargă în Dacia, le dăm pămînt, îi voi ajuta să-şi înjghebeze ferme.

Pe măsură ce îl asculta, zîmbetul îngheța pe fața lui Nerius. Ceea ce voia dacul să întreprindă era plin de pericole, îşi mai amintea, fusese băiețandru cînd văzuse spînzu-rați pe via Appia sclavii răsculați care îl urmaseră pe Spartacus. Îl întrebă descumpănit:

— Ai vorbit cu Lamprinius, îți vinde din gladiatori?

— Nu, nici nu-l cunosc; asta o vei face tu.

— Ai noroc, Stertinius, şi eu îl urăsc pe dictator. Da, voi vorbi cu Lamprinius, îmi e dator mulți bani. De la o vreme îi merge rău, a ajuns un lanist sărac. Întrebarea este: cum facem ca noi — eu şi Lamprinius — să nu fim bănuiți că te-am ajutat să pui la cale conjurația?

— M-am gîndit şi la asta, Nerius. Voi deschide o şcoală de gladiatori, mă fac lanist. După ce dau lovitura, fug în Dacia.

— Da, dacă te anunți la Oficiul public şi plăteşti dările nu dai nimic de bănuit. Tu eşti libertul Stertinius Maximus, nu dacul Comosicus. Te ajut, dar ai destui bani?

— Aur, numai denari de aur, lanistule!

— Îți urez noroc, Stertinius! Mă voi ruga lui Iupiter şi lui Apollo pentru tine!

Urmară zile de încordare şi alergare. Primăvara se apropia, mai era numai o lună pînă la sărbătoarea Lupercaliilor. În tot ce făcea, Comosicus se sfătuia cu senatorul Cornelius Laberius. Se cerea multă prevedere, dacă încercarea cu gladiatorii nu reuşea, lovitura trebuia dată şi pe altă cale. Nu era de scăpat din vedere nimic. Prin Roma începuse să se împrăştie zvonul că după Lupercalii dictatorul se va duce la legiunile sale în Macedonia, iar de acolo va porni spre Dacia. Dacă reuşea să plece, totul ar fi fost pierdut. În frămîntarea lor, se gîndiră la Marcus Iunius Brutus, el putea fi un bun ajutor, în cazul cînd situația devenea desperată. După oarecare insistență, Cornelius Laberius reuşi să-l aducă în villa sa pe tînărul senator. Acesta veni însoțit de cel mai bun prieten al său, şi el tot tînăr, de Longinus Cassius. În triclinium era şi Comosicus.

— Voi aduce jertfe tuturor zeilor şi mă voi ruga lor pentru sănătatea voastră! îi primi senatorul ridicîndu-se de pe scaun.

— Eu mă voi ruga Cybelei pentru tine, Cornelius Laberius, ea este mama zeilor, rosti Brutus drept salut, înaintînd spre el şi îmbrățişîndu-l, apoi continuă rîzînd: pentru a fi sigur că nu-mi vei face ceva — prea ai insistat să viu la tine — mi-am luat ca însoțitor pe Cassius. Dar văd că ai un oaspete... Cine este? întrebă, întorcîndu-se spre Comosicus.

Erau amîndoi tineri, înalți, frumoşi, cu căutături senine, îşi purtau cu distincție togele, de sub care le ieşea brațul drept cu muşchi puternici.

— Pentru cei din Roma este libertul augustal Stertinius Maximus, se grăbi să răspundă senatorul, iar pentru voi doi — dacul Comosicus. Poate că zeii au sorocit ca viețile voastre să se întîlnească, să săvîrşească o faptă al cărei răsunet se va întinde de-a lungul veacurilor.

Brutus îl privea pe dac stăruitor, mirat, nu avea plete şi barbă bogată, cum ştia că se purtau popoarele din afara hotarelor imperiului, după veşminte arăta ca un libert de-al Romei, care reuşise să se îmbogățească făcînd afaceri negustoreşti.

— Nu înțeleg, Cornelius Laberius, nu văd ce faptă am putea să săvîrşim împreună?! Dacia nu a fost încă supusă şi făcută provincie romană. Ce este imperiul Romei? Un mozaic de popoare. Cînd am venit încoace, am trecut cu Cassius prin forum. Se vîntura acolo o mulțime formată din toate neamurile: negri voinici din Numibia, gali şi germani cu bărbi şi plete

blonde, egipteni cu fețele împietrite, asirieni tăcuți cu priviri blînde, traci vînjoşi cu piepturi late, evrei buni de gură, care ştiu să-şi laude marfa şi să se tocmească, greci semeți, plini de învățătură, care ne domină în tăcere prin ştiința şi arta lor, iar printre aceştia ici-colo mai vedeai şi cîte un roman. Cînd se vor răscula toate popoarele subjugate de legiunile noastre, imperiul se va destrăma ca fumul în vînt. Acum Caesar şi-a îndreptat privirea spre Dacia, o ştie bogată şi puternică, se teme de daci, vrea să o cucerească înainte de a fi prea tîrziu...

— Şi o va face, Brutus! sări senatorul întrerupîndu-l. O va cotropi, pentru că tu dormi, iar Roma e sclavă, continuă rîzînd, făcînd aluzie la cele scrise pe papirusurile găsite de Brutus pe scaunul său din Senat.

— Te vei convinge că nu dorm, Cornelius Laberius.

— Aşa, am ajuns unde doream, reluă senatorul. Acum pot să vă spun ce caută acest dac la Roma. Să ştiți că a fost sclav, a luptat ca gladiator în arenă, are act de răscumpărare, este un libert cu toate drepturile date de legi. Ei bine, Brutus şi Cassius, ştiți ce vrea să facă el? Să împiedice pe Caesar de a porni cu legiunile spre Dacia!

— Cum?

— Îl va omorî pe dictator în ziua Lupercaliilor! Senatorul continuă, destăinuind toate pregătirile făcute de Comosicus, arătîndu-şi temerea că s-ar putea să nu reuşească.

— Da, e bine... murmură Brutus. Vezi, Cassius, la asta noi nu ne-am gîndit. Este mai bună calea asta, gladiatorii se vor putea pierde uşor în mulțime.

— Totuşi, prevederea este necesară, interveni Comosicus. Mai trebuie pregătită şi o altă cale...

— Asta e treaba mea şi a lui Cassius, de multă vreme ne-am frămîntat pînă ne-am hotărît ce să facem. Daca în ziua Lupercaliilor dictatorul va scăpa cu viață, îl vom ucide noi în Senat!

— Pentru asta te-am chemat, Brutus, se grăbi senatorul. Pentru mine erai singura speranță. N-am ştiut că la fel ca tine gîndeşte şi Cassius. Mă voi ruga zeilor pentru izbînda gladiatorilor sau a voastră! Vom continua să mai vorbim despre unele amănunte, după ce vom sorbi cîteva cupe de Falern, găsesc că este vinul cel mai bun. Poate ca Iupiter şi Zamolxis şi-au întins mîna şi au hotărît să-l ia la ei pe dictator. Caesar nu va avea scăpare!

CAPITOLUL VIII
SE STĂVILEŞTE DESTRĂMAREA

1

După plecarea lui Comosicus la Roma, regele trimise călăreți la toate căpeteniile de ținuturi spre a le vesti să vină degrabă la Sarmizegetusa. Voia să se convingă ce gîndea fiecare, pe ce poziție se plasa față de îndîrjirea taraboştilor, şi totodată să stabilească amănuntele strîngerii oastei îndată ce se va desprimăvăra. Vedea în iarna ce se apropia un aliat şi un duşman pentru el: aliat, pentru că întîrzia legiunile romane să pornească spre Dacia, şi duşman, fiindcă împiedica strîngerea cetelor de luptători şi organizarea unităților de luptă de către fostul tribun Lacterius Babrius, luînd ca model falangele macedonene şi tactica lui Alexandru Macedon. Stătuse mult de vorbă cu căpeteniile, ascultase părerea fiecăruia şi căutase să-i pătrundă în suflet. Se convinsese, Cotiso, Rholes şi Zyraxes erau într-o anumită măsură de partea taraboştilor; ceea ce îi făcea să rămînă strîns uniți cu țara era teama de Roma. La Cotiso observa o oarecare comportare de independență, ca şi cum ținutul său era o țară vecină cu Dacia, însă, ştiindu-se în calea legiunilor lui Caesar, nu pregetase să repete de nenumărate ori îndemnul ca întreaga oaste să se adune în cîmpia de la Argedava, iar de acolo să pornească spre Dunaris. Rholes, ştiindu-se departe, nu se arătase prea îngrijorat, păstra în sinea lui convingerea că romanii nu vor înainta pînă în partea de răsărit a Daciei, că bătălia cea mare se va da undeva dincolo de ținutul lui Cotiso, îi vedea locul printre dealurile dintre Dunaris şi munții Haemus. Zyraxes adusese o veste bună, toate cetățile greceşti de pe țărmul Pontului Euxin: Histria, Tomis, Callatis şi Dionysopolis se pregăteau să lupte împotriva legiunilor Romei alături de oastea regelui. Scorilo, căpetenia de la Ziridava, şi Sagitulp, de la Porolissum, se dovediseră cu totul supuşi, gata să îndeplinească orice poruncă. Duras se retrăsese, de cînd era suferind lăsase

ținutul său să fie condus de-a dreptul de rege. Ceea ce provocase o stare de încordare şi de neînțelegere pornise de la faptul că în Dacia era pe cale de a se forma două oşti: una adunată de taraboşti, din pîlcuri separate pe fiecare ținut, iar alta constituită din comatii care, în număr tot mai mare, părăseau satele fugind de pe moşii şi se retrăgeau la Rasidava. Acolo Rundacis şi Lacterius Babrius înjghebau noua armată a țării. Separat de acestea erau gărzile formate din slujitori ai cultului lui Zamolxis, conduse de capnoboți, care, unite, puteau constitui o mică oaste. În fața pericolului roman, marele preot era hotărît să meargă alături de rege cu gărzile sale, spre a lupta împotriva legiunilor. Venise apoi iarna grea, geroasă, cu omăt mult. Zile de-a rîndul pe deasupra Daciei plutise negura. Îngrijorarea regelui creştea, de la Comosicus nu sosea nici o veste, numai de la Acornion primise un mesaj. Acesta îl anunța că îndată ce vremea se va încălzi îi va trimite un mare transport de arme, strînse de cele patru cetăți pontice. Totodată îi spunea că negustori veniți de la Bizanț aduceau ştiri pline de nelinişte, dinspre miazăzi continuau să sosească în Macedonia noi legiuni romane. Într-o oarecare măsură se mîngîia cu faptul că triburile vecine de la răsărit, miazănoapte şi apus se dovedeau paşnice, nu se arătau pornite să-i atace hotarele, căpeteniile lor primiseră cu bucurie darurile sale. Aştepta cu nerăbdare primăvara, pentru a trece cu energie la pregătiri militare cum nu făcuse niciodată, nutrind speranța că întreaga țară va sări strîns unită în jurul său în acel moment greu. Uitase de povara bătrîneții. Era pe la începutul lui februarie, vremea se mai încălzise, soarele făcea să lucească omătul. Stătea la fereastră şi privea departe în zare, spre crestele munților dinspre miazăzi, cînd căpetenia gărzii anunță că Rundacis voia să-i vorbească. Îl primi cu nestăvilită nelinişte, se temea de o veste rea, deşi în el avea toată încrederea.

— Mărite rege, mă rog Marelui zeu pentru sănătatea ta!

— Bine, Rundacis, şi eu mă rog lui Zamolxis pentru tine.. Avem vreo ştire de la Comosicus? A sosit primăvara, încercarea cea grea se apropie... creşte pericolul...

— Nu, n-a venit nimic, Mărite rege. Se poate ca el să fi trimis vreun papirus, dar se va fi întîmplat ceva pe drum aducătorului. Cînd a plecat mi-a spus să nu ne îngrijoreze tăcerea lui, să nu cădem pradă zvonurilor, să aşteptăm să se întoarcă, pentru că numai el va cunoaşte adevărata situație. Cît priveşte pericolul, Mărite rege, da, şi eu îl văd apropiindu-se. Pentru

asta am îndrăznit să viu la tine. Dacă era Comosicus, acest lucru l-ar fi făcut el.

— Atunci tot ai aflat ceva...

— Este mai mult frămîntare, Mărite rege. M-am gîndit că s-ar putea ca legiunile romane să nu pornească în acest an spre Dacia, însă tu din prevedere trebuie să strîngi oastea şi să o duci spre hotarul dinspre miazăzi...

— Da, şi?... Ce te frămîntă?

— Marele zeu îmi este martor, Mărite rege. Nu vreau să te supăr, fac asta numai din respect, supunere şi dragoste pentru tine. Îndemnul meu este ca, pînă se întoarce Comosicus, să nu ai încredere în taraboşti...

— Aşa te-a sfătuit el să-mi spui? Şi ce să fac, dacă nu am încredere?

— Mărite rege, să nu se strîngă la Sarmizegetusa oastea formată din pîlcurile aduse de căpeteniile de ținuturi, ci să dai poruncă să se adune în valea largă a rîului Maris, către Apulum, iar tu să nu te duci în mijlocul ei, pentru că te-ai vedea prins între taraboşti. Pretutindeni pe unde vei merge va trebui să fii însoțit de pîlcul meu de călărești şi de oastea cea nouă pe care o organizează în grabă Durasis şi Lacterius Babrius la Rasidava. Îndată ce va pieri omătul o vom aduce aici. Să ştii că tot mai mulți comati vin, toți hotărîți să lupte alături de noi, să apere țara şi pe rege. De la Sargedava nu poate pătrunde nimeni spre cetatea de scaun fără voia noastră, lăsăm să treacă numai gărzile de preoți.

— Adică să avem două oşti, una a taraboştilor şi alta a comatilor... Să mă frămînte şi pericolul unei înfruntări sîngeroase între taraboşti şi comati, murmură regele tulburat.

— Asta numai pînă se întoarce Comosicus, Mărite rege. Dacă va trebui să luptăm cu legiunile romane, oastea Daciei va fi una. Chiar şi ei, tarabostii, văzînd primejdia se vor strînge în jurul regelui.

— Iar dacă Caesar nu ne mai atacă, în țară va izbucni un război între cele două oşti, a taraboştilor şi a comatilor, într-acolo vrea să împingă lucrurile Comosicus, de aceea l-am ținut închis.

Rundacis nu-şi putu stăpîni un zîmbet.

— Nu, Mărite rege, nu se va întîmpla asta, pentru că mulți comati din oastea taraboştilor vor trece de partea noastră. Comosicus va porni apoi să împartă pămînt celor din sate, luînd la rînd cetate cu cetate, moşie cu moşie. Dar să nu mergem cu gîndul atît de departe, pentru că încă pluteşte

pe deasupra capetelor noastre pericolul Romei. Acum noi trebuie să ne pregătim de luptă.

Regele rămase un timp pe gînduri, apoi deodată săltă capul:

— Bine, aşa voi face! Oastea cea mare se va aduna în cîmpia din apropiere de Apulum, iar eu voi merge acolo numai însoțit de oastea cea nouă. Tu mă îndemni să am încredere în Comosicus, iar la plecare el mi-a spus să mă încred în tine. Mă voi sfătui şi cu Marele preot.

După o săptămînă, în valea de la Sargedava străjerii opriră o mică trupă de saltimbanci, mimi şi măscărici. Veneau dinspre Singidunum şi voiau să meargă la Sarmizegetusa spre a înveseli lumea. Căpetenia gărzii nu ştia ce să facă, să-i lase să treacă sau nu. Rundacis îi spusese cine are voie să înainteze pînă la cetatea de scaun. Ca să se scurgă mai uşor timpul, comedianții începură să-şi arate iscusința, provocînd hazul străjerilor strînşi în jurul lor. Cînd veselia era în toi, dinspre vale răsunară ropote de cai şi de după cotitura drumului se iviră mai mulți călăreți. În frunte mergea Carpio. Căpetenia cetății îi ieşi înainte. Vorbiră puțin, apoi îl chemă pe cel care conducea trupa. Acesta, după ce afla cine era cel care venise, privi cu grijă în jur, ca şi cum se temea să nu fie auzit de cineva, se apropie de Carpio şi îi şopti ceva. Totul se schimbă fulgerător, comedianții erau liberi să meargă la Sarmizegetusa. Dar nu numai atît, dădu căpeteniei trupei un cal şi ei doi porniră în galop înainte. Îl duse de-a dreptul la rege.

— Ce e Carpio, ce s-a întîmplat?

— Avem veste de la Comosicus, Mărite rege!

Regele se tulbură, barba îi tremura uşor. Îngrijorat dacă ştirea era bună sau rea, ascultă spusele lui Carpio despre noii veniți, apoi privi cum comediantul scoase un papirus din căptuşeala tunicii.

— Citeşte ce scrie, Carpio! îl îndemnă stăpînindu-şi cu greu frămîntarea.

Carpio începu, rostind clar şi rar cuvintele:

„De la Comosicus, Sănătate!

Mărite rege, Marele zeu mă călăuzeşte, am ajuns la Roma şi am început treaba. Pînă acum totul merge bine. Dacă Zamolxis şi Iupiter ne vor ajuta, în cea de a cincisprezecea zi înainte de calendele lunii martie cel ce vrea să cotropească Dacia va fi trimis la zei. Mi-am găsit ajutoare de nădejde, în care mă încred ca în mine. Să ştii, Mărite rege, că nu am fost lipsiți de prevedere, dacă prima lovitură va da greş, avem pregătită pe a doua. Dar, cum nimeni nu-şi cunoaşte destinul, nu trebuie să ne bucurăm dinainte, tu să continui să

strîngi o oaste puternică, sprijinindu-te pe comati, atent la uneltirile taraboştilor. Îndată ce voi încheia cele puse la cale aici, voi porni degrabă spre țară.

Mărite rege, mi-am făcut un bun prieten din aducătorul acestui papirus, i-am vorbit mult despre înțelepciunea, vitejia, bunătatea şi dărnicia ta. Nu mă îndoiesc că vei şti să-l răsplăteşti cum se cuvine, să-i satisfaci orice dorință.

Mă rog în fiecare clipă Marelui zeu să salveze Dacia, iar ție să-ți dea sănătate şi viață lungă, Mărite rege!"

Pe măsură ce îl asculta, pe fața regelui îşi făcea loc speranța şi hotărîrea de a nu se lăsa surprins de evenimente, ci va intensifica pregătirile. Pentru Comosicus încerca sentimente ce mergeau de la recunoştință şi admirație pînă la o dragoste ce părea părintească. Cînd Carpio sfîrşi de citit, el răsuflă din adînc, se simțea mai uşurat de povara grijii țării. Îl învălui pe comediant într-o privire caldă şi îl întrebă:

— Pentru fapta ta plină de curaj şi de bună-credință, spune-mi, cu ce ai vrea să te răsplătesc? Dacă vrei bani, îți dau oricît doreşti.

Acesta răspunse, înclinîndu-se cu supunere:

— Mărite rege, eu şi cei din trupa mea — saltimbanci, mimi şi măscărici — sîntem nişte oameni fără țară, de cînd meleagurile pe care ne-am născut au fost cotropite de romani, rătăcim la întîmplare prin uriaşul imperiu al Romei, dornici să avem şi noi o patrie pe care să o iubim, unde să ne simțim stăpîni. Ai vrea, Mărite rege, să ne primeşti, să-ți devenim supuşi, să avem libertatea de a înveseli poporul?

— Numai atît?!... murmură regele cu un zîmbet larg, mirat de modestia saltimbancului, apoi întoarse privirea spre căpetenia gărzilor şi a scribilor: Carpio, să spui constructorilor din cetate că am poruncit să facă acestor oameni case bune, printre celelalte din vale, iar mai tîrziu, după ce îndepărtăm de noi pericolul Romei, îi vom pune să construiască un teatru, aşa cum au grecii, căci văd că el este grec.

— Vom juca multe comedii şi tragedii, Mărite rege, ca la Atena! se însufleți comediantul.

— Tu să ai grijă de ei, Carpio. Să se dea fiecăruia din tezaur cîte o sută de denari de aur.

— Dacă este nevoie, merg înapoi la Roma să aduc veşti noi. Sînt gata să pornesc la drum, Mărite rege!

— Vom vedea... ne vom mai gîndi, murmură regele privind spre uşă, în cadrul căreia se ivise marele preot. Poți să pleci, Carpio, mai tîrziu te voi chema iarăşi la mine.

După ce ei ieşiră, regele întinse papirusul marelui preot şi îl îndemnă să-l citească. Aştepta. Vedea cum fața lui Deceneu se lumina.

— Mărite rege, poate că Marele zeu ți-a dat ca ajutor pe acest bărbat de nădejde, care întotdeauna s-a dovedit neobosit. Au fost momente cînd amîndoi l-am judecat greşit, ne-am îndoit de buna-credință a lui. Dacă reuşeşte acolo la Roma, înseamnă că a salvat Dacia!

— De nu veneai, Deceneu, trimiteam să te cheme. Tu eşti ajutorul meu, cu tine am împărțit bucuriile şi grijile pentru țară. Amîndoi sîntem acum bătrîni, se cade să ne gîndim la viitor. Duras este nu numai ajuns în pragul bătrîneții, dar se dovedeşte şi un om nevolnic. După ce Carpio mi-a citit acest papirus, ştii ce am gîndit?

— Ce, Mărite rege?

— Să-l fac pe Comosicus urmaşul meu. După ce eu plec la Marele zeu, el să fie rege. Tu, ca Mare preot, vei îndeplini această dorință a mea.

— Aşa voi face, dacă Zamolxis nu mă va chema la el înaintea ta. Ne aşteaptă grele încercări. După ce scăpăm de primejdia romană trebuie să-i potolim pe taraboşti, altfel poporul rămîne împărțit în două tabere, iar tu ştii de care parte este Comosicus.

— M-am mai gîndit la ceva, Deceneu. Roma este puternică, după Caesar va veni altul, lăcomia de cuceriri a romanilor se arată fără margini. Galii, germanii, grecii, egiptenii şi multe ale popoare sînt acum supuşii lor. Mă frămînt să fac tot ce este cu putință spre a ajunge la o înțelegere cu ei, să le fim prieteni şi aliați. Lucrul ăsta am să-l încerc tot cu ajutorul lui Comosicus.

— Asta mă frămîntă şi pe mine, Mărite rege. Tocmai vroiam să-ți fac acest îndemn. Totul depinde de destinul pe care zeii l-au sorocit pentru Caesar. El este pornit pe război, vrea supunere.

— Da, aşa este. Vom mai vorbi despre asta. Acum vreau să mergem în marele sanctuar şi amîndoi să ne rugăm Marelui zeu să ne ajute.

Rundacis venise de cîteva zile la Rasidava. Stătuse îndelung de vorbă cu Lacterius Babrius, Durasis şi Zoltes. Comatul se schimbase mult, devenise adevărată căpetenie militară, iar tînărul taraboste adusese în noua oaste ce se închega pe toți luptătorii strînşi din satele de pe moşia cetății

sale. Împreună cu Carpio, Scorilo şi Sagitulp, toți erau zidul de apărare a regelui. Armata cea nouă, aşa cum o organizase fostul tribun, ajunsese să fie formată din cinci unități asemenea legiunilor, din care una de călăreți, şi ea creştea neîncetat. Aşteptau să se încălzească vremea, să sosească armele trimise de cetățile pontice, despre care Acornion îl înştiințase pe rege. Ştiau că în curînd se vor strînge în cîmpia de la Apullum pîlcurile de oaste aduse de căpeteniile de ținuturi, în care ei nu vedeau altceva decît armata taraboştilor. Aceştia în orice moment puteau să se arate fățiş împotriva regelui.

Spre seară Rundacis se despărți de ceilalți şi se retrase în mijlocul familiei. Copiii — doi băieți şi două fete — se înşirau cu vîrsta la răstimpuri egale între opt şi cincisprezece ani. Bătrînul Jder încă se ținea în putere, alerga neobosit alături de Durasis şi Zoltes. Îşi iubea mult ginerele, nutrea pentru el un simțămînt de admirație şi respect. Stăteau amîndoi la masă, cu ulcelele în față, simțeau cum vinul le făcea sîngele să alerge mai repede prin trupuri. Era un moment de tihnă pentru ei, lăsau gîndurile să alerge nestingherite. Liniştea se sparse cînd intră un străjer de la poartă:

— A venit un călător, cică e în trecere pe aici şi ar vrea să-ți vorbească, rosti el privind spre Rundacis.

— De ce nu cu tata? El e stăpîn aici...

— A întrebat întîi dacă eşti în cetate...

— Bine, adu-l încoace.

— Atunci eu să-mi văd de treabă, mă retrag... murmură bătrînul.

Străjerul aduse repede pe noul venit. După veşminte, Rundacis îşi dădu seama că avea în față un taraboste. Îl privi îndelung, figura lui îi părea cunoscută, se asemăna cu aceea a sclavului Burrennus, fostul stăpîn al Rasidavei, pe care regele îl pedepsise. Un fior îl săgeta prin jnimă. Fusese iertat? Era din nou taraboste? Venise sa-i ia înapoi cetatea? Se întreba, privindu-l mirat. Îngrijorarea începu să-i crească în suflet, însemna că se întîmplase ceva la Sarmizegetusa, după ce el plecase de acolo.

— Nu te mai chinui, văd că m-ai recunoscut, da, sînt Burrennus, fostul taraboste, devenit sclav. Ştiu că şi tu ai fost sclav. Să nu te frămînte gîndul că ți-aş purta ciudă, fiindcă regele ți-a dat cetatea şi moşia mea. Să le stăpîneşti sănătos! Vei avea cîte doreşti, mie îmi vei da altele...

Vorbind, Burrennus se aşează pe un scaun, pe care îl trase mai aproape de masă.

— Cum să-ți dau?! De unde?!

— Stai, nu te grăbi şi nu te mira. Să mă asculți în linişte şi să chibzuieşti bine. Tarabostii vor săvîrşi ceea ce pregătesc, chiar şi fără tine, pentru că altfel nu se mai poate. Vin din partea acelora care se împotrivesc cuvîntului regelui, nu vor să împartă comatilor nimic din pămîntul moşiilor cetăților. Au fost frămîntări mari, s-au purtat discuții aprige, însă pînă la urma alegerea a căzut asupra ta. Tu vei fi rege!

Rundacis sări în picioare, ducînd fulgerător mîna la brîu şi apucînd strîns mînerul jungherului.

— Ce vorbe sînt astea, Burrennus? strigă de răsună încăperea.

Fostul taraboste nu se descumpăni, izbucni într-un hohot de rîs:

— Mi-am închipuit că asta te va uimi, iar lucrul nu mă miră. Stai liniştit şi ascultă-mă. Pe mine poți să mă priveşti doar ca pe un simplu sol, venit din partea taraboştilor răsculați. Bătrînul Burebista va fi alungat... sau s-ar putea să fie trimis la Marele zeu... Țara are nevoie de un rege tînăr, viteaz, bun militar, om cu porniri stăpînite, care să cunoască viața de la sclavie pînă la aceea de taraboste, iar acela eşti tu; pentru asta ai fost ales să ne fii rege!

Prin mintea lui Rundacis gîndurile răsăreau, se întrerupeau, se încrucişau, se reluau fulgerător. În sufletul său îşi făcea loc convingerea că tot ce se pusese la cale era ticăloşie şi trădare, totuşi se cădea să-i încurajeze, să vadă pînă unde vor merge, ce urmăreau. Retrase mîna de la brîu şi se aşeză la loc pe scaun murmurînd:

— Nu-mi vine să cred, Burrennus!... Erau alții, care din moşi-strămoşi sînt taraboşti... putea fi unul ales... Acum, fii binevenit, eşti oaspetele meu, continuă cu voce schimbată. Ca să căpătăm mai mult curaj, e bine să golim cîte o ulcică de vin. Să bem în sănătatea celor ce luptă pentru salvarea Daciei! Şi cum ar fi să începem? îl întrebă după ce sorbi de cîteva ori.

— Aşteptăm, să vedem ce fac legiunile romane. Dacă scăpăm de război, dăm lovitura! Pentru asta ajutorul tău va fi neprecupețit.

— Cum, ce trebuie să fac?

— Să ni-l dai în mînă pe duşmanul taraboştilor.

— Pe cine?

— Pe Comosicus! Îndată ce se va întoarce de la Roma, faci în aşa fel încît să-l atragem într-o cursă şi să-l prindem. După aceea împrăştii comatii care s-au adunat aici. Totul va fi apoi în mîna noastră. Sus, pe Kogaion, în Marele sanctuar, tu vei fi uns ca rege al Daciei de către noul Mare preot, în

timp ce corul va înălța un imn de slavă către Marele zeu. Acolo toți tarabostii răsculați îți vor jura supunere.

— Ceea ce spui mă buimăceşte, Burrennus! Ar fi prea frumos!... Cum de v-ați gîndit la mine? Fie, aşa voi face! Să duci veste taraboştilor că sînt de partea voastră. Ca rege, primul gest pe care îl voi face va fi să te ridic din nou la rangul de taraboste, să-ți dau înapoi cetatea şi moşia Rasidava.

Fostul taraboste goli restul de vin din ulcică, apoi se săltă în picioare, rostind cu o însufleţire bine simulată:

— Mă voi ruga neîncetat Marelui zeu pentru sănătatea ta, Mărite rege! Acum s-a făcut tîrziu, trebuie să plec nevăzut şi nerecunoscut de nimeni, aşa cum am venit. Să ştii că omul nostru de încredere pe Kogaion este capnobotul Sargio, prin el vom ține legătura între noi. Veți fi tot restul vieții împreună, Mărite rege, pe Sargio îl vei avea alături de tine ca Mare preot.

Ieşiră. Îl însoți pe Burrennus pînă la poartă, apoi îl urmări cu privirea pînă pieri în întuneric printre nămeții de omăt. Toată noaptea somnul nu se lipi de el. Se iveau zorile, cînd, urmat de gardă, porni în galop spre Sarmizegetusa. Către vremea prînzului ajunse şi intră de-a dreptul la rege. Povesti tot ce-i spusese Burrennus, jură credința şi supunere, apoi ceru sfatul. Regele vorbi după o îndelungă tăcere:

— Pe Comosicus îl vor ei... de el se tem!... Pe mine mă socotesc un moşneag neputincios, uşor de înlăturat. Tu, Rundacis, să te ții în legătură cu ei, caută să afli toate pregătirile lor. Îl aşteptăm pe Comosicus. Numai după ce vom afla ce s-a petrecut la Roma ne vom da seama ce trebuie făcut. Am încredere deplină în tine, Rundacis, eşti un luptător de nădejde. Voi vorbi şi cu Marele preot, trebuie să urmărească mişcările capnobotului Sargio. Cînd ieşi, să-i spui lui Carpio să vină la mine.

2

Încă de la începutul anului 700[41] al Romei se putea observa mai multă îmbulzeală, agitație şi însufleţire de-a lungul ulițelor pe care se înghesuiau prăvăliile negustorilor şi pe străzile dintre forum, terme şi Cîmpul lui Marte, populația uriaşei urbe romane se pregătea pentru marile serbări ale Lupercaliilor, ce se sărbătoreau în fiecare primăvară la idele lunii februarie. Se anunțase din vreme — Caesar o dorise — în acel an

41 Anul 44 î.e.n.

Lupercaliile urmau să se desfăşoare cu mai mult fast şi veselie, cu spectacole bogate în Circul cel Mare şi în Circul Flaminius, şi cu o procesiune uriaşă ce va porni din Cîmpul lui Marte, după ceremonia aducerii jertfelor pentru îmbunarea zeului Lupercus — ocrotitorul turmelor, al cîmpului şi al fertilității pămîntului, vitelor şi femeilor — de aceea negustorii se grăbiseră să aducă din părțile de răsărit ale imperiului țesături alese şi toate cele necesare pentru tot felul de costumații, iar meşteşugarii să scornească cele mai ciudate şi mai vesele măşti, în timp ce laniştii se străduiau să organizeze cît mai frumoase lupte de gladiatori. În zilele premergătoare marii sărbători Roma părea în fierbere, atît de mult sporiră zarva şi mişcarea. Idele lunii februarie veniră.

Îndată ce se iviră zorile, mulțimea începu să se scurgă din toate părțile, adunîndu-se în şuvoaie nesfîrşite pe ulițele ce duceau spre Cîmpul lui Marte, mergînd veselă şi gălăgioasă, fiecare grăbit să apuce un loc cît mai bun în apropierea altarului la care urma să se desfăşoare ceremonia aducerii jertfelor în cinstea lui Lupercus. Se puteau vedea oameni din toate neamurile, pe care destinul îi împinsese spre Roma, părăsind țările lor cotropite de legiunile imperiului, schimbîndu-şi felul de viață, încît zeii şi credința nu-i mai despărțeau şi nu-i mai dezbinau. Pentru unii Lupercus era Pan, pentru alții Bacchus ori Dionysos, de aceea mulți numeau serbările „bahice” sau „dionysiace”. Adunați pe Cîmpul lui Marte, toți se simțeau înfrățiți. Soarele abia se ridicase deasupra munților ce se pierdeau în zare, cînd cîmpul din jurul altarului începu să se umple de bărbați, femei şi copii, în acelaşi timp, dinspre Circul Flaminius porniră lupercii — preoții cultului lui Lupercus — însoțiți de ceilalți slujitori, urmați de un şir de oameni purtînd măşti din cele mai ciudate. Erau pani cu trupurile înfăşurate în piei de țap, avînd pe capete coarne de țap, iar cu picioarele vîrîte în încălțări ce aduceau a copite de țap; bacchuşi cu coroane din ramuri verzi, subțiri, împănate cu flori de primăvară — tineri, cu trupurile goale, zvelte, cu muşchii încordați, ținînd în mîini toiege îmbrăcate în curpeni de ederă; bacante — preotese ale lui Bacchus — minunate dansatoare, sumar acoperite, purtînd eşarfe străvezii, arătînd pline de viață, iar după ei saltimbanci, mimi şi măscărici pregătiți să înveselească şi să îndemne mulțimea la petrecere. Ultimii erau slujitorii care aduceau cele necesare ritualului: unii trăgeau de coarne sau împingeau țapii şi caprele ce urmau să fie aduşi jertfe, alții purtau vasele cu cărbuni aprinşi, cu vin şi untdelemn; unul ducea cuțitele pentru înjunghierea, spintecarea şi jupuirea

animalelor, iar altul — săculeţul cu mola salsa[42] ce se presăra în timpul slujbei. În scurt timp în jurul altarului înghesuiala deveni atît de mare încît mulţi renunţară, îşi căutară un loc potrivit de-a lungul aleii principale, pe unde se aşteptau să vină alaiul lui Caesar şi al marelui pontif, sau a cărărilor pe care aveau să pornească în fugă lupercii după ceremonia aducerii jertfei. Pe măsură ce soarele se ridica, nerăbdarea mulţimii creştea.

Comosicus aranjase cu gladiatorii săi să vină unul cîte unul, să se împrăştie prin mulţime la o răspîntie a cărării pe unde urmau să treacă în fugă lupercii, pentru că pe acelaşi drum, după datină, trebuia să pornească şi alaiul dictatorului. Atunci îmbulzeala, alergarea şi veselia ar fi fost în toi, se putea provoca repede dezordinea şi panica, uşurînd lovitura pregătită cu multă grijă. Stabilise ca două duzini de gladiatori să se găsească pe o parte a cărării, iar două pe cealaltă. Toţi purtau tunici de sclavi şi de liberţi, fiecare ţinea ascuns jungherul în sîn. Nu aveau alte arme, nici scuturi, nu trebuiau să arate ca gladiatori, spre a nu da nimic de bănuit. Comosicus venise din timp; pentru cei ce-l cunoşteau era libertul îmbogăţit Stertinius Maximus. Se hotărîse ca însuşi el să conducă atacul gladiatorilor asupra lui Caesar, cu preţul vieţii, numai să salveze Dacia. În apropierea răspîntiei era un măslin cu trunchiul gros şi scorburos. Ieşind din şuvoiul mulţimii ce mergea pe cărare, cei doi lanişti — Nerius şi Lamprinius — se îndreptară spre el şi se opriră sub coroana lui bogată.

— Pe toţi zeii, Nerius, simt cum mă cuprinde frica.

— De ce, Lamprinius?! Noi nu avem nici un amestec. Am vîndut, cu acte întocmite prin Oficiul public, nişte sclavi unui lanist, care a deschis o şcoală de gladiatori.

— Hei... dacă lovitura nu reuşeşte, iar praetorienii îi prind... supuşi la cazne, în temniţă vor spune tot!...

— Nu te teme, mulţimea nu-l iubeşte pe Caesar, va căuta să-i ajute pe gladiatori să se facă nevăzuţi. După moartea lui Pompeius este urît de toţi, atît de patricieni, cît şi de plebei. În tot ce a făcut a dat dovadă nu numai de curaj, ci şi de sînge rece şi cruzime. Pentru a urmări mişcările lui Pompeius, a dat acestuia ca soţie pe fiica sa, Iulia.

— Nu ştiu... N-am pierdut vremea să aflu murdăriile politice...

— Stai să-ţi spun, Lamprinius, tot nu avem ce face pînă pornesc în goană lupercii. După ce l-a îndemnat pe Ptolemeu, regele Egiptului, să-l

---

42 Făină amestecată cu sare. Făina provenea din grăunţele de grîu scoase din primele spice ale recoltei din anul precedent.

omoare pe Pompeius, l-a alungat de pe tron şi a pus în locul lui pe Cleopatra. Cine n-a aflat de dragostea dintre ei? Poate că numai unul ca tine, care nu ştie pe ce lume trăieşte! Ea a venit după el aici, la Roma. Se spune că Marcus Iunius Brutus ar fi fiul lui, fructul legăturilor sale cu o femeie numită Servilia, şi el ştie asta. Dar Brutus e un om dintr-o bucată, nu-i place josnicia politică, a trecut de partea lui Pompeius cînd a văzut că, încălcînd legile, Caesar a pornit războiul civil. Cu toate astea, am aflat că tatăl şi-a protejat fiul, a dat ordin tribunilor, centurionilor şi decurionilor săi ca în timpul luptelor să-l menajeze pe Brutus, să nu i se întîmple nimic. Dacă îl prindeau, să nu folosească forța nici chiar în cazul cînd el s-ar fi apărat cu spada în mînă. Acum fiul îşi urăşte de moarte tatăl; la asta îl ațîță senatorii şi mulți patricieni din Roma. Să ştii că cei din Senat nu trec uşor cu vederea înfruntarea, pe aceia care li se opun nu-i iartă. S-a răspîndit zvonul — nu ştiu cît adevăr este în el şi nici cîtă minciună bine ticluită — că dictatorul nu este mulțumit de Roma şi s-ar gîndi să mute capitala imperiului la Alexandria, în Egipt.

— Ca să fie mai aproape de Cleopatra...

— Poate... Dar senatorii se vor opune cu îndîrjire, pînă la urmă nu cred să nu învingă. Ei pregătesc totul cu răbdare, fac pe supuşii, înghit totul, pînă le vine bine, apoi lovesc.

— Dacă zeii vor fi sorocit astfel, îl vor lua astăzi la ei...

— Astăzi sau altădată, zilele lui sînt numărate.

În mulțime se dezlănțui mişcare, mulți alergau spre îmbulzeala din jurul altarului. Din partea opusă se apropiau sunete de trompete, dinspre Circul Flaminius venea alaiul lui Caesar, înconjurat de lictori şi praetorieni purtînd tunici şi coifuri de paradă, urmat de senatori, magistrați şi militari. Aşezat comod în lectica aurită, dictatorul răspundea zîmbind, salutînd cu mîna, la uralele ce se înălțau din toate părțile. Era de statură înaltă, fața albă, rotundă, obrazul plinuț, cu ochi negri şi privirea pătrunzătoare, răspîndea în jurul său un aer de sănătate. În Roma se aflase, părea meticulos în dichiseală, nu se mărginea numai să se tundă şi să se radă cu deosebită grijă, ci se şi epila, deşi din cauza cheliei îşi aducea pe frunte şuvițele de păr rar din creştet, însă aceasta lipsă o ascundea sub cununa de lauri pe care o purta întotdeauna cînd apărea în public. Iubea fastul şi strălucirea. Cu tot aerul său de sănătate, cei din apropierea lui ştiau că fusese zgudiut de două ori, în plin lucru, de atacuri de epilepsie, încă de pe timpul războaielor din Galia. În cercul larg din jurul altarului se aşezară cei

din alai, după ranguri, la spatele lui Caesar. Marele preot al cultului lui Lupercus începu ceremonia aducerii jertfelor. Slujitorii aruncară răşini aromate în vasele cu cărbuni puse în scobiturile din cele patru colțuri ale altarului. Un val de fum plăcut mirositor învălui mulțimea ce se înfiora cu smerenie şi credință. Preoții cultului — lupercii — cu trupurile înfăşurate în blănuri de animale, intonară în cor o rugăciune către zeul Lupercus pe diferite tonuri nazale, însoțite de sunetele în surdină ale flauturilor, malurilor şi țimbalelor. Întreaga adunare asculta cu supunere şi teamă, fiecare îl credea pe zeu de față, ascuns sub înfățişarea unuia dintre preoți. Urmă aducerea jertfelor. Țapii şi caprele căzură înjunghiate, după ce scoaseră cîte un behăit scurt, pe care mulțimea îl luă drept semn de bun augur. După ce le spintecară, marele preot începu să presare mola salsa peste măruntaiele ce pluteau în sînge. Urmară apoi alți Slujitori care, cu multă îndemînare, jupuiră animalele, în timp ce bacantele porniră un dans în acordurile potolite ale flautiştilor, mişcînd eşarfele cu atîta grație, încît păreau pornite în zbor spre cer. Din pieile însîngerate, zvîntate cu mola salsa, se tăiară curele pe toată lungimea şi se împărțiră lupercilor din fața altarului. Preoții şi bacantele izbucniră în cor, înălțînd un imn de slavă zeului, iar sunetele instrumentelor se întăriră. Cercul format de mulțime se sparse în partea din fața lui Caesar, lăsînd drum liber. Începu fuga. Primii porniră lupercii, iar după ei panii, bacchuşii, bacantele, saltimbancii, mimii şi măscăricii, apoi se puse în mişcare alaiul lui Caesar, în frunte cu marele preot, după care se înşirară grupuri de credincioşi. În calea lupercilor ieşeau de prin tufişuri femei cu trupurile goale, pe care ei le biciuiau cu curelele însîngerate, spre a le da astfel fecunditate, sau erau mînate mici turme de oi şi capre, pe care de asemenea le loveau, pentru ca animalele să dea miei şi iezi sănătoşi, lapte mult şi lînă bună. La răspîntia cărării gladiatorii se grupară, fiecare cu o mînă sub tunică ținea pumnul strîns pe prăselele jungherului. Trebuiau să sară deodată asupra lecticii dictatorului. Comosicus era între cei de pe partea dreaptă, iar Mercurius pe stînga. De la mică depărtare, retraşi, Nerius şi Lamprinius le urmăreau mişcările cu nestăvilită curiozitate. Trecură prin dreptul lor lupercii, apoi panii, bacchuşii şi bacantele, iar după ei mergeau în jocuri şi glume saltimbancii, mimii şi măscăricii. Alaiul lui Caesar se apropia. Comosicus era numai încordare. Hotărît să sară primul asupra duşmanului, se pregătea să dea semnalul de atac. Dar totul luă fulgerător o întorsătură ce dezlănțui busculadă şi panică. Tribunul care comanda garda de lictori şi praetorieni

se apropie de Caesar şi îi şopti ceva, apoi alergă în faţa coloanei, ordonă oprirea, regruparea în jurul lecticei, întoarcerea şi pornirea înapoi. Ostaşii deschiseră drumul cu sulițele întinse, gata să-l străpungă pe cel ce nu s-ar fi grăbit să se retragă departe. Senatorii şi magistraţii nu-l urmară, priviră miraţi cum se îndepărta, după care îşi continuară drumul urmînd pe marele preot. Ce se întîrnplase? În acea dimineaţă, doi gladiatori intraseră în taberna de lîngă forum şi ceruseră vin. Tabernagiul îşi făcuse de lucru prin apropierea lor, ascultînd atent ce vorbeau. Pălăvrăgind, cei doi uitaseră de prezenţa lui, cînd unul din ei rostise oftînd: „Dacă zeii ne ajută, astăzi dictatorul va cădea sub loviturile noastre!" Fără să piardă nici o clipă, tabernagiul alergase la cazarma preatorienilor şi spusese comandantului cele auzite. La început acesta nu crezuse, pentru că zilnic se găseau pe străzi şi în forum papiruse prin care se amenința cu omorîrea lui Caesar, însă mai tîrziu îl cuprise teama. Trimisese degrabă un centurion să-l anunțe pe tribunul comandant al gărzii despre pericolul ce se putea ivi, iar acesta luase hotărîrea de a-l scoate pe dictator din mulțime. Din răspîntia în care aştepta, Comosicus privea împietrit, cu speranța năruită, cum duşmanul se îndepărta înconjurat de lictori şi praetorieni, părăsind Cîmpul lui Marte. Cortegiul celor veniți să sărbătorească Lupercaliile continua să înainteze, fără să-şi piardă pofta de petrecere, văzuseră de multe ori pe Caesar părăsind brusc adunările şi spectacolele. Mulți nu-i mai urmară pe preoți, ci se opriră în locurile unde bacantele şi bacchuşii începură dansurile, iar saltimbancii, mimii şi măscăricii, scamatoriile, jocurile şi glumele lor pline de isteţime, de îndemînare şi de duh. În scurt timp tot Cîmpul lui Marte se umplu de grupuri de oameni ce se mişcau ca valurile mării agitate: alergau, dansau, jucau, cîntau, plini de vervă şi de voie bună. La lăsarea amurgului, pretutindeni petrecerea era în toi, pani, bacchuşi, bacante, mimi, saltimbanci şi măscărici umblau în cîntece, dansuri şi chiote, însoțiți de mulțime. Făcliile luminau ca şi cum tufişurile ardeau în flăcări, lăsînd vederii perechi de trupuri goale, strîns îmbrăţişate, aducînd mulțumirile lor zeului fecundității, lui Lupercus.

În zilele următoare, adînc îngrijorat, Comosicus se întîlni de mai multe ori, în taină, cu Brutus şi Cassius; ei rămăseseră suprema speranță. Se temea ca dictatorul să nu pornească spre legiunile sale din Macedonia, în care caz totul ar fi fost pierdut. Lovitura fusese pregătită, conjurația număra şaizeci de senatori. Pentru a grăbi deznodămîntul, anunțară o

adunare a Senatului în ziua idelor lui martie[43]. Caesar era superstițios, credea în minuni şi farmece. Comandantul ale cărui legiuni stăpîneau marele imperiu, dictatorul în fața căruia tremurau popoarele, se supunea prezicătorilor, folosea profețiile lor ca pe nişte argumente politice. Înainte de data fixată pentru adunarea Senatului, avu cîteva semne din partea providenței, toate răuvestitoare. Unul din prezicătorii săi, numit Spurinna, care probabil prinsese firul că se pregătise un complot, mersese mult mai departe cu prevestirea, îndrăznise să-i spună că ziua fatală va fi idele lui martie. Cu o noapte înainte Caesar avusese un vis care îl descumpănise: se făcea că umbla pe deasupra norilor, îl întîlnise pe Iupiter şi vorbise cu el, iar acesta îl îmbrățişase. Dimineața, soția sa — Calpurnia — i-a spus că şi ea a avut un vis prevestitor de rele. Abătut, cum nu se simțea prea bine, se hotărî ca în acea zi să nu iasă din casă. Senatorii se adunară la Senat la vremea potrivită, unde îl aşteptară pe dictator, dar el întîrzia să vină. Nerăbdător, Brutus făcu pe solul, plecă la el acasă. Văzîndu-i nehotărîrea, îi spuse că printre senatori a început să se întindă zvonul că ar fi bolnav şi nu ar mai putea îndeplini greaua răspundere de a conduce imperiul. Îl îndemnă să se arate în Senat, pentru a curma uneltirile ponegritorilor. După o scurtă ezitare, cedă, îşi puse toga şi îl însoți. În momentul cînd Caesar coborî din lectică, în fața Senatului, se apropie de el Pompilius Laenas şi începu să-i vorbească. Complotiştii se temeau de o trădare, numai Brutus rămase liniştit şi aşteptă. Laenas se înclină, sărută mîna dictatorului şi plecă. Caesar intră în Senat, dar nu ajunse pînă la locul său, fu oprit de senatorul Tullius Cimber. Acesta începu să-l roage să dea iertare fratelui său exilat, fost în tabăra lui Pompeius, să-i încuviințeze să revină la Roma. Dictatorul rămase neînduplecat, strigă să se dea la o parte din drumul său. Senatorul îngenunche în fața lui, făcu o mişcare, se răsuci şi îi trase toga pe umeri. Era semnalul convenit, conjurații puteau ataca.

— Asta este violență! strigă Caesar. E nemaipomenit!....

Mai aproape, Publius Servilius Casca trase de sub togă pumnalul şi lovi primul. Caesar se feri, dar tăişul îl atinse sub bărbie. Îngrozit, înțelese ce se întîmpla, însă era prea tîrziu. Ca militar trecuse prin multe pericole. Deşi nu avea nici o armă asupra sa, încercă să se apere, dar se văzu înconjurat de un nor de brațe ridicate, în care luceau pumnalele. Zări jungherul lui Longinus Cassius cînd îl străpunse prin umăr, apoi urmară alte douăzeci

43 Cea de a cincisprezecea zi a lunii.

de lovituri. Ultimul care repezi lovitura fu Brutus. Cu sîngele curgînd şiroaie, mai avu putere să rostească îngrozit:

— Şi tu, fiul meu?!

Se prăbuşi apoi pe lespezile de marmură ale Senatului.

Cu togile pătate de sînge, ținînd în mîini pumnalele, conspiratorii se îndreptară spre Capitoliu. Jubilau, strigau în gura mare că eliberaseră poporul de un tiran, în timp ce lumea îi privea în tăcere, nimeni nu-şi putea da seama dacă era bine că fusese răpus Caesar.

Comosicus răsufla uşurat, minunea se săvîrşise, Dacia fusese salvată. Trecea printr-o stare sufletească pe care nu şi-o mai putea stăpîni. În cîteva zile încheie toate socotelile cu Hortensius Maximus, stabili cîți denari de aur trebuia să-i mai trimită regele Burebista, puse în libertate pe toți gladiatorii cumpărați, mulțumi din inimă lui Brutus şi lui Cassius, se pregăti de drum şi porni spre Dacia.

3

Rundacis se mai întîlnise de cîteva ori cu Burrenus, îl făcuse tot mai mult să creadă că se ataşase cauzei tarabostilor răsculați, însă în acelaşi timp întărise paza în jurul regelui. Trăia într-un continuu du-te vino între Rasidava şi Sarmizegetusa, pentru că avea grijă să se găsească în mijlocul oastei noi cît mai mult cu putință. Aştepta cu încordare marea veste de la Comosicus, care ar fi însemnat pentru Dacia pace sau război, şi totodată sfîrşitul luptei surde dintre taraboşti şi rege. Nu fusese lipsit de prevedere, trimisese trei cete puternice de luptători în calea lui Comosicus, pe cele trei drumuri pe unde ar fi putut veni dinspre Roma: pe la Arcidava, prin cheile rîului Rabo sau pe valea Alutusului, bănuind că şi tarabostii ar fi putut face acelaşi lucru. Pe de altă parte; urmărea prin iscoade mişcările căpeteniilor de ținuturi şi taraboştilor strînşi cu oastea cea mare în apropiere de Apulum. Vedea cum creştea îngrijorarea regelui; trecuse de mult jumătatea lui februarie, apoi jumătatea lunii martie, iar de la Roma nu sosea nici o veste. Aprilie începuse cu o vreme frumoasă, cu multă căldură, fără întoarcerile de frig, cu ploi şi lapoviță, obişnuite prin părțile cu munți ale Sarmizegetusei. Iscoadele trimise peste Dunaris, pînă la hotarul din munții Haemus, spuneau că acolo era cald ca la începutul verii. Se întreba întruna regele: de ce nu porneau spre Dacia legiunile romane?

Dar şi el întîrziase, deşi din iarnă luase hotărîrea ca sfîrşitul lui martie să-l găsească trecut peste apa Dunarisului cu întreaga oaste. Acolo se gîndea să dea marea bătălie, apoi să se retragă dincoace de fluviu, să-l aştepte pe duşman în trecătorile din munți. Nu mai putea aştepta. Trimisese pe Carpio la Apulum să anunțe căpeteniile de ținuturi că peste trei zile vor porni către valea rîului Alutus, prin care vor trece munții spre Dunaris. La fel îi spusese şi lui Rundacis. Aflînd vestea, acesta se grăbi să vină la Sarmizegetusa. Vorbi din suflet, îndrăzni să facă un îndemn.

— Da, vom merge cum spui tu... murmură regele, după ce îl ascultase mult timp în tăcere. Noi, cu oastea cea nouă, vom rămîne cu o zi în urmă. Numai după ce trecem peste Dunaris reunim cele două părți, vom face o singură armată, în fața pericolului — ți-a spus-o şi Burrennus — tarabostii au să uite neînțelegerile ce ne despart, vor lupta pentru apărarea țării. Aşadar, neprimind nici o veste de la Roma, e de bănuit că l-am pierdut pe Comosicus. Trebuie că s-a întîmplat ceva acolo...

— Tot aşa zic şi eu, Mărite rege, adăugă Rundacis, s-a petrecut ceva, altfel legiunile romane porneau spre Dacia...

— Comosicus nu ne dă nici un semn... Caesar nu porneşte legiunile...

Tăcu, văzîndu-l pe marele preot intrînd grăbit. De cîteva zile îl ştia bolnav, devenise neputincios.

— Te simți mai bine, Deceneu? îl întrebă, privindu-l mirat.

— Mărite rege, vestea care a sosit m-a tulburat atît de mult, încît n-am mai putut să stau locului. Chiar acum s-a înapoiat un preot de-al meu trimis la templul din Delfi. Spune că legiunile romane au părăsit Macedonia, sînt în drum spre Roma.

Cu o mişcare bruscă, regele se săltă de pe scaun, săgetîndu-l cu privirea.

— Tu glumeşti, Mare preot?! Poate că nu te simți bine, sau Marele zeu ți-a întunecat mintea?...

— Nu, Mărite rege, Marele zeu a făcut minunea, a îndepărtat de Dacia pericolul. Ce se va fi petrecut, nimeni nu ştie, poate că la Roma a izbucnit vreo răscoală.

— Şi altă veste n-a mai adus acel preot?

— Mai mult n-am aflat. Cică s-a întîlnit cu un decurion, curier militar ce se grăbea spre Roma, el i-a spus încotro au pornit legiunile, dar nu şi pentru ce se duc acolo.

Nemaiputîndu-se stăpîni, regele începu să măsoare încăperea în lung şi în lat. Vestea îl descumpănise; era prea mare, prea nesperat de bună.

— Atunci trebuie că s-a întîmplat ceva cu Comosicus!... murmură gînditor, cătînd în jos, apoi săltă capul şi întoarse privirea spre Rundacis. Să-l cauți cît poți de repede pe comediantul acela care ne-a adus papirusul. Îl trimitem la Roma, prin el vom reuşi să aflăm ceva, nu se poate ca Hortensius Maximus să nu ştie. De va fi nevoie, îl vom îndemna să se ducă şi la senatorul Cornelius Laberius. Numai să nu-şi fi pierdut Comosicus viața, altfel vom plăti oricît pentru răscumpărarea lui.

Regele tăcu, ascultă cu încordare, de afară auzea strigăte, agitație, ropote de cai pe lespezile de piatră.

— Ce se petrece?! Vezi, Rundacis, ce...

Nu apucă să sfîrşească ce voia să spună. Uşa se deschise trasă cu putere şi în fața lor se ivi Comosicus, însoțit de Carpio. Se opri la cîțiva paşi şi rosti cu însuflețire:

— M-am înapoiat, Mărite rege! Marele zeu ne-a ajutat, Dacia este salvată! Caesar a fost omorît!

Inima obosită a regelui începu să bată cu putere. Bătrînețea nu-l ajuta să suporte uşor un astfel de moment. Se simțea fericit, împăcat cu sine însuşi, în acea clipă ar fi vrut să plece la marele zeu, nu mai avea nici o altă dorință. Cu o uşoară tremurare a mîinilor se apropie de el şi îl îmbrățişa murmurînd:

— Îți mulțumesc, Comosicus! Recunoştința mea nu va slăbi cîte zile mai am de trăit! Mă voi ruga neîncetat Marelui zeu pentru tine, îi voi cere să-ți răsplătească faptele şi devotamentul. Stai pe scaun, eşti obosit după atîta drum. Parcă nu-mi vine să cred... Marele zeu a săvîrşit minunea... asta înseamnă că nu mai este supărat pe poporul dac. Tu eşti bărbat în puterea vîrstei, de acum înainte vei sta lîngă mine, mă vei ajuta să conduc țara. Dar cum a fost cu putință? Cum ați răpus tiranul? Vreau să ne povesteşti tot ce ai făcut. Carpio, să se aducă vin şi cupe, clipa asta de mult o visez: să ştiu că a pierit pericolul Romei! Trebuie să cinstim întoarcerea lui Comosicus!

Marele preot se grăbi să-i facă şi el primirea:

— Fii binecuvîntat, Comosicus! Toți preoții se vor ruga Marelui zeu pentru sănătatea ta. Deşi n-ai purtat o bătălie, ai obținut o victorie; deşi nu ai luptat cu spada sacrificîndu-ți viața, ai dovedit atîta curaj şi dragoste de

țară, încît se cade să te primim ca pe un erou al întregului neam dac. Te îmbrățișez cu dragostea şi căldura întregului popor!

Fără să se grăbească, sorbind la răstimpuri din cupă, Comosicus povesti tot ce se petrecuse la Roma: pregătirile, nereuşita din ziua sărbătorii Lupercaliilor, îngrijorarea prin care trecuse, apoi lovitura ce se dăduse în Senat. Vorbi cu recunoştință despre ajutorul primit din partea negustorului Hortensius Maximus, a senatorului Cornelius Laberius, a lanistului Nerius şi a celor doi adversari ai lui Caesar: Brutus şi Cassius. Nu ascunse că cheltuise mulți bani, Cornelius Laberius fusese lacom, iar pe gladiatori îi cumpărase la prețuri neasemuit de mari. Încheie arătînd situația de la Roma:

— Caesar a murit în al 56-lea an al vieții, a fost trecut în rîndul zeilor, este adînc regretat de poporul roman. Pentru a-i cinsti memoria, urmaşul său Octavianus a dat jocuri în cele două circuri timp de şapte zile. Dar tot atunci zeii au arătat unele semne: multe zile a strălucit pe cer o stea cu coadă, care răsărea pe cer cînd soarele ajungea la vremea prînzului. Acum poți să fii liniştit, Mărite rege, Octavianus va avea de înfrînt pe Brutus şi Cassius, nu se va gîndi să pornească un război împotriva Daciei. La Roma a început o nouă luptă pentru putere.

În încăpere domni un timp liniştea, fiecare îşi frămînta gîndurile. Regele îl învăluia pe Comosicus într-o privire plină de dragoste şi admirație, în timp ce mintea îl purta spre ceea ce pusese la cale acel grup de taraboşti ce complotau, din care nu-l ştia decît pe Burrennus. Tăcerea o sparse tot el, Comosicus, cu un aer de glumă:

— Acum mă întorc tot acolo, Mărite rege?

— Unde, la Roma?

— Nu, în închisoarea în care am mai fost...

— E bine că eşti vesel. Avem multe de potolit în țară... Am ajuns să avem două oştiri... O parte din căpetenii şi taraboşti nu mai dau ascultare cuvîntului regelui...

— Tocmai la asta mă gîndeam, Mărite rege, interveni Rundacis. Ai spus că de acum înainte Comosicus va sta mai mult pe lîngă tine...

— Da, va sta. Ce vrei să spui?.

— Viața lui este în pericol... pe el vor ei să-l trimită Marelui zeu. Eu voi căuta să aflu tot ce pun la cale...

Regele izbucni în rîs:

— Să nu ne temem de asta, bravule Rundacis! Ştii ce s-a petrecut în lipsa ta, Comosicus? Tarabostii care complotează l-au trimis pe Burrennus la Rundacis, i-au spus că îl fac rege, după ce te dă pe tine în mîna lor. De mine, ajuns moşneag, nu se mai tem, cred că mă vor alunga uşor din cetatea de scaun. Şi ce gîndeşti, Rundacis, ce ar trebui să facem, să-l ascundem pe Comosicus?

— Nu să se ascundă, Mărite rege, ci să stea în mijlocul noii oştiri, avînd în jurul său pe Durasis, pe tarabostele Zoltes şi pe fostul tribun Lacterius Babrius. Puțină prevedere nu strică...

Comosicus făcu semn lui Rundacis să tacă. De mult se ştia țintă a taraboştilor care nu voiau să se supună cuvîntului regelui, dar şi el era hotărît să-i înfrîngă, să-i aducă la ascultare. Nu se mai putu stăpîni:

— Am aflat de la Carpio că pîlcurile de oaste ale căpeteniilor de ținuturi au făcut tabără prin apropiere la Apullum. E bine că au fost oprite acolo. De fapt trebuie să bănuim că cei ridicați împotriva regelui n-au împins lucrurile mai departe de teama legiunilor romane. Acum, după ce vor afla de moartea lui Caesar, vor prinde curaj, pericolul a trecut, s-ar putea ca ei să pornească împotriva Sarmizegetusei, să o încercuiască. Ar avea în mîna lor pe rege.

— Eu mă aştept la o întorsătură... murmură marele preot.

— Cum, ce ar fi să se întîmple? întrebă regele.

— Cred că toți se vor potoli, vor pleca liniştiți la cetățile lor. Este momentul ca, drept mulțumire, să aducem Marelui zeu o Mare jertfă, urmată de un ospăț bogat şi de o frumoasă petrecere în cîntece, jocuri şi veselie. Dacă tarabostii care complotează nu vor veni, vom vedea cine sînt cei ce se supun cuvîntului regelui, aflînd astfel pe cei ce se opun.

— Voi ce ziceți, e bine aşa?

— Da, Mărite rege! se grăbi Rundacis.

— Rămîne de văzut, Mărite rege! răspunse Comosicus. La Roma conspiratorii n-au arătat pe față lui Caesar duşmănia lor, pînă în clipa cînd au înfipt junghierele în trupul lui. Dar, cum se pare că pe mine mă socotesc cel mai aprig duşman al lor, s-ar putea ca ei să facă gestul de supunere în schimbul renunțării la a se mai împărți pămînt comatilor. Ar rămîne lucrurile ca mai înainte: tarabostii să trăiască în îmbuibare, chinuind şi jefuind, iar comatii — vlăguiți de muncă şi înfometați, buni numai să-şi dea viața pentru apărarea țării.

Regele se mişcă tulburat în scaun. Era dornic de linişte, de împăcare, de unire a întregului popor. Îşi vedea zilele numărate, nu ar fi vrut ca după moartea sa căpeteniile de ținuturi şi tarabostii să înceapă să se înfrunte, să se războiască. După o lungă pauză, se hotărî:

— Aşa vom face, cum spune Marele preot. Vom aduce o Mare jertfă, apoi vor urma ospățul şi petrecerea. Ceea ce va veni după aceea vom vedea, trebuie să fim cu multă băgare de seamă. Să se ştie: nu vom avea linişte pînă ce şi ultimul taraboste din cea mai îndepărtată cetate nu-şi va fi împărțit comatilor jumătate din moşie!

— Eu voi sta la Rasidava, Mărite rege, în mijlocul luptătorilor din oastea cea nouă, voi veni la Sarmizegetusa numai cînd va fi nevoie, ținu să precizeze Comosicus.

În zilele ce urmară, plecară călăreți să întindă în toată țara îmbucurătoarea veste: moartea lui Caesar şi îndepărtarea de Dacia a pericolului legiunilor romane. Tot ei trebuiau să anunțe prin sate că în curînd toți tarabostii vor împărți pămînt comatilor. În acelaşi timp, marele preot uită de povara vîrstei, se duse în tabăra de la Apulum, stătu de vorbă cu tarabostii şi căpeteniile de ținuturi, îndemnîndu-i la supunere, împăcare şi unire. Însoțit de un pîlc de călăreți dat de Rundacis, Comosicus plecă la Carsidava. Îl găsi pe tarabostele Oroles luptîndu-se să-şi țină viața în trup, se îndărătnicise să nu plece la Marele zeu pînă nu-şi revedea feciorul. După o scurtă înviorare, care făcuse să crească speranța la cei din jurul său, bătrînul intră în agonie, iar după o zi şi o noapte de chinuri îşi dădu sfîrşitul. Urmă înhumarea, la care luară parte regele şi Marele preot, apoi după două zile, timp cît se străduise să o liniştească pe Andra, Comosicus porni spre Rasidava, la noua oaste. În vremea aceasta pe Kogaion şi în cetatea de scaun se făceau pregătiri pentru marea jertfă, ospăț şi petrecere. Revenit la Sarmizegetusa, regele nu-şi regăsi liniştea, îl tulburase moartea tarabostelui Oroles, cu care copilărise împreună, îşi simțea sfîrşitul apropiat, era mîhnit în suflet, ştia că țara nu mai era strîns unită. Dorea să trăiască numai pînă vedea patimile potolite, pe toți împăcați şi mulțumiți, hotărîți să apere pămîntul strămoşesc. Îşi întărea speranța gîndindu-se la Comosicus, vedea prin negura viitorului întreg poporul strîns unit în jurul lui. Venise luna mai, cu zile calde, frumoase, însorite, prin livezi şi pe cîmpii se vedea rod bogat. Mai era o săptămînă pînă la ziua sorocită pentru marea jertfă. De dimineață stătuse mult de vorbă cu Serena. De cînd revenise Comosicus vedea cum nefericita sa fiică începuse să prindă din nou viață,

să-şi alunge din suflet îngrijorarea şi tristețea. Intrase apoi în încăperea din care conducea treburile țării şi trimisese să-l cheme pe Carpio. Văzînd că întîrzie, îşi prinse capul între mîini, cu coatele sprijinite pe masă şi se lăsă pradă gîndurilor. Întreaga viață de zbucium şi de luptă începu să se depene prin minte. Nu mai simțea scurgerea timpului. Săltă capul cînd auzi uşa deschizîndu-se. Îl văzu în prag pe Carpio.

— Mărite rege, o căpetenie de ținut şi un taraboste te roagă să-i primeşti; sînt Cotiso şi Rundacitulp.

Avu o tresărire, vedea în ei o solie a căpeteniilor şi tarabostilor strînşi în tabăra de la Apulum. Se întrebă: veneau cu supunere sau cu amenințare?

— Bine, să vină! murmură, străduindu-se să-şi stăpînească tulburarea.

— Îi aduc însoțiți de gardă. Vom veghea asupra ta, Mărite rege!

Cotiso şi Rundacitulp intrară călcînd sprinteni, veseli, cu zîmbete largi, aveau pletele şi bărbile cărunte frumos pieptănate, de pe umeri cădeau în falduri bogate mantiile din stofă fină, adusă de negustori din cetățile pontice. Se opriră în fața regelui şi se aplecară cu supunere. Vorbi Cotiso:

— Mărite rege, ne rugăm Marelui zeu pentru sănătatea ta! Am venit din partea căpeteniilor de ținuturi, prin mine toți îți jură ascultare. Pentru că de la o vreme a plutit pe deasupra țării o stare de încordare printre tarabosti, mergînd pînă la nesupunere, lucru care te-a supărat, au trimis din partea lor pe Rundacitulp să te încredințeze de adîncul devotament al tuturor. Acum, după ce am scăpat de primejdia legiunilor romane, toți vor să trăiască în linişte, belşug şi unire, să piară toate neînțelegerile şi duşmăniile. Ascultă-l pe Rundacitulp, Mărite rege, îți va vorbi cu inima deschisă. Noi n-am uitat că el a avut parte de îndurarea Marelui zeu, poate că prin el Zamolxis îşi arată voia.

Regele îi privea şi se bucura. Era dorința lui arzătoare să vadă pe căpetenii şi pe tarabosti supuşi, uniți, cu dragoste de țară şi milă de popor. Îşi dădea seama că dacă ar fi fost mai tînăr şi-ar fi impus voința, i-ar fi adus pe toți la ascultare. Clătină capul zîmbind şi murmurînd:

— Spune, Rundacitulp! Se vede treaba că te-ai schimbat mult, tu ai trecut atunci prin două zguduituri: una, aceea a judecății Marelui zeu, iar alta a cutremurului pămîntului.

— Mărite rege, prin mine toți tarabostii, aceia care pînă acum nu au dat ascultare cuvîntului tău, îți jură credință! Marele zeu ne este martor, vrem să piară din țară orice gest de nesupunere. Tarabostii se leagă că îndată ce se vor înapoia la cetățile lor, vor împărți comatilor jumătate din pămîntul

moşiilor, vor îndeplini în totul voia ta. Dar, Mărite rege, au şi ei o singură rugăminte, pe care tu, prin bunătatea ta, nu se poate să nu le-o satisfaci: toți te roagă să-l ierți pe Burrennus de sclavie, să-şi ia înapoi rangul de taraboste, cetatea şi moşia. Lui Rundacis poți să-i dai plaiuri întregi în altă parte, iar noi îl vom ajuta să-şi înalțe acolo o cetate. Vrem ca în ziua aducerii Marii jertfe, a ospățului şi petrecerii să răsune pe Kogaion numai veselie, cîntece şi înfrățire.

— Carpio, un străjer să dea fuga pe Kogaion, să-l poftească aici pe Marele preot, vreau să hotărîm împreună! zise regele, îndemnîndu-l cu privirea, apoi se întoarse spre Rundacitulp: mă bucură cele spuse, doresc ca în puținele zile pe care le mai am de trăit să statornicesc o viață tihnită pentru toți, să trăiască întreg poporul în belşug şi libertate. Un singur lucru mă pune la îndoială; voi trebuie să-l ştiți. De unde s-a iscat atîta ură împotriva lui Comosicus? Tarabostii nu se gîndesc că prin curajul şi dîrzenia lui a făcut ca duşmanul nostru de moarte, Caesar, să fie trimis la zei, altfel acum ne-am fi aflat cu oastea dincolo de Dunaris, față în față cu legiunile romane?

— Dar ce a fost a trecut, Mărite rege! se grăbi Rundacitulp. Totul a pornit de la împărțirea moşiilor. Acum tarabostii îl admiră pe Comosicus pentru faptele sale.

— Tu tot aşa spui, Cotiso?

— Da, Mărite rege! Noi ne aşteptăm ca pe Comosicus să-l iei ca ajutor, să-l pui căpetenie peste întreaga oaste a dacilor.

— Dacă gîndiți aşa, e bine!...

Marele preot intră grăbit. Sufla greu sub povara vîrstei şi a drumului făcut. Se aşează pe un scaun, potrivindu-şi bine faldurile mantiei. Ascultă liniştit pe rege despre rostul venirii celor doi, privind pe rînd pe fiecare. Şi el era dornic de linişte şi bună înțelegere.

— Ce zici, Deceneu, îl iertăm pe Burrennus? îl întrebă, semn că sfîrşise ce voia să-i spună.

— Oamenii sînt supuşi greşelilor la tot pasul, Mărite rege. Nu mă îndoiesc că, trecînd prin atîta suferință, Burrennus şi-a dat seama de faptele săvîrşite. Marele zeu ne învață să fim iertători cu cei ce nu vor răul regelui şi al țării. Să-l iertăm, Mărite rege!

Regele rămase cîtva timp pe gînduri. În sufletul său se dădea o luptă. Dacă l-ar fi avut lîngă el pe Comosicus, i-ar fi cerut şi lui părerea. În cele din urmă se hotărî:

— Mă încred în voi, Cotiso şi Rundacitulp. Dacă se va dovedi că aţi pus la cale o mişelie, să ştiţi că veţi fi arşi de vii!

— Aşa să faci, Mărite rege! rostiră amîndoi într-un glas.

— Carpio, un scrib să scrie pe un pergament că îl iertăm pe Burrenus şi îi dăm înapoi cetatea Rasidava. Să pregătească apoi un al doilea pergament prin care dăm lui Rundacis cetatea şi moşia Tibiscum. Să le întăriţi cu sigiliul meu. Acum să aduci vin, vreau să cinstim împăcarea dintre rege şi taraboşti. În timp ce vom sorbi din cupe, să ne spui, Deceneu, cum merg pregătirile pentru Marea jertfă, ospăţ şi petrecere?

Trecuse de amiază cînd Cotiso şi Rundacitulp plecară de la rege. Se despărţiră într-o atmosferă de împăcare şi înţelegere, fiecare nutrind în suflet o anumită mulţumire, legată de dorinţele şi de scopul urmărit. La poarta cea mare, de jos, a cetăţii îi aştepta garda. Cine i-ar fi privit cu mai multă atenţie nu i-ar fi scăpat să observe cum amîndoi săriră pe cai cuprinşi de un fel de înfrigurare, fără să-şi vorbească, şi porniră în galop spre tabăra oastei din apropiere de Apulum. Bucuria regelui şi a marelui preot era sinceră şi profundă, convinşi că se realizase împăcarea, amîndoi se simţeau mai uşuraţi, ca şi cum scăpaseră de o povară grea.

Ziua sorocită pentru aducerea marii jertfe sosi. Era cea de a opta zi din luna mai. Printr-o potrivire a destinului, era aceeaşi zi din lună cînd, cu douăzeci şi şase de ani în urmă, se adusese de asemenea o mare jertfă, se sărbătorise întemeierea ţării, cînd regele Burebista şi marele preot Deceneu în plină putere puseseră bazele primului stat dac unit, care, cîţiva ani mai tîrziu, cuprinsese între hotarele sale întregul neam al dacilor. Încă din zori, pe o vreme frumoasă, luminoasă, veselă şi caldă, de sfîrşit de primăvară, mulţimea — bărbaţi şi femei, tineri şi bătrîni — purtînd veşminte de sărbătoare, începu să urce spre Kogaion. Mulţi erau din satele apropiate, din valea largă a rîului Maris. Se găseau printre ei însă perechi de comati de pe tot întinsul ţării, fiecare taraboste adusese cîte una de pe moşia sa. Toţi se grăbeau să apuce un loc cît mai bun în jurul marelui altar din faţa marelui sanctuar. Soarele se înălţase către prînz cînd porţile de sus, prin care trecea drumul ce ducea pe Kogaion, se deschiseră şi apăru alaiul regal. În frunte mergea regele, urmat de căpeteniile de ţinuturi şi de tarabosti, apoi venea garda comandată de Carpio, după care se înşirau scribii şi ceilalţi slujitori din cetatea de scaun. Printre tarabosti putea fi văzut şi Burrennus, purtînd mantie nouă, cu spada la şold şi pieptar de zale,

întocmai ca şi ceilalți, îşi reluase rangul de altădată. De cum ieşise, aşteptîndu-l pe rege, Cotiso văzuse că Rundacis şi Comosicus lipseau, se apropiase de Rundacitulp şi Burrennus, îi luase deoparte şi le şoptise ceva. Marele preot veni înaintea alaiului, purtînd odăjdiile pentru aducerea marii jertfe. Corul preoților intona un imn de slavă către marele zeu, în timp ce un slujitor de-al cultului puse răşini în vasele pline cu cărbuni aprinşi şi un val de fum aromat se întinse pe deasupra mulțimii. Regele se urcă pe piedestalul pregătit pentru el şi căpetenii, răspunzînd cu capul ovațiilor ce se ridicau din toate părțile. Oprit în fața altarului, marele preot săltă amîndouă brațele. Pretutindeni se întinse liniştea.

— Ne-am adunat să aducem mulțumirile noastre Marelui zeu, pentru că s-a îndurat şi ne-a scăpat de pericolul legiunilor romane, începu el cu voce slăbită, de bătrîn ce lupta să se țină tare. Recunoştința noastră ne-o vom arăta trimițînd lui Zamolxis o Mare jertfă. Dar mai întîi vreau să-l ascultăm pe rege, ca prin voi să afle tot poporul care este voia lui, să ştie fiecare ce-i va aduce viitorul. Poți să vorbeşti, Mărite rege!

Zîmbind, regele îşi plimbă privirea pe deasupra tuturor. Pentru el momentul era înălțător, vedea în jurul său însuflețire şi supunere din partea tuturor, ca în vremurile bune din trecut. Pletele şi barba, albe ca omătul, jucau în adierea vîntului ce cobora de pe crestele munților pierduți în zare spre miazăzi.

— Da, aşa este, cum a spus Marele preot, se porni el, rostind vorbele atît cît îl ajuta puterea. Marele zeu ne-a ajutat, duşmanul nostru de moarte, Caesar, a fost răpus! Pentru o vreme vom putea să răsuflăm în voie, primejdia romană a trecut. Cel ce şi-a pus viața în joc pentru a-şi salva țara a fost Comosicus, feciorul tarabostelui Oroles, neam de viteji din moşi-strămoşi. De acum înainte fiecare dac va trăi în libertate, muncă şi tihnă, fiecare comate va primi de la tarabostele său o bucată de pămînt, o va cultiva cum va crede el mai bine, va lucra pe restul de moşie a cetății numai trei zile din săptămînă, îşi va creşte vite, va avea stupi de albine şi va trăi în belşugul pe care îl va aduce vrednicia sa. De cum se vor întoarce la cetățile lor, tarabostii vor trece la împărțirea moşiilor. Acesta a fost cuvîntul meu încă din vara anului trecut, însă mulți nu au vrut să dea ascultare. A venit apoi pericolul Romei, am lăsat totul deoparte, a trebuit să ne pregătim pentru un război pe care îl vedeam greu, istovitor, copleşitor. Toți cei de față să întindeți în țară cuvîntul meu şi să luați aminte: tarabostele care nu va da urmare poruncii mele va fi supus judecății Marelui zeu! Comatii din sate,

dacii noştri viteji, vrednici şi cumpătați să-şi păstreze încrederea în rege şi în Marele preot, pentru că nimic din ceea ce am hotărît nu va rămîne neînfăptuit. Cu aceste gînduri, mă rog Marelui zeu pentru sănătatea şi fericirea întregului popor dac!

Mulțimea izbucni în urale şi chiote. Mulți, de bucurie, aruncau în sus căciulile sau se îmbrățişau, în timp ce corul preoților interna un nou imn de slavă. Munții şi văile răsunau pînă departe.

Urmă apoi ceremonia aducerii Marii jertfe. Totul se desfăşură după datina cultului lui Zamolxis. Sorții căzură pe un flăcău, fecior de comate, care îşi dădu sfîrşitul îndată ce trupul îi fu străpuns de sulițele în vîrfurile cărora fusese aruncat. În suspinele şi lacrimile femeilor, toți răsuflară uşurați, marele zeu primise jertfa, semn că nu mai era supărat pe poporul dac. Se întinse apoi ospățul, cu belşug de bucate şi veselie multă, care se prelungi pînă după-amiază. În jurul regelui, căpeteniile şi tarabostii se întrecură în glume şi voie bună, fără să depăşească respectul cuvenit. Cei porniți pe petrecere nu se reținură, goliră multe cupe de vin. Mai vorbăreți se arătară Cotiso, Rundacitulp şi Burrennus.

— Mă uit la voi: Cotiso, Rholes, Zyraxes, Scorilo şi Sagitulp, sînteți nişte căpetenii încă în puterea vîrstei, se cade să mă ajutați cu mai multă dîrzenie să port țara pe drumul cel bun, zise regele. Eu şi Marele preot devenim cu fiecare zi ce trece tot mai neputincioşi, trebuie să ne gîndim pe cine lăsăm urmaşi să conducă poporul.

— Mă rog Marelui zeu să vă dea viață lungă, Mărite rege şi Mare preot! rosti Cotiso săltînd cupa.

— Viață lungă îți urăm, Mărite rege! adăugară Rundacitulp şi Burrennus.

— Trăiască Dacia şi Burebista! strigă tînărul taraboste Zoltes, iar după el mulți repetară, ridicînd cupele.

Regele simți o căldură împrăştiindu-se prin tot trupul, îl bucura împăcarea ce se săvîrşise între el, căpetenii şi tarabosti. O clipă se simți împins de pornirea de a spune că pe Comosicus îl va lăsa ca urmaş, dar se abținu, amînă pentru un alt moment, cînd va fi şi el de față.

— Mărite rege, plaiul este plin, poporul se înveseleşte, cîntă şi joacă, poate că nu ar fi rău dacă ai merge în mijlocul lui, te va bucura însuflețirea şi dragostea sa, îndemnă Cotiso. Soarele se apropie de culmi, în curînd se va lăsa amurgul.

Zîmbind, se întoarse spre marele preot:

— Mergi, Deceneu?

— Sînt obosit, Mărite rege... Mă retrag să mă odihnesc.

— Cine ne mai însoţeşte? întrebă Cotiso, privind într-o anumită parte a mesei în formă de potcoavă.

Ca la un semn, peste o duzină de tarabosti săriră în picioare.

Porniră în sus pe plai, rîzînd şi glumind. La cîţiva paşi în urmă venea Carpio cu garda. Într-un loc văzură strînsă lume multă şi se îndreptară într-acolo. Formînd un cerc larg împrejur, mulţimea urmărea cu nestăvilită curiozitate, încîntată peste măsură, jocul saltimbancilor, mimilor şi măscăricilor veniţi în Dacia cu peste două luni în urmă. Priviră şi ei, îi uimea isteţimea, îndemînarea şi darul de a înveseli al comedianţilor. La un moment dat, regele cătă în jurul său. Văzu un bătrîn cu barba şi pletele tot aşa de albe ca ale sale. Se aplecă spre el şi îi şopti:

— Te mai ţine puterea?

— Mulţumesc Marelui zeu, Mărite rege, mă simt tare. Dacă ne cotropeau romanii aş fi mers şi eu la luptă. Să mă fi văzut cum m-am bătut atunci cînd i-am alungat pe bastarni!...

— Ai fost şi tu acolo?

— D-apăi cum?! Am mers peste tot pe unde te-ai dus să goneşti triburile rătăcitoare, care se aşezaseră pe pămîntul dac.

— Cum te numeşti, bătrîne?

— Decibalos... Sînt de pe moşia tarabostelui Zoltes, dinspre Porolissum.

— Ce zici, Decibalos, este mulţumit poporul?

— Mărite rege, de cînd ai vorbit în faţa Marelui altar mă roade gîndul, m-am frămîntat mult cum să fac să-ţi vorbesc. D-asta, cînd te-am văzut aici mi-am tot făcut loc printre oameni să ajung lîngă tine.

— Ai dat de vreun necaz mare?

Bătrînul Decibalos se apropie şi mai mult de urechea regelui:

— Mărite rege, îndrăznesc să-ţi dau un sfat. Tu eşti ciobanul, noi — comatii — oile, iar tarabostii — lupii. Stai mai mult între oi, Mărite rege; le aperi pe ele de lupi, dar te fereşti şi pe tine.

Regele prinse mîna bătrînului şi o strînse cu căldură, murmurînd:

— Îţi mulţumesc, Decibalos, la asta chibzuiesc de multă vreme!

Pe plai se lăsa amurgul. Din loc în loc începură să se înalţe flăcările focurilor sau să se aprindă făclii. Părăsiră trupa comedianţilor şi porniră mai departe. Ajunseră într-un loc unde plaiul cobora repede, iar povîrnişul se pierdea în pădurea cuprinsă de întuneric. Mulţimea se rărise.

Tarabostii se strîngeau tot mai mult în jurul regelui, garda îi urma la mică distanță. Deodată se dezlănțui o învălmășeală, la lumina flăcărilor se văzură lucind jungherele în brațele ridicate. Cu toată povara vîrstei, regele făcu o mișcare, repezindu-se spre gardă, dar nu făcu decît un pas, simți între umeri o durere vie. Strigă cît îl ținea puterea:

— Sări, Carpio! Trădătorii mă străpung cu junghierele!

Căzu în genunchi. Încercă să se ridice sub ploaia de lovituri, dar nu reuşi. Se prăbuşi apoi la pămînt. Garda năvăli cu sulițele întinse. Totul se transformă într-o goană spre pădure. Carpio prinse unul din urmă şi-l doborî dintr-o lovitură de spada. Altul se prăvăli străpuns de sulițe, într-o fulgerare ceata de taraboşti pieri în întuneric. Nu-i mai puteau urmări, trebuiau să vadă ce face cu regele. Cîțiva comati săriră în ajutor. Noaptea cuprindea tot mai mult zările. Vestea se întinse într-o clipă pe întreg plaiul, în toate părțile răsunau strigăte şi plînsete, veneau în fugă oameni cu făclii aprinse. Carpio înjghebă cu garda o targă din frunzare şi se grăbi să-l ducă în marele sanctuar, era clădirea cea mai apropiată. Alți comati se adunară în jurul celor doi taraboşti căzuți, năpădiți de furie, dacă n-ar fi fost morți, i-ar fi ucis ei cu setea răzbunării. Toate îngrijirile date se dovediră de prisos, tîrziu, după miezul nopții, regele îşi dădu sfîrşitul în brațele marelui preot, murmurînd:

— Să ai grijă de Dacia, Deceneu!...

4

Cum aleargă furtuna pe o cîmpie netedă s-a împrăştiat în țară vestea răpunerii regelui de către tarabosti, iar o dată cu ea doliul şi revolta au cuprins satele. Pretutindeni s-au întins dezorientarea şi teama, purtate de zvonurile ce se țineau lanț, printre care şi acela că după răpunerea regelui şi Deceneu fusese trimis de capnoboți la marele zeu. Era însă şi un sîmlbure de adevăr, capnobotul Sargio cu o parte din garda de preoți încercase în aceeaşi noapte să ia în stăpînire Kogaionul, însă intervenise cu hotărîre Rundacis; după ce încereuise cu pîlcul său de călăreți cetatea de scaun şi marele sanctuar, dăduse o luptă scurtă, Sargio fusese prins şi întemnițat în hruba din sînul muntelui. Cu toată bătrînețea, marele preot îşi încordase voința, făcuse efortul de a se ține tare, de a domina evenimentele. După sfîrşitul năpraznic al regelui strînsese în sala

de sfat căpeteniile şi tarabostii, pe cei ce nu făcuseră parte din conjurație, şi îi îndemnase ca dintre ei să aleagă un nou conducător pentru țară, iar aceştia, surprinşi, nepregătiți şi înfricoşați, susținuseră ca el, marele preot, să ia locul marelui dispărut, al cărui ajutor fusese timp de aproape treizeci de ani. Spre a preveni o opunere din partea unora, în care caz cei ce participau la sfat s-ar fi împărțit în două tabere, Deceneu nu le vorbise despre Comosicus, nu le adusese la cunoştință dorința lui Burebista ca el să-i fie urmaş, lăsase asta pentru mai tîrziu, cînd se lămureau lucrurile în țară. Tot în acea noapte tragică se mai petrecură două fapte, ale căror urmări încă erau aşteptate: îndată ce un călăreț dusese în goana calului vestea că fusese răpus regele, Comosicus pornise cu oastea cea nouă spre Sarmizegetusa, iar Scorilo nu participase la sfat alături de celelalte căpetenii, ci pornise încă pe întuneric spre tabăra de lîngă Apulum, de unde luase pîlcul de oaste al ținutului său şi se îndreptase spre cetatea de scaun. Au urmat zile de pregătire, apoi s-a făcut înhumarea pe Kogaion a ilustrului dispărut, plîns de întreaga țară. Ca rege, marele preot întrevedea ce ar putea să survină: în primul rînd, nesupunerea celor ce făcuseră parte din conjurație, în frunte cu Cotiso, iar în al doilea rînd, opunerea fățişă a unora de a se împărți comatilor jumătate din pămînturile moşiilor cetăților. Crearea unor astfel de situații îl îngrijora mult. Pe de altă parte, se convenise ca două din căpeteniile de ținuturi — Rholes şi Zyraxes — oscilau, erau cînd de partea sa, cînd de aceea a răzvrătiților, susținînd că răposatul rege făcuse unele greşeli. Comosicus nu dădea semne de nerăbdare. Ajutat de Rundacis, Durasis, Scorilo, Zoltes şi Lacterius Babirus pregătea marea lovitură, după ce se conturau limpede intențiile celor ce-l urmau pe Cotiso. Trăia momente marele preot cînd, spre a evita o împărțire a țării în două tabere, care ar fi ajuns să se războiască între ele, dorea o împăcare, mergînd cu gîndul pînă acolo încît să nu se mai împartă pămînt comatilor. Singurul lucru ce îi întărea curajul era încrederea nestrămutată ce o avea în Comosicus, pe care îl vedea neşovăitor, deşi nu ieşea din cuvîntul său. Ciocnirea între cele două tabere îl îngrijora mult, ştia că oastea cea nouă, deşi cu altă disciplină, mai bine organizată, înzestrată cu armele trimise de cetățile pontice, totuşi avea un număr mai mic de luptători decît aceea a căpeteniilor de ținuturi, astfel că nu îndrăznea să spere că victoria putea fi de partea ei. Ținea cu îndîrjire ca, atîta vreme cît va conduce țara ca rege şi mare preot, să nu fie părtaşul unui război fratricid, care ar fi întins pretutindeni ura şi setea de răzbunare. Şi totuşi îşi

dădea seama că trebuie să întreprindă ceva, pentru ca poporul dac să iasă din situația grea ce se crease. Într-un astfel de moment de grea cumpănă sufletească se afla cînd spuse lui Carpio să-l cheme pe Comosicus. Nu aşteptă mult.

— Ce facem? Te-ai mai gîndit? Iscoadele spun că țara este în fierbere...

— Da, Mărite rege şi Mare preot, toată vremea nu fac altceva decît să chibzuiesc la cele ce mi-ai spus. Gîndesc că pentru a împiedica vărsarea de sînge între frați trebuie să ne întărim cu răbdare, pentru că timpul lucrează în favoarea noastră, în curînd oastea cea nouă va fi mult mai puternică, vom putea să cerem ascultare căpeteniilor şi tarabostilor.

— Spui că pentru a împiedica vărsarea de sînge trebuie răbdare... apoi că oastea cea nouă va fi mai puternică şi putem cere ascultare... Adică, întîi răbdare, apoi război?!

— Nu, Mărite rege, nu văd aşa lucrurile. Nu va fi război, pentru că nu îl vrea poporul. Din toate părțile vin comati şi cer să intre în oastea noastră. Nu va fi război, pentru că tarabostii şi căpeteniile nu vor avea pe cine să împingă la luptă. Acum mă frămînt: îmi trebuie un om de încredere, vreau să-l trimit în tabăra lor. M-am gîndit în multe chipuri, acesta ar putea fi un preot sau un capnobot, care s-ar duce în tabăra de lîngă Apulum pentru treburile cultului lui Zamolxis...

— Sînt mulți dintre capnoboți de partea lor... Comosicus îşi trecea domol degetele prin barba ce se încheiase, frumos crescută după întoarcerea de la Roma. Nu dădea semne de nerăbdare.

_— Ştiu, Mare preot, de aceea nu prea mă încred în ei. Voi trimite unul din oamenii mei, poate pe Durasis. El este comate, se va înțelege uşor cu comatii de acolo. Dar n-am aflat încă ce vor răsculații, ce gînduri nutresc... Să nu uităm, Mărite rege, asasinii trebuie să-şi primească pedeapsa, întreaga țară să ştie că moartea lui Burebista a fost răzbunată, iar osînda se ştie: arderea de vii!

— Pentru asta trebuie aflați şi prinşi vinovații...

— I-am aflat, îi ştim, Mare preot. Cei ce au pus la cale ticăloşia sînt: Burrennus, Rundacitulp şi Cotiso.

— Da, Cotiso l-a îndemnat pe Burebista să pornească în sus pe plai, el a fost căpetenia conjurației!...

Tăcu. Îl văzu pe Carpio intrînd grăbit.

— A venit Sagitulp! Roagă să fie primit!

— Sagitulp?! se miră Comosicus; îl ştia în tabăra de la Apulum. Ne aduce veşti noi, Mărite rege, în el am toată încrederea. Adu-l repede, Carpio!

Sagitulp avea fața ca purpura, broboane de sudoare îi luceau pe frunte. Erau semne ce arătau că venise în goana calului. Cînd îl văzu, Deceneu se îngrijoră.

— Marele zeu să-ți dea sănătate şi viață lungă, rege şi Mare preot! salută el, înclinîndu-se cu supunere.

— Şi eu mă rog pentru tine, Sagitulp! Spune, ce s-a întîmplat, ai fugit din tabăra de la Apulum?

— Nu, Mărite rege, m-am grăbit pe drum de nerăbdare, deşi am venit ca sol, sînt trimisul lor.

— Vor să se supună, să cădem la o înțelegere?

— Mărite rege, Comosicus ştie ce simțămînt nutresc în suflet. Poate că l-a mirat întîrzierea mea acolo, dar trebuia să stau, să aflu tot ce se pune la cale. Am prins momentul, m-am oferit să fac pe solul. De altfel dintre cei ce au luat parte la răpunerea ilustrului dispărut nici unul nu a avut curajul să vină încoace. Mărite rege şi Mare preot, a sosit clipa hotărîtoare, vom trece printr-o grea încercare, dar nu mi-am pierdut curajul, îmi păstrez convingerea nestrămutată că vom ieşi învingători. Acum fac pe solul: cei din tabăra de la Apulum l-au ales ca rege pe Cotiso şi se pregătesc...

— Alături de Cotiso sînt Rholes şi Zyraxes... murmură marele preot.

— Da şi nu, Mărite rege... Ei nu vor să se pună rău cu tarabostii din ținuturile lor şi, cum Cotiso — ca rege — s-a legat să oprească împărțirea de pămînt comatilor, nu s-au arătat împotriva lui; au şi început să-i dea ascultare.

— Şi ce pregătesc?

— Vor porni cu oastea spre Sarmizegetusa, o vor încercui şi vor da lupta, daca voi nu vă supuneți. Asta v-o spune solul Sagitulp, nu căpetenia Sagitulp. La plecarea de acolo, Cotiso a ținut să-mi repete încă odată: „Spune-i Marelui preot Deceneu că venim cu gînduri bune, el rămîne tot Mare preot, dacă nu se opune şi mă unge ca rege în fața Marelui altar. Altfel cucerim prin luptă cetatea de scaun, iar pe el îl supunem judecății Marelui zeu. Să-i mai spui că nu se vor împărți moşiile, comatii vor continua să aibă ca stăpîni pe tarabostii pe lîngă cetățile cărora trăiesc.” Acum uite ce vă spune căpetenia Sagitulp: să nu vă temeți de ei, pentru că poporul este împotriva lor. De aceea am rămas cu comatii mei acolo. Ne zbatem să convingem pe cît mai mulți să se rupă de ei şi să ne urmeze încoace.

— Pentru asta m-am gîndit să-l trimit acolo pe Durasis! se grăbi Comosicus.

— De ce? Vrei să-i faci să bănuiască? reluă Sagitulp. Am ajutoare destule pentru treaba asta, sînt toți comatii din pîlcul meu de oaste. Întrebarea e: care ar fi momentul cel mai potrivit pentru a-i părăsi? Să ne rupem de ei înainte de a porni spre Sarmizegetusa oastea de la Apulum?

Comosicus privea cu multă prețuire şi admirație pe Sagitulp, arăta aidoma chipului luptătorului dac, aşa cum şi-l închipuise din copilărie, ascultînd poveştile şi întîmplările trăite de bunicul său. Pe pieptul lat al căpeteniei de la Porolissum luceau cîteva zale de-ale pieptarului acoperit în sus de barba bogată. Cînd acesta tăcu, el făcu o mişcare scurtă ca o tresărire. Asupra răspunsului la întrebarea lui chibzuise cu mult înainte, se hotărîse, alesese momentul cel mai potrivit.

— Pe mine nu mă îngrijorează rezultatul luptei, ştiu că vom învinge ceea ce va mai rămîne din oastea lor, mă frămîntă cum punem mîna pe cei trei ticăloşi care l-au răpus pe rege?...

— Nu sînt trei, ci doi, ținu Sagitulp să precizeze. Prin tabăra de la Apulum, Rundacitulp şi Burrennus nu scapă nici un prilej, se laudă şi povestesc cu multe amănunte cum au înfipt junghierele în trupul neputincios al bătrînului Burebista. Pe Cotiso trebuie să-l privim numai ca o căpetenie a răsculaților, a tarabostilor care nu vor să dea pămînt comaților. Eu cred că de mult nutreşte visul de a deveni rege al Daciei. Dar m-am luat cu vorba. Deci, sînt două întrebări, cărora urmează să le găsim un răspuns: care e momentul potrivit să ne rupem de ei şi cum facem să punem mîna pe cei doi mari vinovați?

— Răspunsul la amîndouă întrebările este unul singur, Sagitulp: îi părăsiți în momentul cînd oastea lor va fi încercuită de oastea cea nouă. Rămaşi puțini, strînşi ca într-un cleşte, îşi vor pierde capul; îi înfrîngem uşor şi îi prindem pe ucigaşi. De va fi cu putință, ne vom zbate să punem mîna pe toată ceata de taraboşti care l-au însoțit pe Cotiso în seara cînd l-au răpus pe rege, fiindcă de la ei vom putea afla întregul adevăr, tot ce s-a pus la cale. Pe cei mai puțini vinovați îi vom ierta, dacă se vor supune îi vom lăsa în pace.

— Atunci aşa facem, interveni marele preot. Tu, Sagitulp, pleci înapoi cu răspunsul. Spui lui Cotiso că îi cer să se supună, să lase luptătorii să se ducă acasă, iar tarabostii să împartă pămînt comatilor îndată ce ajung la cetățile lor. Îi mai spui că peste o lună voi chema la Sarmizegetusa pe toate

căpeteniile şi pe toți tarabostii pentru o adunare a Sfatului țării. Iar tu, Comosicus, faci tot ce crezi spre a apăra cetatea de scaun şi Kogaionul, adică pentru a înfrînge oastea răsculaților. Mă voi ruga zi şi noapte Marelui zeu pentru izbînda noastră!

După o săptămînă începură mişcările. Iscoadele, călărind cai mărunți şi iuți pe poteci de munte, urmăreau îndeaproape cum înaintau pîlcurile de luptători pornite unele de la Apulum, iar altele de la Rasidava. Cele două oşti: a lui Cotiso şi aceea a lui Comosicus, porniseră să se înfrunte, să hotărască viitorul Daciei cu armele. În cea de a treia zi, una venind din susul, iar alta din josul văii rîului Maris, se întîlniră în cîmpia din dreptul cetății Germisara. Peste noapte însoțit de Durasis şi de Zoltes, Comosicus urcă pe dealurile împădurite din împrejurimi şi dădu roată taberii lui Cotiso, căutînd să vadă pe unde ar putea să scape căpeteniile şi tarabostii pe care țineau cu îndîrjire să-i prindă, atît pentru a răzbuna moartea regelui Burebista, cît şi pentru liniştirea şi reînfrățirea întregului popor. Mai era mult pînă la ivirea zorilor cînd făcu încercuirea cu toate pîlcurile sale. Cînd soarele începu să lumineze cerul, pe crestele din jur se înălțau suluri de fum pe care vîntul le întindea în lungul văii. Pentru Sagitulp era semnalul. Deodată, din tabăra lui Cotiso şi de la pîlcurile ce o încercuiau răsunară urale şi strigăte. Dinăuntru şi dinafară comatii porniră în iureş unii spre alții. Cotiso se bucură, era convins că luptătorii săi fiind în număr mult mai mare vor pune repede pe fugă adversarii. Dar totul se schimba fulgerător; ajunşi față în față, comatii se aruncară unii în brațele altora, se îmbrățişară, apoi porniră împreună, strîngînd cercul în jurul căpeteniilor şi tarabostilor răsculați, rămaşi numai cu gărzile şi cu puțini dintre oamenii ce le erau mai supuşi, mai credincioşi. Cu disperarea pe care o dădea clipa plină de pericol, Cotiso strigă ca toți să se adune în jurul său, se formă un pîlc de cete, fiecare ceată avînd căpetenie cîte un taraboste, apoi porniră ca o furtună în partea unde pădurea era mai aproape. Dar tot acolo aştepta şi Comosicus cu un pîlc de luptători. Ciocnirea a fost scurtă, comatii se aruncară cu dîrzenie asupra fugarilor, mulți taraboşti dintre cei care nu luaseră parte la omorîrea regelui se predară. Printre cei prinşi prin luptă erau Rundacitulp şi Burrennus. Avînd gărzi mai puternice, cele trei căpetenii de ținuturi: Cotiso, Rholes şi Zyraxes se făcură nevăzuți în pădure. Comosicus opri pe Sagitulp şi Durasis, nu-i lăsă să-i urmărească, păstra convingerea că pînă la urmă vor recunoaşte pe marele preot ca rege şi se vor supune cuvîntului său. Nu voia să se împartă din nou țara, să se

facă o răzleţire, poporul dac să fie iarăşi rupt sub mai mulţi regi. Ceea ce ţintise, Cornosicus obţinuse, oastea lui Cotiso se destrămase, dar nu în sensul că luptătorii ei deveniseră nişte fugari ascunşi prin păduri, ci îngroşaseră rîndurile pîlcurilor sale, întăriseră oastea cea nouă.

5

După zguduirile sufleteşti prin care trecuse, bătrînul Deceneu nu-şi mai regăsea liniştea. Ca rege şi mare preot se văzuse, în egală măsură, purtînd două poveri: una, aceea a grijii de ţară, iar cealaltă a neputinţei pe care o adusese vîrsta. Nu mai avea nici somn bun, odihnitor; se culca devreme, aţipea timpul ce se scurgea între două cîntări ale cocoşilor, apoi se trezea, se frămînta pe pat, veghea pînă se iveau zorile şi ieşea din casă. Îşi dădea seama că Dacia lui Burebista era pe cale de a se dezmembra, din partea celor trei căpetenii fugare — Cotiso, Rholes şi Zyraxes — nu primise nici un semn de supunere. Pentru a-i aduce la ascultare, nu vedea altă cale decît aceea de a-i înfrînge cu armele, ceea ce ar fi însemnat un război sîngeros între fraţi. Regele Burebista — gîndea el — săvîrşise marea unire a dacilor prin alungarea triburilor cotropitoare: taurisci, boii, scordisci, adrişi, bastarni şi sarmaţi, atunci întreg poporul se arătase dornic de a trăi într-o singură ţară, întinsa, bogată, puternică. Aştepta, nu se îndoia că trimişii la cetăţile Argedava, Tamasidava şi Capidava se vor înapoia cu un răspuns. De aproape o lună dăduse sfoară în ţară ca toate căpeteniile de ţinuturi şi toţi tarabostii să vină la Sarmizegetusa însoţiţi de cît mai mulţi comati. Sosise multă lume în cetatea de scaun, numai cei plecaţi la Cotiso, Rholes şi Zyraxes întîrziau. Cu o zi în urmă avusese loc judecarea celor trei vinovaţi de îndemn la răscoală şi de omorîre a regelui: tarabostii Rundacitulp şi Burrennus, împreună cu capnobotul Sargio. Îi judecase el, în calitate de mare preot, în faţa tuturor celor veniţi, se arătase necruţător, pe toţi trei îi socotise trădători şi îi osîndise să fie arşi de vii. Cînd se lăsase amurgul totul fusese încheiat: slujitorii cultului aflaţi pe Kogaion stinseseră rugul, strînseseră osemintele, cărbunii şi cenuşa, le aruncaseră în prăpastia din apropiere, apoi măturaseră şi spălaseră lespezile din faţa marelui altar. Pe lîngă frămîntarea ce-l chinuia, judecarea şi osîndirea îi provocaseră o stare de oboseală, îl făcuseră să se simtă şi mai neputincios, de aceea toată noaptea nu reuşise

să aţipească. Nu trecea printr-o mustrare de conştiinţă, cei trei îşi meritaseră pedeapsa, pentru că nu fuseseră vinovaţi numai de îndemn la răscoală, ci şi de omorîrea regelui. Se sculase din pat, chemase pe preotul ce-l slujea să-l ajute să se îmbrace, ieşise din casă cînd răsărea soarele şi se îndreptase spre marele sanctuar. În liniştea dinăuntru se rugase mult marelui zeu, îi ceruse să-l ajute să potolească discordia din ţară, apoi să-l ia, sus la el în cer. Uitase de scurgerea timpului, îşi depănase viaţa, se revăzuse preot tînăr, firav, umblînd prin cetăţi şi pe la temple din ţări îndepărtate de la miazăzi, setos de a prinde învăţătura timpului, apoi revenit în ţară se alăturase regelui, îl ajutase să alunge pe cotropitori şi să unească poporul dac. Tîrziu, cînd soarele urcase către prînz, ieşise din sanctuar şi pornise încet devale, spre cetate, unde trebuia să vadă de treburile ţării. Simţea în fiinţa sa doi oameni, cu îngrijorări şi frămîntări deosebite: unul era marele preot, iar celălalt regele. Rugîndu-se marelui zeu, gîndise că dacă regele nu mai putea ţine unit poporul pe calea supunerii, revenea marelui preot datoria de a-l lega strîns prin credinţă. La poarta cetăţii îl aştepta Carpio.

— Mărite rege şi Mare preot, s-au întors cei trei trimişi la Cotiso, Rholes şi Zyraxes, se grăbi să raporteze.

— Au adus veşti bune?

— După cum arată feţele lor, nu pare ceva îmbucurător.

— Bine, vom vedea, vreau să stau de vorbă cu ei. Să vină şi Comosicus.

În aşteptare, începu din nou să-şi depene viaţa. În aceeaşi încăpere se vedea stînd de vorbă cu Marele dispărut, îi simţea prezenţa, parcă aştepta să-i vorbească. Hotărîrea o luase, nu-i uitase dorinţa. În ziua următoare va aduna Sfatul ţării şi va aduce la îndeplinire legămîntul. Comosicus intră însoţit de cei trei trimişi.

— Ne rugăm Marelui zeu pentru sănătatea ta, Mărite rege şi Mare preot! salută cel mai în vîrstă, înclinîndu-se cu supunere.

— Din zori şi pînă acum eu m-am rugat pentru întreg poporul, deci şi pentru voi, murmură cercetîndu-i îngrijorat. Te-am chemat, Comosicus, să ascultăm împreună veştile, apoi să chibzuim. Să începem cu cel care a fost la Cotiso. Ce răspuns ne-ai adus din partea lui?

— Mărite rege şi Mare preot, Marele zeu nu m-a ajutat, nu m-a primit prea bine căpetenia de la Argedarva. De fapt el nici nu se mai socoteşte căpetenie, ci rege, iar ţinutul său ţară. Mi-a spus că vrea să stea de vorbă cu tine, dar nu ca supus, ci de la egal la egal, iar întîlnirea să se facă la

hotar, adică la jumătatea văii rîului Alutus, în dreptul celor mai înalte creste ale munților. Tu poți să te duci la el oricînd, pentru că eşti Marele preot al lui Zamolxis, la care ei vor continua să se roage. Mi-a mai spus că va face din Argedava o cetate tot aşa de mare şi de întărită ca şi Sarmizegetusa. Asta e tot, Mărite rege... să nu-l aştepți pentru Sfatul țării...

În încăpere se lăsă o linişte grea. La o astfel de veste nu se aşteptaseră. Privind spre Comosicus, marele preot rupse tăcerea:

— Să-l ascultăm acum pe cel care a fost la Rholes. Şi el vrea să se răzlețească de țară?

Trimisul — scurt, gros, îndesat, cu privire vie — îşi aşează mai bine pe şolduri, chimirul, căutînd vorbele, nu vedea cum să înceapă.

— Eu... Mărite rege şi Mare preot... nu ştiu ce să spun... murmură, apoi deodată săltă capul: Rholes m-a primit bine, zicea că mă socoteşte un sol al regelui de la Sarmizegetusa.

— Un sol al regelui... repetă Comosicus. Aşa, şi altceva? în vorbele lui ai văzut duşmănie, aşa cum a vorbit Cotiso?

— Nu, nu era duşmănie, dar nici supunere. Cînd i-am spus că trebuie să vină încoace la Sfatul țării, el a început să se vaite, zicea că se simte cam bolnav, că are multe de făcut în ținutul său, de unde a lipsit prea îndelungă vreme, şi că o să se mai gîndească. Doar atîta lucru bun am auzit de la el: m-a îndemnat să-ți spun, Mărite rege, că nici el nu l-ar fi vrut pe Cotiso ca rege la Sarmizegetusa, pentru că îl ştie lacom şi înfumurat.

— Rege la Sarmizegetusa... Îl ştie lacom... repetă Marele preot. Asta înseamnă că se socoteşte deoparte, că de Cotiso s-ar fi temut să nu pornească spre ținutul său cu oastea, să-l aducă la ascultare... Tu ce zici, Comosicus? Nu asta trebuie să înțelegem?

— Vom vedea, Mărite rege... Să ne mai gîndim... Acum să-l ascultăm şi pe cel care a fost la Zyraxes.

Era trimisul cel mai în vîrstă, cel care salutase îndată ce intrase. Vorbi fără grabă, barba căruntă îi tremura uşor:

— Nici eu nu am adus o veste limpede, Mărite rege şi Mare preot. Şi pe mine Zyraxes m-a primit bine, dar nu mi-a spus că mă socoteşte solul Sarmizegetusei. Nici el nu vine la Sfatul țării, zicea că are mult de alergat, pentru că cetățile de pe țărmul Pontului Euxin — Histria, Tomis, Callatis — îndată ce au aflat de moartea Marelui Burebista, nu se mai socotesc legate de țară, şi a pregătit fiecare oaste pentru a se apăra, caută să-şi întindă stăpînirea pînă către Dunaris. „Trebuie să mă descurc singur, se văita el,

ştiu că cei de la Sarmizegetusa nu mai pot să vină tocmai pînă aici, să mă ajute. Ca să treacă încoace ar trebui să înfrîngă oastea lui Cotiso. De fapt de Cotiso mă tem şi eu". Nu ştiu dacă am înțeles bine, mie mi s-a părut că Zyraxes se socoteşte un părăsit, o căpetenie ce se vedea prea departe de Sarmizegetusa. De fapt el ar vrea să fie legat cu țara. Eu ştiu ce să mai zic. Mărite rege?!...

Marele preot tuşi uşor şi se mişcă neliniştit în scaun. Îşi întoarse apoi privirea spre Carpio:

— Să-i iei, să-şi potolească foamea şi setea, apoi să-i laşi să se odihnească. Se vede că sînt tare obosiți. Vă mulțumesc, luptătorilor, voi v-ați făcut datoria, rămîne ca noi să chibzuim.

După ce ieşiră, Marele preot rămase un timp tăcut, cătînd în jos spre pardoseală, ca şi cum număra florile de pe covor. În sinea sa nu se mai socotea rege, îşi dădea seama cît era de neputincios, de aceea Cotiso, Rholes şi Zyraxes se vedeau ca şi rupți de țară. Dacia avea nevoie de un rege în puterea vîrstei, hotărît, viteaz, înțelept, pe care întreg poporul să-l urmeze cu supunere. Săltă capul şi privi spre Comosicus.

— Ai înțeles în ce situație ne aflăm... Aşadar cele trei căpetenii nu vor fi mîine aici, vom ține Sfatul țării fără ei.

— La Cotiso nu mă aşteptam să vină; se teme, a fost părtaş la moartea regelui, însă Rholes şi Zyraxes...

— Ei aşteaptă, Comosicus, vor să vadă ce se va întîmpla, cine va rămîne mai tare, tu sau Cotiso...

— Dar, de ce eu?!

— Bine, o să afli mîine. Pînă atunci străduieşte-te să chibzuieşti, să-ți dai seama ce ar fi de făcut. Vor veni toate căpeteniile şi toți tarabostii ce ne urmează cu bună-credință, împreună cu comatii ce-i însoțesc, adică aceia care au luat parte la judecarea lui Rundacitulp şi a lui Burrennus. Să aduci cu tine cît mai multe căpetenii din oastea cea nouă. Eu mă voi ruga Marelui zeu să ne îndrepte paşii pe calea cea bună!

În ziua următoare, de cum se iviră zorile, cei sosiți se îndreptară spre sala de sfat, dar nu statură mult, Carpio le spuse să urce pe Kogaion şi să aştepte în fața marelui sanctuar. Soarele urcase deasupra crestelor munților cînd veni Comosicus, însoțit de Rundacis, Durasis, Scorilo, Sagitulp, Lacterius Babrius, Zoltes şi bătrînul Jder. Ceva mai în urmă erau: Arigio — făurarul, Brodus — olarul şi Pothiris — aurarul. Cînd corul preoților intona un imn de slavă marelui zeu, din clădirea folosită ca oficiu

al cultului lui Zamolxis ieşi marele preot, purtînd odăjdii de ceremonie, însoțit de capnoboți şi de gardă. Alături de marele altar îl aştepta Carpio, cu garda regelui. Căpetenia capnoboților oficie o scurtă slujbă, după ritual, cu rugăciuni şi mulțumiri către marele zeu, acompaniat de cor, în timp ce de pe altar se ridicau valuri de fum plăcut aromat. Nu se aduse nici o jertfă. În frunte cu marele preot şi rege, întregul alai se îndreptă spre cetate, către sala de sfat. Pe multe fețe se vedea încordarea, fiecare se întreba ce va aduce nou adunarea la care participa. Fusese un an cu prea multa frămîntare şi îngrijorare, cu impasuri grele căzute pe țară prin lovitura data de conjurația taraboştilor şi prin răzlețirea celor trei căpetenii. Bătrînul Deceneu se aşează în jilțul regelui, lăsînd gol pe acela al marelui preot. În spatele său se aliniară cele două gărzi, iar între ele trompetiştii şi tulnicerii. Curiozitatea făcea să crească încordarea. Era o linişte grea, întreruptă rar de scîrțîitul vreunei bănci sau de vreo tuse înfundată. La un semn al lui Carpio, trompetiştii începură să sune intrarea regelui. Întreaga sală întoarse privirea uimită spre uşă, fără să înțeleagă ce se petrecea. Cu mişcări domoale, cu o uşoară tremurare a mîinilor, bătrînul rege şi mare preot se săltă din jilț. Începu să vorbească potolit, cu tăria dată de puterea slăbită, stăpînindu-şi greu tulburarea:

— Da, să nu vă miraţi, eu am pus să sune intrarea regelui. De acolo din cer, de lîngă Marele zeu, Marele Burebista ne priveşte şi ne trimite aici sufletul său. Îl simt alături de mine, el mă îndeamnă să rostesc cele ce vă spun. De aceea ne-am rugat la Marele altar lui Zamolxis, să-l lase pe rege să vină între noi. Ne este dat nouă să purtăm povara pe care destinul a aruncat-o asupra poporului dac. Am ajuns să nu mai ştim cînd şi pentru ce Marele zeu este supărat pe noi, pentru că prea am trecut prin multe încercări — unele ne-au îndurerat sufletele, altele s-au arătat pline de speranțe. După înfiorătorul cutremur, nesupunerea tarabostilor şi pericolul legiunilor romane, a urmat moartea duşmanului, a lui Caesar, pe care am privit-o ca pe o adevărată minune, apoi a căzut asupra noastră îngrozitoarea lovitură, răpunerea bravului şi înțeleptului nostru rege. Acum, ca şi cum lanțul nenorocirilor nu s-a sfîrşit, am primit vestea că trei dintre căpetenii: Cotiso, Rholes şi Zyraxes — toți trei astăzi lipsă dintre noi — sînt pe cale să se răzleţească de țară, să devină regi ai ținuturlior lor. De multă vreme Cotiso uneltea, visa să devină rege al Daciei Mari, el a fost căpetenia conspirației pornită împotriva lui Burebista şi a mea. Acum datoria noastră este să-l prindem şi să-l ardem de viu ca trădător. Să nu ne pierdem cu firea, să ne

încordăm puterea şi voința pentru a înfrînge grelele încercări la care ne supune Marele zeu. Poporul dac dăinuie pe aceste meleaguri din vremuri ce se pierd în negura trecutului, noi nu rătăcim ca triburile pe care le-am alungat de pe pămîntul nostru şi care continuă să ne dea roată hotarelor. Dar voi aşteptați de la mine fapte, nu vorbe — continuă după o scurtă pauză, rotindu-şi privirea prin sală — pentru că sînt multe de făcut. Vă văd cum mă ascultați cu încordare, desluşesc pe fețele voastre zîmbete şterse, ce vă oglindesc descumpănirea din suflete, şi poate descurajarea, gîndesc că este firesc să vă întrebați: ce am putea face urmîndu-l pe acest bătrîn? Da, bravilor luptători — căpetenii, tarabosti şi comati — am ajuns la o vîrstă cînd nu mai poate fi înfrîntă neputința, iar voi nu pe un astfel de rege trebuie să-l urmați. Este nevoie ca în fruntea țării să avem pe un bărbat în deplină putere, hotărît, înțelept, viteaz, cu dragoste de țară şi milă de popor. El, Marele Burebista, se gîndise la asta şi alesese, mi-a spus pe cine să ung ca rege, după ce el va pleca la Marele zeu, dar eu n-am putut să-i îndeplinesc dorința, pentru că nu voiam să întețesc lupta dintre cele două tabere. Acum însă o pot face, a sosit momentul, o cere țara. Începînd de astăzi, rege al Daciei este Comosicus! Ne vom ruga cu toții Marelui zeu să-i dea sănătate şi viață lungă, să-l ajute să potolească duşmăniile şi să păstreze țara în hotarele lăsate de Burebista.

O clipă în sală se lîntinse liniştea, apoi deodată din mai multe părți izbucniră strigăte şi urale:

— Trăiască regele Comosicus!

— Marele zeu să-l ajute să conducă țara!

— Trăiască Dacia şi noul rege!

— Vom urma cu toții pe regele Comosicus.

— Să reîntregeşti țara, Mărite rege!

Comosicus asculta împietrit, copleşit de cuvintele ce se rosteau din adîncul inimilor cu căldură şi dragoste, pline de îndemn. Cînd sala se umplu de urale, întreaga lui ființă fu străbătută de un fior, se simți puternic, ascultat, respectat, avea impresia că era purtat pe umeri de întregul popor. Deceneu săltă brațele, cerînd linişte. Se trase încet alături, în dreptul jilțului său de mare preot. Îndemnă apoi cu vocea potolită:

— Vino să stai în jilțul tău, Mărite rege! Cei de față, iar prin ei tot neamul dacilor, sînt nerăbdători să-ți audă voia, să le spui cum vei conduce țara.

Era tot năpădit de tulburare şi înflăcărare. Niciodată nu visase să devină rege, iar marele preot nu-i făcuse nici o destăinuire. Păşi cu hotărîre spre jilțul regal, urcă pe estradă şi se întoarse spre cei din sală. Rosti cu o uşoară vibrație a vocii:

— Marele zeu îmi este martor, m-am zbătut alături de Marele Burebista pentru binele poporului şi pentru salvarea țării de primejdia Romei, fără să gîndesc vreodată la un moment ca acesta. Îmi dau seama că nu este uşor să fii rege, ştiu că vor apăsa pe umerii mei răspunderi grele. Dar dacă acesta îmi este destinul, mă voi supune lui. În sufletul meu recunoştința nu se va topi niciodată, pentru iubirea, însuflețirea şi încrederea voastră. Îi mulțumesc din toata inima Marelui preot şi îl rog să mă ajute să conduc țara. Ştiu ce au bun şi rău romanii şi grecii, mă voi strădui ca dacii să nu rămînă în urma acestor popoare. Cine a fost mai multă vreme alături de mine a văzut ce fel de om sînt. Ca rege, în grija mea neabătută față de popor şi de țară, voi pedepsi fără cruțare trădarea! Ne legăm cu toții — căpetenii, taraboşti şi comati — să ducem la îndeplinire în totul cuvîntul Marelui dispărut. Acum se cade ca aici, în fața Marelui preot, să ne legăm prin jurămînt. Eu, Comosicus, rege al Daciei, jur că voi sluji cu devotament, neodihnă şi hotărîre țara şi poporul! Iar voi, cei ce vă găsiți aici, şi prin voi toți dacii, trebuie să-mi juraţi credință, ascultare şi supunere!

— Jurăm! răsună ca un tunet legămîntul, făcînd să se cutremure sala, apoi totul se pierdu în urale.

Comosicus asculta cu înfrigurare, însuflețirea se oglindea pe fețele tuturor. Îl văzu pe bătrînul Jder săltîndu-se de pe scaun şi ieşind în față. Făcu semn pentru linişte.

— Vrei să ne dai vreun îndemn, bătrîne? îl întrebă, învăluindu-l într-o privire plină de căldură. Noi doi am stat deseori de vorbă...

— Am stat, Mărite rege, dar atunci nu ştiam că destinul tău era să urci spre acel jilț. Acum vorbesc regelui, nu feciorului tarabostelui Oroles. Să ai grijă de țară, Mărite rege, să nu urgiseşti poporul. Comatii încă aşteaptă, mai speră să primească pămînt. Să nu te înconjuri de oameni lacomi, cu porniri rele, învățați să trăiască în îmbuibare, sărăcind norodul. Să fii bun şi drept cu cei vrednici şi viteji, şi aspru, neînduplecat, cu cei ce vor răul țarii! Mă voi ruga Marelui zeu pentru sănătatea ta! Să trăieşti, Mărite rege!

— Îți mulțumesc pentru cuvintele rostite, moş Jder, reluă Comosicus, ele mi-au mers la inimă. Prin tine parcă mi-a vorbit întregul neam al dacilor. Să nu fii neîmpăcat în suflet, toți tarabostii care sînt de față vor

împărți pămînt comatilor îndată ce ajung la cetățile lor. Scribii țării vor întinde vestea că am dat cuvînt ca fiecare comate să fie intabulat în scripte cu bucățica pe care o va primi din moşie. Cei ce se vor dovedi că fac altfel vor primi pedeapsă aspră. Comatii Daciei încep de astăzi să aibă aceleaşi drepturi şi datorii față de țară cum au plebeii romani. Şi să mai ştii ceva, moş Jder, vom cere cetăților greceşti de pe țărmul Pontului Euxin, fiindcă sînt pe pămîntul nostru, să nu ne trimită numai mărfuri, ci şi dascăli — gramatistos — care să ne ajute să înființăm şcoli în cetățile de apărare. Eu nu voi pregeta să colind țara, voi trece pe la fiecare taraboste, mă voi opri în sate şi voi asculta păsurile poporului. Avem bogății destule, numai să ştim să le folosim. Vom trimite cît mai multe mărfuri spre cetățile pontice. Ştiți că am trăit mulți ani la Roma, îi cunosc bine pe romani, va trebui să chibzuim adînc asupra legăturilor noastre cu ei. Acolo am auzit des o zicală: „Pe cel puternic să ți-l faci prieten, nu duşman, dacă vrei să trăieşti liniştit." Vreau ca legiunile romane să nu mai fie o primejdie pentru noi. Marele Burebista se gîndise să mute cetatea de scaun dincolo de munți, la Argedava, să înalțe acolo o urbe întinsă, cu amfiteatre, şcoli, sanctuare şi terme, cu case mari, frumoase, încît să se asemene cu Roma. Dar acolo este Cotiso, el vrea să facă din ținutul sau o țară ruptă de Dacia. Vom vedea pe ce cale pornim, a împăcării sau a înfruntării. Tot aşa se pare că.gîndesc şi celelalte două căpetenii — Rholes şi Zyraxes. Ar fi o cruntă pedeapsă pentru noi, din partea Marelui zeu, ca ținuturile dacilor să înceapă din nou să se lupte între ele, ca dacii să se omoare unii pe alții. Trebuie să ne străduim cu toții să refacem la loc Dacia Mare a lui Burebista! Astfel de gînduri nutresc, acestea vor fi faptele mele ca rege. Vă cer tuturor ajutor, iar prin voi întregului popor dac! Să ne rugăm cu toții, în frunte cu Marele preot, ca Marele zeu să ne arate calea cea mai bună de urmat. În această clipă de hotărîtoare răscruce în viață pentru mine, fac neamului nostru cele mai calde urări de sănătate, belşug şi fericire!

În sală izbucniră strigăte şi urale. La un semn al lui Carpio, trompetiştii şi tulnicerii începură iarăşi să sune intrarea regelui. În acelaşi timp, marele preot se săltă din jilț, se apropie de Comosicus şi îl îmbrățişa, apoi rosti către adunare:

— Mulțumesc Marelui zeu că m-a ajutat să trăiesc această clipă! Acum pot să plec liniştit la el, acolo sus, în cer. Cum zilele mele mai sînt puține, fac îndemnul ca, după săvîrşirea mea din viață, regele Comosicus să-şi aleagă un înțelept Mare preot! Cu asta Sfatul țării de astăzi a luat sfîrşit.

Din nou sala răsună de strigăte şi urale. Marele preot îl luă pe Comosicus de braț şi se îndreptă cu el spre ieşire, în liniştea de afară îi spuse:

— Mergem amîndoi sus, în Marele sanctuar. Vreau să ne rugăm împreună Marelui zeu, apoi să stăm de vorbă. Cît am trăit alături de bunul Burebista, am cunoscut greutățile ce le întîmpină un rege. Nutresc speranța că vei da ascultare sfaturilor mele.

În după-amiaza zilei, Comosicus intră în sala de sfat, se aşează pe un scaun şi se pierdu în gînduri. Era tulburat. Ştia că se cereau multe de făcut, însă nu se putea hotărî cum şi cu ce să înceapă. Ezita să se ducă în încăperea de lucru a regelui, s-ar fi simțit stînjenit, pentru el încă se găsea acolo sufletul marelui său înaintaş. Se revăzu sclav, apoi gladiator în Circul cel Mare de la Roma, îşi reaminti de războaterea din zilele cînd pregătea omorîrea lui Caesar, iar în cele din urmă se revăzu la Carsidava, stînd lîngă patul de muribund al bătrînului său tată. Ca un ecou venit de departe, îi răsunară în suflet ultimele cuvinte rostite de el: „Să-l ajuți pe rege, Comosicus, să lupți fără odihnă pentru țară. Rămîi singur, Andra are casa şi familia ei, ai nevoie de un suflet lîngă tine. Ai rătăcit destul, trebuie să te potoleşti. Am aflat cîtă dragoste îți poartă Serena încă din copilărie; mi-a destăinuit-o Andra. Şi regele este bătrîn, aşa că după el Serena rămîne singură. Îndemnul meu este ca tu şi ea să vă legați viețile, să fiți sprijin unul altuia.” Săltă capul şi privi spre un punct nedefinit de pe peretele din spatele jilțului regal. Inima începu să-i bată cu putere, o căldură se împrăştie prin tot trupul. Luă hotărîrea, se ridică, ieşi şi se îndreptă spre clădirea destinată ca locuință a regelui. O găsi pe Serena în peristil, şedea pe aceeaşi bancă pe care cu un an în urmă stătuse cu tatăl ei şi îl implorase să nu-l mai țină închis pe Comosicus. Cînd îl văzu, pe fața ei se întinse paloarea. Se trase într-o parte şi îi făcu loc să se aşeze, murmurînd:

— Stai, Comosicus. Am aflat, acum eşti rege. Poate că ăsta ți-a fost destinul sorocit de Marele zeu. De astăzi trebuie să locuieşti aici, în lăcaşul regelui... Eu voi pleca, mă voi duce la Carpina...

— Serena, ceea ce ai păstrat în suflet atît de mulți ani, totul s-a spulberat?

Ea îl privi stăruitor, căutînd să-i pătrundă în suflet. Pe față paloarea îi crescu şi mai mult.

— Nu ştiu... Nu mai aştept nimic de la viață!

El o cuprinse peste mijloc şi o strînse la piept.

— Pentru noi doi viața abia acum începe, Serena. Nu vei părăsi cetatea regelui, pentru că din această clipă tu eşti regina!

— SFÎRŞIT —

Această carte în format electronic, face parte dintr-o serie de romane grupate sub genericul

Restitutio Daciae

